

"Canlı olmak, canlı insan olmak, canlı bütün insan olmak: Sorun bu işte. En iyi örnekleriyle, roman, olağanüstü bir biçimde yardım edebilir size. Yaşarken ölü bir insan olmamanıza yardım edebilir."

D.H. LAWRENCE

D.H. LAWRENCE

Oğullar ve Sevgililer

KLASİK

Kapak Düzeni

Kapak Filmi

Baskı

Cilt

: Bülent Engez

: Ebru Grafik

: Emek Matbaacılık

: Nurburak Cilt Evi

ÖNSÖZ YERİNE

«Hiçbir göz kamaştırıcı açılıma, hiçbir büyük Söz'e inanmam ben. 'Ot sararır, çiçek solar, ama Tanrı'nın Sözü sonsuzluğa değin kalır.' Buna benzer şeylerle uyuşturduk kendimizi. Evet, ot sararır, ama sarardığı için de yağmurlardan sonra bütün yeşilliğiyle göğerir. Çiçek solar, ama tomurcuk bundan dolayı açar. Tanrı Sözü ise, insan ağızından çıktığı için, havada bir titreşimden başka bir şey olmadığı için, gitgide bayatlar, gitgide daha bir çekilmez olur, sağır bir kulağa dönüştüğümüz an da sararmış bir ottan çok daha kesinlikle sona erer. Yalnız ottur gençliğini kartal gibi yenileyen, hiçbir Söz değil.»

Bu sözler D. H. Lawrence'ın «Roman Neden Önemli» başlıklı bir denemesinden alıntı. Akşit Göktürk'ün Anka adıyla çevirdiği seçme denemelerinde Lawrence 20. yüzyıl başlarında sanayileşmiş Batı toplumlarının, özellikle de İngiltere'nin geçirdiği hızlı değişim karşısında içine düştüğü bunalımları tartışırken ele alıyor bu sorunları. Gerçekten de, 19. yüzyılın sonunda, Victoria dönemi romancılarının paylaştıkları ahlak değerlerinin anlamsızlaşması, gerçekliğin çözümlenemeyecek ölçüde karmaşılaşması, kişisel ve toplumsal yaşantıdan yola çıkarak insanı çevresi içinde açıklamayı amaçlayan sanatçıları güç durumda bırakmıştı. Her sanatçının kendi alanında ilişki kurmak istediği insanlarla anlaşabileceği bir dil yaratması, bir iletişim yolu bulması gerekiyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında Modernizm başlığı altında ele alınabilecek çeşitli yenilik girişimleri genellikle sanatçıların bu iletişimi sağlamakta karşılaştıkları güçlükler yüzünden içine düştükleri yoğun bir karamsarlığı yansıtır. Lawrence'ın 20. yüzyıl yazınındaki önemi ve özgünlüğü kendini bu

İNGİLİZ ROMANI, D. H. LAWRENCE VE 'OĞULLAR VE SEVGİLİLER'

Bu yazıda İngiliz romanının On Sekizinci yüzyılda doğup gelişmesinden kısaca söz edildikten sonra, On Dokuzuncu yüzyılın ilk ve ikinci yarısındaki görünümü ana hatlarıyla ele alınıp, D. H. Lawrence'ın nasıl bir romantik gerçekçi perspektif içine oturtulabildiği irdelenecektir. Daha sonra, Lawrence'ın On Dokuzuncu ve Yirminci yüzyıl roman gelenekleri arasında nasıl bir köprü oluşturduğu ve Oğullar ve Sevgililer'deki görsel üslup henüz yetkinlik kazanmasa da, yazarını nasıl modern kıldığı incelenecektir.

Edebiyat türleri arasında roman, en geç gelişen bir türdür. Bunun birçok nedeni vardır. Romanın kökeninde tarih, yaşam öyküsü, deneme, destan gibi çeşitli türlerin bulunduğu kabul edilir. Böylesine bir geniş kapsamlılık ve esneklikten ötürü romanın kuramsal gelişmesini kesin ilke ve kurallara bağlamak güçtür. Üstelik roman uzun bir süre saygın bir edebiyat dalı sayılmamış, daha çok öğrenim görmemiş kimselerin okuduğu bir tür olarak küçümsenmiştir. Bu yüzden roman eleştirisi de pek gelişmemiş, türün öz nitelikleriyle ya da biçim ve yapı sorunlarıyla değil, daha çok eğitici ve öğretici yanıyla ilgilenilmiştir.

On Sekizinci Yüzyılda İngiliz Romanının Doğuşu ve
Üç Önemli İngiliz Romancı: Daniel Defoe,
Henry Fielding ve Samuel Richardson

Romana saygınlık kazandırma doğrultusundaki ilk özgün

çaba Daniel Defoe'dan (1660-1731) gelmiştir. Defoe'nun romanlarını gerçekten yaşamış kişilerin yaşamöyküsü diye sunması, anlattığı öyküyle doğrudan ilişkisi olmayan gereksiz bin bir türlü ayrıntıyla gerçeklik izlenimi yaratmaya çalışması, romanı, tırneğin en önemli yapıtı sayılan, 1719'da çıkan *Robinson Crusoe* da saygınlığını kanıtlamış bir yazı türü olan "tarih-in-katına ulaşmak" amacını taşır. Romanlarını tarih diye adlandıran Henry Fielding'in (1707-1754) de amacı aynıdır. Aslında Fielding, çağdaşı Defoe'dan bir adım daha ileri giderek romanın insan yaşamının gerçeklerini tarihten daha iyi yansıttığını söylemiştir. Ayrıca Fielding, en önemli yapıtları sayılan *Tom Jones* (1749) ve *Joseph Andrews*'a (1742) yazdığı önsözlerle, İngiltere'de roman kuramının oluşmasına öncülük etmiştir denebilir.

Yalnız Fielding'in gerçeği yansıtma konusunda, tarihe oranla, romana tanıdığı üstünlük, son çözümlemeye bir estetizme yol açar. Çünkü bu görüşe göre roman yaşamdan daha gerçek bir şey sayılmaktadır. Oysa gerçeklik her şeyden önce gözlenen ve yaşanan gerçekliktir. Romanın bu bağlam içinde doğuşunu açıklayan kuramlara göre, bu edebiyat türü, liberal ideoloji, pozitivist felsefe ve ampirist epistemolojinin egemen olduğu kapitalist bir toplumda yaşayan, orta sınıftan, sıradan bir bireyin öyküsünü anlatır. Örneğin, özellikle Defoe'nun toplumun alt tabakalarından seçtiği tiplerin, saygın orta sınıf statüsü kazanabilmek için verdikleri mücadele, oldukça ilginç roman öyküleri oluşturmuştur. Defoe bu tipleri gündelik yaşam savaşımı içinde belirleyip, soyutlamalardan ve romantik duygusallıktan uzak bir biçimde yansıtmıştır. Onlar her şeyden önce pragmatik bireylerdir. Yaşamı yalnızca kendilerine verdiği zevk ve acıyla değerlendirir. On Sekizinci yüzyıl psikolojisine uygun olarak, bu zevkleri ve acıları duyularıyla algılar, akıl ve becerilerini acıların kaynağı olduğu yoksulluklarını gidermekte kullanırlardı. Bireyin bağımsızca kendi çıkarlarını kovalaması, On Altıncı yüzyıldan beri giderek yaygınlaşan bir olguydu, ama bunu benimseyen ilk yazar Defoe olmuştur. *Robinson Crusoe* böyle bir bireyciliğin simgesidir. Para uğruna serüvenlere atılan *Robinson Crusoe*, *homo economicus*'un (ekonomik birey) ilk ve belki de tek öncüsü sayılır.

İngiltere'nin On Sekizinci yüzyılda yetiştirdiği üçüncü büyük romancı, Samuel Richardson'ın (1689-1761) İngiliz romanının doğması ve gelişmesine katkısı başka bir bağlamda gerçekleşmiştir. Oldukça sınırlı eğitime rağmen, matbaacı olmasından

ötürü. Richardson yapıtlarının basımıyla yakından ilgilenmiş, harf ve sayfa düzenine yaratıcı biçimler vermiştir. Tiplerinin konuşmalarında ve düşüncelerinin akışında belli bir ritim vardır. Richardson'ın büyük bir okuyucu kitlesini kendisine bağlaması, bazı eleştirmenlere göre, onun duygusalcılığı keşfedip romanlarında bol bol kullanmış olmasından ileri gelmektedir. Ayrıca, özellikle Clarissa Harlowe'da (1748), Freud'dan çok önce, gizli cinsel dürtü çözümlerine girdiğine inanılmaktadır. Örneğin Clarissa'ya, Batı'nın sadizm ve mazoşizm edebiyatındaki acı çeken bákire tipinin ilk örneği olarak bakanlar vardır. Bunlardan başka, Richardson'ın romanlarında sürekli bir güçler mücadelesi olduğu izlenir. Erkek ve kadın kahramanlar arasındaki kavganın yanı sıra, sınıflar arası bir mücadelenin varlığından da söz edilebilir. Çünkü Richardson'a göre orta sınıf dar anlamdaki maddeciliği, aristokrasi ise iktisadi yönden rahatlığı ve ahlak konusundaki sınır tanımazlığı ile, manevi değerlere göre yaşamamaya çalışan bireyle sürekli çatışma halindedir.

On Dokuzuncu Yüzyılın İlk Yarısındaki İngiliz Romanı ve Charles Dickens

Defoe ya da diğer İngiltere'de toplumsal çıkarlar hep bireysel çıkarların üstünde tutulmuştur denebilir. Feodal düzenin yıkılıp ticari kapitalizmin ortaya çıktığı On Altı ve On Yedinci yüzyıllarda bile Spencer, Shakespeare, Donne, Dryden gibi yazarlar toplumdan bağımsız bireyciliği kinamışlardır. Oysa On Dokuzuncu yüzyılda bireyin, toplumdan bağımsız gelişme ve bilinçlenme olanağı bulunduğuna inanılıyordu. Liberal toplumsal düşüncede birey önemli bir yere sahip olduktan sonra, romanda da bu bireyin gelişmesi anlatılmaya başlanmıştı. Liberal düşünce bireyin bağımsız akıl ve vicdanına sonsuz güven duyduğu için, toplumda bulunabilecek tüm sınırlı ve eksik yanlara, hatta yanlış değerlere rağmen, bireyin sonunda olumlu bir kişiliğe ulaşacağına güveniyordu. Bu bağlamda Charles Dickens'in (1812-1870) bireyin iç gelişmesini ve bilinçlenmesini anlatan romanlarından örnek olarak David Copperfield (1850), Büyük Umutlar (1861), gösterilebilir.

Ama Dickens romanlarını, Victoria İngiltere'sinin (1837-1901) en sancılı döneminde yazmıştır. Sanayi Devrimi'nin, büyük kitleleri sefalet ve acı içine ittiği yıllardı bunlar. Bu dönemin düşüncelerini iki grupta toplamak mümkündür. Bir kısım düşü-

nür toplumun acılarının ancak eski değerlerin koruyuculuğuna sığınmakla dindirilebileceğini savunurken, ötekiler yeni pazar ekonomisinin müdahalesiz işlemesi ve toplumun yalnızca pazar ekonomisi yasalarıyla yönetilmesi ve yönetilmesi görüşündeydiler. Bu ikinci gruptaki düşünürlerin başını çeken Jeremy Bentham'ın (1748-1832) yazarı liberal görüşlerine "utilitarianism" denir. Buna göre sevgi, dostluk, ya da bağlılık gibi kavramlar, yararcılıkla temellendirilmedikçe birer soyutlamadan öteye gidemez. İşte Dickens, bütün yazarlık hayatını bu tür düşünceyle mücadeleye, liberalizmin insani değerlerden yoksun bulunmasının zorunlu olmadığını kamtlamaya harcamıştır. Başka bir deyişle, liberal düşüncenin dışına çıkmadan insani değerleri koruyan ve buna uygun önlemlerin alınabileceğini savunan bir görüşe bağlanmıştır.

Dickens'in romancı olarak başarısı, bu görüşü ilginç bir roman malzemesine dönüştürerek büyük bir okur kitlesine okutmasında yatar. Gerçekten her kesim ve düzeyden okuyucunun ilgisini çeken romanları. On Sekizinci yüzyıl İngiliz roman geleneğinin, başlıca temsilcilerinin temel özelliklerini birleştirebilmiştir. Örneğin Richardson'ın ahlaki duyarlılığını, Fielding'in tiplere ustalığını, Defoe'nun gerçekçiliğini Dickens'da bulmak mümkündür. Ama Dickens kendi çağını özgün bir duyarlılıkla yansıtmayı da başarmıştır. Bu özgün duyarlılığın ayrıntılarına girmeden On Dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısındaki toplumsal ve düşünsel çalkantılara bakmak gerekir.

On Dokuzuncu Yüzyılın İkinci Yarısındaki İngiliz Romanı ve Modernizmin Belirtileri

On Dokuzuncu yüzyıl başındaki romanlarda bireyin özgün kişiliğine kavuşması en yoksul tabakadan gelenler için bile olanaklı kabul edilirken, yüzyıl sonuna doğru yazılan romanlarda böyle bir şeyin ya bütünüyle olanaksız olduğu, ya da yalnızca sanatçılarınca başarılabileceği görüşünün yer aldığı izlenir. Bunun nedeni Victoria dönemi İngiliz toplumunun 1870'lerde geçirdiği sosyo-ekonomik çalkantılara ve Darwin'in evrim kuramının klasik liberalizmin iyimserliğini yıkmasına bağlanabilir. Özellikle Darwin'in ortaya attığı, türlerin evrimindeki rastlantısalılık ya da şans ögesi, Victoria dönemi insanının yaşam biçimini saptarken seçme özgürlüğünü ve aklını kullanmasıyla ilgili çok ciddi kuşkular uyandırmıştı. Bunun sonucunda gelen

kötümserlik On Dokuzuncu yüzyılın gelişme ve bilinçlenme idealini büyük ölçüde sarsmıştır. Örneğin Thomas Hardy'nin (1840-1928) 1895'te çıkan *Jude the Obscure* adlı romanında sergilenen, değişen dünyanın yeni koşullarına uyabilme sorunu, modern romanda çok sık işlenen bir temadır. Ancak Yirminci yüzyılda uyum zorluğu çeken «modern kahraman»ın bireysel bilinci, On Dokuzuncu yüzyılda olduğu gibi düz bir çizgi izlemez. Bu bilinç ileri geri, hatta sık sık da geçmişe yönelik bir biçimde ele alınır. İşte, böyle bir bilinci en iyi yansıtabilmek için modernizm, romanda yeni bir anlatı tekniği yaratmış ve klasik olay örgüsünü ortadan kaldırmıştır. Bu konuda en radikal Yirminci yüzyıl İngiliz romancıları Virginia Woolf (1882-1941) ve D.H. Lawrence'dır. İrlandalı James Joyce'un (1882-1941) da adını anmak gerekir. Yalnız Batı'daki modern romanın devlerinden sayılan bu adların, yeni anlatım yolları aramalarının dışında benzer yanları yoktur.

Romantik Gerçekçilik ve Lawrence'ın On Dokuzuncu ve Yirminci Yüzyıllar Duyarlığı Arasında Kurduğu Köprü

Yukarıda Dickens'ın kendi çağını özgün bir duyarlıkla aktarabildiğinden söz etmiştik. Bu duyarlığa On Dokuzuncu yüzyılın kent yaşamını bütün gerçekliği ve yabancılığıyla yakalamak denebilir. Romancının kent tutkusu aslında çağına duyduğu romantik gerçekçi diye nitelendirilebilecek bir tutkudur. Bunu yalnızca Dickens'da değil, On Dokuzuncu yüzyılın Avrupa romanının dev adları sayılan Balzac (1789-1850) ve Dostoyevski'de (1821-1881) de görmek mümkündür. Romantik-gerçekçilik sıradan olanın şiirselliğini sanatın hammadmesine dönüştürme çabasıdır. Bunun için günlük yaşamın gerisindeki gizemi algılayabilen ve bunu aktarabilmeyi görev sayan yazarlar gereklidir. İşte Lawrence'ı, üçüncü romanı *Oğullar ve Sevgililer* (1913) ile On Dokuzuncu yüzyılın romantik gerçekçiliğine bağlayan böyle bir algılama gücüdür. Ayrıca romanın otobiyografik baş kişisi Paul Morel'in kent tutkusunu unutmamak gerekir. Aslında bir kasabalıdır Paul. Ama büyük kentte işe girdikten sonra, yeni yaşamının can alıcı niteliğini kavramış ve kenti «kırların koynunda açılmış bir yara» gibi gören sevgilisine, «Kentin kabahati yok, geçicidir kentler. Tam olarak bizi nereye götüreceğini buluncaya kadar idare edip, birlikte geçinip gittiğimiz bir kavramdan başka bir şey değildir. Ama gelecek kentlerin olacak» (Bölüm

Xⁱ diyebilmiştir. Üstelik Lawrence, Paul Morel'i Oğullar ve Sevgililer'in sonunda tamamen sahipsiz bir durumdayken gene kente yollar. Delikanlı annesini yitirmiş, iki sevgilisinden de ayrılmıştır. Romanın son cümleleri şöyledir:

-Hayır, pabuç bırakmayacaktı, sert bir dönüş yapıp fosfor gibi ışıldayan kentin altın aydınlığına doğru yürümeye başladı. Yumruklarını sıkmış, dudaklarını kısmıştı. Hayır, annesinin ardından karanlığa dalmayacaktı, o yöne gitmeyecekti. Acele adımlarla, belli belirsiz uğuldayan, pırl pırl kentin yolunu tuttu. (Bölüm XV).

Romantik gerçekçiliği yukarda tanımlamaya çalışırken, bunun sıradanlığın şiirselliğini yakalamayla ilgili olduğundan söz etmiştik. Oğullar ve Sevgililer'in gerçekten sıradan bir öyküsü vardır: Orta İngiltere'nin kömür deposu sayılan Nottinghamshire'lı maden işçisi bir babayla, orta sınıftan daha iyi eğitim görmüş bir annenin ortanca oğlu Paul Morel'in ev yaşantısı sıkıntılarla doludur. Paul, genellikle babasının içki düşkünlüğünden kaynaklanan aile içindeki genel uyumsuzluk havasından, büyük kentte çalışmaya giderek kurtulur. Bu arada, kendisinden önce büyük kente giden ağabeyi William, yeni yaşantısının baskılarına dayanamayarak göçer gider. Paul, bu sırada, çok hassas bir kız olan Miriam Leivers'la tanışır. Birlikte ruhun derinliklerinde dolaşır; doğanın, sanatın güzelliklerini birlikte görür ve paylaşırlar. Yeni yetmeliğin bütün heyecanını birlikte yaşarlar. Aralarındaki ilişki oldukça karmaşık bir görünüm kazandığında, Paul Morel yavaş yavaş Clara Dawes adındaki, evli ama kocasından ayrı yaşayan, başka bir kadına kapılır. Clara onu Miriam'la hiçbir zaman çıkamayacağı doruklara ulaştırır. Bütün bunlara rağmen, Paul'un annesine duyduğu sevgi, her şeyin üstüne çıkar ve bir oğul olarak annesine bağlılığı, Miriam'la Clara'ya duyduklarıyla zıtlaşır.

Peki, bütün bu sıradan olaylar içinde şiirsellik nerede bulunabilir diye sorabilir insan. Şiirsellik bu bağlamda Lawrence'ın anlatış biçimindedir ve onun bir romancı olarak büyüklüğü, bu noktada ortaya çıkar. Şu örneğe bakalım: Bayan Morel gün batışını seyretmektedir.

-Elini ayakını çekmişti güneş. Açık havalarda Derbyshire tepeleri batan kızıl güneşle ısıtılıyordu. Bayan Morel parıldayan gökten stıynlıp, ardından hafif bir çiçek mavisi bırakarak batan güneşi seyrediyordu. Bu sırada batıda kalan taraf ardında kusursuz bir mavilik bırakarak, sanki alev bütün gücüyle o yanı

kaplamak istermiş gibi, tümüyle kıpkızıl kesilmişti. Tarlaya yayılmış yabancı üvezler koyu yaprakların arasından tutuşmuş bir halde, bir anda beliriverdi. Nadasa bırakılmış bölümün bir köşesinde bulunan birkaç demet buğday başağı canlanıp ayağa kalktı sanki. Bayan Morel onların başlarını eğerek yol göstermeye çalıştıklarını hayal etti, belki de oğlu ilerde Hazreti Yusuf'a benzeyecekti. Baudaki kızılığın tersine doğuya süzum süzum pembe bir gün batışı yansıyordu. Yamaçtaki, uçları ışıқта parıltıyan koca kuru ot demetleri sogumuştur artık» (II. Bölüm).

Burada Bayan Morel üçüncü çocuğu Paul'u henüz doğurmuş genç bir annedir. Evindeki durumdan canı çok sıkılmaktadır. Kocasının içki düşkünlüğü yüzünden sürdüğü hayat gittikçe anlamsızlaşmaktadır. Çocuklarına güvenip güvenemeyeceğinden emin değildir; işte böylesine sıkıntılı anda birdenbire umutlanır kadıncamız, çünkü «Nadasa bırakılmış bölümün bir köşesinde bulunan birkaç demet buğday başağı canlanıp ayağa kalktı sanki. Bayan Morel onların başlarını eğerek yol göstermeye çalıştıklarını hayal etti, belki de oğlu ilerde Hazreti Yusuf'a benzeyecekti.» Evet, ne «batan güneş» ne de «yabancı üvezler». Bayan Morel'i avutabilmiş, «(sanki) canlanıp ayağa kalkan birkaç buğday başağı» kadıncımıza bir umut ışığı olabilmıştır. İnsan, umut ışığı neden «koyu yaprakların arasından tutuşmuş bir halde» beliriveren «yabancı üvezler»den kaynaklanmıyor diye sorabilir. Sanırız bunun yanıtı Bayan Morel'in buğday başaklarına aktarabildiği * dirimsel niteliklerdir. Ayrıca dinine bağlı Bayan Morel'in buğdayla, Incil'deki Hazreti Yusuf öyküsünü (Eski Ahit, Tekvin, 30: 22-24) çağrıştırması olağan karşılanmalıdır. Bilindiği gibi Yahudiler, Hazreti Yusuf'un önderliğinde, Mısır'da gönenç içinde yaşamışlardı. Çok akıllı bir hükümdar olan Hazreti Yusuf, oldukça başarılı bir tarım (özellikle zahire) politikasıyla ünlüdür.

Bütün bu çağrışım zenginliği bir yana, Lawrence'ın burada kelimelerin nitelikleriyle ilgili ince bir duyarlılığa sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Gerçekten yaşantıyla sözsöz ifade arasındaki ilişki söz konusu olduğunda; Lawrence, dilin yaşantıya kendi kalıplarını kabul ettirmesine kesinlikle karşı çıkar. Dilin yaşantıya biçim vermesinden çok, yaşantının dilsel biçimleri kalıplandırmasını ister.

(*) Demek istediğim Almanların 'Einfühlung', İngilizlerin de 'empathy' ile karşıladığı kavram.

Oğullar ve Sevgililer'in 1913'te basıldığı sıralarda * Lawrence'ın Thomas Mann'la ilgili yazdığı bir eleştiri parçasındaki değerlendirmeleri yukarda belirtmeye çalıştığımız arzuyu en iyi yansıtmaktadır sanıyoruz. Eleştirilen yapıt Venedik'te Ölüm'dür:

«Onun (Mann'ın) üslubunda bir ritmin varlığından söz edilse bile, eserde yaşayan bir şeyin ritminin bulunduğu söyle-nemez: örneğin bir gelincğin fıskırmasını (düşünelim); tomur-cuğun yükselişinden sonra çanak yapraklarının saçılması, taç yapraklarının boylu boyunca açılması, çiçeğin soluğu ve tohumun gururu. Burada, önceden çok dikkatli planlanmış ve yerli yerine oturtulmuş gelişmelere uymayan, bir ansızın oluş söz konusudur. Bana Madame Bovary bile, tüm eserin yaşayan ritmi açısından, ölü gözükmetedir. Oysa Macbeth'de, hayatın kendisi sayılan bu ritmi bulmak mümkündür. Ne olursa olsun Thomas Mann yaşlı sayılır, ama biz genciz. Almanya'nın pek genç olduğunu hissetmiyorum.**

Hayatın kendisinin ritmini yansıtan bir düzyazı üslubuna duyduğu özeni ifade ederken Lawrence'ın burada, aslında, kendi sanatsal amaçlarını ortaya koyduğu söylenebilir. Gerçekten, bu alıntı, başka bir yazarla ilgili izlenimci bir değerlendirme olsa da, Lawrence'ın yazarlığının çok önemli bir niteliğine dikkat çekmektedir. Özellikle Oğullar ve Sevgililer'den sonra yazdığı, yapıtları sayılan Gökkuşağı (1915) ve Aşık Kadınlar'da, (yazılışı 1916 ama basılışı 1920) Lawrence bazı kelimelerin normal anlamlarını hafifçe değiştirerek, sık sık kullanmış ve bunları romanın tüm yapısını çekip çeviren leitmotif'ler haline getirmişti. Örneğin, Gökkuşağı'nda imge ve simgelerle yüklü cümle-lerindeki sözdizimini, bilinen dilbilgisi kurallarından çok, duygu-ların yoğunlaşmasına ve gevşemesine uygun olarak biçimlendirmişti. Bu olguyu şöyle bir benzetmeyle de anlatabiliriz: Gökkuşağı'nda İngiltere'nin kırsal kesiminden bir ailenin, üç kuşak boyunca değişik bireylerinin iç yaşantıları ön plandadır. İkinci kuşaktan Anna ile üçüncü kuşaktan Ursula'nın çeşitli konular-daki uyanışlarının, yönelişlerinin verilişi, romanın akışı içinde

(*) Lawrence'ın bu üçüncü romanı üç kez yazılmıştır. Paul Morel A olarak bilinen ilk taslak ekim 1910'da; Paul Morel B olarak bilinen ikinci taslak yakalandığı zatürreden kurtulup iyileşirken 1911'in son aylarında; üçüncü ve son taslaaksa, karısı Frieda ile birlikte gittiği Kuzey İtalya'da Ekim 1912'de yazılmıştır.

(**) D. H. Lawrence, Phoenix 1, 1936, s. 313.

birbirini izleyen dalgalara benzer. Belirli zamanlarda belirli duygular uyanır, insanın duyarlığı keskinleşir. İnsan, kendisinin de tam olarak anlayamadığı şeyleri yapmaya zorlanır. Sonra duygular dalgalara gibi geri çekilir ve duyarlık körleşmeye yüz tutar. Lawrence işte böyle bir iç bilinci vermeye çalışmıştır. Onu yukarda adlarını andığımız Virginia Woolf ve James Joyce'a yaklaştıran budur. Bu romancıların insanın düşünme sürecini aktarabilmek için kullandıkları yöntem «bilinç akışı» diye adlandırılır. Buna benzer bir yöntem bulabilmek için Lawrence da, başta Gelecekçilik (Fütürizm) ve Dışavurumculuk (Ekspresyonizm) olmak üzere görsel sanatların çeşitli anlayışlarının tekniklerinden yararlanmıştır. Nitekim Dışavurumcuların ilkelerinden biri olan, duygusal yaşantının iç dokularını aktarma çabasına Gökkuşağı'nın birçok bölümlerinde rastlamak mümkündür.*

Oğullar ve Sevgililer'in Görsel Üslubu ve Modernliği

On Dokuzuncu yüzyıl romanının klasik olay örgüsüne uygun bir biçimde baslayıp, yoruma açık sonuçla, bir Yirminci yüzyıl romanı gibi biten Oğullar ve Sevgililer'de Dışavurumcu bir tekniğin yetkin örneklerini bulmak zordur. Ama aşağıdaki örnekler, Lawrence'ın bu romanda Dışavurumcu bir doğrultuda prova- lara giriştiğine kanıt gösterilebilir. Örneğin, bir yaz gecesi kendini bahçede bulan hamile Bayan Morel'in duygularını Lawrence'ın nasıl aktardığına yakından bakalım. Kadıncağız, koca- sıyla kavga etmiştir:

«Sonra, derin bir nefes aldı. Her yanı tir tir titriyordu. Bahçe polunda yürümeye başladı. Bir yandan da karnındaki çocuğu kıpır kıpırdı içinde... Bu kendinden geçme durumu herhalde yarım saat kadar sürmüş olmalıydı. Sonra gene sezinledi gecenin varlığını. Korkuyla dört bir yana bakındı... Etrafta bir şeyler olduğunu sezinledi. Kendini toparlayarak sezgi alanına giren şeyin ne olduğunu anlamak

(*) Bu konudaki örnekler için Bk., C. Taylan, «Expressionism and D. H. Lawrence's 'The Rainbow'», Boğaziçi Üniversitesi Dergisi (Beyeri Bilimler), cilt VIII - IX, 1980-1981, 251-262; Ayrıca D. H. Lawrence'ın üslubunun görsel sanatlarla ilişkisi üzerine araştırmalar için Bk., C. Taylan, «D. H. Lawrence's Responses to Visual Arts and Theories of Art and Their Effect on his Earlier Fiction», Unpublished Ph. D. thesis, University of Keele, U. K., Autumn 1978.

istedi. Uzun beyaz zambakların ay ışığında başı dönmüştü. Zambak kokusuyla dolan ortalık ayrı bir varlığa sahipti sanki...» (I. Bölüm).

Bizce Lawrence, Bayan Morel'in duygularını «presence» (varlık) kelimesine bir yukarda sözünü ettiğimiz leitmotif niteliği yüklemiştir. Çünkü «sonra gene sezinledi gecenin varlığını» cümlesinde aktarılmak istenen duygu, Bayan Morel'in gece tarafından kuşanıldığının birdenbire farkına varmasıdır. İkinci örnek, «uzun beyaz zambakların ay ışığında başı dönmüştü. Zambak kokusuyla dolan ortalık ayrı bir varlığa sahipti sanki» cümlelerinde aktarılması çok zor olan koku duyusu, gene aynı kelimeyle bize ulaştırılmıştır.

Daha ilerde, Lawrence'in gene «presence» (varlık) kelimesiyle; bu kez görsel bir duyuyu aktarmaya çalıştığını görürüz. Paul'la Miriam birlikte yürümektedir ve delikanlı bir sanatçı gözüyle çam ağaçlarına «karanlıkta birer varlık gibi» bakmaktadır. Onun için çamların «her biri yalnızca bir varlık»tır (XII. Bölüm). Burada «presence» ya da «varlık» kelimesine Lawrence görüngü üstü (supra-phenomenal) bir gerçeklik anlamı yüklemektedir. Dışavurumcu ressamların, görüntülerin arkasında yatan gerçekliği aradığını kabul edersek, Oğullar ve Sevgililer'in baş kişisi ressam Paul'un da aynı amaca sahip olduğu söylenebilir. Aşağıdaki sahnede sanırız delikanlının Dışavurumcu eğilimleri iyice ortaya çıkmaktadır:

«...başka bir gün, güneş batarken, Miriam bir kenara oturmuş Paul'un çamlara vuran akşam kızılığını resmedişini seyrediyordu. Delikanlı sessiz sedasızdı.

Ansızın, «işte tamam» dedi. «Ben de bunu yakalamak istiyordum. Şimdi bak şuraya da söyle: Bunlar çam gövdeleri mi, yoksa karanlıkta ateş parçaları gibi dik duran kızıl korior mı? İşte al sana, Tanrının yanan çalılığı, yanıp yanıp da kül olmayan türden.» (VII. Bölüm).

Buradaki Paul'un çamları Tanrının yanan çalılığına benzetmesiyle annesinin buğday başaklarıyla Hazreti Yusuf öyküsünü çağrıştırmaları arasında koşturulan çok şey vardır. Eski Ahit'e özgü bir Teofanik (Tanrının kendini belli etmesi) gerçeklik diyebileceğimiz, bu olguyu gözlemleyebilene yeteneğini, delikanlının annesinden aldığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bununla birlikte Miriam'da da dinsel bir coşku içinde doğayla iletişime

girebilme yeteneği vardır. Bunun en iyi örneğini genç kızın delikanlıyı yabanıl gül çalısına götürürken duyduğu heyecanda görebiliriz:

«...sonra gül çalısım seçebildi... Etraf çok durgundu. Bu durgunluğun içinde gül çalısı yükseklerde ve dağınık duruyordu. Funda kökü, bir alıç çalısıyla karışmıştı, uzun ve kapkalkın sürgünleri çimenlere kadar eğilmiş, karanlığın arasına iri bembeyaz yıldızlar serpiştirmişti sanki. Yaprakların, sapların ve çimenlerin karanlığı içinde parıldayan güller, fildişi kabartmaları ve etrafa saçılmış iri yıldızları andırıyordu. Paul'la Miriam birbirlerine sokularak sessizlik içinde çalıyı seyre daldılar. Güller parıltılarını onların gözüne tutuyor, ruhlarında bir şeyi alevlendiriyor gibiydi. Etraflarını duman gibi saran alacakaranlık bile güllerin pırıltısını söndüremedi.» (VII. Bölüm).

Burada, kuşkusuz, her iki genç de güllerin «görünüşü»nün altında yatan bir şeyi aramaktadır. Lawrence'ın 1929'da Londra'da kitap olarak yayınlanan, kendi resimlerine yazdığı uzun giriş yazısında belirttiği gibi, «Göz yalnızca cepheyi görür, usa gelince, o da cephelerle yetinir... (Oysa) gerçek imgelem... (bize) sunulan görünüşün ardına geçmek ister.»* Miriam'la Paul da, burada yabanıl gül çalısının iç gerçekliğini, imgelem gücüyle kavramışlardır.

Aynı bağlamda başka bir örneğe Paul'un desenlerinden birinin ötekine niçin yeglenebileceğini anlatırken rastlarız:

«Hiç gölgesiz de ondan... Benim resminde özdeki titreşimler belli oluyor. Ben dış hatların katılığına değil de yapraklardaki pırıltılı protoplazmayı verebilmişim sanki. Dış çizgiler ölüdür benim gözümde. Tek yaşayan şey özdeki titreşen pırıltılardır. Biçim cansız bir kabuktan başka bir şey değildir. Asıl pırıltı içerde.» (VII. Bölüm).

Daha sonra Paul'un ressamlığı şöyle gelişir:

«Işıl ışıl koca figürler çizmekten hoşlanıyordu; ama bunlar izlenimcilerininki gibi birtakım ışık ve gölge oyunlarından oluşmuş şeyler değil, Michelangelo'nun insan figürleri gibi keskin hatlarla çizilmiş aydınlık, beerrak sayılabilecek

(*) Phoenix I, s. 579.

tiptirdi. Üstelik Paul, bunları doğru saydığı bir orantı boyutunda, manzara içine oturtmayı başarmıştı.» (XII. Bölüm).

Bizce o «aydınlık berrak sayılabilecek tipler»in yüreğinde de «pırlıtlı (bir) protoplazma» vardır. Başka bir deyişle, Paul'un sanatçı duyarlığı, gerçekçi sahneleri resmederken bile, içsel bir gerçeklik peşindedir, diyebiliriz. Ayrıca manzarayla figürler arasındaki ilişki söz konusu olduğunda, delikanlının «doğru saydığı orantı» da çok önemlidir. Burada gene, Lawrence'ın, yukarıda sözünü ettiğimiz, kendi resimlerine yazdığı uzun giriş yazısındaki, Cézanne'in manzara resimleriyle ilgili değerlendirmesine bakmak gerekir. Lawrence'a göre, Cézanne her şeyden önce, Veronese ve Tintoretto'nun resimlerindeki «elle tutulur görkem ve göz alıcılık»tan çok etkilenmiştir. Benzer bir ilişki çerçevesinde, Paul'un da, Michelangelo'nun «keskin hatlarla çizilmiş» tiplerinin göz alıcı bedenselliğine eğilimi olduğu söylenebilir. Lawrence yetkin manzara resimlerini şöyle tanımlar:

«En iyi manzara resimlerinde gözlerimizin önüne serilmiş olan sahnenin, görkemli aldatmacaları büyüler bizi: seyrederken (bile) bir şey değişmektedir. Bir anlamda kendimizden geçmişken, sezgisel olarak bunun manzara için de geçerli olduğunu farkedерiz. Kendine özgü garip bir ruha sahiptir o. Faltaşı gibi açık gözlerimizle bir şey sezmeye (çalışırken), manzara bakışlarımızın altında, kıpır kıpır bir hayvan gibi, değişmektedir. (İşte) bu, Cézanne'in zaman zaman harika bir biçimde, yakaladığı bir niteliktir.»

Burada, «gizemli aldatmaca» ve «garip bir ruh»la, Paul'un pırlıtlı protoplazma'sı arasında ortak birçok yan olduğunu fark etmek zor değildir. Eğer Cézanne'in resimlerinde manzara «canlı» gibi görünüyorsa, Paul'un gözleri de, çam ağaçlarını yaşayan nesneler ya da birer «presence» (varlık) olarak görmektedir.

Cem TAYLAN

LAWRENCE'IN YAŞAMI VE ESERLERİ

- 1885/ David Herbert Richards Lawrence, 11 eyiülde Nottinghamshire bölgesinin Eastwood kasabasında doğdu. Madenci Arthur Lawrence ile öğretmen Lydia'nın (kızlık soyadı Beardsall) dördüncü çocuklarıydı.
- 1891-1898/ Beauvale Yatılı Okulu'nda okurken, Bölge Eğitim Müdürlüğü'nün bir bursunu kazanarak Nottingham Lisesi'ne 1901'e kadar devam etti.
- 1898-1901/ Haggs Çiftliği'nde oturan, Chambers ailesini sık sık ziyaret etmeye başladı. Jessie Chambers'la olan ilişkisi (Oğullar ve Sevgililer'in Miriam'ının gerçek hayatta kaynaklığı tip) sonradan resmi olmayan bir nişanlanmaya dönüştü.
- 1901-1902/ Haywood'un Cerrahi Aletler Fabrikası'nda (Oğullar ve Sevgililer'deki Thomas Jordan) kâtip olarak çalıştı. Zatürreeye yakalandığı için ayrılmak zorunda kaldı.
- 1902-1906/ Eastwood'daki bir okulda yardımcı öğretmen olarak çalışmaya başladı. Aralık 1904'te girdiği Kraliyet Bursu sınavlarında iyi bir derece tutturarak, eylül 1906'da başlayacak olan, Nottingham Üniversitesi'ndeki iki yıllık öğretmen yetiştirme kurslarına katılmayı başardı.
- 1906-1908/ İlk şiir ve hikâyesini yazdı, sonra ilk romanı Laetitia'ya (sonradan adı Ak Tavus olacaktır) başladı. Yerel bir gazetenin 1907'nin Noel'inde açtığı kısa hikâye yarışmasını, «Bir Prelüd» adlı eseriyle kazandı.

1908-1911 Londra yakınlarında Croydon'daki bir okulda öğretmenliğe başladı. Şiirlerini ve hikâyelerini, *English Review* adlı dergide basacak ve onu Londra'nın edebiyat dünyasıyla tanıştıracak olan, Ford Madox Hueffer ile tanıştı. 1910'da, Helen Corke'un malzemelerini kullanarak, ikinci romanı *Günahkâr Ruhlar*'ı yazıp Paul Morel'e (sonradan adı *Oğullar ve Sevgililer* olacaktır) başladı. Jessie Chambers'la olan ilişkisi sona erdi. Eastwoodlu bir eczacının karısı olan, Alice Dax ile kısa bir serüven yaşayıp, üniversiteden tanıdığı arkadaşı, Louie Burrows ile nişanlandı. (Bu iki kadının ortaklaşa, *Oğullar ve Sevgililer*'deki Clara'ya kaynak oluşturduğu kabul edilir.) Aralık 1910'da, annesi kanserden öldü. Ocak 1911'de, Heinemann Yayınevi, *Ak Tavus*'u bastı. Yayıncı Edward Garnett (*Oğullar ve Sevgililer*'in en son taslağındaki düzeltmeleri yapmıştır) Lawrence'ın akıl hocalığı rolünü benimsedi. Lawrence'ın zatürreesi gene nüksetti ve öğretmenlikten ayrılmasına neden oldu.

1912/ Martta, üniversiteden tanıdığı modern diller profesörünün karısı olan, Alman asıllı, Frieda Weekley ile tanıştı. Altı hafta sonra birlikte Almanya'ya kaçtı. «Bak, İşte Başardık» adlı şiir dizisinde bu ilişkideki dalgalanmaları anlattı. Frieda'yla birlikte Alplerin üzerinden Kuzey İtalya'ya geçti ve Gargnano'ya yerleşti. Burada *Oğullar ve Sevgililer*'i, üçüncü kez yazıp bitirdi ve Miss Houghton'un *Başkaldırışı*'na başladı.

1913/ Bu romanla birlikte *Kızkardeşler*'i de yazıyordu. (Ama bu sonradan, Lawrence'ın başyapıtları diye anılan, *Gökkuşağı* ve *Âşık Kadınlar* adıyla iki ayrı roman haline gelecekti). Bu sırada, ayrıca İtalya'dan *Desenler*'i (adı sonradan *İtalya'da Alacakaranlık* olacaktır) yazdı. Frieda'yla birlikte İngiltere'ye geri döndü. Londra'daki edebiyat dünyasının ünlülerinden Middleton Murry ve eşi Katherine Mansfield'la tanıştı. Eylülde gene İtalya'ya (Lerici) gitti. Hazirana kadar *Kızkardeşler* üzerinde çalıştı. Frieda'nın ilk kocasından boşanabilmesi üzerine, hem evlenmek, hem de *Gökkuşağı*'nı basacak bir yayınevi bulmak üzere, İngiltere'ye döndü. Londra'da Kensington'da

13 temmuzda Frieda'yla evlendi. Prusyalı Subay adlı kısa hikâye kitabında çıkacak hikâyelerini gözden geçirdi. Birinci Dünya Savaşı'nın patlaması, Lawrence'ların İtalya'ya gitmelerini engelledi. Greatham ve Chesham'da altı ay kadar Gökkuşağı'nın yeniden yazımıyla uğraştı. Lady Cynthia Asquith, Lady Ottoline Morrell, Bertrand Russell ve E. M. Forster ile arkadaşlıklar kurdu. Ağustosta, ancak Florida'da gerçekleştirilebilecek bir ütöpik toplum projesini (Rananim) geliştirdi. Russell ve Murry ile birlikte savaş aleyhtarı bir parti kurma planları suya düştü. Methuen Yayınevi, Gökkuşağı'nı bastı, ama roman hemen toplattırıldı. Bu darbenin, savaşın, kötü sağlığının, artan yoksulluğunun etkileri ve ülkesinden ayrılmak için izin alamayışı, Lawrence'ı umutsuzluğa itti. İnsanlardan kaçmaya ve nefret etmeye başladı.

- 1916/ Lawrence'lar Cornwall'a taşındı ve burada Aşk Kadınlar yazıldı.
1917. Klasik Amerikan Edebiyatı İncelemeleri'ni yazmaya başladı. Casusluk suçlamasıyla Cornwall'dan kovuldu ve Londra'da Aaron'un Değneği'ne başladı.
1918. İngiltere içinde. önce Berkshire, sonra Derbyshire bölgelerinde yaşadı. Avrupa Tarihindeki Hareketleri yazdı.
- 1919/ Şiddetli bir grip geçirdi. Kasımda İtalya'ya gidip, Kapri'ye yerleşti. Sicilya'ya geçti. Aşk Kadınlar'ın özel New York baskısı yapıldı.
- 1920-1921/ Kayıp Kız, Mr. Noon (bu ilginç roman 1984'te basılabilmıştır). Deniz ve Sardunya ve Psikanalizle ilgili ünlü iki kitabını yazdı. Kuşlar, Hayvanlar ve Çiçekler adlı şiir kitabına girecek şiirlerini bir araya getirdi. Aşk Kadınlar Londra'da basıldı. Aaron'un Değneği'ni bitirdi.
- 1922/ İtalyancadan Verga'yı çevirdi. Seylan'daki arkadaşlarını ziyaret etti. Avustralya'ya geçti ve Kanguru'yu yazdı. Yeni Meksiko'ya geçti. Aralıkta Taos yakınlarındaki Del Monte Çiftliği'ne yerleşti. Klasik Amerikan Edebiyatı İncelemeleri'ni bitirdi.

- 1923/ Kuşlar, Hayvanlar ve Çiçekler adlı şiir kitabını tümüyle bitirdi. Quetzalcoatli (Tüylü Yılan'ın ilk taslağı) yazdı. Mollie Skinner'la birlikte Çalıhtaki Erkek Çocuk'u yazdı. Frieda ağustosta İngiltere'ye döndü. Lawrence da aralıkta eşini izledi.
- 1924/ Londra'daki arkadaşlarını Taos'taki çiftlikte yaşamaya davet etti. Dorothy Brett daveti kabul edip Lawrence'larla Meksiko'ya hareket etti. Frieda, Lobo Çiftliği'ni (adı sonradan Kiowa olacaktır) Del Monte Çiftliği'nin sahibi Mabel Dodge Luhan'dan, Oğullar ve Sevgililer'in son taslağının el yazması versiyonunu karşılığında, satın aldı. Kiowa Çiftliği'nde Lawrence Kaçıp Giden Kadın, St. Mawr. Prenses'i yazdı. Babası öldü. Kasımda Meksika'daki Oaxaca'ya geçti. Burada Quetzalcoatli bir daha yazdı.
- 1925/ Şubat'ta sıtma nöbetleri sırasında ölümden zor kurtuldu. Mexico City'de bir doktor, Frieda'ya kocasının vereme yakalandığını söyledi. Yeniden sınırı geçip Yeni Meksiko'ya ulaşabilmek için, Lawrence yanaklarına alılık sürüp tekrar Kiowa Çiftliği'ne geldi. İyileşirken David ve Bir Oklukirpi'nin Ölümü Üzerine Düşünceler'i yazdı. Eylülde Lawrence'lar İtalya'ya (Spotorno) döndüler. Burada Güneş adlı hikayesini yazdı.
- 1926/ Bakire ve Çingene'yi yazdı. Frieda'yla kavga edip, evini birkaç haftalığına terketti. Dorothy Brett'le bir serüveni oldu. Mayısta Frieda'yla birlikte Floransa'ya geçti. Yaz biterken, İngiltere'ye son kez bir ziyarette bulundu. Birinci Lady Chatterley'i yazdı. Ciddi olarak resim yapmaya koyuldu.
1927. Lady Chatterley'in Sevgilisi'nin ikinci taslağını yazdı. Etruria'yı dolaştıktan sonra, gezi kitapları arasında en iyilerinden biri sayılan Etrüsk Elleri'ni yazdı. Lady Chatterley'in Sevgilisi'nin üçüncü ve son versiyonunu yazdı.
- 1928/ Haziran'da Lawrence'lar İsviçre'ye geçtiler. Çok dermansız ve bitkindi. Lady Chatterley'in Sevgilisi özel olarak basıldı ve kıyamet koparttı.
- 1929/ Baharda Paris, sonra da Mallorca ya gitti. Londra'daki

Warren Galerisi'nde resim sergisi açıldı. Polisin sergiyi bastığı gün, gelen haberlerle, yatağa düştü. Bav-
yera'ya gitti, ama iyileşemeyip geri döndü. Son Şiir-
ler'ini yazdı. Mahşer'i yazmaya başladı.

- 1930/ Şubat'ta, Nice yakınlarındaki Vence kasabasında Ad
Astra Sanatoryumu'na girdi. Üç hafta kaldı, ama iyi-
leşme işaretleri görülmeyince Frieda ve yakın arka-
daşı yazar Aldous Huxley tarafından civardaki bir vil-
laya götürüldü. 2 Mart'ta öldü ve Vence'ta gömüldü.
- 1935/ Cesedi yakıldı ve külleri Taos'a götürüldü. Burada,
Frieda'nın üçüncü kocası, Angelo Ravagli tarafından
yaptırılan küçük türbeye kondu.
- 1956/ Frieda öldü ve bu türbenin yanına gömüldü.

ÇEVİRİDE KULLANILAN ÖZGÜN METİNLERLE İLGİLİ NOT

Oğullar ve Sevgililer, ilk kez Londra'da, 29 Mayıs 1913'te, Duckworth & Co. yayınevi tarafından basılmıştır. Bunun kaynağı, bugün Berkeley Üniversitesi'nde bulunan, yayıncı Edward Garnett'in budadığı, Lawrence'ın elinden çıkan yazmadır. Lawrence, bu versiyonu Şubat 1913'te Gargnano'da düzeltmiş, bazı eklemeler ve çıkarmalar yapmıştır. Düzeltilmiş sayfalar, bugün Texas Üniversitesi'nde muhafaza edilmektedir.

Bizim çevirimizde Penguin Books'un, Kasım 1949'da çıkan ilk baskısı esas olmak üzere, 1981 (baskıya hazırlayan Keith Sagar), 1979 (baskıya hazırlayan Julian Moynahan) ve Collins, 1967 (baskıya hazırlayan John Raymond) edisyonları kullanılmıştır.

Dipnotlarının hazırlanışında, özellikle kendi tezimizden ve Penguin'in 1981 baskısındaki, Keith Sagar'ın düzenlediği notlardan yararlanılmıştır.

LAWRENCE'IN DERLEYEBİLDİĞİMİZ TÜRKÇE ÇEVİRİLERİ

- Anka Kuşu (Akşit Göktürk), 1966, Ankara, Bilgi Yay., 171 s.
- Anka (Akşit Göktürk), 1982, II. Baskı, İstanbul, Adam Yay., 189 s.
- Aşk Böyle Olunca (Demir Günaydın), 1948, Ankara, D. H. Lawrence Külliyyatı, C. 1, No. 2, 19 s.
- Aşık Kadınlar (Nihal Yeginobalı), 1970, İstanbul, Altın Kit., 459 s.
- Aşık Kadınlar (Nihal Yeginobalı), 1986, II. Baskı İstanbul, Bilge Yay., 560 s.
- Çingene ve Bakire (İnci Alev), 1944, İstanbul, Işık Bas., 91 s.
- Çingene ve Bakire (Mehmet Harmancı), 1976, İstanbul, Koza Yay., 144 s.
- Günahkâr Ruhlar (Vahdet Gültekin), 1961, İstanbul, Güven Bas. ve Yay., 300 s.
- Kanatlı Yılan (Sahire Sağman, Günseli Arda), 1959, İstanbul, Türkiye Yay., 336 s.
- Kayıp Kız (Murat Belge), 1982, İstanbul, Adam Yay., 421 s.
- Lady Chatterley'in Aşığı (Avni İnsel), t.y. (büyük bir olasılıkla 1942), İstanbul, (basan belli değil), 188 s.
- Lady Chatterley Aşığı (Avni İnsel), 1945, İstanbul, Stad Bas., 157 s.
- Lady Chatterley Aşığı (Avni İnsel), 1960, İstanbul, İnsel Kit., 222 s.
- Lady Chatterley'in Sevgilisi (Akşit Göktürk), 1968, İstanbul, Kök Yay., 463 s.
- Lady Chatterley'in Sevgilisi (Akşit Göktürk), 1976, İstanbul, Cem Yay., 418 s.
- Lady Chatterley'in Sevgilisi (Akşit Göktürk), 1981, İstanbul, Can Yay., 363 s.

- Oğullar ve Sevgililer (Nihal Yeginobalı), 1959. İstanbul, Güven Bas., 382 s.
- Oğullar ve Sevgililer (Tülin Nutku), 1985, İstanbul, Can Yay., 488 s.
- Olen Adam (Bilge Karasu), 1962, İstanbul, Ataç Kit., 76 s.
- Olen Adam (Bilge Karasu), 1985, İstanbul, Adam Yay., 83 s.
- Samanlıkta Aşk (S. Ateş, S. Orgun), 1973, İstanbul, Habora Kit., 231 s.
- Tilki (Ferid Namık Hansoy), 1942, İstanbul, Kenan Bas., 128 s.
- Ursula (Okşan Okandan), 1967, İstanbul, Halk Kit., 43z s.
- Yağmur Kuşağı (Mehmet Harmancı), 1975, İstanbul, Halk El Sanat. ve Neş., 391 s.
- Gök Kuşağı (Mehmet Harmancı), 1984, İstanbul, Oda Yay., 422 s.

I

MOREL'LERİN İLK EVLİLİK YAŞANTILARI

The Bottoms Mahallesi, Hell Row'un yerini aldı. Hell Row, Greenhill Yolu'ndaki derenin kenarında bulunan damları samandan, pırtlak bir dizi kulübeydi. Bir iki yatak ötedeki küçük dolaplı ocaklarda çalışan madenciler yaşırdı burada. Kızılağaçların altından akan dere, kömürünü yeryüzüne bir dolabın çevresinde yorgun argın dolanan eşeklerin taşıdığı bu küçük maden ocakları tarafından hemen hemen hiç kirletilmemişti. Ve bütün kırlar, aralarında II. Charles zamanında işletilmiş olanların bulunduğu benzer ocaklarla kaplıydı. Buğday tarlalarında ve çayırlarda, garip garip tümsekler ve küçük kara noktalar oluşturarak, toprağın içine doğru karıncalar gibi tünel kazın bir avuç madenciyle eşekler görülürdü. Bu kömür madencilerinin oraya buraya serpiştirilmiş dizi dizi, ya da çift çift kulübeleri ve çorapçıların bölgede tek tük rastlanan çiftlikleriyle evleri Bestwood Köyü'nü oluştururdu.

Derken, altmış yıl kadar önce, birdenbire bir değişiklik oldu. Parababalarının koskoca madenleri, dolaplı ocakları bir kenara itti. Nottinghamshire ile Derbyshire'in kömür ve demir yatakları keşfedilmişti. Carston,

Waite ve Kumpanyası ortaya çıktı. Zamanın başbakanı Lord Paimerston, kumpanyanın Sherwood Ormanı kenarında Spinney Park'taki ilk maden ocağını müthiş bir heyecan kasırgası içinde resmen açtı.

İşte bu sıralarda, adı zamanla kötüye, ipliği de pazara çıkan Hell Row yandı gitti ve dünyanın pisliği temizlenebildi.

Carston, Waite ve Kumpanyası umulmadık kerte de iyi bir maden damarı bulduklarını anladıklarında Selby ve Nuttall'dan gelen derelerin ardındaki vadilerde yeni ocaklar kazılıp açıldı ve çok geçmeden altı maden ocağı birden çalışmaya başladı. Nuttall'dan, korulukların arasındaki kumtaşlarının tepesinden gelen demiryolu, yıkık Chartreuse Manastırı'nın ve Robin Hood Pınarı'nın önünden geçip aşağılardaki Spinney Park'a, cradan da Minton'a giderdi ve işte burada buğday tarlaları arasında bir büyük maden ocağı vardı. Sonra demiryolu, Minton'dan başlayan vadinin kenarındaki çiftlik arazisini boydan boya geçip Bunker Tepesi'ne ulaşırdı ve burada ikiye ayrılıp Crich'a ve Derbyshire tepelerine bakan kuzeydeki Beggarlee ve Selby'e yönelip birbirlerine ince bir zincir halkasıyla, yani demiryoluyla bağlanan bu kırlarda, kara yağız aygırlar gibi altı maden ocağı çarpardı gözümüze...

Alay alay madencileri barındırabilmek için Carston, Waite ve Kumpanyası, Bestwood'un yamaçlarında önce «Squares» denilen dörtgen biçimindeki büyük konutları yaptırdı, sonra da derenin vadisindeki Hell Row'un yerine The Bottoms Mahallesi'ni diktirdi.

The Bottoms altı altılık bir domino taşındaki noktalar gibi iki sıra üçlük ve bir blokta da on iki evlik, altı blok madenci konutundan oluşmuştu. Bu çift sıra konut Bestwood'dan bakıldığında oldukça sarp bir yamacın eteğine kurulmuştu ve hiç değilse tavan arası

pencerelerinden Selby'e doğru uzanan vadinin yavaş yavaş yükselen yanı görülürdü.

Epey büyük ve derli topluydu evler. Yürüdüğünde insanın gözüne sondaki dizinin gölgesindeki ayıkulakları ve taşkıran çiçekleriyle bezenmiş küçük ön bahçeler ve baştaki güneşli dizide de hüsnüyusuflar ve karanfiller çarpardı. Ayrıca zarif ön pencereler, küçük kapı eşikleri, ufak kurtbağrı çitleri ve çatı pencereleri de görülürdü. Ama bu dış görünüşü, madencilerin eşlerinin kullanmadıkları salonlarına önden bir bakıştı. Oturma odası ve mutfak, evin arkasında blokların iç cephelerine doğru kendi haline bırakılmış arka bahçeyle kül çukurlarına bakardı. Sıra sıra evlerin, uzun kül çukuru dizilerinin arasında çocukların oyun oynayıp kadınların dedikodu yaptığı, erkeklerin de sigara tütürdüğü dar bir sokak uzanırdı. İnsanlar mutfaklarda yaşamak zorunda olduklarından, mutfaklar da o kipirli çöp çukurları geçidine açıldıklarından, o özenle yaptırılmış, üstelik oldukça güzel görünen The Bottoms'daki gerçek yaşam koşulları oldukça tatsızdı.

Bayan Morel, Bestwood'dan geldiğinde, on iki yılını çoktan doldurmuş olan aşağı yoldaki The Bottoms Mahallesi'ne taşınmaya pek hevesli değildi. Ama yapabileceğinin en iyisiydi bu... Üstelik tepedeki blokların birindeki son evde oturduğundan tek bir komşusu ve öteki tarafta da fazladan dar bir bahçesi vardı. Kaldı ki son evde oturması ona «ara» evlerde oturan hanımlara oranla bir çeşit seçkinlik kazandırıyordu, çünkü ödediği kira haftada beş şilin yerine beş buçuk şilindi. Ama bu mevki üstünlüğü pek avutmuyordu Bayan Morel'i...

Otuz bir yaşında, sekiz yıllık evliydi. Oldukça ufak tefek, narin yapıllı ama kararlı tavıra sahip bir insan olarak The Bottoms'daki hanımlarla ilk temas biraz

ürkütmişti onu. Aşağıya temmuzda taşınmıştı ve eylülde de üçüncü bebeğini bekliyordu.

Kocasını madenciydi. Panayır başladığında yeni evlerinde topu topu üç hafta geçirmişlerdi. Bay Morel'in bunu günü gün etme fırsatı olarak kullanacağından emindi. Panayırın ilk günü pazartesi sabahı erkenden çıktı gitti kocası. Çocuklar oldukça heyecanlıydılar. Yedi yaşındaki William kahvaltıdan hemen sonra, bütün sabah ağabeyi gibi gidebilmek için zırlayan beş yaşındaki kız kardeşi Annie'yi bir kenara bırakarak, panayır yerini dolaşmak üzere sıvıştırmıştı. İşini yapmaya koyuldu Bayan Morel. Henüz pek tanıımıyordu komşularını, küçük kızını bırakabilecek bir kimse de bilmiyordu. Bu yüzden kızına onu yemekten sonra panayıra götüreceğine söz verdi.

William yarımda çıkageldi. Yerinde duramayan, sarışın, çilli bir Danimarkalı ya da Norveçliyi andıran bir çocuktü...

Kasketi başında içeri girerken bağırdı, «Yemeğimi yiyebilir miyim, anne? Adamın dediğine göre bi'buçukta başlıyormuş çünkü.»

«Pişer pişmez yersin yemeğini,» dedi annesi.

«Pişmedi mi daha?» diye bağırdı William, mavi gözlerini kızgınca annesine dikerek:

«Öyleyse ben gidiyorum, olmayıversin.»

«Gidemezsin bir yere. Beş dakika sonra olacak. Daha saat yarım.»

«Başlayacaklar,» dedi çocuk yarı yaygaracı, yarı ağlamaklı bir sesle.

«Ölmezsin başarlarsa,» dedi annesi. «Üstelik daha saat yarım, tam bir saatin var.»

William acele acele sofrayı kurdu ve vakit kaybetmeden oturdular; üçü birden. Reçelli bir hamur tatlısı yerlerken William birdenbire sandalyesinden fırlayıverdi

ve kalakaldı öyle ayakta. Uzaktan bir atlıkarıncanın ilk homurtusuyla bir borazan sesi işitilebiliyordu. Annesine baktığında yüzü titriyordu çocuğun.

«Demıştim ben sana,» diye bağırdı William askıktan kasketini almaya koşarken...

«Tatlını eline al —henüz biri beş geçiyor, demek ki yanıldın— iki penini * de almadın,» diye haykırdı annesi bir solukta.

Çocuk iki penisini almak için müthiş canı sıkılarak geri döndü ve sonra tek söz etmeden çıktı gitti.

«Ben de gitmek istiyorum, ben de gitmek istiyorum,» diye ağlamaya başladı Annie.

«Peki, sen de gideceksin, zırlak, vız vız küçük afacan!» dedi annesi.

Öğleden sonra daha geç saatlerde çocuğuyla birlikte yüksek çitin altındaki tepeye oflaya pufлая tırmanmaya çalıştı. Tarlalardan kuru otlar toplanmış, hayvanlar da anızlıklarına dönmüşlerdi. Sıcak ve dinginliği etraf.

Bayan Morel panayırı beğenmemişti. Atlıkarıncalar iki çeşitti, biri istimle çalışıyor, ötekini ise bir midilli döndürüyordu. Üç laterna çalışıyor ve arasıra kurusıkı piştov patlamaları işitiliyor, hindistancevizli satan adamın çingırağının kulakları tırmalayan sesi, Sally Teyze ** çığırkanının haykırışları, Peep-Show *** kadının çığlıkları duyuluyordu. Annesi, oğlunu Wallace Aslanı çadırının önünde, bir zenciyi öldürüp iki beyazı da ömür boyu sakat bırakan bu ünlü aslanın resimlerini

(*) Peni (penny) — Bir sterlinin iki yüz kırkta biri. On iki peni bir şilin, yirmi şilin bir sterlin eder.

(**) İngiliz panayırlarında tahtadan bir kadın figürünün eğlence için taşlandığı yer.

(***) Büyüteçli küçük bir gözetleme deliğinden resimlerin seyredildiği yer.

büyülenmiş gözlerle seyrederken gördü. Onu kendi haline bırakıp, Annie'ye bir çubuk karamela almaya gitti. Biraz sonra çılgınca heyecanlı olarak William çıkageldi önüne...

«Hiç geleceksin dememiştin bana. Ne çok şey var değil mi? O aslan üç adam öldürmüş. Harcadım iki penimi. Bak buraya.»

Cebinden üstünde bir tür tüylü pembe güller bulunan iki yumurtalık çıkardı.

«Bunları hani bilyeleri deliklere soktukları yer var ya orda kazandım. İkisini de birer seferde aldım hem tek seferi yarım peni. bak üstlerinde tüylü güller var. Çok istemiştim bunları.»

Annesi onları kendisine vermek için istediğini biliyordu.

«Ha!» dedi, hoşlanmıştı. «Çok güzel şeyler!»

«Tutar mısın bunları, kırmaktan korkuyorum çünkü?»

Annesi geldiği için kabına sığamıyordu William, panayırı gezdirip, her şeyi gösterdi ona. Sonra, Peep-Show'daki resimlerin açıklamasını bir masal gibi anlatan annesini sanki büyülenmiş bir biçimde dinledi. Bırakmayacaktı onu. Göğsü kabara kabara hiç yanından ayrılmadı annesinin. Küçük kara başlığı ve peleriniyle kimseilere benzemeyen bir hanımefendiydi o. Tanıdığı hanımları gördüğünde gülümsüyordu. Yorulunca oğluna sordu:

«Eh, şimdi mi geliyorsun, yoksa sonra mı?»

«Hemen mi gidiyorsun?» diye serzeniş içinde bağırdı.

«Hemen mi? Dördü geçiyordur, eminim.»

«Niçin hemen gidiyorsun?» dedi üstlerek.

«Eğer istemiyorsan, gelmeyebilirsin.» dedi annesi.

Ve arkasında, kalbinden yaralanmasına karşın pa-

nayırdan ayrılamayıp bakakalmış oğlunu bırakarak yavaş yavaş kızıyla birlikte yola koyuldu. Moon and Stars Birahanesi'nin önündeki açık araziye geçerken bağırarak çağıran adamları işitti, bira kokusu geldi buruna ve kocasının içerde olduğunu düşünerek adımlarını biraz sıkılaştırdı.

Altı buçuk sularında oğlu eve geldi, yorgundu, oldukça solgundu yüzü ve biraz da keyfi kaçmıştı. Annesini yalnız başına gönderdiğini pek farkında olmadan dert etmişti kendisine. O gittikten sonra panayırın tadını çıkaramamıştı.

«Babam geldi mi?» diye sordu William.

«Hayır,» dedi annesi.

«Moon and Stars Birahanesi'nde servise yardımcı oluyordu. Gördüm onu, penceredeki o delikli kara teneke şeyin içinden, kollarını sıvamıştı.»

«Ha!» diye bağırarak annesi birden. «Beş parası yok. Gündeliğini alabilirse ne mutlu ona!»

Gün kararıırken ve dikiş dikmek için gözleri pek seçemez bir duruma geldiğinde Bayan Morel ayağa kalktı ve kapıya gitti. Her yere, sonunda ona da bulaşan, bir heyecan patırtısı, bir tatil havasının kıpır kıpırlığı yayılmıştı. Yan bahçeye çıktı. Kadınlar panayırdan dönüyordu, çocuklar da ya yeşil bacaklı beyaz bir kuzu, ya da tahta bir at kucaklamışlardı. Ara sıra kaldırabileceğinden çok içmiş bir adam sallana sallana geçiyor, bazen de huzur içinde ailesiyle birlikte yürüyen iyi bir koca geliyordu. Ama çoğunlukla kadınlar ve çocuklar yalnızdılar. Evde kalan annelerse, alacakaranlık çökerken, dar sokak köşelerinde kollarını beyaz önlüklerinin altında kavuşturmuş kaynatıyorlardı.

Bayan Morel yalnızdı, ama alıştı buna. Oğluyla küçük kız yuhanda uyuyorlardı, demek ki, görüldüğü kadarıyla, yuvası kınıldatılamayacak ve sarsılmayacak

bir biçimde arkasındaydı. Ama beklediği bebekten ötürü bezgin hissediyordu kendini. Dünyasına kasvet çökmüş-tü sanki. Hiçbir şey olamayacaktı bu dünyada; hiç değilse William büyüyünceye dek... Dayanılması güç bir kasvetten başka bir şey yoktu onun için — çocuklar büyüyünceye dek... Bir de çocuklar! Bu üçüncüyü kaldıramayacaktı. Hiç istememişti. Baba meyhanede içki servisi yaparken epeyce kör kütük oluyordu. Nefret ediyordu ondan ama evlilik bağı vardı aralarında. Bu beklenen bebek neredeyse bardağı taşıran son damlaydı. Eğer William ile Annie'nin durumu ortada olmasaydı, çoktan bıkmış usanmıştı; fakirlik, iğrençlik, âdilikle mücadelelen.

Ön bahçeye çıktı, hem içerde duramıyordu, hem de dışarda dolaşamayacak kadar ağır hissediyordu kendini. Sıcak boğucuydu. İleriye baktığında, hayatının manzarası sanki diri diri gömüldüğünü hissettiriyordu ona.

Ön bahçe kurtbağrı bir çiti olan dört köşe küçük bir alandı. Duruyordu burada, çiçek kokuları ve batan günün güzelliğiyle kendini avutmaya çalışarak. Küçük bahçe kapısının karşısında, kıpkızıl biçilmiş çayırın arasındaki yüksek çitin altında bayır yukarı giden araziyi bölen set basamakları vardı. Gökyüzündeki ışık titreşimleri sanki kalp gibi vuruyor, nabız gibi atıyordu. Kızılık tarladan çabucak kayboldu gitti ve toprak çitlere alacakaranlık çöktü. Koyulaştıkça dorukta göz kamaştırıcı bir al parıltı belirmişti ve bunun içinden de panayırın hafifleyen gürültüsü geliyordu.

Bazen çitlerin altındaki dar yolun oluşturduğu karanlık oluğun derinliklerinden eve doğru yalpalayan adamlar gelirdi. Bir genç adam tepenin dibindeki dik bölümün yoluna sapıverince araziyi bölen set basamaklarına tosladı. Bayan Morel ürperdi. Adam doğruldu,

açtı bozuk ağzını, biraz da dokunaklıydı, sanki set basamakları onun canını isteyerek acıtmışlar gibi...

Bayan Morel işlerin pek değişmeyeceğini düşünerek içeri girdi. Hiçbir şeyin değişmeyeceğini kavıyordu artık. Gençliğinden o denli uzaktaydı ki Sheerness'teki dalgakıranda on yıl önce tüy gibi koşanın, The Bottoms Mahallesi'nde arka bahçeyi zahmetle arşınlayanla aynı insan olup olmadığını düşündü.

Kendi kendine, «Bunlarla benim ilgim ne?» diye söylendi. «Bütün bunlardan bana ne? Doğuracağım çocuktan bile! Bütün bu işler olup biterken sanki ben hiç hesaba katılmamışım.»

Bazen hayat yakalar insanı, taşır gövdesini yol boyunca, tamamlar tarihçesini de, gene sahibici değildir bu, insanda şöyle bir değilip geçilmiş hissi bırakır.

«Bekliyorum.» dedi Bayan Morel kendi kendine — «Bekliyorum ve beklediğim şey de hiçbir zaman gelececek.»

Sonra mutfağı topladı, lambayı yaktı, ateşi harlattı, ertesi günü yıkanacak çamaşırları ayırıp ıslattı. Sonra oturarak dikiş dikmeye koyuldu. Uzayıp giden saatler boyunca dikiş iğnesi düzenli bir biçimde kumaşa bir girdi, bir çıktı. Arada bir ah çekiyor, rahatlamak için oturduğu yerde kımıldıyordu. Her zaman bütün düşüncesi, çocukları uğruna elinde olanı en iyi nasıl değerlendireceğiydi.

On bir buçukta kocası geldi. Yanakları al aldı ve kara bıyıklarının üzerinde pırıl pırıl gözüküyordu. Hafifçe başı öne düşüyordu. Memnundu hayatından.

«Vah, vah, bekliyordun demek beni, güzelim? Anthony'e yardım ediyordum, ne verdi bana bilir misin? Topu topu bir yarım kuron, al işte burada hepsi.»

«Gerisini devirdiğin biralara saymıştım,» dedi Bayan Morel terslenerek.

«Hayır, devirmedim — devirmedim işte. İnan bana, bugün çok az içtim. hepsi burada.» Sesi yumuşacıktı. «Sana zencefilli çörek getirdim, çocuklara da hindistancevizi.» Çöreği ve tüylü bir nesne, hindistancevizini masanın üzerine bıraktı. «Hah işte, hayatında hiç teşekkür ederim dedin mi, demedin değil mi?»

Kocasının gönlü olsun diye Bayan Morel sütü olup olmadığını anlamak için hindistancevizini eline aldı ve salıadı.

«İyidir, iyidir, canım güvenebilirsin ona. Bill Hodgkisson'dan aldım onu. 'Bill,' dedim ona. 'Üç tane ceviz sana çok değil mi? Birini vermeyecek misin bana, bizim delikanlı bozuntusuyla eksik etek için?' 'Veririm be, Walter, kardeşim,' dedi. 'Al hangisini istersen al.' Ve aldım bir tanesini, teşekkür ettim. İstemedim, gözünün önünde sallamayı, ama o dedi ki, 'Sallasan iyi olur. Emin ol iyisini seçtiğinden, Walt.' Ya görüyorsun işte, iyi olduğunu biliyordum ben. Hoş adamdır şu Bill Hodgkisson, iyi insandır o!»

«İnsan sarhoşken her şeyini veriverir, sen de onun gibi sarhoşsun,» dedi Bayan Morel.

«Hadi sen de pis karı, kim sarhoşmuş, bilelim?» dedi Morel. Moon and Stars Birahanesi'ndeki servise yardımcı olma işinden ötürü hayatından fevkalâde memnundu. Gevezeliğine devam etti.

Bayan Morel çok yorgun ve kocasının saçma sapan sözlerinden bıkmış olduğundan, o korları taraklarken acele acele yatmaya gitti.

Bayan Morel, Albay Hutchinson'ın* yanında savaş-

(*) İngiltere'de on yedinci yüzyılda Krala karşı Cumhuriyetçilerin safında savaşmış ünlü bir komutan. Ayrıca Nottingham'ın valisiyken kenti kralcılara karşı başarıyla savunmuştur.

muş ve yürekli Congregationalist'ler* olarak kalmış üniu bir bağımsızlar grubu sayılan, köklü ve iyi bir taşra ailesinden gelmeydi. Büyük babası Nottingham'daki bir sürü dantel yapımıcısının çöküp gittiği bir dönemde dantel piyasasında iflâs etmişti. Babası, George Coppard, heybetli, yakışıklı, kibirli, buğday teni ve mavi gözleriyle övünen, ama dürüstlüğüyle daha çok göğsü kabaran bir mühendisti. Gertrude ufak tefek yapısıyla annesine çekmişti ama kibirli ve boyun eğmeýen huyunu Coppard'lardan almıştı.

George Coppard'ın fakirliğinden fena halde canı sıkılıyordu. Sheerness'in doklarındaki teknisyenlerin ustabaşısı olmuştu. Bayan Morel —Gertrude— ikinci kıızıydı. Gertrude annesinin tarafını tutardı, her şeyden çok onu severdi, ama Coppard'ların keskin, meydan okuyan, mavi gözleri ve geniş alınına sahipti. Babasının, yumuşak huylu, şakacı, müşfik annesine yüksekten bakan tavrından nasıl nefret ettiğini anımsadı. Sheerness'teki dalgakıranın üzerinden atlayıp nasıl babasının çalıştığı gemiyi bulduğunu hatırladı. Doklara gittiğinde, hassas ve biraz gururlu bir çocuk olduğu için adamlar tarafından okşanıp el üstünde tutulduğunu da anımsadı. Asistanırken özel okulda yardımına yetişmekten hoşlandığı garip, yaşlı öğretmeni anımsadı. John Field'ın verdiği Incil hâlâ yanındaydı. On dokuzundayken kiliseden eve John Field ile birlikte yürürlerdi. Tuzu kuru bir tüccarın oğluydu o, Londra'da üniversiteye gitmiş ve sonradan da iş hayatına atılmıştı.

Babasının evinin arka tarafındaki asmanın altında bir eylül günü pazar öğleden sonra birlikte oturduklarını ayrıntılarıyla her zaman anımsayabilirdi. Güneş ışınları asma yapraklarının yarıklarından süzülüp bir dantel

(*) Her cemaati bağımsız sayan kilise idare sistemini destekleyenler.

eşarp gibi güzelim şekiller oluşturduktan sonra kendinin ve onun üzerine düşmüştü. Birtakım asma yapraklarının rengi mat sarı çiçekler gibi kusursuz bir sarıydı.

Bir ara John Field, «Şimdi kımıldamadan dur,» diye bağırmıştı. «Saçını, bilemiyorum, neye benzetmeli! Bakırla altın kadar ıslıl ıslıl, dövme bakır kadar al al, ve de güneş üzerinde ısıdığında tel tel altınlaşıyor. Kahverengi demelerine hayret doğrusu. Annen fare rengi diyor.»

Gertrude onun pırıl pırıl gözlerini yakalamıştı, ama kendi aydınlık yüzü, içinde yükselmeye başlayan coşkuyu güçlkle gösterebiliyordu.

«Ama iş hayatını sevmediğini söylüyorsun,» diyerek üstüne gitti.

«Hayır. nefret ediyorum,» diye heyecanla bağırdı John Field.

«Ve de papazlığa geçmek istiyorsun,» dediğinde Gertrude yarı yalvarıyor gibiydi.

«Evet. Birinci sınıf bir vaiz olacağımı bilsem, isterdim.»

«Öyleyse, neden — neden geçmiyorsun papazlığa? Gertrude'un sesi kışkırtıcı bir biçimde çınladı. «Ben erkek olsaydım, hiçbir şey durduramazdı beni.»

Dimdik yukarıdaydı başı, adam biraz ürkmüştü karşısında.

«Ama, babam öyle inatçı ki. Beni iş hayatına sokmaya niyetli, biliyorum yapacak bunu.»

«Ama sen erkekliğini gösterirsen?» diye bağırmıştı.

«Her şey değil erkek olmak,» demişti çaresizlikten kıvranan yüzünü buruşturarak.

Şimdi Gertrude, erkekliğin ne anlama geldiğinin biraz tecrübesiyle The Bottoms Mahallesi'ndeki işleriyle

uğraşırken erkek olmakla her şeyin bitmediğini biliyordu.

Yirmisinde sağlık nedeniyle Sheerness'ten ayrılmıştı Gertrude. Babası emekli olup Nottingham'daki eve çekilmişti. John Field'ın babasıyla oğlu Norwood'a öğretmen olarak gidince yıkılmıştı. İki yıl geçtikten sonra araştırmaya başlayınca dek, Gertrude bir haber alamamıştı ondan. Sonradan öğrendiğine göre evinde oturduğu kırındaki bir mülk sahibi dulla evlenmişti.

Buna rağmen Morel John Field'ın İncil'ini hâlâ saklıyordu. Şimdi artık onun bir şey olacağına inanmıyordu. Ama ne olabilip ne olamayacağını da pek güzel anlamıştı. Bu yüzden sakladı İncil'i, anısını kalbinde eksiksiz bir biçimde kendisi için muhafaza etti. Ölene dek, otuz beş yıl etmedi sözünü onun.

Yirmi üçüneyken bir Noel eğlencesinde Erewash Vadisi'nden bir genç adamla tanıştı. Morel o zaman yirmi yedi yaşındaydı. Sağlam yapılı, dimdik, gösterişli bir erkekti. Parıldayan dalgalı kara saçları, hiç ustura değmemiş gür, kara sakalları vardı. Yanakları al aldı, çok içten ve sık sık güldüğü için nemli, kırmızı ağız dikkati çekiyordu. Pek az kimsede bulunabilecek çın çın çınlayan, hoş bir kahkahası vardı. Gertrude Coppard onu seyrederken kendinden geçmişti. Renk ve canlılık akıyordu adamın her yanından, sesi şaşılacak kertede gülünçleşiyor, herkesle öylesine rahat ve tatlı olabiliyordu. Gertrude'un babası da zengin bir mizah dağarcığına sahipti, ancak hiçve kaçırdı onun mizah anlayışı. Bu adamınkiyse bambaşkaydı; yumuşacık, okumuşluk edasından uzak, sımsıcak, zıp zıp sıçrardı sanki.

Gertrude tam tersiydi onun. Başkalarını dinlemekten zevk alan ve eğlenebilen, meraklı, her şeyi kapalı bir kafaya sahipti o. Milleti konuşturmakta ustaydı.

Fikir tartışmalarından hoşlanırdı, oldukça da okumuş sayılırdı. En çok sevdiği tahsilli bir adamla din, felsefe ya da politika üzerine tartışmaktı. Çok kez de zevkini çıkaramamıştı bunun. Onun için her zaman kendinden sözeden insanlarla yetinmeye çalışmıştı.

Gertrude oldukça ufak tefek, çitkırıldım bir yapıya sahipti. Geniş bir alnı, demet demet omzuna dökülen ipek gibi kumral bukleleri vardı. Mavi gözlerinin bakışları dosdoğru ve dürüsttü, insanın içine işlerdi. Coppard'ların güzelim elleri onda da vardı. Her zaman sade giyinirdi. Her zaman lacivert ipekli giysisiyle gümüş pullardan oluşan tuhaf bir gümüş zincir takardı. Bu zincirle burmalı altından yapılma ağır bir broş onun tek ziynet takılarıydı. Hâlâ tam anlamıyla masum, müthiş dindar ve çok güzel bir açıkkalplilikle dopdoluydu.

Walter Morel onun karşısında sanki eridi gitti. Bir madenci için gizemli, büyüleyici bir şey, bir leydi idi o. Ağzını açtığında Walter'ı heyecanlandıran güneylı telafuzuyla katıksız bir İngilizce konuşuyordu. Gertrude, Walter'ın dans edişini seyrediyordu. Onun için dans etmek sanki Tanrı vergisiydi, mutluluk kaynağıydı. Eğer adına evlilik denirse büyükbabası bir İngiliz meyhaneci kadınıyla evlenmiş Fransız mülteciydi. Genç madenci dans ederken ince bir sevinç ve içten içe büyüyen bir coşku içindeydi. Bedeninin çiçeği sayılabilecek al pembe yüzü ile yana düşük siyah saçları ve kimi dansa kaldırırsa kaldırırsın dudaklarından eksik olmayan o candan gülüş, Gertrude için olağanüstü derecede güzeldi. O zamana dek böyle birisiyle tanışmamıştı çünkü. Babasıydı onun gözünde tüm erkeklerin timsali. Gerçekten George Coppard yakışıklıydı; ama kasıtlı tavırla ettiği sözler demir leblebi gibiydi. Din bilgisiyle ilgili kitapları okumayı yeğlerdi ve yakınlık duyduğu

tek kişi Havarî Paul idi. Ayrıca emrettiği kimselere karşı sert, yakınlarına karşı alaycı davranırdı. Bedensel zevkleri bilmezlikten gelirdi. Her hali madenciden çok farklıydı. Gertrude da biraz küçümserdi dans etmeyi, o tarakta hiç bezi yoktu. En kolayından bir Roger de Coverly* bile öğrenmemişti. Babası gibi Puritan** görüştüydü. sert bir ruha sahipti, yüksek fikirler pesinden koşardı. Onun için bu adamın bedeninden mumdan alev taşarcasına tasan, duyumsal yaşam gücünün o puslu, altın yumuşaklığı Gertrude'a olağanüstü bir şey gibi görünmüştü. Çünkü kendisi, ruh ve düşünce bas-kısıyla çıkmazlar içinde yanıp tutuşuyordu.

dar görüş
10 gr
grup

Walter eğildi önünde. şarap içmiş gibi bir sıcaklık yayıldı genç kadının her yanına. Okşar gibi bir sesle. «Hadi gel bunu benimle et,» dedi. «Kolaydır bu dans. Senin dans edişini seyretmek için can atıyorum.»

Gertrude dans etmesini bilmediğini ona daha önce söylemişti. Walterin, karşındaki bu alçakgönüllü tavrına bakarak gülümsedi. Pek güzeldi gülümsemesi. Öyle etkiledi ki genç adamı, her şeyi sildi süptürdü.

Gertrude yumuşak bir sesle, «Yok, dans etmem ben,» dedi. Sözcükler ağızından tane tane çıkıyor, sesi çınırıyordu.

Genç adam ne yapacağını bilemiyordu, ama içgüdüüne dayanarak çoğu zaman en uygun şeyi yapardı. Oturuverdi Gertrude'un yanına, saygılı bir tavırla ona doğru eğildi.

Gertrude sanki paylar gibi onu, «Ama dansı kaçırmayın,» dedi.

(*) Standan bir koy dansı.

(**) Özellikle 16. yüzyılda İngiltere'de Anglikan kilisesini İncil'in kurallarına göre arıtmaya çalışan dar görüşlü bir grup fanatik.

«Yok, bu dansı etmek istemiyorum. Tuttuğum bir dans değil.»

«Oysa beni bu dansa kaldırmak istemiştiniz.»

Walter onun bu sözlerine içten bir kahkaha patlattı.

«Bak bu hiç aklıma gelmemişti. Sen insanın çalışmasını bozmakta bire birsin.»

Şimdi kahkaha atma sırası Gertrude'a gelmişti.

«Sizin fiyakanızı bozmak öyle pek kolay değil,» dedi.

Genç adam, «Ben doğuştan öyleyim, fiyakalı olmamak elimden gelmiyor ki,» diye bastı gevrek kahkahasını.

Gertrude şaşırmış bir durumda, «Demek madencisiniz ha?» diyebildi.

«Evet. On yaşında indim ocağa.»

Gertrude ona hayret ve üzüntüyle bakıyordu.

«On yaşındayken ha! Çok zor gelmedi mi size?»

«İnsan çabuk alışıyor. Fareler gibi yaşarsın, geceleri de bakalım ne olup bitiyor diye yeryüzüne çıkarsın.»

Gertrude yüzünü buruşturarak, «Sizi dinledikçe kendimi sanki kör olmuş gibi hissediyorum,» dedi.

«Köstebek gibi!» diye güldü, Walter. «Gerçekten de zamanla köstebeğe benzeyip giden bir sürü arkadaş var.» Bir köstebeğin görmeyen gözüyle uzun burnuna benzeterек yüzünü, yönünü bulmak için çevresini koklar gibi yaptı. «Gerçekten de böyle olurlar,» diye çocukça directti. «Bilemezsin ne hale gelirler. Ama izin ver de indireyim bir kez seni ocağa, gör kendi gözle rinle.»

Genç kadın irkilerek baktı ona. Bu gözünün önünde ansızın açılıveren yepyeni bir yaşam yoluydu. Yüzlerce madencinin yer altında ter dökerek akşamları ortaya

çıkabilen yaşamlarını kafasında canlandırdı. Walter soylu gözüktü gözüne. Her Allahın günü canını tehlikeye atıyordu, şen ve şakrak halinden bir şey yitirmeden. Genç kadın katıksız bir alçakgönüllülükle, sanki biraz da af diler gibi Walter'a baktı.

Genç adam sevgi dolu sıcacık bir biçimde, «İstemez misin?» diye sordu. «Ama herhalde üstün başın kirlenir.»

Gertrude'la o zamana dek hiç kimse böyle köylü ağzıyla senlibenli konuşmamıştı.

Ertesi yıl Noel'de evlendiler. Tam üç ay Gertrude'un mutluluğuna diyecek söz yoktu, bunu izleyen altı ay boyunca da çok mutluydu.

Walter Morel o sıralarda Yeşilay'cılarının yeminini etmiş, bir de mavi kurdelesini takmıştı. Şaşılacak bir şey yoktu bunda, gösterişçiliği severdi o. Gertrude oturdukları evi kendi evleri sanmıştı. Küçük ama kullanışlıydı; onun dürüst ruhunu okşayan sağlam ve yakışıklı kaçmayan eşyalarla da oldukça güzel döşenmişti. Komşu kadınlar gerçi ona yabancı sayılırdı; Morel'in anasıyla kızkardeşleri de onun ince ve hanım hanımcık hallerini alayla karşılıyorlardı, ama kocası yanında olduğu sürece kimseye muhtaç olmadan sürdürebilirdi yaşamını.

Tatlı, okşayıcı sözler işitmekten usandığında çoğu kez kocasına ciddi ciddi açmak isterdi içini. Ama saygılı bir biçimde dinlenmenin dışında pek anlayış göremezdi. Bu da doğal olarak onun kocasıyla kurmaya çalıştığı daha derin ve ince bir yakınlığın baltalanmasına yol açardı. Sonra durup durup korkmaya başladı. Kocası bazı akşamlar evde duramaz oluyordu. Onun yanında olmak yetmiyordu Morel'e. Farketmişti bunu Gertrude ve evin içinde kocası ufak tefek işlerle uğraştığında memnun oluyordu.

Morel inanılmayacak kertede becerikliydi. Hemen

hemen yapamayacağı, onaramayacağı bir şey yok gibiydi.

Gertrude bir gün: «Anneninki gibi bir kömür tırmağı istiyorum. öyle küçük, ele öyle iyi geliyor ki.» dedi. Morel de hemen, «Öyle mi eksik eteğim? Onu da nasil olsa ben yapmışım, onun için sana da bir tane yapabilirim.» diye cevap verdi.

«Ne! Ama o tırmık çelikten.»

«Çeliktense ne olmuş sanki? Ben sana onun aynısını cimasa bile ona çok benzer bir tırmık yapacağım işte.»

Bayan Morel ne evin alt üst olmasına, ne de çekicinin gürültüsünden rahatsız olmuştu. Kocasını meşguldü. mutluuydu ya.

Ama evliliklerinin yedinci ayında Morel'in gezmelik giysisini fırçalarken, iç cebinde birtakım kâğıtların bulunduğunu farketti. merakına dayanamayarak hemen-cecik çıkarıp okudu kâğıtları. Kocasını, damatlık takım olan bu giysiyi çok az giyerdi, onun da cebindeki kâğıtların ne olduğunu merak etmek o zamana dek aklına gelmemişti. Oysa, kâğıtlar henüz hiçbirini ödenmemiş, evin mobilya faturalarıydı.

Geceleyn kocasını yıkanıp, yemeğini yedikten sonra Gertrude. «Bana bak,» dedi. «Bunları damatlık takımının cebinde buldum. Henüz kapatmamışsın galiba bu hesapları?»

«Yo, fırsat bulamadım bir türlü.»

«Ama, bana hepsi kapandı, dedindi. Cumartesi Nottingham'a gidip kapatsam iyi olacak. Elin malı sandalyelerde oturup parasını ödenmemiş masalarda yemek yemek hoşuma gitmez benim.»

Morel cevap vermedi.

Gertrude. «Çek defterini alabilirim değil mi?» diye sordu.

«İşine yarayacaksa al,» dedi Morel.

Karısı: «Oysa ben sanıyordum ki...» diye söze başladı. Aslında kocası ona elinde epeyce dünyalığı olduğunu söylemişti. Ama artık soru sormanın bir işe yaramayacağını kavıyordu. Hem üzüntü hem de öfkeden kaskatı kesilmiş bir durumda kalakalmıştı.

Ertesi gün Morel'in annesini görmeye gitti.

Walter'in eşyalarını siz almamış mıydınız?» diye sordu.

Yaşlı kadın ters ters: «Ben aldımды ya!» dedi.

«Peki, eşyalar için Walter size kaç para vermişti?» Yaşlı kadının hafiften kafası kızmaya başlamıştı.

«O kadar merak ettiysen söyleyeyim.» dedi. «Tam seksen sterlin.»

«Seksan sterlin ha! Ama hâlâ kırk iki sterlin borçlu görünüyor.»

«Görünüyorsa bana ne bundan?»

«Ama nereye gitti bütün o para?»

«Ararsan bulursun sanıyorum bütün faturaları. Ha ayrıca bir de bana on sterlin borcu var, altı sterlin de düğün masrafı için.»

Gertrude Morel, «Altı sterlin,» diye yineledi onun sözlerini. Kendi babasının o kadar ağır masrafa girip, düğün yapmasından sonra, gene onun cebinden Walter'ın ailesinin evinde fazladan altı sterlinin yiyip içme uğruna çarçur edilmesi olacak şey değildi.

«Ya evlerine ne kadar yatırdı?» diye sordu.

«Evler mi, hangi evlerden söz ediyorsun sen?»

Gertrude Morel'in dudağı uçukladı sanki. Kocası ona oturdukları evle yanındaki evin kendisinin olduğunu söylemişti.

«Bana oturduğumuz evin...» diye başladı söze.

Kaynana: «Benim evlerim onlar. İkisi de...» dedi. «Daha tam ödenmiş de değiller. İpotek faizini ödeyebilme için akla kararı seçiyorum.»

Gertrude bembeyazdı, ses çıkarmadan oturuyordu. Babası gibi olmuştu o anda.

Soğuk soğuk, «Öyleyse bizim size kira vermemiz gerek,» dedi.

Kaynana: «Walter veriyor zaten,» diye cevapladı.

«Kaça kira?» diye sordu Gertrude.

Kaynana: «Altı buçuk şilin,» diye hemen yapıştırdı.

Eve göre fazlaydı bu kira. Gertrude başını dimdik kaldırmış, gözlerini tam karşısına dikmişti.

Yaşlı kadın buz gibi: «Ne mutlu sana,» diye sözüne devam etti. «Geçim derdini üstünden alıp sana keyif çattırarak bir kocan var.»

Genç kadın hiç sesini çıkarmadı.

Kocasma fazla bir şey söylemedi,* ama ona karşı takındığı tavır artık değişmişti. Gururlu ve namuslu ruhunun bir parçası donup kristalleşerek kaya gibi kesilmişti sanki.

Eylül geldiğinde Gertrude sadece Noel'i düşünüyordu. İki yıl önce Noel'de onunla tanışmış, geçen Noel onunla evlenmiş, bu Noel de ondan çocuk bekliyordu.

Ekimde herkes Bestwood'daki Brick and Tile Hanı'nda bir dans okulu açmaktan sözederken Gertrude'un en yakın komşusu, «Siz dans etmiyorsunuz, değil mi efendim?» diye sormuştu.

«Hayır, pek o tarakta bezim yok,» diye cevap verdi Bayan Morel.

«Gerçekten mi! Böyle bir kocayla evlenmeniz ilginç doğrusu. Sizininki güzel dans etmesiyle ünlüdür.»

Bayan Morel, «Ünlü olduğunu bilmiyordum,» diye güldü.

«Öyle ama! Madencilerin kulübündeki dans okulunu beş yıldan fazla o işletmişti.»

«Sahi mi?»

«Sahi ya.» Öteki kadın sanki meydan okur olmuştı. «Hem de her salı, perşembe, cumartesi tıklım tıklım olurdu sınıf. Denilenlere bakılırsa aşna fişne de söz-konusuymuş.»

Böyle şeyler Bayan Morel'i çileden çıkarıyor, kah-rediyordu ve bitmek tükenmek bilmiyordu. Elinde olmadığı halde, komşularından üstün olduğu için onlar Bayan Morel'i iğnelemeden edemiyorlardı.

Kocası da iş dönüşü geç kalmaya başlamıştı.

Gertrude çamaşırcı kadınla konuşurken bir ara, «Çok geç saatlere kadar çalışıyorlar bugünlerde, değil mi?» diye sordu.

«Her zamankinden daha geç kaldıklarını sanmıyorum. Ama Ellen'in birahanesinde pint'larını* devirmeye başladılar mı, dalarlar sohbete, sonrası malum tabii. Evde yemekler buz kesilir gider ama onlara da zaten böylesi layık.»

«Ama, Bay Morel ağzına içki koymaz ki.»

Kadın çamaşırları kucağından bırakıp Bayan Morel'e şöyle bir baktı, sonra da bir şey söylemeden koyuldu işine.

İlk oğlu doğduğunda Gertrude Morel çok hastalanmıştı. Morel karısına karşı o aralarda ağzı ile kuş tutmaya çalışmış olmasına karşın, kadıncağız kendini çok yalnız, yakınlarından çok uzakta hissediyordu. Aslında artık kocasına da kendini pek yakın saymıyor, onun varlığı, içindeki yalnızlığı arttırmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Yeni doğan çocuk ufak tefek ve çelimsizdi, ama sonradan çabucak serpilip gelişti. Koyu altın rengine kaçan bukleleri ve zamanla pırıl pırıl bir külrengine dönüşen lacivert gözleriyle pek güzel bir çocuktı. Anası

(*) Pint, 'paynt' okunur, yarım litreden biraz fazla sıvı ölçüsü.

onun için deli oluyordu. Bu çocuk ananın, düş kırıklığının acısıyla kıvrandığı, hayata karşı güveninin sarsıldığı, ruhunun yalnızlık ve iç sıkıntısından bunaldığı bir sırada dünyaya gelmişti. Oğluna olan düşkünlüğü zamanla kocasını kıskandırdı.

Sonunda Bayan Morel kocasını adam yerine koymamaya başladı. Ondan yüz çevirip kendini oğluna verdi. Aslında Morel de onu boşluyordu, evinin, ocağının çekiciliği yitirilmişti artık. Gertrude kendi kendine acı acı kocasının yüreksizliğinden yakındı. O bir anlık yaşayan, hiçbir şeyde dikiş tutturamayan bir insandı. Gösterişinin altında bomboştu.

Karıyla koca arasında öyle korkunç ve kanlı bir çekişme başlamıştı ki, ancak birinden birinin ölümüyle bitebileceği besbelliydi. Gertrude onun sorumluluklarını üstlenmesi, görevlerini yerine getirmesi uğruna savaşıyordu. Ama Morel ondan çok başka yaratılıştaydı. Tümümüyle duyumlar dünyasının insanıydı o, oysa karısı onu dine bağlı, iyi ahlaklı biri yapmaya çalışıyordu. Yaşamı olduğu gibi görebilsin istiyordu. Dayanamadı Morel buna, zıvanadan çıkacak gibiydi.

Bebek daha çok küçükken babanın huysuzluğu doruğuna erişmişti. Yaklaşılmıyordu yanına. Çocuk birazcık yaramazlık etse kıyameti koparıyordu. Sesi azıcık yükselse nasırlı elleriyle patlatıyordu tokadı. Böylelikle Bayan Morel kocasından nefret etmeye başladı. Günler günü içi kinle doldu. O da çıkıp zıkkımlanmaya gitti. Ama artık hiçbir şey Gertrude'un umurunda değildi. Sadece kocası dönüp geldiğinde igneliyordu onu, o kadar.

Aralarındaki bu kayıtsızlıktan ötürü Morel de bile rek ya da bilmeyerek başka zaman yapmayacağı kabalıklarla karısını dayanılmaz bir biçimde incitmeye başlamıştı.

Bu arada William bir yaşına bastı; anası övünüyordu bu şipşirin oğlanla. Gertrude sıfırı tüketmişti ama kızkardeşleri oğlanın üstünü başını sağlıyorlardı. Devekuşu tüyüyle süslü şapkası, beyaz paltosu, bukle bukle, pırıl pırıl saçlarıyla oğlu yaşamının tüm mutluluğuydu. Bir pazar sabahı Bayan Morel yatakta kalmış ve babayla oğlun aşağı kattaki konuşmasına kulak kabartmıştı. Sonra uyuyakaldı. Uyanıp aşağı indiğinde ocakta harıl harıl bir ateş yanıyordu. Oda sıcacıktı, kahvaltı sofrası gelişigüzel kurulmuştu. Ocak başındaki koltukta biraz süt dökmüş kediye benzeyen Morel oturuyordu. Bacaklarının arasında, saçları koyun gibi kırpılınca kafası garip bir biçimde ortaya çıkmış, şaşkın gözlerle anasını süzen bir çocuk durmaktaydı. Ocak önündeki halıya serilmiş gazetenin üzerinde de, kızıl-laşan ateşin ışığında bir kadifeçiçeğinin uçuşmuş yaprakları gibi dört bir yana saçılmış yığın yığın yarım ay biçiminde bukleler vardı.

Bayan Morel kaskatı kesildi. Bu onun ilk çocuğuydu. Rengi kireç beyazındaydı sanki, konuşamıyordu.

Morel ürkek bir gülüşle, «Nasıl buldun oğlunu?» diye sordu.

Bayan Morel iki yumruğunu da sıktı, vuracakmış gibi kaldırarak yürüdü onun üzerine. Adam sinmişti.

Bayan Morel, «Seni öldürebilirim, sahiden öldürebilirim,» dediğinde öfkeden boğulacak gibiydi. İki yumruğu havadaydı.

Morel ürkek bir sesle, «Oğlanı eksik etek yapacak değilsin ya,» diye söylenerek gözlerini onun bakışlarından kaçırmak için başını öne eğdi. Deminki gibi işi şakayla geçiştirmeye çalışmıyordu artık.

Ama oğlunun sanki kökünden gelişigüzel kırpılmış, saçsız kafasına baktı. Elini uzattı, onun başını sevip okşadı.

«Biricik oğlum benim,» diye kekeleyebildi. Dudakları titriyordu, yüzü buruşmuştu, kaptı çocuğunu ve yüzünü onun omzuna yapıştırarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Pek ağlayamayan, ağlamak erkekler gibi ağırlına giden bir kadın sayılırdı. Hıçkırıkları sanki içinden bir şeyler söküp götürüyor gibiydi.

Morel dirseklerini dizine dayamış oturuyordu, ellerini de eklemlerinin üstünü bembeyaz edecek kadar sımsıkı kenetlemişti. Gözlerini ateşe diktğinde sanki darbe yiyip sersemlemiş, nefesi kesilmiş gibiydi.

Çok geçmeden Bayan Morel ağlamayı kesti ve oğlunu avutup kahvaltılık sofrasını kaldırdı. Ama ocak önündeki halıya serilmiş, üstüne buklelerin yığıldığı gazeteye dokunmadı. Sonunda kocası gazeteyi sarıp sarmalayıp ocağın arkasına bir yere atıverdi. Bayan Morel ise ağzını bıçak açmaz bir biçimde sessizce ev işine daldı. Morel'in sesi sedası çıkmıyordu. Sinmiş, sönmüş bir durumda evin içinde dolandı ve o gün yediği yemekler de zehir oldu gitti. Karısı ona karşı nazikti ve yaptığı şeyden hiç söz açmadı. Ama aralarında bardağı taşıran bir şey geçtiğinin farkındaydı Morel.

Sonradan aptallık ettiğini, eninde sonunda çocuğun saçlarının nasıl olsa kesileceğini söyleyebildi Bayan Morel. Hatta kocasına iyi ettin de berberlik yaptın diyecek kadar ileri gidebildi. Ama onun da, Morel'in de pekâlâ bildikleri gibi bu olay Gertrude'un ruhunda önemli bir çalkalanmaya yol açmıştı. Tüm yaşamı boyunca unutamadı bu sahneyi, en çok acı çektiği bir an olarak her zaman anımsadı.

Bu erkeklere özgü anlayışsızlık onun kocasına duyduğu sevgiyi mızrak gibi delip geçmişti. Önceleri, onunla ne denli kıyasıya çekişirse çekişsin sonunda pusulasını şaşırarak diye merak eder, üzülmüdü. Oysa şimdi onun sevgisini aramıyordu, arkasından üzülmüyordu;

artık yabancıydı kocası onun için. Ancak böyle yaşamı çekilebilir bir duruma gelmişti.

Gene de onunla uğraşmaktan vazgeçmemiştir. Kuşaklar boyu Puritan'lardan gelen yüksek bir ahlak duygusu peşindeydi. Bayan Morel'in bu duygusu artık dinsel bir çehreye bürünmüştü. Birlikte olduklarında sanki aşırılığa kaçıyor gibiydi. Çünkü seviyordu onu, ya da eskiden sevmişti. Kocası günah işlediğinde ödetirdi azap çektirerek: İçtiğinde, yalan söylediğinde, alçaklık ya da düzenbazlık ettiğinde bakmazdı gözünün yaşına.

Aslında ne yazık ki birbirlerinin biraz fazla karşıtıydılar. Bayan Morel kocasının olabildiği kadarıyla hiçbir zaman yetinmiyor, onu olabileceğinin en iyisini olmaya zorluyordu. Böylece onu olabileceğinden daha soylu kılmaya uğraşırken yıkılıp gitmesine neden oldu. Kendi de incindi, vuruldu ve yaralandı, ama değerinden hiçbir şey yitirmedi. Üstelik çocuklar da arkasındaydı.

Morel biraz fazla kafa çekerdi, ama öteki madencilerden fazla içiyor sayılmazdı. Hep birayı yeğlediğinden sağlığına dokunsa da geniş ölçüde bir zarar söz konusu değildi. Asıl âlemi hafta sonlarında yapardı Morel. Her cuma, cumartesi ve pazar geceleri Madenciler Kulübü'ndeki içki servisinde geç saatlere dek çalışırdı. Pazartesi ve salı zorla yataktan kalkar, saat 10'a doğru isteksizce evden ayrılırdı. Çarşamba ve perşembe geceleri bazen evde kalır, bazen de sadece bir iki saatliğine dışarı çıkardı. Sarhoşluktan ötürü işe gidemediği görülmemiştir.

İşinde düzenli olmasına karşın haftalığı gitgide düşüyordu. Gevezelik etmeden duramayan ve dilini tutmasını bilemeyen birisiydi. Emir altına girmekten nefret ettiği için ocak yöneticilerini aşağılamadan edemezdi. Eskiden zamanın başbakanı Lord Palmerston'un açılışını yaptığı ocağa indiğinde başlardı anlatmaya:

«Sabah moruk gelmişti bizim kazdığımız kısma. Dedi ki: 'Walter bu burda olmayacak. Payanda gerekmez mi?' Ben de dedim ki ona: 'Neden? Sen ne diyorsun yahu? Ne demek payanda gerekmez mi?' Devam etti: 'Olmayacak burda bu. Bugünlerde çökecek çatı tepenize.' Dayanamadım ben de yapıştırdım: 'Öyleyse çık bir parça katı balçığın üstüne, başınla destek ol.' Bunun üzerine bir parladı, başladı sövüp saymaya. Arkadaşlar katıldılar gülmekten.»

Morel güzel taklit yapardı. Ocak yöneticisinin cilalı İngilizce konuşmaya çalışan dolgun, ama cızırtılı sesini taklit etmeye bayılırdı.

«'Kabul edemeyeceğim Walter. Kimin bilgisi daha fazla bu konuda, benim mi, senin mi?' Dedim ki ben de: 'Ne bildiğini hiçbir zaman keşfedemedim, Alfred. Ama olsa olsa bilgin seni döşegine kadar götürür getirir.'»

Böylece Morel şen arkadaşlarını eğlendirmeyi sürdürürdü. Aslında söylediklerinin bazıları doğru sayılırdı. Ocak yöneticisi okumuş bir adam değildi. Çocukluğu Morel ile birlikte geçmişti. Birbirlerinden pek hoşlanmasalar bile, şu ya da bu şekilde geçinip gitmişlerdi. Ama Alfred Charlesworth, Morel'in meyhanede ettiği sözler kulağına çalınca onu hiç affetmedi. Bunun sonucunda Morel yetenekli bir madenci olmasına ve ilk evlendiği sıralarda haftada beş sterlin bile kazanmasına karşın giderek kömürün ince damarlardan ötürü güç çıkarıldığı, pek kâr getirmeyen kötü bölümlerde çalıştırılıyordu.

Üstelik yazın ocaklar durgunlaşır, çoğu kez günlük güneşlik yaz sabahlarında onda, on birde, ya da on ikide dizi dizi madencilerin evlerine geri döndükleri görülürdü. Ocak ağızlarında boş kamyonlara pek rastlanmazdı. Kadınlar şöminenin önüne serdikleri halıyı

parmaklıkların üstünde silkelerlerken dağın eteğinden karşıya bakarak, makinenin vadiden yukarı döşenmiş yol boyunca kaç vagon taşıdığını bir bir hesaplarıydı. Çocuklar da akşamüstü yemeğe doğru okuldan gelirlerken bayır aşağı bakıp makinenin dönen yastığının üzerinde boş duran dolapları görünce:

«Minton'ın işi bitmiş. Babam evdedir artık,» derlerdi.

Bunun anlamı hafta sonunda darda kalmaktı ve bu duygu çökerdi tüm kadınların, çocukların, erkeklerin üzerine kara bir gölge gibi.

Morel sözde karısına kira, yiyecek, giyecek, doktor, sigorta, eğlence gibi bütün gereksinimleri karşılamak üzere haftada otuz şilin verecekti. Bazen cömert davrandığında gönlünden otuz beş kopardı, ama bu seyrek cömertlikler yirmi beş verdiği zamanları pek dengelemezdi. Kışın iyi bir bölüme düşerse bir madenci haftada elli, elli beş şilini doğrultabilirdi. İşte böyle zamanlarda Morel'in keyfine diyecek olmazdı. Cuma, cumartesi ve pazar geceleri hacı ağalar gibi para harcar, altın İngiliz lirasının altından girer üstünden çıkardı. Ama bu kadar paranın içinden ne çocuklarına fazladan birkaç peni ayırır, ne de yarım kilo elma alır gelirdi. İçkiye giderdi bütün para. Pek iç açıcı olmayan zamanlarda para derdi daha büyük olmasına karşın Morel o kadar çok içmezdi. Bu ilginç durum karşısında Bayan Morel, «Neredeyse parasızlığı yeğleyeceğim geliyor, çünkü cebi dolu olduğunda içki yüzünden rahatımız kaçıyor.» derdi.

Morel kırk şilin kazansa onunu; otuz beşten beşini; otuz ikiden dördünü; yirmi sekizden üçünü; yirmi dörtten ikisini; yirmiden bir buçuğunu; on sekizden birini; on altı şilinden ise altı penisini bir kenara koyardı.

Aslında pek para biriktiren biri değildi, üstelik karısının biriktirmesine de fırsat vermezdi. Tersine kadıncağız çoğu zaman onun borçlarını ödemek zorunda kalırdı. Ama bu borçlar birahane borçları değildi, çünkü içki hesaplarına kadınlar hiç karıştırılmazdı. Bu borçlar Morel'in tutup bir kanarya, ya da süslü püslü bir baston satın almasından kaynaklanırdı.

Panayır zamanı Morel'in işleri kesattı, Bayan Morel de doğum giderleri için para biriktirmek istiyordu. Bundan dolayı kendisi evde geçim sıkıntısından kıvranırken kocasının bir eli yağda, bir eli balda har vurup harman savurması onu kahrediyordu. İki günlük bir tatil vardı. Salı sabahı erkenden kalktı Morel. Neşesi yerindeydi. Sabah çok erken, daha saat altıya gelmeden karısı onun aşağıda yalnız başına ısıklık çaldığını duydu. Tatlı bir ısıklık çalışı vardı, canlı ve hoş. Hemen her zaman kilise ilahilerini ısıklıkla çalardı. Gençliğinde güzel sesi olduğu için kilise korosunda ilahiler söylemiş, üstelik Southwell Katedrali'nde soloya bile çıkmıştı. Onun bu yeteneğini şimdi ancak sabahki ısıklık fasılları belli edebiliyordu.

Karısı, yatakta yattığı yerden onun bahçede tamircilikle uğraşmasına kulak verdi. Testere, çekiç sesleri arasından ısılığı çınlıyordu. Erkenden, pırıl pırıl bir sabah sularında, henüz çocuklar uyanmadan, böyle yattığı yerden kocasının ısılığını duymak, onun kendince mutlu olduğunu bilmek Bayan Morel'e her zaman sıcacık bir huzur verirdi.

Saat dokuzda, çocuklar yalınayak çıplak bacak sedire çıkmış oynar ve anneleri de bulaşık yıkarken Morel marangozluğu bırakıp içeri girdi. Kollarını sıvamış, yeleşinin önünü açmıştı. Hâlâ yakışıklıydı, dalgalı siyah saçları, gür ve kalın siyah bıyıklarıyla. Yüzü belki biraz fazla al aldı, görünüşünde de neredeyse bir terslik, bir huysuzluk havası sezilirdi. Ama şimdi keyfine

diyecek yoktu. Dosdoğru karısının bulaşık yıkadığı musluk başına gitti.

Şamatacı bir sesle, «Ne, or'da mısın sen?» dedi. «Hadi bakalım, kenara çekil de bir yıkanayım.»

«İşimi bitirinceye kadar bekleyebilirsin,» dedi karısı.

«Öyle mi? Ya beklemezsem n'olcak?»

Bu şakadan gözdağı Bayan Morel'in hoşuna gitmişti.

«O zaman gider içme suyu teknesinde yıkanırsın.»

«Ya, öyle demek, seni pasaklı maskara seni.»

Morel böyle dedikten sonra biraz dikilip karısını seyretti, sonra kenara çekildi ve onu beklemeye koyuldu.

İsterse gene de tam anlamıyla iki dirhem bir çekirdek giyinip kuşanabilirdi. Oysa çoğu zaman boynuna bir atkı dolayıp fırlardı sokağa. Ama bugün pek özendi tuvaletine! Yüzüne su çarparken oflayıp puflamasında sanki özel bir tat alış, sonra çabucak mutfaktaki aynanın başına koşup alçak geldiği için eğilerek ıslak siyah saçlarını özenle taramasında başka bir heyecan, başka bir çeviklik söz konusuydu. Bayan Morel'in sinirine dokundu bunlar. Morel devrik bir yakalıkla siyah bir papyon takmış, yabanlık frağını giymişti. İki dirhem bir çekirdek durumdaydı, gene de giyiminde birtakım eksiklikler vardı; ancak bunlar sezgisel bir yolla yakışıklılığını kullanmasıyla kapatılıyordu.

Saat dokuz buçukta Jerry Purdy onu almaya geldi. Jerry ile Morel'in arasından su sızmazdı, ama buna karşılık Bayan Morel'in Jerry ile yıldızı pek barışmamıştı. Jerry uzun boylu ve zayıftı, kurnaz bakışından ötürü sanki kirpiksiz kalmış bir yüzü vardı. Baston yutmuş gibi dimdik yürürdü. Yaradılışı biraz ters ve soğuktu. Canı istediği zaman eliaçık olabilirdi. Morel'i

çok sever gibi görünüyor, ama onu sultanı altında tutuyor gibiydi.

Bayan Morel ondan nefret ederdi. Jerry'nin karısının veremden öldüğünü biliyordu. Bu kadıncağzı sonunda kocasından o denli tiksindirilmiş ki, o, odasına girdiğinde ağzından kan gelirmiş. Bütün bunlar Jerry'nin umurunda değildi. Bu aralarda on beşindeki büyük kız kendinden küçük iki kardeşine bakmaya, evi derleyip toplamaya çalışıyordu.

Bayan Morel Jerry'den, «Alçak, taş yürekli rezil,» diye söz ederdi.

Morel ise, «Alçaklığım hiç görmedim ben onun,» diye karşı çıkardı: «Dünyada ondan daha açık elli, cömert bir insan görmedim ben,» diye eklerdi.

Bayan Morel, «Sana karşı açık elli,» diye yapıştırdı. «Ama çocuklarına, o zavallılara kan ağılatıyor.»

«Zavallılar mı? Neden zavallı oluyorlarmış?»

Aslında Bayan Morel'in Jerry ile yıldızının barışması olanaksızdı.

O sırada tartışma konusu olan Jerry, mutfağı bulasık yıkanan bölümden ayıran perdenin üzerinden başını uzattı. Bayan Morel'in bakışlarıyla karşılaştı.

«Günaydın bayan. Sizin efendi evde mi?»

«Evet, evde.»

Jerry buyur edilmeden içeri girdi ve mutfak kapısının eşiğinde dikilip durdu. Davet edilmemesine karşın orada ayakta dikilip serinkanlılıkla erkeklerin ve kocaların haklarını savunuyordu.

Bayan Morel'e, «Bugün hava güzel,» dedi.

«Evet.»

«Dışarısı enfes. Tam yürüyüş havası.»

«Yani siz yürüyüşe mi çıkıyorsunuz?» diye sordu Bayan Morel.

«Evet, birlikte Nottingham'a yürümek istiyoruz,» dedi Jerry.

«Ya!»

İki adam merhabalaştılar. İkisi de sevinçliydi, ama Jerry'nin kendine güvenli tavrına karşılık Morel oldukça durgundu, sanki karısının bulunduğu bir yerde neşeli görünmekten kaçınır gibiydi. Ama heyecan içinde çabucak bağladı pabuçlarını. Dağ bayır dinlemeden Nottingham'a dek on millik bir yürüyüş yapacaklardı. Bottoms'dan yokuş yukarı tırmanırken şen şakrak bir biçimde daldılar sabahın içine. Moon and Stars Bira-hanesi'nde ilk içkilerini devirip Old Spot'un yolunu tuttular. Beş mil süren uzun bir susuzluk Bulwell'de yuvarlanan koca bir bardak birayla noktalandı. Sonra civardaki tarlalardan birinde kuru ot toplayan köylülerle kafa çekmeyi sürdürdüler. Öyle galonluk şişeler devrildi ki Nottingham kenti uzaktan seçildiğinde Morel'in bayağı uykusu gelmişti. Kent bayır yukarı, boylu boyunca uzanmıştı gözlerinin önünde. Sivri kilise kuleleri, fabrika kümeleri ve bacalar kenti güneyden tepelerle çevreleyip öğle güneşinin göz kamaştırıcı pırıltıları altında belli belirsiz tütüyor gibiydiler. Kente varmadan önceki son tarlada Morel bir meşe ağacının altına uzandı ve bir saatten fazla bir şekerleme yaptı. Uyanıp yola koyulmaya hazırlandığında üzerinde bir hoşluk hissediyordu.

Meadows adlı lokantada Jerry'nin kız kardeşiyle birlikte akşam yemeği yediler ve oradan da Punch Bowl meyhanesine uzandılar. Burada güvercin yarışının heyecanıyla içkinin keyfi birbirine karıştırdı. Morel tüm yaşamı boyunca iskambil kâğıdına elini sürmemişti. İskambillerin bir tür anlaşılmaz, gizemli güce sahip oldukları kadar belâ getirdiklerine de inanırdı. Morel için «şeytanın suretleri» idi onlar. Buna karşılık

'skittles' ve domino ustasıydı. Newark'tan biriyle kıran kırana bir 'skittles' partisine kalkıştı. Eski uzun bardaki müşterilerin kimisi Morel'i, kimi de Newarklıyı tuttu ve para sürdü ortaya. Morel ceketini çıkardı. Jerry de içinde para toplanan şapkaya göz kulak oldu. Masada oturan müşteriler de seyre dalmışlardı. Bazısı da almış maşrapasını eline ayakta izliyordu. Morel tahta topunu elinde şöyle bir evirip çevirip sallayıverdi. Dokuz kukayn toptan devirip yarım kuron kazandı. Böylelikle kapattı bütün borçlarını.

Akşam yedide tam formunu bulmuşlardı. Dönüşte yedi buçuk trenine yetiştiler.

Oysa öğleden sonra Bottoms çekilmez bir durumdaydı. Bir yere gitmemiş, herkes atmıştı kendini sokağa. İkili üçlü gruplar oluşturmuş, başörtüsüz, beyaz önlüklü kadınlar bloklar arasındaki dar geçitte toplanmışlar kaynatıyorlardı. Erkeklerse kafa çekmeye ara verdiklerinden çömelmişler birbirlerine laf yetiştiriyorlardı. Her yana kokuşmuş bir hava sinmişti; taş tahta damlar kupkuru bir sıcak altında parıldıyorlardı.

Bayan Morel küçük kızını, iki yüz yarda kadar uzaklıktaki bir yerde bulunan, çayırların içinden akan dereye götürmüştü. Ana kız eski dar köprünün trabzanından aşağı sarkmışlar, hızla akan suyun dibindeki taşlarla kırık dökük çanak çömleği seyreliyorlardı. Çayırın öteki ucundaki yüzmeye elverişli bölümde Bayan Morel'in gözüne, arada sırada koyu sarı suyun içinde apansız parlayan çıplak erkek çocuk karaltıları, ya da karaya çalar hareketsiz çayırın üzerinde ikide birde parıldayan göz kamaştırmacı, birtakım fırlayıp giden figürler çarpmıştı. Annie eski, yüksek çitin altında oyna-

(*) İngiliz birahanelerinde çok oynanan ve sevilen dokuz kuka oyunu.

muş, kızıl ağacın kuru üzüme benzettiği kozalaklarını toplamıştı. Sineklerden epeyce rahatsız olan çocukcağızın hep başında bulunmak gerekiyordu.

Saat yedide çocuklarını uykuya yatırdı Bayan Morel. Sonra ev işine koyuldu.

Walter Morel ve Jerry Bestwood'da trenden indiklerinde bu eşsiz günün sonunu gerektiği biçimde getirmeye karar verip Nelson Birahanesi'ne daldılar. Uzun yoldan dönmüş yolcuların huzuru içindeydiler.

Ertesi gün iş günüydü ve bunun düşüncesi bile erkeklerin keyfini kaçırmaya yetmişti. Çoğu üstelik sıfırı tüketmiş, dertli dertli evlerinin yolunu tutmuş, ertesi sabah erkenden yollara düşmek için uyumaya hazırlanıyordu. Bayan Morel dışarıda bir süre onların iç karartıcı şarkılarına kulak kabarttıktan sonra içeri girdi. Saat dokuzu, onu geçti, «iki kafadar» daha dönmemişlerdi. Dışarıda bir evin kapısında bir adam yüksek sesle, yayvan yayvan, «İyi yürekli ışık, yol göster bize» dizesiyle başlayan ilahiyi söylüyordu. Kafa çektikten sonra aşırı duygulanıp bu ilahiyi söylemeye kalkışan sarhoşlara Bayan Morel ifrit olurdu.

«Sanki 'Genevieve' adlı şarkı nelerine yetmez,» derdi.

Mutfağın içine kaynamış şerbetçi otları ve tat bitkilerinin kokusu sinmişti. Ocağın üstünde yavaş yavaş kaynayan bir kara tencere vardı. Bayan Morel kalın kırmızı topraktan bir kâsenin içine yeterince toz şeker koydu, sonra da tenceredeki kokulu bira konsantresini güçlülükle şekerin üzerine döktü.

Tam bu sırada Morel içeri girdi. Nelson'dayken keyfi yerinde olmasına karşın eve yaklaştıkça bozuk çalmaya başlamıştı. Henüz üstünden sinir bozukluğunu atamamıştı. Tarlada terli terli yatıp uyuduğu için hâlâ orası burası ağrıyordu, evine yaklaştıkça da vicdan

azabı artıyordu. Öfkeli olduğunun farkında değildi, ama bahçe kapısı bir türlü açılmayınca kapıyı tekmeledi ve mandalı kırdı. Mutfağa tam Bayan Morel kaynar kaynar tencereden kokulu ot konsantresini boşaltırken girmişti. Hafifçe sallanarak masaya çarptı. Kaynar bira konsantresi yere döküldü. Bayan Morel irkildi:

«Aman Allahım, insan evine bu denli sarhoş mu döner?»

Morel, şapkası gözünün üstüne düşmüş bir durumda ters ters. «Nasıl dönmüşüm eve, nasıl?» dedi.

Bayan Morel'in ansızın kanı beynine sıçradı.

«Sarhoş değilim, desene bakalım, diyebilersen,» diye parladi.

Tencereyi elinden bırakmış, biranın şekerini karıştırıyordu. Kocası o iri ellerini masaya indirip yüzünü karısına doğru döndü.

«Sarhoş değilim deseneymiş,» diye karısının sözlerini yineledi. «Senin gibi pis şirretlerden başkası diyemez böyle zaten.»

Yüzünü karısının yüzüne iyice yaklaştırmıştı.

Bayan Morel, «Başka hiçbir şeye para yok, ama zıkkımlanmaya var,» diye söylendi.

«Bugün harcadığım para iki şilin bile tutmaz.»

«İnsan bedavadan böyle burnunu göremeyecek hale gelmez,» diye cevap verdi Bayan Morel. Sonra birdenbire parlayıverdi: «Yck,» diye haykırdı. «Eğer sevgili Jerry'nin sırtından geçiniyorsan, o herif önce kendi evlatlarına baksın, çünkü onların ihtiyaçları var bakılmaya.»

«Yalan, yalan. Kapa çeneni be kadın!»

Tam bir savaşa girişmişlerdi sanki. İkisi de birbirlerine duydukları nefretten ve tutuştukları bu kavgadan başka her şeyi unuttular. Kadın da kocası gibi ateş püskürüyordu. Morel karısına «yalancı» diyene dek dalaşma sürdü.

Bayan Morel yerinden kalkarak nefes bile alamayacak bir durumda. «Hayır,» dedi. «Bana yalancı diyemezsin sen... sen ki ortalıkta dolaşan en iğrenç, en alçak yalancının tekisin.» Son kelimeleri boğuk ciğerlerinden söküp çıkarmıştı.

Öte yanda Morel, yumruğuyla masaya vurarak, «Yalancısın,» diye avazı çıktığı kadar bağıyordu. «Yalancısın işte! Yalancısın!»

Bayan Morel yumruklarını sıkarak doğruldu:

«Sen içeri girince ev kokuşuyor,» diye bağırdı.

«Öyleyse kalk git, benim evim burası. Defol! Ekmek parası kazanan benim, sen değil. Benim evim burası, senin değil. Defol git!»

«Giderim tabii,» diye bağırarak ansızın gözyaşlarına boğuldu Bayan Morel. Elinden bir şey gelmediği için çaresizlik gözyaşlarıydı bunlar. «Gitmez miydin, çoktan giderdim ama ortada çocuklar var. Yıllar önce, tek çocuk sahibiyken çıkıp gitmediğime pişman olmadım mı sanıyorsun?» Gözyaşlarını silerek gene ansızın parladı. «Bu evde senin için mi kalıyorum sanıyorsun? Senin için burada bir dakika bile kalır mıyım sanıyorsun?»

Morel, «Git öyleyse,» diye haykırdı. «Defol git!»

Bayan Morel, «Hayır,» diyerek ona döndü. «Hayır!» diye bağırdı yüksek sesle. «Her şey senin keyfine göre olmayacak. Her istediğini yapamayacaksın. Bakmak zorunda olduğum çocuklarım var benim. Aman Allahım!» diye güldü. «Onları senin eline bırakıp gitsem neler olur acaba?»

Yumruğunu kaldırarak kısık bir sesle: «Defol!» diye bağırdı Morel. Aslında çekiniyordu karısından. Gene, «Defol!» diyebildi.

Bayan Morel, «Güle oynaya giderdim. Senden kur-

tulabilsem nasıl gülerdim bir bilsen. Katılırdım kahkahadan.» diye cevap verdi.

Morel onun yanına sokuldu. Kan çanağına dönmüş gözleriyle kırmızılaşmış suratım karısının burnunun dibine sokarak kollarından kısıvrak yakaladı onu. Kadıncağız korkusundan bağırarak kendini kurtarmaya çalıştı. Morel biraz kendine gelir gibi olmuştu, nefes nefese de kalsa karısını kapı dışarı sürükledi ve arkasından itti. Kapının sürmesini de takkadak sürüverdi. Sonra gene mutfağa dönerek çöktü koltuğuna. Başı kan hücumundan çatlayacak gibiydi ve dizlerinin arasına düştü. Böylece yavaş yavaş yorgunluğun, sarhoşluğun etkisiyle sızdı kaldı Morel.

Bu ağustos gecesinde yükseklerde ve eşsiz bir güzelliikteydi ay. Hırsla dolu olan Bayan Morel üzerine serin serin dökülen bu büyük, beyaz aydınlığın içinde kendini buluverince ürperdi. Ay ışığı onun alev alev yanan ruhunda şok etkisi yapmıştı. Kısa bir süre çaresizlik içinde öylece kalakaldı, kapı dibindeki ısıt ısıt parlayan koca ravent yapraklarına dikti gözlerini. Sonra derin bir nefes aldı. Her yanı tir tir titriyordu. Bahçe yolunda yürümeye başladı. Bir yandan da karnındaki çocuğu kıpır kıpırdı içinde. Bir süre gene kendinden geçer gibi oldu, makine gibi biraz önce geçen sahneyi baştan başa kafasında canlandırdı, sonra bir daha canlandırdı. Birtakım sözler, birtakım anlar, her seferinde kızgın demirden bir damga gibi ruhunu dağlıyordu. O geçen yarım saati her yeniden yaşayışında kızgın demirden damga ruhunun hep aynı noktasının üzerine balyoz gibi iniyordu. Sonunda bu damga onun acısını silip yerine kendi izini bıraktı. Bayan Morel gelmişti artık kendine. Bu kendinden geçme durumu herhalde yarım saat kadar sürmüş olmalıydı. Sonra gene sezinledi gecenin varlığını. Korkuyla dört bir yana bakındı. Yan

bahçeye dek uzanmış uzun duvarın dibindeki böğürtlenli çalılıkların kenarındaki yolda bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Bahçe; blokların arasından çaprazlamasına geçen yolun kestiği, sık dikenli bir çitle çevrili, daracık bir toprak parçasıydı.

Çabucak yan bahçeden öne geçti. Uçsuz bucaksız bir beyaz ışık selinin içine girmişcesine ay yukarıdan yansıyordu. Ay ışığı ise öndeki tepelerden Bottoms Mahallesi'nin içinde bulunduğu vadiyi hemen hemen göz kamaştırıcı bir biçimde dolduruyordu. Bayan Morel soluk soluğa ve ağlamaklı, kendi kendine: «Ne baş belâsı, ne baş belâsı,» diye mırıldandı.

Etrafta bir şeyler olduğunu sezinledi. Kendini bir toparlayarak sezgi alanına giren şeyin ne olduğunu anlamak istedi. Uzun beyaz zambakların ay ışığında başı dönmüştü. Zambak kokusuyla dolan ortalık ayrı bir varlığa sahipti sanki. Bayan Morel biraz korkuyla karışık derin bir nefes aldı. Taçyapraklarındaki solgun büyük çiçek tohumlarına eliyle dokunur dokunmaz ürperdi. Ay ışığında uzayıp gidiyor gibiydiler. Elini beyaz bir zambağın çiçektozu haznesinin içine soktu, altın renkli tohumlar ay ışığında parmaklarının üstünde belli belirsiz seçilebiliyordu. Eğildi, sarı çiçektozu haznesini görmeye çalıştı. Ama her şey kopkoyu gözüktü gözüne. Sonra kokuyu yudumlar gibi yavaş yavaş içine çekti. Neredeyse başını döndürdü koku.

Bahçe kapısına yaslandı Bayan Morel. Dışarı bakarken kendinden geçti bir an. Tam olarak aklına ne geldiği belli değildi. Biraz rahatsızlığının ve aklının hep karnındaki çocuğunda olmasının dışında, tüm benliğiyle kimi yerde pırıl pırıl, kimi yerde de solgun görünümlü havaya karışan güzel bir koku gibi eridi gitti. Bir süre sonra ay ışığının potasında karnındaki çocuk da eriyip

gitmiş gibiydi. Tepeler, zambaklar, evlerle hep birlikte yarı baygınlik içinde yüzüyorlardı sanki.

Kendine geldiğinde uykusuzluktan yorulmuştu. Yavaş yavaş etrafı incelemeye koyuldu. Küme küme beyaz bahçe çiçekleri çalılıkların üstüne serilmiş bir çarşaf gibiydiler. Bir pervane kümelerin üzerinden sekerek bahçeyi boydan boya arşınıyordu. Gözleriyle pervaneyi izlerken toparlandı, canlandı. Bahçe çiçeklerinin taze, keskin kokusundan birkaç nefes almak için hoplatmıştı. Yürürken beyaz gül kümesinin önünde duraksadı. Tatlı ve yalın bir kokusu vardı güllerin. Bu taze kokuyla serin, yumuşak yapraklar ona çok sevdiği sabahı ve güneşi anımsattı. Ama yorgundu Bayan Morel, uyumak arzusundaydı. Dışarının bu gizemli havasında kimsesiz, sahipsiz hissetti kendini.

Etrafta çıt çıkmıyordu. Anlaşıldığına göre çocuklar ya hiç uyumamışlar, ya da yeniden uykuya dalmışlardı. Üç mil uzaktan bir tren gürleyerek vadiyi enine kesti, gitti. Gece her yana sinmiş, garip bir biçimdeydi. Bilinen sonsuzluğu uçsuz bucaksız uzanıyordu. Gümüşle kül-rengi karışımı karanlıktan belli belirsiz boğuk sesler geliyordu; pek uzakta olmayan bir bildircin kılavuzu sesi, iç çekmeye benzeyen bir tren sesi, oldukça uzaktan gelen bağırışma sesi gibi.

Bayan Morel'in yatışmış olan yüreği gene hızlı hızlı atmaya başlamıştı. Yan bahçeden bir çırpıda evin arkasına geçti. Usulcacık mandalı kaldırdı. Kapı hâlâ sürmeli duruyordu; onun yüzüne karşı sımsıkı kapanmıştı. Yavaşça tıklatıp bekledi, sonra gene hafifçe çaldı kapıyı. Ne çocukları ne de komşuları uyandırmak istiyordu. Morel uyumuş olmalıydı, zaten pek de kolay uyanmazdı. Bayan Morel'in yüreği evin içinde olma arzusuyla yanmaya başlamıştı. Yapıştı kapının tokma-

ğına. Soğuk da çıkmıştı şimdi. Üşütecekti kendini, hem de hamileyken.

Önlüğünü kollarıyla başının üstüne atarak gene yan bahçedeki mutfak penceresine koştu. Pencerenin kenarına tutununca perdenin altından içerisini şöyle bir görebildi. Kocası bacaklarını masanın altına uzatmış, siyah başını da masanın üstüne yaslamıştı. Yanağını masaya dayamış uyuyordu Morel. Kocasının bu durumu Bayan Morel'de her şeye karşı bir bıkkınlık uyandırdı. Işığın bakırimsı renginden lambanın tütmekte olduğunu anladı. Pencereye daha hızlı vurmaya başladı. Neredeyse cam kırılacak gibi oldu. Ama hâlâ Morel'i uyandıramadı.

Hiçbir işe yaramayan çabalardan sonra yarı taşlara dokunmaktan, yarı dermansız kalmaktan titremeye başladı Bayan Morel. Hep karnındaki çocuğun geleceğini düşündüğünden ısınabilme çareleri aradı. Hemen kömürlüğe giderek önceki gün eskiciye vermek üzere çıkardığı ocak önünde duran partial halıyı alıp omzuna örttü. Biraz kirli olmasına karşın sıcak tutuyordu halı onu. Sonra bahçede bir aşağı bir yukarı dolanmaya başladı. İki de birde perdenin altından içeri göz atıyor, kocasının oturuşundaki rahatsızlıktan dolayı nasılsa uyanacağını düşünüyordu.

Bir saat kadar sonra pencereye usulca, fakat uzun uzun vurdu. Ses yavaş yavaş Morel'in uykusuna işledi. Bayan Morel umutsuzluktan tam vurmayı durduracağı bir sırada kocasının kımıldadığını ve sersem sebep bir durumda başını kaldırdığını gördü. Kalbinin hızlı hızlı çarpması getirmişti Morel'i kendine. Bayan Morel bu kez emredercesine vurdu pencereye. Morel irkilerek uyandı. Yumruklarını sıktığı, gözlerinin parıldadığı hemen görülebiliyordu. Morel bedene gelecek korku nedir

bilmezdi zaten. Yirmi tane hırsız çıksa karşısına, gözünü kırpmadan yürürdü üzerlerine. Şimdi de şaşkın, ama dövüşmeye hazır bir biçimde etrafı kolluyordu.

Bayan Morel pek soğuk bir biçimde: «Walter, aç kapıyı,» dedi.

Morel'in sıkılmış olduğu yumrukları çözüldü. Ne yaptığıнын o zaman tam farkına varabildi. Somurtkandı, inatçıydı, ama eğdi başını önüne. Bayan Morel kocasının kapıya doğru yöneldiğini gördü, çekilen sürgünün sesini duydu. Mandalın kalkmasıyla kapı açıldı. Dışardaki gülmüşle karışık kül renkli gece, lambanın kumrala kaçan ışığından sonra ürperti verdi Morel'e. Gerisin geriye döndü.

Bayan Morel içeri girdiğinde onun neredeyse koşar adımlarla üst kata çıkılan merdivenlere yöneldiğini gördü. Karısı içeri girdiğinde çabucak kaçabilmek için aceleyle yakalığını atmıştı Morel. Kopuk düğmeleriyle bir kenarda duran yakalık epey kızdırdı Bayan Morel'i.

Isınmaya çalıştı; rahatlamıştı artık. Yorgunluktan yapamayıp da yapmak zorunda olduğu ufak tefek işleri düzenlemeye koyuldu. Kahvaltısını hazırladı Morel'in. Madende kullandığı matarasını çalkalayıp içine su koydu. Maden giysilerini sıcak durmaları için ocağın önüne yaydı. Yeni bir atkı çıkardı kocasına. Madende yediği öğle yemeğini hazırlayıp, iki elmayla birlikte öte beri çantasına koydu. Ateşi külledikten sonra yatmak üzere yukarı çıktı. Morel çoktan pestil gibi uyumuştı. İnce siyah kaşları hırçın bir üzüntü ifadesiyle, alına doğru çatılmıştı. Yanaklarının aşağı doğru inen çizgileriyle büzülmüş duran ağzı ise sanki, «Senin kim olduğun, ne olduğun vız gelir bana, ben gene bildiğimi okuyacağım,» der gibiydi.

Bayan Morel onu o kadar yakından tanıyordu ki yüzüne bakmadı bile. Aynanın önünde iğnesini çözdü,

zambak,tozlarının yapıştığı yüzünü görünce belli belirsiz gülümsedi. Temizledi yüzünü ve sonunda yatağa girdi. Bir süre daha kafası ateş püskürüp kıvılcım saçmaya devam etti, ama kocası sarhoşluğunun ilk mahmurluğundan uyanmadan o uykuya dalmıştı bile.

II

PAUL'UN DOĞUŞU VE YENİ BİR KAVGA

Bu sonuncusu gibi her olaydan sonra Walter Morel birkaç gün süt dökmüş kedi gibi utanır gözükdü; ama çok geçmeden gene eski göz korkutucu umarsamazlık havasına bürünürdü. Buna karşın kendine güveninde biraz eksilme, azalma olurdu. Bedensel açıdan bile sanki ufak, kanlı canlı varlığı görünüşünden epey yitirirdi. Bir dirhem bile kilo almadığı için o dimdik, kendinden emin tavrı çökmeye yüz tutunca gövde yapısı, gururu ve moral gücüyle birlikte, küçülürdü sanki.

Ama şimdi karısının ev işi yaparken oraya buraya koşuşturmasının ne denli zor olduğunu görüp anlamıştı. Duyduğu pişmanlıktan ötürü merhameti büsbütün uyandığından artık Bayan Morel'e yardım etmeye başlamıştı. Madenden doğru eve geliyor, hafta boyunca cumaya kadar geceleri hep evde oturuyor, ama hafta sonu kalamıyordu evde. Gene de en geç saat 10'da dönmüş oluyor, sarhoş da olsa pek belli etmiyordu.

Her zaman kahvaltısını kendi hazırlardı. Erken- ciydi. bu yüzden bol zamanı olurdu. Öteki madenciler gibi sabahın altısında karısını zorla yataktan çekip kaldırmazdı. Saat beşte, bazen daha bile önce uyanır ve

hemen yataktan kalkıp, hazırlanmak üzere aşağı inerdi. Karısı uyuyamadığı gecelerde kocasının aşağı katta geçen bu faslını tek rahatlayabileceği süre olarak ipe çekerdi. Ama asıl gerçek huzuru ancak o evden çıkıp gittiğinde duyardı sanki.

Morel aşağıya üzerinde gömleğiyle iner, karısının akşamdan sıcak durması için ocak önündeki halının üstüne bıraktığı madenci tulumunu ayağına geçirirdi. Bayan Morel yatmadan külllediği için ocakta her zaman kor bulunurdu. Evde ilk duyulan ses, ateşte su kaynatılmak için, Morel'in pat küt kırdığı, kömür sesiydi. Yiyeceğin dışında bütün istediği, fincanı, çatalı, bıçağı masanın üzerine yayılmış bir gazetede hazır beklerdi. Sonra kahvaltısını hazırlar, çayını demler, kapının altındaki aralıkları, esmemesi için kilimlerle kapatır ve harlı ocağın başında saat boyu keyif çatarı. Bir çatala batırıldığı domuz pastırmasını ateş üzerinde kızartarak damlayan yağları ekmeğine içirtirdi. Sonra kalın bir dilim ekmeğinin üzerine pastırmayı koyup koca çakısıyla lokmalara bölerdi. Bir de bunları, öyle hoşlandığı için, fincan tabağına doldurduğunda keyfine diyecek olmazdı. Çoluk çocukla bu denli zevkli olmuyordu yemekler. Çatal kullanmaktan nefret ederdi; sıradan halka pek ulaşamamış yeni bir alışkanlıktı bu. Morel'in asıl yeğlediği o koca çakılardı. Sonra, yalnız başına yer, içer, buz gibi bir ortamda, içeceği ocakta, yiyeceği siperlikte, arkasını davlumbaza vererek küçük bir tabure üstünde ısınabilmeye çalışırđ. Bir gün önceki akşam gazetesini, söktürebildiği kadar, bin bir güçlölkle heceleyerek okurdu. Madende edindiği alışkanlıktan ötürü gündüzün bile kara perdeleri çekip mum yakmayı yeğlerdi.

Altıya çeyrek kala kalkmıştı; iki kalın dilim ekmek kesip üstüne tereyağı sürdü ve bunları beyaz patiskadan

yemek torbasına yerleştirdi. Matarasına ay koydu. Madende içecek olarak. sütsüz, şekersiz, soğuk ayı yeğlerdi. Sonra gömleğini çıkardı ve kalın pazenden, yakasız, kısa kollu fanilaya benzeyen ocak-yeleğini giydi.

Ardından elinde bir fincan çayla yukarı, karısına ıktı. Birdenbire aklına esmişti, aslında hastaydı Bayan Morel.

«Sana bir fincan çay getirdim güzelim,» dedi.

«Zahmet etmeseydin, bilirsin pek çay sevmem,» diye cevap verdi Bayan Morel.

«İiver gitsin, mışıl mışıl uyutur seni.»

Bayan Morel ayı kabul etti. Karısının fincanı alıp ayı yudumlamaya başlaması hoşuna gitti Morel'in.

«Kafamı keserim, şeker atmamışsındır,» dedi Bayan Morel.

Morel gcnerek, «Koydum işte, hem de koca bir parça,» diye cevap verdi.

Bayan Morel bir yudum daha alarak, «Hayret doğrusu.» dedi.

Saçlarını çözdüğünde yüzü daha bir alımlı, sevimli olurdu. Morel karısının bu haliyle ona söylenmesini pek severdi. Bir kez daha karısına şöyle bir bakıp, izin istemeden, çıkıp giderdi. Tereyağı sürülmüş iki dilim ekmekten başka bir şey almazdı yanına. Cabadan bir portakal ya da elma enikonu bir zevk olurdu onun için. Karısı çantasına böyle bir meyve koyarsa bayılırdı. Boy-nuna bir atkı bağlayıp, koca, kalın çizmelerini ayağına çekip, paltosunun geniş cebine yiyecek çantasını ve tenekeden çay şişesini koyuverip, arkasmdan kapıyı kilitlemeyen kapayıp, dalardı taptaze sabah havasının içine. Erken saatleri ve tarlaların arasından yürümeyi severdi. Maden ocağının tepesine ağzında çoğu zaman alılıklardan kopardığı bir saman pyle gelir ve bunu bütün gün yerin altında ağzı kurumasın diye çiğner

dururdu. Yerin altında, tarlalarda yürürkenki gibi mut-
luydu.

Doğum zamanı yaklaştıkça işe gitmeden önce o
savruk haliyle külleri dökmek, ateşin etrafını temizle-
mek, birkaç kez süpürge sallamak gibi evin içini ken-
dince derleyip toparlamayı alışkanlık edinmişti. Bu iş-
leri yapınca vicdanı rahat, ama biraz da kendini üstün
görür bir durumda çıkardı yukarıya.

«Senin için tertemiz yaptım evi. Yerinden kımıl-
damana gerek yok. Otur kitaplarını oku.»

Bu sözler kızgınlığına rağmen güldürürdü, Bayan
Morel'i.

«Yemekler kendi kendine mi pişecek?»

«Yemekten anlamam ben.»

«Yiyecek bir şey bulamazsan bak nasıl anlarsın.»

«Belki, kimbilir,» diyerek çıkıp giderdi Morel.

Bayan Morel aşağı indiğinde evi derli toplu, ama
pis bulurdu. Tertemiz yapmadan içi rahat etmezdi.
Elinde çöp kabı, çöp çukurunun bulunduğu yere yöne-
lirdi. Onu gözetleyen Bayan Kirk, tam o anda, sanki
kendi kömürlüğüne gidecekmiş gibi ayarlayıp tahta
perdenin üzerinden laf atardı:

«Koşuşturuyorsun gene galiba?»

«Evet,» dedi Bayan Morel, biraz küçümsüyormuş
gibi bakarak, «ne yapalım, başka çare yok!»

«Çorapçıyı gördün mü?» diye ufak tefek bir kadın
bağırdı yolun karşı yanından. Bayan Anthony idi bu.
Siyah saçlıydı, garip, küçük vücuduna sınıksız oturan,
kahverengi bir giysi giyerdi.

«Hayır, görmedim,» dedi Bayan Morel.

«Keşke gelseydi. Bir kazan dolusu giysi bıraktı.
Eminim, çingırağını duydum.»

«Dinle, dinle sesi geliyor aşağılardan.»

İkisi birlikte dar sokaktan aşağı doğru baktılar,

Bottoms Mahallesi'nin bittiği yerlere doğru, eski tarz, çift tekerli, bir at arabasının üstünde bir adam duruyordu. Krem rengi birtakım şeylerden oluşmuş yığına eğilmiş, bakıyordu. Çevresinde bir küme kadın toplanmış, kimi birtakım bohçalarla dolu kucaklarını ona açmış, kimi de el kol hareketleriyle dikkati çekmek istiyordu. Bayan Anthony'nin kolunda çok sayıda, boyaya batırılmamış, kreme kaçır kadın çorabı vardı. Gerine gerine Bayan Morel'e, «Bu hafta tam on düzine yaptım,» dedi.

«Tüh, tüh, tüh!» dedi öteki. «Nasıl vakit buluyorsun, anlamıyorum,» dedi Bayan Morel.

«Eh, zaman yaratan bulur,» dedi Bayan Anthony.

Bayan Morel, «Nasıl yapıyorsun anlamıyorum,» dedi. «Bu kadarına ne kadar istiyorsun?»

«Düzinesine iki buçuk peni,» dedi öteki.

«Doğrusunu söylemek gerekirse,» dedi Bayan Morel, «aç kalacağımı bilsem gene de oturup yirmi dört tane çorabı iki buçuk peniye örmem.»

«Bilmem,» dedi Bayan Anthony, «İdare edersin işte.»

Çorapçı çingırağını çala çala geliyordu. Kadınlar ön bahçelerine çıkmışlar, kollarında çizgili çoraplarla bekliyorlardı. Kaba herifin biriydi çorapçı; kadınlara takılır, onları dolandırmaya kalkışır, zorbalığa yeltenirdi. Bayan Morel onlara pek yüz vermeden döndü bahçesine.

Mahallede oturan kadınlar, komşularını çağırmak istediklerinde, uzun masayı ocağa sokup oradan yan evin duvarına vurmayı alışkanlık edinmişlerdi. Ocakların yeri arka arkaya geldiği için, bu, öteki evde epey büyük bir gürültü çıkarırdı. Bir sabah erkenden puding hamuru kararken ocaktan gelen gümbürtülü ses nere-

deyse Bayan Kirk'ün aklını başından alıyordu. Elleri un içinde çabucak tahta perdeye koştu:

«Sen mi vurdun Bayan Morel?»

«Rahatsız etmediysem Bayan Kirk.»

Bayan Kirk yandaki bahçeye geçti ve hemen komşusunun yanına koştu. Merak içinde:

«Söyle canım, nasılsın?» diye sordu.

Bayan Morel:

«Bayan Bower'ı bulsak iyi olur,» dedi.

Bayan Kirk ön bahçeye çıkıp, o güçlü; keskin sesini yükselterek bağırmaya başladı:

«Ag-gie... Ag-gie!»

Bottoms Mahallesi'nin bir ucundan bir ucuna duyuldu bu haykırış. Sonunda Aggie koşup gelince Bayan Bower'ı bulmaya gönderildi. Bayan Kirk ise puding hamurunu bir yana bırakıp komşusunun başında durdu.

Bayan Morel yattı yatağına. Bayan Kirk ise Annie ile William'ı akşam yemeğine kendi evine götürdü. Badi badi yürüyüşlü şişko Bayan Bower'ın payına da evde etrafa emirler yağdırmak düştü.

Bayan Morel, «Bizim efendiye akşam için biraz soğuk et diliver, bir de elmalı puding yapiver,» deyince Bayan Bower'ın cevabı hazırды:

«Akşam beyefendi elmalı puding yemeden ediversin.»

Morel madenin dibinde yukarı çıkmak için can atan işçilerden sayılmazdı pek. Bazı işçiler daha saat dörtte paydos düdüğü çalmadan gelip dikilirlerdi. Ama bölmesi pek verimsiz bir damara rastlamış bulunan Morel bu aralarda dipten aşağı yukarı bir buçuk mil uzaktaydı ve genellikle ustabaşı paydos edinceye dek çalışır, sonra o da işini bitirirdi. Ama bugün oldukça bıkkındı. İtidede, yeşil mumun ışığında —bulunduğu yer grizu patlamalarına karşı tehlikesizdi— saatine baktı. Bir kez daha

iki buçukta gözü saatine kaydı. Ertesi günkü işe engel olabilecek bir kayayı parçalamaya çalışıyordu. Çömelmiş ya da diz çökmüş bir durumda elindeki kazma ile kayaya sert sert vurduğunda:

«A-ha! a-ha!» diyordu.

Yanında kazan arkadaşı Barker: «Bugün mü bitireceksin be adam»* diye bağırdı.

Morel, «Bitirmek mi? Dünya durdukça bu işin biteceği yok,» diye homurdandı.

Ve gene kazma sallamaya devam etti. Epey yorulmuştu.

Barker, «İnsanın belini büken bir iş bu,» dedi.

Morel o denli çileden çıkmış ve sabrı tükenmiş gibiydi ki tek bir kelime cevap vermedi. Hâlâ bütün gücüyle kayaya vurmaya sürdürüyordu.

«Canım bırak be Walter,» dedi Barker. «Yarın bitirirsin. Canını çıkaracaksın da ne olacak?»

Morel: «Yarın buna elimi sürersem bilmem ne olayım İsr'el,» diye bağırdı.

«Sen elini sürmezsen başkası sürer elbette,» dedi Israel.

Morel vurmaya devam etti.

Yan bölmedekiler çıkıp giderken, «Yahu bırak artık, paydos oldu,» diye bağırdılar.

Morel bir an durmadı.

Barker giderken, «Arkamdan yetişirsin herhalde,» dedi.

O da çıkıp gidince yalnız kalan Morel vahşileşmişti sanki. İşi bitmemişti. Canı çıkmıştı yorgunluktan. Ter-

(*) Lawrence burada Derbyshire ve Nottinghamshire'daki madencilerin kullandığı ağız çok iyi bildiğine kanıt vermek için olacak dayanamayıp Barker'in kullandığı «sorry» kelimesinin mahalli ağızda çok kullanılan bir hitap biçimi olduğunu ve büyük bir olasılıkla «sirrah» (efendim)'dan bozma sayılabileceğini öne sürmektedir.

den sırlsıklam bir durumda ayağa kalktı. Kazmayı bıraktı yere, paltosunu giydi, mumunu söndürüp lambasını aldı ve çıktı. Anayolda öteki işçilerin bir yandan bir yana sallanan lambaları görölüyordu. Birtakım seslerin karışımından oluşan kof bir seda duyuluyordu. Aslında yeraltındaki yol bayağı uzundu, usandırıcıydı.

Morel, ocağın dibinde, yukarıdan şıpır şıpır su damlayan bir yerde, kalmış oturuyordu. Yukarı çıkmak için sıra bekleyen madenciler yüksek sesle konuşuyordu. Morel ise kendisine bir şey sorulduğunda kısa kısa, ters cevaplar veriyordu.

Yukarıyla haberleşen yaşlı Giles, «Yağmur yağıormuş be kardeşim,» dedi.

Morel'i rahatlatcak bir nokta, çok sevdiği şemsiyesini yanında getirip lamba odasında bırakmış olmasıydı. Sonunda asansör iskemlesine oturur oturmaz kendini hemen yukarıda buldu. Lambasını geri verip şemsiyesini aldı. Bir açık arttırmada bir buçuk şiline düşürmüştü bu şemsiyeyi. Ocağın bulunduğu yamacın kenarında biraz durup tarlaları seyretti. Yağan yağmur külrengiydi. Kamyonlar pırıl pırıl parlayan nemli kömür parçacıklarıyla doluydu. Vagonların yan tarafındaki beyaz «C.W. ve Kumpanyası» yazısının üstünden su gibi yağmur damlıyordu. Madenciler, —yaşlı ve keyifsiz bir ev sahibi görünümündeki yağmuru umursamazcasına— hat boyunca aşağı ve tarlanın da yukarı taraflarına doğru akıp gidiyorlardı. Morel şemsiyesini açtı; yağmur damlalarının şemsiyeye pıtır pıtır çarpmasından çıkan ses hoşuna gitmişti.

Bestwood'a giden yol taban tepen madencilerle doluydu. Sırlsıklamdılar, pislik içindeydiler; ama canlı canlı konuşmalardan da geri kalmıyorlardı. Morel de bir grupla birlikte yürüyordu ama hiç sesini çıkarmıyordu. Kaşlarını çatmıştı, keyifsiz gözüküyordu. Birçok kişi ya

Prince of Wales, ya da Ellen'in Barı'na daldı. Oysa Morel keyifsizken pek şeytana uymadığı için parkın çevresindeki duvardan sarkan ve yapraklarından su damlayan ağaçlar ve Greenhill Lane'nin çamuru boyunca bata çıka devam etti yoluna.

Bayan Morel yatağındaydı, yağmur pıtlırtısına, Minton'dan gelen madencilerin ayak seslerine, gürültülerine ve bu adamların araziyi bölen setin iki yanındaki basamaklı kapıdan girişlerinde çarpan kapı takırtısına kulak veriyordu.

Bayan Bower'a: «Kiler kapısının arkasında şerbetçiotu bol bir şişe bira var,» dedi. «Efendi dönerken bir yere takılmazsa evde bir şeyler içmek ister.»

Ama Morel geç kalmıştı. Üstelik yağmur da yağdığı için, karısı onun iki tek atmak üzere bir yere uğradığı sonucuna vardı. Aslında karısı doğuracakmış, ya da kendi çocuğu olacakmış, umurunda mıydı ki Morel'in?

Doğum yaptığında, Bayan Morel pek hastalanmıştı.

Ölesiye bitkin bir durumda: «Kız mı? Oğlan mı?» diye sordu.

«Oğlan!» dediler.

Bu onun epey içini rahatlatmıştı. Erkek anası olmak düşüncesi yüreğine su serperdi hep. Yeni doğmuş çocuğa şöyle bir baktı. Mavi gözleri, gür sarı saçları vardı. Oldukça güzel ve sevimliydi. Her şeye rağmen analık sevgisi sınırsız yükseldi içinde. Çocuğu yatakta yanına aldı.

Morel hiçbir şeyi umursamadan yorgun ve öfkeli adımlarla sürüklene sürüklene vardı eve. Şemsiyesini kapatıp musluk başına dikti ve kalın çizmelerini mutfağa fırlattı. Bayan Bower iç kapıda beliriverdi.

«Karın hiç iyi değil,» dedi. «Bir oğlun oldu,» diye ekledi.

Madenci homurdandı sanki, yemek torbasıyla matarasını konsolun üstüne bıraktı, bulaşık yıkanan yere girip paltosunu astı ve geri dönüp koltuğuna çöktü.

«Yok mı içecek bir şey?» diye sordu.

Kadın kilere gitti. Bir şişe tıpasının açılış sesi duyuldu. Kadın kulplu bardağı azıcık bezgin bir tavırla sürüverdi Morel'in önüne. O da dikti içkisini, bir ara soluk almak için durup pos bıyığını atkısının ucuyla sil-di ve içmeye devam etti, sonra bir göğüs geçirdi ve yaslandı iskemlesine. Kadın onunla konuşmuyordu artık. Yemeğini önüne getirip koyduktan sonra yukarıya çıktı.

Bayan Morel, «Bizim bey miydi gelen?» diye sordu.

Bayan Bower, «Yemeğini verdim,» dedi.

Morel, kolları masaya dayalı, oturur oturmaz yemeğini yemeye başlamıştı, ama Bayan Bower'ın örtü sermediğine ve küçük tabak yerine büyük tabak koymadığına sinirlenmişti. Aslında o anda, karısının hastalığı, bir erkek çocuğunun daha olması ona pek bir şey ifade etmiyordu. Çok yorgundu, karnı açtı, sere serpe kollarını uzatıp oturmak istiyordu sofrada. Bayan Bower'ın ortalıkta dolaşması canını sıkı-mıştı. Üstelik ocaktaki ateş de içini ısıtacak kadar harlı değildi.

Yemeğini bitirdikten sonra da yirmi dakika kadar dinlendi ve ateşi harlattı. Sonra ayağında çoraplarıyla istemeye istemeye yukarı çıktı. Karısıyla yüz yüze gelebilmek gerçekten yürek isterdi. Çok da yorgundu Morel. Yüzü kapkara bir tere bulanmıştı. Terden sıırıslı-klam olmuş yeleği yeniden kurduğunda bütün kiri içine çekmişti. Boynuna pış bir atkı sarmıştı. Yatağın ayakucuna gelip durdu.

«Eee, nasılsın bakalım?» diye sordu.

«İyi olurum elbet,» dedi karısı.

«Hım!»

Morel'in pili bitmişti sanki. Ne diyeceğini bilemiyordu. Yorgundu, ağzını açmaya pek hevesli değildi, nasıl bir tavır takınacağını da kestiremiyordu.

«Oğlanmış,» diye kekeledi.

Kadın çarşafı açıp çocuğu gösterdi ona.

Morel, «Allah bağışlasın,» diye mırıldandı. Bu güldürdü karısını, çünkü o anda pek babalık hissi duymadığı halde âdet yerini bulsun diye bu duayı ağzından çıkarıvermişti Morel.

«Hadi git artık,» dedi Bayan Morel.

«Peki, güzelim,» diyerek geri çekildi Morel.

Salıverilmişti ya, Morel'in içinden karısını öpmek geldi, ama cesaret edemedi. Bayan Morel de öpülmeyi yarı ister gibiydi, ama arzusunu belli etmeyi pek yediremedi kendine. Kocasını arkasında belli belirsiz bir maddenin koku bırakıp gittiğinde ancak rahat bir nefes aldı Bayan Morel.

Köyün rahibi her gün gelir Bayan Morel'in kapısını aşındırırdı. Rahip Bay Heaton gençti, oldukça da yoksuldu. Karısı ilk çocuklarını doğururken ölmüş, onu evde yalnız bırakmıştı. Cambridge'ten mezundu Bay Heaton. Müthiş utangaçtı, vaaz vermekte de pek yeteneği yoktu. Bayan Morel hoşlanırdı ondan. Bay Heaton da bu yakınlıktan yüreklenir, her gün gelip saatlerce çene çalardı onunla. Çocuğun vaftiz babası da o oldu.

Ara sıra papaz çaya kalırdı. Böyle günlerde Bayan Morel erkenden sofrayı örtüsünü yayar, yeşil kenarlı en iyi çay takımını çıkarır, Morel'in çıkıp gelmemesini arzu ederdi. Hatta o güne mahsus olmak üzere, iki tek atmak için kocasının meyhaneye uğramasına bile razıydı. Hep iki ayrı yemek yapardı, çünkü çocukların temel gıdasını öğle yemeğinde, Morel'in ise saat beşte alması gerektiğine inanmıştı. Bay Heaton bebekle ilgilenirken Bayan Morel ya muhallebi hazırlar, ya da patates soyar-

dı. Bu işleri yaparken Bay Heaton gözlerini ondan ayıramaz, bir yandan da ertesi gün vereceği vaazdan söz ederdi. Değişik ve oldukça hayali fikirleri vardı. Onun ayağını yere bastıran Bayan Morel oldu.

Bir gün İncil'deki efsanelerden birini konuşuyorlardı. Heaton'a göre Kenan diyarındaki düğünde Hazreti İsa'nın suları şaraba dönüştürmesini şöyle yorumlamak gerekirdi: «Karı-kocanın evlenmeden önce su gibi düz ve sıradan sayılabilecek yaşamları, hatta kanları, evlendikten sonra Kutsal Ruhla dolup şarap gibi olur. Çünkü aşk doğunca insanın bütün ruhsal yapısı değişir; sanki Ruhülkudüs ile dolmuştur, neredeyse bütün biçimi başka bir görünüm kazanır.»

Bayan Morel ise kendi kendine şöyle düşünüyor-du: «Böyledir bu işler, zavallı, gencecik karısını kaybettir; onun için aşkını Ruhülkudüs ile açıklamaya çalışıyor.»

Birinci fincan çaylarını yarılamlışlardı ki madene inerken giyilen bir çift ağır çizmenin sürüklenişini fark ettiler.

Bayan Morel kendini tutamayarak, «Aman Allahım!» dedi.

Rahip oldukça ürkmüştü. Morel içeri girdi. Saldıracak kimse arar gibiydi. Ayağa kalkmış olan rahibi, «Nasılsınız?» diyerek şöyle bir selamladı. Onun elini uzatmış olduğunu görünce kendi elini göstererek, «Hayır, olmaz, sen benim şu elime bak bir hele!» dedi. «Böyle berbat bir eli sıkamak istemezsin herhalde, bir araba pislik var üzerinde.»

Rahip Efendi ne yapacağını şaşırmıştı, kıpkırmızı kesilerek oturdu yerine. Bayan Morel de doğruldu, du-manları çıkan tencereyi ateşin üzerinden çekti. Morel ceketini çıkarıp koltuğunu masanın başına çekti, oturdu külçe gibi.

Rahip, «Yorgunsunuz galiba?» diye sordu.

«Yorgun mu? Yorgunum ya! Benim yorulduğum gibi yorulmanın ne demek olduğunu bilmezsin sen!»

«Herhalde,» dedi Rahip.

Morel yeleğinin omuz kısmını göstererek, «Şuraya bi' bakın,» dedi. «Şimdi biraz kurumuş vaziyette ama, gene sucuk gibi. Bak elle istersen.»

Bayan Morel, «Daha neler,» diye söze karıştı. «Bay Heaton senin pis yeleğini ellemek ister mi bakalım.»

Rahip çekine çekine elini uzatmıştı.

Morel, «Olur, belki ellemek istemez ama, o ellesin ellemesin, bu terin hepsi benden aktı,» dedi. «Her Allahın günü böyle sırlı sıklamdır bu yelek. Şimdi bırak bunu, senin madenden iki büklüm eve dönmüş birine ikram edecek bi' yudum bi' şeyin yok mu?»

Bayan Morel onun fincanına çay koyarken, «Biranın hepsini bitirdin, biliyorsun,» dedi.

«Çarşıda da yok değil ya!» diye yapıştırdı Morel, rahibe dönerek sözüne devam etti. «İnsan madende boğazına kadar toz toprak içinde kalıyor. Eve gelince de bir kadeh içkiyi canı çekiyor.»

Rahip, «Doğrudur, canı çeker,» dedi.

«Ama gel gör ki bir yudum bile içecek bulamaz evinde.»

Bayan Morel atıldı, «Su var, çay var ya işte.»

«Su mu! İnsanın boğazını temizlemez ki su!»

Morel fincan tabağına çay döküp üfledi, sonra kara, pos bıyığının altından emerek içti. Derin bir göğüs geçirdi. Biraz daha çay döküp fincanı —tabaksız— masanın üzerine bırakıverdi.

Bayan Morel, «Ah, örtüm!» diyerek çabucak fincanı başka bir tabağa aktardı.

«İnsan yorgun argın eve dönünce örtü mörtü düşünemez artık.»

Karısı iğneli iğneli, «Vah, vah!» dedi.

Odanın her yanına et, sebze ve madenci giysisi kokuları sinmişti.

Morel rahibe doğru eğildi, posbıyığı sanki öne fırlamıştı: Kirden kapkara kesilmiş yüzünde ağzı kıpkırmızı duruyordu.

«Ah, Bay Heaton,» dedi. «İnsan yeraltında kapkara bi' delikte ter döküp, şu duvardan daha kalın kömür kayaları oyduktan sonra...»

«Mızızlanıp şikayete hiç gerek yoktur,» diye Bayan Morel lafa karıştı.

Gerçekten Bayan Morel nefret ediyordu kocasından, ne zaman dinleyecek birini bulsa kendini acındırıp sızlanır dururdu. Kucağında küçük kardeşiyle oynamakta olan William da, tüm çocuklara mahsus bir küçümseme hissiyle annesini hor gören ve çok yapmacıklı davranan babasından pek hazzetmiyordu. Annie'ye gelince, o zaten oldum olası babasını sevmemişti, elinden geldiğince onunla karşılaşmamaya çalışırdı.

Rahip gider gitmez Bayan Morel sofraya örtüsüne bir göz attı.

«Berbat olmuş,» dedi.

«Rahip Efendi seninle çay içmeye gelmiş diye elimiz kolumuz bağlı oturacak değildik ya,» diye söylendi Morel.

İkisi de hiddetliydi, ama kadın hiç sesini çıkarmadı. Bebek ağlamaya başlamıştı. Ocaktaki tencereyi almaya uzanan Bayan Morel kazayla kızının başına çarpınca kız sızlanmaya, Morel de ona bağırıp çağırmaya başladı. Bu pandomimanın tam ortasında William ocağın üstünde asılı duran yaldızlı levhaya baktı, tane tane okudu:

«Tanrı yuvamızı korusun!»

Bunun üzerine bebeği susturmaya çalışan Bayan

Morel fırlayıp William'ın üzerine atıldı, oğlanın kulaklarını çekerek, «Sen niye karışyorsun araya?» diye bağırdı. Sonra oturdu, katıla katıla gözlerinden yaş gelinceye dek güldü. Bu sırada William üstünde oturduğu tabureyi tekmeleyip devirdi. Morel ise, «Ben ortada bu kadar gülünecek bir şey göremiyorum,» diye homurdandı.

Bir akşam Rahip Efendi ayrıldıktan sonra, kocasının pozlarına pek dayanamayacağını fark eden Bayan Morel, Annie ile bebeği alıp dışarı çıktı. William babasından tekme yemişti, genç anne bunu asla affedemeyeceğini düşünüyordu.

Dar köprüden geçip çayırın öteki köşesindeki kriket alanına gitti. Kırklar bu saatte tümüyle tek bir akşam kızılığıyla dolu uzanan bir düzlük gibiydi, uzaktaki değirmenin sesi her yanı kaplamıştı. Kriket alanındaki bir kızıl ağacın altında günbatısına karşı yerini aldı. Önünde sanki bir ışık denizinin yatağı gibi yekpare ve yemyeşil koca kriket alanı uzanıyordu. Soyunma yerinin mavimtrak gölgesinde çocuklar oynamaktaydı. Yumuşacık bir gökten gelip geçen ekin kargalarının sesleri duyulmaktaydı. Altın rengi parlaklığın içine doğru geniş bir daire çizerek alçalıyorlar; süzölmeye başladıklarında ötüşüyorlar ve çayırdaki kara bir tümsek gibi duran dal yığınının üzerinde tabakalar halinde uçuşan hafif bir girdap oluşturlardı.

Birtakım oyuncular antrenman yapıyorlardı. Bayan Morel kriket topunun patlayan sesini duyduğunda seyredenlerin de sesi yükseldi. O sırada belli belirsiz seçilebilen beyaz üniformalı adamlar gölgede kalmasına rağmen için için yanan çayırın üzerinde o köşe senin, bu köşe benim yavaş yavaş yer değiştiriyordu. Uzaktaki çiftlikte kuru ot yığınlarının bir yanı ıslı ıslı, öteki yanıysa maviye kaçan bir külrengiydi. Bir araba dolusu

kuru ot demeti yavaş yavaş sönen sarı ışık altında bir sağa bir sola yalpalanıyordu.

Elini ayağını çekmişti güneş. Açık havalarda Derbyshire tepeleri batan kızıl güneşle ısl ısl olurdu. Bayan Morel parıldayan gökten sıyrılıp, ardından hafif bir çiçek mavisi bırakarak batan güneşi seyrediyordu. Bu sırada batıda kalan taraf, ardında kusursuz bir mavilik bırakarak, sanki alev bütün gücüyle o yanı kaplamak istermiş gibi, tümüyle kıpkızıl kesilmişti. Tarlaya yayılmış yabancı üvezler koyu yaprakların arasından tutuşmuş bir halde, bir an beliriverdi. Nadasa bırakılmış bölümün bir köşesinde bulunan birkaç demet buğday başağı canlanıp ayağa kalktı sanki. Bayan Morel onların başlarını eğerek yol göstermeye çalıştıklarını hayal etti. belki de oğlu ilerde Hazreti Yusuf'a benzeyecekti. Batıdaki kızılığın tersine doğuya süzüm süzüm pembe bir gün batışı yansiyordu. Yamaçtaki, uçları ısıktaki parıldayan koca kuru ot demetleri soğumuştur artık.

Bayan Morel için, ufak tefek tasaların kaybolup, güzelliklerin ortaya çıktığı o dingin anlardan biriydi bu. Eski anlarda kendini olduğu gibi görebilecek kadar huzurlu ve güçlü hissedirdi. Ara sıra çok yakından ok gibi bir kirlenme geçiyordu. Annie bulduğu koza'akları getiririrken annesinin kucığında huysuzlanan bebek ellerini batan güneşe doğru uzatmıştı.

Bayan Morel ofuna baktı. Kocasına beslediği hislerden dolayı bu bebeğin olmasını hiç istememiş, doğumunu bir felaket gibi görmüştü. Onun için şimdi yavrucağa duyduğu hisler karmakarışıktı. Sanki sağlıksızmış ya da sakatmış gibi ona her bakışta içi sızlıyordu. Oysa sağlığı yerindeydi bebeğin. Ama annesi onun kaşlarında tuhaf bir çatıklık, bakışlarında tuhaf ve anlamlı bir derinlik sezmişti. Sanki bebek acı denen şeyi anlamaya

çabalıyordu. Bayan Morel'in, çocuğun dalgın, kara göz-
bebeklerine her bakışta yüreği ezilir gibi oluyordu.

Bayan Kirk bile: «Bir şeyler düşünür gibi bir bakışı
var bu oğlanın... hem de pek acılı bir şeyler galiba,»
demişti.

Oğlunu seyreden annenin yüreğindeki ağırlıkla
eziklik birdenbire eriyerek yerlerini şiddetli bir kedere
bıraktı. Bayan Morel çocuğa doğru eğildi. Yüreğinin
derinliklerinden kopup gelen birkaç damla gözyaşı dö-
küldü yanaklarından. Bebek parmaklarını ona doğru
uzatmıştı.

Kadıncağız yumuşak bir sesle, «Kuzum benim,»
diye inledi.

Tam bu anda ruhunun derinliklerinde bir yerde
kocasıyla kendisinin suçlu olduklarını hissetti.

Bebek süzüyordu onu. Gözleri onunkiler gibi ma-
viydi, ama bakışları dalgın ve bir nokta üstünde toplan-
mıştı, sanki daha şimdiden ruhunun bir köşesini inci-
tecek şeyin ne olduğunu anlamış gibi...

Bayan Morel'in kollarındaydı bu narin bebek. Koyu
mavi gözlerinin hep göz kırpmadan uzun uzun bakışı
en derin düşüncelerden bile çekip kurtarırdı onu. Sev-
miyordu kocasını artık; bu çocuğun da olmasını isteme-
mişti, ama kucağındaydı işte şu anda. İçi parçalanıyordu
Bayan Morel'in, bu zayıf nahif çocuğun küçük gövde-
sini kendisinininkine bağlayan göbek kordonunun sanki
kesilmemiş olduğunu düşündü. Sımsıcak bir sevgi dal-
gası kalbinden taşıp gitti bu yavruya doğru. Bağrına
bastı, yüzünü yüzüne yaklaştırdı. Onu dünyaya iste-
meden, sevmeden getirmesinin ezikliğini bütün gücüyle,
bütün benliğiyle kapatacaktı. Onu bundan sonra daha
çok sevecek, sevgisiyle sarıp sarmalayarak büyütecekti.
Pırlıl pırlıl, meraklı gözleri ona korkuyla karışık üzüntü
de vermiyor değildi. Çocuk her şeyi biliyor muydu aca-

ba? Kalbinin altında, karnında onu taşıdığında duymuş muydu acaba düşüncelerini? Bakışlarında bir serzeniş mi vardı acaba? Korkuyla karışık bir acı içinde iliklerine kadar eridi gitti Bayan Morel.

Karşı tepenin tam kenarına yaslanmış duran kıpkızıl güneşi fark etti. Birdenbire kucaklayıp kaldırdı çocuğunu.

«Bak,» dedi: «Bak güzelim!»

Bebegi kalp gibi atan kıpkızıl güneşe doğru neredeyse bir iç rahatlığı duyarak, uzatıverdi. Onun küçük yumuk elini kaldırdığını gördü. Tekrar bağrına bastı; onu geldiği yere geri vermek dürtüsünden bayağı utanarak.

«Yaşarsa,» diye düşündü, «Başına neler gelebilir, ne olabilir acaba?» Oldukça endişeliydi. Nedenini kendi de bilmeden; «Adını Paul koyacağım,» dedi.

Biraz sonra eve döndü. Koyu yeşil çayırın üzerine ince bir gölge düşmüş, her şeyi karartmıştı. Evi umduğu gibi boş buldu. Ama Morel saat 10'da eve döndü ve hiç olmazsa o gün huzur içinde sona erdi.

Walter Morel çok sinirliydi bu günlerde. İşinde oldukça yoruluyor gibiydi. Eve geldiğinde hiç kimseye iki çift tatlı laf etmiyordu. Ateş harlı değilse söyleniyor, çocuklar gevezelik etse annelerinin kanını tepesine sıçratacak kadar açıyordu ağzını yumuyordu gözünü. Bu yüzden çocuklar nefret ediyordu babalarından.

Cuma gecesi saatin 11'inde henüz evine dönmemişti. Bebek hem rahatsızdı, hem de huysuzdu, kucaktan inince basıyordu yaygarayı. Bayan Morel bitkin bir halde, yıkıldı yıkılacak gibiydi. Doğumdan sonra pek kendini toparlayamamıştı. «Şu başımın belası da gelse artık,» diye mırıldandı.

Çocuk sonunda kucağında uyudu kaldı. Çok yor-

gundu Bayan Morel, onu beşğine taşıyacak kadar gücü kalmamıştı.

«Ama hiçbir şey söylemeyeceğim, ne zaman gelirse gelsin,» dedi kendi kendine. «Bana olan oluyor. Ağzımı açmayacağım. Ama biliyorum, bir şey yaparsa gene tepem atacak.» diye ekledi.

Kocasının geldiğini duyunca kaldıramayacağı bir durumla karşılaşmış gibi içini çekti. Morel ise öcünü alırcasına bayağı zil zurnaydı. Bayan Morel, o içeri girince kaldırmadı başını, gözgöze gelmek istemiyordu. Ama, Morel gerçekten mutfak rafına çarpıp kap-kacağı şangırdatması bir yana, bir de tutunmak üzere beyaz kap kulplarına sarılması üzerine kadıncağızın içine sanki bir kor düştü. Morel şapkasıyla paltosunu asıp geldi, biraz uzakta durup dik bakışlarla, çocuğunun üstüne eğilmiş karısını seyre daldı.

Sanki bir uşakla konuşurmuş gibi küstahça. «Ağza atacak bir şey kalmadı mı bu evde?» diye sordu. Sarhoşluğunun derecesine göre kentlilerin, kelimelerdeki bazı heceleri yutan ve nazik olduğu kadar yapmacık tavrılı konuşma biçimine özenirdi. En çok böyle hallerinden nefret ederdi Bayan Morel.

«Evde ne var, ne yok bilirsin elbet,» dedi. Öylesine soğuk çıkmıştı ki bu sözler ağzından, sanki ona değil ortaya konuşmuştu.

Morel durduğu yerden kılını bile kıpırdatmadan yiyecek gibi bakıyordu. Yapmacıklı bir sesle, «Kibar bir soru sordum, kibar bir cevap almak istiyorum,» dedi.

Bayan Morel, o soğuk, ilgisiz tavrıyla, «Aldın ya!» diye karşılık verdi.

Morel'in gene bakışları dikleşti. Sonra sarsak adımlarla ilerledi. Bir elle masaya abandı, öteki eliyle de ekmek kesmek üzere bıçak almak için masanın çekmeceğini çekti. Ama yana doğru çektiğinden çekmece takılı

kaldı. Öfkesinden bu kez öyle bir asıldı ki çekmece olduğu gibi fırlayıp elinde kaldı; kaşıklar, çatalar, bıçaklar ve daha bir sürü madeni şey takır tukur tuğla tabanın üzerine saçılıverdi. Bu anda bebek irkilerek sıçradı.

Bayan Morel, «Ne yapıyorsun sakar, sarhoş herif?» diye bağırdı.

«Bu Allahın belası şeyleri senin alman gerek. Öteki kadınlar gibi kalkıp kocanın hizmetini gör.»

«Senin hizmetini görmek ha? Senin hizmetini?» diye bağırdı kadın. «Evet, şimdi anlıyorum durumu.»

«Evet ya, ben sana öğretirim nasıl hizmet edileceğini. Bana hizmet ya, bana hizmet edeceksin işte!»

«Vay benim lordum, vay. Sen öyle san. Kapıdaki köpeklerle hizmet ederim de sana etmem.»

«Ne dedin, ne dedin?»

Morel çekmeceyi yerine oturtmaya çalışıyordu. Karısının son sözleri üzerine ona doğru döndü. Yüzü pancar gibi olmuş, gözleri kan çanağına dönmüştü. Korkutucu bakışlarla bir an süzdü onu.

Kadın yüksekten bakarak bir «Pöh!» dedi.

Morel öfkesinden çekmeceyi şiddetle sarsınca, çekmece düşüp incik kemiğinin üzerine bayağı yarıdı, o da ani bir refleksle tuttuğu gibi çekmeceyi karısına doğru fırlattı.

İnce çekmecenin sivri köşelerinden biri Bayan Morel'in kaşını sıyrıp ocağın üstünde parçalandı. Kadıncağız şöyle bir sallandı, neredeyse kendinden geçip iskemlesinden yere düşüyordu. Çok derinden vurulmuştu sanki, çocuğuna sımsıkı sarıldı. Birkaç saniye böyle geçti, sonra büyük bir gayretle toparladı kendini. Bebek sızlanarak ağlarken kendi sol kaşından da kan boşalıyordu. Çocuğuna bir göz attı, başı hafif dönüyordu. Bu sırada birkaç damla kan çocuğun beyaz omuz atkı-

sına damladı, ama hiç değilse ona bir şey olmamıştı. Denge sağlayabilmek için başını doğrulttu, bu kez de akan kanlar gözüne kaçtı.

Walter Morel olduğu yerde kalakalmıştı. Bir eli masaya dayalıydı, boş bakışlarla süzüyordu etrafı. Kendini şöyle bir tartıp dengesini kaybetmeyeceğinden iyice emin olduktan sonra, karısının yanına gitti. Hafif yalpaladı, karısının oturmakta olduğu sallanır koltuğun arkasına tutunduğunda neredeyse onu yere düşürüyordu. Sonra yalpalayarak karısının üstüne doğru eğildi. Hem hayret hem de endişeli bir sesle, «Çarptı mı sana?» diye sordu.

Gene bir sağa bir sola sallandı, sanki çocuğun üstüne yıkılacaktı. Biraz önceki kaza yüzünden bütün dengesini kaybetmiş gibiydi.

Kadıncağız toparlanmaya çalışarak, «Git banyodan.» diyebildi. Morel'i bu kez de hiçkırık tutmuştu. Boyuna hiçkırarak, «N'olur bir bakalım şuna,» diyordu.

«Defol git,» diye bağırdı kadın.

«N'olur bir bakayım, güzelim.»

Adamın içki kokusu burun direğini sızlatıyor, koltuğunun arkasına yapışmış duran ve onu sallayan elinin kimi kez azalıp kimi kez çoğalan basıncını hissediyordu.

«Defol,» dedi ve gücünün yettiği ölçüde de itti kocasını.

Morel dengesini yarı koruyabilmiş bir durumda karısını süzüyordu. Bayan Morel bütün gücünü toplayıp bebeğini kucaklayarak ayağa kalktı. Uykuda yürür gibi de olsa iradesini toplayarak bulaşık yıkanan yere gitti. Gözüne soğuk su çarptı. Ama çok kötü başı dönüyordu. Bayılabileceğinden korkarak sallanır koltuğuna döndü. Her yanı titriyordu, ama analık içgüdüsüyle sımsıkı sarılmıştı çocuğuna.

İyice yelkenleri suya indirmiş olan Morel sonunda çekmeceyi yerine takmayı başarmış, yerde diz üstü, el yordamıyla etrafa saçılmış kaşıkları toplamaya çalışıyordu.

Bayan Morel'in kaşı hâlâ kanıyordu. Biraz sonra Morel ayağa kalktı, boynunu ondan yana uzatarak geldi. Son derece üzgün ve ağırbaşlı bir tavırla:

«Ne oldu sana güzelim?» diye sordu.

Karısı, «Ne olduğu meydanda,» diye karşılık verdi.

Morel öne doğru eğilmiş, düşmemek için elleriyle bacaklarından güç alıyordu. Yaraya göz atmak istedi. Ama karısı kısılmış gözlerle o koca pos bıyıklı suratının yaklaşmasından kaçınarak kendi yüzünü olabildiğince yana çevirdi. Morel, ağzı sımsıkı kapalı, taş gibi soğuk ve hissiz duran karısına baktıkça ruhunun umarsızlık ve umutsuzlukla ezildiğini hissediyordu. Tam bezgin bir durumda ayrılırken, karısının ucuz atlattığı kazadan aldığı yarasından akan bir damla kanın bebeğin o ince ışıltılı saçlarına düştüğünü gördü. Büyülenmiş gibi, kopkoyu kan damlasının ışıltıda bir an belirip bürüm-cük ağını bastırmasını seyretti. Bir damla daha kan döküldü. Böyle giderse bebeğin derisine işleyecekti. Bebeğin saçlarının arasından bu sızıntıyı büyülenmiş bir durumda seyretti, seyrederken sanki kan kendi içine işliyordu. Sonunda, artık, erkekliğinin direnci kırıldı.

Karısı yalnızca, «Bu çocuk ne olacak?» diye sordu. Ama sesinin o yumuşak, coşkulu tonu kocasının başını iyice öne eğdirdi. Yumuşamıştı kadın: «Orta çekmece-den bir parça gaz bezi alıver bana,» dedi.

Adam gayet yumuşak başlı bir tavırla sendeleyerek yürüdü gitti ve biraz sonra gaz beziyle döndü. Kadın bezi ateşte alazlayıp alına sardı. Bu arada bebek hâlâ kucağındaydı.

«Şimdi de madende kullandığın o temiz atkını veriver.»

Morel gene çekmeceyi altüst etti, bakındı, sonunda ince kırmızı bir atkı bulup getirdi. Kadın aldı atkıyı, titreyen elleriyle başına bağlamaya çalıştı.

Oldukça aşağıdan alarak, «Bırak ben bağlayayım,» dedi Morel.

Kadın, «Ben kendim bağlarım,» diye karşılık verdi. Yarasını sardıktan sonra kocasına ocaktaki korları taraklayıp, kapıyı kilitlemesini tembihleyerek yukarı çıktı.

Sabahleyin olup bitenleri şöyle anlatıyordu Bayan Morel:

«Kömürlükten bir tarak alayım derken, elimdeki mum sönuverdi, ben de karanlıkta kapının mandalına çarptım.» Bunları duyunca iki küçük çocuğun gözleri faltası gibi açıldı. Hiçbir şey demediler, ama yarı aralık duran ağızları, kendileri de farkında olmadan sezdikleri faciayı dışa vurur gibiydi.

Ertesi gün Walter Morel öğlene kadar yataktan kıpırdamadı. Önceki gün olup bitenler kafasını hiç meşgul etmemişti. Aslında pek ince eleyip sık dokuyanlardan değildi o. üstelik bunlarla pek ilgilenmeye niyeti de yoktu. Yattığı yerde surat asmaktan başka bir şey yapmadı. En çok kendi kendini incitmişti; aslında daha fazla zarar gören de oydu, çünkü karısına ne bir şey söyleyebiliyor ne de üzüntüsünü ortaya koyabiliyordu. İşin içinden sıyrılmaya çalışıyor, içinden, «Onun kabahatiydi zaten,» diyordu. Ama nasıl düşünürse düşünsün, vicdanının verdiği cezaı önlemek olanaksızdı. Bu acı ruhunu paslandırıp kemiriyor. o da içkiyle avunmaya çalışıyordu.

Kılını kıpırdatmak bir yana ne yataktan kalkmak ne de ağzını açmak istiyordu. Külçe gibi yatıyordu öyle.

Üstelik başı çatlayacak gibiydi. Günlerden cumartesiydi. Öğleye doğru kalktı. Kilerde kendine yiyecek bir şeyler hazırladı, başı önünde atıştırdı bunları. Çizmelerini ayağına çekip dışarıya çıktı. Saat üçte biraz çakır keyif, ama rahatlamış olarak geri döndü ve gene doğru gidip yattı. Akşamüstü altıda tekrar kalkıp çayını yudumladıktan hemen sonra dışarıya fırladı.

Pazar günü de aynı sıra izlendi; öğleye kadar yatak, 2.30'a dek Palmerston Birahanesi, yemek ve gene yatak. Tek kelime bile konuşulmuyordu. Bayan Morel, pazar giysilerini giymek üzere yukarı kata çıktığında Morel mışıl mışıl uyuyordu. Bir kerecik olsun; «Hanım kusura bakma,» dese Bayan Morel acıyacaktı ona. Ama hayır; Morel kendi kendine bile, ısrarla karısının kabahatli olduğunu söylüyordu. Aslında böylelikle zararlı çıkan kendisi oldu. Bayan Morel bırakıverdi onu tek başına. Aralarında işte bu duygusal kördüğüm vardı ve Bayan Morel daha güçlüydü.

Bütün aile çay içiyordu. Sadece pazar günü hepsi bir arada sofraya otururlardı.

«Babam kalkmayacak mı?» diye sordu William. Annesi, «Bırak yatsın,» dedi.

Evin her yanına bir perişanlık havası sinmişti. Zehirlenmiş bir havayı soluyordu çocuklar. Hiç keyifleri yoktu. Hiçbir şeyle avunamıyor, ne yapacaklarını, neyle oyalanacaklarını bilemiyorlardı.

Morel uyanır uyanmaz yataktan kalktı. Yerinde kıpırdamadan durabileceklerden değildi o. Pire gibiydi. Ömrü boyunca bu niteliğini yitirmemişti. İki sabahtır uzayıp giden cansızlık, hareketsizlik boğulacak hale getirmişti onu.

Aşağı indiğinde saat altıya geliyordu. Bu kez duraksamadan girdi içeri. Çekingen, hassas hali kabuk

bağlamıştı sanki. Ailesinin duyguları, düşünceleri vız geliyordu artık.

Çay sofrası henüz kaldırılmamıştı. Bir çocuk dergisini yüksek sesle okuyan William'ı dinleyen Annie durmadan. «Neden, neden?» diye soru sormaktaydı. Babalarının çoraplı ayaklarıyla yaklaştığını duyunca ikisi de sus pus oldu ve Morel içeri girerken bir köşeye büzülüverdiler. Oysa babaları oldukça düşküncü onlara.

Morel yalnız başına sofraya oturdu. Gereksiz bir gürültü, patırtı ve insanlıktan uzak bir görünüm içinde yedi, içti. Kimse tek bir söz söylemedi ona. İçeri girdiğinde sanki alienin yaşantısı ondan uzaklaşmış, sessiz sedasız bir köşeye sinivermişti.

Morel çayını içince hemen kendini dışarı atmak üzere yerinden fırladı. Bayan Morel'in kaldıramadığı işte bu kabına sığmazlık, alıp başını gitme telaşydı. Onun soğuk suyla bir güzel yıkanmasını, saçlarını ıslatıp tararken çelik tarağının tasın kenarına çarpışını duyan Bayan Morel tiksintiyle kapadı gözlerini. Eğilip çizmelelerini bağlarken hareketlerindeki rahatlıkla birlikte incelikten uzak görüntüsü, ailenin çekingen ve çekingen oldukları kadar da biraz tedirgin öteki üyelerinden onu ayırıyordu. Kendisiyle hesaplaşmaktan hep kaçardı Morel. Tek başına kaldığında bile karısıyla sürtüşmelerini; «Eğer böyle böyle demeseydi olmazdı bütün bunlar. Başına gelenlerin sebebi kendisidir,» diyerek geçiştirmeye çalışırdı. Çocuklar hazırlanışını sessizce bekler, kapıdan çıkar çıkmaz da derin bir nefes alırlardı.

Morel sonunda kapıyı çekip dışarıya adımını attığında sevinç içindeydi. Yağmurluydu hava. Palmerston Birahanesi'nin bu akşam evinden daha sıcak olabileceğini düşündü. Sabırsızlanarak adımlarını sıklaştırdı. Bottoms Mahallesi'nin bütün kurşuni çatıları yağmur-

dan yıkanmış pırıl pırıl parlıyordu. Zaten kömür tozuyla kapkara olan yollar siyahımtrak bir çamurla dolmuştu. Morel acele acele yoluna devam etti. Palmerston'un pencereleri buğulanmıştı. Giriş ıslak ayakkabılarla bata çıka geçiliyordu. İçerdeki hava pis, ama sıcaktı; bira ve sigara kokusuyla her kafadan bir ses yükseliyordu.

Morel eşikte belirir belirmez bir ses: «Ne içiyorsun, Walter?» diye bağırdı.

«Vay, oğlum Jim, hangi rüzgâr attı seni buralara?»

Birahanedekiler ona sıcak bir yer açıp, aldılar aralarına. Sevindi Morel. Bir iki dakika içinde ne kadar sorumluluk duygusu, utanç ya da sıkıntı varsa eritildi: gitti ve Morel bu arkadaşları sayesinde tam formunda tatlı bir gece geçirmeye hazır duruma geldi.

Çarşambaya kadar tüm parasını bitirdi Morel. Karısından ödö kopuyordu, incittiği için de ona karşı nefretle doluydu. O akşam Palmerston'a gidebilmek için meteliği olmadığından, epey de borcu biriktiğinden ne yapacağını kestiremiyordu. Sonunda karısı çocuğuyla birlikte aşağı bahçedeyken Morel onun küçük çantasını koyduğu konsolun üst çekmecesini aramaya koyuldu. Bulunca açtı baktı. Çantada bir yarım kuron, iki yarım peni, bir de yarım şilin vardı. Yarım şilinliği aldı, çantayı özenle, bulduğu yere geri koydu ve sokağa çıktı.

Ertesi gün Bayan Morel manava para ödeyecekken çantasını açıp yarım şilinliğini bulamayınca dünyası söndü sanki. Oturdu kara kara düşünmeye başladı. «Bir yarım şilinliğim vardı değil mi? Harcamamıştım değil mi? Başka bir yerde de bırakmış olamam.»

Oldukça canı sıkılmıştı. Her köşeyi aradı. Düşüne düşüne de kocasının parayı almış olabileceği karısı uyandı içinde. Çantasındaki para, olup olabilecek bütün servetiydi. Hele kocasının böyle gizlice onun yarım şili-

nini sızdırması dayanılır gibi değildi. Aslında Morel iki kez daha yapmıştı bu işi. Birincisinde sesini çıkarmamış, kocası da hafta sonunda aldığı şilini gizlice yerine geri koymuştu. Böylelikle parayı kesinlikle onun aldığından emin olmuştu. İkinci seferinde Morel aldığı parayı geri vermemişti.

Bu kez artık son damla da taşmıştı. Kocası yemeğini yer yemez —o akşam eve erken gelmişti— Bayan Morel soğuk soğuk: «Dün akşam çantamdan yarım şilini sen mi aldın?» dedi.

«Ben mi?» diye hakarete uğramış bir şekilde başını kaldırarak, «Hayır, almadım çantanın yüzünü görmedim bile.» dedi.

Adam, «Almadım diyorum sana,» diye bağırdı. «Gene beni tutturdun, değil mi? Bıktım usandım yahu!»

«Ben çamaşır toplarken sen çantamdan aşır bakalım yarım şilinleri.»

Morel'in kafası kızmıştı, iskemlesini itip ayağa kalktı ve: «Çıkarırım bunun acısını senden,» dedi. Telaşla musluğa gitti, yıkandı ve kararlı bir hava içinde yukarı çıktı. Biraz sonra giyinmiş kuşanmış olarak, elinde mavi damalı koca bir çıkınla aşağı indi:

«Şimdilik hoşça kalın bakalım,» dedi. «Beni bir daha ne zaman görürsünüz, Allah bilir!»

Bayan Morel: «Herhalde seni görmeyi arzu ettiğimizden önce,» deyince Morel elinde çıkınıyla çıkıp gitti. Kadıncağzın oturduğu yerde içi biraz hop etmişti, ama yüreği hınçla doluydu. Kocası şimdi başka bir maden ocağına gidip iş bulursa, bir de bir kadına dadanırsa hali nice olurdu? Ama iyi tanıyordu onu. Böyle bir şey söz konusu değildi. Kesinlikle emindi bundan. Buna rağmen içini kemiren bir şey vardı.

Okuldan dönen William, «Babam nerede?» diye sordu.

«Evden kaçıyorum deyip çıktı,» diye karşılık verdi annesi.

«Nereye kaçıyormuş?»

«Ne bileyim ben! Mavi mendili çıkın yapmış, bir daha dönmeyeceğim, dedi.»

«Peki, biz ne yapacağız şimdi?» diye bağırmaya başladı çocuk.

«Üzülme sen, uzağa gidemez nasıl olsa.»

«Ama, ya dönmezse,» diye bastı feryadı Annie.

Annie'yle William kanapenin üzerine çekilerek başladılar ağlamaya. Bayan Morel ise oturmuş gülüyordu.

«Haydi ordan sulu gözlüler! Akşam olunca nasılsa göreceksiniz onu.»

Ama çocukları avutamadı Bayan Morel. Alacakaranlık çökmüştü. Yorgunluğunun etkisiyle meraklanıyordu hafiften. Bir yandan kocasından kurtulmasının böylelikle gerçekleşeceğini düşünüyor, bir yandan da çocuklarını geçindirmek yönünden tasalanıyordu. Ama içinden onu pek bırakmaya razı değildi. Ayrıca onun da pek kolav gidemeyeceğini biliyordu.

Bahçenin öteki ucundaki kömürlüğe gittiğinde kapının arkasında bir şey sezer gibi oldu. Baktı. Orada kömürlüğün karanlığında koca mavi çıkın durup duruyordu. Çıkının önündeki koca bir kömür parçasının üstüne oturup gülmeye başladı. Şişkin ama pespaye, karanlık bir köşeye büzülmüş, düğümlerinin ucu kepçe kulaklar gibi sarkan bu çıkına bakıp bakıp gülüyordu. İçi rahatlamıştı.

Oturup beklemeye başladı. Kocasının parası olmadığını biliyordu. Eğer bir birahaneye uğradıysa hesaba yazdırtıyor olmalıydı. Bıkıp usanmıştı artık. Gına getirmişti. Kocasını çıkının bahçe kapısından dışarı çıkaracak kadar bile yürekli değildi.

Düşünüp dururken, gece dokuza doğru kapı açıldı,

içeri Morel girdi. S ng s  d    k, ama gene asık yüz-
l yd . Bayan Morel ağzını açmadı. Adam paltosunu
 ıkarıp astı, koltu a çöktü ve çizmelerini çıkmaya
ko uldu.

« izmelerini çıkmadan gidip  ıkınını getirsen iyi
olacak,» dedi kadın.

Morel yana kaykılmış başını do rultarak şöyle bir
s zld  karısını, somurtkan bir yüzle: «  kret ki döndüm
bu gece,» dedi.

«Nereye gidecektin ki?  ıkınını bahçeden dışarı
 ıkmaya bile cesaretin yokmuş!»

Morel oldukça sersemlemişti, karısı ona kızamadı
bile.  izmelerini çıkarıp soyunmasına devam etti.

«O mavi  ıkınının içine neler sardın bilemiyorum.
Ama şimdilik orada bırakacaksan sabah çocuklara ge-
tirtirim,» dedi karısı.

Bunun  zerine Morel kalkıp dışarı  ıktı. Biraz sonra
döndü, mutfaktan başını öbür yana çevirip çabucak
yukarı  ıktı. Bayan Morel onun ba ı önünde, elinde
 ıkınıyla acele acele geçtiğini görünce kendi kendine
güldü. Ama yüreği acılydı, çünkü sevmişti onu bir za-
manlar.

III

MOREL'İN BİR YANA BIRAKILMASI. YERİNE WILLIAM'IN GELİŞİ

Ertesi hafta Morel'in huysuzluğu çekilmez olmuştu sanki. Bütün madenciler gibi ilaçlara çok meraklıydı, o kadar ki herkesin yaptığıının tersine genellikle kendi parasıyla satın alırdı.

Bir gün karısına: «Bana birkaç damla sulandırılmış zaç yağı* al,» dedi. «Evde zerresi kalmamış, harika bir şeydir o.»

Bunun üzerine Bayan Morel onun en çok sevdiği ilacı vitriol iksirini aldı getirdi. Morel de kendine bir bardak pelin çayı kaydattı. Tavan arasında koca koca demetler halinde kurutulmuş şifalı otlar asılı dururdu: pelin, sedef otu, köpek ayası, mürver çiçeği, maydanoz tohumu, hatmi, zufa otu, kara hindiba çiçeği, kantaron. Genellikle de ocağın üzerinde bunların birinden yapılan bir şurup kaynardı. Morel bayılırdı bu şuruplara.

Pelin çayını bir dikişte içtikten sonra dudaklarını

(*) Morel'in sözünü ettiği «laxy vitral» ya da «elixir of vitriol-un kahverengi olanı eskiden kolera salgınlarında kullanılan bir ilaçmış.

şapırdatıp, «Enfes!» derdi. «Enfes!» Denesinler diye çocuklarını da zorlardı.

«Sizin çaylarınız ya da kaynatılmış kakaonuzdan çok daha iyidir,» diye yemin ederdi; ama onlar bu tür şeyleri içmeye pek yanaşmazlardı.

Ama bu kez ne ilaçlar, ne vitriol, ne de şifalı otlar başındaki «Allahın belası çivileri» söküp atamıyordu. Beyin zarındaki bir iltihaplanmadan endişeleniyordu. Jerry ile Nottingham'a gittikleri gün yerde uzanıp uyuduğundan beri pek iyi hissetmemişti kendini. O gün bugündür sürekli kafa çekmiş, kasıp kavurmuştu etrafını. Şimdi ciddi olarak hastaydı, Bayan Morel bir de ona hastabakıcılık etmek zorunda kaldı. Akla gelebilecek en zor hastaydı. Ekmek parasını kazananın o olması bir yana bakımı çok zor olmasına rağmen, Bayan Morel kocasının ölmesini hiçbir zaman istememişti. Kadının içinde hâlâ kocasına sahip çıkmak isteyen bir yan kalmıştı.

Komşular çok candandılar. Kimi ara sıra çocukları yemeğe çağırıyor, kimi alt katın odalarını silip süpürüyor, bir başkası da bebeğe bakıyordu. Ama gene de çok sıkıntılı durumdaydılar. Her gün yardım edemezdi komşular. Böylece bir yandan bebeğe, bir yandan kocasına bakmak, temizlik, yemek gibi her şey Bayan Morel'in üstüne kalıyordu. Bitkin düşmesine karşın görevini yapıyordu.

Para ucu ucuna yetiyordu. Kulüplerden haftada on şilin gelir ve her cuma Barker ve öteki madenciler çalıştıkları bölmenin kârından bir kısmını Morel'in karısına ayırmırlardı. Komşular hastaya çorba gibi şeyler yapar, birer ikişer yumurta verirlerdi. Eğer o aralarda onların bu cömertçe yardımları olmasa Bayan Morel boğazına kadar borca girmeden durumu kurtaramazdı.

Haftalar geçti, Morel umulanın tersine iyileşti. Ya-

pısı sağlamdı, onun için vartayı kolay atlattı. Çok geçmeden evin içinde gezinmeye başladı. Hastalığı sırasında karısı onu biraz şımartmıştı. Morel şimdi de öyle olsun istiyordu. Çoğu zaman elini başına götürüp dudaklarını büzerek hasta numarası yapıyordu. Ama karısını kandıramıyordu. Bayan Morel önceleri kendi kendine gülüp geçti. Sonra onu acı acı azarlamaktan alamadı kendini.

«Aman, sen de be adam! Bu kâdar sulugöz, mıymıntı olmasana!»

Bu söz Morel'i incitti, ama numara yapmaktan da vazgeçmedi.

Karısı kesti attı. «Şımarıklığın gereği yok,» diye.

Böyle olunca tepesi atıyordu, ama okul çocuğu uysallığı içinde bir şey yapmadı. Sonunda vızıldamaktan vazgeçti ve kendini topladı.

Gene de bir süre evde her şey süt limandı. Bayan Morel ona karşı daha bir hoşgörölü davranıyor, o da bir çocuk gibi hayatından memnun gözüküyordu. Karısının onu daha az sevdiği için böyle hoşgörölü davranışının ikisi de farkında değildi. O zamana kadar, her şeye rağmen, bir dereceye kadar kocasına erkeği diye bakmayı sürdürmüştü. Ona yaptığıının kendine verdiği zarardan bir farkı yoktu. Hayatı kocasının eline bakıyordu. Ona karşı duyduğu sevgi bir met dalgası gibi dura dura çekilmişti, çekilmeye de devam ediyordu.

Şimdi, bu üçüncü bebeğinin doğumuyla, istemeyerek de olsa, yükselemeyen bir cezir dalgası gibi ondan uzaklaştı. Pek canı çekmedi artık onu. Uzaklaştıkça da onu kendinden bir parça saymaktan vazgeçti. Şartların zoruyla beraberliğini sürdürüyordu. Yaptıkları ettikleri artık vız geliyordu, bırakmıştı onu bir başına.

İnsanın yaşamındaki sonbaharda olduğu gibi, ertesi yıl karısının hevesi kırılmıştı artık. Dışlıyordu onu, yarı

pişman olurcasına ama aman vermeden. Karısı onun pabucunu dama atarken, tüm sevgisini ve hayatını çocuklarına bağlamıştı. Bu noktadan sonra taneleri yenilmiş mısır koçanına dönmüştü sanki. Öteki kocalar gibi yerini çocuklarına bırakmaya yarı yarıya boyun eğmişti.

Morel'in iyileşme devresinde aralarında her şey bitmiş gibiyken, evliliklerinin ilk aylarındaki sevgiye dönmek için çaba sarfettiler. Morel gece evde oturuyor, çocuklar yattıktan sonra karısı dikiş dikerken yüksek sesle gazete okuyordu. Bayan Morel dikişlerini hep kendi yapardı, kocasına mintan çocuklarına da giysi dikebilirdi. Morel gazeteyi okurken halka oyununu oynayan bir adamın dikkatiyle yavaş yavaş, tane tane her kelimayı heceler, karısı da çok zaman sabırsızlanarak onun başladığı sözleri ezbere bitirirdi. Bu durumlarda pek sesini çıkarmazdı Morel.

Aralarında tuhaf bir sessizlik olurdu. Karısının dikiş dikerken iğnesinin koparttığı iplikten çıkan belli belirsiz sese karşı Morel'in tütün içerken dumanı üfleğinde dudaklarından dökülen tok ses, bir de şömine-deki ateşe tükürdüğünde balgamin ızgara demiri üzerinde çıkarttığı cızırtı. Böyle zamanlarda artık Bayan Morel'in tek düşüncesi William'dı. Koca delikanlı sayılırdı artık o. Daha şimdiden sınıfının birincisiydi, öğretmeni onun okulun en parlak öğrencisi olduğunu söylüyordu. Annesi kafasında onu genç, çakı gibi bir erkek olarak canlandırır, kendi yaşamını William'in gene pasparlak bir ışıkla dolduracağını umardı.

Morel'e gelince, yapayalnız bir köşede oturup kalan adamcağızın huzursuzluğu artar gibiydi. Ruhu karısına

(*) 'Quoits' adı verilen bu popüler halka oyununda, genellikle madeni olan halkalar belli bir uzaklıktan fırlatılarak dik duran çubuklara geçirilmeye çalışılır.

ulaşmaya çalışır, ama onu bir türlü bulamazdı. Bir boşluk, bir hiçlik duyardı içinde. Rahat değildi, yerinde duramıyordu. Giderek bu hava içinde yaşayamaz bir duruma geldi ve bu hali karısını da etkiledi. Yalnız kaldıklarında sanki ikisinin de soluğu sıkışıyordu. Böyle durumlarda Morel çıkıp yatıyordu, karısı da kendi başına çalışmanın, düşünmenin, kısacası yaşamın zevkini çıkartıyordu.

Bu sırada başka bir bebek bekleniyordu. Birbirlerinden kopmakta olan anayla babanın arasındaki bu kısa, gürültüsüz patirtisz ortamın sıcak duygularının meyvesi. Yeni bebek doğduğunda Paul on yedi aylıktı. O zamanlar tombul, soluk benizli, sessiz koyu mavi gözlü bir çocuktu. Kaşları yine kendine özgü bir biçimde hafifçe atıktı. Son gelen ocuk da oğlan oldu. Sarışın ve sevimli bir bebektir. Bayan Morel ocuk sahibi olacağını anladığında, bebek yüzünden değil ama hem parasızlık, hem de kocasına duyduğu soğukluk yüzünden bayağı sıkılmıştı.

Bebeğin adını Arthur koydular. Altın sarısı bukleleriyle pek güzeldi, hemen babasına kanı kaydadı. Bayan Morel, hiç olmazsa, bu çocuğun babasını sevmesine memnun olmuştu. ocuk madenci babasının ayak seslerini duyar duymaz kollarını uzatıp şamataya başlardı. Keyfi yerindeyse Morel de iten, tatlı sesiyle cevap verir:

«Canım benim, şimdi geliyorum seni kucağıma almaya,» derdi. Sırtındaki maden giysilerini çıkarınca, Bayan Morel bebeğe bir önlük giydirip babasının kucağına verirdi.

Babasının mincıklamasından ve suratına kondrulan pcklerden bebeğin üstü başı kapkara olunca, Bayan Morel, «Amanın, şu haline bakın ocuğumun!»

deyip sesini yükseltir ve Arthur'u babasının elinden çekip alırdı. Bunun üzerine Morel basardı kahkahayı ve eklerdi:

«Kurban olsunlar, benim küçük madencime.»

Bayan Morel'in yaşamında mutlu anlardı bunlar, yüreğinde çocuklarıyla kocasının kaynaştığı anlar.

Bu arada William büyüyüp gürbüzleşiyor, günden güne daha canlı bir delikanlı olurken, baştan beri zayıf, nahif, durgun olan Paul çelimsizleşiyor, gölge gibi anasının peşinden hiç ayrılmıyordu. Çoğu zaman bir oyun bulup oyalardı kendini, ama ara sıra da sinir nöbetleri geçirirdi. Annesi böyle zamanlarda onu kanepenin üstünde ağlar bulurdu.

«Neyin var?» diye sorar, cevap alamazdı. Bu kez kızarak, «Neyin var?» diye üstelerdi. Çocuk, «Bilmem.» diye hıçkırmaktan başka bir şey yapmazdı.

Kadıncağzı onunla konuşarak, oynayarak ağlamasından vazgeçirmeye çalışır, ama başaramazdı bunu. Çaresizliğine ifrit olurdu. Bu sefer de hep sabırsız olan Morel yerinden fırlar, başlardı bağırmaya:

«Kesmezse ağlamasını, kesinceye kadar yiyecek dayığı.»

Bunun üzerine soğuk soğuk: «Yapamazsın böyle bir şey,» diyen anne, çocuğunu kapıp bahçeye çıkarır. iskemlesine oturtup, «Zırlayacaksan, burada zırla, sulu göz, sen de,» diye söylenirdi.

Böylelikle çocuğun gözü bir ravent yaprağının üzerindeki kelebeğe takılıp oyalanır, ya da ağlaya ağlaya uyur kalırdı. Bu nöbetler sık değildi ama Bayan Morel'in içini sızlatırlardı. O da Paul'u öteki çocuklarından ayırır, başka türlü tutardı.

Bir sabah aşağı mahallenin dar sokaklarından gelen maya satan adamı beklerken birinin seslendiğini duydu.

Kahverengi kadifeler içinde ufak tefek Bayan Anthony idi bu.

«Sizin Willie hakkında konuşmak istiyorum Bayan Morel,» dedi.

«Ya, öyle mi? Ne var, ne olmuş?»

«Arkadaşının yakasına asılıp giysisini yırtan afa-
canlara sanırım bir şey söylemek gerekir.»

«Sizin Alfred benim Willie ile yaşıt. Kendi bile-
cekleri bir iş bu.»

«Olabilir, ama bu birine ötekinin yakasını yırtma
hakkını vermez.»

«Peki,» dedi Bayan Morel. «Ben çocuklarımı döv-
mem. Böyle bir şeye kalkışsam da önce bir kez onların
ağzından olup bitenleri dinlemek isterim.»

«Ara sıra bir temiz dayak yeseler haklarında ha-
yırlı olur.» diye tersledi Bayan Anthony. «Görürler te-
miz, yeni yakaları mahsus yırtmanın ne olduğunu.»

«Eminim mahsus yırtmamıştır.» dedi Bayan Morel.

Bayan Anthony: «Bir de beni yalancı çıkarıyorsun
ha!» diye bağırdı.

Bayan Morel uzaklaştı ve bahçe kapısını kapattı.
Kulplu maya bardağını tutan eli tir tir titriyordu. Ar-
kasından Bayan Anthony'nin: «Efendine yetiştireceğim
bunu,» diye bağırdığını duydu.

Yemekten sonra karnını doyuran William gene dı-
şarıda oynamak isteyince —o sırada on bir yaşınday-
dı— annesi, «Neden Alfred Anthony'nin yakasını çekip
kopardın?» diye sordu.

«Ne zaman koparmışım?»

«Ne zaman bilmiyorum, ama kopardığını annesi
söyledi.»

«Ha, dün oldu. Ama onun yakası zaten yırtıktı.»

«Sen de fazla yırttın öyle mi?»

«Benim bir atkestanem var, on yedi kestaneyi yendi.* şimdiye kadar. Alfı Ant'ny** diyor ki:

Adem ile Havva bir de kestane
Gittiler bir ırmağa yıkanmak üzere
Adem ile Havva boğuldu
Ne dersiniz acaba kim kurtuldu?»

«Ben de diyorum ki, 'Seni mi yenmek gerek?' Hemen yutuverdim onu. Deli oldu tabii. Elimden kaptığı gibi kestaneyi, kaçımağa başladı. Ben de başladım arkasından koşımağa. Tam yakalamıştım onu, kurtulmaya çalıştı ve işte o zaman yakası yırtıldı. Ama ben kestanemi ele geçirdim.»

Cebinden bir parça sicimin ucuna bağı ufak eski bir atkestanesi çıkardı. Bu kestane öteki çocukların benzer kestaneleriyle vuruşturulunca tam on yedisini tuzla buz etmişti. Onun için William bu emektar şampiyonuyla övünç duyuyordu.

Bayan Morel, «Ne olursa olsun, çocuğun yakasını koparmaya hiç hakkın yok,» dedi.

«Ama, mahsus yapmadım ki, sevgili anacığımız bizim. Eski kauçuk bir yakaydı, zaten yırtıktı.»

«Bir dahaki sefere daha dikkatli ol,» dedi. «Sen eve yırtık yakayla gelsen pek hoşuma gitmez biliyorsun.»

«N'apım yani, annemiz, kasten yapmadım ki.»

Çocuk azarlandığı için hayli üzgündü.

«Biliyorum ama, daha dikkatli ol.» William temize çıkmasından memnun bir biçimde koşup gitti. Komşularıyla atışmaktan hiç hoşlanmayan Bayan Morel du-

(*) 'Conker' adı verilen bu oyunda bir parça sicimin ucuna bağı atkestanesi aynı biçimdeki başka bir kestaneyle tokuşturulur.

(**) Alfı, Alfred'in; Ant'ny de Anthony'nin kısaltılmışıdır.

rumu Bayan Anthony'ye anlattığında işin kapanacağını düşünüyordu.

Ama o akşam Morel ocaktan oldukça asık suratlı döndü. Mutfığa girip dik dik bakındı, bir süre ağzını açmadı. Sonra: «Nerde o Willie?» diye sordu.

Durumu kavrayan Bayan Morel, «Niçin arıyorsun onu?» dedi.

Morel madende kullandığı matarayı pattadak konsolun üzerine bırakarak, «Hele bir elime geçireyim de o zaman anlatırım,» dedi.

Bayan Morel küçümser gibi, «Herhalde Bayan Anthony senin yolunu kesip Alfı'nın yakası hakkında fit soktu, değil mi?» dedi.

Morel, «Benim yolumu kim kesmişse kesmiş,» dedi. «Onu bir yakalayayım kemiklerini kıracağım.»

Bayan Morel, «Yakıştıramıyorum sana,» dedi. «Önü ne çıkan herhangi bir şıfıntının sözüne inanıp kendi çocuklarını dövmeğe hemen hazırsın.»

«Göstereceğim ona,» dedi Morel. «Kimin çocuğu olduğu önemli değil. Akli başında insan gidip onun bunun yakasını yırtmaz.»

«Onun bunun yakasını yırtmak mı?» diye tekrarladı Bayan Morel. «Kestanesini elinden kapıp kaçan Alfı'nın peşinden koşmuş. Tam yakaladığında sıvışmaya çalışan ötekinin istemeyerek yakası elinde kalmış. Bütün Anthony'ler böyledir zaten.»

«Biliyorum,» diye gözdağı verircesine bağırıldı Morel.

«Fitnelendikten sonra tabi bilirsin,» diye taşı gediğine koydu karısı.

«Karışma sen,» diye gürledi Morel. «Ben işimi bilirim.»

«Orası meçhul,» dedi Bayan Morel. «Yaygaracı bir

yaratığın seni kendi çocuklarını dövmeye kışkırttığını gördükten sonra.»

Morel: «Ben bilirim,» diye tekrarlayıp, başka bir şey söylemeden oturdu yerine ve somurtup durdu.

Ansızın William: «Çayımı isterim, anne,» diyerek koşa koşa içeri daldı.

Morel: «Çok çay istersin sen,» diye bağırdı.

«Kes sesini be adam!» dedi Bayan Morel. «Böyle de maskara olma.»

«Kötek yiyince asıl o maskara olacak,» diye bağırarak, Morel iskemlesinden doğruldu ve dik dik baktı oğlunun yüzüne.

Yaşına göre sırık gibi, ama hassas olan William'ın benzi atmıştı ve dehşet içinde babasını süzüyordu.

«Çık dışarı!» diye emretti oğluna Bayan Morel.

Oysa William donakalmıştı, kıpırdayacak durumda değildi. Ansızın Morel yumruğunu sıkarak vaziyet aldı, çıldırmaşcasına, «Ben şimdi onu dışarı çıkartacağım,» diye bağırdı.

Bayan Morel: «Ne dedin, ne dedin?» diye haykırırken öfkeyle kesik kesik soluyordu. «O kadının sözüyle oğlumun kılına dokunamazsın, yağma yok.»

Morel, «Vuramam mı?» diye bağırdı. «Vuramam mı dersin?» Gözlerini devirerek ileri atıldı. Bayan Morel yumruğunu kaldırarak babayla oğulun arasına girdi.

«Sakin ha!» diye bir feryat kopardı.

Bir an afallayan Morel: «Ne! Ne!» dedi. Bayan Morel hızla oğluna döndü, hiddetinden köpürmüş bir durumda: «Çık git diyorum sana!» diye emretti.

Çocuk hipnotize olmuş gibi ansızın dönerek koşup çıktı. Babası onun arkasından kapıya atıldı. Ama geç kalmıştı. Yüzündeki kömür kirinin altından benzinin öfkeyle kül gibi olduğu görülüyordu. Karısında da kan-tarın topu kaçmıştı.

«Hele bir kalkış,» dedi çın çın öten yüksek sesle. «Hele o çocuğun bir kılına dokun. Ömrünce pişman olursun.»

Kocası ürkmüştü ondan, taşkın bir öfke içinde geçip yerine oturdu.

Çocuklar evde yalnız başlarına bırakılabilecek yaşa gelince Bayan Morel, Kadınlar Loncası'na girdi. Top-tancı Derneği Kooperatifi'ne bağlı küçük bir kadınlar kulübüydü bu. Pazartesi geceleri Bestwood Kooperatifi'nin bakkaliye bölümünün üstündeki odada toplanırlardı. Sözde işbirliğinin yararlarını ve başka toplumsal konuları tartışıyorlardı. Ara sıra Bayan Morel konuşmalar yapardı. Her zaman ev işleriyle meşgul görmeye alış-tıkları annelerinin harıl harıl bir şeyler yazması, durup, düşünüp, kitaplara başvurup, gene yazmasını sürdür-mesi çocukların tuhafına giderdi. Böyle zamanlarda ona derin saygı duyarlardı. Ama loncaya seviyorlardı. Annelerinin kıskanmadıkları tek uğraşı buydu. Nedeni, bir yerde onun bu uğraştan duyduğu zevk başka bir yerde de, lonca yüzünden kendilerine de eğlence çıkma-sıydı.

Eşlerinin başına buyruk kesilmelerinden rahatsız olan ve bu yüzden loncaya karşı çıkan kocalara göre, burası bir dedikodu ocağıydı. Gerçekten de kadınlar, loncanın görüş açısıyla kendi evlerine, yaşam koşulla-rına baktıkça eksiklikler, kusurlar buluyorlardı. Eşle-rinin kendilerine özgü yeni birtakım standartlara sahip olmaları madencilerin canını sıkırmıştı.

Bayan Morel pazartesi geceleri bir sürü haberle dönerdi. Bu yüzden, çocuklar anneleri hep William'a bir şeyler anlattığı için onun evde olmasını isterlerdi.

William on üçünü doldurunca, annesi ona koope-ratifte bir iş buldu. Akıllı bir çocuktu William, açık

yürekliydi de. Yüz hatları sertti. Kuzeyli bir Viking gibi masmavi gözleri vardı.

Morel: «Neden oğlanın kıcını taburelerde çürütmek istiyorsun?» diye çıkıştı. «Pantolonlarının arkasını eskitmekten başka bir şey yapmayacak, eline bir şey geçmeyecek. Kaç parayla başlattılar?»

Bayan Morel: «Kaç parayla başlattıkları önemli değil.» dedi.

«Önemli değilmiş! Gönder benimle birlikte ocağa, başlar başlamaz su içinde on şilin kazanır. Ama biliyorum. sana göre onun iskemlelerde kıcını eskitip altı şilin alması, madende on şilin kazanmasından iyidir.»

Bayan Morel, «William ocağa inmeyecek,» dedi. «İşte bu kadar.»

«Ben ocağa indim de oğlum neden inmeyecekmiş?»

«Eğer anan seni on ikisinde ocağa indirttiyse, benim de oğluma aynı şeyi yapmam gerekmez!»

«On iki mi? Daha da küçüktüm, ilk inişimde.»

«Kaç yaşıdaysan işte.»

Bayan Morel oğluyla gerçekten kıvanç duyuyordu. William gece okullarına giderek öylesine güzel steno öğrendi ki on altı yaşına geldiğinde civarda ondan daha iyi stenografi yazan, defter tutmasını bilen tek bir kâtip vardı. Sonra William gece okullarında öğretmenlik yaptı. Çok çabuk parlayan bir yaratılıştaydı. Ama iyi huyluluğu ve cüssesinden dolayı başı pek belaya girmedi.

Erkeklığe yaraşan bütün iyi işleri yapıyordu William. Rüzgâr gibi koşabiliyordu. On ikisindeyken bir yarışta birinci geldi. Ödül olarak örse benzeyen camdan bir mürekkep hokkası kazandı. Konsolun üzerinde pek fiyakalı duruyor, Bayan Morel için derin bir övünç kaynağı oluyordu. Çocuk sadece anasının göğsünü karmak için koşmuştu. Yarıştan sonra örsüyle soluk soluğa eve gelmiş, «Bak, anne,» diye gururla ödülünü

göstermişti. Bu, anneye verilebilecek ilk gerçek armağandı. Bir kraliçe edasıyla aldı Bayan Morel örsü: «Aman ne güzel!» dedi.

Sonra William büyüklük düşleri kurmaya başladı. Bütün kazancını annesine veriyordu. Haftada on dört şilin getirdiğinde Bayan Morel ona harçlık için iki şilin veriyordu. Ağzına dirhem içki koymadığından, William bayağı zengin hissediyordu kendini. Hali vakti yerinde burjuva aileleriyle haşır neşir olmuştu: En önde gelen papaz takımıydı, sonra banka müdürüyle doktorlar, sonra esnaf takımı, en sonda da maden işçileri. William eczacının, öğretmenin ve esnaf takımının oğullarıyla arkadaşlık ediyordu. Teknisyenler Kulübü'nde bilardo oynuyordu. Ayrıca annesinin pek taraftar olmamasına rağmen danslara da gidiyordu. Bestwod'daki yaşantının her yanının zevkini çıkarıyordu: Kilise sokağındaki altı peni ödenerek girilen toplu ucuz danslardan spor yapmaya, bilardo oynamaya kadar.

Paul ağabeyinin anlattığı birçok çiçek gibi kızın göz kamaştırıcı betimlemelerini dinleme mutluluğuna sahipti. Bu kızlar William'ın gönlünde vazo çiçekleri gibi on beş gün kadar yaşayıp solardı.

Ara sıra biri serüvenci yârinin peşinden gelirdi. Bayan Morel kapıyı açıp yabancı bir kızla karşılaşınca durumu heinen kavrardı. Küçük hanım yalvarır gibi, «Acaba Bay Morel evde mi?» diye sorardı.

Bayan Morel, «Evet, kocam evde,» diye cevap verirdi.

Kızcağız zar zor: «Şey, yani genç Bay Morel demek istemiştım,» derdi.

«Hangisi? Birkaç tane var.»

O zaman hanım kız kızarıp bozarıp kekelerdi:

«Bay Morel'le ben... ben onunla Ripley'de tanışmıştım.»

«Ha, demek bir dansta.»

«Evet.»

«Oğlumun dansta tanıştığı kızlardan hoşlanmam. Hem kendisi de evde yok zaten.»

Bunun üzerine William, annesi kıza kaba davranıp kovdu diye, kızmış olarak eve dönerdi. Kayıtsız gözükmesine karşın canlı bir çocuktü. Hoplaya zıplaya yürür, ara sıra kaşlarını çatır, genellikle de kasketini güzelce arkaya kaydırılmış bir biçimde giyerdi, Bu kez de çatık kaşlı döndü eve. Kasketini kanepenin üzerine fırlatıp, eliyle çenesini tutup dik dik anasına baktı. Ufak tefekti Bayan Morel. Saçları alnından geriye doğru düz taranmıştı. Sözüünü dinletirdi, ama yine de sıcak bir tavrı vardı. Oğlunun kızdığını bildiğinden belli etmeden için için titredi.

«Anne, dün beni bir hanım aradı mı?»

«Hanım görmedim, ama kapıya bir kız geldi.»

«Peki, bana niye haber vermedin?»

«Hiç, unuttum da ondan.»

William öfkelen-di hafiften:

«Güzel bir kızdı değil mi? Hanımefendi tavrırlı.»

«Bakmadım.»

«İri kestane gözlü müydü?»

«Bakmadım diyorum. Hem oğlum sen söyle sevgililerine, peşinden koşacaklarsa gelip annene sormasınlar. Böyle söyle sen oniara, danslarda tanıştığın arsızlara.»

«Kibar bir kızdı eminim.»

«Ben de tam tersinden eminim.»

Çekişme burada son buldu. Danslara gitme konusunda anayla oğul arasında bayağı bir mücadele vardı. William'ın aşağı tabakadan yeri sayılan Hucknall Tor-kard'daki bir maskeli baloya gideceğini söylemesi üzerine anlaşmazlık doruğuna ulaştı. William kıyafetini

İskoçya'dan seçmişti. Kiralayabileceği ve üzerine iyi oturan bir kıyafeti bir arkadaşından bulmuştu. İskoç giysisi eve geldi. Bayan Morel paketi gönülsüzce aldı ve açmadan bir köşeye bıraktı. Eve döndüğünde William: «Giysim geldi mi?» diye sordu.

«Bir paket geldi, ön salonda duruyor.»

William hemen koşup paketin sicimlerini kesti. Büyülenmiş gibi giysiyi annesine göstererek: «Nasıl, oğluna yakışacak mı dersin?»

«Biliyorsun, giydiğini düşünmek bile istemem.»

Balo gecesi William giyinmek üzere eve geldiğinde annesi mantosuyla başlıgım giymişti.

«Kalıp beni görmeyecek misin anne?»

«Hayır, seni görmek istemiyorum.»

Bayan Morel biraz solgun görünüyordu. Oğlunun da babasına çekeceğinden çok korkuyordu. William bir an duraksadı. yüreği sıkıntıdan duracakmış gibiydi. Sonra İskoç giysisinin kurdelelerle süslü beresi gözüne ilişti. Sevinç içinde bereyi aldı eline. Annesini unutmuştu. Bayan Morel dışarı çıktı.

William on dokuzundayken kooperatifteki işini ansızın bırakarak Nottingham'da bir işe girdi. Bu yeni işinde haftada on sekiz yerine otuz şilin alıyordu. Müt-hiş bir artıştı bu. Anasıyla babasının koltukları kabarmıştı. Herkes onu övüyordu. Çabuk yükselecekmiş gibi bir hali vardı. Bayan Morel onun öteki kardeşlerine de yardımını dokunacağını umuyordu. Annie öğretmen okuluna gidiyordu. Cin gibi olan Paul da iyi bir öğrenciydi. Hâlâ annesinin arkadaşı olan vaftiz babası, papaz Bay Heaton'dan Fransızca ve Almanca dersleri alıyordu. Çok yakışıklı, ama biraz şımarık bir çocuk olan Arthur bir yatılı okulda okuyordu ve bir burs bulup Nottingham'daki liseye gideceği söyleniyordu.

William, Nottingham'daki işinde bir yıl kaldı. Çok

çalışıyordu ve ciddi bir çocuk olma yolundaydı. Canını sıkın bir şey vardı. Hâlâ danslara, ırmak boyundaki partilere gidiyordu. Hiç içki içmezdi. Çocukların hepsi aşırı Yeşilay'cıydı. Geceleri eve geç geldiğinde bile daha da oturup ders çalışırdı. Annesi kendine daha iyi bakması, tek bir şeyle uğraşması için yalvarıyordu.

«Dans etmek içinden geliyorsa dans et oğlum, ama hem işinde çalışacaksın, hem eğleneceksin, bir de hepsinin üstünde ders çalışacaksın... Olmaz böyle şey, insan yapısı kaldırmaz bunu. Ya birini yap, ya da ötekini, ya eğlen ya da Latince öğren, ama ikisini birden yapmaya kalkışma.»

Sonra William, Londra'da bir iş buldu. Yıllık ücreti yüz yirmiye fırlamıştı. Annesi sevin sin mi üzül sin mü, şaşırıp kaldı.

William Londra'dan aldığı mektubu okuyup da gözleri parıldayarak, «Gelecek pazartesi Lime Sokağı'nda olmamı istiyorlar,» dediği zaman Bayan Morel içinde bir şeyin sustuğunu fark etti. William mektubu okumaya devam etti: 'Kabul edip etmediğinizi en geç perşembeye kadar bildirir misiniz? Saygılarla.' Düşün anne, beni kabul ediyorlar yıllıkı yüz yirmiye, hem de görmeden, denemeden. Ben sana dememiş miydim, başaraçağım diye. Beni bir de Londra'da düşün. Hem sana yılda yirmi sterlin verebilirim. Artık para içinde yüzeceğiz, biricik anneciğim.»

Bayan Morel üzgün' üzgün: «Doğru oğlum,» dedi.

Onun başarısına sevinmekten çok, gitmesine üzüldüğünü William hiç düşünmemişti. Gerçekten oğlunun gideceği gün yaklaştıkça yüreği çaresizlikten, sıkıntıdan katılmaya başlamıştı. Oğlunu çok seviyordu. Daha önemlisi çok şey umuyordu ondan. Onun için yaşıyordu sanki. Ona bir şeyler yapmaya bayılıyordu. Çayını koyar, yakalarını kolalayıp ütülerdi. William da bundan övünç

duyardı. Gerçekten William'ın yakalarıyla övünç duyması kendisi için mutluluk kaynağıydı. Temizleyici yoktu. Bu yüzden küçük kendine özgü ütüsüyle yakalara biçim vermeye çalışır, kolunu var gücüyle bastırarak onları pırıl pırıl parlatırdı. Böyle şeyler yapamayacaktı artık. Uzaklara gidiyordu William. Gözden ırak gönülden de ırak oluyordu sanki. William tüm benliğini almış ona bir şey bırakmamıştı. Üzüntüsü, sıkıntısı buydu işte. Neredeyse her şeyiyle, her yanıyla gidiyordu William.

Ancak yirmi yaşındaydı o sırada. Londra'ya gitmesine birkaç gün kala alıp sakladığı aşk mektuplarını yaktı. Mutfak dolabının üstünde bir dosyadaydı bunlar. William bazılarının annesine parçalar okumuştı, bazılarını da Bayan Morel kendisi açıp göz atmıştı. Çoğu basmakalıp şeylerdi. Cumartesi sabahı William kardeşi Paul'a, «Gel bakalım. Aziz Paul* mektuplarımı gözden geçirelim. Üzerlerindeki kuşla, çiçek resimlerini de sen al,» dedi.

Bayan Morel cumartesinin işini cumadan yapmıştı. Çünkü oğlu son gününü tatilde geçiriyordu. Yolluk olarak ona pirinçli bir tatlı yaptı. Oğlunun onun ne denli mutsuz olduğundan pek haberi yoktu.

William dosyadaki ilk mektubu çıkardı. Kâğıt leylak rengindeydi, kenarı mor ve yeşil diken çiçekleriyle süslüydü. William kokladı kâğıdı, «Güzel bir koku. Sen de kokla bak,» deyip sayfayı Paul'un burnuna doğru uzattı.

«Hı.» dedi Paul. «Bu kokunun adı nedir acaba? Bak kokla, anne.»

Annesi o küçük, biçimli burnunu sayfanın üzerinde

(*) Paul'un Havari Aziz Paul'dan kaynaklanan küçük adı 'Postle' dir.

gezdirdikten sonra burun kıvırdı. «Bu saçma sapan şeyleri koklamaya hiç meraklı değilim.»

William, «Bu kızın babası karun* kadar zengin,» diye anlatmaya başladı. «Sahip oldukları malın, top-rağın haddi hesabı yok. Fransızca biliyorum diye kız bana 'La Fayette,' diyor. 'Bak işte bağışladım seni.' Beni bağışlamasını da pek sevdim.» Mektuptan birkaç satır daha okudu William: 'Anneme bu sabah senden söz ettim. Eğer pazar günü çaya gelirsen memnun olacak, ama bu konuda babamın da iznini alması gerek. İçtenlikle umuyorum ki babam da razı olacaktır. İşlerin gidişatını sana bildiririm. Ama eğer...'

Bayan Morel, oğlunun okumasını yarıda kesmişti: «İşlerin nesini?»

«İşlerin gidişatını.»

Bayan Morel alaylı alaylı, «İşlerin gidişatı»** diye yineledi. «Bir de sen bu kızın iyi bir eğitimden geçtiğini söylemiştin.»

William biraz bozularak hanım kızın mektubunu okumayı bıraktı. Diken resimlerini yırtıp Paul'a verdi. Sonra annesine başka mektuplardan okumaya devam etti. Kimi Gertrude'u güldürüyor, kimi üzüyor, endişelendiriyordu.

Bayan Morel, «Oğlum benim,» diyordu. «Bu kızlar çok akıllı. Seni nasıl pohpohlayacaklarını biliyorlar, sen de kafası kaşınan köpek gibi sokuluyorsun onlara.»

William «Hep başımı kaşıyacak degiller ya,» dedi. «Kaşımadıkları zaman ben de basıp gidiyorum.»

(*) William'ın benzetmesinde zenginliğiyle ünlü eski Lidya kralı Kroesus'e gönderme yapılıyor.

(**) Bayan Morel'in işaret ettiği William'ın kız arkadaşının eş anlamı kabul edip, transpire (meydana çıkmak) ve happen (meydana gelmek) kelimelerini karıştırmasıdır.

«Ama bir gün birisi boynuna öyle bir tasma takacak ki çıkarıp atamayacaksın.»

«Ben mi? Yok canım. Ben onlarla başa çıkmasını bilirim, valdecğim benim. Kendilerine fazla güvenmesinler.»

Annesi kısık bir sesle, «Asıl sen kendine fazla güveniyorsun,» dedi.

Biraz sonra o dosya dolusu güzel kokulu mektuplardan kala kala bir yğın bükölmüş, yanmış kapkara kâğıt kalmıştı. Bir de Paul'un elinde sayfaların köşesinden yırtılmış otuz kırk tane çekici kırlangıç, unutma-beni çiçeğı, sarmaşık dalı resmi... William ise yeni bir dosyaya başlamak üzere Londra'ya gitti.

IV

PAUL'UN DELİKANLILIĞI

Paul'ün annesine çekeceği belliydi; ince yapılı ve oldukça ufarak. Sarı saçları büyüdükçe kızıla çaldı, sonra kestaneleşti. Gözleri kültrenkiydi. Solgun yüzlü ve sessizdi. Her zaman bir şeyler dinler gibi bakan gözleri, dolgun ve hafif sarkık bir alt dudağı vardı.

Hep yaşından olgun gösterirdi. Başkalarının, özellikle annesinin içinden geçenleri son derece iyi sezerdi. Annesi sıkıldığında hemen durumu kavrar, onun da rahatı kaçırdı. Ruhu hep annesinin üstüne titrer gibiydi.

Büyüdükçe daha bir serpildi, kanlı canlı oldu. William başka dünyalarda yaşadığından onunla arkadaşlık etmesi olanaksızdı. Bunun için önceleri Paul hep Annie ile haşır neşirdi. Annie erkek çocuk gibi afacan, annesine göre de «aklı havalarda» uçarı bir kızdı, ama küçük kardeşine toz kondurtmaz, el üstünde tutardı. Paul ablasının dizinin dibinden ayrılmaz, hep onunla oyun oynardı. Annie, Bottoms Mahallesi'nin öteki ele avuca sığmaz haşarı kızlarıyla yarışırken Paul da onunla birlikte fırlar, ablasının heyecanını yaşamasına rağmen, gene de kendini işlerin dışında tutardı. Sessizdi, dikkat

çeken biri değildi. Ama ablası bayılıyordu ona. Ablasının ilgi duymasını arzu ettiği şeylere hep canla başla sarılır gibiydi.

Anne'nin, pek sevmediği, ama sahibi olmakla övünç duyduğu, koca bir bebeği vardı. Bir gün bebeğini, uyu- sun diye kanepeye bırakıp üstünü koltuk örtüsüyle örttü. Sonra da unutup gitti. O ara Paul kanepenin kenarından atlama denemeleri yapıyordu. Pat diye üstü örtülü bebeğin tam yüzüne atladı. Koşup gelen Annie yaygarayı bastı ve ağlayıp sızlamaya başladı. Paul kılını kıpırdatmıyordu, taş kesilmişti.

Tekrar tekrar: «Görünmüyordu ki anacığım, orada olduğu belli değildi,» deyip duruyordu. Annie bebeğinin ardından sızlandığı sürece, o da sıkıntıdan eli kolu bağlı kalakaldı. Zamanla kızcağızın üzüntüsü geçti. Oldukça sıkılmış olan kardeşini affetti. Yalnız birkaç gün sonra Paul ablasını hayretten sarsan bir şey söyledi:

«Haydi Arabella'yı kurban edelim. Yakalım onu.»

Annie dehşet içinde kalmasına rağmen gene de büyülenmiş gibiydi. Kardeşinin ne yapacağını merak ediyordu. Paul tuğladan bir sunak yaptı. Arabella'nın içine doldurulmuş kırıklardan bir parça çıkarıp kırık yüzün yerine balmumu parçacıklarını tıktırdı. Üzerine biraz parafin döküp, hepsini birden ateşe verdi. Arabella'nın kırık alnından eriyen balmumunun ter taneleri gibiıp tıp damlamasını şeytanca bir zevkle seyretmeye başladı. O koca, aptal bebek yandıkça Paul için için seviniyordu. Sonunda ateşin korlarını bir değnekle eşeleyip bebeğin kapkara kollarını, bacaklarını çıkardı ve taşla ezdi.

«İşte Bayan Arabella böylece kurban edildi,» dedi.

«Yandı, bitti, kül oldu. Canıma değsin!»

Annie'nin gıkı çıkmadı, ama gizliden gizliye sarsıldı

kızcağız. Paul bebekten müthiş nefret eder gibiydi, çünkü onu kendisi kırmıştı.

Bütün çocuklar, özellikle de Paul, anneleriyle birlikte görülmemiş derecede babalarına karşıydılar. Morel'in kafa çekmesi bir yana, kendinden küçükleri ezmek için fırsat kollaması da sürüyordu. Öyle zamanlar oluyordu ki aylarca kimsenin gözü bir şey görmüyordu. Bütün ailenin dünyasını karartıyordu Morel. Paul'un, bir pazartesi akşamüstü Selamet Bandos'u'ndan eve döndüğünde, annesini bir gözü şişmiş ve morarmış bir durumda buluşunu unutmaması olanaksızdı. Babası ocak halısının üzerinde bacaklarını açmış, başı önüne eğik öyle duruyordu. İşten henüz dönmüş olan William ise dik dik babasına bakıyordu. Küçük çocuklar içeri girdiğinde her yana bir sessizlik çökmüştü, ama büyüklerin hiçbirinin umurunda değildi.

William dudaklarına kadar bembeyaz kesilmiş, yumruklarını sıkırmıştı. Gençliğinin heyecanı ve nefretleriyle çocuklar susuncaya dek bekledi ve:

«Korkaksın,» dedi. «Ben evde olsaydım böyle bir şeyi zor yapardın.»

Morel'in kan başına sıçramıştı. Oğlunun etrafında şöyle bir döndü. William babasından daha iriyarıydı ama Morel'in de pazıları kalındı ve de zıvanadan çıkmıştı sanki.

«Yapamaz mıydım?» diye haykırdı. «Yapamazdım ha? Biraz daha sesini kısma, yiyeceksin yumruğu. O zaman anlarsın, küçük beyim, dünyanın kaç bucak olduğunu.»

Morel dizlerini büküp boks vaziyeti almıştı, oldukça çirkin ve insanlıktan uzak bir tavır içinde yumruğunu sallıyordu. William'ın benzi öfkeden kül kesilmişti.

Hinçli ama sessizce: «Öyle mi?» dedi. «Yalnız, bu senin son yumruğun olur.»

Morel hafif eğik bir durumda, yumrukları sıkılı, sıçrar gibi adımlarla biraz daha yaklaştı. William da yumruk sallamaya hazırdı. Mavi gözlerinde hemen hemen kahkahaya benzer bir bakış belirdi. Babasından ayırmıyordu gözlerini. Birinden biri tek bir söz daha söylese başlayacaklardı dövüşmeye. Paul onların dövüşmesini arzu ediyordu. Üç küçük kardeş beti benzi atmış bir durumda kanepenin üstünde oturmuş kalmışlardı.

Bayan Morel sert bir sesle, «Kesin ikiniz de artık!» diye bağırdı. «Bu gecelik yetti de arttı bile.» Sonra kocasına dönerek, «Sen de şu çocukların halini gör bir kere,» dedi.

Morel şöyle kanepeden yana bir göz attı. Alaylı alaylı, «Sen bak çocuklarına, pis şıfıntı,» diye cevap verdi. «Çocuklara ne yapmışım söylesene. Öğrenelim bakalım. Ama sen onları benzettin kendine. Bütün şıfıntılığını, çekilmez tavırlarını öğrettin onlara. Dayanılmaz tipler çıktı ortaya.»

Karısı ağzını açmadı. Aslında hiç kimse konuşmuyordu. Az sonra Morel çizmelerini çıkarıp masanın altına fırlattı ve yatmaya gitti.

Babası yukarı çıkınca William annesine dönerek, «Bıraksaydın da kozumuzu paylaşıydık. Dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirdim ona.»

Bayan Morel, «Daha neler, bir bu eksikti. Söz konusu olan kendi baban,» diye bağırdı.

William: «Babam mı?» dedi. «Ben böyle babaya baba mı derim.»

«İster de, ister deme. Baban olduğuna göre...»

«Peki, ama neden bırakmadın, görüverecektim hesabını. Hem de kolaycacık.»

Bayan Morel, «Daha neler,» diye tersledi. «O hal-lere düşmedik henüz.»

«Evet, düşmedik, ama daha kötüsünün içindeyiz

şimdi.» dedi William. «Şu haline bak bir kere! Onu tepelememe neden izin vermedin?»

«Kaldıramazdım çünkü böyle bir şeyi. Onun için unut artık böyle şeyleri,» diye kestirip attı, Bayan Morel.

Çocuklar buruk bir biçimde yatmaya gittiler.

William büyüyordu bu sıralarda. Aile Bottoms'daki evden en tepedeki bir eve taşındı. Dışbükey bir tarak kabuğu gibi uzanan vadi ayaklar altındaydı. Evin önünde kocaman bir dişbudak ağacı vardı. Derbyshire'dan esen batı yeli evleri zangır zangır sarsar, ağacı da uğuldatırdı. Morel severdi bu uğultuyu.

«Müzik gibi geliyor bana. Uyutuyor yavaş yavaş,» derdi.

Oysa Paul, Arthur, Annie, hepsi nefret ediyordu bu sestən. Hatta Paul'a göre iblisin sesiydi bu. Yeni evde geçirdikleri ilk kış, çocukların babası çekilmez bir haldeydi. Çocuklar geniş ve karanlık vadinin kenarındaki sokakta saat sekizlere dek oynar, sonra yatmaya giderlerdi. Anneleri aşağıda dikiş dikerdi. Evlerinin önünde bu denli geniş bir alanın bulunmasından çocuklar kapkaranlık bir dehşet, bir uçsuz bucaksızlık duygusuna kapılırlardı. Bu dehşetin kaynağı bir yandan ağacın uğultusu, bir yandan da evdeki huzursuzluğun sıkıntısıydı. Çoğu kez Paul, uykusunun ortasında uyanıverir, aşağıdan gelen gürültüyü dinlerdi. Çok geçmeden gözleri faltaşı gibi açılırdı. Sonra eve kör kütük sarhoş gelen babasının gümbürdeyen haykırışlarını işitir, arkadan annesinin sert cevapları gelir, bunu izleyerek babasının masaya güm güm inen yumruklarının sesi ve yükselen tonla birlikte adamın gittikçe çirkinleşen haykırışı duyulurdu. Ve bütün bunlar, esen yelle sallanan kocaman dişbudak ağacından çıkan kulak tırmalayan gıcırtının oluşturduğu uğultu denizinde boğu-

lup gidiyordu. Çocuklar merak içinde seslerini kısıp yelin hafiflemesiyle babalarının ne yaptığını anlamaya çalışırlardı. Belki de anneleri yeniden dayak yiyecekti. Sanki havadan bir kan kokusuyla tüyleri diken diken eden bir korku duygusu yayılıyordu. Zavallıların yürekleri çatlayacak kadar hızlı çarpıyordu. Esen yelin şiddeti giderek arttı. Sanki kocaman bir harpin tellerinden mırıltılar, ısıklıklar, gıcırtilar işitiliyordu. Ve sonra birdenbire sessizliğin korkunçluğu hissedildi. Her yerde sessizlik, dışarda, aşağıda. Acaba ne olmuştu? Bir kan sessizliği miydi bu? Babaları ne yapmıştı acaba?

Çocukların iliklerine işlemiştii karanlık; bir süre öyle yattılar ve sonunda babalarının çizmelerini fırlatıp ayağında çoraplarıyla sendeleyerek merdivenleri çıkışını işittiler. Hâlâ bir şeyi dinliyorlardı. Nihayet, esen yelin izin verdiği oranda, annelerinin sabah çayı için boş çaydanlığa doldurduğu musluk suyunun tıkırtısını duyup gönül rahatlığıyla uykuya daldılar.

Sabahleyin uyandıklarında mutluydular, gerçekten mutluydular. Gün boyunca neşe içinde oyun oynadılar, gece de karanlığın ortasında çakılmış duran fener direğinin çevresinde dans ettiler. Ama yüreklerinin bir köşesindeki bir sıkıntı, gözlerindeki pırıltısız bir yan her zaman belli oluyordu.

Paul babasından nefret ederdi. Kendine özgü, ateşli dinsel duygulara sahipti.

Her gece, «Ne olur babam içmesin artık,» diye dua ederdi. Sık sık, «Ne olur babam ölsün,» diye dua ettiği de olurdu. Akşamüstü, çaydan sonra babası eve henüz dönmemişse, bu sefer gene, «Ne olur babam ocakta ölmüş olsun,» diye dua ederdi.

İşte akşam üzerleri bütün ailenin en çok üzüldüğü saatlerden biriydi. Çocuklar okuldan gelip çaylarını içerlerdi. Ocakta kara kara tencere fokurdar, güveç

kabı fırında ısıtmaya hazır bir biçimde Morel'i beklerdi. Beşte evde olması gerekirdi, ama o aylardan beri iş dönüşü kafayı tütsülemekten edemiyordu.

Soğuk kış gecelerinde hava erken kararınca, Bayan Morel gazdan tasarruf etmek amacıyla masaya pirinç bir şamdan getirir, üzerine donyağından yapılma bir mum dikerdi. Bu sırada çocuklar tereyağlı ekmeklerini ya da tiritlerini yemiş bitirmiş olurlardı. Çıkıp oynamak istedikleri halde, Morel dönmediği için kıpırdayamazlardı. Kocasının madenin tüm kırı pasıyla oturup kafa çekmesini, saatlerce çalıştıktan sonra eve dönüp ykanarak yemeğini yiyecek yerde, meyhaneye çöküp boş mideyle sarhoş oluncaya dek içtiğini düşünmek Bayan Morel'i çileden çıkarırdı. Onun bu hissi çocuklarına da geçerdi. Zaten artık tek başına acı çekmiyordu; çocuklar da onunla birlikte dayanmaya çalışıyorlardı.

Paul ötekilerle oynamak üzere dışarı çıktı. Alacakaranlığın içinden maden ocaklarının bulunduğu yerlerde bir iki parıltı yanıp sönüyordu. Birkaç madenci daha kararmış tarla yolundan yukarı tırmanmaya çalışıyorlardı. Fenerleri yakacak olan adam sökün etti. Artık görünürde hiçbir madenci yoktu. Vadiye artık karanlık çökmüştü, yapacak iş kalmamıştı. Gece gelip çatmıştı.

Sonra Paul koşa koşa mutfağa daldı. Tek mum hâlâ sönmemişti, ateşten çıkan alevler kıpkızıldı. Bayan Morel yalnız oturuyordu. Ocaktaki tencereden buharlar çıkmaktaydı, sofraya kurulmuş bekliyordu. Bütün oda kıpır kıpır birini bekliyordu. Beklenen de karanlığın içinde birkaç mil ötede bir yerde, aç karnına, kir, pas içinde oturmuş çatlayıncaya kadar içmeye çalışan bir adamdı. Kapı eşiğinde Paul belirdi.

«Babam geldi mi?» diye sordu.

Sorunun gereksizliğine kızan Bayan Morel, «Görüyorsun işte, gelmedi daha,» dedi.

Bunun üzerine çocuk annesinin yanında oyalanıp onun endişelerini paylaştı. Biraz sonra Bayan Morel mutfağa gidip patateslerin suyunu süzdü.

«Tencerenin dibi tutmuş, kapkara olmuşlar, ama bana ne?» deyip söylendi.

Ana oğul arasında fazla bir konuşma geçmedi. Babasının eve gelmeyişi dert ediyor diye Paul neredeyse annesinden nefret edecekti.

«Niçin kendine dert ediyorsun? Kafa çekmek istiyorsa, bırak çeksin, karışma,» dedi.

Bayan Morel. «Karışma mı diyorsun?» diye parladı. «Karışma demesi kolay.»

İş dönüşü meyhaneye uğrayan adamların hem kendilerinin, hem de ailelerinin ocağını söndürmekte gecikmeyeceğini biliyordu. Çocuklar daha küçüktü ve hepsi de ekmek parası kazanan babalarının eline bakıyordu. William bir güvenç kaynağıydı onun için. Morel onu yüzüstü bırakırsa, hiç değilse tutunacak bir dala sahipti. Ama böyle gecelerde odadaki yüksek tansiyonlu atmosfer hep aynıydı.

Dakikalar ilerlemiş, saat altı olmuştu. Oysa kurulu sofrâ hâlâ beklemekteydi, hâlâ herkeste aynı kıpır kıpır bir beklenti hissi vardı. Paul artık dayanamayacak bir duruma gelmişti. Dışarı fırlayıp oyun oynayacak durumda da olmadığı için iki kapı ötedeki komşuları Bayan Inger ile dertleşmeye gitti. Bayan Inger'in çocuğu yoktu, kocasıyla arası da iyiydi ama adamcağız bir dükkânda çalıştığından eve geç gelirdi. Onun için Paul'u kapıda görür görmez: «Gel içeri, oğlum,» diyerek evine buyur etti.

Karşılıklı oturup bir süre konuştular. Birdenbire

Paul ayağa kalkıp. «Benim artık gidip annemin yap-
lacak bir işi olup olmadığını görmem gerek,» dedi.

Bayağı neşeli görünmeye çalışmış, arkadaşına ne-
yin onu tedirgin ettiğini söylememişti. Sonra koş a koş a
eve döndü.

Böyle zamanlarda Morel eve suratından düşen bin
parça ve nefret edilesi bir biçimde dönerdi.

Bayan Morel, «Tam eve dönülecek saat,» diyerek
çıkıştı kocasına.

Morel, «Senin ne üstüne vazife benim kaçta dön-
düğüm,» diye bağır-
dı.

Evde hiç kimsenin sesi soluğu çıkmıyordu, çünkü
böyle anlarda Morel tehlikeli bir adam olurdu. Hay-
vana benzetilebilecek bir biçimde atıştırmış, işi bi-
tince de kap kacağı önünden şöyle bir itip, başını kol-
larının arasında masaya yaslayarak uyuya kalmıştı.

Paul nefret ediyordu babasından. Madencinin bi-
çimli, ama azıcık kıra çalan siyah saçlı küçük kafası,
çıplak kolları üzerindeydi. Etlı burnu, belli belirsiz kaş-
larıyla kirli ve allanmış yüzü yana çevrilmişti. Yorgun-
luktan, biradan ve kötü huyundan dolayı uyuya kal-
mıştı. Eğer içeri biri girecek olsa, ya da çıt çıksa, adam
kafasını kaldırıp bağırıyordu:

«Bu tantana durmazsa yiycen kafana yumruğu...
Sana diyoom, du'yo musun?»

Son iki kelime, bayağı gözdağı veren bir tonla
genellikle Annie'yi hedef almıştı; bu yüzden de tüm
aile, ona duydukları nefretin şiddetiyle sanki kıvrı-
nıyordu.

Morel aile işlerinin bütünüyle dışındaydı. Kimse
ona bir şey söylemiyordu. Anneleriyle yalnız olunca
çocuklar ona gün boyunca olup bitenleri anlatırlardı.
Annelerine anlatıncaya kadar hiçbir şey onlar için ol-
muş sayılmazdı. Ama babaları içeri girer girmez her

şey dururdu. Evin her şeyi düzgün giden tekerine sokulmuş bir çomak gibiydi o. İçeri girdiğinde çöküveren bu sessizliğin, kapanıveren bu hayatın, gelişine karşı duyulan hoşnutsuzluğun kendi de farkındaydı. Ama bu gidişi değiştirmek için artık iş işten geçmişti.

Morel çocuklarının onunla da konuşmalarını çok istiyordu, ama onların elinden bir şey gelmiyordu. Bazan anneleri:

«Bunu babanıza da anlatın,» derdi.

Paul bir keresinde bir çocuk gazetesinin açtığı kompozisyon yarışmasında armağan kazanmıştı. Herkes sevinçten uçuyordu.

Bayan Morel, «Gelince babana da anlatsan iyi olur,» dedi. «Biliyorsun nasıl söyleniyor, ona bir şey anlatmıyorsunuz diye.»

Paul, «Peki,» dedi; ama babasına söylemektense armağanından vazgeçmeyi yeğlerdi.

«Bir yarışmada armağan kazandım, baba,» dedi. Morel dönüp ona baktı:

«Öyle mi evladım? Nasıl bir yarışmaydı bu bakalım?»

«Hiç. Kompozisyon işte, tarihte ünlü kadınlar üzerineydi.»

«Peki, aldığın armağan ne kadar?»

«Bir kitap.»

«Ya, öyle mi?»

«Kuşlarla ilgili.»

«Hum!»

İşte hepsi bu kadardı. Babayla aileden başka bir kimse arasında konuşma olanaksızlaşmış gibiydi. Morel ailenin yabancısıydı. Kendi içindeki Tanrıyı inkâr etmişti o.

Aileye katıldığı anlar severek bir iş yaptığı ve neşeli olduğu zamanlardı. Bazı akşamlar çizmelerine

pençe yapar, çaydanlığı ya da madende kullandığı matarayı onarırdı. Böyle zamanlarda çevresinde bir sürü insanın bulunmasını ister, çocuklar da bunu zaten seyerek yaparlardı. Çalıştıkları, elle tutulur bir şey yaptıkları sürece Morel gerçek benliğini bulur, gene çocuklarını kucaklayabilirdi.

Marifetliydi ve eli çabuktu, keyfi yerinde olduğunda da hep şarkı söylerdi. Ama aylar, hatta yıllar boyu sürtüşmelere girebilir, çok can sıkıcı olabilirdi. Sonra gene neşelenirdi. Onun elinde kızgın bir demir parçasıyla, «Çekilin yoldan, çekilin yoldan!» diye bağırarak mutfağa koşmasını seyretmek çok hoştu.

Sonra yumuşak, kıpkızıl parçaya örsün üzerinde döverek istediği biçimi verirdi. Ya da oturur, müthiş dikkatli lehim yapardı. Çocuklar havyanın lehim çubuğunu eritişini ve parçaları kaynaştırışını sevinçle seyrederlerdi. Oda yanık reçine ve eritilmiş kurşun kokusuyla dolarken Morel bir an sessizleşir, eli ayağı dikkat kesilirdi. Çekiç sesinin hoş olmasından ötürü ne zaman çizmelerini onarmaya kalkışsa şarkı söylemeye başlardı. En çok sevdiği, madende giydiği köstebek derisinden yapılmış pantolonuna kocaman kocaman yamalar yapmaktı. Karısına bırakmayıp bu işi sık sık kendisinin yapmasının nedeni, pantolonun çok kirli, derinin de çok sert olmasıydı.

Ama çocukların açısından en eğlencelisi Morel'in havai fişek yapmasıydı. Gidip tavan arasından bir demet düzgün buğday kamışı bulur, bunları tek tek eliyle pasparlak oluncaya dek temizler ve on beş santimetrelik çubuklar halinde kesip, diplerinde birer çentik bırakmaya çalışırdı. Kamışı zedelemekten temizleyebilecek müthiş keskin bıçağı hep yanındaydı. Sonra masaya bir iki avuç barut getirirdi. Beyaz tahtalar üstündeki bu kara tanecik yığını Annie ile Paul yavaş yavaş

çubuklara doldurup ağızlarını kapatırken, o da kamışları kesip, düzelterip çubuk yetiştirmeye çalışırdı. Paul avucundaki kara taneciklerin, kamışın ağzından onu dolduruncaya dek, tıkır tıkır aşağıya yuvarlanmalarına bayılırdı. Sonra çubukların ağzını bir parça sabunla tıkayıp kapatır ve işini bitirirdi.

«Bak babacığım!» diye çubukları gösterirdi.

«Tamam, biricik güzel oğlum benim,» derdi Morel. Nedense bu ikinci oğlundan sevgi sözcüklerini hiç esirgemezdi. Paul sabaha hazır olmak üzere fitili babasının teneke kutusuna koyar, o da madene götürüp kömürü yerle bir edecek patlatma için kullanırdı.

Bu arada, babasından hâlâ çok hoşlanan Arthur onun sandalyesinin koluna yaslanarak, «Ne olur, baba bize kuyuyu anlat,» derdi.

Morel bayılırdı buna.

«İşte küçücük bir midillimiz var ya, adı Taffy»* diye anlatmaya başlardı. «Pek ku'naz bi şey!»

Morel'in hoş bir hikâye anlatışı vardı. İnsana Taffy'nin kurnazlığını hissettirirdi.

«Koyu kestanerengi, boyu da alçacık. Hücreye çınıraklarını şıkırdata şıkırdata bir girer, sonra aksırır. Biz de 'Mer'ba Taffy, ne aksırıp duruyon ö'le?' deriz. 'Enfiye çektin gal'ba?' Seninki bi daa aksırır. Son'a gelir kafasını insana sürter, ne malın gözüdür o. Biz de 'Ne'stiosun?' deriz.»

Hikâyenin burasında Arthur mutlaka, «Peki, ne ister Taffy?» diye sorardı.

«Ne isti'cek, tütün ister! Canım oğlum benim!»

Bu Taffy hikâyesi uzadıkça uzar, tekrar tekrar anlatılırdı, herkes de çok hoşlanırdı. Bazen de yeni bir şey ortaya çıkardı.

(*) Taffy İngiliz argosunda Gallilere takılan addır.

«N'oldu bi bilsen cancaazım. Yemek zamanı ceke-
timi giydi'imde kolumdan yukarı ne çıksa be'enirsin,
bi sıçan! 'Hey du bakalım,' diye baardım gibi kuy-
ruundan tuttum, yakaladım.»

«Geberttin mi bari?»

«Elbette, musibettir onlar. Çil yavrusu gibi her
taraf dolu.»

«Neyle yaşar bunlar?»

«Atların döktüğü darı tanelerini yerler, sonra ceke-
tini nereye asarsan as, cebine girip, insanın yeme'ini
de tıktıkla'lar... Ne açgözlü, sinsi bi musibettir onlar...»

Bu mutlu akşamlar Morel'in ancak evde yapılacak
bir işi olduğu zaman gerçekleşebiliyordu. Böyle akşam-
larda Morel oldukça erken, hatta bazen çocuklardan
bile önce yatardı. Ufak tefek onarım işlerini bitirip,
gazetenin haber başlıklarına göz attıktan sonra daha
geç saatlere dek oturmasına neden kalmazdı.

Babaları uyurken çocukların gönlü rahattı, güven
içindeydiler. Yatakta uzanıp bir süre yavaş sesle konu-
şurlardı. Sonra dışardan geçen dokuz vardiyasına gire-
cek madencilerin ellerinde salladıkları lambaların tava-
na yansıyan ışıkları belirlediğinde irkilirlerdi. Adamların
seslerini dinlerler, kafalarında onların karanlık vadinin
derinliklerine doğru kayışlarını canlandırırlardı. Bazen
pencereye gidip, üç dört lambanın giderek sönükleşme-
sini, karanlıktaki tarlaların arasında kaybolmasını sey-
rederlerdi. Sonra yatağa geri koşmak, sıcacık bir dö-
şekte kıvrılıvermek tam bir sevinç kaynağıydı.

Paul bronşit olmaya yatkın, oldukça çıtkırdım bir
çocuktı. Ötekiler bayağı gürbüzdüler. Bu da annesinin
onun üzerine ötekilerden fazla titremesine başka bir
nedendi. Bir gün okuldan öğle tatilinde eve hasta döndü.
Ama ev nazlanıp sızlanmaya uygun bir yer değildi.

Annesi sert sert, «Neyin var senin?» diye sordu.

«Bir şeyim yok,» dedi Paul.

Ama yemek de yemedi.

Annesi, «Madem yemek yemiyorsun, okula da gide-mezsın,» dedi.

«Neden?»

«Öyle işte!»

Böylece, yemekten sonra Paul kanepeye çocukların o çok sevdikleri sıcacık, çiçekli basma yastıkların üzerine uzandı. Bir mahmurluk çöktü üzerine. O gün öğleden sonra Bayan Morel ütü yapıyordu. Bir yandan ütüsünü yaparken, bir yandan da çocuğun hırıltılı nefesini dinliyordu. İçinden gene Paul'a karşı duyduğu o eski, yorgun sayılabilecek tasa yükseldi. Bebekken onun yaşayacağını sanmamıştı. Oysa şimdi körpecik gövdesi etli canlıydı. Acaba Paul bebekken ölmüş olsaydı, bir bakıma rahat eder miydi? Ona duyduğu sevgiye hep biraz acı, biraz korku karışmıştı çünkü.

Paul tavşan uykusunda ütünün ütü tahtası üzerinde çıkardığı tıkırtı gibi sesi fark edebiliyordu. Bir ara gözlerini açıp baktı. Annesi şöminenin önündeki kilimde ütüyü yanağına yaklaştırmış, sıcaklığına kulak veriyordu sanki. Pek canlı olmayan yüzü, acıdan, düş kırıklığından, mahrumiyetten sımsıkı kapanmış ağzı, küçücük burnu ve o kadar hayat dolu, canlı, sıcak bakan mavi gözleri Paul'un içini sevgiyle burktu. Sakin-ken her türlü şeye açık, korkusuz görünürdü. Ama sanki hakları elinden alınmıştı. Annesinin gün görmemiş, olduğunu ve kendisinin de bunu unutturmak gücünden yoksun bulunduğunu düşünmek Paul'u yaralardı, ama bir yandan da onu sabırlı ve inatçı yapardı. Çocukça da olsa amacı anasını mutlu kılmaktı.

Bayan Morel ütüsünün üstüne hafifçe tükürdü, küçük bir tükürük topu sıçrayarak ütünün koyu renkli, parlak dibi üzerinden kayıp gitti. Sonra kadın çömelerek

ütüyü şöminenin önündeki kilimin bez astarına hızlı hızlı sürttü. Kıpırmızı ateşin önünde sıcacıktı. Paul annesinin başını bir yana eğerek duruşunu pek severdi. Annesinin hareketleri tüy gibi hafif ve çabuktu. Onu seyretmek zevk verirdi insana. Zaten çocukları onun hiçbir yaptığını, hiçbir hareketini kusurlu bulmazlardı ki! Oda yeni ütülenmiş, kızgın çarşaf kokusuyla dopdolu ve sıcacıktı. Daha sonra papaz efendi geldi ve alçak sesle konuştular.

Paul gene bronşit olmuştu. Pek aldırmıyordu. Ne olduysa olmuştu, her şeyi olduğu gibi kabul etmek gerekirdi. Akşamları severdi, saat sekizden sonra lambalar sönünce, ateşin alevlerinin duvarlara ve tavana yansımaları; oda sessizce mücadele eden adamlarla doluncaya dek koskoca gölgelerin duvarda kapışmalarını seyrederdi.

Babası gece yatmadan önce hastanın odasına gelirdi. Birisi hasta olduğunda Morel hep yumuşak ve müşfikti. Ama gelişi Paul'un keyfini kaçırdı.

Morel alçak sesle, «Uyudun mu, canım benim?» diye sordu.

«Hayır, annem geliyor mu?»

«Şimdi çamaşırları katlaması bitiyor. Bir şey istiyor musun?» Morel'in oğluyla konuşmasında 'sen' kullanması nadirdi.

«İstemiyorum. Annem ne zaman gelecek?»

«Şimdi gelir, yavrum.»

Adamcağız ocağın önünde, ne yapacağını bilemeyecek biraz oyalandı. Oğlunun onu istemediğini hissetmişti. Sonra merdiven başına giderek karısına seslendi.

«Bu çocuk seni istiyo. Nez'man gelcen?»

«İşim bitince tabi. Söyle ona uyusun.»

Morel gayet tatlı bir sesle Paul'a, «Annen uyumanı istiyor,» dedi.

«Annemi isterim ben,» diye üsteledi çocuk.

Morel aşağıya seslendi: «Sen gelmeden uyumazmış.»

«Ah benim çileli başım. Geliyorum, geliyorum. Hem sen yukarıdan bağırıp durmasana öyle. Başka çocuklar da var evde.»

Morel gene içeri girerek yatak odasındaki ateşin başına çömeldi. Şömineleri çok severdi.

«Şimdi geliyormuş,» dedi.

Odada dolandı durdu. Paul sinirinden büsbütün ateşlenmeye başlamıştı. Babasının varlığı sabrını tüketir gibiydi. Sonunda Morel bir süre oğluna baktıktan sonra yumuşak bir sesle:

«Allah rahatlık versin, bir tanem benim,» dedi.

Paul, «Sana da baba,» dedi ve ferahlamış bir biçimde, büsbütün yalnız kalmak için duvara doğru döndü.

Paul annesinin koynunda uyumaktan çok hoşlanırdı. Sağlık uzmanları ne derse desin, uyku sevilen birisiyle paylaşıldığı zaman gene de en tatlı şeydir. O sıcaklık, o güven duygusuyla ruh huzuru ve yanındaki dokunmanın getirdiği müthiş rahatlık, uykuya hem ruhu, hem de bedeni iyileştirebilecek bir özellik verir. Paul da hastalığı boyunca anasına sokularak uyudu, çabucak iyileşti. Oysa Bayan Morel'in uykuları pek yerinde değildi, ama sonradan öyle derin bir uykuya daldı ki bu onu imanlı kılmış gibiydi.

Nekahat döneminde Paul yatağında oturur, tarlalardaki otlarla beslenen koca tüylü atların sapları, üzerinde dolaşıldığı için sarılaşmış karlara saçışını; beyaz tarlalar boyunca küçük kara şekillerin yavaş yavaş kümeler halinde hareket edişini, daha doğrusu ma-

dencilerin eve dönüşünü seyrederdi. Sonra karların arasından koyu mavi bir duman gibi gece çıkagelirdi.

Nekahatte her şey harikaydı. Kar tanecikleri pencere pervazında birdenbire beliriverirler, kırlangıçlar gibi kısa bir süre orada yapışıp kalırlar, sonra da kaybolurlardı, geride camdan aşağı doğru kayan bir su damlacığı bırakarak. Kar tanecikleri evin öte yanından teğet geçen güvercinler gibi havada uçuşuyorlardı. Uzak-taki vadide uçsuz bucaksız uzanan beyazlığın üzerinde küçük bir kara tren, kararsız bir biçimde yoluna devam etmeye çalışıyordu.

Oldukça yoksulluk çektikleri o günlerde çocuklar geçim derdini hafifletecek herhangi bir şey yapmaya bayılırlardı. Paul, Annie ve Arthur yaz günlerinde mantar toplamak üzere erkenden dışarı fırlayıp tarla kuşlarının bol olduğu ıslak çimler arasında, bembeyaz tenli, yeşilliklerin içine gizlice çömelmiş, çırılçıplak vücutları ararlardı. İki yüz, iki yüz elli gram kadar bulabilmişlerse çok keyiflenirlerdi. Çünkü bir şeyler bulmanın sevinci, doğrudan doğruya doğanın elinden bir şeyler almanın sevinciyle aile bütçesine yardım edebilmenin sevincine eklenirdi.

Ama "frumenty" tatlısı için topladıklarından sonra çocukların asıl önemli katkıları böğürtlenle gerçekleştirdi. Anneleri cumartesi günleri puding için meyve almak zorundaydı, ayrıca böğürtleni de pek severdi. Bu yüzden Paul ve Arthur her hafta sonu böğürtlen bulunabilecek çalılıklar, koruluklar, eski maden ocaklarını karış karış tararlardı. Bu madenci köylerinin bulunduğu yörede böğürtlenler oldukça seyrekleşmişti. Ama Paul tâ uzaklara giderdi. Kırılarda dolaşmayı zaten

(*) Buğdayın dış kabuğunu sütle kaynattıktan sonra şekerle kuru üzüm katarak ve üzerine de tarçın serperek yapılan bir İngiliz tatlısı.

severdi. Eli boş dönerse hem annesini düş kırıklığına uğratacak, hem de kendi bu hissin altında ezilecekti. Annesini düş kırıklığına uğratmaktansa ölmeyi yeğlerdi.

Çocuklar geç saatlerde, yorgunluktan bitkin düşmüş, karınları zil çalar bir halde, döndüklerinde anneleri, «Aman Allahım, nerelerde kaldınız?» derdi.

Paul, «Buralarda bulamadık. Misk Tepeleri'ne kadar gittik. Bak hele, annemiz!»

Bayan Morel sepetin içine bir göz attı, şaşırdı: «Ama pek güzel bunlar!»

«Hem de en aşağı bir kilo gelirler. Bir kilodan fazla yok mu şimdi burda?»

Bayan Morel sepeti eliyle tarttı. Biraz şüpheli bir tavırla: «Var,» dedi.

Sonra Paul ona çiçekli bir dal uzattı. Hep çiçekli bir dal getirirdi annesine, bulabildiği en güzelini.

Bayan Morel sevgilisinden armağan kabul eden bir kadının tuhaf sesiyle, «Ne güzel!» dedi.

Çocuk böylece her gün eve yenik, ya da eli boş dönmektense millerce yol yürümeyi yeğliyordu. Paul küçükken annesi onun bu yanını hiç anlayamamıştı. Çocuklarının serpilip, gelişmesini bekleyen kadınlardan-
dı, o. Kaldı ki o sıralarda daha çok Willim'a düşküncü.

Yalnız William Nottingham'a gittiğinde ve eskisi kadar evde oturmamaya başladığında anne, Paul'u kendine arkadaş edinmeye başladı. Paul ile William, kendileri farkında olmadan birbirlerini kıskanmakla birlikte iyi geçinirlerdi.

Bayan Morel'in ikinci oğluna duyduğu sevgi ve yakınlık ilki kadar güçlü olmamakla birlikte daha ince, daha anlamlıydı. Cuma öğleden sonraları babasının haftalığını alıp getirmek Paul'un göreviydi. Beş ocakta çalışan madencilerin hepsine birden cumaları ödeme

yapılırdı. Her bölümden gelen kazanç işveren sayılan şefte toplanır, o da ya bir meyhanede, ya da kendi evinde haftalıkları yeniden bölüştürüp dağıtırdı. Madenci çocukları parayı alabilsin diye okullar cumaları öğleden sonra tatil olurdu. Morel'in üç çocuğu da, önce William, sonra Annie, sonra Paul, kendileri çalışmaya başlayıncaya dek cumaları gidip parayı almışlardı. Paul cebinde patiskadan bir keseyle saat üç buçukta yola çıkardı. Bütün yollar yazhanelere doğru giden kadın, kız, çocuk ve adamlarla doluydu.

Yazhaneler pek güzeldi. Greenhill Sokağı'nın sonunda bakımlı bir alanın ortasında sanki bir malikâneymiş gibi yükselen kırmızı tuğla yığını yepyeni bir bina. Bekleme odası çepeçevre oturacak yeri bulunan, mavi tuğlalarla bezenmiş çıplak bir holdü. Üstleri madden kiri içinde, erkenden gelen madenciler çökmüş, oturmuşlardı bile. Kadınlar ve çocuklar genellikle dışarda kırmızı çakıllı patikalarda oyalanırdı. Paul her seferinde içinde minik hercai menekşe ve unutmabeni çiçekleri bulunduğu için büyük çim göbekte bahçenin çimden yapılma sınır çizgilerini incelerdi. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Kadınlar pazar şapkalarını giymişlerdi. Kızlar yüksek sesle bir şeyler anlatıyorlardı. Küçük köpekler orda burda koşuşuyorlardı. Yeşil çalılıklar ise sessizliğe gömülmüştü.

Derken içerden biri, «Spinney Parkı, Spinney Parkı,» diye bağırdı. Spinney Parkı'yla ilgili bütün millet içeri üşüştü. Bretty'ye ödeme yapılacağı zaman Paul da kalabalığın arasına karıştı. Ödemelerin yapıldığı oda oldukça küçüktü. Ortada odayı ikiye bölen bir tezgâh vardı. Arkasında Bay Braithwaite ile kâtibi Bay Winterbottom duruyordu.

Bay Braithwaite için ince beyaz sakallı, iri ve sert görünümlü bir patriğe benziyor denebilirdi. Genellikle

koskoca ipek bir fular dolardı boynuna. Sıcak yaz günlerinin ortasına dek, açık ocakta hep harlı bir ateş yanardı. Tek bir pencere bile açılmazdı. Odanın havası bazen dışarıdan içeri giren adamların boğazını kurutturdu. Bay Winterbottom kabak kafalı, oldukça küçük yapılı ve şişman biriydi. O sulu espriler yaparken, şefi madencilere patrik efendi edasıyla takdirler yağdırırdı.

Oda ağzına kadar doluydu, üstleri maden kırı içinde madenciler, evlerine gidip sırtlarını değiştirmiş olanlar, bir iki çocuk, genellikle de bir köpek. Paul ufak yapılı olduğu için, yazgısı adamların bacakları arasında, kavurucu ateşin köşesinde sıkışıp kalmaktı. Okunan adları sırasıyla biliyordu, bölüm numarasına göre çağrılıyordu.

Bay Braithwaite'in çın çın öten sesi yükseldi: «Holliday.» Bayan Holliday sessizce ilerledi, parayı aldı, çekildi.

«Bower... John Bower.»

Tezgâhın önünde bir oğlan çocuğu belirmişti. İri yarı ve ters bir adam olan Bay Braithwaite onu gözlüklerinin üzerinden şöyle bir süzdü, sonra, «John Bower,» diye tekrarladı.

Çocuk: «Benim,» dedi.

Yağlı suratlı Bay Winterbottom tezgâhın üzerinden bakarak şakalaştı: «Benim bildi'im, senin burnunun biçimi başka türlüydü,» dedi. Odadakiler çocuğun babasını düşünerek kıkır kıkır gülüştüler.

Bay Braithwaite yüksekte atan kalın bir sesle: «Neden baban gelmedi?» diye sordu.

Çocuk incecik sesiyle: «Biraz rahatsız,» dedi.

Baş veznedar bunun üzerine: «Sen ona söyle, o kadar çok içki içmesin,» buyurdu.

Arkadan alaycı bir ses de, «Sö'le evlat sö'le, yersin babandan tekmeysi ama aldırma,» diye ekledi.

Herkes güldü. İri yarı, çalımlı veznedar ise elindeki kâğıda baktı ve umursamadan sıradaki öteki madenciysi çağırıldı:

«Fred Pilkington.»

Bay Braithwaite firmanın önemli hissedarlarından biriydi.

Paul bundan iki ad sonra kendi sırası olduğunu bildiğinden yüreği çarpmaya başlamıştı. Baca deliğine doğru sıkıştırılmıştı. Baldırları yanıyordu. Önündeki insan duvarını delip geçeceğine pek inanmıyordu.

Ses, «Walter Morel!» diye çın çın öttü.

Paul'dan «Burada.» diye yetersiz ve alçak bir ses geldi.

Veznedar, «Morel... Walter Morel!» diye tekrarladı. Başparmağıyla işaretparmağı arasındaki makbuzu tutmuş, tetikte, çevirip geçmeye hazırlanıyordu.

Utangaçlık krizi içinde kıvranan Paul sesini yükseltmiyordu ya da yükseltmiyordu. Önündekiler onu tamamen gözden gizlemişlerdi. Sonunda Bay Winterbottom imdada yetişti.

«Buradaymış. Nerede? Morel'in oğlu nerede?»

Şişman, kabak kafalı, kırmızı suratlı kâtip keskin gözleriyle etrafına bakındı. Şöminenin olduğu yana işaret etti. Madenciler de bakındılar, sonra kenara çekilip çocuğa yol açtılar.

Bay Winterbottom, «İşte geldi,» dedi.

Paul tezgâha doğru ilerledi.

Bay Braithwaite, «On yedi sterlin, on bir şilin, beş peni,» dedi. «Çağırılınca neden sesini çıkarmıyorsun?» Makbuzun üzerine beş sterlinlik bir kese gümüş para koydu, sonra ince ve güzel bir el hareketiyle, altın alaşımli on sterlinlik bir sütunu alıp gümüşlerin yanına

oturttu. Sütun yıkılınca paralar kâğıdın üzerine ışıltılı bir sel gibi aktı. Veznedar parayı saymayı bitirdi. Bunun üzerine Paul makbuzu, üstündeki paralarla birlikte çekerek Bay Winterbottom'un önüne yığdı. Çünkü kâtime kirayla âletler için stopaj ödenirdi. Bu, Paul için yeni baştan bir işkenceydi.

«On altı şilin, altı peni,» dedi Bay Winterbottom.

Çocukcağız o kadar sıkılmıştı ki paraları sayacak durumda değildi. Gümüş paralardan birkaçını ve bir yarım altını ayırıp uzattı.

Bay Winterbottom, «Kaç para verdin bana?» diye sordu.

Çocuk ona baktı, ama sesini çıkarmadı. Kaç para verdiğinden haberi bile yoktu.

«Senin ağzında dilin yok mu?»

Paul dilini ısırarak birkaç tane daha gümüşlük uzattı.

«Yatılı okulda size saymayı öğretmiyorlar mı?» diye sordu kâtip.

Madencilerden biri, «Cebbirle Fransçadan başka bir şey öğretmezler,» dedi.

Bir başkası da: «Bi de te'biyesizlikle küstaalık,» diye söze karıştı.

Paul arkasındakileri beklettiğinin farkındaydı. Titreyen ellerle parasını patiska kesesine koydu, sıyrılıp çıktı. Böyle zamanlarda cehennem azabı çekerd.

Dışarı çıkıp Mansfield Yolu boyunca yürümeye başladığında son derece ferahlamıştı. Park duvarındaki yosunlar yeşillenmişti. Bir meyve bahçesinin elma ağaçlarının altında çimlenen birkaç sarı ve beyaz tavuk görölüyordu. Madenciler evlerine akın ediyordu. Çocuk onları görünce yarı utangaç bir halde duvarın dibinden yürümeye başladı. Birçoğunu tanımasına rağmen böyle

kir içinde kapkara görünce hiçbirini tanıyamazdı. Bu da onun için yeni bir işkenceydi.

Babasıyla buluşacağı Bretty'deki New Inn Birahanesi'ne vardığında Morel daha gelmemişti. Patroniçe Bayan Wharmby onu tanırdı. Büyük annesinin arkadaşındı çünkü. Her zaman yaşıtı erkeklerle konuşmaya alışık olan kadınların yarı azarlayıcı, yarı yukarıdan bakan edasıyla: «Baban gelmedi daha,» dedi. «Sen otur.»

Paul bardaki sıranın ucuna ilişti. Bir köşede, bir takım madenciler aralarında hesaplaşıyorlardı. Boyuna da başkaları gelmekteydi. Hepsi de içeri girince Paul'a bakıyor, bir şey söylemiyorlardı. Sonunda Morel geldi. Canlı adımlarla yürüyordu, bu kapkaranlılığına rağmen gene de çalınmış bir edası vardı.

Oğluna müşfik bir tavırla, «Merhaba,» dedi. «Benden önce davrandın ha? Bir şey içer misin?»

Paul da, bütün kardeşleri de ateşli bir içki düşmanı olarak büyümüşlerdi. Zaten buradakilerin gözü önünde gazoz bile içmek ona dış çektirmekten fazla acı verecekti.

Birahanenin patroniçesi olan kadın ona biraz acıyarak, biraz da bu denli temiz ahlâklı ve tutucu oluşuna sinirlenerek baktı. Paul asık suratla eve döndü, sessizce içeri girdi. Cuma günleri fırın yakılırdı, genellikle de sıcak çörek bulunurdu. Paul'a annesi bir tane uzatmıştı.

Çocuk ansızın ateş püskürerek annesine doğru döndü:

«Bir daha o yazıhaneye gitmeyeceğim!» diye bağırdı.

Annesi şaşırarak, «Ne var? Ne oldu?» diye sordu. Paul'un bu birdenbire patlamaları hoşuna giderdi.

«Bir daha gitmeyeceğim işte!»

«Pekâlâ, babana söyle.»

Paul çöregini nefret edercesine çığnemeye çalışıyordu.

«Gitmeyeceğim, para mara almayacağım bir daha.»

Annesi, «Öyleyse Carlin'in çocuklarından biri gider,» dedi. «Altı peni kazanmak hoşlarına gider herhalde.»

Bu altı peni Paul'un tek geliri idi. Daha çok herkese yaş günü armağanları almaya harcanırdı, ama ne de olsa bir gelirdi. Paul bu harçlığa pek değer verirdi. Ama...

«Onların olsun!» diye bağırdı. «İstemiyorum.»

Annesi: «Pekâlâ, canın isterse,» dedi. «Ama bana bağırmana gerek yok.»

«Pis herifler, adi, pis adamlar, gitmeyeceğim bir daha. Ne Bay Braithwaite, ne de Bay Winterbottom doğru dürüst konuşmasını biliyor. Biri 'h'leri yutuyor, biri de geçmiş zamanın şahıs zamirlerini karıştırıyor.»

Annesi, «Bunun için mi bir daha gitmek istemiyorsun?» diye gülümseyerek sordu.

Paul bir süre sessizleşti. Yüzü soluk, gözleri kapkara, öfkeliydi. Annesi ona aldırış etmeyerek işine koyuldu.

Sonunda Paul, «Hep önüme geçiyorlar, bir türlü çıkamıyorum,» dedi.

Annesi, «Evladım, 'özür dilerim,' dersin, sana yol açarlar, olur biter.»

«Sonra biliyor musun? Alfred Winterbottom da 'size okulda ne öğretiyorlar?' diye soruyor.

Bayan Morel: «Kendisine hiçbir şey öğretmemişler de ondan,» dedi. «İşin aslı bu. Ne terbiye, ne de bilgi vermişler. K azlığı zaten doğuştan varmış.»

Böylece kadıncağız kendine göre onu yatıştırıp avutmaya çalıştı. Paul'un aşırı hassasiyeti için sızlatıyordu. Bazen de Paul'un öfkeli gözleri onun uyuyan

ruhunu bir an için bile olsa hayretle ayağa kaldırıyordu.

«Ne kadardı?» diye sordu.

Çocuk, «On yedi sterlin, on bir şilin, beş peni ve on altı şilin, altı peni de stopajlar için,» diye cevap verdi. «İyi bir hafta sayılır; yalnızca beş şilin kesmişler babamın stopajı için.»

Böylelikle Bayan Morel kocasının ne kadar kazandığını bilebiliyordu ve ev giderleri için Morel'den az para gelirse hesap soruyordu. Oysa Morel haftalığının miktarını kendine saklardı.

Cumaları fırın yandığı için akşamına da evin alışverişi yapıldı. Evde oturup fırına bakmak Paul'un göreviydi. Evde kalıp kitap okumaya, resim çizmeye bayılırdı. Özellikle resim yapmayı seviyordu. Annie cuma geceleri genellikle «havalanırdı». Arthur da her zamanki gibi gezmedeydi. Onun için Paul evde yalnız kalmıştı.

Bayan Morel pazardan alışverişi çok severdi. Tepede Nottingham, Derby, Ilkeston ve Mansfield'den gelen dört yolun birleştiği noktada küçük bir pazar yeri kurulurdu. Civardaki köylerden arabalar çalışırdı. Pazar yeri kadınlarla, sokaklar da erkeklerle doluydu. Her tarafta bu kadar çok adam görmek hoş olurdu. Bayan Morel dantele aldığı kadınla genellikle kavga eder, meyvecinin derdini dinler (adam biraz safçaydı, ama karısı da hayırsızdı), balıkçının sözlerine güler (balıkçı serseri olmasına serseri ama oldukça komik bir adamdı), dösemeciye ağzının payını verir, eskiciye soğuk davranırdı, tabak çanakçıya ancak mecbur olduğunda giderdi. Örneğin onu oraya üstü mavi peygamberçiçekleriyle süslü küçük bir çukur tabak çekmişti. O zaman da soğuk bir nezaketle sorardı:

«Şu küçük tabak ne kadar diye soracaktım.»

«Sizin için yedi peni olur.»

«Teşekkür ederim.»

Tabağı bırakıp uzaklaştı. Ama bir türlü onsuz pazar yerinden ayrılamadı. Çanakların yerde öyle dizili-verdiği işliğin önünden bir daha geçti ve küçük tabağa belli etmeden bir kez daha göz attı.

Şapkası ve giysisi siyah, ufak tefek bir kadındı. Üçüncü yılını dolduran şapkası Annie'nin içine dert olmuştu. «Annie ne olur giyme artık şu rüküş şapkayı,» diye yalvarmıştı. Annesi de, «Ya başka ne giyeyim? Hem de pek güzel şapka işte,» demişti.

Önce bir hotozu vardı, sonra çiçekleri oldu, şimdiyse siyah danteleyle biraz tüyden başka bir şeyi kal-mamıştı.

Paul, «Çok harap gözüküyor,» demişti.

Annesi, «Küstahlığın kafanı kırmama neden ola-bilir,» deyip siyah şapkasının kurdelesini çenesinin al-tına kahramanca bağlamıştı.

Küçük tabağa yeniden bir göz attı. Hem kendisi, hem de düşmanı tabak çanakçı bir huzursuzluk duy-maktaydılar, aralarında sanki bir şeyler varmış gibi. Adam ansızın bağırdı:

«Beş peniye alır mısın?»

Kadın irkildi. Göğsü sıkışır gibi oldu. Ama eğildi ve yerden tabağını aldı.

«Peki,» dedi.

Tabak çanakçı: «Tenezzül edicen demek,» diye söy-lendi. «Bedava, demektir bu hanım, bedava.»

Bayan Morel oldukça soğuk bir tavırla adama beş peni verdi.

«Neresi bedava?» dedi. «Eğer kurtarmasa bu paraya verir miydin hiç?»

Adam, «Bu Allahın belası yerde eşyanı bedava vere-

cek insan bulursan şanslı say kendini,” diye homurdandı.

Bayan Morel: «Kimi zaman işler iyi gider, kimi zaman da kötü,» dedi.

Ama tabak çanakçıyı affetmişti. Arkadaş olmuşlardı artık. Onun için etrafına bakınıp çanak çömleği elleyebilirdi. Çok mutluydu.

Evde Paul onu dört gözle bekliyordu. Annesinin çarşı dönüşünü pek severdi. Annesinin en güzel haliydi bu; muzaffer, yorgun, paket yüklü, ruhça zengin. Çocuk onun kapı eşiğindeki hızlı, hafif adımlarını duydu ve çizdiği resimden kaldırdı başını. Annesi kapıdan ona gülümsedi.

Paul fırçasını elinden bırakarak, «Vay canına, amma da yüklüsün!» diye bağırdı.

Kadın nefes nefese: «Hem de nasıl!» dedi. «Annie olacak o kız güya beni pazarda bulacaktı. Kollarım koptu gerçekten.»

Filesıyla paketleri masanın üstüne bıraktı.

Fırına doğru giderek: «Ekmekler oldu mu?» diye sordu.

«Sonuncusu oluyor. Hiç bakmana gerek yok. Unutmadım.»

Bayan Morel fırının kapağını kapayarak, «Ha, şu tabak çanakçı var ya!» dedi. «Hani hatırlıyor musun, nasıl pis bir adam dediydim, ama fikrimi değiştirdim. Hiç de fena bir adam değilmiş meğer.»

«Öyle mi?»

Çocuk onun her sözünü can kulağıyla dinliyordu. Annesi küçük, siyah şapkasını çıkardı.

«Öyle. Kanımca kazancı pek iyi değil... zaten bu devirde kimin kazancı iyi ki? Herhalde ondan öyle aksi.»

Paul, «Ben de olsam aksileşirdim doğrusu,» dedi.

«Şaşmamak gerek. Bak bunu bana... bu tabağı bana kaç a verdi dersin?»

Tabağı sarılmış olduğu partial gazete parçasının içinden çıkarttı ve sevinçle seyretti.

Paul: «Bakayım!» dedi.

Ana oğul inceden inceye çukur tabağa baktılar.

Paul, «Mavi peygamberçiçekli şeylere bayılırım,» dedi.

«Ben de. Hem bu bana senin armağan ettiğin çaydanlığı hatırlattı.»

Paul, «Bir şilin üç peni verdin herhalde,» diye tahmin yürüttü.

«Beş peniye aldım.»

«Çok ucuza gelmiş.»

«Öyle. Önce kaçıırıyordum malı. Masrafım çoktu bugün, daha fazlasını veremezdim. Hem sonra adam istemeseydi bu fiyata satmazdı.»

«Tabi satmazdı,» dedi Paul. Ana oğul birbirlerinin tabak çanakçıyı zarara sokmuş olmak korkusunu giderdiler.

Paul, «İçine hoşaf konur,» dedi.

«Muhallebi de, pelte de konur.»

«Turp da, marul da.»

Bayan Morel sevinç dolu bir sesle. «Sen ekmeği unutma,» dedi.

Paul fırını açıp ekmeğin altına vurdu ve annesine: «Olmuş!» dedi.

Annesi de yoklayıp. «Tamam,» dedi ve çantasını boşaltmaya başladı. «Of of, ben çok kötü har vurup harman savuruyorum, sonunda sefalet içinde kalacağımı da biliyorum.»

Paul onun en son müsrifliğini görmek için merakla yanına koştu. Kadın başka bir gazete kâğıdı daha açtı,

içinden kökleriyle birlikte hercai menekşe ve kırmızı papatya çıkardı.

«Tam dört peni verdim,» diye söylendi.

«Aman ne ucuz!»

«Evet ama, bu hafta hiç de bunları alacak halimiz yoktu.»

«Ama ne kadar güzel!»

Kadın: «Değil mi, çok güzel değil mi?» diyerek kendini tamamen duyduğu sevince kaptırdı. «Paul, şu sarısına bak, ne olur... tıpkı yaşlı bir adamın yüzü sanki.»

Paul, «Tıpkı tıpkısına,» diyerek eğilip hercaiyi kokladı. «Ne de güzel bir kokusu var! Ama çamurlanmış biraz.»

Bulaşıkhaneye koşup elinde bezle geldi ve hercaiye dikkatle sildi.

«Bak şimdi de ıslandı işte!»

Bayan Morel mutluluktan içi dolup taşarak, «Öyle,» dedi.

Scargill Sokağı'nın çocukları kendilerini üstün görürlerdi. Sokağın dibinde Morel'lerin oturduğu tarafta da pek çocuk yoktu. Bu yüzden bir avuç küçük daha çok kaynaşmıştı birbirleriyle. Kızlarla erkekler birlikte oynar, kızlar vurdulu kırdılı oyunlara, erkekler de kızların hoplama, zıplama ve rol yapılan oyunlarına katılırdı.

Annie, Paul ve Arthur yağmursuz kış gecelerinden çok hoşlanırlardı. Madencilerin hepsinin eve döndüğü, sokağın bomboş ve kapkaranlık olduğu saatlere dek dışarıya adım atmazlardı. Ama sonra, bütün madenci çocuklarının nefret ettiği palto yerine, atkılarını boyunlarına dolayıp fırlarlardı dışarıya. Sokağın girişi zifiri karanlıktı, dibindeyse uçsuz bucaksız gece iki boşluğa açılıyordu. Biri aşağıda zor seçilen ışıklarla Minton

ocağının bulunduğu tarafa, ötekisi de Selby ocağına, ters yöndeki tarafa. En uzaktaki belli belirsiz ışıklar ise karanlığı sonsuza doğru çekiyordu. Çocuklar aşağı yolda, tarladaki patikanın sonunda dikili duran tek lamba direğine endişeyle baktılar. Eğer parıldayan bu minicik alan da terk edilmiş olsaydı, iki oğlan gerçek bir yalnızlık hissine kapılacaktı. Fenerin altında, eller cepte, geceye sırtlarını çevirmişler, oldukça keyifsiz bir halde kapkara evleri seyrediyorlardı. Ansızın kısa kabanının altından gözüken ekoseli giysisiyle uzun bacaklı bir kız beliriverdi.

«Nerde Billy Pillins, son'a senin Annie, son'a Eddie Dakin?»

«Bilmiyorum.»

Zaten o kadar da farketmezdi... Üç kişiydiler şimdi. Hemencecik direğin etrafında oynanabilecek bir oyun uydurdular. Derken ötekiler akın etti ve hava kızışıp hareketlendi.

Bu fener direğinden başkası yoktu. Ondan ötede heyulâ gibi insanın üzerine çöken bir gece saklanıyordu sanki. Önde, tepenin üzerinden başka karanlık ve geniş bir yol açılıyordu. Arada bir bu yoldan biri sökün ediyor ve patikadan aşağı tarlaya giriyordu. On metre kadar sonra da gece onları yutuveriyordu. Çocuklar oyuna devam ettiler.

Yalnızlıkları onları neredeyse yapışık bir hale getirmişti. Bir atışma olsa bütün oyun bozulurdu. Arthur oldukça alıngandı, Billy Pillins, daha doğrusu Philips, daha beterdı. Bir sorun çıktığında Paul, Arthur'un yandaşı olmak zorundaydı ve onlara Alice de katılırdı. Billy Pillins ise hep Emmie Limb ile Eddie Dakin'in desteğine sahip olurdu. Sonra altısı birden başıardı kavgaya, şiddetli bir nefret seline kapılırlar ve yılgın bir halde eve koşarlardı. Paul böyle bir sert ve kıyıcı

kavgadan sonra kıpkızıl koca bir ayın, dev bir kuş gibi tepeye tırmanan moloz dolu yolun arasından yavaş yavaş havalanmasını seyrettiğini unutamıyordu. Aklı İncil'e gitmişti, kitapta ay kana dönüştürülüyordu. Hemen ertesi gün Billy Pillins ile bir an önce arkadaş olmaya çalıştı. Sonra yoğun bir karanlığın çevrelediği lamba direğinin etrafında gene kırıcı ve ateşli oyunlara devam edilmişti. Bayan Morel salona geçerken çocukların söylediği şu şarkıyı duyardı:

«İskarpınlerim İspanyol derisinden,
Çoraplarım ipektendir;
Her parmağında bir yüzük,
Banyom süttendir.»

Oyuna öyle dalmışlardı ki gecenin içinden yükselen sesleri vahşi hayvan ulumasını andırıyordu. Annenin yüreği hopladı, bunu çocuklar gece sekizde döndüklerinde, kırmızı yüzleri, pırıl pırıl gözleriyle harıl harıl bir şeyler anlatırlarken farkettiler.

Scargill Sokağı'nı ferahlığı, dünyayı ayaklar altına seren manzarasından ötürü seviyorlardı. Yaz akşamlarında kadınlar çitlere yaslanıp bol bol kaynatırlar, yüzleri batıya dönük, bir semenderin siyah sırtı gibi Derbyshire tepeleri uzakta kızılığın ucuna değinceye dek gün batışının çabuk çabuk parlayıp sönüşünü seyrederlerdi.

Bu yaz sezonu boyunca ocaklar, özellikle yumuşak kömür* üretimi açısından hiç tam zaman çalışmamıştı. Bayan Morel'in komşusu Bayan Dakin kilimini silkmek üzere çitlerin yanına gittiğinde tepeye yavaş yavaş tırmanan adamları gizli gizli gözlerdi. Madenci

(*) Yandığında dumanı bol tüten bir tür kömür. Bu açıdan tam tersi antrasittir.

olduklarını anlayınca hemen beklemeye koyulurdu. Fet-tan yüzü, uzun, sıska haliyle tepede duruşu, yukarıya tırmanmaya çalışan zavallı madenciler için bir gözdağı unsuruydu sanki. Saat henüz on birdi daha. Uzaktaki koruluklu tepelerden bir yaz sabahının arkasında siyah ince bürümcük gibi sarkan bulut daha dağılmamıştı. Adamın biri çitlerdeki turnikeye ulaşmıştı. Bir itişte geçti adam.

«Paydos mu yaptınız yavu?» diye bağırdı. Bayan Dakin.

«Evvvet, bayan.»

Bayan Dakin alaycı bir tonla, «Yazık, sepetlenmiş-siniz erkenden,» dedi.

«Tam üstüne bastınız.»

«Biliyo musun, yukarı gelmeye heveslisin galiba.»

Adam bir şey söylemeden yoluna devam etti. Bayan Dakin bahçesine dönerken külleri kül çukuruna götüren Bayan Morel'in yolunu gözledi.

«Sanırım Minton'ı tatil etmişler, hanımcım.»

Bayan Morel öfkeyle, «Ne kötü haber, değil mi?» dedi.

«Daha yeni gördüm Jont Hutchby'yi.»

Bayan Morel, «Ayakkabı derilerine kadar tasarrufa gitselerdi bari,» dedi. «İki kadın da müthiş öfkeli bir biçimde içeri girdiler.

Madenciler, henüz yüzleri bile karalaşmadan gene eve dönüyorlardı. Morel hiç eve gitmek istemiyordu. Güneşli sabahları severdi. Ama zaten ocağa, işe gitmişti, tekrar eve dönmek zorunda kalmak keyfini kaçırmıştı.

İçeri girerken karısı: «Aman Allahım, bu saatte!» diye bağırdı.

Morel, «Elimde mi benim, kadın?» diye yapıştırdı. «Daha yemeğin yarısını bile pişirmedim.»

«Ben de yanıma aldığım yemeğimi yerim.» Morel duygusallaşmıştı, hem buruktu içi, hem de utanıyordu.

Ve çocuklar okuldan dönüşlerinde, babalarının yemeğini neden ocağa götürülüp getirilmiş iki koca dilim oldukça kurumuş ve pis tereyağlı ekmekle yediğini merak edeceklerdi.

Arthur: «Babam neden şimdi ocak yemeğini yiyor?» diye sordu.

Morel, «Önüme başkası koyulsaydı, yemezdim,» diye homurdandı.

«Ne güzel uyduruyorsun,» dedi karısı.

Morel, «Peki yemeseydim de ziyan mı olsaydı?» dedi. «Ben müsrif takımından değilim. Ocakta o kadar toz toprağın içine bir lokma ekmek düşürsem, hemen alırım yerden, yerim.»

Paul, «Fareler yer, ziyan olmaz,» dedi.

Morel: «Temiz bir dilim ekmekle tereyağı fareler için değildir,» dedi. «Pis ya da değil, ziyan olacağına yemeği yeğlerim.»

Bayan Morel: «Senin yerinde olsam farelere bırakıp parasını içeceğin pint'lardan çıkarırdım,» dedi.

Morel: «Yok canım!» diye bağırdı.

O sonbahar para sıkıntıları fazlaydı. William Londra'ya henüz yeni gitmişti, annesi onun verdiği paranın eksikliğini her zaman hissediyordu. William birkaç kez onar şilin gönderdi, ama kendisinin de başta çok giderleri oluyordu. Düzenli olarak her hafta mektup yazıyor, annesine uzun uzun yeni yaşantısını anlatıyordu. Nasıl arkadaş bulduğunu, bir Fransıza İngilizce dersi vermesine karşılık nasıl Fransızca öğrendiğini, Londra'ya nasıl bayıldığını bir bir aktarıyordu. Böylelikle annesi onun yokluğunu çok az hissetmişti. O da her hafta oğluna aklından geçenleri açık açık, bazen de oldukça nükteli bir biçimde yazıyordu. Bütün gün

evin işlerini yaparken aklı hep büyük oğlundaydı. Londra'daydı o, hakkında her şey hayırlı olacaktı. William savaşta onun flamasını taşıyan bir şövalyeydi sanki.

Noel tatilinde William'ın beş günlüğüne eve geleceğinde yapılan hazırlıkları bir görmeliydi. Paul'la Art-hur etrafta ne kadar çoban püskülüyle yaprağı dökül-meyen yeşil dal varsa hepsini yolup eve taşıdılar. Annie eski usul kandil biçimi süsler hazırladı. Kilerde de ben-zeri duyulmadık müsriflikler alıp yürümüştü. Bayan Morel kocaman, şahane bir pasta yaptı. Kendini bir kraliçe gibi hissederek Paul'a süt badem yapmasını öğ-retti. Paul uzun bademleri çok dikkatli ayıklıyor, tek bir tanesi kaybolmasın diye hepsini bir bir sayıyordu. Yumurtaların soğuk bir yerde daha iyi çırpıldığı söyle-nirdi. Onun için Paul dondurucu soğuk bir yer olan bulaşıkhaneye girip yumurta aklarını koluna kuvvet burada çırpmaya başladı. Yumurtalar kabarıp kar gibi beyazlaşınca heyecan içinde koşup annesine gösteri-yordu.

«Bak anne, ne olur. Ne güzel değil mi?»

Bir parça yumurta akını burnunun ucuna koydu, sonra havaya üfledi.

Annesi, «Ziyancılığın gereği yok!» dedi.

Herkes heyecandan çıldıracak gibiydi. William tam Noel öncesi geliyordu. Bayan Morel hazırlıklarını göz-den geçirdi. Kocaman bir erikli pasta, bir pirinçli tatlı, reçelli ve limonlu turtalarla iki koca tabak cevizli, üzüm-lü tatlı hazırды. İspanyol turtasıyla peynirli turtalarsa hazırlanmaktaydı. Her taraf süslenmişti. Altında öpü-şülmesi âdet olan ökseotu, parıltılı süslerle mutfağa asılmış, yaptığı küçük çöreklerle biçim veren Bayan Mo-rel'in başının üstünde yavaş yavaş dönüp duruyordu. Ocakta harıl harıl kocaman bir ateş yanmaktaydı, her

yere taze pişmiş pasta, çörek kokusu sinmişti. Saat yedide bekleniyordu William, ama biraz gecikecekti. Üç kardeşi de onu karşılamaya gittiğinden Bayan Morel evde yalnızdı. Yediye çeyrek kala Morel geldi. Birbirlerine hiçbir şey söylemediler. Morel heyecandan şaşkın bir durumda koltuğa çöktü. Karısı sesini çıkarmadan işine devam etti. Heyecanı, her şeyi dikkatle, üzerinde durarak yapmasından belli oluyordu. Dakikalar geçmekteydi.

Morel belki beşinci defa: «Ne zaman geliyor demiştin?» diye sordu.

«Treni altı buçukta geliyormuş.»

«Öyleyse yediyi on geçe buradadır.»

Kadın umursamaz gibi gözükersen, «Midland treniyle bir hayli gecikir,» dedi. William'ın geç geleceğine kendini inandırarak erken gelmesini sağlamak ister gibiydi. Morel kapıya gidip baktı, sonra gene döndü.

Karısı, «Allah iyiliğini versin, adam!» dedi. «Yumurtalarının üzerinde rahat edememiş gürk tavuklar gibisin.»

«Oğlana bir iki lokma bişiiyeler hazır etsen iyi olmaz mı?»

«Daha vakit çok!»

Morel, «Hiç de çok değil,» diyerek huysuz huysuz kııldandı. Bayan Morel sofrayı kaldırmaya başladı. Çaydanlık ısıklık çalıyordu. Beklediler, beklediler.

Bu arada çocukların üçü de, evden iki mil kadar uzakta, Midland ana hattının üzerindeki Sethley Bridge istasyonunun peronundaydılar. Bir saat beklediler. Bir tren geldi, ama William ondan çıkmadı. Hattın sonunda kırmızı yeşil ışıklar parlayıp duruyordu. Hava pek karanlıktı ve buz gibiydi.

Resmi kasketli bir memur yanlarından geçerken

Paul, Annie'ye fısıldadı, «Londra treni geldi mi diye sor bakalım.»

Annie, «Sormam,» dedi. «Hem sen sesini kıs. Bakarsın git filan der bize.»

Ama, Paul Londra'dan yolcu beklediklerini memur bilsin diye çırpınıyordu. Bunun bayağı bir fiyakası vardı. Ama gene de biriyle pat diye lafa girmekten çok korktuğu için, hele memur kasketli birine yaklaşıp bir şey sormaya pek kalkışamıyordu. Zavallılar, hem kovulma korkusundan, hem de onlar yokken peronda bir şey olur diye bekleme odasına giremiyorlardı. Karanlıkta, soğukta beklemeye devam ettiler.

Arthur neredeyse iki gözü iki çeşme, «Bir buçuk saat gecikti,» dedi.

Annie, «Malum, Noel öncesi, ne yapalım,» dedi.

Sonra hepsi sustu. Anlaşılmıştı. William gelmeyecekti. Gözleri tren yolunun karanlığı boyunca kaydı gitti. Londra bu hattın sonundaydı işte, ya da dünyanın öbür ucunda. Biri Londra'dan gelmeye kalkışırsa olmadık şeyler beklenebilirdi. Bıçak açmıyordu ağızlarını. Soğuktan donmuş, sessiz ve keyifsiz, birbirlerine sokulup kalmışlardı peronda.

Sonunda, iki saatten fazla bir gecikmeyle karanlığın derinliklerinden bir lokomotif ışığının baktığını gördüler. Bir hamal koştu geldi. Çocuklar yürekleri çarparak geri çekildiler. Manchester'e gidecek olan koskoca bir tren geldi durdu. İki kapı açıldı, birinden William indi. Hepsi birden ona doğru koştu. William keyifli keyifli onlara elindeki paketleri verdi ve hemencecik bu koskoca trenin Sethley Bridge gibi küçücük bir istasyonda, tarifesinde olmamasına rağmen kendisi için durduğunu anlatmaya koyuldu.

Bu arada anayla baba merak içindeydi. Sofra kurulmuş, pirzolalar pişmiş, her şey hazır bekliyordu.

Bayan Morel önüne siyah önlüğünü bağlamış, sırtına da en alımlı giysisini geçirmişti. Oturmuş kitap okur gibi yapıyordu, ama geçen her dakika onun için bir işkenceydi.

«Yahu, bi'buçuk saat oldu,» dedi Morel.

«O çocuklar da bekliyorlar hâlâ.»

«Tren daha gelmedi herhalde.»

«Demıştim ben. Noel öncesi tarifeler alt üst olur.»

İkisinin de içlerini endişe öyle bir kemiriyordu ki birbirlerine ters ters laf atmaktan kendilerini alamıyorlardı. Keskin, soğuk rüzgâr dışardaki dişbudağı inleliyordu sanki. Gece içinde Londra'dan eve kadar uzaklık ne müthişti. Gerçekten Bayan Morel acı içindeydi. Saatin tıkırtıları sinirine dokundu. Zaman ilerliyordu. Artık dayanılır gibi değildi.

Sonunda dışardan sesler duyuldu, eşikte bir ayak yürüdü. Morel yerinden fırlayarak, «Geldi!» diye haykırdı.

Olduğu yerde kalakalmıştı. Anne de kapıya doğru birkaç adım koştuktan sonra durup bekledi. Dışarda bir koşuşma oldu, kapı ardına kadar açıldı. William karşılarındaydı. Elindeki 'Gladstone' çantasını yere atarak hemen annesine sarıldı.

«Vald'anım!» dedi.

Annesi de, «Oğlum benim!» diye bağırdı.

Biraz daha onu bağrına bastı, öptü. Sonra kendine gelmeye ve normal olmaya çalışarak, «Ne kadar da geç kaldınız!» dedi.

William, «Ya, değil mi?» diyerek babasına döndü. «Eee, babacığım?»

İki erkek tokalaştılar.

Morel'in gözleri sulanmıştı.

«Oğlum benim! Hiç gelmeyeceksin sandık.»

William, «Gelmez olur muyum hiç!» diyerek ana-sına döndü.

Bayan Morel göğsü kabararak, gülümsedi: «Çok iyi gözüküyorsun.»

William yüksek sesle, «Elbette,» dedi. «İnsan evine gelince iyi olmaz mı?»

Yakışıklıydı William: İri yarı, dik duruşlu, korkusuz bakışlı.

Bir ara etrafı süsleyen yaprağı dökülmeyen yeşil dallar, ökseotuna, ocakbaşında teneke kalıplarının içinde duran turtalara göz gezdirdi.

Ferahlamış gibi bir tonla: «Hamdolsun anne, her şey gene eskisi gibi!» dedi.

Bir an sessizlik oldu. Sonra ansızın atılarak ocakbaşından bir turta kaptı ve olduğu gibi ağzına attı.

Babası, «Sen ömründe hiç böyle bir imaret fırını gördün müydü?»

William bir sürü armağan getirmişti. Son meteliğini bile onlar için harcamış olduğu besbelliydi. Evde bir bolluk, bir lüks havası hüküm sürmekteydi. Anne-sine sapı sarı kaplamalı bir şemsiye almıştı. Bayan Morel sonradan bunu ölünceye dek sakladı ve üzerine titredi. Herkese şahane bir şeyler gelmiş olduğu gibi kollarca da hiç duyulmadık şekerlemeler, tatlılar vardı: Örneğin Türk Lokumu, ananas şekerlemesi gibi şeyler ki çocukların gözünde ancak Londra'nın görkemi sağlayabilirdi bunları. Paul sonradan bu şekerlemeleri arkadaşları arasında ballandıra ballandıra anlatıp övmüştü:

«Sahici ananası dilim dilim kesmişler, sonra da şekerleme yapmışlar. Müthiş bir şey olmuş.»

Evde herkes sevinçten deli gibiydi. Evleri artık bir yuva sıcaklığına kavuşmuştu. Ne kadar acı çekmiş olurlarsa olsunlar büyük bir tutkuyla bağlıydılar evlerine. Toplantılar, eğlenceler düzenlendi. Herkes William Lon-

dra'dan nasıl dönmüş diye bakmaya geliyordu. Hepsi de onun «tam bir centilmen, dört dörtlük bir delikanlı» olduğunda karar kılıyordu.

William yeniden Londra'ya döndüğünde çocukların hef biri bir köşeye çekilip tek başlarına ağladı. Morel üzüntüsünden gitti, yattı. Bayan Morel ise uyuşturulmuş gibiydi, tüm hisleri felçliydi sanki. Delice bir sevgiyle bağlıydı oğluna.

William büyük bir deniz ulaştırma firmasının işlerine bakan bir avukatın yazıhanesinde çalışıyordu. Yaz ortasında patronu ona gemilerden biriyle, çok ucuza, bir Akdeniz yolculuğu yapma fırsatı çıkardı. Bayan Morel, «Git, git, oğlum. Eline bir daha böyle bir fırsat geçmeyebilir,» diye yazdı. «Senin Akdeniz'de keyif çatıyor olmanı düşünmek beni eve gelmenden belki de daha çok sevindirir.»

Ama William on beş günlük tatilini geçirmek için gene evine geldi. Genç yüreğindeki tüm yolculuk arzularını kabartan ve yoksulluk içinde geçmiş yılların sıcak, tatlı, güneye gitme düşlerini üzerinde toplayan Akdeniz bile onu evinden ayıramamıştı. Bu da annesine birçok üzüntüsünü unutturdu.

V

PAUL HAYATA ATILIYOR

Morel oldukça savruk bir adamdı, tehlikelere karşı kayıtsızdı. Onun için de başından kaza eksik olmazdı. Bayan Morel ne zaman bahçe tarafından boş bir kömür arabası tıkırtısı duysa hemen salona koşar, kocasını arabaya oturtulmuş, yüzü gözü kir pas içinde, vücudunun orası burası ya sakatlanmış ya da sancı içinde göreceğini düşünürdü. Eğer gelen gerçekten kocasıysa yardıma giderdi.

William Londra'ya gittikten bir yıl kadar sonra, Paul'un okulu bitirip henüz iş bulmadığı sıralarda bir gün Bayan Morel yukardayken Paul ise mutfakta resim yapıyordu; yetenekliydi delikanlı, iyi fırça kullanıyordu. Derken kapı çalındı. İstemeye istemeye fırçayı elinden bıraktı. O sırada annesi de yukardaki pencereyi açmış, kimin geldiğine bakıyordu.

Kapıda kömür tozuna, çamura bulanmış küçük bir işçi çocuk vardı.

«Walter Morel'lerin evi burası mı?» diye sordu.

Bayan Morel, «Evet,» dedi. «Ne var?» Ama ne olduğunu çoktan kestirmişti.

Çocuk: «Sizin bey kaza geçirdi,» dedi.

Kadın: «Çileli başım,» dedi. «Evlad, bu adamın kaza geçirmediği gün yok ki! Bu kez ne yapmış?»

«Tam olarak bilmiyorum, ama bacaana bişeyler olmuş. Hastaneye kaldırdılar.»

Bayan Morel: «Aman Yarabbi!» diye haykırdı. «Ne biçim adam bu yahu! İnsana beş dakika rahat yok. Varsa ipe götürsünler beni. Daha başparmağı yeni iyileşmişti, şimdi de bu çıktı... Sen kendin gördün mü evlat?»

«Dipteyken gördüm. Bir tekne içinde yukarı çıkarlarken de gördüm. Baygındı, ölü gibiydi. Lamba odasında Doktor Fraser muay'ne ederken bastı yaygarayı, sövdü, saydı. Eve gidecem diye tutturdu. Hastaneye gitmem dedi...»

Çocuk başka ne diyeceğini bilemiyerek sustu.

«Tabi eve gelmek ister, bütün yük benim üstüme kalsın diye! Neyse eksik olma evlat. Ah benim çileli başım, bıktım usandım, patlayacağım artık.»

Aşağı kata indi. Paul farkında olmadan yeniden resim yapmaya koyulmuştu.

Bayan Morel, «Hastaneye kaldırdıklarına göre bu sefer kötü demek!» diye sözüne devam etti. «Ama ne dikkatsiz bir mahluk bu. Başka adamların başına hiç bu kadar kaza gelmiyor. Elbette yükü benim üstüme yıkmak ister. Oysa tam biraz kendimizi toparlıyorduk. Kaldır bunları burdan, resim yapmanın zamanı değil şimdi. Kaçta tren var? Biliyorum Keston'a gitmek zorunda kalacağım. O yatak odasını da bırakmak zorunda kalacağım.»

Paul, «Ben toparlayabilirim,» dedi.

«Hiç gereği yok. Dönüşte yedi trenine yetişirim sanıyorum. Ah çileli başım, nasıl etrafı birbirine katacak. Tinder Hill'deki granit parçaları aklıma geliyor, bizimki onlara böbrek taşı der çıkar, oysa paramparça

edecekler onu. Niçin düzeltmezler onları merak ediyorum, içinde bulundukları tehlikeli durum ve yanlarından ambulansla geçen adamlar. Burada bir hastaneleri olacak sanırsın. Adamlar arsayı ve beyler düşünün, bu yerin çalışabilmesi için yeter sayıda kaza olması gerek! Ama hayır, onları kağı arabası gibi giden bir ambulansla on mil uzaklığa, Nottingham'a kadar taşımaları. Neresinden baksan müthiş bir rezalet. Ah, ah nasıl söylenecek. Bilirim, ben malımı bilirim. Kim var yanında acaba? Herhalde Barker. Zavalılık, gittiğine bin pişmandır, ama ona iyi bakacaktır, eminim. Hastanede ne kadar kalacağı belli değil, sıkıntıdan çatlayacaktır. Ama incinen yalnızca ayağıysa, pek o kadar kötü sayılmaz.»

Bir yandan da giyiniyordu. Çabuk çabuk yeleşini çözerken eğildi, sıcak su kazamına baktı. Yedek su kabına yavaş yavaş su sızıyordu.

Sabırsızca kulbu oynatmaya çalışırken, «Yerin dibine batsın bu kazan,» diye bağırdı. Ufak tefek bir kadında bulunması oldukça şaşırtıcı sayılabilecek bayağı güzel, güçlü, kuvvetli kollara sahipti.

Paul etrafı derledi topladı, çaydanlığı ateşe koydu, sofrayı kurdu.

«Nasıl olsa dört yirmiden önce tren bulamazsın, daha çok vaktin var,» dedi.

«Hayır, hayır vaktim yok benim,» dedi kadın. Bir yandan yüzünü kuruluyordu, havlunun üzerinden süzdü oğlunu.

«Pekâlâ var. Ne olursa olsun, bir fincan çay içmeden gitmek yok. Ben de Keston'a geleyim mi?»

«Ne diye geleceksin?.. Hastaneye ne götüreyim acaba? Ah çileli başım! Temiz bir gömlek alayım. Şükür, gerçekten temizmiş. Ama biraz havalandırmak gerek.

Çorap, herhalde bir de havlu. Sonra bir iki mendil. Başka ne var götürülecek?»

Paul: «Bir tarak, bir de bıçak, kaşık, çatal,» dedi. Babası bundan önce de hastanede kalmıştı.

Bayan Morel şimdi biraz kır düşmüş, ipek gibi ince, uzun kestane rengi saçlarını tarayarak, «Kim bilir ayakları ne durumdaydı?» diye sözüne devam etti. «Belden yukarısını temiz tutmaya çok meraklıdır, ama aşağısını hiç umursamaz. Neyse onun gibisini çok görüyorlardır.»

Paul sofrada her şeyi hazır etmişti. Annesine çok ince birkaç dilim ekmek kesip tereyağı sürdü. Çayını doldurarak: «Buyur bakalım,» dedi.

Annesi, «Hiç çay içecek halim yok,» diyerek aksilendi.

Çocuk, «Halin olsa da, olmasa da içeceksin. Fincana kondu bile,» diye ayak diredi.

Bunun üzerine kadıncağız oturdu, çayını yudumladı, sessiz sedasız bir şeyler atıştırdı. Düşünüyordu.

Birkaç dakika sonra da yola koyuldu. Keston istasyonuna kadar iki buçuk mil yürüyecekti. Kocasına götürdüğü şeyler filesini şişkinleştirmişti. Paul onun çalılıklar arasından yokuş yukarı tırmanışını seyretti. Acılarla sorunlar gene ufak tefek, çevik adımlı bu kadını bulmuştu. Çocuğun içi sızladı. Endişesinden hızlı hızlı yürüyen kadın da geride bıraktığı oğlunun yüreği çırpınarak onun üzerine titrediğini, yükün taşıyabildiği kadarını taşıdığını, giderek ona destek bile olduğunu hissediyordu. Hastanedeysen de: «Çocukcağıza babasının durumunun ne kadar ağır olduğunu söyleyince çok üzülecek. Dikkatli davranayım bari,» diye düşündü. Evine dönmek üzere tekrar yollara düştüğünde de derdini paylaşmaya gidiyormuş gibi bir hisse kapıldı.

Eve adımını atmıştı ki Paul, «Kötü mü?» diye sordu.

Anası: «Oldukça kötü,» dedi.

«Neymiş?»

Kadın içini çekerek oturdu, şapkasının bağlarını çözmeye başladı. Oğlu onun yüzünün yukarı doğru çevrilişini, iştten yıpranmış o küçücük ellerinin çenesinin altındaki kurdeleyi çözüşünü seyrediyordu.

Sonunda kadın, «Gerçekten tehlike yok,» diye cevap verdi. «Ama hastabakıcının dediğine göre ayağı kötü ezilmiş. Koskoca bir kaya parçası tam bacağının şurasına düşmüş ve kemik birkaç yerinden kırılmış. Bazı kemik parçaları meydanda görünüyor.»

Çocuklar: «Üf, ne feci!» diye bağıştılar.

Bayan Morel: «Sonra babanız da öleceğinden emin elbet,» diyerek anlatmaya devam etti: «Öyle olmasa zaten babanız olmazdı. Yüzüme baktı baktı da: 'Artık benim işim bitti, kızcağızım,' dedi. Ben de, 'Saçmalama, ne kadar kötü kırılmış olursa olsun, kırık bacak adamı öldürmez,' dedim. Ama o: 'Benim burdan çıksa çıksa tabutum çıkar,' diye inliyordu. Ben de dedim ki: 'İyileştiğinde seni bahçeye tahtadan bir kutu içinde çıkarmalarını istiyorsun galiba. Söyle hastanedekilere, eminim bu arzunu kırmazlar.' Başındaki hemşire de, 'Uygun görürsek neden yapmayalım,' dedi. Biraz sert ama, doğrusu pek hoş bir hemşire.»

Şapkasını çıkardı. Çocuklar hiç konuşmadan bekliyorlardı.

Anneleri, «Durumu şimdilik ağır elbet,» diye devam etti. «Daha bir süre de böyle gider artık. Ne de olsa büyük bir şok. Çok kan da kaybetmiş. Ezilmeler de tehlikeli elbet. Kırıkların öyle kolay kolay kaynayacağı pek belli değil. Sonra ateş yapma ve mikrop kapma ihtimalleri de var. Kangren yaparsa alıp götürür tabi. Ama onun her yarası çabuk iyileşir, kanlı canlıdır o.

Onun için kangren ,mangren olacağını sanmıyorum. Ama elbette bir yara sözkonusu...»

Heyecandan, endişeden rengi uçmuştu. Çocuklar babalarının durumunun ağır olduğunu anladılar. Evin içini bir sessizlik, bir endişedir aldı.

Paul biraz sonra: «Ama her zaman iyileşir o,» dedi.

Annesi, «Ben de ona öyle söyledim zaten,» diye ekledi.

Herkes sessizlik içinde dolaşıp duruyordu.

Bayan Morel, «Çok bitkin, çökmüş bir hali var,» dedi. «Ama hemşire sancı böyle yaparmış diyor.»

Annie annesinin paltosuyla şapkasını kaldırdı.

«Kalkıp geleceğim zaman bana öyle bir bakışı vardı ki! 'Artık ben gideyim, Walter... tren zamanı geldi... sonra çocuklar da var,' dedim. Yüzüme şöyle bir baktı. İçim fena oldu doğrusu.»

Paul gene eline fırçasını aldı, resmine devam etti. Arthur dışarıdan biraz kömür almaya gitti. Annie keyifsiz oturuyordu. Bayan Morel ilk çocuğuna hamileyken kocasının yapmış olduğu küçük sallanır sandalyesinde hareketsiz, düşünceler içindeydi. Kederliydi, hastanede sancılar içinde kıvranan adama candan üzülüyordu. Ama kalbinin derinliklerinde ona karşı sevgiyle dolu olması gereken yer bomboştu. Şu anda, içindeki bütün kadınlık merhametinin kabarmış olduğu, kocasına bakmak, onu kurtarmak için saçını süpürge etmeye hazır bulunduğu, mümkün olsa onun yerine acı çekmeye seve seve katlanacağı şu anda, içinin derinliklerinde bir yerde hem kocasına, hem de onun çektiği acıya aslında ilgisiz kalıyordu. İşte ona en çok acı veren şey kocasına acımasına rağmen onu sevememesiydi. Bir süre derin derin düşündü.

Sonra ansızın, «Keston yolunun yarısına gelmiştim

ki farkına vardım,» dedi. «Meğer ayağымda bu eski iş kunduralarıyla yola çıkmamış mıyım... bakın şu hale!» Bunlar Paul'un burunları yenmiş, kahverengi eski kunduralarıydı. «Öyle utandım, öyle utandım ki yerin dibine geçtim,» diye ekledi.

Sabahleyin Annie ile Arthur okuldalarken. Paul annesinin ev işlerine yardım ediyordu. Annesi de ona içini dökmeye başlamıştı.

«Hastanede Barker'ı buldum. Zavallı adamcağız, berbat bir haldeydi. Ona: 'Bizimkiyle nasıl bir yolculuk yaptınız?' diye sordum. 'Sormayın bana,' dedi. 'Tamam,' dedim. 'Onun ne olacağını bilirim ben.' 'Çok kötü yaralandı, Bayan Morel, çok kötü.' 'Biliyorum.' 'Her sarsıntıda yüreğim ağzıma geldi. Son'a bi'de çulunu duyun. Dünyayı verseler bidaa kaldıramam.' 'Anlıyorum.' 'Zor iş bizimkisi! Bıkez bişiy geldimi başına, eski hale dönüş çok zaman istiyö.' 'Öyle.' Ben bu Bay Barker'ı seviyorum. Erkekçe, dan dan bir hali var.»

Paul sessizce işini yapmaya koyuldu.

Bayan Morel devam etti: «Babanız gibi biri için hastaneye dayanmak zordur elbet. Hiçbir kuralı anlamaz ki o. Sıkıya gelemez, kimseyi de dokundurtmaz kendine. Hani kalçasındaki kaslar incindiğinde günde dört kez pansuman yapılacağı zaman benden ve annesinden başka bir kimseye yaptırtır mıydı? Yaptırtmazdı. Onun için orada her işini hemşirelerin yapması gücüne gidecek elbet. Hiç içime sinmedi onu orada bırakmak. Öpüp ayrılırken içim sızladı.»

Oğluyla yüksek sesle düşünüyormuş gibi konuşuyordu. Paul da can kulağıyla onu dinliyor, derdini paylaşılarak hafifletmeye çalışıyordu. Sonunda annesi, kendi de farkında olmadan, her derdini onunla paylaşmaya başladı.

Morel'in durumu gerçekten ağırdı bu kez. Bir hafta

tehlikeli dönemi atlarmaya çalıştı. Sonra kefeni yırttı. Ve onun artık kurtulacağı belli olunca, bütün aile rahat bir nefes aldı, neşeleri geri geldi.

Morel hastanedeşken dünyalıkları kötü değildi. Ocaktan haftada on dört şilin, hastaların kulübünden on, maluliyet fonundan da beş şilin geliyordu; sonra ocaktaki şefler her hafta Bayan Morel için beş, ya da yedi şilin ayırabiliyorlardı. Onun için işler tıkrında sayılabiliridi. Morel hastanede iyiye doğru giderken evde bütün aile mutluydu, huzur içindeydi. Çarşambayla cumartesileri Bayan Morel kocasını görmeye Nottingham'a giderdi. Dönüşte her zaman küçük küçük armağanlar getirirdi: Paul'a birkaç tüp boya ya da kalın resim kâğıdı, Annie'ye, kızcağzın birisine postalamasına izin verilmeden önce bütün ailenin günlerce hayran hayran baktığı posta kartları, Arthur'a bir kıl testere ya da biraz kontrplak. Büyük bir sevinçle Nottingham'ın koca koca mağazalarındaki serüvenlerini anlatırdı. Resim malzemesi satan dükkândakiler artık onu tanımışlardı ve Paul'u da biliyorlardı. Kitapçıda çalışan kız onunla yakmdan ilgilenmişti. Bayan Morel'in Nottingham dönüşünde anlatacak o kadar çok şeyi olurdu ki, yatma zamanına dek hep birlikte otururlar, konuşup tartışıyorlardı. Arada bir Paul da korları taraklardı.

«Artık evin erkeğı benim,» diye böbürleniyordu Paul. Bir yuvanın ne kadar huzurlu olabileceğini bizzat yaşayıp öğrendiler. Gerçi hiçbirisi bu denli katı yürekli olduğunu kabul edemezdi ama babalarının yakında döneneğine sanki üzüüyorlardı.

Paul on dördüne basmıştı ve iş arıyordu. Ufak tefek, narin yapılı bir delikanlıydı, koyu kestane rengi saçları, masmavi gözleri vardı. Yüzü çocuksu tombişliğini şimdiden kaybetmiş, sert hatları, keskin ve son derece anlamlı haliyle William'inkini andırır olmuştu.

Hep bir şeyler görüyormuş gibi hayat dolu, sıcacık bir bakışı vardı. Annesi gibi birdenbire gülümsemesi çok canayakındı. Ama ruhunun cıvıl cıvıl akışında bir aksama olduğunda yüzü aptallaşıp çirkinleşirdi. Anlaşılmadığı, ya da değerinin bilinmediği zaman ahmaklaşan, soytarılaşan, en ufak bir sevgi, sıcaklık gösterildiğinde de sevimlileşen bir çocuktuktu.

Herhangi bir şeyle ilk karşılaşma ona çok acı verirdi. Yedi yaşındayken okula başlamak onu karabaslanlara boğmuş ve bir işkence olmuştu, ama sonradan sevmişti okulu. Şimdi de hayata atılmak zorunda olduğunu hissettiğinden, çekingenlik ve utangaçlık krizleri içinde kıvranıyordu. Resim yapmadaki ustalığı, yaşına göre oldukça iyiydi, ayrıca vaftiz babası, annesinin eski arkadaşı, Rahip Bay Heaton'ın öğrettiği biraz Fransızca, Almanca ve matematik biliyordu. Yalnız para getirecek hiçbir marifeti yoktu. Annesine göre zayıf bünyeli olduğu için ağır iş yapamazdı. Paul elleriyle bir şeyler yapmayı da sevmez, ortalıkta dolanmayı, kırlarda gezinip kitap okumayı, resim yapmayı yeğlerdi.

Annesi: «Ne olmak istiyorsun?» diye sorunca delikanlı, «Ne olursa,» diye karşılık veriyordu. Bayan Morel de, «Cevap değil bu,» diyordu.

Ama aslında bu Paul'un içtenlikle verebileceği tek karşılıktı. Dünya yüzündeki emeli, evine yakın bir yerde haftada otuz, otuz beş şilin kazanmak ve sonra da, babası ölünce annesiyle bir kır evine taşınıp keyfince resim yaparak, gezip tozarak mutlu bir yaşam sürdürmektir. Hayatta bir şeyler yapabilme konusunda programı buydu. İçin için mağrur bir çocuktuktu, insanları kendine göre ölçer biçer, pek kolay değiştirelemeyecek bir yere oturturdu. Günün birinde gerçek anlamda bir ressam olabileceği de aklından geçirdi, ama bunun üzerinde pek fazla durmazdı.

Annesi: «Öyleyse gazetelerdeki ilanlara bakman gerekiyor,» demişti.

Paul ona şöyle bir bakmıştı, çünkü böyle bir şey kendi gözündeki feci bir alçalma, büyük bir azaptı. Ama sesini çıkarmadı. Sabah kalktığında tüm benliği bu düşünceyle düğüm düğüm olmuştu.

«Gidip iş ilanlarına bakmam gerek.»

Bu düşünce bir perde gibi sabahın önüne gerilmiş, içindeki bütün sevinci, giderek yaşamı bile boğabilecek bir duruma gelmişti. Yüreği sınırsız bir düğümdü sanki.

Sonra bir gün sabah saat onda yola koyuldu. Sessiz, kendi halinde bir çocuk olarak bilinirdi. Küçük köyün güneşli sokaklarında yürürken, karşılaştığı bütün insanlar sanki kendi kendilerine, «Gazetelerde iş ilanlarına bakmak üzere Kooperatifin okuma odasına gidiyor,» diyorlardı. «İş bulamamış, herhalde anasının sırtından geçiniyordur.» Kooperatifin perdesi dükkânının arkasındaki taş merdivenleri sürüklenen adımlarla tırmandı ve okuma odasının kapısından içeri bir göz attı. Genellikle burada bir iki kişi bulunurdu; ya yaşlı, işe yaramaz kimseler, ya da «kulüpten geçinen» madenciler. Paul içeri girdi. İçerdekiler başlarını kaldırıp ona baktıklarında içi içine geçti. dayanamayacak bir hale geldi. Sonra -bir masa başına oturdu, haberlere göz gezdirir gibi yaptı. Odadakilerin, «On üç, on dördündeki bir çocuk okuma odasında gazete başında ne arıyor?» diye düşündüklerini sanıyor, üzülmüyordu.

Pencereden dışarıya özlemlili, mahzun bir bakışla göz attı. Şimdiden makineleşmenin tutsağı olmuştu. Karşıdaki eski kırmızı bahçe duvarının üzerinden başlarını çıkarmış duran ayçiçekleri neşeli yüzleriyle, asagıdaki yolda eve yemek için bir şeyler yetiştirmeye çalışan kadınları seyrederek gibiydiler. Vadi güneşte yer yer

parlayan mısır tarlalarıyla doluydu. Tarlaların arasından da iki ocağın buhar bulutları tütüyordu. Uzaktaki tepelerde Annesley Ormanları görünüyordu, karanlık ve sihirli. Paul'un yüreği şimdiden ağırlaşmıştı. Köleleşiyordu. Doğup büyüdüğü bu vadiye tatmış olduğu özgürlük artık sona eriyordu.

Biracıların arabası Keston'dan sanki yuvarlana yuvarlana çıkageldi. Arabanın iki yanına patlamış fasulye sırtındaki taneler gibi dörder tane koskoca fıçı yerleştirilmişti. Sürücü yerine kurulmuş oturan arabacı neredeyse Paul'un gözünün hizasındaydı. Arabacının o küçük, sivri kafasındaki saçlar güneşten iyice ağarıp tümüyle beyazlaşmış gibiydiler. Çuvaldan önlüğünün üzerine sarkıttığı kırmızı, kalın kollarının üzerindeki tüyler de pırlıyordu. Kıp kırmızı yüzü güneş ışığından parlamış, uykuluydu sanki. Güzel doru atların arabayı kendi kendilerine çekip götürdükleri besbelliydi.

Paul aptallığa özendi. Kendi kendine, «Keşke ben de şu arabacı gibi şişman olsaydım,» dedi. «Ne olurdu, güneş altında yatan bir köpek, bir domuz ya da bir biracının arabacısı olsaydım.»

Odadakiler sonunda çıkıp gidince Paul, küçük bir kâğıt parçasına çabuk çabuk iki iş ilanı çekti ve dünyalar kadar ferahlayarak usulca dışarı süzüldü. Annesi ilanlara bakıp, «Evet, deneyebilirsin,» diye onayını bildircekti.

William örnek olarak, oldukça usturuplu bir iş diliyle yazılmış başvuru mektupları hazırlamıştı. Paul da birtakım yerlerini değiştirerek kopya ettiğinde eciş bücüş el yazısından dolayı, her şeyi pek güzel beceren ağabeyi sinirlenmemek için kendini zor tutmuştu.

Bu aralarda William bir gösteriş hevesine kapılmıştı. Londra'da Bestwood'daki arkadaşlarından çok daha üstün kişilerle haşır neşir olabileceğini keşfet-

mişti. İşyerindeki kâtiplerden bazıları hukuk okumuşlardı ve bir tür staj döneminden geçmekteydiler. William zaten eskiden beri nereye gitse arkadaş bulurdu, öylesine neşeli ve gergindi. Çok geçmeden, Bestwood'daki yanına yaklaşılabilen banka müdürüne burun kıvrarak, baş papaz efendiyi ziyaret etmeye pek can atmayacak kimselerle düşüp kalkıyor, hatta evlerine gece yatısına bile gidiyordu. Bundan dolayı kendini bir şey sanmaya başlamıştı. Aslında bu kadar kolaylıkla bir centilmen olabildiğine kendisi de biraz şaşmaktaydı.

Annesi onun bu denli huzurlu oluşuna sevinliyordu. Walthamstow'da kaldığı yer pek iç açıcı değildi, ama asıl meraklanılacak yan, genç adamın mektuplarına sinnen bir rahatsızlık havasıydı. Delikanlı geçirdiği bütün bu değişikliklerden dengesini yitirmişti sanki; toprağa sağlam basmak bir yana, yeni yaşamının hızlı akıntısında başı dönerek sürüklenip gidiyor gibiydi. Bu bakımdan annesi onun için tasalanıyordu, çünkü kendini kaybetmeye başladığını hissederek gibiydi. William dansa, tiyatroya gittiğini, sandalla ve arkadaşlarıyla gezintiye çıktığını söylüyordu. Ama annesi, onun sonradan buz gibi odasında Latince hafızladığını biliyordu. Çünkü William gerek işinde, gerek hukuk mesleğinde ilerleyebilmeyi arzu ediyordu. Artık annesine de hiç para gönderemez olmuştu. Kazandığı üç beş pul kendi giderlerine ancak yetiyordu. Bayan Morel bir şey istemiyordu ama sıkıştığı zamanlarda bir on şilin gelse bir sürü derde deva olurdu. Annesi hâlâ, kendi desteği sayesinde, William'ın becereceği işlerle ilgili düşler kuruyordu. Onun omuzlarına nasıl bir yük, içine nasıl bir dert olduğunu kendi kendine bir an bile itiraf etmiş değildi.

William son zamanlarda dansta tanıştığı bir kızın da çok sözünü eder olmuştu. Esmer güzeli, oldukça

genç bir leydi gibiymiş. Peşinden sürüyle erkek koşuyormuş.

Annesi yazdığı bir mektupta; «Acaba onun peşine takılan erkekleri görmeseydin gene arkasından koşarmıydın oğlum?» diye soruyordu. «Kalabalıkta ya da başkalarıyla aynı işi yaparken başın göğe eriyor. Ama ayağını denk al ve bir düşün: Onu elde edip de yalnız başına kaldığın zaman aynı hisleri duyacak mısın?»

William bunlara pek kulak asmıyor, kızın peşinden ayrılmıyordu. Onu sandal gezintisine çıkarmıştı. Annesine: «Onu bir görsen neler hissettiğimi anlarsın,» diye bir mektup yazdı. «Uzun boylu, zarif, dupduru, sanki saydam, buğday bir teni, kuzguni siyah saçları, öyle güzel külrengi gözleri var ki... parlak, alaycı, geceleyn suya vuran ışıklar gibi. Onu görmediğin için taş atmanı doğal karşılıyorum. Londra'nın en şık kadınları kadar zevkli giyiniyor. Diyorum sana, oğlun onunla Piccadilly'de piyasaya çıktığında başı dik geziyor.»

Bayan Morel, oğlunun; kendisine yakın, sevdiği bir kadından çok yalnızca şık giysiler içinde zarif bir endamla Piccadilly'de piyasaya çıktığını için için sezinliyordu. Ama gene de o şüpheli tarzıyla oğlunu bu başarısından ötürü kutladı. Çamaşır teknesinin başında iş görürken de William'la ilgili kara kara düşüncelere dalmıştı. Onun giyimine düşkün, har vurup harman savuran bir kadınla evlenerek, kazandığı üç buçuk pulla süründüğünü, kentin kenar mahallelerinden birinde, küçük pis bir evde ömür tükettiğini görür gibi oluyordu. Sonra kendi kendine, «Hadi, hadi,» diyerek avunuyordu. «Ortada fol yok, yumurta yokken dert çıkarıp aptallık ediyorum.» Bununla birlikte yüreğindeki dert yükü bir an bile kalkmıyor, William yanlış bir iş yapacak diye ödü kopuyordu.

Bir süre sonra Paul, Nottingham, Spaniel Row, No.

21'deki Fenni Giyim Eşyası ve Cerrahi Aletler İmalâtçısı Thomas Jordan'a başvurmasını bildiren bir mektup aldı. Bayan Morel sevinçten uçuyordu.

Gözleri parıldayarak, «Gördün mü, daha dört tane-cik mektup yazdın, işte üçüncüsüne karşılık geldi bile,» dedi. «Senin şansın açık evladım, hep söyler dururum.»

Paul, Bay Jordan'ın antetli kâğıdının üzerindeki lastik çorap ve başka fenni gereçlerle süslü tahta bacak resmine baktı, içine bir ürküntü geldi. Dünyada lastik çorap diye bir şeyin bulunduğundan pek haberi olmamıştı. İş dünyasının inceden inceye hesaplanmış değerler sistemiyle kişisizleştirilmişliğini sezinliyor gibiydi, dehşete kapıldı. Tahta bacaklardan para kazanılabileceği düşüncesi de canavarca görünüyordu ona.

Bir salı sabahı ana oğul yola çıktılar. Aylardan ağustostu ve etraf cayır cayır yanıyordu. Paul'un içi kaskatı kesilmişti. Yabancılarla karşılaştığında beğenilmek ya da geri çevrilmek düşüncesinden doğan bu mantıksız acıya dayanmak yerine, daha şiddetli bedensel bir acı çekmeye çoktan hazırды. Bununla birlikte annesiyle bıcı bıcı konuşmasını sürdürüyordu. Bu gibi şeylerin onu nasıl üzdüğünü annesine hiçbir zaman itiraf etmeyecekti, zaten kadıncağz da kısmen kestirebiliyordu. Bir sevgili gibi şen ve şakraklı annesi. Bestwood istasyonunun bileti gişesinin önünde Paul onun para çantasından bileti paralarını çıkarmasını seyretti. Eski siyah güderi eldivenlerinin o eskimiş para çantasından gümüşleri teker teker almasını gördükçe yüreği annesine duyduğu sevginin acısıyla dolup taşı.

Bayan Morel oldukça heyecanlı ve neşeliydi. Öteki yolcuların yanında yüksek sesle konuşup durması Paul'u tedirgin etmişti.

«Şu kafasız ineğe bakın hele! Sirkte numaraya çıkmış gibi koşuşup duruyor.»

Paul oldukça yavaş bir sesle, «Herhalde kuyruk altına sinek yapışmıştır,» dedi.

Annesi yüksek sesle ve hiç çekinmeden, «Neresine, neresine yapışmıştır?» diye sordu.

Bir ara ikisi de kendi düşüncelerine daldılar. Annesinin karşısında oturduğu bir an bile aklından çıkmıyordu. Ansızın gözleri karşılaştı, kadın oğluna gülümse-di... Çok az rastlanan, sanki gizli gülümsemeydi bu; ışık ve sevgiyle güzelleşmiş. Sonra ikisinin de bakışları pencereden dışarı kaydı.

Tıngır mingır tren yolculuğunun on altı mili bitince ana oğul kendilerini Nottingham'ın büyük İstasyon Caddesi'ne attılar. Sanki bir serüven yaşayan sevgililer gibiydiler. Carrington Sokağı'na geldiklerinde durup parmaklığa yaslanarak kanaldaki mavnaları seyrettiler.

Yüksek fabrika duvarlarının arasından akan suyun üzerindeki güneş parıltısını görünce Paul: «Tıpkı Venedik gibi,» dedi.

Annesi gülümseyerek: «Belki,» diye ekledi.

Dükkanlar pek hoşlarına gitti.

«Şu bluzla bak hele! Bizim Annie'ye kim bilir ne kadar yakışır. Sadece bir sterlin, on bir şilin, üç peni. Ucuz sayılmaz mı?»

«Hem de el işi.»

«Evet.»

Vakitleri boldu, ağırdan alıyorlardı. Kent onlar için hem yabancıydı, hem de çekiciydi. Ama çocuğun içi korkudan sımsıkı bir düğüm olmuştu. Thomas Jordan ile yapacağı görüşme ürkütüyordu onu.

St. Peter Kilisesi'nin saatine göre vakit on bire geliyordu. Nottingham Şatosu'na giden dar bir yola saptılar. Sıkıntılı eski bir sokaktı. Alçak, karanlık dükkanlar, kapıları pirinç tokmaklı, sarı merdivenleri kal-

dırırna inen koyu yeşil evler dizilmişti iki yana. Eski dükkânlardan bir tanesinin küçücük penceresi kurnaz, yarı kapalı bir gözü andırıyordu. Ana oğul, gayet dik-katli, her yanda «Thomas Jordan ve Oğlu» tabelasını arıyorlardı. Vahşi bir ülkede ava çıkmış gibiydiler. He-yecandan nereye bastıklarını bilmiyorlardı.

Ansızın karşılarna büyük bir kemer çıktı. Kemerin üzerinde çeşitli firmaların tabelaları vardı ve Thomas Jordan'ın adı da bunların arasındaydı.

Bayan Morel: «İşte burada!» dedi. «Ama buranın neresinde?»

Etrafa bakındılar. Bir yanda tuhaf, karanlık bir mukavva fabrikası, öte yanda da bir Tüccarlar Oteli vardı.

Paul: «Geçitte olsa gerek,» dedi.

Bunun üzerine, toparlanıp kemerin altından dal-dılar ejderhanın ağzına. Kendilerini geniş bir avluda buldular. Çevresini kuşatan yüksek binalarla avlu ku-yuya benziyordu. Her bir yana samanlar, mukavva parçaları, kutular saçılmıştı. Bir sandıktan taşan sa-manların üzerinde parıldayan güneş ışığı bunları altına dönüştürmüştü sanki. Ama bunların dışında avlu bir maden ocağını andırıyordu. Bir sürü kapı ve iki kat merdiven vardı. Tam karşılarında, bir kat merdivenle çıkılan kirli bir cam kapının üzerinde, aradıkları o uğursuz sözler görölüyordu: «Thomas Jordan ve Oğlu, Cerrahi Aletler». Bayan Morel önden, Paul de peşinden yürüdü. Annesini kirli merdivenlerden kirli kapıya dek izleyen Paul Morel'in içindeki ağırlığa nazaran, 1649'da başı uçurulan I. Charles'in sehpaye giderken duyduk-ları çok hafif kalırdı.

Annesi kapıyı itti ve açtı, sevinçli bir şaşkınlık içinde duraladı. Önlerine depo gibi bir yer çıktı. Dört

bir yana krem rengi kâğıtlara sarılmış paketler saçılmıştı. Kollarını sıvamış kâtipler evlerindeki kadar rahat bir biçimde çalışmaktaydılar. Deponun loş ışıkları altında parlak krem rengi paketler kendiliklerinden ışık saçarmış gibi duruyordu. Tezgâhlar koyu kahverengi tahtadan yapılmıştı. Her şey yerli yerindeydi, bir ev havası esiyordu. Bayan Morel iki adım ilerleyip durdu. Paul da hemen arkasındaydı. Annesinin başında pazarları giydiği şapkası, yüzünde de siyah bir tül vardı. Paul'un sırtındaysa çocukların giydiği geniş beyaz yakalık ve bir Norfolk giysisi* vardı.

Kâtiplerden biri başını kaldırıp baktı. Küçük yüzlü, keskin bakışlı, ince uzun biriydi. Odanın öteki ucundaki camekânlı büroya doğru bir göz attı. Sonra kalkıp ilerledi. Hiçbir şey söylemedi ama yumuşak, soru sorar gibi bir tarzda Bayan Morel'e doğru eğildi.

«Bay Jordan'ı görebilir miyim?»

Genç kâtip, «Çağırayım,» dedi.

Öteki uçtaki camekânlı büroya gitti. Kırmızı suratlı beyaz favorili, yaşlı bir adam doğrularak bakındı etrafa. Paul'a Pomeranya köpeklerini anımsattı. K'sa bacaklı ve oldukça tıknazdı, alpakadan bir ceket giyiyordu. Ne olup bittiğini anlamak üzere kulaklarını kabartmış Paul'la Bayan Morel'e bakıyordu. Sonra yanlarına geldi:

«Günaydın,» dedi. Bayan Morel'in önünde duralamıştı. Besbelli onun müşteri olup olmadığını kestiremiyordu.

«Günaydın. Oğlumu getirdim, Paul Morel, bu sabah görmek istemiştiniz.»

Bay Jordan iş dünyasına özgü sertçe bir tavırla: «Bu taraftan buyrun,» dedi.

(*) Arkası kemerli, yanları pileli kısa erkek ceket ve pantolondan oluşan bir İngiliz kıyafeti.

İmalâtçının peşinden eski, parlak yüzlü siyah meşin koltuklarla döşeli, oldukça kirli, küçük bir büroya girdiler. Masanın üzerinde karmakarışık duran fıtık bağları ve yıkanmış sarı güderiden kasnaklar vardı. Hepsi yeni ve canlı gibi gözüküyorlardı. Paul'un burnuna yeni yıkanmış güderinin kokusu geliyordu. Bunların ne olduğunu merak etti. Ama o denli sersemlemişti ki ancak dıştaki şeyleri farkedebiliyordu.

Bay Jordan, Gertrude Morel'e, sinirli bir tavırla, at kılından dokunmuş kumaştan yapılan minderli bir sandalyeyi göstererek, «Buyrun oturun,» dedi. Kadın-çağz sandalyenin ucuna eğreti bir biçimde ilişti. Yaşlı, ufak tefek adam kıpır kıpır bir şeyler arandı ve bir kâğıt parçası buldu:

«Bu mektubu sen mi yazdın?» diye sorusunu yapıpıştırıp elindeki kâğıdı Paul'a uzattı. Çocukçağz bunun kendi mektubu olduğunu farkedince, «Evet,» diye cevap verdi.

O sırada iki ayrı his içinde çırpınıyordu: Önce yalan söylemişti, çünkü mektubun örneğini William hazırlamıştı; sonra bu mektup neden şimdi adamın tombul kırmızı elinde böyle tuhaf, bambaşka duruyordu? Mutfaktaki masanın üzerindeyken hiç de böyle değildi. Mektup kendinden bir parçaydı sanki, ama şimdi kopup gitmişti. Adamın mektubu elinde tutuş biçimi Paul'un sinirine dokundu.

Yaşlı adam kızgın bir tonla, «Yazmasını nerede öğrendin?» diye sordu.

Paul yalnızca utangaç utangaç onun yüzüne baktı, cevap veremedi.

Annesi özür diler gibi, «Çok kötü yazıyor, değil mi?» diye söze karıştı. Sonra şapkasının tülünü kaldırdı. Paul, bu sıradan küçük adama karşı biraz daha

kurumlu davranmadığı için annesine kızıyordu, ama tüliden sıyrılmış yüzünü de çok seviyordu.

Ufak tefek adam hâlâ sert sert, «Fransızca da biliyormuşsun, öyle mi?» diye sordu.

Paul: «Evet,» dedi.

«Hangi okula gittin, bakalım?»

«Yatılı okula.»

«Orada mı öğrendin Fransızca'yı?»

«Yok... ben...» Çocuk pancar gibi oldu, başka bir şey söyleyemedi.

Annesi yarı yalvarır gibi, ama oldukça mesafeli bir biçimde, «Vaftiz babası ona ders verdi,» dedi.

Bay Jordan duraladı. Sonra o her an bir şeyler yapmaya hazır elleriyle cebinden sinirli sinirli bir sayfa katlanmış kâğıt çıkardı ve açtı. Kâğıt hışır hışır ediyordu. Bay Jordan kâğıdı Paul'a uzatıp: «Oku bakalım bunu,» dedi.

Kâğıtta pek okunaksız yabancı bir el yazısıyla, karalama kabilinden Fransızca notlar vardı. Söküp çıkaramayınca Paul boş boş kâğıda bakmaya başladı.

«Monsieur,» diyebilirdi. Sonra gözlerini dört açarak Bay Jordan'a baktı ve «Şey, şey,» diye kelimeler ağzında takıldı kaldı.

El yazısının kötü olduğunu söylemek istiyordu, ama aklını başına toplayıp gerekli kelimeleri bulamıyordu. Kendi sersemliğine kahrolup, Bay Jordan'dan da nefret ederek, yeniden Fransızca notlara döndü.

«'Beyefendi... Lütfen bana...' şey, şey, burasını çıkarıyorum... şey, 'iki çift... gris fil bas, külrengi iplik çorap gönderir misiniz' ...şey, 'sans yani şeysiz'... şey... kelimeleri okuyamıyorum... şey... 'doigts yani parmaklar... yani parmaksız' ...şey... şeyi okuyamıyorum.»

Hâlâ «el yazısı» demek istiyordu ama kelimeyi

çıkaramıyordu. Onun takılıp kaldığını gören Bay Jordan kâğıdı elinden çekip aldı ve kendi okudu:

«Bana lütfen ilk fırsatta bir çift burunsuz kül-rengi iplik çorap göndermenizi rica ediyorum: Burunsuz, parmaksız değil!»

Paul: «Ama,» diye parladı, «doigts, aynı zamanda... daha çok parmak anlamına...»

Ufak tefek adam ona şöyle bir baktı. Bay Jordan «doigts» kelimesinin parmak anlamına gelip gelmediğini bilmiyordu; yalnızca kendine gelen mektuplarda olduğu gibi onun indinde burun anlamındaydı.

«Çorabın parmağı olduğu nerede görülmüş?» diye çocukcağıza çıkıştı.

Ama Paul: «Asıl parmak anlamına gelir,» diye ayak diredi.

Onu mankafa durumuna düşürdüğü için bu küçük adamdan nefret ediyordu. Bay Jordan bir karşısındaki soluk yüzlü, aptal tavırlı, başkaldırcı çocuğa, bir de anneye baktı. Kadıncağız başkalarına muhtaç durumda olan yoksullara özgü o tuhaf, kapalı görünüşüyle sessiz sedasız oturmaktaydı.

Bay Jordan ona: «Peki, ne zaman gelebilir?» dedi.

Bayan Morel: «Siz ne zaman isterseniz,» diye cevap verdi. «Nasılsa okulu bitirdi artık.»

«Bestwood'dan gelip gidecek, değil mi?»

«Evet ama, sekize çeyrek kala gelebilir... yani istasyonda olabilir.»

«Hı!...»

Sonunda Paul haftada sekiz şiline kâtip yardımcısı olarak işe başladı. Çocuk «doigts» kelimesinin aslında parmak anlamına geldiği konusunda ayak diredikten sonra, ağzını açıp bir kelime daha söylememiştir. Annesinin peşinden aşağı indi. Bayan Morel sevgi ve sevinçle dolup taşan gözlerini dikmişti ona.

«Burasını seveceksin sanırım,» dedi.

«Doigts parmak demektir anne; sonra yazıydı bütün mesele, çok zor sökebildim.»

«Aldırma, evladım. Bay Jordan kötü biri değil. Zaten pek fazla görmeyeceksin onu. O ilk gördüğümüz genç delikanlı iyiydi, değil mi? Eminim onları seveceksin.»

«Ama, Bay Jordan bayağı bir adam değil mi anne? Bütün orasının sahibi o mu?»

«Herhalde hayata işçi olarak atılıp sonradan ilerlemiş biridir. İnsanlar seni bu denli rahatsız etmeseler iyi olacak. Ters davrandıklarında bunu sana karşı bir davranış gibi görme... tarzları öyledir. Sen her şeyi üzerine alıyorsun. Oysa böyle bir şey sözkonusu değil.»

Her yan günlük güneşlikti. Pazar yerinin geniş ıssız meydanlığının üzerinde yükselen mavi gökyüzü ıslıl ıslıl yanıyor, yerdeki granit döşeme taşları pırıldıyordu. Pazar yerinin yanındaki Long Row'da dükkânlar seçilemiyordu ama gölgeleri rengârenkti. Tam atlı tramvayların geçtiği yerde bir sıra meyve tezgâhı kurulmuştu: Kızgın güneşin altında kavrulan yığın yığın elma, kan portakalı, küçük frenk eriği, muz. Ana oğul pazar yerinden yürürlerken burunlarına yoğun bir meyve kokusu geldi. Paul'un aşırı utangaçlık ve öfke hisleri yavaş yavaş yatışmaktaydı.

Annesi: «Eee, yemek yemeye nereye gidelim?» diye sordu.

Oysa dışarda yemek yemek onların indinde gereksiz bir savurganlıktı. Paul ömründe bir aşçı dükkânına ya bir, ya da iki kez gitmişti, o da bir fincan çay içip çörek yemek üzere. Bestwood'lular Nottingham'da yeseler yeseler en fazla çayla tereyağlı ekmek, belki belki de güveçte et yerlerdi. Doğru dürüst bir yemek yemek

har vurup harman savurmak sayılırdı. Onun için Paul'a bir suç işleyeceklermiş gibi geldi.

Ucuza benzeyen bir lokanta buldular; ama Bayan Morel tarifeye baktığında kendini kötü hissetti, her şey o denli pahalıydı ki. Sonunda en ucuz yemek böbrekli pideyle haşlanmış patates ısmarladı.

Paul: «Keşke gelmeseydik!» dedi.

«Aldırma, nasıl olsa bir daha gelecek değiliz.»

Bayan Morel, oğlu tatlı seviyor diye, ille küçük bir kuş üzümü tarta ısmarlamakta diretiyordu.

Paul: «İstemiyorum, anne,» diye yalvarıyordu.

Ama annesi, «Hayır, yiyeceksin,» diye ısrar edip garson kız aramaya koyuldu. Meşgul olduğunu görünce, rahatsız etmek istemedi. Böylece garson kız, erkek müşterilerle fingirdeşirken onlar onun keyfini bekle-diler.

Bayan Morel oğluna: «Şu utanmaz şıfıntıya bak,» dedi. «O adamın tatlısını nasıl götürüyor, oysa o bizden çok sonra gelmişti.»

«Zarar yok, anne,» dedi, Paul.

Kadın kızmıştı. Ama o kadar yoksuldu, ısmarladığı şeyler de o kadar azdı ki hakkı olan bir şey üzerinde bile direnmeye cesaret edemedi. Uzun bir süre bekle-diler.

Paul: «Gitsek mi anne?» diye sordu.

Annesi ayağa kalktı. Garson kız yanlarından geçiyordu. Kadın tane tane: «Bir tane kuş üzümü tarta getirir misiniz?» dedi.

Garson kız küstahça dönüp baktı:

«Derhal getireyim.»

Bayan Morel, «Yeter derecede bekledik,» dedi.

Biraz sonra kız turtayı getirdi. Gertrude Morel soğuk bir tavırla hesabı istedi. Paul yerin dibine geçmişti. Ama annesinin direnme gücüne hayran kaldı.

Ona hakları üzerinde bu kadarcık bile direnmesini öğreten şeyin yıllarca süren bir didinme, çırpınma olduğunu biliyordu. Yoksa annesi de aslında onun kadar çekingen ve alıngandı.

Kendilerini dışarıya attıklarında, derin bir nefes aldılar. Bayan Morel: «Benim de bu lokantaya bu son gidişim olsun!» dedi ve ekledi: «Hadi gidelim. Keep's ve Boot's galerileriyle dükkânlar bizleri bekliyor.»

Resimler üzerine ahkâm kestiler. Bayan Morel oğluna uzun zamandır özlemini çektiği küçük samur bir fırça almak istedi. Ama Paul reddetti bu lüksü. Şapkacılar bakındı, perdecilerden sıkıldı, ama annesi eğleniyor diye memnundu. Gezintilerini sürdürdüler.

Annesi: «Şu siyah üzümlere baksana!» dedi. «İnsanın ağzının suları akıyor. Yıllardır imrenirim. içim çeker, ama daha pek satın alabilecek durumda değiliz.»

Sonra sevinçle çiçekçiye dalmak istedi, kapı aralığında durup içerisini koklamaya başladı.

«Oh, ohh! Ne güzel değil mi?

Paul, dükkânın loşluğu içinden, siyahlara bürünmüş, genç, şık bir kadının merakla onlara baktığını gördü. Annesini çekip götürmeye çalışarak: «Sana bakıyorlar,» dedi.

Annesi: «Ne var, ne oluyor?» diyerek yerinden kıpırdamayı reddetti.

«Şebboylar! Görmüyor musun?» dedi Paul. Çiçekleri koklamaya çalışıyordu. Bak, bir tekne dolusu.»

«İşte bak, hem beyaz, hem kırmızısı var! Gerçekten şebboyların böyle koktuğunu bilmiyordum.» Bu arada annesinin kapı aralığından ayrılmasıyla rahatlamıştı, ama Bayan Morel bu kez de gelip vitrinin önünde durdu ve: «Paul,» diye seslendi: «Paul, şuraya bak!» Oysa Paul dükkândaki o siyah giysili şık hanımın, ya

da tezgâhtarın, göremeyeceği bir yerlere kaçmak istiyordu. İstemeye istemeye annesinin yanına döndü.

Bayan Morel eliyle göstererek: «Şu küpeçiçeklerine bak!» diye bağırdı.

Paul sanki küpeçiçekleriyle ilgileniyormuş gibi, «Hı!» diye bir ses çıkardı. «Her an çiçekler kopup düşecek gibi geliyor insana; hepsi de öyle büyük, öyle ağır ki!»

«Hem de ne çok!»

«Ya düğüm düğüm halleriyle aşağı sarkışları!»

«Evet, çok nefis!»

«Kim bilir bunları kimler alacak?»

«Kim bilir? Ama, herhalde biz değil.»

«Zaten bizim salonda dayanmazlar ki.»

«Evet. bizimki salon değil, güneş yüzü görmez, buz gibi soğuk bir oyuk. Hangi bitkiyi koyarsan koy, dayanmıyor. Mutfakta da sıcaktan ölüyorlar.»

Birkaç parça şey aldıktan sonra istasyon yolunu tuttular. Binaların arasındaki karanlık aralıktan geçen kanalı gözleriyle izlerlerken bir an Nottingham Şatosu görüldü. Yeşil, kahverengi çalılıklarla bezenmiş sarp kayaların üzerinde yükselen Şatoya bir mucize gibi gayet ince güneş ışınları vurmuştu.

Paul: «Öğle tatillerinde buralara çıkmak ne güzel olacak değil mi?» dedi. «Buralarda dolanıp her şeyi görürüm artık. Biliyorum bayılacağım.»

Annesi: «Elbette,» diyerek ona hak verdi.

Çocuk annesiyle baş başa kusursuz bir gün geçirmişti. Eve akşamın keyifli bir vaktinde, mutlu, heyecanlı ve yorgun döndüler.

Ertesi sabah Paul abonman bileti için gereken kâğıdı doldurup istasyona götürdü. Döndüğünde annesi yerleri silmeye başlamak üzereydi. Paul kanepede bağdaş kurup oturdu:

«Cumartesi günü hazır olacakmış,» dedi.

«Ne kadar tutacak?»

«Bir sterlin, on bir şilin civarında.»

Kadın sesini çıkarmadan yerleri silmeyi sürdürdü.

Paul: «Pahalı mı?» diye sordu.

«Hayır, düşündüğümden fazla değil.»

Çocuk: «Artık haftada sekiz şilin kazanacağım,» dedi.

Bayan Morel ağzını açmadı, işine baktı. Sonunda konuştu: «William Londra'ya giderken ayda bir sterlin göndereceğine söz vermişti. İki kez onar şilin gönderdi, o kadar. Şimdi istesem bile beş parası yok, biliyorum. Muhtaç değilim, ama önceden kestiremediğiniz senin şu arada çıkan bilet parana bir katkıda bulunabilirdi.»

Paul: «O çok kazanıyor,» dedi.

«Yüz otuz sterlin alıyor. Ama al birini vur ötekine. Söz vermede başta gelirler, ama sözünü tutmada hiçbir şey çıkmaz.»

«Kendine haftada elli şilinden fazla harcıyormuş.»

«Oysa, düşün ben bu evi otuz şilinden azla çeviriyorum. Beklenmedik giderler çıkınca para bulma da benden bekleniyor. Bir kez alıp başlarını gittiklerinde, insana yardım etmek akıllarından bile geçmiyor. Parasını o süslü yaratık uğruna harcamak daha hoşuna gidiyor.»

Paul: «O kadar yüksek tabakadansa neden kendi parası yok?»

«Öyle ama parasızmış işte. William'a sordum. Sonra William'ın ona tutup altın bilezik alması da boşuna değil herhalde. Bana ömrümde kimsecikler altın bilezik almadı.»

William ile sevgilisinin arası çok iyiydi. Asıl adı Louisa Lily Denys Western olan kıza William «Çinge-

nem» diyordu ve annesine gönderilmek üzere bir resmini istemişti. Fotoğraf geldi. Biraz alaycı gözüken bir esmer güzelinin yandan çekilmiş resmiydi bu. Belki de çırlıçıplaktı, çünkü resimde hiçbir giysinin ucu bile gözüküyordu; yalnızca çıplak bir boyun, omuzlar.

Bayan Morel oğluna mektubunda dedi ki:

«Evet, Louisa'nın resmi çok çarpıcı, oldukça çekici bir kadın olduğunu görebiliyorum. Ama oğlum, genç bir kızın sevgilisine ilk kez annesine gönderilmek üzere böyle bir resim vermesi görgülü birinin harcı mıdır? Omuzları, senin dediğin gibi, gerçekten çok güzel, ama ne yalan söyleyeyim ilk baktığımda onun omuzlarını bu kadar açık açık göreceğimi hiç ummamıştım.»

Morel eve geldiğinde fotoğrafı salondaki şifoniyerin üzerinde buldu. Biraz sonra resmi o koca başparmağıyla işaretparmağı arasında tutarak dışarı çıktı.

«Bu da kim ola dersin?» diye karısına sordu.

«Bizim William'ın sevgilisi,» dedi Bayan Morel.

«Hı!... görünüşten parlak bir şeye benziyor, ama bizim oğlanın başına pek hayır getirmez. Kimin ne siymiş?»

«Adı Louisa Lily Denys Western'miş.»

«Ne dedin, ne dedin?...» diye bağırды madenci.

«Oyuncu mudur, nedir bu yahu?»

«Hayır, bir leydiymiş sözüm ona.»

Morel hâlâ resmi süzerek: «Besbelli,» dedi. «Leydiymiş, ha? Bu kibarlık numaralarını kaç paraya yürütüyormuş?»

«Hiç. Yaşlı bir teyzesinin yanında oturuyormuş. Nefret edermiş bu kadından. Bu yüzden etraftakiler ne verirlerse onunla idare ediyormuş.»

Morel: «Hı!...» diyerek fotoğrafı elinden bıraktı. «Öyleyse, oğlan bunun böölesine kapılmakla aptallık etmiş.»

William ise annesinin mektubuna şöyle karşılık verdi: «Sevgili Valdeciğim, resmi beğenmediğine üzül-düm. Gönderirken nezih bulmayacağın hiç aklıma gel-memişti doğrusu. Gene de Çingenem'e o resminin senin namus ve terbiye anlayışına uymadığını söyledim, yeni-sini gönderecek. Bu kez hoşuna gideceğini umarım. Zaten durmadan resmini çekiyorlar, hatta fotoğrafcılar hiçbir karşılık beklemeden onun resmini çekmek için yarışıyorlar.»

Kısa bir süre sonra saçma sapan bir notla birlikte yeni fotoğraf geldi. Bu kez genç kızın sırtında dörtgen yakalı, kısa, kabarık kollu, siyah saten bir gece yeleği vardı, o güzel kolları da siyah dantelle örtülmüştü.

Bayan Morel alaylı bir tavırla, «İnsan bu kızın gece giysilerinden başka bir şey giyip giymediğini me-rak ediyor,» dedi. «Yalnız onu beğenmem artık şart oldu sanırım.»

Paul, «Huysuzluk ediyorsun, anne,» dedi. «O ilk, çıplak omuzlu resim nefisti bence.»

«Yaa öyle mi? Bence de hiç değil.»

Pazartesi sabahı işe gitmek üzere Paul altıda kalk-tı. Başına dertler açan o abonman biletini yelek cebine yerleştirmişti. Üstü sarı çubuklu bilet karnesi çok ho-şuna gitmişti. Annesi yemeğini kapaklı küçük bir se-pete koydu. Paul da 7.15 trenine yetişmek üzere yediye çeyrek kala yola çıktı. Annesi kapıya kadar gelerek onu geçirdi.

Eşsiz güzellikte bir sabahtı. Çocukların «güvercin» dediği ince, yeşil dişbudak meyveleri hafif bir esintiyle keyifli keyifli evlerin ön bahçelerine sarkıyordu. Vadiyi kaplayan sanki parlak koyu sis bulutunun arasından olgun başakların pırıldadığı, Minton ocağından çıkan dumanların da hızla yok olup gittiği görülüyordu. Esinti rüzgâra dönüştü. Paul, Aldersley tepelerinin üzerindeki

ormanlara doğru baktı, memleketi pırıltılar saçıyordu, yuvası hiç bu kadar çekici gelmemiştir ona.

«Günün aydın olsun, anne,» dedi. Gülümsüyordu ama için için yiyordu kendini.

Annesi sıcak bir tonla ve neşeli, neşeli: «Senin de evladım,» diye cevap verdi.

Önünde beyaz önlüğü, kapıda durup oğlunun tarlalardan geçişini seyretti. Ufak tefek ama yapılıydı. Cıvıl cıvıl görünüyordu. Tarlaların arasından yürüyüşünü izleyen annesi, onun istediğini elde edebilecek kıratla olduğunu düşünüyordu. Aklına William geldi. Şimdi o olsa, Paul gibi çit kapısından dolaşacağına, parmaklığın üzerinden atlayıverirdi. William'ın Londra'da işleri tıkrındaydı. Paul da Nottingham'da çalışacağına göre hayata atılan oğullarının sayısı ikileşmişti. Kadıncağız, ikisi de büyük birer sanayi merkezi olan bu iki kenti düşündükçe, ikisine de birer erkek göndermiş olduğunu anacak, bu erkeklerin onun için çalıştıklarına inanacaktı. Ondandır çıkmışlardı, onun parçasıydılar, çalışmaları da onun için olacaktı. Böylece Paul'u düşünüp durdu.

Paul saat sekizde Jordan'ın Fenni Giyim ve Cerrahi Aletler Fabrikası'nın kasvetli merdivenini tırmanıp, önüne çıkan ilk paket rafına yaslandı ve birinin gelip onu bulabilmesi için olduğu yerde beklemeye koyuldu. Fabrika daha uyanmamıştı. Tezgâhların üzerindeki örtüler henüz kaldırılmamıştı. Topu topu iki kişi gelmişti. Bir köşede bir yandan ceketlerini çıkarıp gömleklerinin kollarını sıvarken bir yandan da konuştukları duyuluyordu. Saat sekizi on geçiyordu. Anlaşıldığına göre tam sekizde gelme zorunluluğu yoktu. Paul köşedeki iki kâtibin konuşmalarına kulak veriyordu. Tam o sırada birinin öksürdüğünü işitti. Yazıhanenin bir köşesinde yaşı, çökük bir kâtip duruyordu. Başında yeşil kırmızı

işlemeli siyah kadife bir kep vardı, mektup açmakla meşguldü. Paul hâlâ bekliyordu. Genç kâtiplerden biri yaşlı adamın yanına gidip şamatalı bir biçimde selamladı. Besbelli yaşlı «Reis» sağırdı. Sonra genç adam cakalı bir tavırla kendi tezgâhına doğru ilerlerken gözü Paul'a ilişti.

«Merhaba,» dedi. «Yeni delikanlı sensin galiba?»

Paul: «Evet,» diye cevap verdi.

«Adın ne bakayım senin?»

«Paul Morel.»

«Paul Morel ha? Peki, gel bakalım bu tarafa.»

Paul dikdörtgen biçimindeki tezgâhların çevresinden dolanıp onun yanına geldi. İkinci katta oldukları anlaşılıyordu. Orta yerde kocaman bir delik vardı. Tezgâhtarlar bunun çevresindeydi. Delikten hem asansör inip çıkıyor, hem de aşağı kat ışığını alabiliyordu. Tavanda da dikdörtgen bir delik daha vardı. Bu delikten bir üst kattaki birtakım makineler ve tam tepeye rastlayan camlı tavan görünüyordu. İşte fabrikanın her üç katının da ışığı bu camlı tavandan aşağı süzülüyordu. Aşağı indikçe loşlaşan ışıktan dolayı zemin katı hep karanlık içinde yüzer, ikinci kat ise hep loş ve sıkıntılı olurdu. Fabrikanın makineleri üçüncü katta, toptan satış yeri ikinci, deposu da zemin katındaydı. Her tarafı dökülen sığlıksız bir yerdі burası.

Paul kendini oldukça karanlık bir köşede buldu.

«Burası 'Spiral'lerin yapıldığı köşedir,» dedi kâtip. «Sen burada Pappleworth'a bağlı olacaksın. O senin patronun, ama daha gelmedi. Zaten sekiz buçuktan önce gözükmez. İstersen şuradaki Bay Melling'den mektupları alıver.»

Genç adam bunları söylerken yaşlı kâtipi işaret etmişti.

Paul, «Peki,» dedi.

«İşte sana kasketini asmak için bir de tahta çivi. Bunlar kayıt defterleri. Bay Pappleworth neredeyse damlar.»

Sonra bu zayıf genç adam uzun, telaşlı adımlarla kof tahtadan yapılmış tabanın üzerinden yürüyerek uzaklaştı.

Birkaç dakika duraladıktan sonra Paul da gidip camekânlı yazıhanenin önüne dikildi. Yaşlı, kasketli kâtip gözlüklerinin üzerinden ona şöyle bir baktı. Hem sevgi dolu, hem de dokunaklı bir tavırla: «Günaydın,» dedi. «Sizin Spiral bölümüne gelen mektupları mı istiyorsun, Thomas?»

«Thomas» diye çağrılması Paul'un sinirine dokunmuştu, ama mektupları alıp kendi karanlık köşesine döndü. Burada tezgâh duvarla bir açı oluşturuyor, koca paket rafları sona eriyor ve üç tane de kapı belirveriyordu. Yüksek taburesinin üzerine çıkıp yazılarını sökebildiği mektupları okumaya çalıştı. Genellikle şöyleydi mektuplar:

«Lütfen geçen yıl sizden aldığım gibi ipek bir çift spiral bayan uyluk çorabını adresime hemen gönderir misiniz? Burunsuz ve uzunluğu da kalçadan dizkapağına kadar olacak vb.», ya da «Binbaşı Chamberlain daha önceki, elastiki olmayan, ipek süspansuvar sargısı siparişini yinelemek istemektedir.»

İçlerinde kimileri Fransızca, kimileri Norveççe yazılmıştı ve böyleleri bilmece gibi geliyordu Paul'a. Taburesinin üstünde heyecanlı heyecanlı patronunu beklemeye koyuldu. Sekiz buçukta işçi kızlar gelip önünden geçerek yukarı çıkmaya başladıklarında Paul utangaçlık krizleri içine düştü.

Bay Pappleworth, ağzında klorofilli bir çiklet, herkes işe başladıktan çok sonra, dokuza yirmi kala çıkageldi. Kırmızı burunlu, soluk benizli, zayıf bir adamdı.

Hareketleri kesik kesik gözüксе de oldukça hızlıydı. Gi-yinişi şıktı ama çok resmi görünüyordu. Otuz altı-sında ya var ya yoktu. İnsana bazen gösteriş meraklısı, bazen akıllı ve ölçülü, bazen kurnaz, bazen sıcacık, ba-zen de bayağı gelen yanları vardı.

«Bizim yeni delikanlı sen misin?»

Paul ayağa kalkarak, «Evet,» dedi.

«Mektupları gidip aldın mı?»

Bay Pappleworth cak cak çiğniyordu çikletini.

«Evet.»

«Deftere çektin mi bari?»

«Hayır.»

«Gel bakalım, kılık değiştirelim, ceketini değiştirdin mi sen?»

«Hayır.»

«Buraya eski bir ceket getirip gelince değiştirsen iyi olur.»

Konuşurken klorofilli çikletini çiğnemeye devam ediyordu. Bir ara koca paket raflarının arkasındaki ka-ranlıklara daldı, sonra ceketsiz meydana çıktı. Sırtın-daki şık, çizgili mintanının kollarını kıvırdıkça incecik, tüylü kolu gözüküyordu. Sonra eski bir ceket giydi. Çok zayıf olduğu ve arkasında pantolonunun kat kat durduğu Paul'un dikkatini çekmişti. Bay Pappleworth bir tabure çekerek onun yanına oturdu:

«Otur bakalım,» dedi.

Paul da taburesine oturdu.

Burnunun dibindeymiş gibi çok yakın oturan Bay Pappleworth mektupları önüne çekti, raftan uzun bir kayıt defteri çıkartıp açtı sayfalarını ve eline bir kalem alarak Paul'a, «Şimdi bak buraya,» dedi. «Bu mektup-ları şu sayfaya çekeceksin.»

İki kez burnundan soluyup çikletini de çatlatarak mektuplardan birine dikti gözlerini. Sonra kendini ta-

mamen vererek güzel, akıcı bir el yazısıyla kopya etmeye başladı.

Gülümseyerek Paul'a baktı: «Gördün mü şimdi?» dedi.

«Evet.»

«Yapabilecek misin acaba?»

«Yaparım.»

«Hadi bakalım, görelim öyleyse,» diyerek taburesinden atladı.

Paul eline bir kalem aldı. Bay Pappleworth ortalıktan kaybolmuştu. Mektupları deftere çekmek Paul'un bayağı hoşuna gitmişti, ama oldukça ağır, ıkına sıkına ve çok okunaksız yazıyordu. Dördüncü mektuba gelmişti, kendini pek meşgul ve mutlu hissediyordu. Derken Bay Pappleworth yeniden ortaya çıktı.

«Eee, nasıl gidiyor, işler yolunda mı bakalım?» diyerek çocuğun omzunun üzerinden yaptıklarına bakmaya çalıştı. Ağzı hep oynuyor ve klorofil kokuyordu.

Alaylı alaylı, «Vay canına, ne de güzel yazın var, delikanlı,» dedi. «Durma üzerinde. Kaç tanesini çektin bakalım? Üç tanecik ha? Ben olsam devirmiştim hepsini. İşlet bakalım elini. Sonra üzerlerine numara koy. İşte bak böyle. Hadi bakalım, aç pergelleri.»

Paul harıl harıl yazarken Bay Pappleworth başka işlerle uğraştı. Ansızın kulağının dibinde tiz bir düdük ötmesiyle Paul irkildi. Bay Pappleworth sükün etti, bir borunun tıpasını çıkartıp insana parmak ısırtacak kadar ters ve patronca bir sesle: «Ne var?» diye sordu.

Borunun içinden kadın sesini andıran bir ses yükseldi. O ana dek böyle bir konuşma aygıtı görmemiş olan Paul hayretten donakalmıştı.

Bay Pappleworth ters ters, «Öyleyse bitiremediğin işlerini tamamla,» diyordu.

Derinden derine o kadın sesi gene duyuldu. Öfkeli ama güzel bir ses.

Bay Pappleworth, «Burada durup seni dinleyecek vaktim yok,» diyerek borunun ağzına tıpayı kapadı. Sonra Paul'a döndü ve yalvarır gibi bir sesle. «Hadi bakalım delikanlı, şu Polly denen kız sipariş mektuplarını isteyip duruyor. Elini biraz daha çabuk tutamaz mısın? Hadi, hadi ver şunu bana...» dedi.

Defteri önüne çekti ve mektupları kopya etmeye başladı. Paul kahrolmuştu. Bay Pappleworth hızlı ve düzgün çalıyordu. Kopya işi bitince sarı kâğıttan yedi sekiz santim genişliğinde fişlere işçi kızlara verilecek sipariş listesini hazırlamaya başladı. Hızlı hızlı işine devam ederken, Paul'a «Yaptıklarım baksan iyi olur,» dedi. Çocuk, Bay Pappleworth'un çizdiği acayip bacak, uyluk, ayak bilekleri resimlerini seyre daldı. Resimlerin üzerlerinde çizgiler, numaralar ve birkaç kısa açıklama vardı. Bay Pappleworth işini bitirince yerinden fırladı.

«Gel benimle,» dedi. Elindeki sarı kâğıtlar uçuşarak, fırtına gibi bir kapıdan geçip birkaç basamak merdivenden aşağıya, gaz lambalarıyla aydınlatılmış olan zemin katına indiler. Buz gibi soğuk, rutubetli depodan ve bunu izleyerek içinde sehpa üzerine oturtulmuş uzun bir masa bulunan sıkıntı verici upuzun bir odadan geçip asıl binaya sonradan eklenen, fazla yüksek olmayan, sıcacık, küçük bir bölüme geldiler. Burada onları kırmızı serjden bir bluz giymiş, siyah saçlarını topuz yapmış, ispenç tavuğu gibi ufak tefek bir hanım bekliyordu.

Bay Pappleworth: «İşte buradalar!» dedi.

«Tabii burdayız!» diye bağırdı Polly. «Kızlar burda yarım saattir bekliyor. Düşünün bir ziyan olan zamanı!»

«Düşünülecek bir şey varsa, sen işini düşün. Kapa çeneni.» dedi Bay Pappleworth. «Şimdiye kadar öteki işleri bitirmiş olabiliydin.»

Polly kıvılcımlar saçan koyu renk gözleriyle: «Pek-âlâ cumartesi her şeyi bitirdiğimizi biliyorsun!» diye saldıırıya geçti.

Bay Pappleworth, «Tü, tü, tü, tü!» diye alaya başladı. «İşte sizin yeni delikanlı. Öncekini becerdiğiniz gibi bunu da berbat etmeyin.»

Polly: «Öncekini becerdiğimiz gibi ha!» diye tekrarlardı. «Evet, evet, biz berbat etmeyi çok iyi beceririz. Ashına bakarsan, delikanlı senin yanında berbat olmuştur bile.»

Bay Pappleworth ciddi, soğuk bir tonla, «Şimdi iş zamanı, gevezelik değil.» dedi.

Polly başı yukarıda: «Biraz önce de iş zamanıydı,» diyerek yürüdü gitti. Kırkında gözüken dımdık bir gövdesi vardı.

Odada pencerenin altındaki sırada iki yuvarlak spiral makinesi vardı. İçteki kapı aralığından geçilen başka bir odada altı makine daha bulunuyordu. Beyaz önlüklü güzel giyinmiş küçük bir grup kız, ayakta bıcır bıcır konuşuyordu.

«Sizin gevezelik etmekten başka bir işiniz yok mu?» dedi Bay Pappleworth.

Güzel bir kız, gülerekten: «Bir işimiz de sizi beklemek,» dedi.

«Hadi bakalım, herkes iş başına,» diyerek Bay Pappleworth Paul'a döndü. «Gel evladım, bir dahaki sefere artık kendin gelirsin.»

Paul patronunun ardı sıra merdivenleri koşu koşu çıktı. Biraz kontrol ve faturalama işi verilmişti ona. Sırasında oturmuş okunaklı yazmaya çalışıyordu. Biraz sonra camekânlı yazıhaneden caka sata sata Bay Jordan

çıkageldi ve Paul'un tepesine dikildi. Çocukcağız tedirgin oldu. Birden tombul, kırmızı bir parmak, doldurmakta olduğu kâğıdın üzerine kondu. Kızgın bir ses kulağının tam dibinde bağırdı:

«Bay J. A. Bates Beyefendi ha!»

Paul, kendi kötü el yazısına baktı, ne olduğunu çözmeye çalıştı.

«Sana bundan daha iyisini öğretmediler mi? Ya 'Bay' denir, ya da 'Beyefendi' denir. İkisi birden kullanılmaz.»

Çocuk unvan dağıtmaktaki aşırı cömertliğine üzüldü. Biraz durakladı ve titreyen parmaklarıyla 'Bay'ı karaladı. O anda Bay Jordan kâğıdı çekip aldı.

«Yenisini yaz bakalım! Bir centilmene bunu mu göndereceksin?» Sonra sinirli sinirli mavi kâğıdı yırtıp attı.

Kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilen Paul yeniden yazmaya başladı. Bay Jordan hâlâ onu seyrediyordu.

«Okullarda ne öğretiyorlar anlamıyorum,» diye söylendi. «Yazını düzeltmelisin. Şiir okumak, keman çalmaktan başka bir şey öğrendiğiniz yok.» Sonra Bay Pappleworth'a sordu: «Yazısını gördünüz mü bunun?»

Adam umursamadan, «Gördüm,» diye cevap verdi. «Şaheser değil mi?»

Bay Jordan şöyle bir homurdanır gibi oldu ama o kadar da sinir bozucu değildi. Paul da onun havlamayla yetindiğini, diş geçirmek gibi bir tarakta bezi olmadığını sezinlemişti. Gerçekten bu ufak tefek imalatçı, kötü İngilizce konuşmasına rağmen, çalışanlarının fazla işine karışmayacak, küçük şeylerin üzerinde durmayacak kadar efendiydi. Ama fabrika sahiplerine yaraşır bir gösterişi olmadığını bildiğinden biraz bu rolü oynayıp işleri yoluna koyacağını düşünüyordu.

Bay Pappleworth Paul'a sordu: «Adın neydi senin?»

«Paul Morel.»

Çocuklar nedense adlarını söylemek zorunda kaldıklarında ezilip büzülürler.

«Paul Morel ha? Pekâlâ. Sen şimdi önce önündeki işleri bitir, sonra da...»

Bay Pappleworth talimatını verdikten sonra taburesine çöktü, bir şeyler yazmaya koyuldu. Hemen arkalarındaki kapıdan bir kız girdi ve tezgâhın üstüne, yeni yapılmış, ağ gibi elastiki bir dizbağı bırakıp döndü. Bay Pappleworth beyazımsı mavi bağı eline aldı, sarı sipariş fişiyle birlikte inceledi ve sonra bir kenara koydu. Bunun arkasından ten rengi bir takma bacak geldi. Başka birtakım şeylere de göz attı, yeni sipariş kâğıtları doldurdu ve sonunda Paul'a seslenerek ayağa kalktı. Bu kez kızın biraz önce gelmiş olduğu kapıdan geçtiler. Paul kendini bir sahanlıkta buldu. Aşağıda birkaç tahta basamak merdivenle inilen bir oda vardı. Odanın iki yan duvarına pencereler sıralanmıştı, pencerelerin önündeki sıralara da kızlar oturmuş, bir yandan dikey dikerlerken, bir yandan da hep bir ağızdan «Mavili iki küçük kız» şarkısını söylüyorlardı. Kapının açıldığını duyunca hepsi birden dönüp baktı ve Bay Pappleworth ile Paul'un odanın öteki ucundan kendilerini seyrettiklerini görünce şarkılarını yarıda kestiler.

Bay Pappleworth; «Daha az şamata yapsanız olmaz mı? Duyanlar da bizi sürüyle kedi besliyor sanacak.»

Yüksek bir taburede oturan kambur bir kız uzun etlice yüzünü Bay Pappleworth'a döndürüp kontralto bir sesle: «Herhalde beslediğiniz kedilerin hepsi erkek kedir,» dedi.

Bay Pappleworth, Paul'a caka satmak için boşuna çalışıyordu. Merdivenlerden inip son düzeltmelerin yapıldığı odaya geldi ve kambur Fanny'nin yanına gitti.

Fanny'nin yüksek taburesinin üstündeki gövdesi o denli bodur gözüküyordu ki, parlak kahverengi gümrak saçlarıyla solgun benzi ve etli yüzüyle kafası pek büyük kalıyordu. Siyahlı yeşilli kaşmir giysisinin yenlerinden çıkan bilekleri ipincecikti. Sınırlı sınırlı elindeki işi bıraktı. Bay Pappleworth ona dizbağındaki ufak bir kusuru gösterdi.

Fanny: «Neden gelip bana çatıyorsun, kabahat benim mi?» dedi. Yanaklarına kan hücum etmişti.

«Kabahat senin demedim. Bırak şimdi bunu, sen benim dediğimi yapacak mısın?»

Ağlayacak gibi olan kambur kız: «Kabahat senin demedin ama öyle demek istedin,» diye haykırdı. Sonra dizbağını «patron»unun elinden kaparak: «Elbette yapacağım, ama bu kadar terslenmenin gereği yok,» dedi.

Bay Pappleworth: «Bak, sizin yeni delikanlı geldi,» dedi.

Fanny döndü. Paul'a bakarak oldukça tatlı bir tavırla gülümsedi. «Ooo!» dedi.

«Sakin bunu da aranızda rahata alıştırmayın ha!»

Fanny kızarak, «Kimin kimi rahata alıştırdığı belli değil,» diye söylendi.

Bay Pappleworth: «Yürü gidelim, Paul,» dedi.

Kızlardan biri, «Au Revoy [sic]*, Paul,» dedi.

Bir kıkırdama oldu. Paul kıpkırmızı kesilerek, tek bir kelime söylemeden dışarı çıktı.

Gün çok uzun geldi delikanlıya. Sabah boyunca işçiler Bay Pappleworth'la konuşmak üzere gelip gittiler. Paul tüm zamanını yazı yazmakla ve öğle postası için paket hazırlamayı öğrenmekle geçirdi. Saat birde, daha doğrusu bire çeyrek kala, kentin banliyösünde

(*) An revoy'ı eski biçimiyle böyle telâffuz ediyor.

oturan Bay Pappleworth, trenine yetişmek üzere ortalıktan kayboldu. Saat birde Paul kendini pek yalnız hissederek yemek sepetini yanına alıp zemin katındaki depoya indi. İçinde sehpa üzerine oturtulmuş bir masa bulunan bu kasvet ve ıssızlık hüccresinde çarçabuk karnını doyurdu. Sonra sokağa çıktı. Sokağın aydınlığı ve özgür havası içine bir serüven, mutluluk hissi verdi. Ama saat ikide o koca odadaki köşesine dönmüştü. Çok geçmeden işçi kızlar sökün etti ve geçerken ona laf atmaya başladılar. Yukardaki katlarda kasıkbağı ve takma organların yapımı gibi ağır işlerle uğraşan daha aşağı tabakadan işçi kızlar çalışıyordu. Paul ne yapacağını bilemeden Bay Pappleworth'ı bekliyor, sarı sipariş kâğıtlarının üzerine bir şeyler karalıyordu. Patronu üçe yirmi kala geldi. Oturup, Paul'la kaynatmaya başladı, hem de bu kez onu gerek yaşça, gerek başça akran sayarak.

Öğleden sonraları pek yapacak bir şey olmazdı, ama hafta sonları hesaplar hazırlanacağı zaman sıkıştırlardı. Saat beşte bütün erkekler o sehpa üzerine oturtulmuş masalı zindan gibi odaya inip ikindi kahvaltısı ederlerdi. Çıplak, pis tahtalar üstünde çay içilir, tereyağlı ekmekler yenirdi. Yerken nasıl çirkin bir acelecilik ve savruluk içindeyseler, konuşurken de öylediler. Oysa yukarıdayken aralarında esen hava her zaman temizdi ve şendi. Herhalde bu bodrum katı ve sehpa etkiliyordu onları.

Çaydan sonra gaz lambaları yakılır, çalışma temposuna yeni bir hız verilirdi. Çünkü akşam postası hazırlanacaktı. Çoraplar atölyelerden yeni ütülenmiş sıcak geliyordu. Paul faturaları hazırlamıştı bile. Şimdi de paketleri yapıp, adresleri yazacak ve tartacaktı. Dört bir yandan tartılan paketlerin ağırlığını bildiren sesler, maden şakırtıları, koparılan sicim ve yaşlı Bay

Melling'den pul almak için koşuşan ayak sesleri yükseliyordu. Sonunda şen şakrak ve güleç yüzlü postacı çıktı. Sonra her şey gevşeyiverdi. Paul yemek sepetini kaparak sekiz yirmi trenini yakalamak için koştura koştura istasyona gitti. Fabrikadaki bir çalışma günü tam on iki saat sürüyordu.

Annesi oturmuş, oldukça tedirgin bir durumda Paul'un yolunu bekliyordu. Yolun Keston'dan sonrasını yürümek zorunda olduğundan, eve vardığında dokuzu yirmi geçiyordu. Saat yediden beri dışarıdaydı Paul. Annesi onun sağlığı yönünden endişeliydi. Ama kendisi bir sürü zorluklara göğüs gerdığı için çocuklarının da aynı yolu seçmesini bekliyordu. Her şeyi görüp, öğrenip dayanıklı olmalıydılar. Böylece Paul, Jordan'ların fabrikasında kaldı, havasızlık, uzun çalışma ve karanlığın, sağlığını ters yönde etkilemesine rağmen.

Eve geldiğinde yüzü soluk ve yorgundu. Annesi onu süzdü, halinden memnun olduğunu görünce bütün tasalarını unuttu:

«Eee, nasıldı bakalım?» diye sordu.

«O kadar ilginç ki anne. Fazla bir çalışma filan söz konusu değil. Herkes de çok iyi davranıyor.»

«Demek işlere hemen alıştın?»

«Evet, yalnız yazım kötü diyorlar. Ama, Bay Pappleworth, yani benim şefim, Bay Jordan'a ileride düzeleceğimi söyledi. Spirallerin yapıldığı bölümdeyim. Bir gelip görmeiisin. Öyle hoş ki.»

Paul kısa bir süre içinde fabrikaya ısındı. Üzerine hep bir «meyhane» havası sinmiş olan Bay Pappleworth olduğu gibi bir insandı ve Paul'a akranıymış gibi davranıyordu. Bu spiral bölümünün şefi sinirlendiğinde bol bol pastil çiğner, ama kalp kırmazdı. Kü-

püne zarar veren keskin sirke gibi kızınca en çok kendi kendini rahatsız ederdi.

«Bitiremedin mi daha onu?» diye bağırır ve arkasından yapıştırırdı: «Sen git Tembelistan'da yaşa.»

Paul'un onu en az anlayabildiği zamanlar şen şakrak olduğu anlardı.

Bir gün Paul'a keyifli keyifli, «Yarın minimini dışı Yorkshire teriyerimi buraya getireceğim,» dedi.

«Yorkshire teriyeri nedir?»

«Yorkshire teriyerinin ne olduğunu bilmiyor musun? Yorkshire...» diye sözünü bitiremedi Bay Pappleworth. Donakalmıştı hayretten.

«Hani şu ipek gibi tüyleri olan külrengi, gümüşü küçük köpek mi?»

«Tam üstüne bastın evladım. Bir mücevher o. Her biri beşer sterlin eden yavrular çıkarttı bile. Zaten kendisi yedi sterlin ediyor. Sonra düşün, bir kilo bile çekmiyor.»

Ertesi gün minimini dışı köpek geldi. Hiçbir şeye benzemeyen, insanın tüylerini ürperten bir yaratıktı. Paul da pek yüz vermedi, zaten sinir bozmak için bire bir görünüyordu. Derken adamlardan biri dışı köpeği yanına çağırdı ve küfürlü bir biçimde şakalaşmaya başladı. Ama Bay Pappleworth çocuğun bulunduğu yana doğru başıyla bir işaret yapınca konuşanlar hemen seslerini alçalttılar.

Bay Jordan o ilk günden sonra Paul'un neler yaptığını denetlemek üzere tek bir kez daha geldi. O zaman da ancak çocuğun kalemini tezgâhın üzerinde bırakmış olmasında kusur buldu.

«Kâtip olmaya niyetin varsa kalemini kulağının arkasına koy,» dedi. «Kalem kulağın arkasında gerek.»

Bir gün de Paul'a, «Omuzlarını niçin daha dik tutmuyorsun?» diye sordu. «Gel buraya,» deyip, kolundan tuttuğu gibi onu kendi camlı bürosuna götürdü ve omuzlarını dik tutacak özel pantolon askıları taktırttı.

Paul'un en çok sevdiği işçi kızlardı. Erkekler bayağı ve biraz can sıkıcıydılar. Hiçbiriyle alıp veremediği yoktu, ama pek ilgi çekici değillerdi. Aşağıdaki bölümün denetçisi durumundaki o ufak tefek, canlı işçi kız. Polly, bir gün Paul'un o malum hücre gibi yerde bir başına yemek yediğini görünce kendi küçük sobasının üstünde yemek pişirmeyi önerdi. Ertesi gün Paul'un sefertasında annesinin koyduğu ısıtılması gereken bir yemek vardı. Paul da bunu Polly'nin şirin, tertemiz odasına götürdü. Kısa bir süre sonra öğle yemeklerini birlikte yemeye alıştılar. Paul sabah sekizde geldiğinde yemek sepetini Polly'e teslim ediyor, öğle tatilinde saat birde aşağı indiği zaman yemeğini hazır buluyordu.

Paul orta boyluydu, solgun yüzlüydü. Koyu kestane, gümrah saçları, düzgün olmayan hatlarıyla genişçe ve dolgun ağzında noktalanıyordu. Polly ise küçük bir kuşu andırıyordu. Çoğu zaman Paul ona «Ardıç kuşu» diyor, yaradılıştan sessiz bir çocuk olmasına rağmen oturup Polly'yle saatler boyu bıcır bıcır konuşuyor, ona evinden söz ediyordu. Bütün kızlar onu dinlemeye bayılırlardı. İkide birde bir halka çevirirler, Paul da sıranın üstünde oturduğu yerden gülerekten uzun uzun, bir şeyler anlatırdı. Kızlardan bazılarının indinde Paul oldukça ilginç bir insandı; çok ciddi, ama gene de şen, şakrak ve her zaman hanımlara karşı ince, nazik. Hepsi onu seviyordu. Paul da onlara bayılıyordu, ama kendini özellikle Polly'ye ait sayıyordu. Sonra bir de Connie adında bir kız vardı. Uzun, yele gibi kızıl saçları, eima çiçeği gibi pembe beyaz yüzü, yumuşak sesi ve pejmürde siyah giysisiyle onun romantik yanına sesleniyordu.

Paul bir keresinde Connie'ye, «Oturup iplik sardı-
ğın zaman eski masallarda iplik eğiren prensesleri andı-
rıyorsun.» demişti. Aklıma hep 'Idylls of the King'in*
mahzun yüzü Elaine'i geliyor. Resmini yapabilmeyi çok
isterdim.»

Connie utangaçlığından pembeleşerek ona şöyle bir
bakmıştı. Bir süre sonra Paul çok istediği bu işi gerçek-
leştirip Connie'nin bir resmini çizdi: Connie çıkı-
ğın başında taburesine oturmuş, yele gibi kızıl saçları paslı
siyah giysisinin üzerine dökülmüş, kırmızı dudakları
dügümlenmiş gibi ciddi, kendisi de çıkırıkta kırmızı bir
iplik sarmakla meşgul...

Louise adında bir başka kız da hep Paul'a pas verir
gibi-ydi. Oldukça güzel ve girgin görünen bu kızla Paul
arada bir şakalaşırdı.

Emma'ya gelince pek alımsız ve yaşlıcaydı. İnsana
hep tepeden bakıyor gibi-ydi. Ama Paul onun kendisine
tepeden bakmaktan hoşlandığını sezdiği için hiç aldırış
etmiyordu.

Bir gün ona, «İğneleri nasıl takıyorsun?» diye
sordu.

«Çekil başımdan, rahat bırak beni.»

«Ama iğnelerin nasıl takılacağını öğrenmem ge-
rek.»

Emma makine başından kafasını kaldırmadan, «Se-
nin daha çok şey öğrenmen gerek,» dedi.

Paul da yapıştıırverdi: «Göster öyleyse, makineye
iğneler nasıl takılır?»

(*) Kraliçe Viktorya döneminin önde gelen şairlerinden A.
Tennyson'ın 1842 ile 1885 arasında basılan birbirine bağlı
serilerden oluşan bir toplu şiir kitabı. Ortaçağın ünlü mito-
lojik adlarından Kral Arthur'un serüvenlerini anlatan bu
kitaptaki çeşitli tipler bu dönemin ünlü sanat okullarından
Pre-Raphaelite'ların elinde çeşitli tablolarla da konu olmuştur.

«Yahu ne kadar can sıkıcı şeymişsin sen! İşte bak, böyle takılır.»

Paul dikkatle seyretti Emma'yı. Derken bir düdük çaldı ve Polly göründü. O berrak sesiyle tane tane: «Paul, Bay Pappleworth daha ne kadar burada kızlarla vakit öldüreceğini bilmek istiyor,» dedi.

Paul hemen, «Allahaismarladık,» diyerek yukarı koştu, Emma da başını arkaya atarak, «Makineyle oynasın diye ben davet etmedim ya,» diye söylendi.

Paul saat iki olunca, yukarıdaki son düzeltmelerin yapıldığı odada çalışan kambur Fanny'nin yanına çıkmadan edemezdi. Ancak üç çeyrek kala gelen Bay Pappleworth, چراğını genellikle Fanny'nin yanında konuşur, resim yapar, ya da kızlarla birlikte şarkı söyler bulurdu.

Çoğu zaman bir an duraladıktan sonra Fanny de şarkı söylemeye başlardı. Güzel kontralto bir sesi vardı. Koroya katılırdı herkes, iyi de olurdu. Paul en azından altı yedi işçi kızla bir odada oturmaktan artık hiç utangaçlık duymaz olmuştu.

Şarkı bittiğinde Fanny, «Biliyorum, benimle alay ediyorsunuz,» derdi.

Kızlardan biri de, «Bu kadar alıngan olma Fanny!» diye durumu yatıştırırdı.

Bir keresinde Connie'nin kızıl saçlarının sözü geçti.

Emma, «Bence Fanny'nin saçları daha güzel,» dedi.

Fanny kıpkırmızı kesildi ve: «Benimle uğraşmayın,» diyerek işi kapatmaya çalıştı.

«Yok, yok, gerçekten söylüyorum Paul. Çok güzel saçları var.»

Paul, «Rengi gerçekten nefis,» diye ekledi. «Soğuk bir renk, toprak rengi gibi ama pırlıl pırlıl, durgun sulara benziyor.»

Kızlardan biri, «Neler duyuyorum?» diye gülmeye başladı.

Fanny, «Bana yüklenmekten başka işiniz gücünüz yok,» dedi.

Emma ciddi ciddi, «Onun saçlarını bir de çözülmüş görsen. Paul,» diye fikrinde ısrar etti. «Müthiş güzel. Hadi Fanny, çöz saçlarını da Paul görsün, resim yapmak için bak, konu arıyor.»

Fanny saçlarını çözmedi, ama aslında çözmek istiyordu.

Delikanlı, «Öyleyse ben kendi elimle çözerim,» dedi.

«İstiyorsan çözebilirsin,» diye Paul'e izin verdi, Fanny.

Bunun üzerine delikanlı da onun topuzundaki firketeleri özenle çıkardı, düzgün, koyu kestane rengi saçların sağanağı o kambur sırtın üzerine yayılıverdi.

Paul, «Şahane!» diye haykırdı.

Kızlar onları seyrediyorlardı. Bir sessizlik oldu. Delikanlı, Fanny'nin saçlarını tutup büsbütün dağıttı.

Eğilip koklayarak, «Müthiş!» dedi. «Satmaya kalksan herhalde bir servet eder.»

Fanny yarı şaka, «Öldüğümde sana bırakırım Paul,» dedi.

Kızlardan biri uzun bacaklı kambura, «Şu duruşunla sen de herkese benziyorsun, Fanny,» dedi. «Saçını yeni yıkamışsın da kurutuyormuşsun gibi.»

Zavallı Fanny hasta denecek kadar hassas, bulut-tan nem kapan biriydi. Polly'ye gelince insan, biraz ters, işini bilir ve dan dan konuşan biriyle karşı karşıya kalıyordu. Polly'nin bölümüyle Fanny'ninki sürekli harp ediyorlarmış gibiydi, bu yüzden Paul, Fanny'yi hep ağlar buluyordu. Oturup onun derdini dinledikten sonra gidip Polly'yle arasını bulmaya da çalışırdı.

Böylece zamanın mutlu geçtiği söylenebilirdi. Bir ev havası vardı fabrikada. Kimseye ne baskı yapılması, ne de fazla iş yüklenmesi söz konusuydu. Postanın gideceği sıralarda işlerin kızışması ve herkesin bir elden çalışması Paul'un çok hoşuna giderdi. Öteki kâtip arkadaşlarının da çalışmasını seyretmekten zevk alırdı. Böyle anlarda iş ve insan kavramları arasında fark kalmazdı. İnsan işleşirdi, iş de insanlaşırdı. Ama işçi kızlar için durum farklıydı. Kadınlar iş sırasında sanki başka bir kimliğe bürünürlerdi. İşlerindeki gerçek kadın bir kenarda durur, çalışan kadın işini bitirsin diye beklerdi.

Gece trenden inip eve doğru yürürken tepelere nokta nokta serpilmiş, sonra da vadide bir araya gelip alevlenmiş kent ışıklarını seyrederdi. Cıvılcıydı, mutluydu. Daha uzaklarda Bulwell'den gelen bir ışık demeti seçiliyordu. Yıldızlardan kırılmış binlerce taçyaprağı gibi yere serpiştirilmişti ışık zerrecikleri. Daha da uzakta ocakların kızılığ; bulutları alevlendirmeye çalışıyordu.

Keston'da trenden indikten sonra iki milden fazla yol yürümesi gerekiyordu Paul'un, iki uzun yokuştan yukarı, iki de kısa yokuştan aşağı. Çoğu zaman yorgun argın, yanı sıra giden lamba direklerini sayar, eve kadar daha kaç tane direk geçeceğini hesaplardı. Kapkaranlık gecelerde tepenin üzerinden en azından beş, altı mil uzaktaki köyleri seyrederdi. Bu manzara ayağının dibinde sürülerle canlı yaratığın parıldadığı bir dünya gibi gelirdi ona. Marlpool ile Heanor'ın pırıl pırıl ışıkları uzaktaki karanlığı dağıtıyordu. Aradaki kapkara vadinin bulunduğu yer ise zaman zaman ya güneye Londra'ya, ya da kuzeye İskoçya'ya doğru hızla yoluna devam eden trenler tarafından boydan boya saldırıya uğrardı sanki. Trenler vadinin içinden geçerken, karanlığın içinden

atılan birer mermi gibi dört bir yanı dumana, aleve ve gürültüye boğarlardı. Gözden kaybolduklarında da, köylerin ve kentin ışıkları bu kez bir sessizlik seli içinde pırıldamaya devam ederlerdi.

Sonunda, gecenin öteki yanını gören evinin köşesine ulaşırdı Paul. Dışbudak ağacı eski bir dost gibi gözükürdü artık. O içeri girdiğinde annesi sevinçle ayağa kalkardı, Paul, göğsünü gere gere haftalığı olan sekiz şilini masaya döküp, «Bir işe yarayacak mı bari anne?» diye sorardı.

Bayan Morel, «Bilet paranla yemek giderlerini çıkardıktan sonra geriye ne kalıyor ki?» derdi?

Sonra Paul annesine o günün hesabını verirdi. Bin Bir Gece Masalları gibi her gece, o gün başından geçenler annesine nakledilirdi. Annesi de anlatılanları kendi hayatının hikâyesiymişcesine dinlerdi.

VI

AİLEDE BİR ÖLÜM

Arthur Morel büyüyordu. İçinden geldiği gibi hareket eden, canlı ve savruk davranışlarıyla babasına çok benzeyen bir çocuktur. Ders çalışmaktan hep kaçıyor, iş yapması gerektiğinde surat asıyor, punduna getirir getirmez de oyun oynamaya kaçıyor.

Dış görünüşte hâlâ ailenin göz bebeğiydi. İnce yapılı, zarif ve cıvılcıydı. Koyu kestane rengi saçları, taptaze teni, uzun kirpiklerinin gölgelediği olağanüstü güzellikte lacivert gözleri ve eli açık tavırlarıyla ateşli davranışları onu herkesin gözdesi yapmıştı. Ama büyüdükçe huyu değişti. İncir çekirdeğini doldurmayan nedenlerle küplere biniyor, çekilmez derecede çığlaşıp aksileşiyordu.

Annesi onu çok sevmesine rağmen bazen usanç getirebiliyordu ondan. Kendinden başkasını düşünmezdi Arthur. Canı eğlence istediği zaman ona engel olacak her şeyden, herkesten, annesinden bile, nefret ediyordu. Ama başı darda kaldığı zaman da gene annesine uzun uzun dert yanıyordu.

Bir keresinde kendisinden pek hoşlanmadığını öne sürdüğü bir öğretmeninden dert yanarken annesi dayaa-

namayıp patlamıştı: «Ne diyeyim sana a evladım benim! Durumu beğenmiyorsan değiştirmeye çalış, yok beceremiyorsan bunu, katlan gitsin.»

Ona bir zamanlar tapan, onun da çok sevdiği babası artık Arthur için tiksinti kaynağı olmuştu. Çünkü Morel yaşlandıkça çöküyordu. Eskiden o denli güzel ve biçimli olan gövdesi ufak tefekleşmiş, olgunlaşacağı yerde, kuruyup gitmiş, neredeyse alçaklaşmıştı. Morel'in üzerine bayağı ve pejmürde bir hal çökmüştü. Bu pespaye görünümlü yaşlıca adam çevresindekilerin ensesinde boza pişirmeye kalkıştığı anda Arthur zıvanadan çıkıyordu. Gerçekten Morel'in tavırları, davranışları giderek kabalaşmış, huyları iğrençleşmişti. Çocukların tam büyüyüp ergenlik gibi bir dönüm noktasına ulaştığı bu çağda, babaları onlar için çirkin bir ömür törpüsü olup çıkmıştı. Ocaktaki maden işçileri arasında tavrı nasılsa Morel evde de öyle davranıyordu.

Babası sinirini bozduğu vakit Arthur yerinden fırlar, «Pis baş beıası.» deyip kapıyı vurup giderdi. Çocukların nefreti büyüdükçe Morel de ters davranışlarında ayak diretiyordu. On dört ya da on beşindeki oldukça hassas çocuklarını iğrendirmek, sınırdan deliye çevirmekten zevk alıyordu sanki. Böylece, büyüme çağı babasının en bozulmuş ve yaşlanmış dönemine rastlayan Arthur, Morel'i en çok hor gören evlat oluyordu.

Arada bir babanın, çocuklarının küçümseyici nefretinden alındığı oluyordu.

«Evi, ailesi için benden çok çırpınan bir baba gösterin bana,» diye bağırırdı. «Ben sizlerin uğruna didineyim de sonra köpek yerine koyulayım. Olmaz böyle şey, artık kaldıramayacağım. bunu böyle bilin!»

Gözdağı vermese, ayrıca gerçekten çoluğu, çocuğu için kafasından geçirdiği gibi didiniyor olsa herhalde hepsi üzülmüdü; ama şu sırada babayla çocuklar ara-

sında sürekli bir çekişme sözkonusuydu. Morel yalnızca özgürlüğünü kanıtlamak için pis ve iğrenç davranışlarında ısrar ediyordu. Çocuklar da tiksiniyordu ondan.

Arthur o denli sinirli ve aşırı hassas olup çıkmıştı ki, Nottingham'daki bir ortaokula burs kazandığında annesi onun kentte oturan bir teyzesinin yanında kalıp, eve yalnızca hafta sonlarında gelmesine izin verdi.

Annie hâlâ bir yatılı okulda öğretmen yardımcılığı yapıyor ve haftada dört şilin kazanıyordu. Ama asıl öğretmenlik sınavında başarılı olduğu için, yakında haftalığı on beş şiline çıkacak ve evde parasal açıdan bir huzur sağlanmış olacaktı.

Bayan Morel şimdi dört elle Paul'a sarılmıştı. Sessiz sedasızdı Paul, pek yetenekli de sayılmazdı. Ama resim yapmaktan ve de annesinden vazgeçmiyordu. Her yaptığı şey annesi içindi. Annesi akşamları onu dört gözle bekler olmuştı. Ona bütün içini döküyor, bütün düşüncelerini açıyor, o gün bütün olup bitenleri anlatıyordu. Paul da ciddi ciddi onu dinliyordu. Ana oğul hayatlarını birbirleriyle paylaşmaya başlamışlardı.

William bu arada esmeriyle nişanlanmış ve kıza sekiz gini'lik* bir nişan yüzüğü almıştı. Kardeşleri bu müthiş fiyatı işittiklerinde küçük dillerini yutacak gibi olmuşlardı.

«Sekiz gini ha!» diyordu Morel. «Aptallığına doymasın! Birazını bana verseydi, ona daha yakışırdu.»

Bayan Morel, «Birazını sana mı verseydi?» diye bağırdı. «Neden birazını sana versin?»

Morel'in ona hiç nişan yüzüğü falan almamış olduğunu anımsamıştı ve oğlunun aptallık etmesine rağmen eli sıkı davranmadığı için hareketini beğenmişti. Ama

(*) Gini (guinea), eski bir para birimi olan gini bir sterlin bir şiline eşittir

William artık yalnızca nişanlısıyla gittiği danslardan, bu gibi yerlerde nişanlısının giydiği şahane tuvaletlerden, ya da yüksek sosyetedenmişler gibi birlikte nasıl tiyatroya gittiklerinden söz eder olmuştı.

Nişanlısını eve getirip onlarla tanışmasını istemişti. Bayan Morel, Noel zamanı gelmelerinin uygun olacağını belirtti. Böylece William bir leydiyle birlikte çıktı geldi, ama eli boştu. Bayan Morel akşam yemeği hazırlamıştı. Ayak seslerini işitince kalkıp kapıya gitti. William içeri girdi.

«Merhaba anne,» diyerek annesini çabucak öpüverdi ve nişanlısı içeri girsin diye yol açtı. Uzun boylu, gösterişli, siyah beyaz damalı ince bir kumaştan giysisi ve kürküyle bir kız belirdi kapıda.

«İşte benim Çingenem!» dedi William.

Lilly Western elini uzatırken hafif bir gülümsemeyle dişlerinin ucunu gösterdi ve «Nasılınız, Bayan Morel?» diye selam verdi.

Bayan Morel, «Karnınız acıkmıştır herhalde?» dedi.

«Yo, hayır. Trende yedik. Tontonum benim, eldivenlerim sende mi?»

İrice kemikli ve yapılı bir delikanlı olan William Morel, kızı şöyle bir süzerek: «Senin eldivenlerin neden bende olsun,» dedi.

«Öyleyse kaybettim galiba. Ama ne olur kızma bana.»

William'ın suratı asıldı ama sesi çıkmadı. Nişanlısı mutfağa göz gezdirdi. Burası hemen göze çarpan öksetuyla, duvardaki resimlerin arkasındaki funda dallarıyla, tahta sandalyeleri ve minik masasıyla onun için küçük ve yabancı bir yerdi. Tam bu sırada Morel içeri girdi.

William, «Merhaba baba!» dedi.

«Merhaba oğlum. Benden önce davrandın bu kez!»

Baba oğul el sıkıştı, William nişanlısını takdim etti. Kadın gene öyle dişlerini ucundan gösterir bir biçimde gülümsedi.

«Nasılsınız, Bay Morel?»

Morel yerlere kadar eğilerek, «Çok iyiyim, sizin de iyi olduğunuzu sanırım. Burada kendinizi evinizde sayınız,» dedi.

«Sağ olun,» dedi kadın. Eğleniyordu sanki.

Bayan Morel: «Herhalde yukarıya odanıza çıkmak istersiniz,» dedi.

«İzin verirseniz, sizin için bir sakıncası yoksa efendim.»

«Neden olsun? Annie size yol gösterebilir. Walter, sen de şu bavulu yukarı çıkart.»

William nişanlısını, «Giyinmen gene bir saat sürmesin,» diye uyardı.

Annie eline pirinçten bir şamdan alıp, utangaçlıktan ağzını bile açamayacak bir durumda öne düşüp genç kadını öndeki yatak odasına çıkarttı. Annesiyle babası burasını Lily Western için boşaltmışlardı. Mum ışığında hem soğuktu, hem de küçüktü oda. Madenci eşleri için ancak ağır hastalık durumlarında yatak odasında ateş yakmak söz konusuydu.

Annie, «Bavulunuzu açayım mı?» diye sordu.

«Ah, çok teşekkür ederim.»

Annie böylece oda hizmetçiliği rolünü oynadı, sonra sıcak su getirmek üzere aşağıya indi.

William, «Kızcağız çok yorgun anne,» dedi. «Yolculuk berbat geçti, baştan da çok telaşlıydık.»

Bayan Morel, «Benden bir isteği var mı acaba?» diye sordu.

«Sanmam,» dedi William, «Her şey yolunda.»

Ama hava pek ısınmamıştı. Bir yarım saat sonra

Bayan Western aşağı indi. Bir maden işçisinin mutfağı için fazla ince kaçan morumsu bir giysi vardı sırtında.

William, «Sana sırtını değiştirmene gerek yok demiştin,» diye kıza yaptığıının yersizliğini belirtiverdi.

«Aman canım sen de Tonton!» dedi genç kadın, sonra o aynı sırttan çehresini takınarak gülümsedi: «Bana çok çatıyor değil mi Bayan Morel?»

«Çok mu çatıyor? Öyleyse ayıp ediyor,» dedi Bayan Morel.

«Gerçekten öyle.»

Bayan Morel, «Üşümüşsünüzdür, şöyle ateşe daha yakın gelmez misiniz?» diye sordu.

Morel o anda oturduğu koltuktan fırladı.

«Buraya buyrun!» diye bağırды. «Buraya buyrun!»

William: «Hayır, baba. Sen yerinden kalkma,» dedi. «Kanepeye otur, Çingenem.»

Morel: «Yok, yok,» diye bağırды. «En sıcak yer burasıdır. Buyrun, buraya oturun, Bayan Wesson [sic.]»

Genç kadın, aile içinde en seçkin bir yer sayılan, madencinin koltuğuna kurularak teşekkür etti. Sıcak içine işleyince de hafifçe ürpererek, dudaklarını William'a uzattı ve «Tonton, hadi bana bir mendil getiriver,» dedi. Sanki yalnız başınaymışlar gibi o kadar teklifsizce bir ton kullanmıştı ki, odadakiler kendilerini fazlalıktan hissettiler. Küçük hanım görüldüğü kadarıyla ailedekilerin birer insan olduğunu farketmemişti. Şu anda onlar küçük hanım için birer yaratıktan başka bir şey değildi. Bunu sezen William irkildi.

Streatham'da böyle bir evde Bayan Western kendinden aşağı tabakaya tenezzül ediyor olabilirdi. Onun için buradakiler palyaço gibiydiler, daha doğrusu işçi

(*) Kızın soyadı «Western» olmasına rağmen Morel ikinci hece-
de hafif kısaltma yaparak böyle telaffuz ediyor.

takımıydı hepsi, küçük hanım kendini bu ortama nasıl uydurabilecekti?

Annie: «Ben gidip alayım,» dedi.

Bayan Western, sanki konuşan bir hizmetçiymiş gibi hiç oralı olmadı. Ama, kızcağız mendille birlikte tekrar aşağı indiğinde incelikle teşekkür etti.

Oturup trendeki kötü yemeği anlatmaya başladı, sonra Londra'da gittiği danslardan söz etti. Aslında heyecanlı ve sinirliydi, korkusunu yenmek için konuşuyordu. Morel kalın kıyılmış tütünle doldurduğu piposunu tüttürürken genç kadını seyrediyor ve onun Londra ağzına özentili konuşmasını dinliyordu. Bayan Morel en güzel siyah ipek blüzünü giymiş, sessizce kısa kısa karşılıklar vermekten başka bir şey yapmıyordu. Üç çocuk ses çıkarmadan hayran hayran kızı seyretmekteydi. Bayan Western gecenin kraliçesiydi. Her şeyin en iyisini onun için çıkarmışlardı: En iyi çatal bıçaklar, en iyi örtüler, en iyi çaydanlıklar. Çocuklar bütün bunları onun bayağı şatafatlı bulacağını düşünmüşlerdi. Oysa Bayan Western şaşkınlaşmıştı, çevresindekileri anlayamıyor, onlara nasıl davranacağını bilemiyordu. William şakalar yapmaya çalışıyor, ama o da durumdan biraz rahatsız olmuştu.

Saat ona yaklaşırken nişanlısına sordu:

«Yorgun değil misin, Çingenem?»

Kız hemen başını hafifçe bir yana eğerek, o teklifsiz tonuyla, «Eh, biraz Tontonum,» dedi.

William'ın atılıp, «Şamdanı ben yakarım anne,» dediğinde Bayan Morel'in ağzından bir, «Peki oğlum,» sözleri çıktı.

Lily ayağa kalkıp elini uzatarak, «İyi geceler Bayan Morel,» dedi.

Paul sıcak su kazanını ayarlayarak musluktan dayanıklı bir bira şişesine sıcak su doldurdu. Annie de

şişeyi madencilerin yelek gibi giydiği eski bir atlet fanilasına sarıp sarmaladı ve annesini öpüp iyi geceler diledi. Evde başka yer olmadığı için konukla aynı odada kalacaktı.

Bayan Morel, Annie'ye, «Sen biraz bekle,» dedi. Kızcağız olduğu yerde kalakaldı ve şişeyi soğutmamaya çalıştı. Bayan Western teker teker el sıkarak herkesi rahatsız etti ve William'ın peşinden yukarı çıktı. Beş dakika sonra William tekrar aşağı indi. Sinirleri biraz gergindi, nedenini de pek bilmiyordu. Annesiyle başbaşa kalıncaya dek çok az konuştu. Sonra ocak başındaki halının üzerinde, eskisi gibi bacaklarını açarak durdu ve çekine çekine sordu:

«Eee, ne dersin anne?»

«Ne diyeyim oğlum?»

Bayan Morel sallanır iskemlesindeydi, oğlunun hesabına biraz incinmiş ve aşağılanmış hissediyordu kendisini.

«Beğendin mi nişanlımı?»

Oldukça yavaş bir sesle: «Evet,» diye bir karşılık geldi.

«Daha henüz utangaçlığını üzerinden atamadı anne. Pek alışkın değil. Burası teyzesinin evine hiç benzemiyor elbet.»

«Elbette oğlum. Ayrıca bu durum ona pek zor geliyor anlaşılan.»

«Doğru,» dedi William. Sonra hemen kaşları çatıldı: «Yalnız o pozları takınmaktan bir vazgeçse.»

«İlk acemiliği sayılır bu oğlum. Elbette geçecektir.»

William, sanki teşekkür ederek, «Tam üstüne bastın anne,» dedi. Ama kaşları çatıktı. «Biliyor musun sana hiç benzemiyor, anne. Ciddiyetten uzak ve düşüncesini de bilmiyor.»

«Daha çok genç.»

«Öyle. Hem de hiç gün görmemiş. Annesi çok küçükken ölmüş. Teyzesi büyütmüş onu, ama artık dayanamıyor. Babası da serserinin biriymiş. Hiç yakınlık görmemiş kimseden.»

«Öyle mi? Artık herkesin yerini sen doldurursun.»

«Evet, onun için bir sürü yanını hoş görmek gerek.»

«Hoş görülecek ne yanı var ki, oğlum?»

«Bilemiyorum. Onu pek sığ buluyorsunuz, şunu unutmamak gerek: Derin yanlarını ortaya çıkaracak hiçbir kimsesi olmamış. Bana da bayılıyor.»

«Evet, besbelli.»

«Ama, anne, biliyorsun, bizden çok farklı o. Üstelik içinde yaşadığı çevre hiç bize benzemiyor. Her şeyleri başka.»

Bayan Morel: «Çabuk karar vermemek gerek,» dedi.

Ama William, içi kıpır kıpırmış gibi gözüküyordu.

Bununla birlikte sabahleyin uyandığında keyifli keyifli şarkılar söylüyor, evin içinde dolanıp duruyordu.

Bir ara merdivene oturarak yukarı nişanlısına seslendi:

«Kalkmayacak mısın daha?»

Genç kadın duyulması zor bir sesle, «Kalkıyorum,» dedi.

William, «Noel'in kutlu olsun,» diye bağırdı.

Yukardan kızın şen şakrak kahkahası duyuldu. Aradan yarım saat geçmesine rağmen henüz aşağı inmemişti.

William, Annie'ye, «Kalkıyorum dediğinde gerçekten kalkıyor muydu?» diye sordu.

«Evet,» dedi Annie.

William biraz daha bekledi, sonra gene merdiven başına çıktı:

«Yeni yılın kutlu olsun,» diye seslendi.

Uzaktan kızın kahkahalarla dolu sesi duyuldu: «Teşekkür ederim, Tontoncuğum!»

William: «Davran biraz,» diye yalvardı.

Aradan bir saat geçmesine rağmen William hâlâ nişanlısını bekliyordu. Hep altıdan önce kalkan Morel saate bakarak: «Amma da harika şey ha!» diye başını salladı.

William'ın dışında bütün aile kahvaltı etmişti. Genç adam bu kez biraz sinirli sinirli merdiven başına çıktı ve «Yukarıya bir Paskalya yumurtası yollayayım mı?» diye seslendi. Yalnızca bir kahkaha attı kız. Bunca uzun hazırlıktan sonra aile sanki sihirli bir şeyle karşılaşacaklarını sanıyordu. Sonunda bir etek, blüz içinde pek alımlı gözükten genç kadın çıkageldi.

William: «Bunca saattir, gerçekten hazırlanmakla mı meşguldün?» diye sordu.

«Tontoncuğum! Böyle sorular yasak değil mi, Bayan Morel?»

Genç kadın başında yüksek bir leydi tavırları taşıyordu. William ipek şapkalı ve fraklar içinde, genç kadın da kürklü ve Londra işi giysisiyle kiliseye gittiklerinde Paul, Arthur ve Annie herkesin hayranlıktan şaşakalacaklarını sanmışlardı. Morel yolun sonunda yepyeni giysileri içinde cakalı çifti seyrederken kendisini prens ve prenseslerin babası yerine koymuştu.

Oysa genç kadın öyle pek erişilemeyecek bir yerde duran birisi değildi. Londra'da bir büroda bir yıldan beri bir tür sekreterlik, ya da kâtibelik yapıyordu. Ama Morel'lerde kendini iyi sattı. Yerinden kimildamayıp Annie ile Paul'a hizmetçileriymiş gibi iş gördürdü. Bayan Morel'le içten olmasa da rahat hareket ediyormuş gibiydi, Morel'e de tepeden bakıyordu. Ama bir iki gün sonra çaldığı havayı değiştirmeye başladı.

Yürüyüşe çıktıklarında William hep Paul'la An-

nie'nin de gelmesini isterdi. Böylelikle daha çok eğlenebiliyordu. Paul, «Çingene»ye gerçekten taparcasına hayrandı. Annesi onun bu davranışını hiç affedemedi.

Geldiklerinin ikinci günü Lily, Annie'ye, «Ah canım, manşonumu nereye bıraktığımı gördün mü?» diye sorduğunda William cevabı yapıştırmıştı:

«Yatak odanda bıraktığını bildiğin halde neden Annie'ye soruyorsun?»

Ağzını bıçak açmayan Lily, öfkeli öfkeli yukarı çıktı. Ama kız kardeşinin hizmetçi yerine konması William'ı çok kızdırmıştı.

Üçüncü gece William'la Lily salondaki ateşin başında oturuyorlardı. Oda karanlıktı. On bire çeyrek kala Bayan Morel'in mutfaktaki ateşin korlarını tarakladığı duyuldu. William mutfağa geldi, sevgilisi de onu izledi.

William, «Vakit bu kadar geç oldu mu anne?» diye sordu. O ana kadar tek başına oturmuştu Bayan Morel.

«Geç sayılmaz oğlum,» dedi. «Ama ben hep bu saate kadar otururum.»

«Öyleyse niçin yatmıyorsun?»

«Sizi bırakıp mı yatayım? Yok, oğlum, doğru olmaz bu.»

«Bize güvenmiyor musun, anne?»

«Güvenmem ya da güvenmemem ayrı bir mesele, ama yatmam doğru olmaz. Siz isterseniz on bire kadar oturabilirsiniz, ben kitap okurum.»

William sevgilisine dönerek: «Hadi git yat, Çingene.» dedi. «Valdeyi bekletmeyelim.»

Bayan Morel: «Annie mumu yanar bırakmış, Lily. Herhalde merdivenleri görebilirsin,» dedi.

«Teşekkürler. İyi geceler. Bayan Morel.»

William merdivenlerin başında sevgilisini öptü. Gene mutfağa döndü.

«Bize güvenin yok mu, anne?» diye sorusunu tekrarladı. Alınmıştı biraz.

«Evladım, ben sana, herkes yatıp uyumuşken sizin gibi iki genci başbaşa bırakmanın doğru olacağına inanmadığımı söylüyorum.»

William'ın bu açıklamayı kabul etmekten başka çaresi yoktu. Annesini öperek iyi geceler diledi.

Paskalya tatilinde William yalnız geldi. Annesine hep sevgilisinden söz etti:

«Anne, biliyor musun, ayrı olduğumuzda hiç aldır mıyorum. Bir daha hiç görmesem umursamam sanıyorum. Ama bir daha akşamları görüştüğümüzde gene kanım kaynıyor.»

Bayan Morel, «Acayip bir sevgi,» dedi. «Seni ancak bu kadar ilgilendiriyorsa evlenmeye kalkışmanız tuhaf olur.»

«Gerçekten tuhaf!» diye bağırdı William. Besbelli hem endişeliydi, hem de şaşkınlık içindeydi. «Ama,» dedi, «aramızda o kadar çok şey var ki, artık onu bırakamam.»

«Sen en iyisini bilirsin, oğlum. Fakat işler dediğin gibiye ben buna aşk diyemem. Doğrusu pek aşka benzetemedim.»

«Bilemiyorum, anne. Kızcağz yetimmiş, sonra...»

Konuşmaları hiçbir zaman bir sonuca ulaşamıyordu. Kafası oldukça karıştı William'ın. Annesi de çok çekimser duruyordu. William tüm gayretlerini ve parasını Lily'nin uğruna harcıyordu. Eve geldiğinde annesini Nottingham'a dolaşmaya götürecek parayı zor buluyordu.

Paul, Noel'de haftalığı yarım sterline çıkarılınca çok sevinmişti. Jordan'ın imalâthanesinde hayatından memnundu, ama uzun iş saatleri ve hep kapalı yerlerde kalmak sağlığına dokunuyordu. Ona gittikçe daha fazla

bel bağlayan annesi de bu duruma bir çözüm bulmaya çalışmaktaydı.

Paul yarım gün tatilini pazartesi öğleden sonra alıyordu. Mayısta bir pazartesi sabahı ana oğul yalnız başlarına kahvaltı ederlerken Bayan Morel, «Hava iyi olacağı benzer,» dedi.

Paul merakla başını kaldırdı. Anlaşılan annesi bir şey demek istiyordu.

«Biliyor musun, Bay Leivers yeni bir çiftliğe taşındı. Geçen hafta görüştüğümüzde eşini ziyaret etmemi istedi. Ben de hava güzel olursa pazartesi seni de getiririm diye söz verdim. Gidelim mi?»

Paul: «Seni gidi minimini kadın!» diye bağırdı. «Müthiş bir şey bu. Hem de bugün öğleden sonra gideceğiz değil mi?»

Sevinçten uçarak istasyonun yolunu tuttu. Derby Yolu'nun aşağısındaki kiraz ağacı ıslıl ıslıldı. Resmi bir binanın eski tuğla duvarı kıpkızıl yanıyordu, bahar havada yeşil bir alev gibiydi. Ana yolun yokuş yukarı tırmanan koca kıvrımı, serin sabah tozlarıyla şaheser ışık ve gölge oyunları içinde sessiz sedasız uzanıyordu. Ağaçlar gururla yeşil göğüslerini kabartmışlardı sanki. Bütün sabah depoda çalışırken Paul'un gözlerinin önünden dışardaki baharın hayali hiç kaybolmadı.

Öğle yemeği zamanı eve döndüğünde annesi bayağı heyecanlıydı. Paul hemen sordu: «Hadi, gidiyor muyuz? »

Bayan Morel: «İşler bitince,» dedi.

Biraz sonra Paul yerinden kalktı. Annesine, «Sen git giyin, ben bulaşıkları yıkayıveririm,» dedi.

Annesi mutfaktan çıktı. Paul kapkacağı yıkadı, etrafı derledi, topladı. Sonra annesinin çizmelerini eline aldı. Temiz gözüküyorlardı. Çünkü Bayan Morel çamurda yürümesine rağmen ayakkabılarını kirletmemeyi

başaran, yaradılıştan titiz ve ince hanımlardan biriydi. Ama gene de Paul onları temizlemesi gerektiğini hissetti. Aslında oğlak derisinden yapılma çifti sekiz şilinden fazla etmeyen çizmeydi bunlar. Oysa Paul'un indinde dünyanın en zarif çizmeleri idi ve delikanlı onları birer demet çiçekmişler gibi özene bezene temizledi.

Bayan Morel birdenbire iç kapı eşiğinde beliriverdi. Biraz utangaç bir hava içindeydi. Yeni pamuklu bir blüz giymişti. Paul hemen yerinden fırlayıp onun yanına koştu.

«Aman, aman!» diye bağırdı. «Gözlerim kamaştı!»

Annesi biraz kibirli bir edayla burun kıvrarak başını kaldırdı:

«Hiç göz kamaştırıcı bir halim yok. Gayet sade bir blüz.»

Paul etrafında dönüp dururken, Bayan Morel bir iki adım daha yaklaştı.

Kendini kasıtlı bir hava içinde göstermesine rağmen aslında utana utana oğluna sordu:

«Eee, beğendin mi bakalım?»

«Bayıldım. Senin gibi güzel minimini bir kadınla gezmeye gidebilmek büyük zevk.»

Paul dolanıp annesini bir de arkadan seyretti.

«Seni sokakta izliyor olsam, bu minimini insan, güzelliğinin adamakıllı farkında derim.»

«Hiç de değil. Blüzün yakışıp yakışmadığının bile farkında değilim.»

«Evet, evet. İlle kapkara şeyler giyip, yanık kâğıda sarılmış paketler gibi gezmen gerek galiba... Blüz sana pekâlâ yakışmış, hem de güzelleştirmiş.»

Bayan Morel gene burun kıvrıdı. Memnundu, ama belli etmemeye çalışıyordu:

«Üç şiline patladı bana,» dedi. «Hazır almaya kalksan bu paraya çıkmaz, değil mi?»

«Elbette.»

«Hem de kumaşı çok iyi.»

«Gerçekten güzel.»

Beyaz üzerine açık mor ve siyah dallı bir blüzdü.

«Yalnız benim için korkarım biraz fazla genç işi kalıyor.»

Paul öfkelenerek: «Genç işiymiş ha!» diye bağırdı. «Bari git, takma beyaz saç al da başına yapıştır.»

«Merak etme, böyle bir şeye gerek kalmayacak. Saçlarım kırışmaya başladı bile.»

«Aman, sakın ha! Ak saçlı bir anneyi ne yapayım ben?»

Bayan Morel, «Korkarım ak saçlı bir anneye alışmak zorundasın, evladım,» diye biraz şaşırtıcı bir karışılık verdi.

Yola düzülmeleri oldukça gösterişliydi. Bayan Morel güneşe karşı William'ın armağanı şemsiyeyi açmıştı. Paul annesinden uzun boyluydu, ama iriyarı sayılmazdı. Beğeniyordu kendini.

Açık sarı topraklar üzerinde başaklar ipek gibi pırıl pırıldı. Minton'daki maden ocağından buhar bulutları yükselirken ocak sanki öksürüyor, boğuk boğuk takırtılar çıkartıyordu.

Bayan Morel, «Bak şuna,» dedi. Ana oğul yolun üzerinde durmuş, etrafı seyrediyorlardı. Madenin bulunduğu tepenin sırtında sanki göğe tırmanmaya çalışan küçük bir grubun silüeti seçiliyordu: Bir at, küçük bir yük arabası ve bir adam. Göklere uzanan yokuşu tırmanıyorlardı. Sonunda adam yükü boşalttı. Moloz, büyük bir hızla bayırdan aşağı yuvarlanırken beklenmedik bir takırtı kopardı.

Paul, «Sen biraz otur, anne,» dedi. Bayan Morel bir kenarda oturacak yer buldu, Paul da çabuk çabuk bir şeyler çizdi. O çalışırken annesi sessizce oturup

ikinci vakti yeşilliklerin arasında pırıldayan kırmızı kulübeleri seyretti.

Bayan Morel: «Yerküre harika bir yer ve de öylesine güzel!» dedi.

Paul: «Ocak da güzel,» diye ekledi. «Bak, nasıl bir köşeye yığıyor her şeyi, sanki canlı bir varlık ya da bilmediğimiz dev bir yaratık gibi.»

«Evet, belki de.»

«Bak, bütün yük arabaları dizilmişler bekliyorlar, doyurulması gereken bir sıra hayvan gibi.»

Annesi: «Evet, şükretmek gerek,» dedi. «Rızkımızı çıkardık demektir bu hafta.»

«İnsanlar yaşarken cansız şeylere de el değdiresinler istiyorum ben. Şu yük arabalarını düşün, teker teker hepsine insan eli değmiş, böylelikle insan havası sinmiş onlara.»

«Öyle,» dedi, Bayan Morel.

Ana yolun ağaçları altından yürümeye devam ettiler. Paul durmadan bir şeyler anlatıyor, annesine bilgi veriyordu. O da ilgiyle dinliyordu. Nethermere göletinin kıyısından geçtiler. Sular güneş ışınlarını taçyapraklanıymış gibi hafifçe kucaklarında sallıyordu. Sonra birisinin özel bir yoluna girdiler, uzaktan görünen büyükçe çiftliğe biraz korkarak yaklaştılar. Kulak tırmalarcasına bir köpek havlaması duyuldu. Bir kadın belirdi, ne olduğunu anlamaya çıkmıştı.

Bayan Morel, «Willey Çiftliği'ne buradan mı gidi-
liz?» diye sordu.

Paul onca yolu boşuna tepmiş olma korkusuyla geri çekilmişti. Ama kadın yakınlık gösterip onlara gidecekleri yolu anlattı. Ana oğul tarlaların arasından küçük bir köprüye ulaştılar. Üzerinden geçtikten sonra önlerinde ıssız bir çayır uzanıyordu. Minimini kuşların etraflarında uçuşup ötüşürlerken beyaz göğüsleri parıl-

diyordu. Gölet durgun ve mavi gözüküyordu. Yükseklerden bir balıkçıl süzüldü. Karşılarında yeşil, sessiz bir korulukla kaplı bir tepe yükseliyordu.

Paul: «İssız bir yol, anne,» dedi. «Tıpkı Kanada gibi.»

Bayan Morel etrafına bakınarak, «Ama ne güzel değil mi?» dedi.

«Görüyor musun şu balıkçılı? Bak, bak bacaklarının uzunluğuna.»

Paul annesine yol gösteriyor, neye bakıp, neye bakamayacağını saptıyordu sanki. Annesi de bundan memnun sayılırdı.

«Peki şimdi nereye gideceğiz?» diye sordu. «O kadın, koruluğun içinden geçilecek demişti.»

Bir çitle çevrilmiş olan loş koruluk solda kalmıştı.

Paul, «Buralarda bir patika olduğunu seziyorum,» dedi. «Senin ayakların şu, ya da bu şekilde şehre alışmış.»

Küçük bir çit kapısı buldular ve koruluğun geniş yeşil yoluna çıktılar. Bir yanda alışılmamış sıklıkta bir köknarla çam örtüsü, öte yanda da yıllanmış meşelerden oluşan meyilli bir açık alan uzanıyordu. Meşelerin arasından gökmavisi çançiçeği kümeleri görülüyordu. Yeni çıkmış yeşil fındık ağaçları altında, yerde dökülmüş meşe yapraklarından oluşmuş soluk kahverengi bir taban vardı. Paul burada annesine çiçekler buldu.

«İşte, al sana yeni biçilmiş biraz kuru ot,» dedikten sonra gene de unutmabeni çiçekleri toplayıp getirdi. Onun işten yıpranmış elleriyle küçük bir demet çiçeği tutuşunu gördükçe içi sevgiyle burkuluyordu. Annesi tam anlamıyla mutluydu şu anda.

Yürüyüşün sonunda önlerine üzerinden atlanması

gereken bir çit çıktı. Paul saniyede atlayıp geçti ve annesine, «Gel sana yardım edeyim.» dedi.

«İstemem, ben kendi bildiğim gibi atlarım.»

Paul ellerini açmış, annesine yardım etmeye hazır bir durumda bekliyordu. Kadıncağız büyük bir dikkatle çite tırmandı.

Annesinin ayağı yere değdiğinde Paul, «Böyle mi atlanır?» diye takıldı.

«Berbat bir çitti.»

«Seni gibi beceriksiz minimini hanımlar böyle çitlerin üzerinden atlayamaz tabi.»

Karşılarında, koruluğun hemen kenarında, bir küme alçak, kırmızı çiftlik binası duruyordu. Ana oğul adımlarını sıklaştırdı. Koruluğun bereketini tamamlayan bir elma bahçesi vardı, pembe beyaz çiçeklerini yere sermiş. Dalları sarkmış meşe ağaçlarının ve çalılıkların altında derin bir su birikintisi görülüyordu. Gölgede birkaç inek otlamaktaydı. Dörtgen bir alanın üç yanını kaplamış bulunan çiftlik ve binaları, koruluğa doğru güneş ışığını kucaklamıştı sanki. Dingindi her yan.

Ana oğul kırmızı şebboy kokusu sinmiş, parmaklıkla çevrili küçük bir bahçeye girdiler. Kapının önünde soğumaya bırakılmış ve henüz unları sililmemiş birkaç somun ekmek vardı. Tavuğun biri somunları gagalamaya hazırlanıyordu. Derken eşikte beline kirli bir önlük bağlamış bir kız çocuğu beliriverdi. Aşağı yukarı on dördünde gözüküyordu. Pespembe yüzü esmerdi. İnce ve uçucu, kısa, siyah bukleleri vardı. Kara gözleriyle hem utangaç, hem soru sorar gibi, hem de yabancıların gelişinden biraz rahatı kaçmış bir biçimde şöyle bir baktı ve hemen ortadan kayboldu. Bir iki dakika içinde başka biri görüldü. Ufak tefek, pembe yüzlü, kocaman koyu

kestanerengi gözleri olan bir kadın: «Aa!» diye gülümsüyordu. Gülümsediğinde de sanki yüzü parıldamıştı.

«Demek geldiniz! Bilemezsiniz ne kadar sevindim.» Sesi içtendi, ama biraz mahzundu.

İki kadın el sıkıştı.

Bayan Morel, «Rahatsız etmediğimizden emin misiniz?» diye sordu. «Çiftlik hayatının ne olduğunu bilirim.»

«Yok canım, yeni bir surat görünce dünyalar bizim oluyor. Burada her şeyden o kadar kopuk yaşıyoruz ki.»

Bayan Morel, «Tahmin ederim,» dedi.

Ana oğul oturma odasına alındılar. Upuzun, basık tavanlı bir yerdirdi burası. Şöminenin üzerinde de koskoca bir demet kartopu çiçeği vardı. İki kadın konuşmaya dalınca Paul da çevreyi keşfe çıktı. Bahçede şebboyları koklayıp öteki bitkileri gözden geçiriyordu ki biraz önce gördüğü kız, çitin kenarındaki kömür yığınının çabucak yanına geliverdi.

Paul çit boyunca uzanan çalılığı göstererek, «Bunlar okkagülleri herhalde, değil mi?» diye sordu.

Kız ürkek ve kocaman, kahverengi gözleriyle onu bir süzdü:

«Herhalde açtıkları zaman bunların çiçeğine okkagülü denir, değil mi?»

Kız, «Bilmem,» diye kekeledi. «Kendileri beyaz da ortaları pembe.»

«Öyleyse kızyanağı denir galiba?»

Miriam kızardı. Çok güzel sıcacık bir rengi vardı yüzünün.

«Bilmem,» dedi.

«Bahçenizde fazla bir şey yok.»

Miriam, mesafeli ve biraz yüksekte bakan bir tavırla, «Burada daha ilk yılımız,» diyerek gene içeri

çekildi. Paul kızın çekildiğine pek dikkat etmeden etrafı incelemesini sürdürdü. Biraz sonra annesi de dışarı çıktı ve birlikte çiftlik binalarını gezdiler. Paul gördüğü her şeye bayılmıştı.

Bayan Morel, Bayan Leivers'e sordu: «Sanırım tavuklara, danalara, domuzlara da siz bakıyorsunuz, değil mi?»

Kadıncağzı, «Yok, ineklere bakacak zaman bulamıyorum.» diye cevap verdi. «Zaten alışık da değilim. Ev işlerine zar zor yetişebiliyorum.»

«Evet, tahmin ederim.»

Derken Miriam çıkageldi. Alçak, müzikal bir sesle: «Çay hazır, anne,» dedi.

Bayan Leivers sevgi dolu bir sesle, «Teşekkürler Miriam, öyleyse gelelim,» diye cevap verdi. «Şu anda çay içmeyi arzu eder misiniz, Bayan Morel?»

«Hazırsa elbette.»

Paul, annesi ve Bayan Leivers hep birlikte çaylarını içtiler. Sonra çançiçekleriyle dolup taşan koruluğu gezdiler. Patikalarsa tüy gibi unutmabeni çiçekleriyle kaphydı. Ana oğul kendilerinden geçmişlerdi.

Yeniden eve döndüklerinde Bayan Leivers, en büyük oğlu Edgar ile birlikte mutfaktaydı. Edgar on sekiz yaşlarındaydı. Sonra on iki ile on üç yaşlarında iri yapılı Geoffrey ve Maurice okuldan döndü. Bay Leivers hayatının olgunluk çağını yaşayan, yakışıklı biriydi. Koyu kumral bıyıkları, sürekli açık havada bulunmaktan kenarları kırışmış mavi gözleri vardı.

Erkek çocuklar biraz tepeden bakar gibi bir tavır takınmalarına rağmen Paul pek umursamadı. Onlarla birlikte yumurta aramaya gitti, her türlü yere girdi çıktı. Tavuklara yem verirken Miriam bahçeye çıktı. Erkek kardeşleri hiç oralı olmadılar. Kümesin birinde sapsarı civcivleriyle birlikte bir tavuk vardı. Maurice

avucuna darı alıp tavuğun gagalaması için elini uzattı ve Paul'a, «Sen de yapabilir misin?» diye sordu.

Paul, «Hele bir deneyelim,» dedi.

Paul'un küçük, sıcak eli bir şeyler becerebilecek gibi görünüyordu. Miriam onları seyrediyordu. Paul darıyı tavuğa doğru uzattı. Tavuk, o sert bakışıyla, parlak gözünü darılara dikmişti. Ansızın gagalayıverdi. Paul irkildi, sonra güldü. Tavuğun gagası, «Tıp, tıp, tıp,» diye avucunu gıdıkliyordu. Paul gene güldü, çocuklar da gülmeye başladılar.

Darıların hepsi bitince Paul, «İnsanı gagalıyor, gıdıkliyor, ama hiç acıtmıyor,» dedi.

Maurice: «Şimdi sıra sende, Miriam,» dedi. «Gel, sen de yap bakalım.»

Miriam: «Olmaz,» diyerek geriledi.

Erkek kardeşleri, «Ha, ha, bebeklik, muhallebici çocuğu!» dediler.

Paul: «Hiç acıtmıyor,» diye Miriam'ı yüreklendirdi. «Gagalıyor, ama insanın hoşuna gidiyor.»

Ama kız gene, «Olmaz,» diyerek siyah buklelerini salıyor, geriliyordu.

Geoffrey, «Korkar o,» dedi. «Her şeyden korkar da tek korkmadığı şiir okumaktır.»

Maurice de ekledi: «Ne bahçe kapısının üzerinden atlar, ne ılık çalar, ne kızak kayar, ne de kendisine el kaldıranı durdurmaya çalışır. Hiçbir şey beceremez o. Sadece kendini roman kahramanlarının yerine koyar. 'Göl Kenarındaki Kadın'* gibi.»

Miriam sıkıntısından ve utancından kıpkırmızı ke-silmişti.

(*) Söz konusu olan Ellen Douglas adlı bir kadın roman kahramanıdır. 19 yy.'ın tarihsel romanlarıyla ünlü İskoçyalı yazar Walter Scott'un aynı adı taşıyan yapıtından alınmıştır.

«Hepinizi cebimden çıkarırım ben.» diye patladı.
«Asıl siz tabansız zorbalardan başka bir şey değilsiniz.»

Erkek kardeşleri yapmacıklı bir edayla, «Tabansız zorbalar» sözcüklerini tekrarlayarak onunla alay etti.

Maurice:

«Böyle soytarılar kızmam ben

Görgüsüzlere etmem aldırış.»

diye bir şiir okuyup kahkahalarla gülmeye başladı.

Miriam içeri girdi. Paul çocuklarla beraber meyve bahçesine gitti. Buraya bir barfiks kurulmuştu. Kuvvet denemeleri yaptılar. Paul'un kuvvetinden çok çevikliği vardı, ama bu da işine yaradı. Bir ara aşağı sarkmış bir elma dalının üzerindeki çiçekleri elliyordu.

Çocukların en büyüğü olan Edgar, «Elma çiçeğini koparmak doğru olmaz, gelecek yıl elma alamayız sonra,» dedi.

«Zaten koparmayacaktım,» diyerek uzaklaştı Paul.

Çocuklar ona zıt gidiyorlardı, kendi başlarına kalmak istedikleri belliydi. Paul da annesine bakmak üzere eve döndü. Arka taraftan geçerken Miriam'ı kümesin önünde çömelmiş olarak gördü. Kızcağız dudağını ısır-mış, elindeki darıları heyecan içinde tavuğa uzatıyordu. Tavuk sinsi sinsi Miriam'ı süzdü. Çekine çekine uzanan ele tavuk bir hamle yaptı. Miriam hemen elini çekti. Dudaklarından yarı korku, yarı acıdan oluşan bir çığlık kopmuştu.

Paul: «Korkma, acıtmaz,» dedi.

Miriam irkilerek kıpkırmızı kesildi. Alçak sesle: «Denemek istiyordum,» dedi.

Paul avucuna iki tane darı koyup elini tavuğa gahalattı. «Bak, hiç acıtmıyor,» dedi. «İnsanın sadece güleceği geliyor.»

Kızcağız elini uzattı, sonra gene geri çekti. Gene

uzattı, gene bağırarak geri çekti. Paul'un hafifçe kaşları çatıldı.

«Ben onun yüzümden bile danı almasına izin veririm,» dedi. Gagası şöyle bir çarpıyor insana. Öyle titiz bir gagalayışı var ki! Çok gagalasa bütün gün toprağı delik deşik ederdi zaten.»

Ciddi ciddi bekleyip Miriam'ı seyretmeye başladı. Sonunda Miriam da tavuğun avucunu gagalamasına izin verdi. Ufak bir korku çıղlığı kopardı, aslında korkudan kaynaklanan bir acı çıղlığı denebilirdi buna. Heyecanlanarak da olsa işi başarmıştı bir kere. Tekrar elini uzattı.

Delikanlı, «Gördün mü işte!» dedi. «Acıtmıyor değil mi?»

Miriam kopkoyu irileşen gözleriyle ona şöyle bir baktı. Hafifçe titreyerek: «Hayır!» diye güldü.

Sonra kalkarak içeri girdi. Nedense Paul'a biraz kızmış gibiydi.

«Beni sıradan bir taşralı gibi görüyor,» diye düşündü. Ona gerçekten «Göl Kenarındaki Kadın» adlı romandaki gibi soylu biri olduğunu kanıtlamak istedi.

Paul içeri girdiğinde annesini gitmeye hazır buldu. Bayan Morel elinde koca bir demet çiçek bulunan oğluna gülümsedi. Bay ve Bayan Leivers onlarla birlikte tarlalar boyunca yürüdüler. Tepeler akşamın altın ışığı içindeydi. ormanın derinliklerinde çançiçeklerinin git-tikçe koyulaşan morluğu görülüyordu. Yaprak hışırtıları ve kuş cıvıltılarının dışında her yan sessiz sedsızdı.

Bayan Morel: «Çok güzel bir yer,» dedi.

Bay Leivers: «Evet, güzel ama şu tavşanlar olmasaydı,» diye cevap verdi. «Çayırdaki ot kalmadı. Bu durumyla kiralayabileceğimi hiç sanmıyorum.»

Ellerini ırpınca tarlanın ormana yakın kenarları koşuşan kahverengi tavşanlarla doluverdi.

Bayan Morel: «Şu hale bakın!» diye bağırdı.

Sonra Paul'la birlikte yollarına yalnız devam ettiler.

Çocuk bir ara annesine alçak sesle: «Ne güzeldi, değil mi?» dedi.

İncecik bir ayça doğmuştu. Yüreği öylesine mutlulukla doluydu ki, ağrıyordu sanki. Annesi de bıcı bıcı konuşmak ihtiyacını duydu, çünkü o da mutluluktan ağlamak istiyordu.

«Benim de böyle bir kocam olsa, nasıl da yardım ederdim ona,» dedi. «Kümesle ağıla bakmak benim işim olurdu. Süt sağmasını öğrenirdim. Onunla her şeyi konuşur, tasarılar kurardık. Onun karısı olsam, bilirdim ben çiftliği nasıl tıklar tıklar işleteceğimi. Oysa şu kadıncağzın gücü yok işte, ne yapsın. Bu işleri kaldırabilecek biri değil o. İnsan acıyor, ona da, kocasına da! Ben onun yerinde olsam kocamdan hiç şikâyetim olmazdı. Onun da pek ağzını açtığı yok ya. Tatlı bir kadın.

Whitsuntide (Paskalyadan sonraki yedinci pazar) yaz tatilinde William gene sevgilisiyle birlikte eve geldi. Bir hafta izni vardı. Havalar çok güzeldi. Böyle günlerde sabahları William, Lily ve Paul'un yürüyüşe çıkması kural haline gelmişti. William pek sevgilisiyle konuşmuyor, yalnızca çocukluğundan söz ediyordu. Oysa Paul durmadan bir şeyler anlatıyordu. Bir ara Minton Kilisesi'nin yakınındaki bir çayırda üçü birden yere uzanmıştı. Bir yanda, Castle Farm'ın yanında, hafifçe sallanan yanyana dizilmiş kavaklar görülüyordu. Çalılıkların arasından alıç ağaçları sarkıyordu. Tarlanın üzerindeki koca papatyalar ve ardıçlar çın çın kahkaha atıyorlardı sanki. Yirmi üçündeki iri yarı William'a zayıflamış, hatta biraz kurumuş denebilirdi. Delikanlı

güneşin altında sereserpe uzanmış hülyalar kurarken. Lily de onun saçlarını karıştırıyordu. Paul koca koca papatyalar toplamaya gitmişti. Şapkasını çıkaran Lily'nin simsiyah bir at yelesi gibi saçları görölüyordu. Paul topladığı papatyalarla onun kuzguni siyah saçlarını süsledi. Koca koca beyaz ve sarı pulların arasında ardıcın azıcık pembesi seçilebiliyordu.

Paul, Lily'ye: «İşte şimdi genç bir sihirbaza benzedin,» dedi. «Öyle değil mi, William?» diye ekledi.

Lily güldü. William gözlerini açıp sevgilisine baktı. Bakışlarında şaşkınca bir üzüntüyle şiddetli bir hayranlık birbirine karışmıştı.

Lily ona doğru eğilip gülerek: «Beni seyirlik mas-kara haline getirdi. değil mi?» diye sordu.

William, «Gerçekten de maskaraya döndürmüş seni,» dedi.

Gözlerini kızıdan ayıramıyordu. Kızın güzelliği sanki incitiyordu onu. O çiçeklerle süslü başına bakıp kaşlarını çatı.

«Güzel görünüp görünmediğini öğrenmek istiyorsan, güzelsin diyebilirim,» dedi.

Lily şapkasını giymeden yürümeye devam etti. Az sonra William'ın neşesi yerine geldi ve kıza sıcak davranmaya başladı. Bir köprüye geldiklerinde William bir kalp resmi çizdi ve içine adlarının baş harflerini kazdı: L. L. W. - W. M.

Lily, William'ın harfleri kazıyan güçlü, ama ürkek elini ve elinin üzerindeki güneşte pırıldayan tüylerle çillerini seyrediyordu. Bu el sanki onu büyülemişti.

Lily ile William evdeyken hep hüznle karışık bir sıcaklık ve bir tür şefkat havası esti durdu. Ama William sık sık sinirlenmeye başlamıştı. Sekiz günlük bir zıyaret için Lily beş elbiseyle altı blúz getirmişti.

Annie'ye, «Ne olur, benim şu iki blûzla bunları yıkar mısın?» deyiverdi.

Ertesi sabah kendisi William'la dolaşmaya çıktı-ğında Annie evde kalıp çamaşır yıkadı. Bunun üzerine Bayan Morel küplere bindi. William da sevgilisinin kız kardeşine karşı tavrını uzaktan gördüğünde ara sıra nefret ediyordu Lily'den.

Pazar sabahı kuştüyü mavisi, ipekli ve dökük bir kumaştan giysisi içinde çok güzeldi Lily. Başındaki krem rengi, geniş kenarlı şapkasının üzerinde çoğu kırmızı olan bir yığın gül vardı. Herkes hayran kalmıştı. Ama akşam gezmeye çıkacakları zaman Lily: «Tonton, eldivenlerim sende mi?» diye sordu.

«Hangileri?» dedi William.

«Hani siyah süetlerim.»

«Hayır.»

Her yan arandı. Kaybolmuştu eldivenler.

William yakındı Bayan Morel'e: «Şu işe bak anne, Noel'den beri kaybettiği dördüncü çift oldu bu. Hem de çifti beş şilinden!»

Lily, William'ı, «Sen sadece iki tanesini almıştın.» diye payladı.

Akşam yemekten sonra iki sevgili ayrı ayrıydılar: Lily divanda oturuyordu, William ise ocağın önünde ayakta ve ondan nefret eder gibi görünüyordu. Öğleden sonra da Lily'yi bırakıp eski bir arkadaşını görmeye gitmişti. Lily de oturup bir kitap karıştırmıştı. William akşam yemekten sonra mektup yazmak isteğini söyledi.

Bayan Morel araya girip Lily'ye karıştırdığı kitabı uzatarak: «Biraz daha göz atmak istemez misin?» dedi.

Kız: «Hayır teşekkürler, ben sessiz sedasız otururum.» diye cevap verdi.

«Canın sıkılmaz mı?»

William sinir içinde acele acele mektubunu yazdı bitirdi. Zarfı kapatırken de: «Kitap okumak ha!» diye söylendi. «Bu kız ömründe bir kitap bile okumamıştır.»

Oğlunun işi abartmasına kızan Bayan Morel: «Hadi sen de!» dedi.

William yerinden fırlayıp hep yaptığı gibi ocağın önünde durdu ve bağırdı: «Gerçekten doğru anne. Ömründe tek kitap okumamıştır o.»

Morel, «Benim gibi, desene,» diye söze karıştı. «O da benim gibi, kitaplarda burnunu dikip okuyacak ne var anlamıyor, desene.»

Bayan Morel, «Böyle konuşman doğru değil,» diye oğlunu azarladi.

«Ama doğruyu söylüyorum, anne. Lily kitap okumaktan sıkılır. Ne vermiştin ona?»

«Annie Swann'ın* kısa bir şeyini vermiştim. Hiç kimse bir pazar ikindisinde sıkıcı roman okumak istemez.»

«Bu kitaptan da on satır okumadığına iddiaya girerim.»

Annesi, «Herhalde yanılıyorsundur,» dedi.

Bu arada Lily acınacak bir halde divanın üstünde oturmuş kalmıştı. William yıldırım gibi ona döndü:

«Hiç okudun mu, söyle?» diye sordu.

Kız, «Okudum,» dedi.

«Ne kadar okudun?»

«Kaç sayfa okuduğumu bilmiyorum.»

«Peki kitaptan tek bir şey söyle.»

Lily hiçbir şey söyleyemedi.

Eline aldığı hiçbir kitabın ikinci sayfasından öteye gidememişti. William ise canlı, işlek zekâsıyla durmadan

(*) Annie Swann popüler romanlar yazar Bayan Burnett Smith'in takma adıdır.

bir şeyler okuyan biriydi. Lily'nin sevişmenin ve havadan sudan konuşmanın dışında başka bir şeye aklı ermiyordu. William bütün düşüncelerinin, annesinin zihninin süzgecinden geçmesine alıştı. Sevgilisinden beklediği hayat arkadaşlığı yerine sevişip koklaşan bir âşk olması istenince Lily'den nefret etmeye başladı.

Gece annesiyle başbaşa kaldıklarında, «Biliyor musun anne?» dedi. «Paranın ne olduğunu hiç bilmiyor. Beyinsizin biri aslında. Aylığını aldığında tutup hiçbir işe yaramaz marrons glacés alıyor. Ondan sonra tabii abonman bileti, ufak tefek ihtiyaçları, hatta iç çamaşırları bile benim cebimden çıkıyor. Evlenmek istiyor, ben de gelecek yıl evlenelim bari, diyorum. Ama böyle giderse...»

Annesi: «Bu durumda evlenmek berbat eder her şeyi. Ben olsam biraz daha düşünürdüm, oğlum,» dedi.

«Yok, bu kadar ileri gittikten sonra vazgeçemem artık. En iyisi bir an önce evlenmek.»

«Tamam evladım, evleneceksen evlenirsin. Engel olmak söz konusu değil. Ama emin ol, bu evlenme işini düşündükçe uykularım kaçıyor.»

«Nasıl olsa değişir, geçinir gideriz işte.»

«Demek iç çamaşırlarını senin almana izin veriyor, öyle mi?»

William süt dökmüş kedi tavrıyla: «Benden böyle bir şey istemedi,» diye anlatmaya başladı. «Ama bir sabah, hava da buz gibiydi, onu istasyonda titrer buldum. Yerinde duramıyordu. Ben de, 'Sıkı giyindin mi?' diye sordum. 'Evet,' dedi. 'Çamaşırların kalın mı?' diye sorunca, 'Hayır, hepsi pamuklu,' diye cevap verdi. Ben de buz gibi havada niçin daha kalın bir şey giymediğini sordum. Daha kalın bir şeyinin olmadığını söyledi. Alın

(*) Kestane şekerlemesi.

işte! O kadar da çabuk öksürük olur ki! Dükkânın birine sokup kalın bir şeyler almaktan başka çare yoktu. Gerçekten anne, paramız çok olsa harcamaktan çekinmeyeceğim. Sonra doğrusunu istersen, abonman biletini alabilmek üzere para ayırması gerekiyor. Ama o tarakta bezi yok. sıkışınca bana geliyor, ben de para bulmak için koşuşturuyorum.»

Bayan Morel acı acı, «Geleceğiniz hiç parlak değil,» dedi.

William solgundu, bir zamanlar o denli kaygısız ve güleç olan sağlıklı yüzü çatışma ve kahr izleri taşıyordu.

«Artık ondan vazgeçemem, çok fazla ileriye gittik,» diye tekrar etti. «Üstelik birtakım şeylerden dolayı ona gerçekten muhtacım.»

Bayan Morel, «Oğlum, unutma, kendi hayatını artık kendi eline alıyorsun,» dedi. «Yıkılmaya mahkum bir evlilik kadar kötü bir şey yoktur dünyada. Allah biliyor ya benim evliliğim kötü geçti, ders almalıydın bundan. Neyse daha da kötü olabilirdi.»

William sırtını ocağın yanına yaslayıp ellerini cebine soktu. İstese dağları devirebilecek güçte görünen kemikli, iriyarı bir delikanlıydı, ama annesi onun yüzündeki umutsuzluğu sezebiliyordu.

William gene, «Şimdi artık ondan vezgeçemem,» dedi.

«Düşün ki nişan bozmaktan daha kötü hatalar vardır.»

«Şu anda vazgeçemem ondan.»

Saatler ilerliyordu. Ana oğul sessizdi, aralarında bir çekişme olduğu açıktı. Ama William ağzını açmadı. Sonunda annesi, «Hadi artık git yat oğlum,» dedi. «Sabahleyin daha iyi olursun da, belki daya sağlıklı bir karar verirsin.»

William annesini öperek gitti. Bayan Morel korları tarakladı. Yüreğinde o ana kadar hissetmediği derecede bir ağırlık vardı. Önceleri kocasıyla arasında geçenler içinde bir şeyleri parça parça etmiş, ama yaşama gücünü ortadan kaldıramamıştı. Oysa şimdi ruhu keder içinde incitilmişti. Tüm umutlarına balta vurulmuştu.

William nişanlısına sık sık nefretini göstermekten geri kalmıyordu. Son akşam da gene verip veristirmişti:

«Madem benim söylediklerime inanmıyorsunuz, onun nasıl biri olduğunu size şöyle anlatayım: Lily, kilisede ayrı ayrı üç kez iman tazeleme törenine katılmış biridir. İnandınız mı şimdi?»

Bayan Morel, «Yok canım!» diye güldü.

«İşin aslı şu: Kilisedeki törenlerin Lily için tek anlamı boy gösterilecek bir sahne oyunu olması.»

Kız, «Hiç de öyle değil, Bayan Morel,» diye bağırды. «Hayır, doğru değil!»

William çarçabuk ondan yana dönerek, «Ne?» diye sesini yükseltti. «Bir keresinde Bromley'de, bir keresinde Beckenham'da, bir keresinde de başka bir yerde bu âyine girmedin mi?»

Lily gözleri yaşlı. «Başka hiçbir yerde girmedim,» dedi. «Hiçbir yerde!»

«Girmişsin işte. Üçüncüsüne girmediğini kabul edelim, ama neden iki kez girdin?»

Lily yaşlı gözlerle, yalvarır gibi, «İlk seferinde henüz on dört yaşındaydım, Bayan Morel,» dedi.

Bayan Morel, «Evet anlıyorum yavrum,» diye karşılık verdi. «Sen ona aldırış etme. William sen de utan kendinden, hiç böyle şeyler söylenir mi?»

«Ama doğruyu söylüyorum. Dinine bağlı gözüküyor, mavi kadife kaplı dua kitapları var, oysa inanın bana, şu masa ayağı ne kadar dindar olabilirse o da o kadar dinine bağlı. Gösteriş için üç kez iman tazele-

tiyor, sadece teşhir için düşünün, her şeyde böyle, ama her şeyde!»

Kız divanın üzerinde oturmuş ağlıyordu.

William: «Sevmeye gelince,» diye bağıra bağıra konuşmasını sürdürdü: «Seni ha o sevmiş, ha bir sinek. Üstelik sinek üstüne konduğunda sevecektir seni!»

Bayan Morel, «Yeter artık, tek bir söz daha istemem.» diye emir verdi. «Böyle şeyler söylemek istiyorsan kendine başka bir yer seç. Utandırdın beni. Erkekçe davran. Kızcağıza kabahat bulmaktan başka bir şey yapmıyorsun. sonra bir de nişanlı rolü oynuyorsun!»

Ağzına geleni söyledikten sonra Bayan Morel'in öfkesi ve sinirleri yatışmıştı.

William susuyordu. Daha sonra yaptıklarına pişman olup kızı öptü ve avuttu. Ama söylediklerinin hepsi doğrudu, nefret ediyordu Lily'den.

Giderlerken Bayan Morel onları Nottingham'a kadar geçirebildi. Keston İstasyonu'yla evin arası uzaktı.

Yolda William annesine, «Biliyor musun?» dedi. «Çingenem çok sığ bir kız. Hiçbir şeyi derinlemesine değil.»

Bayan Morel yanlarında yürüyen kızıdan dolayı oldukça rahatsız bir biçimde, «William, rica ederim böyle konuşma,» dedi.

«Ama gerçekten böyle anne. Şu anda bana deli gibi âşık, oysa yarın ölsem, üç ay içinde unuttur beni.»

Bayan Morel'in içini bir korku kapladı. Oğlunun son sözlerindeki sessiz acılığı duymak çarpıntısını arttırmıştı.

«Nereden biliyorsun?» dedi. «Bilemezsin, onun için böyle şeyler söylemeye de hakkın yok.»

Lily: «Hep böyle konuşuyor,» diye sızlandı.

William ona, «Beni gömdükten üç ay sonra başka

birini bulur, unutursun beni,» dedi. «Senin sevgin böyle işte.»

Bayan Morel onları Nottingham'da trene bindirdikten sonra eve döndü.

Paul'a, «Tek bir tesellim var,» dedi. «William hiçbir zaman para biriktiremeyeceği için evlenemeyecekler. Lily böylelikle kurtarmış olacak onu.»

Biraz gönlü ferahlamıştı. Durum henüz o kadar kötü değildi. Bayan Morel, William'ın Çingene'siyle hiçbir zaman evlenmeyeceğine inanıyordu. Beklemeye koyuldu, Paul'u da dizinin dibinden ayırmadı.

Bütün yaz boyunca William'dan gelen mektuplara telaşlı bir ton hâkimdi. Heyecanlı ve garip bir konumda gözüküyordu. Bazen abartmalı bir biçimde neşeli, genellikle de donuk ve buruktu mektuplarında.

Annesi, «Evet,» diyordu. «Korkarım, William o kız yüzünden yiyip bitiriyor kendisini. Oysa kız paçavradan bir bebek kadar bile layık değil onun sevgisine.»

William eve gelmek istemişti. Yaz tatilini kaçırmıştı. Noel yortusuna da daha çok vardı. Çılgınca heyecanlı satırlarla dolu bir mektupla, ekim ayının ilk haftasında yapılan Kaz Panayırı sırasında cumartesiyle pazarı geçirmek üzere gelebileceğini bildirdi.

Annesi onu gördüğünde, «Sen iyi değilsin evladım,» demişti. Gene de ona tekrar tek başına sahip çıkmanın mutluluğundan neredeyse ağlayacaktı.

William, «Haklısın, hastalandım,» diye karşılık verdi. «Bütün geçen ay gripten kurtulamadım, ama artık atlattım sanıyorum.»

Güneşli bir ekim havası vardı. Delikanlı okuldan kaçmış bir çocuk gibi sevinç içindeydi. Ama durup durup susuyor, çekingenleşiyordu. Bir deri bir kemik kalmışlığı her zamankinden daha fazla belliydi ve gözlerinde de bitkinlik seziliyordu.

Annesi, «Çok çalışıyorsun,» dedi.

William, evlenecek para biriktirmek için fazladan iş yaptığını söylemişti. Annesine yalnızca bir kez cumartesi gecesi içini dökebildi, sonra da sevgilisini düşünerek üzüldü ve hassaslaştı.

«Ama anne, gene de, biliyorsun, yarın ölsem Lily benim için iki ay yas tutar, sonra unuttur gider. Görürsün bak, buraya gelip mezarıma bile bakmaz, bir kez bile bakmaz.»

Annesi, «Ne diyorsun sen, evladım? Yarın ölmeyeceğine göre böyle konuşmanın gereği var mı?» dedi.

William: «Öleyim, ölmeyeyim...» diye karşılık verdi.

Bayan Morel, «Kızcağızın elinde değil, yaradılışı öyle. Sen de onu seçtiğine göre homurdanmaya hakkın yok.» diye kestirip attı.

Pazar sabahı delikanlı, gömleğinin üzerine yakalığını takarken, çenesini kaldırıp, «Bak,» dedi, «yakalıgım çenemin altını nasıl kızarttı.»

Tam çenesinin altıyla boğazının birleştiği yerde büyük bir kırmızı şişiklik vardı.

Annesi, «Yapmaması gerekirdi,» dedi. «Al, şu yumuşatıcı merhemden bir parça sür. Hem sonra başka bir yakalık taksan iyi olur.»

William pazar gece yarısı gitti. Evde geçirdiği iki gün onu iyileştirmiş, sağlamlaştırmıştı sanki.

Salı sabahı Londra'dan hasta olduğunu bildiren bir telgraf geldi. Diz üstü yerleri silmekte olan Bayan Morel doğrulup telgrafı okudu, komşulardan birini çağırdı, ev sahibesine gidip bir altın İngiliz lirası ödünç aldı, palatosunu, şapkasını giyip yola koyuldu. Acele acele, Nottingham'dan Londra ekspresini yakalamak üzere Keston'a yollandı. Bir saate yakın bekledi Nottingham'da. Siyah şapkalı ufak tefek bir kadın, istasyondaki hamal-

lara Londra'ya varınca Elmers End Sokağı'nı nasıl bulabileceğini soruyordu. Üç saat sürdü yolculuk. Köşesinde kımıldamadan, sersemlemiş bir halde oturup kalmıştı. Londra'da, King's Cross İstasyonu'na inince de, hiç kimse ona Elmers End Sokağı'na nasıl gidileceğini söyleyemedi. Elinde, içinde geceliği, tıraşı, fırçası bulunan filesiyle bir kadın önüne gelene yol soruyordu. Sonunda Bayan Morel'i metroyla Cannon Caddesi'ne gönderdiler.

William'ın pansiyonuna vardığında saat altı olmuştu. Perdeler çekilmemişti.

«Nasıl?» diye sordu.

Pansiyoncu kadın, «İyiye doğru gidiş yok,» dedi.

Bayan Morel kadının arkasından yukarı çıktı. William yatakta yatıyordu. Gözleri kan çanağı gibiydi, yüzünün de biraz rengi kaçmıştı. Giysileri oraya buraya atılmıştı, oda buz gibiydi. Başucundaki masanın üzerinde bir bardak süt vardı. Yanına uğrayan da olmamıştı.

Annesi cesaretini toplayarak, «Oğlum, seni bu halde mi bulacaktım!» dedi.

William ağzını açamadı. Annesine bakıyordu, ama göremiyordu onu. Sonra tekdüze bir sesle, bir şey yazdırır gibi konuşmaya başladı: «Bu geminin ambarındaki bir sızıntı yüzünden şeker donmuş ve kayalaşmıştı. Yontup parçalamak gerekiyordu.» William hiç kendinde değildi. Aslında Londra limanındaki şeker yüklü gemileri denetlemek işiydi William'ın.

Bayan Morel pansiyoncu kadına, «Ne zamandır bu halde?» diye sordu.

«Pazartesi sabahı saat altıda eve geldi. Bütün gün uyuyor gözüktü. Sonra geceleyin konuştuğunu duyduk, bu sabah da sizi istedi. Ben de size telgraf çektim, doktor da çağırdık.»

«Ocağı yaktırabilir misiniz?»

Bayan Morel oğlunu yatıştırılmaya ve rahatlatmaya çalışıyordu.

Doktor geldi. Hastalığın zatürree olduğunu söyledi. bir de tuhaf bir deri hastalığı dedi. Çene altında yakalığın kızarttığı yerde başlayıp bütün yüze yayılıyormuş. Doktor beyne ulaşma olasılığından söz etti.

Bayan Morel oğlunun hastabakıcılığını üstlendi. William için dua ediyordu. oğlunun kendisini tanıyabilmesi için dua ediyordu. Ama gitgide delikanlının yüzünün rengi atmaktaydı. Bütün gece onunla mücadele etti. William sayıklıyor, sayıklıyor ve bir türlü kendine gelemiyordu. Gece iki sularında korkunç bir biçimde can çekişerek öldü.

Bayan Morel pansiyon odasında tam bir saat kıpırdamadan oturdu. Sonra herkesi ayağa kaldırdı.

Sabah altıda temizlikçi kadının yardımıyla oğlunun ölüsünü derleyip topladı. Sonra bu iç kapayıcı Londra varoşundaki nüfus memuruyla hükümet tabibini aramaya çıktı.

Scargill Sokağı'ndaki köy evine sabah dokuzda bir telgraf daha geldi:

«William dün gece öldü. Babanız gelsin. para getirsin.»

Annie, Paul ve Arthur evdeydiler. Bay Morel işe gitmişti. Çocukların ağzını bıçak açmadı. Annie korkudan sızlanmaya başladı, Paul babasını almaya çıktı.

Çok güzel bir gündü. Brinsley'deki ocağın beyaz dumanları yumuşak mavi gökyüzünün gün ışığına ağır ağır eriyerek karışıyordu. Kömür taşıyan dönme dolap yukarda parlıyordu ve vagonlara kömürü yüklerken gürültü koparıyordu.

Paul madende önüne çıkan ilk adama: «Babamı istiyorum, Londra'ya gitmesi gerek,» dedi.

«Walter Morel'i mi istedin? Gir içeri de Joe Ward'a söyle.»

Paul küçük yazıhaneye girdi.

«Babamı istiyorum. Londra'ya gitmesi gerek.»

«Baban mı? Aşağıda mı baban? Adı nedir?»

«Bay Morel.»

«Ne, Walter Morel ha? Bi'sey mi oldu?»

«Londra'ya gitmesi gerek.»

Adam telefona gidip dipteki ocağın numarasını çevirdi.

Walter Morel'i istiyorum. 42 numara, ağır işçi. Bi'seyler olmuş. Oğlu burda.»

Sonra Paul'a döndü:

«Birazdan gelir,» dedi.

Paul dışarıya çıkıp madenin dışını dolaşmaya başladı. Kömür yüklü kovaların yukarı çıkışını, boşaldıktan sonra bir yerlerden gelen zil sesiyle taş gibi aşağı düşüşünü seyretti.

William'ın ölmüş olduğunu Paul'un aklı almıyordu. Böylesine bir koşuşturma içinde olacak şey değildi bu. Büyük makara kovayı dolabın içine boşaltır boşaltmaz, başka bir adam bunu kapıp aşağı koşmaya başlamıştı.

«Demek William öldü de annem Londra'da. Peki ne yapıyor orada?» diye kendi kendine sorup duruyordu.

Büyük kovaların arka arkaya birbirlerini izleyişlerini seyretti. Sonunda birinin arkasından bir insan şekli belirdi. Kova payandalarının tam üstünde durdu ve Morel aşağıya atladı. Geçirmiş olduğu bir kazadan ötürü hafif topallıyordu.

«Sen misin Paul? Ağabeyin ağırlaşmış mı?»

«Londra'ya gitmen gerek.»

Baba oğul merakla bakan adamların arasından geçtiler. Madenden dışarı çıkıp demiryolu boyunca yürümeye başladılar. Bir yanda günlük güneşlik bir tarla.

öte yanda da arka arkaya dizilmiş vagonlar uzanıyordu.

Morel korkmuş bir sesle, «Yoksa göçüp gitmiş mi evlat?» diye sordu.

«Öyle.»

«Ne zaman?»

Madencinin sesi dehşet içindeydi.

«Dün gece. Annem telgraf çekti.»

Morel birkaç adım daha yürüyüp boş bir vagona yaslandı ve eliyle gözlerini kapadı. Ağlamıyordu. Paul durmuş, etrafına bakınıyor, bekliyordu. Kantarın üzerinde yavaş yavaş yuvarlanan bir vagon görülüyordu. Paul, yorgunmuş gibi vagona yaslanan babasının dışında her şeyi görüyordu.

Morel ömründe bundan önce ancak bir kez Londra'ya gitmişti. Korkular içinde ve bitkin bir halde karısına yardım etmek üzere yola çıktı. Günlerden salıydı. çocuklar evde bir başlarına kaldılar. Paul işe, Arthur da okula gitti. Annie de gece yatısına bir arkadaşını çağırdı.

Cumartesi gecesini. Paul iş dönüşü köşeyi dönerken annesiyle babasını gördü. Onlar Sethley Bridge İstasyonu'ndan geliyorlardı. oysa Paul Keston'dan dönüyordu. Karanlıkta hiç konuşmadan, yorgun argın. birbirlerinden ayrı yürüyorlardı. Paul bekledi onları.

Sonra karanlıkta, «Anne!» diye seslendi.

Bayan Morel'in ufak tefek karaltısında Paul'un seslenişini duyduğu belli olmuyordu. Paul gene seslendi.

Bu kez annesi ilgisizcesine, «Paul!» dedi.

Paul onu öptü, ama annesi gene hiçbir şeyin farkında gözüküyordu.

Eve vardıklarında da aynıydı. Ufak tefek, bemb-

beyaz ve sessiz. Hiçbir şeyin farkına varmıyor, hiçbir şey söylemiyordu.

Yalnızca, «Cenaze bu gece gelecek, Walter. Birilerinden yardım bulmaya çalış», dedi. Sonra çocuklara dönüp, «Ağabeyinizi eve getiriyoruz,» diye ekledi.

Sonra gene aynı sessizliğe gömüldü. Ellerini kucağının üstünde kavuşturmuş, gözlerini boşluğa dikmişti. Ona bakan Paul nefesinin tıkanıldığını hissediyordu. Ev bir ölüm sessizliği içindeydi.

Paul sızlanarak, «Ben bugün işe gittim, anne,» dedi.

Annesi, durgun durgun, «Öyle mi?» diye karşılık verdi.

Yarım saat sonra Morel, şaşkın ve sıkıntılı bir durumda gene çıkageldi.

«Geldiği zaman nereye koy'caz?» diye sordu karısına.

«Misafir odasına.»

«Öyleyse masayı çeki'im bari ha?»

«Evet.»

«İskemlelerin üzerine yatırınız de'mi?»

«Nasıl olursa... Peki öyle yaparız.»

Morel ile Paul bir şamdan alıp misafir odasına gittiler. Burada gaz lambası yoktu. Morel, oval büyük maun masanın vidalarını çıkarıp çekti ve odanın ortasını boşalttı. Sonra altı iskemleyi karşılıklı dizdi, çünkü tabut iskemlelerin oturulacak yerinin üstünde duracaktı.

Madenci bir yandan işini yaparken bir yandan da endişeli, endişeli, «Ne kadar da uzun boyluymuş bilemezsin!» dedi.

Paul cumbaya gidip dışarı baktı. Uçsuz bucaksız karanlığın önünde kapkara ve korkunç bir dışbudak

durup duruyordu. Hafif ışıklı bir geceydi. Paul gene annesinin yanına döndü.

Saat onda Morel: «Geldi!» diye seslendi.

Herkes bir irkildi. Sokak kapısından bir sürgü ve kilit açılışı sesi duyuldu. Sanki gece içeri dalmıştı.

Morel, «Bir şamdan daha getirin,» diye bağırdı.

Annie ile Arthur dışarı çıktılar. Paul annesinin yanına gitti. İç kapının eşiğinde durdular. Paul kolunu annesinin beline dolamıştı. Odanın ortasında karşılıklı dizilmiş altı iskemle duruyordu. Pencere başında dantel perdelerin önünde Arthur elindeki şamdanı kaldırmış duruyordu. Açık sokak kapısında ise Annie elindeki parıldayan pirinç şamdanı karanlığın içine uzatmıştı.

Tekerlek gıcırıltıları işitildi. Paul, dışarıda, aşağıdaki sokağın karanlığında, atlarla siyah bir araba, bir lamba ve birkaç tane de solgun çehre gördü. Sonra ceketlerini çıkarmış birkaç madenci yarı karanlıkta çekişir gibi hareketler yaptılar. Sonunda koca bir ağırlığın altında iki büklüm olmuş iki adam görüldü. Bunlar Morel'le komşu bir işçiydi.

Morel nefes nefese: «Ağır ol!» diye seslendi.

İkisi birlikte, dik bahçe merdivenini tırmanıp mum ışığına çıktılar. Tabutun onların taşıdığı ön kısmı da pırıl pırıl görüldü. Arkada başka adamların da kolları bacakları oynuyordu. Öndeki Morel ile Burns sendelediler, taşıdıkları büyük kara yük sarsıldı.

Morel sanki ağrısı tutmuş gibi, «Ağır olalım, ağır olalım!» diye bağırdı.

Koca tabutu taşıyanların altısı da küçük bahçeye çıkmışlardı. Evin kapısının da üç basamağı vardı. Cenaze arabasının sarı lambası aşağıda kapkara yolda yalnız başına ışıldıyordu.

«Hadi bakalım,» dedi, Morel.

Tabut sarsıldı, adamlar sırtlarında yükleriyle üç

basamağı çıkmaya başladılar. Annie'nin şamdanı bir yanıp bir söner gibi oluyordu. Adamlar görününce kız sızlanmaya başladı. Eğik başlı altı adamın gövdeleri bin bir güçlkle odaya sığıdı. Tabutu kendi yaşayan etlerinin üzerine çöken bir keder gibi taşıyorlardı.

Bayan Morel, adamların aynı anda hareket edemeyişlerinden dolayı tabutun her sarsılışında, «Ah, benim oğlum, oğlum, benim oğlum!» diye yumuşacık bir sesle şarkı söyler gibi inliyordu.

Kolunu onun beline sarmış olan Paul, «Anne,» diye hıçkırdı. «Anne!»

Annesi Paul'u duymadı. «Vah benim oğlum, oğlum benim!» diye gene inledi.

Paul, babasının alnından ter taneciklerinin süzül- düğünü gördü. Odada altı adam vardı şimdi, altı tane ceketsiz adam. bir yandan sıfırı tüketmiş bir yandan da didinen kolları ve bacaklarıyla odayı dolduruyor, eşya- lara çarpıyordu. Tabut döndürölüp yavaşça iskemlele- rin üzerine uzatıldı. Morel'in alnından süzülen terler tabutun tahtalarına damlıyordu.

Adamlardan biri, «Vay canına, amma da ağırmiş ha!» dedi. Madencilerin beşi de nefes alabildi. Taşıdik- ları yükten omuzları çökmüş, elleri ayakları titremiş bir halde gene merdivenlerden aşağı indiler ve kapıyı arka- larından çekip gittiler.

Aile misafir odasında koca bir cilalı sandıkla baş- başa kalmıştı. William bu uzanmış haliyle aşağı yukarı iki metreye yakın bir boydaydı. Pırıl pırıl kahverengi tabut, o kütle haliyle bir anıt gibi duruyordu ortada. Paul'a sanki bir daha odadan çıkarılamayacakmış gibi geldi. Annesi cilalı tahtaları okşuyordu.

William'ı pazartesi tepenin yamacındaki küçük mezarlığa gömdüler. Yukarıdan koca kilise, tarlalar ve

evler görülüyordu. Günlük güneşlik bir gündü, beyaz kasımpatları sıcaktan fırfırlar gibi açılmıştı.

Bundan sonra Bayan Morel'in ağzını bıçak açmaz oldu. Kadıncağız içine kapanıp, kıpır kıpır yaşama şevkini de yitirmişti. Cenaze dönüşü trende hep kendi kendine: «Onun yerine keşke ben gitseydim,» dedi durdu.

Akşam Paul eve geldiğinde annesini işini bitirmiş, ellerini kaba saba iş önlüğünün üzerine devşirmiş ve iskemlesine kurulmuş buluyordu. Oysa eskiden annesi üstünü değiştirir, iyi siyah bir önlük takardı. Şimdi ona yemeğini Annie hazırlıyor, ağzı sımsıkı kapalı olan annesi oturduğu yerden bomboş gözlerle karşısına bakıyordu. Paul da annesine bir şeyler anlatabilmek için zihnini kurcalayıp duruyordu.

«Anne, bugün Bayan Jordan fabrikaya gelmişti, çalışmakta olan bir maden ocağıyla ilgili resmimin çok güzel olduğunu söyledi.»

Bayan Morel oralı olmadı. Her gece, annesi kulak asmasa da, Paul bir şeyler anlatabilmek için zorluyordu kendisini. Annesinin bu hali delikanlıyı yavaş yavaş çileden çıkarmaya başlamıştı. Sonunda:

«Nen var anne?» diye sordu.

Bayan Morel soruyu işitmedi.

Paul ısrarla, «Nen var, nen var anne?» diye di-rendi.

Annesi sinirli sinirli, «Nem olduğunu biliyorsun,» diyerek başını çevirdi.

On altısındaki delikanlı sıkıntı içinde yatmaya gitti. Bütün o ekim, kasım, aralık boyunca annesinden uzak, bezgin bir haldeydi. Bayan Morel kendini toparlamaya çabılıyor, ama başaramıyordu. Yalnızca ölen oğlunu düşünüyor, bakımsızlıktan acımasızcasına ölüme mah-kum olan William'a yanıyordu.

Sonunda 23 aralık günü cebinde Noel harçlığı beş şilinle kör gibi eve gelen Paul'a baktığında kalbi duracak gibi oldu.

Oğluna, «Nen var?» diye sordu.

Paul, «Kötüyüm anne!» dedi. «Bay Jordan Noel için beş şilin verdi bana.»

Parayı titreyen ellerle annesine uzattı. Bayan Morel alıp, masanın üzerine koydu.

Paul başa kakar gibi: «Sevinmedin bile!» dedi, ama her tarafı zangır zangır titriyordu.

Annesi onun paltosunun düğmelerini çözerken: «Neren acıyor?» dedi.

Çocukluktan kalma eski bir soruydu bu.

«Kötüyüm anne.»

Annesi onu soyup yatırdı. Doktor Paul'un şiddetli bir zatürreeye yakalandığını söyledi.

Bayan Morel'in ilk sorduğu sorulardan biri şuydu:

«Önceden farkına varsaydım da evde alakoyup Nottingham'a göndermeseydim hiç zatürreeye çevirmez miydi acaba?»

Doktor, «Bu denli ilerlemezdi,» diye karşılık verdi.

Kadıncağz kendi kendini mahkum etmiş gibiydi.

«Ölmüş olana değil yaşayana göz kulak olmam gerekirdi,» diyordu.

Paul ağır hastaydı. Hastabakıcı tutacak durumda olmadıkları için annesi geceleri onunla birlikte yatıyordu. Delikanlı gittikçe kötüleşti, krize doğru gidiyordu. Bir gece korkunç, başdöndürücü bir erime, kaybolma hissiyle kendine geldi. Gövdesinin her hücresi acı içinde dağılır gibiydi. Sanki dirimselliği delilik gibi son bir çırpınıyla parlayıvermişti.

Yastığının üzerinde nefes alabilmek için inleyerek, «Ölüyorum anne,» diye bağırdı.

Annesi onu kaldırdı. Alçak sesle: «Vah benim oğlum, oğlum benim!» diye ağlamaya başladı.

Bu Paul'u kendine getirdi. Tanıdı annesini. Bütün benliği sanki yükselip onu sınırsız kavrayıverdi. Delikanlı başını annesinin göğsüne yasladı ve onun tüm sevgisinin kendisinin olduğunu hissetti.

Teyzesi sonradan, «Paul'un Noel üzeri hastalanması iyi oldu, çünkü annesi böylelikle kurtuldu.» demişti.

Paul yedi hafta yattı. Kalktığında bembeyazdı ve pek zavıftı. Babası ona bir saksı kızıyla sarı lale getirmişti. Delikanlı divana oturup annesiyle konuşurken laleler pencerede mart güneşiyle alev alev yanıyordu. Ana oğul birbirleriyle müthiş kaynaşmışlardı. Bayan Morel'in canı Paul'un içinde yeşermişti sanki.

William bilmisti her şeyi. Lily Noel'de Bayan Morel'e küçük bir armağanla bir mektup yolladı. Yılbaşında ise Bayan Morel'in kardeşi bir mektup aldı ondan.

Lily, «Dün gece bir balodaydım. Çok hoş insanlar vardı. Müthiş eğlendim. Her dansa kalktım, hiç oturmam.» diye yazıyordu.

Bayan Morel bir daha bu kızdan hiçbir haber alamadı.

Morel ve karısı oğullarının ölümünden sonra bir süre birbirlerine yumuşak davrandılar. Morel ara sıralar gider, açık, boş gözlerle odaya bakakalırdı. Sonra ansızın kalkar. Three Spots Birahane'sine yollanır, normal haliyle geri dönerdi. Ama, bir kez bile Shepstone'a yürüyüp oğlunun eskiden çalışmış olduğu yazıhanenin önünden geçmedi. Mezarlıktan da hep uzak durdu.

VII

GENÇLİK AŞKI

Güz boyunca Paul, Willey Çiftliği'ne birçok kez gitmişti. En küçük iki oğlanla arkadaşı. Başta en büyük ağabey Edgar, Paul'a pek yüz vermemişti. Miriam'ın da yanına pek yaklaşamıyordu. Kendi ağabeylerinin yaptığı gibi hiçe sayılmaktan korkuyordu. **Romantik** bir ruha sahipti Miriam. Akli fikri, hep Walter Scott'un romanlarında, ya bir tolgalı şövalye, ya da tüylü şapkalı bir soylu tarafından sevilen kadın kahramanlardaydı.

Kendisini de aslında bir büyü sonucunda domuz çobanına dönüştürülmüş bir prenses olarak hayal ediyordu. Walter Scott kahramanlarına benzeyen, tablo yapıp Fransızca konuşabilen, cebirden anlayan, üstelik her gün Nottingham'a trenle gidip gelen bu delikanlının onun içindeki prensesliği seçemeyip, yalnızca görünüşteki domuz çobanlığına takılmasından ödü kopmuş için uzak duruyordu.

Miriam'ın baş yoldaşı annesiydi. İkisi de kahverengi gözlüydü ve gizemciliğe yatkındı. Dinsel duyguları bir hazine gibi içinde saklayıp, nefesleriyle alıp veren, bu yüzden de dünyayı sis tabakası altında gören

kadınlardandı onlar. Miriam için Tanrı ve İsa birlikte büyük bir kişilik oluşturunuyordu. Bu büyük kişiliği Miriam, müthiş bir günbatışının gökyüzünü yakıp kül ettiğinde ve Edith'lerin, Lucy'lerin, Rowena'ların, Brian de Bois Guilbert'lerin, Rob Roy'ların, 'Guy Mannering'lerin sabahleyin güneş sarısı yaprakları hışırdatığında, ya da karlı günlerde yukarda yatak odasında yalnız başına otururken titreyerek ve tutkuyla seviyordu. Dünyası buydu Miriam'ın. Bunun dışında gününü evde tahta fırçalamakla geçiriyordu. Yakınmıyordu ama kardeşleri paldır küldür çizmeleriyle içeri girdiklerinde tertemiz tahta döşemeler çamurlanınca keyfi kaçıyor. Dört yaşındaki küçük erkek kardeşine deli gibi düşkündü. Çocukcağızı sevgisiyle sarıp sarmalamak, neredeyse boğmak istiyordu. Başı önünde huşu içinde giderdi kiliseye. Korodaki kızların kaba sabalığı ve vaaz verirken papazın sesinin sıradanlığı içini acıyla ürper-tirdi. Birer vahşi serseri olarak gördüğü ağabeyleriyle hep kavgalıydı. Babasının da onun indinde yükseklerde bir yeri yoktu. Çünkü adamcağızın mistik idealleri yüreğinde teslemek gibi bir tarakta bezi yoktu, gününü gün etmeye çalışıyor, yemeğinin de önüne konmasını bekliyordu.

Domuz çobanlığı konumundan nefret ediyordu. Kendisine önem verilsin istiyordu. Bir şeyler öğrenmeye can atıyordu. Paul'un okuyabildiğini söylediği Colomba** ya da *Voyage autour de ma Chambre**** gibi kitapları okuyabilse dünyanın ona başka bir gözle ve derin say-

(*) W. Scott'un 1815 ile 1820 arasında yazılmış bir dizi romanından kadın ve erkek kahramanlar.

(**) Prosper Mérimée'nin (1803-1870) bir kısa öyküsü.

(***) «Odanın Çevresindeki Yolculuk» adlı bu roman Xavier de Maistre'indir (1763-1852). Konusu mutluluğu içimizde arayıp bulmamız gerektiğinden, kapalı kalmanın bizi bu histen yoksun kılamayacağıyla ilgilidir.

gıyla bakacağını düşünüyordu. Varlık ya da mevki yönünden prensesliği olanaksızdı. Hiç olmazsa bilgisiyle övünebilmek için deli oluyordu, çünkü o bambaşkaydı, sıradan tiplerle aynı kazanda kaynayamazdı. Bir şeyler öğrenmeyi hedef almanın dışında onu başkalarından ayırdedebilecek bir şey düşünemiyordu.

Utangaç, vahşi, ürkek ve hassas denilebilecek güzelliği kızcağızın gözünde bir hiçti. Heyecanlanmaya yatkın ruhu da onun için yeterli değildi. Kendisini öteki insanlardan farklı hissettiğinden gururunu besleyip güçlendirecek bir şeyi olmalıydı. Paul'u sanki istekli gibi süzüyordu. Genellikle erkekleri hor görürdü. Ama şimdi karşısında yepyeni bir tip vardı. Cıvıl cıvıl, narin, yol iz bilen, gerektiğinde nazık ve hüzünlü olabilen, hem akıllı hem bilgili ağabeyini kaybetmiş biriydi Paul. Bir parça kitap karıştırmışlığı onu Miriam'ın gözünde göklere çıkarmıştı. Buna rağmen Miriam, Paul'a hep yüksekte bakmaya çalışıyordu; çünkü onun kendisini prensesliğini değil de domuz çobanlığını göreceğinden emindi. Paul'a gelince onun pek Miriam'da gözü yoktu.

Sonra Paul hastalanmıştı, Miriam onun ne denli zayıf düşeceğini düşündü. İşte şimdi ondan daha güçlü olabilir belki, giderek onu sevebilirdi de. Paul'un zayıflığında onun kulu kölesi olsa, ona baksa, dayanak olsa, çocuğu gibi kanadı altına alsa ne kadar sevecekti onu.

Havalar düzeliş erikler çiçek açtığında Paul sütçünün ağır arabasına atlayıp Willey Çiftliği'nin yolunu tuttu. Bay Leivers dostça Paul'a seslendi ve sonra o da ata atladı ve birlikte sabahın tazeliği içinde tepeyi yavaş yavaş tırmanmaya çalıştılar. Beyaz bulutlar vardı önlerinde, ilkbaharda uyanan tepelerin arkasına toplanmışlardı. Kurumuş çayırların ve alıç ağaçlarına karşı

aşağıdaki Nethermere rezervuarının masmavi suları gözüktüyordu.

Dört buçuk mil çeken bir yolculuktu. Çitlerin üzerinde bakır yeşili kadar canlı minimini tomurcuklar açılmıştı, ardıçkuşlarıyla karatavuklar şakiyordu. Yep-yeni, büyüleyici bir dünyaydı bu.

Mutfak penceresinden bakan Miriam atın büyük, beyaz bahçe kapısından arkasında el değmemiş bir meşe ormanı bulunan avluya girdiğini, kalın bir paltoya bürünmüş bir delikanlının attan aşağıya atladığını gördü. Delikanlı, kamçı ve şirin, kırmızı yüzlü çiftçinin ona uzattığı kilimi almak üzere ellerini kaldırmıştı.

Kapı aralığında Miriam belirmişti. Hemen hemen on altınsındaydı. Sıcak bir rengi, durgun, ciddi hali ve gözlerinin kendinden geçer gibi büyümesiyle pek güzeldi.

Paul utangaç bir tavırla başını çevirerek: «Sizin fulyalar neredeyse açacak,» dedi. «Erken değil mi? Hem de üşümüş gözüküyorlar.»

Miriam okşar gibi müzikal bir sesle, «Üşümüşler mi?» dedi.

Delikanlı, «Tomurcukların üzerindeki yeşil...» dedi sonra ne diyeceğini bilemeyerek sustu.

Miriam gereğinden fazla yumuşak bir edayla, «Ayaklarına sardığın kilimi alayım,» dedi.

Biraz gururu incinen Paul: «Kendim taşıyabilirim,» diye karşılık vermesine rağmen Miriam'ın arzusuna boyun eğdi.

Sonra Bayan Leivers çıkageldi. Paul'a, «Eminim hem yorulmuşundur, hem de üşümüştür,» dedi. «Paltomu alayım. Amma da ağır ha. Sirtında bu yüklerle fazla yürümesen iyi olur.»

Delikanlının paltosunu çıkarmasına yardım etti.

Paul böyle bir ilgiye hiç alışmamıştı. Kadına gelince paltonun ağırlığı altında neredeyse ezilecekti.

Elindeki süt güğümlerini sallaya sallaya içeri giren Bay Leivers, «Aman hatun, bu palto senden çok büyük,» diye karısına takıldı.

Bayan Leivers, Paul için koltuğun şiltelerini kabarttı.

Mutfak küçüktü, karmakarışık. Eskiden bir işçiye ait olan bu kır evinin tüm eşyası da eski püsküydü. Ama bu evin her yanına bayılıyordu Paul. Ocağın önüne serilmiş çuvaldan bozma örtüsüne, merdivenlerin altındaki komik küçük köşeye, biraz eğilerek arka bahçedeki erik ağaçlarıyla o güzelim kıvrımlı tepelerin görebildiği en dipteki minimini penceresine mest oluyordu. Bayan Leivers; «Şöyle uzanıp dinlenmeyecek misin?» diye sordu.

Paul, «Hayır, yorgun değilim,» dedi. «Açık hava bir harika, değil mi? Neler neler gördüm. çiçek açmış çakalerikleri, sürüyle kırlangıç otları. Üstelik hava da güneşliydi.»

«İçecek ya da yiyecek bir şey ister misin?»

«Hayır, teşekkürler.»

«Annen nasıl?»

«Canı çıkıyor. İşi çok fazla. Belki de bir süre sonra deniz kenarına Skegness'e gideceğiz. Sanırım orada dinlenebilir. Biraz dinlense içim rahat edecek.»

Bayan Leivers, «Öyle,» dedi. «Gerçekten onun hastalanmaması şaşılacak şey.»

Miriam yemek hazırlamakla meşguldü. Paul çevresinde olup bitenleri seyretmekteydi. Yüzü ince ve soluktu ama gözleri her zamanki gibi pırıl pırıl hayat doluydu. Kızcağızın heyecanlı heyecanlı oraya buraya gidişini, fırna atılmak üzere koca sulu yemek kabını taşıyışını, tencerelere bakışını seyrediyordu. Her şeyin

sıradan görüldüğü kendi evinden başka bir hava vardı bu evde. Bay Leivers, bahçedeki gül ağacını dişlemeye kalkışan ata yüksek sesle bağırdığında genç kız irkildi, sanki dünyasına yabancı bir şey gelmiş gibi koyu gözleriyle etrafına bakındı. Evin içine, dışına bir sessizlik havası egemendi. Miriam da bir masalda yaşıyordu sanki, esir alınmış olsa da ruhu uzak, sihirli bir beldeydi. Rengi atmış, eski püskü giysisi ve partial çizmeleriyle Kral Cophetua'nın* paçavralara bürünmüş romantik fakir kızını andırıyordu.

Kız ansızın Paul'un keskin mavi gözlerinin sanki içine çeker gibi inceden inceye süzdüğünü fark etti. Partial çizmeleriyle sırtındaki eski püskü giysisi acı verdi ona. Delikanlının her şeyi görebilmesine sanki diş biletti. Paul onun düşük çoraplarla gezdiğini bile fark etmişti. Miriam pancar gibi kesildi ve bulaşıkhaneye geçti. Bundan sonra da iş yaparken ellerinin titremesine engel olamadı. Her eline aldığı şeyi düşürecek gibi oluyordu. Miriam'ın rüya alemi sarsılınca tüm gövdesi dehşetle ürperirdi. Gerçekten her şeyi gördüğü için Paul'a diş biliyordu.

Bayan Leivers'in işi başından aşkın olduğu halde Paul'la bir süre oturup dereden tepeden konuştu. Onu bırakıp gitmeyi nezaketsizlik sayıyordu. Sonunda özür dileyip kalktı. Bir süre sonra ateşteki kalaylı tencereye bakıp, «Eyvah, Miriam!» diye bağırdı. «Bu patatesler dibe yapışmış.»

Miriam tenine iğne batırılmış gibi irkildi:

«Sahi mi anne?» dedi.

(*) Lawrence'ın sözünü ettiği büyük bir olasılıkla Edward Burne Jones'un 1884'te yaptığı (Bugün Londra'daki Tate Gallery'dedir) ünlü «King Cophetua and His Beggar-maid» (Kral Cophetua ve Fakir Kız) adlı tablosudur.

Annesi, «Sana güvenmemiş olsam bir zararı yoktu,» diye karşılık verirken tencereye bir daha göz attı.

Kızcağız darbe yemiş gibi kasıldı. Koyu gözleri büyüdü, durduğu yere çakılmış gibiydi sanki.

Utana utana: «Daha beş dakika önce bakmıştım,» diyebildi.

Annesi, «Tamam ama bunlar çabuk pişer,» dedi.

Paul, «Fazla yanmamışlar,» diye araya girdi. «Bu kadarcıktan bir şey olmaz değil mi?»

Bayan Leivers hüzünlü kahverengi gözleriyle delikanlıya baktı:

«Çocuklar olmasa zararı yok. Ama Miriam da bilir, patateslerin biraz dibi tutsa nasıl kıyamet koparırlar,» dedi.

Paul içinden: «Öyleyse sen de onların kıyamet koymasına izin verme,» dedi.

Bir süre sonra Edgar geldi. Tozluk giymişti, çizmeleri de çamur içindeydi. Ufak tefekti ve bir çiftçi çocugundan umulmayacak kadar teklifli konuşuyordu. Paul'a gülümseyip mesafeli bir selam verdi ve: «Yemek hazır mı?» diye sordu.

Annesi özür dilercesine, «Hemen, hemen,» dedi.

Delikanlı, «Ben hazırım,» deyip, gazeteyi eline aldı ve okumaya başladı. Çok geçmeden öteki kardeşler de sükün etti. Sofra hazırlandı. Yemekte oğlanlar sanki tabaklara saldırdı. Annenin gereğinden fazla yumuşaklığı ve özür diler gibi hali onların bu kaba sabahlığını ve görgüsüzlüğünü daha bir ortaya çıkarıyordu. Edgar patateslerden tattı ve ağzını tavşanlar gibi çabuk çabuk oynatarak çiğnerken, öfkeyle annesine baktı:

«Anne bu patatesler yanmış,» dedi.

«Öyle. Edgar. Bir an dalgınlığıma geldi. Yenmeyecek gibiyse yerine biraz ekmek al bari.»

Edgar bu kez ateş püskürerek Miriam'a baktı.

«Bunlara bakamayacak kadar neyle meşguldun ki Miriam?»

Miriam başını kaldırdı. Dudakları aralandı, koyu gözleri çakmak çakmak ve ürperir gibi oldu, ama hiçbir şey söylemedi. Koyu renk saçlı başını öne eğip hem öfkesini, hem de utancını hazmetmeye çalıştı.

Bayan Leivers, «Elinden geleni yaptığından emimim,» dedi.

Edgar, «Patates haşlayacak kadar bile becerisi yoksa, ne yapıyor bu evde?» diye sordu.

Maurice, «Naapıcak, kilerde ne bulursa silip süpürüyor,» diye söze karıştı.

Bay Leivers. «Miriam'ın yiyip bitirdiği o patatesli böreği oğlanlar bir türlü unutamıyorlar,» diye güldü.

Miriam yerin dibine geçmişti. Ama ağzını bıçak açmadan kendi kendini yedi bitirdi. Yemeğe saldıranların bulunduğu bir sofrada yeri olmayan bir azize gibiydi.

Paul olup bitenlere hayret ediyordu. Dibi tutmuş birkaç patates için bu denli ateşli hislerin ortaya dökülmesini pek anlayamamıştı. Anne her şeyi gerçek konumundan yükseklerle çıkarmaya yatkındı. Ev işine bile dinsel bir görev olarak sarılıyordu. Oğlanlar dayanmıyorlardı bu tavra, sanki altında ezildiklerini hissediyorlardı. Onun için ya kabalık ederek ya da küçümseyici bir kibire bürünerek karşılık veriyorlardı.

Paul'un tam çocukluktan erkeklığe geçtiği bir dönemdi. Her şeyin kutsal bir anlam kazandığı evin bu ortamı onu inceden inceye sarmaya başlamıştı. Bir başkalık vardı bu evde. Kendi annesi anlayışlı biriydi. Burada başka türlü bir şey vardı; bazen sevdiği, bazen de nefret ettiği bir şey.

Miriam ağabeyleriyle kıyasıya bir kavgaya girişti. Daha sonra oğlanlar gittiklerinde annesi, «Sofrada

kavga etmekle beni düş kırıklığına uğrattın Miriam,» dedi.

Kızcağız başını eğdi.

Ansızın ateş püsküren gözleriyle annesine bakıp, «Onların hepsi birer hayvan,» dedi.

«Ama hani bana onlara karşılık vermeyeceksin diye söz vermiştin,» dedi annesi. «Ben de sana inanmıştım. Dalaşmanızı hiç kaldıramıyorum.»

Miriam, «Ama öyle pis, hem de aşağılık şeyler ki,» diye gene bağırdı.

«Evet evladım. Ama sana kaç kez söyledim, Edgar'a karşılık verme diye. Bırak ne derse desin.»

«Ama niçin, o ağızına geleni söyleyebiliyor?»

«Sen bunu kaldıracak kadar güçlü değıil misin? Benim hatırım için yapamaz mısın? Sonra o kadar güçsüz müsün ki onlarla ağız dalaşına giriyorsun?»

Bayan Leivers. Hıristiyanlığın temel ilkelerinden biri olan yanağı inen bir tokata, öteki yanağı da uzatma ilkesinden hiç şaşmazdı. Bu ilkeyi oğullarına pek öğretememişti, ama kızlarına kabul ettirmişti. Miriam gözbebeğıydi onun. Oğlanlar öteki yanağın uzatılmasından nefret ediyorlardı. Oysa Miriam yüksekten bakan bir tavra sahip olduğı için böyle bir şey yapabiliyordu. Bunun üzerine oğlanlar da onun yüzüne tükürüp tiksinme hislerini gösteriyorlardı. Ama Miriam göğsü kabarık bir tevazu içinde yoluna devam ediyor, kendi dünyasında yaşıyordu.

Leivers ailesine hep bu çekişme ve anlaşmazlık havası egemendi. Oğlanlar her ne kadar, kendileri bu derindeki boyun eğme ve göğsü kabarık tevazu duygularına ebedi yakarışa, şiddetle karşı çıksalar da içten içe etkilenmiyor değıillerdi. Kendileriyle dışarıdan biri arasında insanca bir ilişkiyle sıkı fıkı olmayan bir arkadaşlık kuramıyor ve derinden derine bir şeyden

rahatsız oluyorlardı. Sıradan kişiler onlara göre on para etmez, sığ ve önemsizdi. En basit bir karşılaşmada alışkın olmadıkları için sıkıntılı, kaba ve üstelik yüksekten bakan tavırları yüzünden küstahtılar. Böylelikle aptallıklarından dolayı beceremedikleri ruh yakınlaşması özlemleri hiç su yüzüne çıkamıyor; yakın bağıllıkla ilgili girişimleri insanları yakışıksız bir hor görme duygusundan ötürü tıkanıp kalıyordu. Gerçek bir yakınlaşma peşindeydiler, ama ilk adım atmayı, ya da sıradan insan ilişkilerinde belli bir yeri olan önemsiz şeyleri aşağıladıkları için hiç kimseye normal derecede bile yaklaşamıyorlardı.

Paul, Bayan Leivers'in etkisi altındaydı. Onunla birlikteyken her şey dinsel ve yoğun bir anlam kazanıyor gibiydi. İncinmiş ama gelişmiş ve ince ruhu sanki beslenebilmek için Bayan Leivers'in peşindeydi. Birlikte olduklarında bir yaşantının özündeki olguyu çekip çıkıyorlardı sanki.

Miriam anasının kuzusu gibiydi. Bir öğle sonrası güneşinde ana-kız Paul'la birlikte tarlaları dolaşıp kuş yuvaları aramaya gitmişlerdi. Meyve bahçesinin yanındaki çitte bir dişi çalığı kuşu yuvası buldular.

Bayan Leivers. «Bunu görmelisin Paul,» dedi.

«Sanki kuşun canlı gövdesinin içine girmiş gibi oldum,» dedi. «O kadar sıcaktı ki. Kuşların göğüslerini bastıra bastıra yuvalarını bir fincanın içi gibi yuvarlak yaptıklarını söylerler. Ama tavanını da nasıl yuvarlak yaptıklarını merak ediyorum.»

Kadınların ikisi de yuvayı yaşatmaya başlamış gibiydi. Miriam her gün yuvaya bakmaya geliyor ve ona duyduğu yakınlığı tazeliyordu. Paul'un bir gün Miriam'la birlikte çit boyunca yürürken çukurun kenarında altın tozu serpintisi gibi kırlangıçotlarına gözü takıldı.

«Severim bu çiçekleri,» dedi. «Güneş ışımarıyla

yaprakları yamyassı kalınca sanki güneşe yapışmış gibi olurlar.»

Bu sözleri duyduktan sonra kırlangıçotları, Miriam için biraz sihirli bir anlam kazandı. Antropomorfik görüşlerini Paul'a da aşlamıştı, her şeyi insanbiçimci bir tavırla değerlendiriyor, sonra da onları yaşatmaya başlıyordu. Miriam'ın birtakım şeylerin onun olduğunu hissetmesi için bunların önce ya ruhunda ya da hayalinde uyandırılması gerekiyordu. Dinî hislerinin yoğunluğundan ötürü gündelik yaşamdan kopmuştu. Onun için, dünya, günahla bilginin, çirkin ya da acımasız sayılmadığı bir cennet veya rahibe manastırı bahçesiydi. Paul'la Miriam'ın aşkı işte bu ince teklifsiz dostluk havası ve doğadaki o bilinmeyen şey için paylaştıkları hisler içinde başladı.

Paul'un kendi açısından Miriam'ı tanınması epey zaman aldı. Hastalığından sonra on ay eve kapanıp kalmıştı. Sonra bir süre için annesiyle birlikte Skegness'e gitmiş ve pek mutlu olmuştu. Ama bu deniz kenarındaki kasabadan bile Bayan Leivers'e kıyı şeridi ve denizle ilgili uzun uzun mektuplar yazmıştı. Ayrıca ailenin sabırsızlıkla görmeyi beklediği dümdüz Lincoln Körfezi ile ilgili çok sevdiği desen çalışmalarını getirmişti. Bunların annesinden çok Leivers'leri ilgilendirdiği söylenebilirdi. Bayan Morel için onun sanatından çok kendisi ve başarıları bir değer ifade ediyordu. Ama Bayan Leivers ve çocukları neredeyse Paul'un birer müridi gibiydiler. Paul'da uyandırdıkları şeylerin şavkı desenlerde görülebiliyordu; oysa Bayan Morel'in etkisi Paul'u sessiz sedasız, kararlı, sabırlı sebatlı kılma doğrultusundaydı.

Paul kısa bir süre sonra kabalıkları aslında yüzeyde kalan oğlanlarla da arkadaş oldu. Aslında oğlanların

hepsi güvendikleri birine karşı tuhaf bir biçimde sıcak ve sevimliydi.

Edgar çekingen çekingen Paul'a, «Benimle birlikte tarlaya gelir misin?» diye sordu.

Paul sevinçle ona katıldı ve öğleden sonrayı arkadaşına çapa çapalamak ve şalgam ayırmakta yardımcı olmakla geçirdi. Üç kardeşle birlikte samanlıktaki yığınların üstüne uzanıp onlara Nottingham'ı ve Jordan'ın fabrikasını anlatırdı. Karşılık olarak onlar da Paul'a ufak tefek çiftlik işleri öğretmişlerdi: Süt sağmak, ekin biçmek, istediği kadar şalgam suyu çıkarmak gibi. Yaz ortasında hasat zamanı Paul oğlanlarla birlikte çalıştıktan sonra onları çok sevdi. Tüm aile aslında dünyadan o kadar kopmuştu ki, her nedense «*les derniers Fils d'une race épuisée*»* gibiydiler. Oğlanlar kanlı canlı olmalarına rağmen kendilerini son çözümlemede oldukça yalnız bırakan bir çekingenliğe ve aşırı bir duyarlığa sahipti. Ama bir kez bu özellikleri tanındığında çok yakın ve ince bir arkadaş olabiliyorlardı. Paul çok seviyordu onları, onlar da Paul'u.

Miriam, Paul için daha sonra geliyordu. Ama kendisi Miriam'ın hayatına girmişti bile. Sıkıntılı bir öğleden sonra Miriam'la annesi evde yalnızdı; büyükler tarlada küçükler de okuldaydı. Miriam, Paul'a bir süre duraksayarak: «Salıncağı gördün mü?» diye sordu.

«Hayır, nerde?»

«Ahırda.»

Miriam, Paul'a bir şey ikram etmekten ya da göstermekten hep çekinirdi. Erkeklerin değer ölçüleri kadınlardan o denli farklıydı ki! Onun sevdiği ve değer verdiği bir sürü şeyi erkek kardeşleri ya küçümsemişler ya da alaya almışlardı.

(*) Tükenmiş bir ırkın son temsilcileri.

Ama Paul, «Hadi gidelim!» diyerek yerinden fırladı.

Samanlığın iki yanında iki ahır bulunuyordu. Daha karanlık, daha çukur olan ahıra dört inek girebiliyordu. Delikanlıyla kız bu ahıra girdiklerinde tavuklar onları azarlar gibi yemliğin üzerinden uçuşup kaçıştılar. Paul'la Miriam karanlıkta tavandaki bir kirişten sarkan ve duvardaki bir kancaya tutturulmuş kalın iplere doğru yürüdü.

Paul, «İp gibi bir şey,» diye heyecanla bağırarak denemek üzere salıncağa oturdu. Ama hemen kalkarak Miriam'a, «Hadi önce sen sallan,» dedi.

Miriam içeri girip, «Bak oturulacak yerine torbalar koyduk,» diye karşılık verdi. Kızcağız salıncağı Paul için daha rahat bir duruma getirdi. Ve bu yaptığı iş onu bayağı hoşnut etmişti. Paul salıncağın ipini tutarak Miriam'a, «Hadi, gel bin,» dedi.

Kız, «Hayır, binmem,» dedi ve her zamanki sessiz sedasız ve soğuk haliyle kenara çekildi.

«Ama neden binmiyorsun?»

Miriam, «Sen bin,» diye rica etti.

Ömründe neredeyse ilk kez bir erkeğe sırasını veriyor ve onu şımartıyordu.

Paul ona bakarak, «Olur,» dedi. «Dikkat et.»

Ayaklarıyla yaylanarak sallanmaya başladı. Hemen havalandı. Neredeyse ahırın kapısından uçup gidecekti. Üst kısmı açık olan bu kapıdan dışarda çiseleyen yağmur görülüyordu. Sonra pis bir avlu, önünde keyifsiz sığırların doştığı yük arabalarının konulduğu kara bir sundurma, bütün bunların arkasında da ormanın yeşilimsi külrengi çizgisi vardı. Kızıl püsküllü İskoç beresiyle Miriam, Paul'u seyrediyordu.

Delikanlı sallandığı yerden ona baktı, kız onun mavi gözlerinin çakmak çakmak olduğunu gördü.

Paul, «Tam bir salıncak sefası,» dedi.

Miriam, «Öğle,» diye karşılık verdi.

Paul havalanmış sallanıyordu. Yalnızca kanat çırpmanın zevkini tadabilmek için havalandıran bir kuş gibi vücudunun her yanı sallanıyordu. Havadayken eğilip Miriam'a baktı. Kızın kızıl beresi siyah buklelerini örtmüştü. Dalgın dalgın, hareketsiz duran, sıcacık güzel yüzü Paul'a doğru çevriliydi. Ahırın içi karanlık ve biraz serinceydi. Ansızın bir kırlangıç yüksek damdan uçarak indi ve kapıdan ok gibi sıyrıldı gitti.

Paul, «Demek bizi seyreden bir kuş varmış, bilmiyordum,» dedi.

Ağır ağır sallanıyordu. Miriam da onun sanki belli gücün etkisi altındaymış gibi yükselip alçalışını kendi içinde hissediyordu.

Paul giderek yavaşlayan salıncakla birlikte kendinin de canlılığı sönüyormuş gibi hissiz, dalgın bir sesle: «Şimdi ölüyorum!» diye mırıldandı. Miriam büyülenmiş gibi onu seyrediyordu. Delikanlı ansızın ayağını yere basıp sallanmasını kesti ve aşağı indi.

«Amma uzun sallandım!» dedi. «Fakat müthiş bir salıncak bu... tam bir sefaydı.»

Bir salıncığı bu denli ciddiye alıp hemen ısınvermesi Miriam'ın hoşuna gitmişti:

«Hadi, daha sallan,» dedi.

Delikanlı hayretle, «Neden sen sallanmak istemiyorsun?» diye sordu.

«Eh, çok değil, birazcık.»

Paul kayan torbaları düzelttikten sonra Miriam salıncığa oturdu. Paul salıncığı sallamaya başladı ve «Müthiş bir şey bu,» diye yineledi. «Topuklarını kaldır yoksa yemliğe çarpacaksın.»

Miriam onun salıncığı nasıl tam zamanında kavrayıp gene nasıl kılı kılına tam bir güçle ittiğini hisset-

tiğinde ürkü. Midesinin derinliklerine kadar sıcak bir korku dalgası indi. Paul'un ellerindeydi şimdi. Delikanlının onu tam zamanında ve şaşmayan bir biçimde tutup itiş üzerine Miriam neredeyse bayılacak gibi iplerle yapıştı.

Korkudan, «Ha, ha!» diye güldü. «Daha havalara çıkarma.»

Paul, «Daha havalarda sayılmazsın,» diye kızcağızı payladı.

«Ama fazla oluyor.»

Paul onun sesindeki korkuyu fark etti ve ısrarı bıraktı. Salıncağın tekrar itiliş anı geldiğinde kızcağızın yüreği sıcacık bir acıyla erir gibi oldu. Ama bu kez Paul itmedi. Miriam nefes almaya başlamıştı.

Paul, «Gerçekten daha fazla istemiyor musun? Bu kadar sallayayım, yeter mi?» dedi.

«Yok, yok. Bırak ben kendim sallanayım.»

Paul kenara çekilerek onun sallanışını seyretti.

«Kımıldamıyorsun bile,» dedi.

Kızcağız biraz utanarak güldü ve kısa bir süre sonra salıncaktan atladı.

Paul yeniden salıncağa binerken, «Sallanırken başı dönmeyeni deniz de tutmazmış,» dedi. «Beni deniz tutacağını hiç sanmıyorum.»

Gene sallanmaya başladı. Onun içindeki bir şey büyülüydü Miriam'ı. Örneğin şu anda Paul tüm benliğiyle sallanan bir şeydi, sallanmayan tek bir zerresi yoktu sanki. Oysa ne Miriam ne de erkek kardeşleri kendilerini koyverebiliyorlardı. Sallanma hissi kızcağızın içini ısıtmıştı. Paul havalarda sallanırken bu bir kıvılcım gibi onun içinde de bir sıcaklık uyandıırıyordu sanki.

Zamanla Paul, Leivers ailesinden üç kişiyle sıkı fıkı oldu: Anne, Edgar ve Miriam. Paul, annede anlayış ve

icini dökebilecek bir yakınlık buluyordu. Edgar en yakın arkadaşısıydı. Miriam'la ise biraz ona acıdığı için arkadaşlık ediyordu, çünkü kızcağızın çok alçakgönüllü bir hali vardı.

Ama Miriam yavaş yavaş kendiliğinden Paul'u meşgul etmeye başladı. Örneğin Paul resim defterini getirdiğinde son yaptığı resimle en uzun ilgilenen Miriam oluyordu. Sonra Paul'u şöyle bir süzüşü vardı. Ansızın o koyu gözleri karanlıkta altın gibi pırıl pırıl çizgilerle sarsılıp, üzerine ışık vurmuş gibi parlayıverirken sorardı kızcağız.

«Bu resimden niçin bu kadar hoşlandım?»

Onun bu içten, yakın, kamaşmış gözlerle bakışı karşısında Paul nefesinin daraldığını hissederd.

«Niçin hoşuna gitti dersin?»

«Bilmem. öyle sahici gibi gözüküyor ki!»

«Hiç gölgesiz de ondan... Benim resmimde özdeki titreşimler belli oluyor. Ben dış hatların katılığı değil de yapraklardaki pırıltılı protoplazmayı verebilmişim sanki. Dış çizgiler ölüdür benim gözümde. Tek yaşayan şey özdeki titreşen pırıltılardır. Biçim cansız bir kabuktan başka bir şey değildir. Asıl pırıltı içerde.»

Miriam küçük parmağını emerek bu sözlerin üzerinde uzun uzun düşünürdü. Ashnda bu sözler onu yeniden canlılık hissiyle doldurur, o ana dek bir anlam taşımamış şeyleri canlandırırverirdi. Miriam, Paul'un zorlana zorlana yaptığı bu konuşmalarda bir anlam bulmayı başarmıştı. Böyle bir yolla çok sevdiği şeylere kesin olarak varabiliyordu.

Başka bir gün, güneş batarken, Miriam bir kenara oturmuş Paul'un çamlara vuran akşam kızılığını resmedişini seyrediyordu.

Paul ansızın, «İşte tamam,» dedi. «Ben de bunu yakalamak istiyordum. Şimdi bak şuraya da söyle.

Bunlar çam gövdesi mi, yoksa karanlıkta ateş parçaları gibi dik duran kızıl korlar mı? İşte al sana Tanrının yanan çalılığı, yanıp yanıp da kül olmayan türden.»*

Miriam resme baktı ve içinde bir korku duydu. Ama çamların gövdeleri açık seçik önündeydi ve çok güzel gözüktüyorlardı. Paul boya kutusunu toparladı ve ayağa kalktı. Ansızın Miriam'a bakarak, «Niçin hep böyle üzüntülüsün?» diye sordu.

«Üzüntülü mü?» diye bağırdı Miriam. O ürkmüş, güzel kahverengi gözlerini Paul'a dikmişti.

Delikanlı, «Evet, öyle,» dedi. «Hep, ama hep üzüntülüsün.»

«Hiç de değil.»

Paul, «Sevincin bile bir hüzün alevi gibi,» diye üsteledi. «Hiç gerçekten neşeli olamıyorsun, hatta şöyle böyle bile sayılmazsın.»

Miriam düşünceli bir tavırla: «Doğru,» dedi. «Acaba neden?»

«Herkes gibi değilsin de ondan. İçin başka senin, bu çamlar gibi. Sonra çıra gibi tutuşuveriyorsun. Ama basbayağı bir ağaç da değilsin, şöyle kıpır kıpır yapraklarıyla şen bir ağaç.»

Delikanlının dili dolaşmıştı, sustu ama Miriam onun söyledikleri üzerine uzun uzun düşünmeye başlamıştı bile. Paul da sanki yepyeni hisler içindeymiş gibi tuhaf bir heyecana kapılmıştı. Miriam burnunun dibindeydi. Bu yakınlıkta kamçılayıcı tuhaf bir şey vardı.

Bazen de nefret ederdi Miriam'dan. Leivers ailesinin en küçüğü olan oğlan beş yaşındaydı. Zayıf nahif bir çocuktü. Hoş, narin yüzündeki iri kahverengi gözle-

(*) Eski Ahit'te Musevilerin Musa Peygamberle birlikte Mısır'dan çıkışlarıyla (Exodus) ilgili ikinci kitapta Tanrı Musa'ya kendini böyle belli eder. Buna theophany denir.

riyle Reynolds'un «Melekler Korosu»ndaki* çocukları andırıyordu. Ayrıca cin gibi bir hava vardı üzerinde. Miriam sık sık diz çöküp kardeşini bağrına basardı. Sevgiyle ağırlaşmış, dolup taşmış bir sesle: «Hubert'im benim, benim Hubert'im!» diye şarkı söyler ve kucağında hafifçe sallardı. Yüzü biraz yukarı kalkık gözleri yarı kapalı, sesi sevgiyle dopdolu.

Rahatı kaçan çocukcağız, «Yapma Miriam,» derdi. «Yapma Miriam.»

Ama ablası sevginin etkisiyle kendinden geçmiş bir durumda ya da transa girmiş gibi başını iki yana sallayarak boğuk bir sesle, «Beni seviyorsun değil mi, seviyorsun beni?» diye mırıldanırdı.

Çocuk ak alnını kırıştırarak: «Yapma!» diye tekrar ederdi.

«Seviyorsun beni değil mi?»

Miriam'ın bu aşırı heyecanından üzüntü duyan Paul, «Neden bu kadar üzerine düşünüyorsun?» diye bağırmıştı. «Düpedüz sevemez misin bu çocuğu?»

Miriam kardeşini bırakıp, ayağa kalktı ve ağzını açmadı. Onun bu normal bir düzeyde duyulan heyecana yer bırakmayan yoğunluğu Paul'u çileden çıkarıyordu. Özellikle onun ortada fazla bir şey yokken duygularını bütün çıplaklığıyla su yüzüne çıkartması deli ediyordu delikanlıyı. Çünkü o annesinin renk vermeyen hallerine alıştı. Gerçekten Paul böyle zamanlarda annesinin aklı başında, sağlıklı oluşuna bütün benliği ve kalbiyle şükrederdi.

Miriam'ın bedeninin bütün canlılığı, bir iç kapayıcı kilise kadar koyu renkli gözlerindeydi. Ama gözler zaman zaman yangın varmış gibi ışıkanıyordu. Yüzündeki o dalgın düşünceli görünüş çok seyrek değişirdi. Miriam,

(*) Sir Joshua Reynolds, 18. yy'ın ünlü bir İngiliz ressamıdır.

Hız, İsa öldüğünde Meryem ile yoldaşlık edecek kadınların biri olabilirdi. Vücudu hiç de kıvrak, canlı değildi. Biraz hantal adımlarla, başı önüne eğik, düşünceli düşünceli yürürdü. Sakar değildi ama hareketlerinde normal sayılmayacak yanlar vardı. Örneğin bulaşıkları kurularken, bir fincan ya da bardağın ikiye bölünmüş olduğunu görür ve şaşkınlık ve yarı hayal kırıklığı içine gömülürdü. Korkusu ve benliğine güvensizliği yüzünden yaptığı işlere gereğinden fazla çaba harcıyormuş gibiydi. Şöyle bir kendini bırakıvermesi, gevşeyip çözülmesi söz konusu değildi. Yoğun duyguları yüzünden her hareketi sımsıkı katılaşıp, gereksiz yere harcadığı gayreti sanki esir ederdi onu.

O sallantılı, içe kapanık dümdüz yürüyüşü çok seyrek değişirdi. Arasına Paul'la birlikte tarlalar arasında koştururdu. İşte böyle zamanlarda gözleri delikanlıyı ürkünün çıplak ve insanı kendisinden geçirten bir ışıkla tutuşurdu. Ama buna rağmen bedence ürkekti Miriam. Bir çitten atlaması gerektiğinde Paul'un ellerine gereksiz bir biçimde sımsıkı sarılır, aklı başından giderdi. Paul onu küçücük bir tümsekten bile atlata-mamıştı. Kızcağızın gözleri korkudan büyür, açılır, çarp-maya başlardı sanki.

«Yok!» diye bağırırken dehşet içinde yarı gülüm-serdi. «Hayır, olmaz!»

Bir seferinde Paul, «Olur işte atlayacaksın!» diye bağırarak onu çitin üzerinden çektiği gibi apar topar yere indirmişti. Ama kızın korkudan bayılıyormuş gibi acılı bir «Ah!» çekmesi delikanlıyı içinden vurmıştı. Aslında pekâlâ ayakları yere bastı ve bundan sonra bu konuda bayağı bir yüreklendi.

Miriam yazgısından epey yakınmaktaydı.

Bunun üzerine Paul hayretle, «Evde oturmaktan memnun değil misin?» diye sordu.

Miriam heyecanlı, alçak bir sesle, «Kim memnun olur ki bizim evden?» diye karşılık verdi. «Nedir benim bütüm işim? Bütün gün evi tertemiz yap, sonra oğlanlar gelip beş dakikada berbat etsin. Böyle bir evi istemem elbette!»

«Ne istiyorsun, öyleyse?»

«Bir şeyler yapmak istiyorum. Herkes gibi bana da fırsat verilmeli. Kız olduğum için neden eve kapatılıp bir şey yapmama izin verilmesin? Böyle giderse hayattan ne bekleyebilirim ben?»

«Nasıl bir şey bekliyorsun?»

«Bir şeyler bilebilmek, öğrenmek ve yapmak istiyorum. Kız olduğum için bana bir fırsat verilmemesi haksızlık!»

Miriam çok sert görünüyordu. Paul hayret etti. Kendi evlerinde Annie kız olduğuna neredeyse sevinirdi. Çünkü sorumluluğu azdı ve ağır işlerle uğraşmazdı. Erkek olmaya da hiç özenmezdi. Oysa, Miriam erkeklerden nefret etmesine rağmen erkek olmadığına yürekten üzülüyordu.

Paul kaşlarını çatarak, «Ama kadın olmak erkek olmak kadar iyi.» dedi.

«Kim demiş? Her şey erkeklerin elinde!»

«Bence erkekler nasıl erkek olduklarına memnunsalar, kadınların da kadın olduklarına memnun olmaları gerekir.»

Miriam, «Hayır!» diye başını salladı. «Hiç de değil. Her şey erkeklerin elinde.»

«Peki, sen ne istiyorsun?»

«Her şeyi öğrenmek istiyorum. Niçin hiçbir şey bilmiyorum durumda kalayım?»

«Ne? Matematik. Fransızca falan mı öğrenmek istiyorsun?»

Kız meydan okurcasına gözlerini açarak, «Neden

matematik bilmeyecekmişim?» diye bağırdı. «Evet, öğrenmek istiyorum.»

Paul, «Peki öyleyse,» dedi. «Sen de benim gibi bir şeyler öğrenebilirsin. İstersen sana ders verebilirim.»

Kızın gözleri büyüdü. Delikanlıya öğretmen olarak pek güvenmiyordu.

Paul, «İster misin?» diye yineledi.

Miriam başını eğmiş, parmağını emerek düşünüyordu.

Duraksayarak, «Peki,» dedi.

Paul böyle şeyleri evde annesine anlatmaya alışmıştı.

«Miriam'a cebir öğreteceğim,» dedi.

Annesi, «Eh, uğurlu olsun. Kızın işine yarar umarım,» diye karşılık verdi.

Pazartesi akşamüstü çiftliğe vardığında etrafa alacakaranlık çöküyordu. Miriam mutfakı süpürmekteydi. Paul içeri girdiğinde onu ocağın önünde diz çökmüş buldu. Evde ondan başka kimse yoktu. Kız dönüp Paul'a baktı. Yüzü kızarmış, koyu gözleri pırıl pırlıdı, incecik telli saçları yüzüne dökülmüştü.

Yumuşak, müzikal bir sesle, «Hoş geldin,» dedi. «Senin geldiğini anlamıştım.»

«Nasıl?»

«Ayak sesini tanıyorum. Senden başka öyle çabuk, iyice yere basarak yürüyen yok!»

Paul göğüs geçirerek oturdu. Cebinden küçük bir kitap çıkartarak, «Biraz cebir öğrenmeye hazır mısın?» diye sordu.

«Ama...»

Paul onun kaçamak davrandığını hissetmişti.

«Sen istemiştin,» diye üsteledi.

Kız kekeler gibi: «Ama... hemen bu akşam?»

«Ben yalnızca bunun için geldim. Öğrenmek istiyorsan başlaman gerek.»

Miriam külleri küreğe doldurarak, yarı titrer bir durumda ona baktı, güldü.

«Hemen bu gece olur mu? Düşünmemiştim. Kendimi hazırlamadım.»

«Bak sen şu işe. Dök şu külleri de gel yanıma.»

Paul dışarı çıktı, arka avludaki taş sıraya oturdu. Ortada hava almaları için yana yatırılmış süt güğümleri görülüyordu. Erkekler ahırdıydı. Delikanlı sağılan sütlerin kovalara döküldükçe çıkardığı şırıltıyı duyuyordu. Çok geçmeden Miriam elinde birkaç tane iri yeşil elmayla çıkageldi.

«Sen bunları seversin,» dedi.

Paul elmalardan birini dişledi, ağzı dolu dolu Miriam'a, «Otur,» dedi.

Kızcağız miyop olduğu için Paul'un omzunun üzerinden uzanarak bakıyordu. Delikanlı rahatsız oldu. Kitabı çabucak onun eline tutuşturdu. «İşte bak,» dedi. «Rakam yerine harf yazıyorsun. o kadar. Örneğin '2' ya da '6' yerine 'a' diyorsun.»

Dersi sürdürdüler. Paul konuşuyor, Miriam'ın başı kitaptan kalkmıyordu. Delikanlı telaşlı ve aceleciydi. Miriam ağzını açmıyordu. Ara sıra Paul, «Anlıyor musun?» dediğinde kız korkudan doğan bir yarı gülümsemeyle gözlerini açarak başını kaldırıp ona bakıyordu. Bu kez de delikanlı, «Yoksa anlamıyor musun?» diye sabırsızlanıyordu.

Paul her şeyi çok çabuk anlatmıştı. Ama Miriam ağzını açmamıştı. Paul bu kez sorular yağdırmaya başladı ve gitgide öfkesi arttı. Kızı yanında tutsağı gibi, ağzı açık, ürkek, çekingen gözleri yarı gülümseme, yarı korkuyla büyümüş bir durumda görmek kanını oynatıyordu. Derken elinde iki kova sütle Edgar gözüktü.

«Merhaba!» dedi. «Ne yapıyorsunuz?»

Paul, «Cebir!» diye karşılık verdi.

Edgar tuhafına gitmiş gibi «Cebir» diye Paul'un sözünü yineledi. Sonra gülerek geçip gitti. Paul elindeki unutmış olduğu elmadan bir lokma daha ısırdı. Gözü tavukların gagalayıp delik deşik ederek dantelaya çevirdiği lahanalara takıldı. İçinden bunları teker teker koparmak geldi. Sonra gene Miriam'a baktı. Kız kitaba dalmış, kendini unutmuştu, ama beceremeyeceğini düşünerek içinin titrediği belliydi. Paul sinirlenmişti bu duruma. Pembe yanaklı güzel bir kızdı Miriam, ama ruhu çok çekingen ve ürkek gözüküyordu. Kızcağız onun öfkesini sezerek cebir kitabını kapattı. Bu anda anlamadığı bir şey yüzünden onun incinmiş olduğunu fark eden Paul yumuşadı.

Ama aslında Miriam bir şeyi kavrayamıyordu. Bir cebir dersinin karşısında tüm benliğiyle tapınır gibi durması Paul'u çileden çıkarıyordu. Ağzına geleni söylüyor, sonra utanarak dersi sürdürüyor, ama gene kızıp Miriam'ı aşağılıyordu. Miriam onu sesini çıkartmadan dinliyordu. Arasıra, çok seyrek kendini savunduğu da oluyordu. Koyu gözleri Paul'a çevrilmiş çakmak çakmak yanıyordu.

«Öğrenmem için süre tanıımıyorsun ki!» dedi.

Bunun üzerine Paul kitabı masanın üzerine fırlatıp bir sigara yakarak, «Peki,» diye karşılık verdi. Bir süre sonra pişmanlık duyup gene Miriam'a döndü. Dersler böyle bir hava içinde sürüp gitti. Paul ya öfkesi topuğunda ya da müthiş bir yumuşaklık içinde oluyordu.

«Neden bütün ruhunla bu dersin üzerine titriyorsun?» diye bağırdı. «İnsan cebiri ruhuyla öğrenmez ki. Doğrudan doğruya aklını ver şuna.»

Paul arada mutfığa gittiğinde Bayan Leivers ona küskün küskün bakarak, «Miriam'a çok sert davranma

ne olur,» derdi. «Belki abuk anlamıyor, ama eminim elinden geleni yapıyor.»

Paul da, «Ne yapayım. Kendimi tutamıyorum,» diye karşılık verirdi.

Sonradan yalnız kaldıklarında Miriam'a sorardı: «Bana gücenmiyorsun değil mi?»

Kızcağız onu, o güzel hafif tonlu sesiyle rahatlatıyordu: «Hayır, hayır. Hiç gücenmiyorum.»

«Aldırma ne olur. Hata bende.»

Ama ne yaparsa yapsın Miriam'la birlikte olduğunda kanı tepesine sığıyordu. Miriam'dan başka hiçbir kimsenin onu bu denli öfkeliendirmemesi tuhaftı. Paul hemen parlayıveriyordu. Bir keresinde kalemi Miriam'ın yüzüne fırlatmıştı. Bir sessizlik oldu. Kız yüzünü hafifçe öteki yana çevirdi.

Paul, «Emin ol...» diye söze başlamıştı, ama konuşmasını sürdüremedi, çünkü kemikleri erimişti sanki. Miriam ona ne serzenişte bulunur ne de kızardı. Paul sık sık kendinden müthiş utanırdı, ama gene öfkesinin şiddeti büyüyen bir hava kabarcığı gibi gittikçe artardı. Özellikle onun o hevesli, ama anlaşılması güç, donuk yüzünü gördüğünde gene kalemi fırlatmak gelirdi içinden. Sonra Miriam'ın ellerinin titrediğini, dudaklarının üzüntüyle aralandığını görünce yüreğı kaynar sularla haşlanırdı sanki. Kamılayıcı ve alevlendirici etkisi yüzünden Miriam'ı arar olmuştu.

Ama sonra sık sık onu bırakıp Edgar'la birlikte oluyordu. Miriam'la Edgar doğuştan birbirlerine düşman gibiydiler. Edgar akılcıydı, meraklıydı ve yaşama bilimsel bir açıdan bakıyor gibiydi. Paul'un Edgar'ın peşinde koşması Miriam'ın yüreğini burkuyordu; çünkü onun gözünde Edgar çok aşağılardaydı. Ama Paul ağabeyiye arkadaşlığından çok mutlu görünüyordu. İki delikanlı ya dışarıda, ya da yağmur yağdığında samanlıkta ma-

rangozlukla uğraşarak öğleden sonralarını birlikte geçiriyorlardı. Bazen öteden beriden konuşurlar, ya da Paul, Edgar'a Annie'nin piyanoda çaldığı parçalardan kaptığı şarkıları öğretirdi. Aralarında Bay Leivers'in de bulunduğu bütün erkekler, sık sık toprak reformu ve bunun gibi sorunlarla ilgili ateşli tartışmalara girerlerdi. Paul bu konuda annesinin düşüncelerini biliyordu ve henüz kendi fikri oluşmadığı için annesinin ağzıyla konuşurdu. Miriam da bu tartışmalara katılmıştı, ama kişiler arasında teke tek görüşme başlayabilmesi için bitimi beklemekten başka bir şey yapmamıştı.

Kendi kendine, «Eğer toprak reformu gerçekleşirse Edgar, Paul ve ben, hepimiz aynı olacağız,» diye söylemişti. Böylelikle Paul'un ona geri döneceği günü beklemeye koyulmuştu.

Bu sıralarda Paul resimle çok uğraşıyordu. Geceleyin evde annesiyle oturup uzun uzun resim yapmaya bayılıyordu. Bayan Morel ya dikiş diker, ya da bir kitap okurdu. Paul ara sıra başını kaldırıp annesinin canlı bir sıcaklıkla parıldayan yüzüne bakar ve içi rahat bir durumda resmine dönerdi.

Bir keresinde, «En iyi resimlerimi sen sallanır iskemlende otururken yapıyorum anne,» demişti.

Annesi de, yapmacıktan burnunu kıvrarak, «Belli,» diye karşılık vermişti. Ama içinden oğlunun içtenliğini hissetmiş, yüreği pırıltılarla dolup taşmıştı. Saatlerce kıpırdamadan oturur, kendi bir şeyle meşgul olur, ya da kitap okurken, oğlunun çizdiği resimle haşır neşir olduğunu az çok fark edebilirdi. Paul da, kara kalemını yönlendiren ruhunun tüm coşkusuyla, annesinin sıcaklığını bir itici güç gibi hissederdi. İkisi de çok mutluydu ve içinde bulundukları durumun bilincinde değildi. Gerçekten ikisine de çok şeyler ifade

eden ve gerçekten yaşamı iliklerinde hissettikleri bu anları neredeyse umursamazlardı.

Paul, yalnızca kamçılandığında bilinçlenirdi. Bir resmi bitirir bitirmez hemen Miriam'a göstermek isterdi. Böylelikle bilinçsizce yarattığı yapıtının içine nüfuz etmeye zorlanırdı sanki. Miriam'la görüşmekle resim sanatıyla ilgili anlayışını derinleştirmişti. Annesinden bir yaşama sevinciyle yaratma gücü kazanmıştı, Miriam ise bunları alevlendirir, akkor durumuna getirirdi sanki.

Fabrikaya yeniden döndüğünde çalışma koşulları daha düzelmişti. Çarşambaları öğleden sonra Bayan Jordan'ın sayesinde Sanat Okulu'na gidebilmek için izinli sayılıyordu. Sonra perşembe ve cumaları fabrika akşamları sekiz yerine altıda paydos etmeye başlamıştı.

Bir yaz akşamı Miriam'la Paul kütüphaneden eve dönerlerken Herod'un Çiftliği'nin yanındaki tarlalara gitmişlerdi. Willey Çiftliği'nden yalnızca üç mil uzaklardılar. Biçilmiş çimlerin üzerinde sapsarı bir parlaklık vardı, kuzukulakları kıpkızıl yanıyor gibiydi. Tepelerden yürürlerken, yavaş yavaş batıdaki altın sarısı kırmızılaştı, derken kırmızı kızıllaştı ve serin maviler parlaklığın üzerine sindi.

Koyulaşan tarlaların arasında aklaşan Alfreton karayoluna çıktılar. Paul duraksadı. Onun evine iki mil, Miriam'ınkine daha bir mil vardı. Kuzeybandan parlayan göğün gölgesinin düştüğü yolu ikisi de şöyle bir süzdü. Tepenin doruğundaki Selby, gösterişsiz evleri ve madenin yukarı dikilmiş dingil yastıklarıyla, göğün üzerinde koyu küçük bir karaltı oluşturmaktan öteye gidemiyordu.

Paul saatine baktı:

«Dokuz olmuş,» dedi.

Ayrılmak istemiyorlardı, ellerindeki kitaplara sıkı sarılmışlardı.

Miriam, «Koru çok güzel,» dedi. «Senin görmeni çok istedim.»

Delikanlı yavaş yavaş kızın peşinden koruluğun beyaz kapısına dek yürüdü ve «Geç kalırsam söyleniyorlar,» dedi.

Miriam sabırsız bir tavırla, «Kötü bir şey yaptığın yok ki,» diye karşılık verdi.

Kemirilmiş çimlerle bezenmiş, alacakaranlık çayır boyunca Paul, Miriam'ı izledi. Günün son ışıklarının bulunduğu çayır serindi, etrafı bir yaprak ve hanımeli kokusu sarmıştı. Yollarına ses çıkarmadan devam ettiler. Koyu renkli ağaç gövdeleri arasında harika bir akşam olmuştu. Paul bir şeyler umuyormuş gibi bakındı etrafına.

Miriam ona yeni bulduğu bir yabangülü çalılığını göstermek istiyordu. Güllerin çok güzel olduğunu bilmesine biliyordu, ama Paul da görmeden bu güzelliği ruhunda hissetmesi olanaksızdı sanki. Onun bu güzelliğe sonsuzluğa dek sahip olmasını ancak Paul sağlayabilirdi. Memnun değildi durumdan.

Keçi yollarına çiğ düşmüştü bile. Eski meşe koruluğundan hafif bir sis yükseliyordu. Paul duraksadı: Acaba şurada görülen beyazlık sisin sınırı mıydı, yoksa yalnızca bir bulutun içindeki solgun bir tür karanfil miydi?

Çamların bulunduğu yere geldiklerinde Miriam'ın heyecanı artmış, sinirleri gerilmişti. Gül çalısına acaba bir şey olmuş muydu? Ya da yerini bulamazsa ne olurdu? Oysa çalıyı yeniden o kadar çok görmek istiyordu ki! Paul çiçekleri seyrederken Miriam hemen hemen büyük bir tutkuyla onun yanında olmayı arzu-

luyordu. Sanki birlikte komünyon* törenine katılacaklardı ve birlikte yaşayacakları bu kutsal an Miriam'ı yanıp tutuşturuyordu. Paul onun yanında ses çıkarmadan yürümekteydi. Birbirlerine çok yakındılar. Miriam heyecandan titriyor, Paul da belli belirsiz bir endişe içinde kendisini dinliyordu.

Korunun ucuna geldiklerinde önlerine sedef gibi bir gökyüzü ve gitgide kararan bir toprak çıktı. Çam ormanının en uç köşelerinin birinden buram buram hanımeli kokusu geliyordu.

Paul, «Nerede?» diye sordu.

Kız ürpererek, «Ortadaki keçi yolunda,» diye fısıldadı.

Keçi yolunun köşesini döner dönmez, Miriam bir an hareketsiz durdu. Yarı korkulu bakışlarla çamların arasındaki genişçe keçi yolunda kısa bir süre hiçbir şey göremedi. küllüğüne kayan ışık her şeyin rengini emmiş, yok etmişti. Sonra gül çalısını seçebildi.

«Hah!» diye haykırarak ileri atıldı.

Etraf çok durgundu. Bu durgunluğun içinde gül çalısı yükseklerde ve dağınık duruyordu. Funda kökü bir alıç çalısıyla karışmıştı, uzun ve kapkalin sürgünleri çimenlere kadar eğilmiş, karanlığın arasına iri bembeyaz yıldızlar serpiştirmişti sanki. Yaprakların, sapların ve çimenlerin karanlığı içinde şarıldayan güller fil-dişi kabartmaları ve etrafa saçılmış iri yıldızları andırıyordu. Paul'la Miriam birbirlerine sokularak sessizlik içinde çalıyı seyre daldılar. Güller pırıltılarını onların gözüne tutuyor, ruhlarında bir şeyi alevlendiriyor gi-

(*) Aslı Latince olan bu kelime paylaşma anlamına gelir. Lawrence'ın altını çizmek istediği dinsel çağrışımlar bağlamında söz konusu olan, imanlı Hristiyanların katıldığı bir tür kutsama töreni.

biydi. Etraflarını duman gibi saran alacakaranlık bile güllerin pırıltısını söndüremedi.

Paul Miriam'ın gözlerinin içine baktı. Kızın solgun yüzü heyecan içinde bir şeyler bekliyordu, dudakları yarı aralıktı, koyu gözlerini de Paul'a dikmişti. Paul'un da bakışları sanki Miriam'ın içine kadar işliyordu. Kızcağızın ruhu titremeye başlamıştı. Arzuladığı komün-yondu, paylaşmaydı. Delikanlı acı çeker gibi başını yana çevirdi, çalıya doğru döndü.

«Kelebekler gibi uçuşuyorlar, kanatlarını titretiyorlar,» dedi.

Güllerine bakıyordu Miriam. Beyaz güllerin kimi kutsal bir nesne gibi içe kapanıktı, kimi de kendinden geçmiş bir halde açılmıştı. Ağaç bunların yanında koyu bir gölge gibiydi. Miriam içinden gelen bir hisle elini çiçeklere uzattı, eğildi. tapınır gibi parmaklarıyla dokundu.

Paul, «Gidelim.» dedi.

Etrafı fildişi güllerin serin kokusu sarmıştı. bembeyaz. bakire bir koku. Paul sabırsızlanarak, hapise tıkmış gibi bir his duydu içinde. İki genç sessiz sedasız yollarına devam etti.

Biraz sonra Paul yavaşça, «Pazara görüşürüz.» diyerek Miriam'dan ayrıldı. Kızcağız da bu gecenin kutsallığının ruhunu doyurduğunu hissederek ağır ağır evine döndü. Paul sendeleyerek keçi yolundan geçmeye çalışıyordu. Ormandan çıkar çıkmaz, nefes alabildiği genişçe açık çayırıkta tabana kuvvet koşmaya başladı. Damarlarında sanki tatlı bir ateş dolaşıyordu.

Miriam'la gezmeye çıktığında geç kalırsa annesinin endişelenip kızacağını biliyordu, ama nedenini pek anlamıyordu. Eve girip kasketini kanepenin üzerine fırlattınca annesi saatten yana baktı. Gözleri nezleli olduğu

için kitabını okuyamamış, oturmuş düşünüyordu. Paul'un bu kıza kapılıp uzaklaştığını hissetmekteydi. Miriam da pek hoşuna gitmemişti. Kendi kendine, «Sülük gibi insanın ruhunu eritip bitiren türden bu kız,» diye düşünüyordu. «Paul da tam böyle birisine kendini kaptıracak türden kafasızın biri. Böyleleri kafasızlara aman vermez ki. Hiçbir zaman.» Böylece oğlunun Miriam'la birlikte olduğunu bildiğinde kurup kurup sinirleniyordu.

Saate bir göz atıp bézgin ve soğuk bir tavrıa. «Bu gece çok gezmişe benziyorsun,» dedi.

Paul'un, Miriam'la birlikteliğinin sıcak ve savunmasız kıldığı ruhu, büzülür gibi oldu.

Annesi, «Herhalde onu evine kadar götürdün.» diye serzenişini sürdürdü.

Karşılık vermiyordu, Paul. Annesi ondan yana şöyle bir baktı. Aceleden alnına yapışan saçlarını ve içerlediği için yüzünün somurttuğunu fark etti.

«Bu kız müthiş çekici olmalı ki bir türlü koparmıyorsun kendini ondan. Gecenin bu saatinde onun için sekiz mil yol tepiyorsun.»

Delikanlının biraz önce Miriam'la geçirdiği saatlerin büyüyle annesinin endişesi arasında içi parçalanıyordu. Ağzını açmamayı ve karşılık vermemeyi kararlaştırmıştı, ama annesine aldırış etmeyecek kadar yüreğini katılaştırmak elinden gelmiyordu.

Sinirli sinirli, «Onunla konuşmaktan bayağı hoşlanıyorum,» dedi.

«Konuşacak başka kimse kalmadı mı?»

«Edgar'la birlikte olsaydım, hiçbir şey söylemezdin.»

«Hayır, gene söyledim. Kiminle gezersen gez. Nottingham'dan döndükten sonra gece geç saatlere dek

taban tepmen doğru değil derim ben. Üstelik...» Bayan Morel'in sesi ansızın öfke ve nefretle patlayıverdi: «Sizin yaşınızdaki gençlerin kur yapması çok çirkin bir şey.»

Paul, «Buna kur yapmak denmez,» diye bağırdı.

«Ya ne denir, bilmiyorum.»

«Hayır. Siz bizim seviştiğimizi mi sanıyorsunuz? Konuşuyoruz yalnızca.»

Bayan Morel alaylı alaylı yapıştırdı:

«Kim bilir kaçlara kadar, hem de burun buruna!»

Paul öfkeli öfkeli çizmelerinin bağını çözmeye koyuldu.

«Nedir seni bu kadar kızdıran?» diye sordu. «Miriam'ı sevmiyorsun çünkü.»

«Sevmiyorum demedim. Ama dünkü çocukların böyle birlikte olmalarını doğru bulmam, hiçbir zaman da bulmadım.»

«Ama bizim Annie'nin Jim Inger ile gezmesine ağzını açmıyorsun.»

«Onların size nazaran daha akli başında da ondan.»

«Ne demekmiş o?»

«Çünkü bizim Annie öyle kızlardan değil.»

Paul bu karşılıktan kastedileni pek anlayamadı. Ama annesi çok yorgun gözüküyordu. William'ın ölümünden sonra pek kendini toparlayamamıştı. Gözleri acıyordu.

Paul, «Her neyse,» diye sözü değiştirdi. «Kırlar bugün harikaydı. Bay Sleath seni sordu. Özlemiş seni. Bugün daha iyisin galiba?»

«Çoktan yatmış olmam gerekirdi.»

«Aman anne, saat onu çeyrek geçmeden önce yatışın var mı senin?»

«Tabi vardır!»

«Ah, benim minimini annem, canın sıkkın ya, bana ağzına geleni söylüyorsun.»

Delikanlı annesini ezbere bildiği alnından öptü. Kaşların arasındaki derin kırışıklıklar, ince telli kırışmaya yüz tutmuş saçlar, gururlu şakaklar hep gözünün önündeydi. Elini bir an annesinin omzundan çekemedi. Sonra yavaş yavaş yatmaya gitti. Miriam'ı unutmuştu bile. Yalnızca annesinin sıcak geniş alnını ve yukarı kalkık saçlarını ve onun şu ya da bu nedenle incinmiş olduğunu görüyordu.

Miriam'ı bir daha görüşünde dayanamayıp dedi ki:

«Bu gece beni geç bırakma... saat onu geçmesin. Yoksa annem çok sinirleniyor.»

Miriam düşünceli düşünceli başını eğdi: «Neden o kadar sinirleniyor?»

«Sabah erken kalkacağım için geç kalmamalıyım...»

Miriam dargın, ama biraz alaylı bir tavırla, «Pekâlâ,» dedi.

Paul'un pek hoşuna gitmedi bu. O gece gene geç döndü.

Aralarında bir aşk başladığını ne Paul, ne Miriam kabul ediyordu. Paul kendini bu denli duygusallığa pabuç bırakmayacak kadar akli başında sayıyor, Miriam da yüksekte atıyordu. İkisi de olgunluğa erişmekte geç kalmışlardı, üstelik ruhsal gelişmeleri bedensel olandan da gerideydi. Miriam annesi gibi aşırı içliydi. En küçük bir kabalık karşısında sanki incinir, kabuğuna çekilirdi. Erkek kardeşleri insanlıktan uzak gibiydiler ama ağızları bozuk değildi. Çiftlikle ilgili sorunları erkekler hep dışarda tartışır. Ama, elbette her çiftlikte sürekli söz konusu olan doğurma, çiftleşme gibi olay-

ları işite işite Miriam bu konulara aşırı duygusallaşmıştı. Böyle bir ilişkiden çok, üstü kapalı söz edilse bile Miriam'ın içi iffete sınıksı sarılıp sanki nefretle konudan kaçıyordu. Paul da bu durumu iyi kavradığından yakınlaşmaları ak pak, tertemiz bir biçimde sürdü-rülüyordu. Örneğin aralarında kısırağın gebe olduğun-dan asla söz edilmezdi.

Paul on dokuzuna geldiğinde haftada yalnızca yirmi şilin kazanıyordu ama mutluydu. Resimle arası iyiydi. Hayatından da memnun sayılırdı. Paskalyadan önceki Kutsal Cuma günü* Hemlock Stone'a bir yürüyüş dü-zenlemişti. Katılanlar arasında yaşatı üç erkek çocukla birlikte Annie, Arthur, Miriam ve Geoffrey de vardı. Nottingham'da bir elektrikçinin yanında çıraklık eden Arthur da tatil için evdeydi. Morel her zamanki gibi erken kalkmış, ısıklık çalarak avluda testereyle bir şeyler kesiyordu. Yedi sularında Morel'in üç penilik sıca-cık çörekler aldığını bütün aile duydu. Çörekleri getiren küçük kızla kendine özgü tavrıyla tatlı tatlı «Sevgilim» diye konuşmuştu. Morel ayrıca küçük kızın daha atik davranmasından yakının ve ellerinde bir sürü çörekle gelen birtakım erkek çocukları geri çevirmişti. Sonra Bayan Morel kalktı ve tüm aile aşağıya indi. Hafta arasındaki belli saatten fazla yatakta oyalanabilmek herkes için büyük bir lüks sayılıyordu. Paul'la Arthur kahvaltıdan önce biraz okuyabilmişler ve sofraya yüzle-rini yıkamadan yatak kıyafetleriyle oturmuşlardı. İşte bu da tatile özgü bir lükstü. Oda sıcacıktı, kimse bir şeyle uğraşmıyor, bir şeyi dert etmiyordu. Evin içinde bir bolluk havası vardı.

Oğlanlar okurken, Bayan Morel bahçeye çıktı. Wil-

(*) İsa'nın dirilip göğe çıktığı Paskalya günü Pazara rastlar. Cuma günü de (Good Friday) çarmıha gerildiği kabul edilir.

liam'ın ölümünden hemen sonra taşındıkları Scargill Sokağı'ndaki evin yakınında eski bir evdeydiler şimdi.* Ansızın bahçeden heyecanlı bir ses yükseldi:

«Paul, Paul! Gel de bak!»

Annesi bağıyordu. Paul elindeki kitabı fırlatıp tarialara kadar uzanan upuzun bahçeye çıktı. Derbüşhire yöresinden esen rüzgârın bıçak gibi kestiği iç kapayıcı soğuk bir gündü. İki tarla ötede yığınla kırmızı duvar ve damların görülmüğü evlerde, bunların arasından yükselen bir kilise kulesi ve Congregational** Şapel'in kule direği seçiliyordu. Daha uzaklarda da koruluklarla tepeler Penine sıradağlarının*** donuk kül-rengi zirvelerine dayanıyordu.

Paul bahçede annesine bakındı. Yeni kuş üzümü çalılıklarının arasından başını görebildi.

«Gel buraya!» diye bağırdı annesi.

«Niçin, ne oluyor?»

«Gel de gör.»

Bayan Morel kuş üzümü tomurcuklarına bakıyordu. Paul yanına gitti.

«Düşün,» dedi annesi. «Burada onları görmeyebilirdim.»

Oğlu yanındaydı. Çitin altındaki küçük bir öbekte, henüz olmamış soğanlardan çıkmış gibi çözülmüş cılız yaprak yumaklarıyla zambakgillerden yeni açılmış üç çiğdem durup duruyordu. Bayan Morel koyu mavi, mahmurçiçeklerine işaret etti.

(*) William Ernest Lawrence 1901'de ölmüştür, ama aile 1904'te ancak Emily (romandaki kız kardeş Annie) evlendikten sonra yakınındaki bir eve taşınmıştır.

(**) Her cemaati bağımsız sayan kilise idare sistemini benimseyen mezhep.

(**) Derby yakınlarından kuzeydoğu doğrultusunda Newcastle'ın güneyine kadar İngiltere'yi enine kesen sıradağlar.

Görüyor musun şunları?» diye haykırdı. «Çalılığa bakıyordum, kendi kendime söylendim, 'Şurada mas-mavi bir şeyler var. Acaba niyet torbasından ne çıkacak?' Ae işte al sana çıkanları. Karlar içinde bir mucize bu üç çiğdem. Nereden geldiler acaba?»

«Ben de bilemiyorum,» dedi Paul.

«Harika bir şey bu. Şu bahçenin en küçük kıyısını köşesini bilirim sanıyordum. Nasıl açmayı becermişler değil mi? Aslında şuradaki beктаşi üzümü çalılığı tam korumuş bu çiçekleri! Kollarına dokunulmamış, ellenmemiş.»

Paul yere eğilip küçük mavi çiçeklerin çanak yapraklarını ters yüz edip, «Şahane bir renk bu,» dedi.

«Öyle, gerçekten,» diye bağırarak annesi de bu yargıya katıldı. «Böyle harika şeylerin bol olduğu İsviçre'de bulunurmuş bunlar. Düşün karların içine ne şahane görünürler değil mi? Ama buraya nereden geldiler acaba? Rüzgâr getirmiş olabilir mi?»

Paul o anda buraya filizlenmeleri için bir sürü soğan süprüntüsünü getirdiğini anımsadı.

Annesi, «Sen de bana hiç söylemedin,» dedi.

«Evet, çiçek verinceye kadar bırakayım diye düşünmüştüm.»

«Ama bak, gözümden kaçabilirdi. Hayatım boyunca bahçemde karların görkemi hiç böyle benim olmamıştı.»

Bayan Morel heyecanla doluydu, kıvranıyordu. Bahçesi bitmek tükenmek bilmeyen bir mutluluk kaynağıydı onun için. Paul sonunda böyle tarlalara kadar uzanan upuzun bir bahçeli evde oturduğu için annesi adına seviniyordu. Gerçekten Bayan Morel her sabah kahvaltıdan sonra bahçede ufak tefek işlerle oyalanıyordu ve her kıyıyı, köşeyi bildiği de doğrudu.

Yürüyüşe herkes geldi. Hazır yiyecekleriyle güle oynaya yola çıktılar. Değirmen deresinin duvarının üze-

rinden sarkıp, kanalın bir yanından bir parça kâğıt attılar ve çarkın öteki yandan kâğıt parçasını fırlatışını seyrettiler. Boathouse İstasyonu'ndaki küçük köprüde durup rayların soğuk soğuk pırıldamasına baktılar.

Babası işaret memuru olan Leonard, «Altı buçukta Uçan İskoçyalının* gelişini görmelisin, düşünün vızıltısı bile duyulmuyor,» dediğinde herkes bir yanda Londra'ya bir yanda da İskoçya'ya giden raylara baktı. Hepsisi de bu iki büyük yerin havasını iliklerinde hissetti.

Ilkeston'da madenciler gruplar halinde birahanelerin açılmasını bekliyordu. Gününü gün eden aylakların kentiydi burası. Stanton Gate'de demir dökümhanesi cehennem gibiydi. Her şey üzerine uzun tartışmalar oluyordu. Trowell'de yeniden Derbyshire'den Nottinghamshire'a geçtiler. Hemlock Stone'a geldiklerinde yemek zamanıydı. Kıra Nottingham ve Ilkeston'dan gelenler üşüşmüştü.

Hemlock Stone'da saygın ve değerli bir anıt bulabileceklerini sanmışlardı. Oysa kırın bir köşesinde çürümüş bir mantar gibi zavallı bir durumda yükselen bir yamru yumru, bodur bir kaya parçasıyla karşılaştılar. Leonard ile Dick hemen eski, kırmızı kumtaşına adlarının baş harfleri olan L.W. ve R.P.'yi kazımaya koyuldu. Paul pek bu işe yanaşmadı, çünkü ölümsüz olmaya çabalarken çaresiz kalanların oraya buraya adlarının baş harflerini kazımalarıyla ilgili gazetede alaylı yazılar okumuştı. Sonra bütün erkek çocuklar kayanın tepesine tırmanıp çevreyi seyrettiler.

Aşağıdaki kırdaki fabrikalarda çalışan kızlı erkekli gruplar bir şeyler atıştırıyor, ya da geziniyordu. Daha ilerde eski bir malikânenin bahçesi görölüyordu. Etra-

(*) Uçan İskoçyalı o dönemde Londra ile Edinburg arasında işleyen ünlü ekspres trenlerdendi.

finda porsuk ağacından çitler ve çim alanını çevreleyen kalm yığınlar halinde paslâleleri vardı.

Paul, Miriam'a, «Gördün mü? Ne kadar sessiz sedasız bir bahçe!» dedi.

Kızcağız koyu koyu porsuk ağaçlarıyla sapsarı paslâlelerini görür görmez Paul'a gözleriyle teşekkür etmek istedi. Ötekilerin arasında Paul ona aitmiş gibi gözükmüyordu. Değişmişti; ruhunun derinliklerindeki küçücük bir uyanışı fark ediveren onun Paul'u olmaktan çıkmıştı artık, başka bir dil konuşuyor gibiydi. Bu durum incitmişti onu, algılama gücünü köreltmışti sanki. Paul benliğinin bu değersiz yanını bırakıp dosdoğru ona koşarsa, Miriam canlanabileceğine inanıyordu. İşte bahçeyi ortaya atarak onunla gene yakınlaşmak istemişti. Kırdan gezinenlerden sıkılan Miriam öbek öbek açmamış paslâleleriyle çevrili sakın çimenliğe baktı. Onu kendinden geçirircesine bir dinginlik sardı içini. Onlardan başka bir kimsenin bulunmadığı bu bahçede Paul'la başbaşaymış gibi hissetti kendini.

Sonra Paul gene ondan ayrılıp ötekilere katıldı. Biraz sonra da dönmeye karar verdiler. Miriam tek başına geride kalıyordu. Kimseyle bağdaşmıyor, insanlarla ilişkiye girebilmek onun için çok zor oluyordu. Bu yüzden tek arkadaşıydı, yoldaşı ve sevgilisi Doğa'nın ta kendisiydi. Loş ve soğuk çalılıkların arasında birtakım kırmızı yapraklar gözüne çarptı. Gecikmeyi göze alarak deli gibi bir heyecanla teker teker topladı onları. Parmak uçlarındaki sevgi yaprakları okşuyordu sanki, yüreğindeki heyecan yaprakların üzerinde parıldıyor gibiydi.

Ansızın tanımadığı bir yolda yalnız başına kaldığını fark etti ve adımlarını sıkılaştırdı. Bir köşeyi döner dönmez Paul'la karşılaştı. Delikanlı bir şeyin üzerine eğilmiş, sabırla ve ısrarla, biraz da akıntıya kürek çeker

gibi kafasını kurcalayan şeyi çözümlemeye çalışıyordu. Miriam seyretmeyi düşünürken duraksadı.

Paul yolun ortasında kafasını bir şeye takmış durup duruyordu. İlerde bu cansız külrengi akşamın içinde gökteki pırıl pırıl altın rengi çizgiler delikanlıya gizemli bir ferahlık veriyordu. Batan güneş zayıf nahif ama dayanıklı delikanlıyı ona geri getirmişti sanki. Derinlerden gelen bir ağrı hissetti içinde ve onu sevmesi gerektiğine inandı. Onu keşfetmişti, daha doğrusu onun herkeste pek kolay rastlanmayan güçlü bir yanını keşfetmişti. aynı zamanda da yalnızlığını. Cebrail'in Meryem Ana'ya ulaştırdığı haber türünden bir şey bekler gibi kıpır kıpır ona doğru yaklaştı.

Sonunda delikanlı ondan yana başını çevirdi. Şükranla: «Demek bekledin beni!» diye haykırdı.

Miriam. Paul'un gözlerinde koyu bir gölge sezdi.

«Ne oldu?» diye sordu.

Delikanlı elindeki şemsiyeyi göstererek: «Buradaki yayı kırılmış,» dedi.

Miriam hemen, biraz da utanarak, yayı Paul'un kırmadığını, işin Geoffrey'in marifeti olduğunu anladı.

«Eski bir şemsiyeydi değil mi?» diye sordu.

Kızcağız genellikle böyle şeyleri dert etmeyen Paul'un neden burada pireyi deve yaptığını merak etti.

Paul sessizce, «Ama William getirmişti bunu anne-me.* Muhakkak kırıldığını fark edecektir,» dedi. Hâlâ şemsiyeyi onarmaya çalışıyordu.

Delikanlının gözleri Miriam'a bıçak gibi keskin geldi. Kafasında canlandırdığı Paul'un görüntüsü böylelikle doğrulanmıştı. Miriam delikanlıya şöyle bir baktı. Gerçekten Paul'da belirli bir çekingenlik seziliyordu,

(*) Bk. IV. Bölümün sonu.

kızcağız onu rahatlatmak bir yana, tatlı sözler söylemeye bile kalkışmadı.

Paul, «Hadi gidelim,» dedi. «Beceremiyorum.» Sessiz sedasız yollarına devam ettiler.

Aynı akşam Nether Green boyunca uzanan ağaçlar altında yürüyorlardı. Paul, Miriam'a endişeli endişeli bir şeyler anlatmaya çalışıyordu, aslında kendi kendini bir şeye inandırmaya çabalıyordu.

Güçlkle, «Bilirsin,» dedi. «Eğer bir insan severse, karşısındaki aynı şeyi yapar.»

«Ya, öyle. Küçükken annemin dediği gibi 'Sevgi sevgiyi doğurur,»

«Evet, herhalde öyle bir şeyler olmalı.»

Miriam, «Gerçekten, çünkü böyle değilse sevgi berbat bir şey olurdu,» dedi.

Paul, «Evet, tam üstüne bastın. Birtakım insanlarla durum böyle,» diye karşılık verdi.

Paul'un kendini ikna ettiğini düşünerek, Miriam için için güçlendiğine inandı. Ayrıca yolda Paul'a birdenbire rastlamasını, üstü örtülü şeylerin gün ışığına çıkması saydı. Özellikle aralarında geçen konuşma kanunun lâfzı gibi kafasının bir yerine kazıldı kaldı.

Şimdi artık Miriam onunla birlikte, onun için var olduğunu anlamıştı. O aralarda Paul, Willey Çiftliği'ndeki aile havasına biraz küstahça hakaret edip herkesi kızdırdığında Miriam onu desteklemiş, haklı olduğuna inanmıştı. Paul gerçekten Miriam'ın rüyalarından çıkmıyordu. Bu unutulmaz rüyaların ardı arkası kesilmedi ve sonunda ince psikolojik bir duruma dönüştü.

Paskalya'dan sonraki pazartesi günü aynı grup Wingfield Malikânesi'ne bir gezi düzenlemişti. Bu resmi tatil günü kalabalığın telâş ve gürültüsü içinde Sethley Köprüsü İstasyonu'ndan trene binmek Miriam'ı bayağı heyecanlandırdı. Alferton'da trenden indiler. Paul so-

kakla ve köpekleriyle birlikte işe giden madencilerle ilgilendi. Buradaki madenciler yeni kuşaktandı. Kiliseye varıncaya kadar Miriam yaşamamıştı sanki. Yiyecek torbalarıyla geri çevrilirler diye içeri girmeye çekinmişlerdi. Herkesi güldüren, zayıf nahif Leonard önce girdi; geri çevrilmektense ölmeyi göze alabilecek olan Paul en son girdi. Kiliseyi Paskalya dolayısıyla süslemişlerdi. Vaftiz kurnası içinde yüzlerce beyaz nergis büyümüş gibiydi. Loş ışık vitraylardan renkleniyordu sanki; havaya da belli belirsiz bir nergis ve zambak kokusu sinmişti. İşte böyle bir ortamda Miriam'ın ruhu alevlenivermişti. Paul yapmaması gereken şeylerden korkmaya başlamıştı; bulundukları yerin havasına karşı bayağı duyarlıydı. Miriam ondan yana döndü. Delikanlı da karşılık verdi. Birlikteydiler. Paul komünyon yerinin trabzanından öteye geçmedi. Miriam'ın hoşuna gitmişti bu. Paul'un yanında bütün ruhuyla duaya başladı. Delikanlı loş ışıklı dinsel yerlerin tuhaf büyüsünü hissetti. Gün ışığına çıkamamış gizemciliği canlanıvermişti. Kızcağız ona doğru sürükleniyordu. Paul onunla birlikte duanın ta kendisiydi sanki.

Miriam öteki oğlanlarla pek konuşmazdı. Onlar da bu yüzden Miriam ile konuşmaktan hemen rahatsız olurlardı. Kızcağız da böylelikle genellikle sessizliğe gümülürdü.

Malikâneye giden dik yolu tırmandıklarında saat on ikiyi geçmişti. Tatlı bir sıcaklıkla insanın içini kıpır kıpır eden güneş altında her şey belli belirsiz parlıyordu. Kırlangıçotları ve menekşeler açmıştı. Herkes ağzına kadar mutlulukla doluydu. Sarmaşıkların pırlıtısı, şatonun havaya uyan külrengi duvarları, yıkıntının yanındaki her şeyin o narin hali kusursuzdu.

Malikâne uçuk külrengi sert taşlandı, dış duvarlar ise bembeyaz sakin duruyordu. Gençler çılgınca heye-

canlıydı. Tedirgin bir durumda içeri girdiler, bu kalıntıları inceleyebilme mutluluğunun ellerinden alınacağından neredeyse korkuyorlardı. İlk avluda, yıkık yüksek duvarlar arasında boş okları yerde yatan ve tekerlekleri altın kırmızısı bir pasla pırıldayan çiftlik arabaları vardı. Bir dinginlik sinmişti her yana.

Hepsi bayıla bayıla altı peni ödeyip, iç avlunun temiz, sade kemerinin içinden çekine çekine geçti. Utanıyorlardı. Eskiden holün bulunduğu yerdeki kaldırımda yaşlı bir alıç ağacı tomurcuklanmıştı. Etrafta keşfedilecek, alışılmamış her türden giriş çıkışlar, yıkık odalar vardı.

Öğle yemeğinden sonra kalıntıları bir kez daha keşfe çıktılar. Bu kez kızlar, hem kılavuzluk edecek, hem de açıklamalarda bulunacak erkeklerle birlikte gittiler. Bir köşede azıcık sallantıdaymış gibi duran yüksek bir kule vardı. İskoçya Kraliçesi Mary'nin* burada tutuklu bulundurulduğu söyleniyordu.

İç i boş basamakları tırmanırken, Miriam alçak sesle, «Kraliçenin buradan yukarı çıkışını bir düşün,» dedi.

Paul, «Herhalde burada kaptığı romatizmadan ayağa kalkabilmiş miydi acaba? Burada ona karşı ellerinden geleni ardına koymamışlardır sanıyorum,» dedi.

Miriam, «Hak etmemişti bunu, değil mi?» diye sordu.

«Evet, sanmıyorum,» diye karşılık verdi Paul. «Sadece hayat dolu bir kadındı, o kadar.»

Spiral merdivenleri tırmanıyorlardı. Fırtına gibi bir rüzgâr, mazgal deliklerinden girip tepedeki hava bacasına doğru hücum ettiğinde, Miriam'ın eteklerini balon

(*) Mary Stuart olarak da bilinen bu kraliçe, kuzeni I. Elizabeth'e karşı düzenlenen bir suikast girişiminden dolayı 1587'de başı vurulmuştur

gibi şişirdi. Utanan Miriam'ın giysisinin eteklerini, Paul bir süre aşağı çekerek onu rahatlattı. Bu hareketi, yere düşen bir eldiveni alır gibi, oldukça ince bir biçimde yapmıştı. Miriam her zaman anımsadı bunu.

Kulenin tepesindeki kırık bölümün çevresinde eskimiş ve güzel bir sarmaşık çıkmıştı. Ayrıca bir tür şebboy tomurcukları seçiliyordu. Miriam uzanıp sarmaşık toplamak istemişti, ama Paul bırakmadı. Katıksız bir şövalye tavrıyla teker teker dalları kendi toplayıp arkada bekleyen Miriam'a uzattı. Rüzgârdan kule sallanır gibiydi. Işıldayan çayırırlarla miller boyu koruların uzandığı kırları seyrettiler.

Malikânenin temelleri arasındaki yeraltı kemerleri çok güzeldi ve kusursuz bir durumdaydı. Paul burada bir resim çizdi. Miriam da yanındaydı ve aklına İskoçya Kraliçesi Mary Stuart gelmişti. Hiçbir yardımın gelmediği tepelere mutsuzluğu anlamayan kırıştırmış, umutsuz gözlerle bakan ve bu yeraltı kemerleri arasında otururken kendisine bulunduğu buz kesen yer kadar soğuk bir Tanrıdan söz edilen kraliçeyi kafasında canlandırmıştı Miriam.

Güle oynaya ayrılırlarken tepenin üzerinde bütün heybetiyle tertemiz duran sevgili malikânelerini gözleriyle bir taradılar.

Paul, Miriam'a. «Düşün bir kere, şu çiftlik sizin olsaydı.» dedi.

«Eee!»

«Seni burada gelip görmek ne güzel olurdu, değil mi?»

Artık taş duvar kalıntılarının bol olduğu çıplak kırlara gelmişlerdi. Bu yerler Paul'un hoşuna gitmesine rağmen Miriam için, evden yalnızca on mil uzakta olsa bile, çok yabancı gözüküyorlardı. Grup dağınık bir biçimde yoluna devam ediyordu. Geniş bir çayırdan geç-

tiler. Yokuş aşağı yürüdükçe güneş ışınları kayboluyordu, ama keçiyolunda sayısız küçük parıldayan noktalar vardı. Miriam'ın yanında yürüyen Paul kızcağızın taşıdığı fileye parmaklarını geçirdiğinde Annie'nin gözlerini dört açmış ve kıskançlıkla baktığını fark etti. Ama çayırda güneş ışınlarının bir cümbüşü söz konusuydu, keçiyolu da değerli taşlarla bezenmişti sanki. Üstelik Paul'un Miriam'a bir işarette bulunması sık sık olan bir şey değildi. Kızcağız filenin sicimleri arasında parmaklarını Paul'un ona değmesine rağmen kıpırdatmadan tutuyordu. Tüm çayır som altından bir manzaraydı sanki.

Sonunda yükseklerle yaslanmış, dağınık külrengi Crich Köyü'ne geldiler. Köyün arkasında Paul'un kendi bahçelerinden görebildiği ünlü Crich ailesinin maden ocakları ve işyeri vardı. Grup yoluna devam etti. Hem çevrelerinde, hem de aşağıda büyük bir kırsal alan uzanıyordu. Erkek çocuklar tepenin zirvesine tırmanmak için sabırsızlanıyordu. Dorukta şapka gibi oturtulmuş ve şimdi yarısının yerinde yeller esen yuvarlak bir tepecik vardı. Bunun üzerinde de, eskiden aşağıda kalan Nottinghamshire ile Leicestershire'in dümdüz topraklarından görülebilecek bir işaret çıkmak için kurulmuş, bodur ama sağlam eski bir anıt vardı.

Her yandan açık ve korumasız tepede rüzgâr öyle bir esiyordu ki kulenin duvarlarına yapışık durmaktan başka güvenli bir yol bulmak olanaksızdı. Tam aşağıda kireçtaşı çıkartılan sarp bir kayalık vardı. Daha arkada tepeler ve bunların arasında görülebilen küçük küçük köyler: Matlock, Ambergate, Stoney Middleton. Delikanlılar uzaklarda soldaki oldukça kalabalık gözükken kırsal alanın içinde bulunan Bestwood Kilisesi'ni gözlemlemeye çalıştılar. Düzlük bir yerdeymiş gibi gözük-tüğü için çok kızdılar. Güneyi tümüyle kaplayan Orta

İngiltere'nin tekdüzeliğine Derbyshire tepelerinin karıştığını gördüler.

Miriam'ın rüzgârdan biraz korktuğu söylenebilirdi, oysa delikanlılar tadını çıkarıyordu. Whatstandwell'e kadar millerce yol teptiler. Bütün yiyecekler bitmişti, herkesin karnı zil çalıyordu ve eve dönecek çok az paraları vardı. Ama bir yerlerden bir somun ekmekle üzüm-lü kek bulup çakılarıyla bölüştürdüler. Ellerinde yiyecekleriyle köprü'nün yanındaki duvara çıkıp pırıltılı Derwent ırmağının köpürerek akışını ve Matlock'tan gelen arabaların hana gelişlerini seyrettiler.

Paul'un yorgunluktan rengi atmıştı. Bütün gün grubun sorumluluğu ondaydı ama artık pili bitmişti. Bunu fark eden Miriam sokuldu ona ve delikanlı da Miriam'a bıraktı kendini.

Ambergate İstasyonu'nda bir saat beklemek zorunda kaldılar. Trenler Manchester'e, Birmingham'a, Londra'ya dönen gününbirlik geziye çıkanlarla doluydu.

«Biz de onların gittiği yere gidebilirdik. Millet kolaylıkla bizi oralarda oturuyor sanırdı,» dedi, Paul.

Oldukça geç vardılar eve. Geoffrey ile birlikte dönen Miriam puslu ve kızıla çalan koskoca bir ayın yükselişini seyrederken içinde kaynayan bir şeylerin taştığını hissetti.

Miriam'ın Agatha adında öğretmenlik yapan pek geçinemediği bir ablası vardı. Miriam'a göre Agatha dünya işlerine fazla bağlıydı. Üstelik Miriam'ın kendisi öğretmen olmayı çok isterdi.

Bir cumartesi öğleden sonra Agatha'yla Miriam yukarda giyinmiyorlardı. Yatak odaları ahırın üstündeydi. Pek büyük sayılamayacak, basık tavanlı, içinde pek eşya olmayan bir odaydı. Miriam duvara Veronese'nin «St. Catherine» adlı tablosunun bir röprodüksiyonunu asmıştı. Kızcağız özellikle pencere başında oturup rüya-

lara dalan kadını çok seviyordu. Oysa kendi evindeki pencereler önünde oturulacak kadar büyük değildi. Ama ön taraftaki pencere hanımeli ve frenkasmasıyla bezenmişti ve avlunun öte yanındaki meşe ormanının ağaçlarına bakıyordu. Bir mendilden büyük olmayan arkadaki mini mini pencereyse, doğuya ve o sevgili yuvarlak tepelere karşı söken şafağa açılan bir mazgal deliği idi.

İki kız kardeş birbirleriyle pek fazla konuşmuyordu. Sarışın, ufak tefek ve kararlı bir kız olan Agatha evdeki havaya ve «bir tokat yiyince öteki yanağı da çevirme» felsefesine karşı çıkmıştı. Hayata atılmıştı ve kendine göre bağımsızdı. Miriam'ın elinin tersiyle iteceği, giyim kuşam, tavır hareket, mevki gibi dünyevi değerlere önem veriyordu.

İki kız da Paul geldiğinde yukarda olmayı yeğlerlerdi. Koşarak aşağı inmeyi, ön kapıyı açıp Paul'un yüzündeki onları bekleyen ifadeyi görmeye bayılırdı. Miriam, Paul'un armağanı bir tesbihi boynuna takmaya çalışıyordu. Ama boncuklar her seferinde ince telli saçlarına takılıyordu. Sonunda bu işi becerdi ve tesbihin kıvılcı kahverengi tahtadan boncukları boynunun esmer teni üzerinde pek yakışmıştı. Gerçekten ölçülü, gelişmiş ve çok alımlı bir kızdı Miriam. Ama badanalı duvardaki çiviye asılmış duran o küçük aynada kendini hep büyük görüyordu. Agatha ise kendine ayrı bir küçük ayna satın almış ve keyfinin istediği gibi asmıştı. Miriam pencerenin yanındaydı. Ansızın o iyi bildiği zincir şıkırtısını duydu ve Paul'un bahçe kapısını ardına kadar açıp bisikletini içeri sürdüğünü gördü. Onun evden yana baktığını fark edince geri çekildi. Paul dünyayı umursamayan bir biçimde yürüyordu ve elindeki bisikleti sanki canlı bir şey gibiydi.

Miriam «Paul geldi,» diye haykırdı.

Agatha biraz incitici bir biçimde, «Sevindin galiba,» dedi.

Miriam kıpırdamadan hayretle sordu: «Elbette, sen sevinmedin mi?»

Agatha, «Sevindim ama bunu ona belli etmeyeceğim, sonra kendisini istediğimi düşünebilir,» diye karşılık verdi.

Miriam büsbütün şaşırmış; ürkmüştü. Paul'un aşığıdaki ahıra bisikletini bıraktığını işitti. Paul artık tohum kaçan eski dolap beygiri Jimmy ile konuşuyordu.

«Aslanım Jimmy, nassın? Her tarafın dökülüyo di mi? Olur mu böyle şey aslanım. Yazıklar olsun.»

Miriam delikanlının okşamasından başını sallayan beygirin ipinin delikten geçişini işitti. Paul'un yalnızca beygirin duyacağını sanarak konuşmasını işittiğinde dünyalar onun olurdu. Ama şimdi cennetinin bahçesine bir yılan girmişti. Kendi kendine içini yokladı. ciddi ciddi Paul Morel'i isteyip istemediğini anlamaya çalıştı. Bir yerde böyle bir şeyi kendine yakıştıramıyordu. Kafası karışık bir durumda, onu gerçekten istediğine karar verir gibi oldu. Sanki kendi kendini mahkum etmişti. Sonra yeni bir utanış dalgası kapladı içini. Benliğine işkence edercesine içine kapandı. Paul Morel'i istiyor muydu? Acaba delikanlı kendisinin onu istediğini biliyor muydu? Buna bir tür alçaklık bile denebilirdi. Miriam bütün ruhunun düğüm düğüm bir utanç yumağı haline geldiğini hissetti.

Agatha önce hazırlanmıştı, koşarak aşağı indi. Miriam onun şen şakrak bir biçimde Paul'u buyur etmesini işitti. Agatha böyle bir edayla konuşurken gözlerinin nasıl parıldadığını iyi bilirdi. Kendisi olsa, Paul'u böyle karşılamayı fazla yürekli bulurdu. Ama şimdi onu istediğinden dolayı kendini suçluyor ve işkence

kazığına bağlı hissediyordu. Acı içinde ne düşüneceğini bilemeyerek diz çöküp duaya başladı:

«Tanrım ne olur Paul Morel'i sevmeyeyim! Eğer onu sevmem doğru değilse, engel ol, ne olur!»

Duasındaki tutarsızlığın farkına vardı. Başını kaldırdı ve düşünmeye başladı. Paul'u sevmek nasıl yanlış olabilirdi? Sevgi, Tanrının bahsettiği bir şeydi. Oysa içinde bulunduğu durum ona utanç veriyordu. Buna neden de Paul Morel'di. Ama Tanrıyla kendi arasındaki bir soruna Paul nereden karışıyordu? Miriam kendini bir kurban yerine koydu. Ama ne Paul Morel'in, ne de kendi kendinin kurbanıydı, yalnızca Tanrının. Birkaç dakika sonra gene yüzünü yastığa gömerek kendi kendine konuştu:

«Tanrım, eğer onu sevmem Senin emrinse, bırak onu seveyim, aynen insanoğlunun ruhunu kurtarmak için ölen İsa gibi seveyim. Bırak onu benzersiz bir biçimde seveyim, çünkü onu da Sen yarattın.»

Bir süre kıpırdamadan dizlerinin üzerinde kaldı. Kendinden geçmiş gibiydi, siyah saçları kumaş artıklarıyla yapılmış yorganın kırmızı ve lavanta dalı çiçekli karelerinde öylece kaldı. Dua etmek onun için her şeyin temeliydi. Bu noktada Miriam kendi kendini kurban etme heyecanına kapıldı. Kendini sayısız ruhun en büyük mutluluk kaynağı olan ve bu uğurda kurban edilmiş olan Tanrının Oğluyla özdeşleştirdi.

Aşağı indiğinde Paul bir koltukta arkasına yaslanmış Agatha ile ateşli ateşli bir şeyler tartışıyordu. Agatha, Paul'un ona göstermek üzere getirdiği, küçük bir tabloyu alaya almıştı. Miriam onlardan yana baktı ama alaylı havaya katılmak istemedi. Yalnız kalmak üzere oturma odasına geçti.

Ancak çay zamanı Paul'la konuşabildi, o denli mesafeliydi ki Paul onu gücendirdiğini sandı.

Miriam her perşembe akşamı Bestwood'daki kütüphaneye gitme alışkanlığından vazgeçti. Tüm ilkbahar boyunca Paul'a düzenli olarak uğramasına rağmen birkaç ufak tefek olay ve Paul'un ailesinden gelen hafif onur kırıcı hareketler, Miriam'ın gözünü açmış ve bir daha o eve gitmeme kararı aldırtmıştı. Böylece bir akşam Paul'a perşembe geceleri artık ona uğramayacağını bildirdi.

Paul gayet kısa, «Neden?» diye sordu.

«Hiç, ama gelmesem daha iyi.»

«Pekâlâ.»

Miriam, «Yalnız,» diye kekeleydi. «Eğer istersen bir yerde buluşur gene birlikte gideriz.»

«Nerede buluşacağız peki?»

«Nerede olursa, sen nerede istersen.»

«Benim başka bir yerde buluşmaya niyetim yok. Neden bana uğramak istemediğini de anlamıyorum. Ama ille istemiyorsan, ben de senle buluşmayı düşünmüyorum.»

Böylece ikisi için de çok değerli olan perşembe gecelerinden vazgeçildi. Bu durumda Paul evde kalıp resimle uğraşıyordu. Bayan Morel işlerin bu doğrultuda gelişmesinden oldukça memnundu.

Paul, Miriam'la iki sevgili olduklarını kabul etmiyordu. Aralarındaki yakınlık o denli soyut, o denli ruhsal düzeyde kalmış ve sırf düşünce, bilinçlenme çabası olmaktan öteye gidememişti ki Paul ilişkilerini yalnızca platonik bir arkadaşlık sayıyordu. Bunun dışında bir şey olduğunu da şiddetle reddediyordu. Miriam'a gelince, kızcağız ya sesini çıkarmıyor, ya da boynunu bükerek durumu kabul ediyordu. Paul o sıralarda kendine ne olduğundan habersiz sersemin biriydi. Aralarındaki sözsüz antlaşmaya göre de, tanıdıklarının üstü kapalı ya da açık sözlerini duymazlıktan geliyorlardı.

Paul ona, «Biz sevgili değil, arkadaşız. Bunu biz biliyoruz. Onlar ne derse desin, bir şey çıkmaz.»

Bazen yan yana yürürlerken Miriam'ın yavaşça onun koluna girdiği oluyordu. Ama Paul hoşlanmıyordu bundan, Miriam da farkındaydı. Onunla birlikte olduğunda kendini yüksek bir soyutlama düzeyinde hissediyor ve içinden gelen sevgi ateşi incecik bir düşünce bulutuyla çevreye yayılıyordu. Miriam böyle olmasını istiyordu. Neşeli ya da Miriam'a göre ciddiyetten uzak olduğu zamanlarda, kız onun kendine gelmesini bekler ve değişmesinin sonunda ruhuyla mücadele edeceğini, çatık kaşlarla da olsa anlaşabilme arzusuyla yanıp tutuşacağını umardı. İşte bu anlaşılabilme tutkusu sorununda Miriam bütün ruhuyla birlikte Paul'un yanında olurdu, çünkü böyle anlarda Paul her şeyiyle ona aitti. Ama her şeyden önce onu soyutlaştırmak gerekiyordu.

Sonra kolkola girdiklerinde Paul neredeyse işkence hissediyordu kendini. Bilinci ikiye bölünüyordu sanki. Kızın dokunduğu yer sürtünmeyle tutuşur gibi oluyordu. Ölümcül bir savaştı bu, bu yüzden de Paul, Miriam'a acımasız davranıyordu.

Yaz ortasında bir akşam üzeri Miriam onu görmeye geldi. Yokuş tırmanmaktan yüzü kızarmıştı. Paul mutfakta yalnızdı. Yukardan Bayan Morel'in ayak sesleri işitiliyordu.

Paul kıza «Gel, ıtır çiçeklerine bakalım,» dedi.

Bahçeye çıktılar. Kasabanın ve kilisenin ardındaki gökyüzü turuncumsu kırmızıydı. Çiçek bahçesinde de etrafa sinen alışılmamış, sıcak aydınlık sanki her yaprağa başka bir anlam kazandırmıştı. Bir dizi ıtır çiçeğinin yanından geçerken, Paul birkaç tane açık samanrengi ve uçuk mavi çiçek kopardı. Miriam onun peşinden gidiyor, güzel kokuyu iliklerinde hissediyordu. Kızcağız için çiçeklerin anlamı o kadar büyüktü ki, hemen

onları kendinden bir parça yapmak isterdi. Eğilip bir iek kokladığında, insan Miriam'la çiçeği sanki oynayan iki sevgili sanırdı. Paul nefret ediyordu bundan. Çok özel bir ilişkiyi sanki teşhir etme eğilimi vardı Miriam'ın hareketinde.

Paul yeteri kadar iek topladıktan sonra eve döndüler. Delikanlı bir an için annesinin yukardaki hafif sesine kulak verdi.

Sonra. «Gel bunları sana takayım,» dedi. Çiçekleri ikişer üçer kızın giysisinin göğüne iğneliyor, durup geriye çekilerek nasıl durduklarına bakıyordu. «Biliyor musun?» dedi, ağzından toplu iğneyi çıkarırken, «bir kadın iek takarken muhakkak aynanın önünde olmalıdır.»

Miriam güldü. iek takılırken bunca özen gösterilmesi gerektiğini düşünmemişti. Ayrıca Paul'un bu denli bu işin üzerine düşmesini de bir kapris olarak görüyordu.

Gülüşü Paul'u biraz incitmişti:

«Bazıları böyledir,» dedi. «Özellikle görünüşlerine meraklı olanlar muhakkak ayna karşısındadır.»

Miriam gene güldü, ama neşesizdi bu kez. Paul onu başka kadınlarla bir tutar gibi konuşmuştu. Başkasından böyle bir şey işitse, aldırış etmezdi ama Paul'un böyle konuşması onu kırdı.

Çiçekleri dizmesini hemen hemen bitirirken merdivende annesinin ayak sesleri işitildi. Delikanlı son iğneyi aceleyle iliştirip kızıdan uzaklaştı.

«Aman valdem duymasın!» dedi.

Miriam kitaplarını eline alarak kapı aralığına gitti. Güneşin şahane batışını hüzünlü hüzünlü seyre daldı. İçinden bir daha Paul'a uğramamaya karar verdi.

Miriam oldukça saygılı bir biçimde içeri giren Bayan Morel'i «İyi akşamlar,» diye selamladı. Sesinde

orada bulunmaması gerektiğini hissettirir bir eda vardı.

Bayan Morel soğuk bir tavırla, «Aaa, sen misin Miriam?» diye karşılık verdi.

Ama Paul, Miriam'la arkadaşlığını herkesin kabul etmesinde direniyordu. Bayan Morel de bu konuda uyu-mu bozacak bir harekette bulunmayacak kadar akıllıydı.

Delikanlı yirmisine geldiğinde aile tatile çıkabilecek kadar ancak para biriktirebilmişti. Bayan Morel evlendiğinden beri, kardeşini görmeye gitmesinin dışında hiç tatil yapmamıştı. Paul da sonunda para biriktirebildiği için hep birlikte gideceklerdi. Bayağı bir grup oluşturmuyorlardı: Annie'yle Paul'un birtakım arkadaşları. William'ın eskiden çalıştığı yerden genç bir adam, bir de Miriam.

Kalınacak yerlere önceden yazıp, oda ayırtmak bayağı heyecan yaratmıştı. Paul'la annesi bu konuda uzun uzun tartıştılar. Eşyalı bir küçük evi iki haftalığına kiralamak istiyorlardı. Bayan Morel bir haftanın yeteceğini düşünüyordu, oysa Paul iki haftalık bir tatilde direniyordu.

Sonunda Mablethorpe'da tam istedikleri gibi haftalığı otuz şiline küçük bir evden cevap geldi. Herkes çok sevindi. Paul annesinin hesabına sevinçten çılgına dönmüştü. Kadıncağız şimdi gerçek bir tatil yapacaktı. Akşam başbaşa oturup hayal kurmaya başladılar. Annie'yle Leonard, Alice'le Kitty de geldiler. Herkes bir şenlik havasına kapılmıştı, sabırsızlıkla beklemeye koyuldular. Paul durumu Miriam'a anlattığında kızcağız her zamanki gibi derin, dalın bir sevince kapıldı. Ama Morel'lerin evi mutluluk saçıyordu çevreye.

Cumartesi sabah yedi treniyle gidiyorlardı. Paul Miriam'ın bir gece önceden gelip onlarda kalmasını

önerdi, çünkü ertesi sabah o kadar uzun yolu yürütmesi zor olıyordu. Böylece Miriam akşam yemeğine geldi. Herkes pek heyecanlıydı. Miriam'ı bile rahatlıkla bağır-larına bastılar. Ama Miriam'ın gelişinden çok geçmeden ailenin havası gerginleşiverdi. Paul, Mablethorpe'un sö-zünü eden Jean Ingelow* adındaki bir kadın şairin şiir-lerinden birini ele geçirmişti ve Miriam'a okumak isti-yordu. Kendi aralarında olsa delikanlı şiir okuyacak ka-dar duygusallaşmazdı. Her neyse evdekiler zor da olsa onu dinlemeye razı olmuşlardı. Miriam divanda oturmuş içini sanki Paul'la doldurmuştu. Paul'un olduğu yer-lerde hep böyle hissederdi kendini. Bayan Morel kendi sandalyesinde kıskançlıktan kıvranır bir durumda otu-ruyordu. O da Paul'u dinleyecekti. Annie'yle Morel de geldi. Özellikle babanın hali ilginçti. Vaaz dinlemeye hazırlanan ve bunu besbelli eden biri gibi, başı umur-samazlıkla bir yana çevrilmişti. Paul başını kitaba eğip hemen kaldırdı, önem verdiği bütün dinleyiciler etra-fındaydı. Bayan Morel ile Annie, en iyi dinleyici olarak Paul'un gözüne girmesin diye Miriam'la sanki bir yarış-ma içindeydiler. Doğal olarak gururlanmıştı Paul.

Bir aralık Bayan Morel araya karışarak, «Çanların çaldıkları havada sözü edilen 'Enderby'den Gelen Gelin' de nedir?» diye sordu.

Paul, «Sel tehlikesine karşı, halkı uyarmak için eskiden bu gelin havasını çalarlarmış. Enderby'den Gelen Gelin'in de sel sularına kapılıp boğulduğunu sanıyorum,» diye karşılık verdi. Aslında bu gelin hava-sının ne olduğu üzerine hiçbir şey bilmiyordu. Ama evdeki kadınların yüzüne bilmediğini itiraf edebilece-kadar alçalamazdı ya! Herkes onu can kulağıyla dinledi.

(*) Jean Ingelow (1830-1897) civardaki Lincolnshire doğumlu bir kadın şairdir. Şiirler adlı kitabı 1885'te basılmıştır.

ve söylediklerine inandı. Hatta kendi bile inanmaya başladı.

Annesi, «Demek herkes bu havanın ne anlama geldiğini biliyormuş,» dedi.

«Evet. Aynen İskoçların 'Orman Çiçekleri' şarkısını duyduklarında ve alarm için çanları geriye doğru çaldıklarında olduğu gibi.»

«Çanlar geriye doğru nasıl çalınır?» diye Annie söze karıştı. «Benim bildiğim çanları ister öne, ister arkaya doğru çal, hep aynı ses çıkar.»

Paul, «Hayır,» dedi. «Dene bak, pes ses çıkaran bir çanla başla, tize kadar git, ses nasıl değişiyor!»

Hemen bir gam çekerek müzikal açıdan ne demek istediğini anlatmaya çalıştı. Hepsinin ağzı açık kaldı. Başarısına o da memnun oldu. Bir iki dakika duraksadıktan sonra şiir okumaya devam etti.

Şiir bitince Bayan Morel dalgın dalgın, «Hım!» dedi. «Keşke yazılan şeyler böyle acıklı olmasaydı.»

Marel, «Neden gidip kendilerini suya attıklarını anlayamıyorum,» dedi.

Bir sessizlik oldu. Sonra Annie kalkıp sofrayı toplamaya başladı.

Miriam da ayağa kalkıp kirli kaplara el uzattı. «Bulaşığa yardım edeyim,» dedi.

Ama Annie, «Olmaz,» dedi. «Sen ne olur otur. Zaten fazla bir şey yok.»

Bir türlü içten olup da ısrar etmesini bilemeyen Miriam, yeniden oturdu ve Paul'la birlikte kitaba daldı.

Ertesi sabah yola çıktıklarında grubun başı Paul'du, çünkü babası pek bir şey beceremiyordu. Ama delikanlı yük vagonunda gelen sandıkları, Mablethorpe yerine Firsby'de indirilir diye çok sıkıntı çekti. Ayrıca Paul araba tutmak işini de başaramadı. Bunu çözümlemek ufak tefek ama girgin ve atak annesine düştü.

Arabacının birine, «Buraya baksana!» diye bağırdı Bayan Morel.

Paul'la Annie gruptakilerin arkasına gizlenip utanmayla karışık kahkaha attılar.

Bayan Morel, «Bizi Brook Cottage'a kaç a götürürsün?» diye sordu arabacıya.

«İki şilin.»

«Yok canım! Ne kadarcık yer ki?»

«Epey yol.»

Bayan Morel, «Sanmıyorum,» dedi.

Ama tuttu arabayı. Eski bir sayfiye arabasına sekiz kişi dolmuştu.

Bayan Morel, «Görüyor musunuz?» dedi. «Şimdilik adam başına üç peni düşüyor. Atlı tramvaya binseydik düşünün artık...»

Yola koyuldular. Her seferinde küçük bir eve yaklaştıklarında Bayan Morel, «Bu mu acaba bizimki? Herhalde tu olacak!» diye haykırıyordu.

Hepsi nefesini tutmuştu. Durmadılar evin önünde. Bunun üzerine herkes derin bir soluk aldı.

Bayan Morel, «O berbat ev değildi diye rahatladım,» dedi. «Bayağı korkmuştum.» Yola devam ettiler.

Sonunda ana yolun yanındaki kıyı setinin üstünde tek başına duran bir evin önünde arabadan indiler. Öndeki bahçeye küçük bir körpüden geçilerek çıkıldığı için herkes çlgınlar gibi heyecanlandı. Tek başına duran bu evi hepsi sevdi. Bir yanda bataklıktan bozma çayırılar, öte yanda çok geniş topraklar üzerinde öbek öbek frenk arpası, sarı yulaf, kızıl buğday ve yeşil köklü ürünler gökyüzünün altında dümdüz uzanıyordu.

Paul hesap tutuyordu. Aslında annesiyle birlikte bu işi idare ediyordu. Bütün giderler oda, yemek, her şey dahil adam başına haftada on altı şiline gelmişti. Paul

sabah Leonard ile birlikte denize gitti. Morel de epey erkenden ortalıkta gezinmeye başlamıştı.

Bayan Morel yatak odasından, «Hey, Paul!» diye bağırdı. «Biraz tereyağlı ekmek yemeyi unutma.»

«Peki.»

Denizden döndüğünde Paul annesini kahvaltı masasında evin hâkimi olarak buldu. Ev sahibi genç bir kadındı. Kocasını kör olduğundan kadıncağız dışarıya çamaşır yıkıyordu. Bu yüzden Bayan Morel mutfaktaki bulaşığı yıkıyor ve yatakları topluyordu.

Paul bir keresinde, «Sözümüne tam bir tatil yapacaktın!» diye çıkıştı. «Oysa gene çalışyorsun.»

Annesi «Çalışmak mı?» diye haykırdı. «Neresi çalışmak bunun?»

Paul onunla birlikte tarlalardan geçerek köye ve denize gitmeye bayılıyordu. Eğreti kalas köprülerden korktuğu için Paul annesi takılıp, bebek yerine koyuyordu. Sanki onun erkeğiymişçesine hiç annesinin yanından ayrılmıyordu.

Miriam'ın pek Paul'u gördüğü yoktu. Ancak ötekiler «Coons»* adlı eğlence programına gittiklerinde buluşuyorlardı. Bu popüler konserleri Miriam çok aptalca buluyordu. Paul da ona katılıp Annie'ye ukalâca bu konserlere giden dinleyicilerin ahmaklığı üzerine vaaz vermeye kalkmıştı. Aslında konserlerdeki tüm şarkıları ezbere biliyor, yolda yürürken avazı çıktığı kadar bağırarak söylüyordu. Şarkı söylediğinin farkına vardığında da yaptığı aptallık hoşuna gitmişti. Ama Annie'ye gene bunlar üzerine verip veriştiriyordu:

«Baştan aşağı kokuşmuş şeyler. Bir damla zekâ bile yok içlerinde. Çekirge gibi hop oturup hop kalkan

(*) Genellikle sayfiye kenlerinde düzenlenen, ya palyaçolu, ya da bando eşliğinde şarkı söyleyen zenci müzisyenlerden oluşan popüler konserler.

tipler ancak gidip dinler bu konserleri.» Ayrıca Miriam'a da konsere giden Annie ve ötekiler hakkında alaylı alaylı «Herhalde 'Coons'a gitmişlerdir,» diyordu.

Miriam'ı bu tip popüler şarkılar söylerken görmek çok tuhaftı. Kızcağızın alt dudacağından uca kadar dikey bir çizgi durumunda giden düz bir çenesi vardı. Bu haliyle Paul'a hep hüzünlü bir Botticelli meleşini anımsatıyordu. Hatta popüler şarkıdaki

Gel benimle âşıklar yoluna
gezinelim, dertleşelim

dizelerini şakırken bile bu hüzünlü görünüşü değişmiyordu.

Delikanlı yalnızca resim çizdiğinde ya da gruptakiler konsere gittiğinde Miriam'la başbaşa kalabiliyordu. Ona uzun uzun yatay çizgileri sevdiğinden söz ederdi. Paul için bu yatay çizgiler ya da gökyüzüyle Lincolnshire'ın dümdüz uzanan toprakları, iradenin ölüm-süzlüğünü, oysa kilisenin kavisli Norman kemerleri arka arka sıralandıklarında azimli insan ruhunun ısrarlı atılımlarını simgeliyordu. Bu atılımların nerede biteceğini kimse kestiremezdi. Ama Gotik kemerin dikey çizgileri göklere sığıyor, kendinden geçmiş bir biçimde Tanrısallığın içinde kayboluyordu. Kendini Norman olarak tanımladı, Miriam ise Gotik'ti. Miriam bunu başını eğerek kabul etti.

Bir akşam iki genç Theddlethorpe'a doğru uzanan geniş kumsalda gezintiye çıktılar. Dalgalar kıyıya çarpıyor, bir köpük hışırtıyla kumsala yayılıyordu. Ilık bir geceydi. Göz alabildiğince uzanan kumsalda, onlardan başka hiç kimse ve denizin sesinden başka da hiç ses yoktu. Paul denizin kıyılara çarpmasına bayılırdı. Kendisini denizin gürültüsüyle kumsalın sessizliği arasında hissetmekten çok hoşlanırdı. Birlikteydiler Miriam'la.

Her şey sanki gerginleştii. Dönmeye başladıklarında etraf kararmıştı. Eve giden yol kum tepelerinin aralığında geçip iki setin arasındaki kabartılmış çimler boyunca uzanıyordu. Etraf dingin ve kapkaraydı. Kum tepelerinin ardından denizin fısıltısı işitiliyordu. Ses çıkarmadan yollarına devam ettiler. Ansızın Paul irkildi. Damarlarındaki bütün kan sanki alev almıştı. Nefes almakta güçlük çekiyordu. Koskoca turuncu bir ay kum tepelerinin üzerinden onlara bakmaktaydı. Paul durdu, aya baktı. Miriam da ayı görmüştü. «Ah!» diye irkildi.

Paul hiç kımıldamadan duruyordu. Kumsalın upuzun karanlığı içinde dikkati çekecek tek şey olan koskoca kırmızı aya bakakalmıştı. Kalp atışları fazlaşmıştı ve kol kasları çekiliyordu.

«Bir şey mi var?» diye alçak sesle, bir beklenti içinde sordu Miriam.

Paul döndü ve ona baktı. Miriam yanibaşındaydı ama sonsuzluğa değin bir gölge içinde gibiydi. Şapkasından dolayı karanlıkta kalan yüzüyle görünmeden delikanlıyı seyrediyordu. Ama derin düşüncelere dalmıştı. Biraz korkuyordu, heyecanlıydı ve dinsel duyguları kabarmıştı. Aslında en güzel haliydi bu. Ama Paul'un elinden bir şey gelmiyordu. Kanı alev alev göğsünde toplanmıştı, ama bunu anlatamıyordu Miriam'a. Kanında şimşekler çakıyordu sanki. Nedense bunları görmedi Miriam. Paul'dan beklediği dinsel bir heyecandı. Ama beklentisinde ısrar etse de Paul'un kapıldığı hislerin ne olduğunu yarı fark etmiş gibi, ürpertili gözlerle delikanlıya baktı.

Gene alçak sesle, «Bir şey mi var?» diye sordu.

Paul alnını kırıştırarak, «Hiç, yalnızca ay,» dedi.

«Evet,» diye katıldı Miriam. «Müthiş güzel değil mi?» Meraklandı kızcağız. Kriz atlatılmıştı.

Aslında Paul tam ne olduğunu kendi de bilemiyor-

du. Çok gençti ve yakınlıkları o denli soyut bir düzlemdeydi ki içindeki ağrıyı dindirmek için Miriam'ı bağrına bastırmak, göğsünde sıkıkmak istediğini kendi de bilemiyordu. Korkuyordu Miriam'dan. Bir erkeğin bir kadın isteyebileceği gibi Miriam'ı arzulaması olasılığı Paul'un içinde bastırılıp bir utanç hissine dönüşmüştü. Kızcağızın böyle bir şeyi düşünmesi olasılığından ötürü kapanıp benliğine işkence edeceğini bildiği için, Paul da, ürküp ruhunun derinliklerine çekiliyordu. İşte bu «saf-lık» düşüncesi ilk kez öpüşmelerine de engel oluyordu. Miriam bedensel aşkın, ateşli bir öpücüğün şokuna dayanamayacaktı sanki, ama Paul da ısrar etmeyecek kadar çekingen ve hassastı.

Bataklıktan bozma karanlık çayırılar boyunca yürürlerken Paul aya bakıp hiçbir şey söylemiyordu. Miriam yanında yürüyordu. O anda nefret etti kızıdan, çünkü Miriam onu kendi gözünde, şu ya da bu biçimde, küçük düşürür gibiydi. İlerde karanlıklar içinde tek bir ışık noktası gördü: Lambası yanan küçük bir evin penceresi.

Annesini ve öteki neşeli insanları düşünmekten o anda çok hoşlandı.

İçeri girdiklerinde Bayan Morel, «Herkes çoktan geldi,» diye onları karşıladı.

Paul sinir içinde, «Ne olmuş yani?» diye söylendi. «İstersem gezintiye çıkamaz mıyım ben?»

Bayan Morel, «Sizin de herkesle birlikte akşam yemeği yiyeceğinizi sanmıştım,» diye devam etti.

Paul, «Ben keyfime göre hareket ederim,» diye tersledi. «Saat hiç de geç değil. Canım neyi isterse onu yaparım.»

Annesi soğuk bir biçimde, «Pekâlâ,» dedi. «Canın neyi isterse onu yap!»

O akşam boyunca Bayan Morel, Paul'la bir daha

ilgilenmedi. Paul da hiçbir şey fark etmemiş, ya da aldırış etmemiş gibi oturup kitap okudu. Miriam da eline bir kitap almış, köşesinde yok olmaya çalışmıştı. Bayan Morel oğlunu bu hale getirdiği için nefret ediyordu ondan. Paul'un gün geçtikçe öfkeli, ukalâ ve melankolik olup çıktığını gözlemliyordu. Bunun da Miriam'ın suçu olduğuna inanıyordu. Annie ile bütün arkadaşları Miriam'a karşı birleştiler. Oysa Miriam tek başınaydı, Paul'dan başka arkadaşı yoktu. Ama üzülüyordu bu duruma, çünkü bu öteki insanların yüzey-selliğinden nefret ediyordu.

Paul da ondan nefret ediyordu, çünkü Miriam nedense onun olduğu gibi rahat hareket edişini engellemişti. Bir tür utanç hissiyle kıvranıyordu.

VIII

AŞKTA ÇEKİŞME

Arthur  ıraklığını bitirmiş, Minton ocağındaki elektrik atölyesinde bir işe girmişti. Az para kazanıyordu ama  n  açıktı. Gelgelelim kaba ruhlu ve huzursuz bir çocuktur.   kisi, kumarı yoktu, ama ikide birde başına dertler açmaktan geri kalmıyordu. Bunların hepsi de   kesi topuğunda olduğundan düşüncesizce hareket etmesindendi. Ya yasak yerlerde avlananlar gibi koruluklarda tavşan peşine düşüyor, ya eve gelecek yerde bütün gece Nottingham'da geziyor, ya da Bestwood'daki kanala dalarken derinliği yanlış hesaplayıp dipteki taşlarla, tenekelerle g  s n  yara bere içinde bırakıyordu.

İşe gireli birkaç ay olmuştu ki bir gece eve dönmedi.

Kahvaltıda Paul annesine sordu: «Arthur nerede biliyor musun?»

Annesi, «Hayır,» diye karşılık verdi.

Paul, «Aptalın biri bu  ocuk,» dedi. «Bari bir şey yapmış olsa aldırmayacağım. Ama hayır, ya iskambil oyununun başından kalkamıyor, ya da buz pateni ya-

parken rastladığı bir kıza sahip çıkıp eve götürürken kendi evine dönemiyor. Gerçekten aptallık ediyor.»

Bayan Morel, «Hepimizi utandıracak bir şey yapsa daha mı iyi olur, bilemiyorum,» dedi.

Paul, «İşte o zaman saygı duyarım ona,» dedi.

Annesi soğuk soğuk, «Hiç sanmıyorum,» diye söylendi.

Kahvaltıya devam ettiler.

Paul annesine, «Arthur'u çok mu seviyorsun?» diye sordu.

«Niçin soruyorsun?»

«Söylentiye göre anneler en çok en küçük çocuğu severlermiş.»

«Olabilir ama ben değil. Tersine Arthur sabrımı taşıyor.»

«Yani uslu, ağırbaşlı olmasını yeğlersin.»

«Ben yalnızca akli başında olsun yeter diyorum.»

Paul da pek olgun sayılmazdı. Ayrıca alıngandı. Annesini o da yoruyordu. Annesine göre kıpır kıpırlığı, canlılığı yavaş yavaş kayboluyordu. O da içerliyordu bu duruma doğal olarak.

Kahvaltılarını bitirirlerken postacı Derby'den bir mektup getirdi. Bayan Morel gözlerini kısarak zarfın üstünü okumaya çalıştı.

Paul, «Ver bana, kör gözlü!» diyerek mektubu annesinin elinden çekip aldı.

Kadın irkildi, neredeyse oğlunun mektuptakileri duymamasını arzuladı.

Paul, «Oğlun Arthur'dan,» dedi.

Bayan Morel, «Gene ne olmuş?» diye haykırdı.

Paul mektubu okumaya başladı:

«Sevgili anneciğim,

Nasıl oldu da böyle bir aptallık ettim bilemiyorum. Beni gelip buradan almanı çok isterim. Dün işe gide-

ceğim yerde Jack Bredon'la buraya gelip orduya yazıldım. Jack her gün sandalye aşındırmaktan bıktığını söylüyordu. Sen benim ne kadar enayi olduğumu bilirsin, ona kanıp buraya geldim.

Tayın bedelini aldım, ama sen gelirsen belki beni bırakırlar. Nasıl aptallık ettim de yaptım bu işi. Askerlik benim harcam değil. Sevgili anneciğim, başına dert açmaktan başka bir işe yaramıyorum. Ama beni buradan kurtarırsan, söz veriyorum aklımı başıma devşirip uslanacağım.»

Bayan Morel sallanır koltuğuna çöktü.

«Hadi bakalım,» diye bağırdı. «Kurtarabilecek mi kendini?»

Paul da, «Evet, kurtarsın bakalım,» diye ekledi.

Sessizlik oldu. Anne ellerini önlüğünün üstünde kavuşturmuş, donuk bir yüzle düşünüyordu.

Ansızın, «Bıktım gerçekten,» diye haykırdı. «Canıma tak dedi!»

Paul yüzünü asarak, «Bunu kendine dert edinmeyeceksin, duydun mu?» diye sordu.

Bayan Morel, «Yok, Tanrıya mı şükredecektim yani?» diye parlayıverdi.

«Büyütüp facia yerine koymakta da anlam yok.»

«Aptal, ah sersem seni.»

Paul insanı sinirlendirecek bir tonla, «Üniforma ona kim bilir ne kadar yaraşacak!» dedi.

Annesi ifrit kesilerek ondan yana döndü:

«Ya, demek sence öyle! Ama ben öyle düşünmüyorum.»

«Süvari olsa ne güzel olur, hem tadını çıkarır, hem de caka satar.»

«Caka mı? Ne cakası? Sıradan bir nefer oldu o.»

«Ne olmuş yani? Ben de sıradan bir kâtip değil miyim?»

Annesi sızlanarak, «Olsan da başkasın,» dedi.

«Peki, nasıl başkayım?»

«Hiç olmazsa bir adamsın, kırmızı ceketli bir şey değil.»

«Kırmızı ceket giymeyi ben de isterdim. Ya da lacivert. Lacivert bana daha çok yaraşır. Yalnız bu emir buyurmaları yok mu?..»

Ama annesi artık kulak vermiyordu ona.

«Önünün hem açık olduğu ya da olabileceği bir sırada sen git bütün hayatını mahvet. Bundan sonra ondan ne hayır gelir ki?»

Paul, «Belki askerlik onu adam eder,» diye fikir yürüttü.

«Adam etmek ne demek? İliğini emer desene şuna. Nefer, sıradan bir nefer. Birisi bağırıp emir verdiğinde hareket etmeye başlayan bir beden, o kadar. Aman ne güzel şey bu!»

«Niçin bu kadar öfkелendiğini anlamıyorum, doğrusu.»

Annesi, «Evet sen anlamıyorsun, ama ben pekâlâ anlıyorum,» diyerek arkasına yaslandı. Bir eliyle çenesini ötekiyle dirseğini tutuyor, öfke ve üzüntüyle dolup taşıyordu.

Paul, «Peki, Derby'ye gidecek misin?»

«Evet.»

«Ama boşuna.»

«Görürüz.»

«Neden bırakmıyorsun, kendi kendini kurtarsın. Ashında istediği bu.»

Annesi, «Sanki sen onun ne istediğini bilirsin,» diye bağırdı.

Bayan Morel hazırlandı ve ilk trenle Derby'ye gitti. Arthur'u ve görevli çavuşu gördü, ama gerçekten her şey boşunaydı.

Morel akşam yemeğini yerken kadıncağız ansızın ona, «Bugün Derby'ye gitmek zorunda kaldım,» dedi.

Madenci, kömür tozundan kararmış yüzünde gözlerinin akını parlatarak ondan yana döndü.

«Sahi mi kızım? Hangi rüzgâr oralara attı seni?»

«Bizim Arthur.»

«Ya ne olmuş gene?»

«Ne olacak, gidip orduya yazılmış.»

Morel bıçağını elinden bırakarak arkasına yaslandı.

«Yok canım, olamaz.»

«Yarın Aldershot'a gönderiyorlar.»

Madenci, «Vay canına, inanılacak gibi değil!» dedi. Biraz düşünüp, «Hı!» diye mırıldandı ve yemeğini yemeye devam etti. Sonra birdenbire yüzü müthiş bir öfkeyle buruştu: «Bir daha evime ayak basmaz inşallah!»

Bayan Morel, «O ne biçim söz öyle?» diye haykırdı.

Morel, «Ben söylerim işte,» dedi. «Aptallık edip askere yazıldığına göre, kendi başının çaresine baksın. Benden başka bi'sey beklemesin.»

«Sanki bir şey yapmışsın gibi konuşuyorsun,» dedi Bayan Morel.

Nitekim kocası o gece her zaman gittiği meyhanede gözükmekten neredeyse utandı.

Paul işinden dönünce annesine sordu: «Eee, gittin mi?»

«Gittim.»

«Görebildin mi Arthur'u?»

«Evet.»

«Ne dedi?»

«Ben ayrılırken hüngür hüngür ağladı.»

«Ya?»

«Ben de ağladım. Onun için 'Ya' demene gerek yok.»

Bayan Morel'in içi rahat değildi. Çünkü Arthur'un askerlikten hoşlanmayacağını biliyordu. Gerçekten de hoşlanmadı. Delikanlı disipline girmeye dayanamamıştı. Bayan Morel gene de, «Doktor, Arthur'un son derece düzgün bir vücuda sahip olduğunu söyledi,» diye böbürlenmekten kendini alamadı. «Bütün ölçüleri tammış. Gerçekten yakışıklı kerata, değil mi?»

«Öyle, ama kadınlar William'a kapıldıkları gibi kapılmıyorlar ona.»

«Evet, ama Arthur'un karakteri başka. Babasına çekmiş, sorumluluk denen şeyi bilmiyor.»

Paul o aralarda annesini avutabilmek için Willey Çiftliği'ne daha seyrek gitmeye başladı. Nottingham Şatosu'ndaki sonbahar amatör resim sergisine bir sulu-boya manzara ve bir de yağlıboya ölüdoğa ile katıldı. İki tablodan da birincilik ödülü aldı. Çok sevinmişti.

Bir gece eve döndükten sonra gidip annesine sordu: «Resimlerim hangi ödülü aldı dersin, anne?»

Bayan Morel, Paul'un sevincini gözlerinden okudu. Kendi yüzü de pembeleşti.

«Ben nasıl bileyim oğlum?»

«O, cam kavanozların resmini yapmıştım ya, o resim birincilik aldı.»

«Ya?...»

«Willey Çiftliği'nin resmine de birincilik verdiler.»

«İkisi de birincilik aldı ha?»

«Evet.»

«Hı!!»

Bayan Morel başka bir şey söylemedi, ama yüzünde renkli, ışıklı bir bakış egemendi.

Paul, «Fena değil,» dedi. «Değil mi?»

«Evet.»

«Öyleyse neden beni övüp göklere çıkarmıyorsun?»
Kadın güldü:

«Yeniden yeryüzüne indirmekte güçlük çekerim,»
dedi.

Buna rağmen sevinçle dolup taşıyordu. William bir zamanlar sporda kazandığı ödülleri ona getirirdi. Bayan Morel bunları hâlâ saklıyor, onun ölümünü bir türlü affedemiyordu. Arthur yakışıklıydı, en azından kendine özgü bir tipti. Sıcak ve eliaçık bir yaratılışa sahipti, sonunda da kurtaracaktı kendini. Ama Paul'a gelince, o hayatta parlayacaktı. Annesinin sonsuz güveni vardı ona. Delikanlının kendi gücünden habersiz oluşu, bu güveni daha da arttırıyordu. Bu çocuktan çok şeyler çıkacaktı. Şu anda Bayan Morel'in hayatı dopdoluydu, rüyaları gerçek olacaktı. Bunca didişmesine bunca mücadelesine değmişti doğrusu.

Sergi açıkken Paul'dan habersiz Bayan Morel birkaç kez gidip galeride öteki resimlere de baktı. Evet fena değillerdi. Ama onu tatmin edecek bir şey eksikti içlerinde. Aslında öteki resimlerin yabana atılacak cinsten olmayışı onu biraz kışkandırmıştı. Uzun uzun bakıp bir hata bulmaya çalıştı. Sonra ansızın yüreği ağzına geldi. İşte Paul'un resimleri orada, duvarda asılıydı. Sanki içinden kopan birer parçaydı o resimler.

«Adı: Paul Morel — Birincilik Ödülü»

Tablo sanki bir tuhaf duruyordu orada, ortalıkta; şimdiye kadar yüzlerce tabloyu bir arada gördüğü Şato'nun sanat galerisinin duvarlarında. Bayan Morel aynı tabloların önünde hayran hayran bakışını gören olur mu diye etrafına bir göz attı.

Ama ne denirse densin gerçekten koltukları kabarmıştı. Çıkışta, parkta gezmeye giden şık hanımları gördüğünde içinden şöyle düşündü:

«Evet, şıksınız, zarıfsınız, ama sorarım size, hanginizin oğlu Şatodaki galeride iki birincilik ödülü aldı?»

Kendini Nottingham'daki minimini hanımların en gururlusu sayarak yoluna devam etti. Paul da kendisini memnun hissediyordu, az da olsa annesi için bir şeyler yapabilmşti. Her türlü çabasını annesi uğruna gösteriyordu.

Paul bir gün Şato'daki galeriye giderken Miriam'a rastladı. Pazar günü görüştükleri için Nottingham'da rastlaşacaklarını hiç ummamıştı. Miriam'ın yanında göz alıcı ilginç bir kadın vardı: Somurtkan yüzlü ama meydan okur gibi yürüyen bir sarışın. Başı önüne eğik, düşünceli haliyle Miriam, bu, güzel, geniş omuzlu kadının yanında cüce gibi kalmıştı. Gözlerini Paul'dan ayırmıyordu; oysa delikanlı bütün dikkatini yabancı hanımda toplamıştı. Kadın pek orali değildi. Miriam, Paul'un erkeklik ruhunun kabardığını hissetti.

«Merhaba Miriam,» dedi Paul. «Buraya geleceğini bana söylememiştin.»

Miriam yarı özür diler gibi bir tavırla karşılık verdi:

«Babamla birlikte sığır pazarına gelmiştim.»

Paul gözlerini öteki kadına dikmişti.

Miriam boğuk bir sesle: «Sana Clara Dawes'dan söz etmiştim,» dedi.

Sinirliydi biraz. «Clara, Paul'la tanışıyor musun?»

Bayan Dawes, Paul'la el sıkışırken ilgisiz bir tavırla: «Önceden gördüğümü sanıyorum,» dedi. Küçümser gibi bakan külrengi gözleri, beyaz bal gibi bir cildi, dolgun dudaklı bir ağzı vardı. Üst dudağı hafifçe kalkıktı, ama erkekleri küçümsemediğini göstermek için mi yoksa öpülmeyi beklediğini belirtmek için mi kalkık olduğu belli değildi. Ama herhalde küçümsemeden dolayı böyleydi. Başını arkaya atışında belki erkeklerden

de sanki nefretle bir kaçınma söz konusuydu. Modası geçmiş kastor bir şapka giymişti. Biraz iddialı gözüken ve torba gibi duran bir tür giysi vardı sırtında. Anlaşıldığı kadarıyla yoksuldu ve pek zevkli değildi. Miriam ise genellikle hoş giyinirdi.

Paul kadına, «Beni daha önce nerede görmüştünüz?» diye sordu.

Clara cevap vermek zahmetine katlanamayacakmış gibi onu şöyle bir süzdü. Sonra, «Louie Travers ile birlikte yürürken,» dedi.

Louie fabrikada çalışan kızlardan biriydi.

Paul, «Aaa! Louie'yi tanıyor musunuz?» diye sordu.

Clara karşılık vermedi. Paul da Miriam'a döndü:

«Nereye gidiyorsun?»

«Şato'ya.»

«Hangi trenle döneceksin?»

«Babamla birlikte arabayla döneceğiz. Keşke sen de bizimle gelebilseydin. Ne zaman işin bitiyor?»

«Biliyorsun akşam sekize kadar oradayım. Allah kahretsin!»

Kadınlar yollarına devam ettiler.

Paul, Clara Dawes'in Miriam'ın annesi Bayan Leivers'in eski bir akrabasının arkadaşının kızı olduğunu hatırladı. Miriam'ın Clara'yı bulması onun bir ara Jordan'ın fabrikasında bölüm şefliği yapmasından dolaydı. Ayrıca Clara'nın kocası, Baxter Dawes, fabrikanın demirci ustasıydı, sakatların kullandığı baston ve benzeri gereçlerin demir kısımlarını yapıyordu. Miriam, Clara'yla tanışıp Paul'un Jordan'ın fabrikasındaki tam durumunu daha iyi öğrenmek istemişti. Ama Bayan Dawes kocasından ayrı yaşıyordu ve Kadın Haklarını Koruma Derneği'nde etkinlik gösteriyordu. Akıllı bir kadın olduğu söylenirdi. Bütün bunlar Paul'un ilgisini çekmişti.

Baxter Dawes'u tanırdı ama sevmezdi. Demirci otuz bir, ya da otuz ikisinde birisiydi. Arada bir Paul'un bulunduğu köşeden geçerdi; iri yarıydı, yapılıydı; aynı zamanda göz alıcı ve yakışıklı bir adamdı. Karı-koca arasında tuhaf bir benzerlik vardı. Baxter'ın da cildi beyaz, berrak, altın ışıltılıydı. Saçları, tatlı kahverengiydi, bıyığı da altın sarısı. Tavrı, duruşu aynen karısınınki gibi meydan okuyan cinstendi. Ama benzerlik burada bitiyordu. Adamın koyu kestane rengi gözleri sinsi ve kararsız gibiydi. Biraz patlak gözlere sahip denilebilirdi. Göz kapaklarının gözleri üzerinde sarkışı sanki onları nefretle kapatmak ister gibiydi. Etili dudaklarıyla kösnüllüğünü saklamıyordu. Her halinde bir göz korkutucu meydan okuma havası vardı, onu eleştirmeye kalkanı yumruklayacak gibi. Belki o da kendi kendini onaylamadığı için böyleydi.

Daha ilk günden Paul'a kin bağlamıştı. Delikanlının sanatçı gözüyle kişiselikten uzak ve yüzde birtakım noktalara diktığı bakışları, Baxter Dawes'u küplere bindirmişti.

«Yüzümde ne görüyorsun, ulan?» diye alayla karışık gözdağı verdi.

Paul başım öte yana çevirmişti. Ama demirci ustası tezgâh arkasında Bay Pappleworth'la konuşuyordu. Ağzı oldukça bozuktu, kötülük akıyordu dudaklarının arasından. Gene delikanlının serinkanlı, eleştirel gözlerle onu süzdüğünü fark etti. Demirci ustası sanki arı sokmuş gibi etrafta dönmeye başladı.

«On para etmez lapacı, yüzümde neye bakıyorsun?» diye ters ters laf attı.

Delikanlı hafifçe omuzlarını silkti.

«Sana söylüyorum,» diye haykırdı Dawes.

«Dokunma ona,» dedi Bay Pappleworth. Paul'un şefinin üstü kapalı bir biçimde kastettiği şeydu: «Ço-

cuğun elinden bir şey gelmiyor, hem sonra o sendeki sus paylarından yalnızca biri.»

Bu olaydan sonra delikanlı demirci ustasını birçok kez aynı bakışlarla süzdü, aynı tuhaf eleştirilerle karşılaştı ve demirci ustasının gözüne yakalanmadan başını öte yana çevirdi. Ama Dawes'u gene küplere bindirmişti. İçin için birbirlerinden nefret ettiler.

Clara Dawes'un çocuğu olmamıştı. Kocasını bırakınca evi dağılmış, o da annesinin yanına yerleşmişti. Baxter ise kız kardeşinde kalıyordu. Aynı evde kalan baldız ya da görümce türünden bir akraba kızı daha vardı. Bu da Louie Travers'dan başkası değildi. Bir yerden Paul, Louie'nin Baxter'la aşna fişne olduklarını seziyordu. Alımlı ama kabaydı ve civeleğin biriydi Louie. Paul'a takılırdı ama eğer delikanlı biraz ona yanaşsa, örneğin işten dönerken birlikte yürüseler, kızın yanakları pembeleşiverirdi.

Paul'un Miriam'ı bir daha gidip görmesi cumartesi akşamı gerçekleşti. Kızcağz oturma odasında ocağı yakmış onu beklemekteydi. Anne, baba ve küçük kardeşlerin dışındakiler evde olmadıkları için odada yalnız başınaydılar. İnce uzun, basık tavanlı, sıcak bir yerdi burası. Duvarda Paul'un üç küçük deseni asılıydı, şöminenin üzerinde de fotoğrafı duruyordu. Masanın ve eski koyu kırmızı yüksek piyanonun üzerinde çanak çanak kurutulmuş renkli yapraklar vardı. Paul koltuktaydı, Miriam ise onun ayaklarına yakın şömine önündeki kilimin üstüne diz çökmüştü. Ateşin parıltısı kızcağzın güzel ve düşünceli yüzüne sıcacık yansmıştı. Diz çöküşünde bile dinsel bir hava egemendi.

Alçak sesle, «Bayan Dawes'u nasıl buldun?» diye sordu.

«Pek sevimli birine benzemiyor.»

Bu kez Miriam daha derinden bir sesle: «Yok, ama güzel kadın.»

«Yapı bakımından evet, ama hiç zevkli değil. Bazı yanlarını beğendim. Gerçekten ters biri mi?»

«Sanmıyorum. Onunki terslik değil, hoşnutsuzluk.»

«Neden hoşnutsuzluk?»

«Öyle bir adama ömür boyu bağlanmak senin hoşuna gider mi?»

«Bu denli çabuk nefret edecekti de neden evlendi öyleyse?»

Miriam acı acı, «Ya, neden evlendi acaba?» dedi.

«Hem bana öyle geliyor ki Clara, rahatlıkla kocasıyla başa çıkabilir.»

Miriam başını öne eğdi.

«Ya?» diye biraz alaylı bir tonla sordu. «Neden öyle geliyor sana?»

«O ağzına baksana, sırf ihtiras için yaratılmış, sonra o boynunun duruşu...»

Paul, Clara'nın meydan okuyan duruşunu taklit ederek başını arkaya attı.

Miriam ise başını biraz daha öne eğdi.

«Öyle,» dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Paul, Clara'yı düşünüyordu.

Sonunda Miriam, «Peki, onda hoşlandığın yanlar nedir?» diye sordu.

«Bilmem... teni, sonra... şeyinin... şeyinin dokusu, bilemiyorum bir yerinde ateşli bir yan var. Onu bir ressam gözüyle beğeniyorum o kadar.»

«Öyle.»

Miriam'ın orada büzülmüş, yere çökmüş düşünceli, tıhaf hali delikanlının sinirine dokundu.

«Aslında Clara'dan hoşlanmıyorsun, değil mi?» diye sordu.

Miriam o kocaman pırlıtlı kara gözleriyle ona baktı.

«Hayır, hoşlanıyorum,» dedi.

«Hoşlanmıyorsun, hoşlanamazsın, gerçekten mümkün değil.»

«Peki ne demek istiyorsun?»

«Bilmem... yanılabilirim, ama belki de erkeklere kin beslediği için ondan hoşlanıyorsundur.»

Aslında kendisi bu nedenden dolayı Bayan Dawes'la ilgilenmişti, ama doğrusu baştan hiç aklına gelmemişti. Gene sustular. Özellikle Miriam'la birlikte olduğunda alnının ortasında bir alışkanlık gibi beliriveren çatık kaşlar gene oluştu. Miriam elini uzatıp bu çatıklığı silip düzeltmeye can atıyordu, ama korkuyordu da. Paul Morel'in içinde ona yabancı olan bir adamın damgasıydı bu çatıklık.

Çanağın içindeki kuru yaprakların arasında kızıl taneler vardı. Paul uzandı bir demet çekip aldı.

«Bunu saçlarına taksan sen, benzesen benzesen bir büyücüye, ya da ilâheye benzersin de, neden hiçbir zaman cümbüş yapan birine değil?»

Miriam sanki acı duymuş gibi bir sesle güldü: «Bilmem,» dedi.

Delikanlının güçlü, sıcak elleri heyecanlı o kızıl tanelerle oynuyordu.

«Neden gülemiyorsun sen?» Senin gülüşün hiçbir zaman sahici gülüş değil. Bir şeyin yalnızca aykırılığı ya da tuhaflığı seni güldürüyor, sonra da hemen hemen incitiyor.»

Miriam zılgıt yemiş gibi başını önüne eğdi.

«Ne olur bir kerecik yüzüme karşı gülsen, bir tek an için gülsen bana. Sanırım içimizde birtakım şeyler tutsaklıktan kurtulacak.»

«Ama...» Kızcağz korku dolu, kıvranan gözlerle

ona baktı. «Ben senin yüzüne karşı çok zaman gülüyorum. Gerçekten gülüyorum.»

«Asla. Her seferinde belli bir ciddiyet egemen. Sen güldüğünde benim içimden ağlamak geliyor. Gülişün sanki acını su yüzüne çıkarıyor. Senin yanında ruhumun kaşları çatılıyor, düşüncelere gömülmekten başka bir şey yapamıyorum.»

Kız umutsuzlukla başını salladı:

«Emin ol, böyle olmasını istemiyorum.»

«Seninle birlikteyken berbat bir ruhsallık çoküyor üstüme.»

Miriam sesini çıkarmadı. «Öyleyse neden başka türlü olmuyorsun,» diye düşünüyordu. Ama delikanlı onun ezik ve düşünceli tavrını görünce yüreği parçalandı sanki.

«Bak,» dedi. «Güz geldi. Herkes kolunu kanadını kırılmış hissediyor zaten.»

Gene bir sessizlik oldu. Aralarındaki bu tuhaf sessizlik Miriam'ın ruhunu gıcıkliyordu. Paul sanki en karanlık kuyudan daha koyu gözleriyle gerçekten çok güzel gözüktü gözüne.

«Beni yalnızca bir ruha dönüştürüyorsun,» diye yakındı delikanlı. «Oysa ben başka türlü olmak istiyorum.»

Miriam 'pıt' diye hafif bir ses çıkararak parmağını ağzından çekti ve onu meydan okur gibi süzdü. Ama ruhu hâlâ çırılçıplak iri kara gözlerindeydi ve tüm varlığında gene arzu dolu bir çekicilik vardı. Paul'un soyut bir saflık içinde onu öpmesi mümkün olsa, yapacaktı bunu delikanlı. Ama böyle bir şey olamayacaktı; çünkü Miriam'm pek fırsat vereceği yoktu. Oysa için için Paul'u arzu ediyordu genç kız.

Delikanlı kesik kesik gülümseyerek, «Neyse,» dedi.

Sözü değiştirerek, «Fransızca kitaplarını getir, Verlaine' den okuyalım,» dedi.

Miriamı içini çeker, yazgısını kabullenir gibi, «Peki,» dedi. Kalktı, gidip kitapları getirdi. Rengi atmış, sinirli elleri o denli umarsız gözüküyordu ki delikanlı onları okşamak, öpmek istedi. Ama sonra cesaret edemedi, ya da beceremedi. Bir şey ezel oldu sanki. Öpüşme Miriam'a aykırı geliyordu. Saat ona kadar çalıştılar, sonra mutfağa gittiler. Paul orada hem anneyle, hem babayla her zamanki haliyle neşelendi. Kara gözleri pırıl pırıldı, büyülüyordu insanı.

Bisikletini almak üzere samanlığa gittiğinde ön lastiğin patlak olduğunu gördü.

Miriam'a, «Ne olur bana bir kap içinde biraz su buluver,» dedi. «Geç kalacağım galiba, sen o zaman gör başıma gelecekleri.»

Gemici fenerini yaktı, ceketini çıkardı, bisikleti çevirdi ve patlağı çabucak yamamaya koyuldu. Miriam elinde kapla geldi ve delikanlının yanında dikildi, seyretmeye başladı. Paul'un ellerini bir şeyler yaparken seyretmeye bayılırdı. İnce yapılı ama gayretliydi delikanlı. En çabuk hareketinde bile bir rahatlık vardı. İşine dalmış, Miriam'ı düşünmüyordu bile. Oysa kız tüm benliğiyle seviyordu onu. Okşamak arzusuyla ellerini gövdesinde gezdirmek istiyordu. Gerçekten Paul'dan tepki gelmedikçe onu kucaklamak ister, ama erkeğin arzusunun kabardığını hissedince tornistan ederdi.

Paul, «Tamam,» diyerek ansızın yerinden kalktı. «Sen olsan daha çabuk yapabilir miydin bu işi?»

Kız, «Hayır,» diyerek güldü.

Üstüne çeki düzen verdi. Arkası dönüktü Miriam'a. Kız ellerini delikanlının vücudunda çabucak gezdirdi.

«Çok güzel bir yapın var,» dedi.

Delikanlı güldü. Miriam'ın dokunmasıyla kanı bir

alev dalgası olmuştu. Ama kız bütün bunlardan habersizdi. Ayrıca bir nesne olabilirdi Paul. Onun erkek olduğunu bir türlü kabul edemedi Miriam.

Paul bisikletinin lambasını yaktı. Bisikleti çevirip onardığı lastiğin sağlamlığını denemek için yerde zıplattı ve ceketini giyip ilikledi.

«Olmuş,» dedi.

Miriam bozuk olduğunu bildiği frenleri deniyordu.

«Bunları yaptırttın mı?»

«Hayır.»

«Neden?»

«Arka fren tutuyor azıcık.»

«Ama tehlikeli.»

«Ayağımı kullanırım.»

«Onartman gerek.»

«Merak etme. Yarın Edgar'la çaya gelsenize.»

«Gelelim mi?»

«Gelin ya! Dörtte filan. Ben sizi yoldan karşılarım.»

«Pekâlâ.»

Miriam sevinmişti. Karanlık avludan geçip bahçe kapısına doğru yürüdüler. Perdesiz mutfak penceresinden Bay ve Bayan Leivers'in sıcak görüntüleri seçilebiliyordu. Her şey pek cana yakındı. Çam ağaçlarıyla bezenmiş yol önlerinde uzanıyordu.

Paul bisikletine atlayarak, «Yarın görüşürüz,» dedi.

«Dikkatli ol, olmaz mı?»

«Peki.»

Ama Paul'un sesi, daha şimdiden karanlıkların içinden geliyordu. Bisikletin fenerinin ışığını bir süre kayboluncaya dek gözleriyle izledi. Sonra yavaş yavaş geri döndü. Orion* ve köpeği ormanın üzerinde bir yanıp

(*) Orion, avcı takımyıldızı olarak bilinir.

bir sönüyordu. Bunun dışında her yan karanlık ve sessizdi. Yalnızca ahırlardan sığırların soluğu geliyordu. Miriam, Paul'un o gece sağ salım evine ulaşabilmesi için uzun uzun dua etti. Aslında çoğu kez Paul ayrıldıktan sonra kızcağız aynı endişeye kapılırdı.

Paul bayır aşağı bisikletiyle uçuyordu sanki. Yollar kaygandı ve delikanlı da pedal çevirmeden bisikleti kendi haline bırakmıştı. Altındaki makinenin tepenin daha sarp ikinci bayırını da geride bıraktığını hissedince Paul bayağı keyiflendi. «İşte aldık başımızı gidiyoruz,» dedi. Aslında bu kadar hızlı sürmek tehlikeliydi; çünkü aşağıda karanlık dar dönemeçler vardı, ayrıca bira fiçıları taşıyan, yarı uykulu, sarhoş arabacılara da çarpmak olasıydı. Altındaki bisiklet emrine girmişti ve Paul müthiş memnundu bu durumdan. Kendimi kayıtsızca tehlikeye atma, bir anlamda, erkeklerin sevdikleri kadından öç almalarıdır. Değerleri yeterince bilinmediği için, kendilerini yok etmekle sevdikleri kadını her şeyden yoksun bırakabileceklerini hesaplarlar.

Gölün üzerindeki yıldızlar çekirge gibi hopluyorlardı, karanlıkta parlayıveren gümüş gibi. Sonra eve varmadan önceki dik yokuş gözüktü.

Delikanlı annesine taneli bir funda dalı getirmişti. Bunu masanın üzerine atarak, «Anne, bak!» dedi.

Bayan Morel, her zamanki gibi yalnız başına oturmuş kitap okuyordu. Daldan yana şöyle bir nazar atarak, «Hı!» dedi ve gene kitabına döndü.

«Ne güzel değil mi?»

«Evet.»

Paul annesinin kendisine kızgın olduğunun farkındaydı. Biraz bekledi ve «Edgar'la Miriam yarın çaya geliyorlar,» dedi.

Ses seda çıkmadı Bayan Morel'den.

«Kızmadın ya?»

Annesi hâlâ sesini çıkarmıyordu.

«Yoksa kızdın mı?»

«Kızıp kızmadığımı sen pekâlâ bilirsin.»

«Niçin kızdığını anlayamıyorum. Onlar beni çoğu kez yemeğe alıkoyuyorlar.»

«Evet, doğru.»

«Öyleyse sen onlara bir fincan çayı neden çok görüyorsun?»

«Kime çayı çok görüyormuşum ben?»

«Niçin böyle aksisin?»

«Yeter artık. Kapatalım bu konuyu. Onu çaya davet etmişsin. Tamam. Gelecek o da! Fazla lafa gerek yok.»

Paul annesine bayağı sinirlenmişti. Onun itirazının Miriam'a karşı olduğunu biliyordu. Çizmelerini çıkarıp bir köşeye fırlattı ve gitti yattı.

Ertesi gün ikindide Paul arkadaşlarını yoldan karşılamaya çıktı. Gelişlerini uzaktan görünce sevinmişti. Dört sularında eve vardılar. Her yer pazar gününün temizliği, dinginliği içindeydi. Bayan Morel kara giysisinin önüne bir de kara önlük takmıştı. Konukları karşılamak üzere ayağa kalktı. Edgar'a yakınlık gösteriyordu, ama Miriam'a buz gibi davrandı, hatta biraz da diş biler gibiydi. Oysa Paul, Miriam'a kahverengi kaşmir giysisinin pek yakıştığını düşünmüştü.

Çay hazırlıklarında annesine yardım etti. Miriam da yardım önermeyi istedi, ama korktu. Paul'un eviyle gerçekten koltukları kabarıyordu. Şu aralarda sanki bir farklılığı söz konusuydu. Sandalyeler tahtadandı, divan da eskiydi, ama şöminenin önündeki kilim ve yastıklar sıcacıktı. Duvardaki resimler zevkli röprodüksiyonlardan seçilmişti. Her şey sadeydi ve yığınla kitap vardı etrafta. Hem Paul hem Miriam evleriyle övünürlerdi, çünkü ikisinin de evi, gösterişsiz de olsa, bir yuvanın bütün sıcaklığına sahipti. Paul'un sonra masalarıyla göğsü

kabarırdı, porselenler şirindi, masa örtüsü güzeldi. Evet kaşıklar gümüşten, bıçak sapları da fildişinden değildi. Ama ne zararı vardı, her şey güzel gözüküyordu. Bayan Morel çocuklarını yetiştirirken her şeyi çok iyi ayarlayıp işlerin tıklarında gitmesini sağlamıştı.

Miriam kitaplardan söz açtı. Her zaman seçtiği bir konuydu bu. Ama Bayan Morel pek ona yüz vermedi ve Edgar'la konuşmayı yeğledi.

Önceleri Edgar ile Miriam, Bayan Morel'in kilise sırasına giderlerdi. Morel meyhaneyi yeğlediği için hiçbir zaman kiliseye gitmesi söz konusu değildi. Kendi çapında ufak tefek bir önder gibi kilisedeki sırasının başında Bayan Morel oturur, öteki uçta Paul bulunurdu. Önceleri Miriam, Paul'un yanındaydı. O zamanlar kiliseyi evleri sayıyorlardı. Koyu renk sıraları, ince zarif sütunları ve çiçekleriyle şirin bir yerdı kilise. Paul'un çocukluğundan beri aynı yüzler aynı yerlerde otururlardı. Bir buçuk saat kadar bir yanda Miriam, bir yanda annesi olmak üzere bu iki yakın insanın burada tapınma yerinin sihri içinde birleşmeleri Paul açısından çok tatlı yatıştırıcı bir şeydi. Bu koşullar altında Paul hemen-cekik havaya ısınır, neşelenir ve eni konu dine bağlanırdı. Kilise'den sonra Paul, Miriam'la birlikte eve dönerken Bayan Morel akşamüstünü eski arkadaşı Bayan Burns ile birlikte geçirirdi. Paul pazar akşamı Edgar ve Miriam'la birlikte yaptığı yürüyüşlerde çok canlı olurdu. Gece, ocakların, hep yanan fenerlerin, kapkara yüksek çark dingillerinin, dizi dizi kömür vagonlarının. hava deliklerinde yavaş yavaş gölge gibi dönen pervanelerin yanından geçerken Miriam'ın heyecanlı heyecanlı, biraz da çekilmez bir durumda ona döneceğini düşünmekten kendini alıkoyamazdı.

Morel'lerin sırasında Miriam fazla oturmazdı. Babası Leivers ailesi için, bir kez daha bir sıra ayırttı. Mo-

rel'lerinkin tam karşısında küçük galerinin tam altındaydı. Paul'la annesi kiliseye geldiklerinde Leivers'lerin sırasını hep bomboş bulurlardı. Miriam'ın gelemeyeceği korkusuyla delikanlı sabırsızlanırdı. Bir kere evleri çok uzaktı, üstelik yağmurlu çamurlu pazarlar birbirini izliyordu. Sonra gerçekten oldukça geç bir saatte uzun adımlarıyla sanki koşarak gelirdi. Başı öndeydi, yüzü de koyu yeşil kadife şapkasının altında gizlenmiş gibiydi. Karşıda oturduğu için yüzü aslında hep gölgede kalıyordu. Bununla birlikte Miriam'ı yerinde otururken görmek delikanlının ruhunu alevlendirir, canına can katardı. Annesinin duruma egemen olduğunu görünce aynı mutluluğu, övücü ya da heyecanı duymuyordu, bu daha harika, ama insani duygulardan daha uzak, acılı bir yoğunlukla bezenmiş sanki hiçbir zaman ulaşamayacağı bir şeydi.

Bu sıralarda Paul dinsel inançlara bağlılığını, sorgulamaya başlamıştı. O yirmi birindeydi. Miriam ise yirmisinde. İlkbahardan korkmaya başlamıştı; Paul vahşileşiyor, onu çok incitiyordu. Sonuna kadar acımasızca inançlarını yerle bir etmişti. Edgar durumdan memnundu. Çünkü doğuştan serinkanlı ve eleştirici bir tavrı vardı. Ama Miriam acılar içinde kıvranıyordu; çünkü bıçak gibi keskin bir zekâyâ sahip olan sevdiği adam onun kolu kanadı, dünya üzerinde bulunuşunun tek nedeni, dinini incelemeye koyulmuştu. Gözünün yaşına bakmıyordu Paul. Acımasızdı. Yalnız olduklarında sanki kızcağızın ruhunu öldürmek istemiş gibi Paul daha da sertleşiyordu. Delikanlı Miriam'ı sersemletinceye dek inançlarını yerden yere vurdu.

Paul arkadaşlarını geçirmeye çıktığında Bayan Morel, «Bu kız oğlumu benden uzaklaştırdıkça için için seviniyor,» diye kendi kendine düşündü. «Başkaları gibi değil bu kız. Bana hiçbir pay bırakmaya niyeti yok.

Oğlanı kendine çekip yiyip bitirecek, geriye hiçbir şey bırakmayacak. İradesini sömürecek, erkekliğini yok edecek, tamamen kendisine tutsak edip çıkacak.» İşte bu düşünceler içinde Bayan Morel acı acı kendi kendine çırpınıyor, hayıflanıyordu.

Paul, Miriam'la yürüyüşten eve döndüğünde geçirdiği işkenceyle vahşileşmişti sanki. Dudaklarını ısırarak, yumruklarını sıkmış, çabuk çabuk yürüyordu. Sonra karşısına çıkan bir çite yaslanıyor, bir süre kıpırdamadan duruyordu. Önünde karanlıktan büyük bir boşluk vardı. Ayrıca kara yamaçlarda tek tük ışık pırıltıları ve gecenin en dip noktasında ocağın göz kamaştırıcı ışığı görölüyordu. Her şeye dehşetli bir tekinsizlik havası egemendi. Neden bu kadar perişandı, şaşkındı, kıpırdayacak hali yoktu? Annesi niçin evde oturmuş kendini yiyip bitiriyordu? Paul onun gerçekten acı çektiğinin farkındaydı. Ama niçin? Sonra neden annesi aklına geldiğinde Miriam'dan nefret ediyor, kızcağıza karşı acımasızca davranıyordu? Gerçekten annesinin acı çekmesinin nedeni Miriam ise, gayet rahatlıkla ondan nefret edebilirdi. Neden bu kızcağız onu kendinden emin olmayan, ikircikli ve kişiliksiz biriymiş gibi hissetmesine yol açıyordu? Sanki o üstüne yürüyen dev karanlığa karşı güçlü ve yeterli bir kalkana sahip değilmiş gibi. Nasıl nefret ediyordu Miriam'dan! Ama sonra birdenbire gelen sevecenlikle yumuşak başlılığına ne demek gerekirdi?

Ansızın dalıp eve doğru koşmaya başladı. Eve vardığında annesi yüzünde çektiği acının izlerini gördü, ama bir şey söylemedi. Ama Paul onu konuşturmaya karardı. Annesi Miriam'la bu denli ileri gitmesinden dolayı kızgındı.

Umutsuz bir hava içinde, «Niçin onu sevmiyorsun, anne?» diye haykırdı.

Annesi acınacak bir tonla, «Bilmiyorum oğlum,» diye karşılık verdi. «Çok gayret ettim; beceremedim, elimde değil.»

Paul kendini bu iki kadın arasında çok sıkıntılı ve umutsuz hissetti.

Baharda durum daha da kötüleşti. Çok değişkenleşti; hem hassas, hem de acımasız olabiliyordu. Bu yüzden Miriam'dan uzak durmaya karar verdi. Ama Miriam'ın onun yolunu beklediği saatler vardı. Bunlar gelip çattınca annesi onun ne denli huzursuzlaştığını yakından görüyordu. İşine devam edemiyor, eli kolu bağlanıyordu. Sanki onun ruhunu Willey Çiftliği'ne doğru çeken bir şey vardı. Böyle zamanlarda bir şey söylemeden şapkasını alıp kendini dışarı atıyor ve yolda yürürken annesinin etkisinden kurtulduğu için derin bir nefes alıyordu. Ama gene Miriam'la birlikte olduklarında kızcağızı incitmekten geri kalmıyordu.

Mart ayında bir gün Nethermere rezervuarının kıyısında uzanmıştı, Miriam da yanbaşında oturuyordu. Pırıl pırıl mavili beyazlı bir gündü. Göz alıcı parlaklıkta büyük bulutlar gökyüzünde salınıyor, suyun üzerine renksiz gölgeler düşürüyordu. Bulutsuz bölümler temiz, serin bir mavilikteydi. Paul otların arasına sırtüstü uzanmış, gökyüzünü seyrediyordu. Miriam'a bakamıyordu, çünkü kızcağızın onu istediğini biliyor ve buna karşı kendini tutmaya çalışıyordu. Hep kendini çekmeye çabaladı. Ona tutku denen şeyi, sevecenliği vermek istiyordu, ama beceremedi. Miriam'ın aslında onun kendini değil ruhunu istediğini farkettiler. Onları bağlayan aralarındaki bir kanal sayesinde tüm gücünün ve enerjisinin Miriam tarafından emildiğini hissediyordu. Kız onu bir erkek olarak arzulamıyor, onunla bir erkekle kadın birleşmesi gibi bir şeyi düşünmüyordu. Yalnızca Paul'un bütün benliğine sahip çıkmak istiyordu. Paul'un

hassasiyeti bir çılgınlığa dönüşmüştü, sanki bir uyuşturucunun verebileceği keyif gibi büyülenmişti delikanlı.

Michelangelo'yu tartışıyordu. Paul'u dinlerken Miriam'a, yaşamın özüne, kıpır kıpır bir hücreye, dokunmuş gibi gelirdi. Duyulabilecek en yoğun doygunluk hissiydi bu. Sonunda da korkuya kapılmıştı kızcağız. Delikanlı, ona karşı duyduklarının tam bilincinde, sesiyle onu yavaş yavaş ürkütmeye başlamıştı. Dengeli, ölçülü bir sestti bu; ama trans halindeymiş gibi acımasız bir tondaydı.

Miriam elini Paul'un alnına koyarak alçak sesle yalvardı:

«Konuşma artık, yeter.»

Kıpırdamadan yatıyordu. Kılını kıpırdatacak hali yok gibiydi. Gövdesi bir yerde çöpe atılmıştı sanki.

«Neden? Bıktın mı konuşmamdan?»

«Evet. Ayrıca seni çok yoruyor.»

Paul hafifçe güldü. Bir şeyin farkına varmıştı.

«Oysa sen beni hep konuşmam için yüreklendirirdin,» dedi.

«Seni yormak istemiyorum.»

«Çok ileri gittiğini fark edip, daha fazla dayanamayacağını anladıktan sonra değil mi? Senin bilinçdışı benliğinde bunu benden isteyen bir yan var. Herhalde bende de var.»

O cansız konuyla konuşmasını sürdürdü. «Sana anlatacaklarım yerine bir beni isteyebilseydin...»

Kız acı acı, «Ben ha?» diye güldü. «Ben seni istesem ne çıkacak? Sen kendini bana verir misin sanki?»

Paul, «Demek bütün kabahat bende!» diyerek toparlanıp ayağa kalktı ve havadan sudan konuşmaya başladı. Vücudu yok olmuştu sanki, safi ruhtan başka bir şey değildi. Başına gelenlerden dolayı tam açıkla-

yamadığı bir biçimde nefret ediyordu Miriam'dan. Kendinde de kabahat bulunduğunu biliyordu, ama bu Miriam'a karşı hınç duymasına engel olmuyordu.

Bir akşamüstü eve doğru birlikte yürümüşlerdi. Ormana kadar uzanan çayırın kenarında duruyorlar, ayrılamıyorlardı birbirlerinden. Yıldızlar görüldüğünde bulutlar kenetlenmişti. Kendilerinin takımyıldızı Orion'u batıya sarkar bir biçimde seçebildiler. Kümedeki yıldızların çoğu yanıp sönüyor; ama köpeğe benzeyen takım köpük gibi bulutların arkasından geçmeye çabalıyordu.

Paul'la Miriam için takımyıldızlar arasında Orion'un önemi büyüktü. Saatlerce ona tuhaf ve oldukça duygusal bir biçimde baktıktan sonra kendilerini kümedeki her bir yıldızın içinde yaşıyormuş gibi hissettiler. O gece Paul oldukça huysuz ve tersti. Orion'a sıradan bir takımyıldız olarak bakıyordu. Onun çekiciliği ve büyüüne karşı bayrak açmıştı. Miriam sevgilisinin içine girdiği havayı yakından izliyordu. Ama delikanlı ayrılma anı gelinceye kadar kendini ele verebilecek bir söz etmedi. Paul'un hüzünlü çatık kaşlarla süzdüğü bulutlar toplanmıştı ve arkalarında koca takımyıldız hâlâ hopluyor olmalıydı.

Ertesi gün Paul'larda Miriam'ın da çağrılmış olduğu küçük bir parti vardı.

Paul, «Seni karşılamaya gelmeyeceğim,» dedi.

Miriam hafif sesle, «Ya, pekâlâ; yollara çıkmak hoş değildir zaten,» diye karşılık verdi.

«Hayır, ondan değil. Bizimkiler istemiyorlar. Dediklerine göre sana verdiğim önem, onlara gösterdiğimden, çok fazlaymış. Anlıyorsun değil mi? Aramızdaki ilişki yalnızca arkadaşlık.»

Miriam şaşırmış ve onun hesabına da üzülmüştü. Durum Paul'a bayağı pahalıya oturmuştu. Onu daha utandırmamak için kızcağız hemen ayrıldı. Yolda yürür.

ken incecikten bir yağmur yüzüne çarpıyordu. Gerçekten çok incinmişti. Borusunu öttüren herkese kapılması mı gerekirdi Paul'un? Bundan ötürü Paul'a çok kızılıyordu. Sonra yüreğinin derinliklerinde bir yerde Paul'un ondan kaçmak istediğini hissetti. Böyle bir şeyi kabul edemezdi. Acıdı delikanlıya.

Bu sırada Paul'un Jordan'ın fabrikasında, durumu çok iyileşmişti. Bay Pappleworth kendi başına iş kurmak üzere ayrılmış, Paul da böylelikle bölüm şefliğine yükseltilmişti. Yıl sonunda işler iyi giderse ücreti otuz şiline çıkacaktı.

Hâlâ cuma akşamları Miriam Fransızca çalışmak üzere onlara geliyordu. Oysa Paul, Willey Çiftliği'ne o kadar gitmiyordu. Miriam eğitiminin sonuna yaklaştığını düşünerek üzölmeye başlamıştı. Üstelik aralarındaki anlaşmazlıklara rağmen birlikte olmaya can atıyorlardı. Birlikte Balzac okumuşlar, kompozisyonlar yazmışlardı. Kendilerini bayağı kültürlü hissediyorlardı.

Cuma gecesi madencilerin haftalıklarının hesabının göröldüğü geceydi.* Morel, arkadaşlarının arzusuna göre, madende kendi bulundukları hücreden gelen hasılatı ya Bretty'deki New Inn adlı birahane, ya da evinde paylaşırdı. Şimdilerde Barker ağzına içki koymamaya başladığı Morel'in evinde toplanıp hesap görüyorlardı.

Başka bir yerde öğretmenlik yapan Annie yeniden eve dönmüştü. Hâlâ erkek gibi tavırları vardı, nişanlanmıştı ve yakında evlenecekti. Paul resme vermişti kendini.

Haftalık kazancın düşük olduğı zamanların dışın-

(*) Buradan başlayarak bu bölümün sonuna kadar anlatılan olaylar Lawrence'in 1909'da yazdığı ilk oyunu *Bir Madencinin Cuma Gecesi*'nin (A Collier's Friday Night) hammaddesini de oluşturmuştur.

da Morel'in cuma akşamları keyfi yerinde olurdu. Yemeği biter bitmez koşuşmaya başlar, yıkanmak üzere hazırlanırdı. Erkekler hesap görürken kadınların bulunmaması terbiye gereği idi. Kadınların erkeklere özgü âdetlerden biri olan hesap görme işine gizli gizli karışmaları ya da paylaştırılan haftalık hasılatın tam miktarını bilmeleri söz konusu değildi. Babası mutfağın bulaşık yıkanan bölümünde arkadaşlarıyla ipe sapa gelmez laflar ederken Annie komşulardan birine vakit geçirmeye gitmişti. Bayan Morel fırındaki yemeğiyle meşguldü.

Morel köpürerek, «Kapa şu kapıyı,» diye bağırdı. Annie kapıyı çarparak çıktı gitti.

Morel yüzü gözü sabunluyken bir tehdit savurdu: «Ben burda yıkanırken o kapı bi'daa açılırsa çeneni darmada'an ederim!» Paul'la annesinin bunu duyduğunda kaşları çatıldı.

Çok geçmeden Morel, bulaşıkhaneden koşarak çıktı geldi. Ellerinden hâlâ sabunlu sular damlıyordu, bir yandan da soğuktan titriyordu.

«Hey, efendiler!» diye gene bağırdı: «Havlum nerde benim?»

Havlu sıcak durması için ateşin önünde duran bir sandalyeye konmuş olmasaydı yaygarayı koparıp tehditlerin dozunu arttıracaktı. Islak yerlerini kurutmak üzere kızgın fırın ateşinin önüne çömeldi.

«Üf! Üf!» diye soğuktan titriyormuş gibi sesler çıkardı.

«Kendine gel be adam. Çocukluk etme!» dedi Bayan Morel. «Hiç soğuk değil.»

«O bulaşık'anede yıkanmak'çin çırılçıplak soyun da görelim bak'im,» dedi madenci. Bir yandan da saçlarını ovuşturuyordu. «Buzhane olmuş orası.»

Karısı, «Ben bu kadar yaygara koparmazdım,» diye karşılık verdi.

«Hadi canım! İçeri girsen en nazlı yanın bi kapı kolu kadar cansızlaşır.»

Paul merakla, «Neden kapı kolu gibi de başka bir şey gibi değil?» diye sordu.

«Bilmem, öyle derler,» dedi babası. «Ama senin şu bulaşık'anende öyle bir ceryan var ki, bir estiğinde beş çubuklu bahçe kapısından geçiyormuş gibi kaburgalarına işliyor insanın.»

Bayan Morel, «Senin kaburgalarından pek kolay geçmez,» dedi.

Morel pişman olmuş gibi vücuduna bir göz attı.

«Ben mi?» diye haykırdı. «Sıska bi' tavşandan başka bir şeye benzemiyorum. Kemiklerim çıkmış durumda.»

Karısı hemen yapıştırdı: «Kemiklerin nerende çıkmış, bilmek isterim.»

«Herrr tarafımda. Bir çuval çıraya döndüm çıktım.»

Bayan Morel güldü. Hâlâ gövdesi dinç görünüyordu. bir dirhem yağ yoktu, kaslar yerindeydi. Pürüzsüz, düz bir teni vardı. Gövdesi yirmi sekizindeki birinin yerine geçebilirdi; ama hem göğsü çok kılıydı, hem de kömür tozunun tenine işlediği noktalarda döğme yaptırılmış gibi biraz fazla sayıda mavi iz vardı. Morel telaşla vücudunu şöyle bir yokladı. Hiçbir zaman şişmanlamayacağı için bir deri bir kemik kalmış sıçan kadar sıska olduğu inancına saplanmıştı.

Paul babasının kırık tırnaklı, yaralı bereli, kalın esmer tenli elleriyle vücudunun pürüzsüz yüzeyini ovuştururken bir uyumsuzluk dikkatini çekti. Gerçekten gövdesiyle elleri sanki aynı etten oluşmuştu.

«Sanırım,» dedi babasına, «bir zamanlar bayağı formundaymışın?»

Madenci, bir çocuk gibi ürkek ve çekingen bakışlarla etrafını süzerek, «Ya!» diye haykırdı.

Bayan Morel de söze karıştı: «Elbette formundaydı,» dedi.

«Eğer başını deliklerin en küçüğüne sokması gerekmiş gibi kendini oradan oraya atmamış olsaydı...»

Morel, «Ben mi?» diye avazı çıktığı kadar bağırdı. «Benim mi vücudum formundaymış? Hiçbir zaman iskeletten başka bi'sey de'ildim ben.»

«Adam, kendine gel,» diye bağırdı annesi. «Bu kadar mızımlılığın gereği yok.»

«Saçmalama, sen zaten beni tanımadın ki, ben hep çöküşümü dışardan da göstermişimdir.»

Bayan Morel oturdu ve gülmeye başladı.

«Senin demir gibi bir yapın vardı,» dedi. «Eğer gövde tek önemli şey olsaydı işin başında seninkinden daha iyisi düşünülemezdi.» Ansızın Paul'a döndü ve kocasının bir zamanlar yakışıklı halini taklit etmek üzere kendini hazırlayarak, «Onu gençken görmeliydin Paul,» diye bağırdı.

Morel çekingen çekingen karısını seyrediyordu. Onun kendisine karşı tutkusunu yeniden hissetti. Bir an için kadının içi tutuşmuştu sanki. Morel çekingendi, biraz korkmuştu ve alçak gönüllüydü. Ama gene de içindeki o eski alevi hissedebildi. Sonra doğal olarak bunca yıldır yaptığı yıkımı düşündü. Sanki hop oturup hop kalktı, kaçmak istiyordu bu yıkıntıdan.

«Ver benim sabunlanma bezimi,» dedi karısına.

Bayan Morel iyice sabunlanmış bir bez getirip kocasının sırtında şaplattı. Adamcağız yerinden zıpladı.

«Seni gidi yaramaz pis kadın seni! İnsanın gözünü ölüm gibi korkutuyorsun,» diye bağırdı.

Bayan Morel kocasının sırtını yıkarken gülerek

«Semender* olmalıydın sen,» dedi. Aslında Bayan Morel'in, sırt yıkamak gibi, kocasının özel bir işine karışması seyrek gerçekleşebilecek bir şeydi. Çocuklar yapardı böyle şeyleri.

«Öteki dünya senin için yeter derecede sıcak olma-yacak,» diye ekledi.

«Tabi,» dedi Morel. «Cereyanlı bile geldiğini gör'ceksin.»

Kadıncağz sözünü bitirmişti. Kocasının sırtını baş-tan savma kuruladı ve yukarı çıkıp elinde ev pantolon-larıyla indi. Morel kurulanınca sırtına gömleğini geçir-di. Sonra yüzü pırıl pırıl pembeleşti, saçları kabarıktı ve pazen gömleğini ocakta giydiği pantolonunun üstüne çıkartmıştı. Ateşin önünde biraz sonra giyeceği giysileri ısıtmaya çalışıyordu. Çevirdi giysileri, ters yüz etti ve neredeyse yakacaktı.

«Kendine gel, adam!» diye bağırdı Bayan Morel. «Giyinsene!»

«Sen bir tekne dolusu su kadar dondurucu olan külotlu pantolonu geçirir misin ayağına?»

Sonunda ocakta giydiği pantolonunu çıkarttı ve kapkara giyindi. Ateşin önündeki halıda görmüştü işini, hiç çekinmeden; Annie ve yakın arkadaşlarının bulun-duğu bir ortamda da giyinebilirdi Morel.

Bayan Morel fırındaki ekmekleri çevirdi. Sonra bir köşede kızıl toprak bir kâsenin içinde duran, hamurdan bir parça daha alıp biçim verdi ve özel tavasının içine koydu. Bu arada Barker kapıyı çalmış ve içeri girmişti. Sessiz sedasız, ufak tefek, ama taş duvarı delip geçecek kadar güçlü yapılı biriydi Barker. Kısa kesilmiş saçla-rıyla kafasının biçimi kemikliydi. Genellikle bütün ma-

(*) Bu sürüngenlerin ateşe karşı dayanıklı olduklarına inanılır.

denciler gibi rengi uçuktu, ama sağlıklıydı ve çivi gibiydi.

Bayan Morel'e, «İyi akşamlar,» dedi ve içini çekerek sandalyenin birine oturdu.

Bayan Morel içtenlikle, «İyi akşamlar,» diye karşılık verdi.

Morel, «Epey yol tepmişsin,» dedi.

Barker, «Galiba farkında olmadan,» dedi.

Pek kendini göstermeyen erkeklerin her zaman yaptığı gibi Bayan Morel'in mutfağında bir köşeye ilişti.

Bayan Morel, Barker'a, «Hanım nasıl?» diye sordu.

Aslında Barker bir süre önce, «Üçüncüyü bekliyoruz,» demişti.

Başını ovuşturarak, «Eh,» dedi, «şöyle böyle. idare ediyor işte.»

Bayan Morel, «Bakalım ne zaman olacak?» dedi.

«Artık her an olabilir. Hiç şaşırırmam.»

«Şimdiye kadar kadıncağız iyi gitti, değil mi?»

«Evet, evet, gayet iyi.»

«Şükürler olsun. Çünkü bünyesi o kadar dayanıklı değildir.»

«Doğru. Ben de bugün salakça bir iş yaptım.»

«Nedir o?»

Bayan Morel, Barker'ın pek öyle düşüncesizce bir şey yapmayacağını bilirdi.

«Pazar torbamı almadan çıkmışım.»

«Benimkini alın.»

«Olmaz. Sizin kullanmanız gerekebilir.»

«Hayır, hayır! Ben fileyle alışverişe çıkarım.»

Bayan Morel bu ufak tefek madencinin cuma gecesinde haftalık et ve bakkaliye alışverişini yapmayı kafasına koyduğunu anladı ve hayran oldu adamcağıza.

Dayanamayıp kendi kocasına, «Bak, Barker ufak tefek ama senden on kez daha iyi bir insan,» dedi.

Tam o anda Wesson içeri girdi. Sıska ve biraz çıtkırıldım görünümlü gibiydi. Yedi çocuk sahibi olmasına rağmen çocuksu denebilecek derecede açık yürekliydi ve yüzünde biraz aptalca sırtkan bir ifade vardı. Ama karısı ateşli bir kadındı.

Soğukça sırtarak, «Görüyorum benden önce başlamışsınız,» dedi.

Barker, «Öyle,» diye karşılık verdi.

Yeni gelen adamcağız kasketini ve koca yün atkısını çıkarttı. Sivri burnu kıpkırmızı olmuştu.

Bayan Morel, «Üşümüşsünüz, Bay Wesson,» dedi. «Soğuk biraz ısıyor sanki.»

«Ateşe yakın gelin öyleyse.»

«Hayır, olduğum yer iyi.»

İki madenci de ateşten uzak durmuştu. Ocağın önüne gelmeye pek yanaşmadılar; çünkü burası aileye kutsal bir yerdi.

Morel neşeli neşeli, «Şuraya koltuğa gel,» diye bağırdı.

«Hayır teşekkürler, burası da iyi.»

Bayan Morel, «Gelin ne olur,» diye ısrar etti.

Wesson kalktı, istemeye istemeye gidip Morel'in koltuğunun bir köşesine ilişti. Bu kadar teklifsizlik biraz fazlaydı, ama ateşin sıcaklığı adamcağızı enikonu rahatlatmış, mutlu kılmıştı.

Bayan Morel, «Şu göğsünüz nasıl sizin?» diye sordu.

Wesson o hafif parıldayan mavi gözleriyle yeniden gülümsedi: «Eh, söyle böyle, idare ediyor.»

Barker, «Evet,» diye hemen ekledi. «İçinde güm güm öten bir çingirak var.»

Bayan Morel, «Şiyt» diye bir ses çıkarttı. Barker'ın

kısa kesmesini ister gibiydi. Wesson'a sordu: «O iç fanılayı diktirttiniz mi?»

Adamcağız gülümseyerek, «Daha olmadı,» dedi.

«Bir an önce neden yaptırtmıyorsunuz?»

«Yakında olacak.»

Barker, «Tabii canım kıyamet gününde hazır olur,» dedi.

Wesson aslında Barker ve Morel'i biraz sinirlendiriyordu. Adamcağızın elinde olmayan bu durum nedense her ikisini de gerçekten kaba olmaya sürüklemişti.

Morel hazır olduklarında para torbasını Paul'a uzatarak alçak gönüllülükle: «Say bakalım oğlum,» dedi.

Önündeki kitapların, kalemlerin başından telaşla kaikan Paul torbayı masanın üzerine boşalttı. Beş sterlinlik torbanın içinde gümüşler, altın liralara ve bozukluklar vardı. Delikanlı parayı çabucak saydı. Kömür miktarını gösteren kâğıtlarla karşılaştırıp payları düzenledi. Sonra Barker da kömür miktarını gösteren kâğıtlara göz attı.

Bayan Morel yukarı çıkmıştı. Adamların üçü de masaya geldi. Morel evin reisi olarak sırtını ocağa vermiş, koltuğuna kurulmuştu. Ötekilerin oturduğu yerler pek sıcak değildi. Hiçbiri saymadı parayı.

«Simpson'un payı ne kadar demiştik?» diye sordu Morel. Bu gündüzcü işçinin hasılatıyla ilgili olarak aralarında karşılıklı itirazlar içinde bir iki dakika tartıştılar. Sonra bir miktar para bir kenara ayrıldı.

«Peki, Bill Naylor'un ki ne kadardı?»

Bir miktar para daha ayrıldı.

Sonra Wesson, kumpanyanın kira evinde oturduğu için, toplam paradan kira bedeli çıkarıldı ve Morel'le Barker dörder buçuk şilin aldı. Morel'in bölümündeki kömürün taşıma gideri olarak Barker'la Wesson'a dör-

der şilin düştü. Gerisi kolay hesaplandı. Morel önce altın liralari, sonra gümüş yarım kuronlari, en son olarak şilinleri dağıttı. Geride paylaştırılamayacak bir miktar kaldığında Morel bunu içki ısmarlama parası olarak cebine attı.

Sonra üç adam birlikte kalkıp çıktı. Morel karısı yukarıdan ininceye kadar evden seğırtip gitmişti. Bayan Morel sokak kapısının kapandığını duydu ve aşağıya indi. Fırındaki ekmeklere acele bir göz atıp masanın üstünde duran parayı gördü. Paul bu ara resim yapmakla meşguldü. Ama şimdi haftalık ev giderlerini karşılayacak parayı sayarken annesinin küplere bindiğini hissetmeye başlamıştı. Annesi, «Tü, tü!» diye birtakım sesler çıkarıyordu.

Delikanlının kaşları çatıldı. Annesinin öfkeli olduğunu bildiği zamanlarda hiçbir iş yapamazdı. Bayan Morel parayı yeniden saydı.

«Topu topu yirmi beş şilin!» diye haykırdı. «Tamamı ne kadardı bunun?»

Paul oldukça tedirgin, «On pound ve on bir şilin,» dedi. İşin nereye varabileceğini kestiriyordu.

«Ya! Bir de bana çıkarıp sadaka gibi yirmi beş şilinle dernek yardım parasını* veriyor. Ben onu bilirim. Şimdi artık sen çalışıyorsun ya, beyefendi ev giderlerini karşılamasa da olur sanıyor. Şimdi parasını yalnızca zıkkımlanmak için kullanacağını hesaphıyor. Ben ona gösteririm, dünyanın kaç bucak olduğunu.»

(*) Burada söz konusu olan dernek Friendly Society denilen Quaker mezhebinin bir yardımlaşma kurumudur. 17. yy.'da George Fox tarafından kurulan Protestan mezhebindekiler birbirlerine Friend (kardeş) diye hitap ederler. Geleneksel tapınma biçimlerine karşı çıkan Kuveykırlar hem insansever (Philantropist), hem de savaş aleyhtarlarıdır (Pacifist). Pek dine bağlı sayılamayacak. Morel'in ancak böyle bir dernekle ilişkisi olması kanımızca şaşırtıcı gelmemeli.

Paul, «Anne, artık yeter!» diye bağırdı.

«Neymiş yeter olan, söyle bakalım?»

«Kes artık bu konuyu. Çalışıyorum.»

Kadıncağzı sustu.

Biraz sonra, «Senin için hava hoş!» diye söylendi.

«Ama bu kadar parayla evi ben nasıl çevireceğim?»

«Tamam ama söylenip durmakla durum değişmiyor ki!»

«Sen benim yerimde olsan ne yapardın, söyle bakalım?»

«Biraz sabret. Aylığımı ben sana veririm. Babamın da canı cehennemem...»

Paul yeniden çalışmasına döndü, annesi de surat asarak başlığının sicimlerini bağladı. Delikanlı annesi endişelendiği zaman dayanamıyordu. Ama şimdi artık annesinin ona da söz hakkı vermesi gerektiğinde ısrar etmeye başlamıştı.

«Fırının üst gözündeki iki somun yirmi dakikada olur, sakın unutma,» diye oğlunu uyardı.

Paul, «Peki,» dedi, annesi de pazara alışverişe gitti.

Delikanlı yalnız kalınca çalışmasını sürdürdü. Ama kafası dağılmıştı bir kez. Kendini veremiyordu işine. Avludaki kapıya kulak kabarttı. Yediyi çeyrek geçe kapı hafifçe çalındı. Miriam içeri girdi.

«Yalnızsın galiba?» diye sordu.

«Evet.»

Kız kendi evindeymişçesine püsküllü İskoç beresini ve uzun paltosunu çıkarıp astı. Paul içinin ürperdiğini hissetti. Burası kendi evleri olabilirdi. Miriam sanki birlikte sahip oldukları eve gelmişti. Sonra kız yaklaşmış delikanlının omzunun üzerinden çizdiği resme baktı.

«Nedir bu?» diye sordu.

«Desen, süs malzemeleri ya da nakış için.»

Miriam miyop gözlerini kısıp desenleri süzdü. Kızın

onun olan her şeyi merakla inceler gibi içini dışına çıkarması delikanlıyı rahatsız etmişti. Kalkıp salona geçti ve bal rengi bohçalanmış bir keten parçasıyla geri döndü. Dikkatle açarak yere serdi. Gözlerinin önünde üzerine güllü bir desen çizilmiş bir perde ya da kapı perdesi vardı.

Kız, «Aman ne kadar güzel!» diye haykırdı.

Yerde ayakların önündeki yaygının koyu yeşil saplı, kızılımtrak güzel gülleri hem çok yalın hem de nedense şeytansı bir hava içinde gözüküyordu. Miriam diz çöktü, kara bukleleri boynuna dökülmüştü. Çalışmasının önünde kızın böyle kösnül duygularla çömelmesini seyrederken delikanlının yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı. Ansızın Miriam başını kaldırıp ona baktı.

«Neden bu resimde acımasız bir ifade var?» diye sordu.

«Nasıl?»

«Sanki acımasız bir havası var.»

Paul, «Orasını bilmem ama pekâlâ bir desen işte.» diyerek eserini büyük bir özenle katladı.

Miriam ağır ağır doğruldu, dalgındı.

«Ne yapacaksın bunu?» diye sordu.

«Liberty'nin* mağazasına göndereceğim. Annem için çizmiştim, ama sonra düşündüm, desenden gelecek para daha çok işe yarayacaktır.»

«Öyle,» dedi Miriam. Delikanlı biraz buruk ifadeyle konuşmuştu. Miriam ona hak verdi, çünkü kendisi olsa paraya zerre kadar önem vermezdi.

Paul kumaşı salona geri götürdü. Elinde daha

(*) Londra'nın perdelik ve döşemelik kumaş satan ünlü bir mağazası. 1875'te Sir Arthur Lasenby Liberty tarafından kurulan bu firmanın ortaya attığı Liberty stili, İngiltere bağlamında Art Nouveau akımının tümüyle eş anlamli olarak kullanılmaya başlanmıştır.

küçük bir parçayla dönüp Miriam'ın önüne koydu. Aynı deseni taşıyan bir yastık örtüsüydü bu.

«Senin için yaptım bunu,» dedi delikanlı.

Kız kumaşı titreyen ellerle okşamaya başladı. Hiç sesini çıkarmıyordu. Onun bu kadar hislenmesi delikanlıyı neredeyse güç durumunda bırakmıştı.

Birdenbire, «Aman Allahım, ekmekler!» diye bağırdı.

Fırının üst gözünden somunları çıkarttı, hızlı hızlı fiskeler atarak pişip pişmediklerine baktı. Tam pişmişlerdi. Ocak yerinin üzerinde ekmekleri soğumaya bıraktı ve bulaşıkhaneye geçti. Ellerini ıslatıp hamur teknesinin dibinde kalan hamuru özel tavaya aktardı. Miriam hâlâ örtüsünün üzerine titremekteydi. Delikanlı eline yapışmış hamurları sıyrarak, «Beğendin değil mi?» diye sordu.

Kız başını kaldırıp ona baktı, kara gözleri tümünden aşk alevi kesilmişti. Delikanlı gene epey rahatsız bir biçimde gülmeye çalıştı. Sonra desenini nasıl çizdiğini anlatmaya başladı. Yaptıkları üzerine Miriam'la konuşmak Paul'a son derece derin bir zevk veriyordu. Tüm tutkusunu, kanındaki bütün çılgınlık ateşini bu konuşma ilişkisine sindiriyordu. Konuşup, eserini nasıl tasarladığını belirttiğinde Miriam onun hayal gücünü besliyordu. Kızcağız rahme düşen cenini bir ananın fark edebilmesinden daha fazla bir şeyin bilincinde değildi. Ne olursa olsun bu durum ikisinin de canına can katıyordu.

Onlar konuşurken yirmi iki yaşlarında, ufak tefek, solgun benizli genç bir kadın içeriye girdi. Çukur gözlüydü, ama yüzünde acımasız bir hava vardı. Morel'lerin aile dostuydu.

Faul, «Paltonu çıkarsana, Beatrice,» dedi.

«Hayır, kalmaya niyetim yok.»

Miriam'la Paul kanepedeydiler, konuk da onların karşısındaki koltuğa ilişti. Miriam Paul'dan biraz uzaklaştı. Odanın içi sıcacıktı, taze ekmek kokuyordu. Esmer, kıtır kıtır somunlar ocak yerinin üstündeydi.

Beatrice hınzırca bir tonla, «Senin bu gece burada olacağını hiç ummazdım, Miriam Leivers!» dedi.

Miriam boğuk bir sesle, «Neden?» diye sordu.

Beatrice, «Dur bakalım, pabuçlarını görelim bir,» dedi.

Kızcağız rahatsızdı, ama kıpırdamıyordu.

Beatrice, «Göstermeyeceksen korkuyo'sun demektir,» diyerek güldü.

Miriam giysisinin altından ayaklarını uzattı. Çizmelerine bile o tuhaf, kararsız, dokunaklı hava sinmişti. Ne kadar da kendine güveni az, sıkılgan bir hali vardı Miriam'ın. Çizmeleri çamur içindeydi.

Beatrice, «Aman Yarabbi! Balçık içindesin!» diye bağırdı. «Kim temizliyor senin çizmelerini?»

«Kendim temizliyorum.»

«Öyleyse sen başına iç çıkarmışsın. Bu akşam bu havada beni buraya getirtebilmek için bir sürü erkeğin hatırı gerekirdi. Ama aşka çamur filan vız gelir, değil mi, Postle*, canım?»

Paul, «Inter alia,» diye karşılık verdi.

«Aman Yarabbim, böyle yabancı sözcükler mi patlatacaksın? 'Inter alia' ne demek Miriam?»

Son soruda ince bir alay havası vardı, ama Miriam pek farkına varmadı.

Alçakgönüllülükle, «Başka şeylerle birlikte demek sanırım,» diye karşılık verdi.

(*) Beatrice burada Paul'a «Apostle»un kısaltılmış biçimini «Postle» diye hitap ediyor. Havarî Aziz Paul'a gönderme yapılmaktadır.

Beatrice dilini dişlerinin arasına kıştırarak hazin hazin güldü:

«Başka şeylerle birlikte demek ha, Aziz Paul? Yani aşka çamurla birlikte başka şeyler de vız gelir demek istiyorsun? Örneğin, ana, baba, kız kardeş, erkek kardeş, kız arkadaş, erkek arkadaş, hatta sevilen bile vız gelir, öyle mi?»

Oldukça masum bir ifade takınmıştı.

Paul, «Kısacası aşka her şey vız gelir,» diye karşılık verdi.

Beatrice, «Aslında bu, aşkın en büyük kozu, inan bana,» dedi ve gene sessiz sessiz, hazin hazin gülmeye başladı.

Miriam kabuğuna çekilmiş sessiz sedasız oturmaktaydı. Paul'un bütün arkadaşları ona karşı cephe almaktan zevk duyarlardı. Paul da böyle zamanlarda onu yalnız bırakırdı, ayrıca bu yolla sanki hıncını alırdı.

Miriam, Beatrice'e, «Hâlâ okula devam ediyor musun?» diye sordu.

«Evet.»

«Belgeni daha almadın, öyle mi?»

«Paskalyada alacağımı sanıyorum.»

«Sırf bu sınavda çıktın diye seni geri çevirmeleri çok yazık doğrusu.»

Beatrice soğuk soğuk, «Bilmem,» dedi.

«Agatha senin nerede olursa olsun herhangi bir öğretmen kadar yetenekli olduğunu söyler. Bana çok saçma geliyor: Neden sınavda çıktığına şaşıyorum.»

Beatrice, Paul'a dönerek, «Aklim kıt herhalde, değil mi, Aziz Paul?» dedi.

Paul gülerek, «Senin aklın insanı yalnızca iğnelemeye yarar,» diye karşılık verdi.

Beatrice, «Hıznırlık etme,» diye bağırarak yerinden fırladı. delikanlının üzerine atılıp kulaklarını çekmeye

çalıştı. küçücük güzel elleri vardı genç kadının. Paul onun bileklerinden kavradı ama Beatrice kolay boyun eğmiyordu. Sonunda kendini kurtardı ve bu kez delikanlının koyu kestane rengi, gür saçlarını çekiştirmeye başladı.

Paul parmaklarıyla saçını düzeltirken Beatrice'e, «Nefret ediyorum senden, Beat,*» dedi.

Genç kadın sevinçle güldü.

«İzin var mı? Yanına oturmak istiyorum.»

Paul, «Yanıma şirretin biri otursa daha iyi olurdu,» dedi, ama gene de kızcağıza Miriam'la kendisi arasında yer açtı.

Beatrice, «Demek cici saçlarını karıştırmışlar,» diyerek kendi tarağıyla delikanlının saçlarını düzeltti. «O güzelim bıyığı da altüst olmuş!» Genç kadın Paul'un başını arkaya doğru atarak yeni terlemiş bıyıklarını taradı. «Yaman bir bıyık bu. Aziz Paul! Kıpırmızı, tehlikeli sayılır. Hani o sigaralardan kaldı mı sende?»

Paul cebinden sigara tabakasını çıkardı. İçine baktı Beatrice ve «Connie'nin son sigarasının bana kalacağını hiç düşünmezdim,» diyerek sigarayı dudaklarının arasına ilistirdi. Paul çaktığı kibriti ona tuttu, genç kadın da nazenin bir edayla sigarasını tütürmeye başladı.

Alaylı alaylı, «Teşekkürler, sevgilim,» dedi.

Bütün bunlardan genç kadın haince bir zevk alıyordu.

Miriam'a dönerek, «Paul bu işi pek güzel beceriyor değil mi?» diye sordu.

«Gerçekten!» dedi Miriam.

Paul da bir sigara aldı.

(*) «Beat». Beatrice'in kısaltılmış biçimidir.

Beatrice, «Ateş ister misin dostum?» diyerek sigarasını ona uzattı.

Paul eğilerek sigarasını onunkinden yaktı. Beatrice göz kırpyordu. Miriam Paul'un gözlerinin yaramaz yaramaz kırıştığını, etli, kösnül denebilecek dudaklarının titrediğini gördü. Paul kendinde değildi ve bu halini Miriam hiç kaldıramıyordu. Bu haliyle Miriam'ın onunla hiçbir ilişkisi olamazdı, giderek o hiç varolmayabilirdi de. Sigaranın kıpkırmızı etli dudakları arasında dans eder gibi olduğunu fark etti. Alnının üzerine o dökülüşlerinden ötürü Paul'un gümrah saçlarından nefret ediyordu.

Beatrice Paul'un çenesini tutup yanağına bir öpücük kondurarak, «Şeker çocuk,» diye mırıldandı.

Paul, «Ben de seni öpeceğim, Beat!» dedi.

Beatrice, «Öpemezsin,» diye kıkır kıkır güldü, yerinden fırlayıp kaçtı. «Bu çocuğun hiç utanması yok değil mi, Miriam?»

Miriam, «Doğrusu öyle,» dedi. «Paul, ekmeği fırından çıkarmayı unuttun galiba!»

Paul, «Aman Allahım!» diyerek koşup fırının kapısını açtı.

Dışarıya mavimsi dumanlarla birlikte yanık ekmek kokusu yayıldı.

Beatrice Paul'un yanına geldi ve «Vah, vah!» dedi. Paul yere çömelmişti. Beatrice delikanlının omzunun üzerinden bakarak, «İşte böyledir evladım, aşkın unutkanlığı neler yapar,» diyerek takıldı.

Paul pişmanlık içinde somunları çıkardı. Bir tanesi sıcak taraftan kapkara olmuştu, öteki tuğla parçası gibiydi.

Delikanlı, «Zavallı anneciğim,» diye söylendi.

Beatrice Paul'a, «Herhalde üstünü kazımak ister-

sin,» dedi. «Git bana küçük hindistancevizi tohumları için kullandığımız rendeyi getiriver.»

Fırındaki ekmeklere çeki düzen verdi. Delikanlı bu arada rendeyi getirmişti. Beatrice masaya yaydıkları gazetenin üzerine somunun yanık taraflarını kazımaya başladı. Paul yanık kokusu dağılsın diye kapıları açmıştı. Genç kadın bir yandan sigarasını tüttürüyor. bir yandan da kömürleşmiş tarafları kazımayı sürdürüyordu.

«Bu kez çekeceğin var, Miriam,» dedi.

Miriam hayretler içinde, «Benim mi?» diye sordu.

«Sen Paul'un annesi gelmeden sıvışsan iyi olur. Kral Alfred'in kurabiyeleri neden yaktığını biliyorum. Şimdi durumu kurtaracağına inanırsa işiyle ilgili bir şeyler uydurur ve sorunu unutturabilir. O yaşlı kadın biraz daha önce gelseydi zavallı Alfred'in yerine unutulmaya neden olan yüzüzün kulaklarına basardı tokadı.»

Beatrice somunları kazırken bir yandan da kıkır kıkır gülüyordu. Paul üzgün üzgün ateşi harlattı.

Bu sırada bahçe kapısının kapandığı işitildi.

Beatrice elindeki üstü kazınmış ekmeği Paul'e vererek, «Çabuk nemli bir havluya sarıver,» diye bağırdı.

Paul bulaşık yıkanan yere doğru seğirtti. Beatrice gazete kâğıdının üzerindeki kazıntı tozlarını çabucak ateşe doğru üfledi ve hiçbir şey olmamış gibi masum masum yerine geçip oturdu. İçeriye koşarak Annie girdi. Gözünü budaktan sakınmayan, akıllı, güzel bir genç kadın olup çıkmıştı. Fazla ışıktaki gözlerini kırptırarak, «Yanık kokusu var,» diye haykırdı.

Beatrice bir şey olmamış gibi kendi halinde, «Sigaralardır,» dedi.

«Paul nerede?»

Leonard da Annie'den sonra içeri girmişti. Uzun, komik bir yüzü, hüzünlü mavi gözleri vardı.

«Herhalde bu iki kız onu kendi aralarında paylaşsınlar diye çekip gitmiştir,» diyerek Miriam'a yakınlığını gösterir bir biçimde başını salladı ve Beatrice'e karşı da hafif alaylı bir tavır takındı.

Beatrice hiç altta kalmayarak, «Hiç de değil, dokuzuncu sevgilisiyle gezmeye gitti o,» dedi.

Leonard, «Biraz önce beş numaraya rastladım, onu sorup duruyordu,» diye yapıştırdı.

Beatrice, «Ne yapalım, biz de onu Hz. Süleyman'ın bebeği* gibi aramızda paylaşacağız.

Annie güldü:

Leonard, «Vay, vay, vay! Sen hangi yana sahip çıkacaksın bakalım?» diye sordu.

Beatrice, «Bilmem,» dedi. «Önce ötekiler istedikleri parçayı alsınlar.»

Leonard yüzüne komik bir ifade vererek, «Demek sen de artıkları alacaksın, öyle mi?» dedi.

Annie fırına bakıyordu. Miriam'a kimse aldırımıyordu. Paul içeri girdi.

Annie, «Ekmeğin manzarası müthiş!» diye kardeşine takıldı.

(*) İncil'in (Eski Ahit) 'Krallar' bölümü I, III, 16-28 satırlara gönderme yapıyor. Özgün hikâyede küçük bir çocuğun annesi olduklarını iddia eden iki kadın arasında asıl anneyi saptayabilmek için Hz. Süleyman şöyle bir deney yapmayı önerir: Çocuk ikiye kesilip bölüştürülecektir. Kadınlardan birincisi çocuğun böyle ölümüne neden olmaktansa annelik iddiasından vazgeçeceğini söyler. Ötekisi ise duruma itiraz etmez. Keskin zekası ve adaletli davranışıyla ün salmış Hz. Süleyman asıl annenin birinci kadın olduğunu saptar ve çocuğu ona verir.

Paul, «Öyleyse sen evde oturup fırına baksaydın,» diye kendini savundu.

«Sen ne diyorsun? İnsan kendi kafasından geçenleri kendi yapmalıdır mı diyorsun?»

Beatrice, «Tabii, gayet tabii,» diye bağırdı.

Leonard, «Bana öyle geliyor ki, böyle durumlarda elde epey yedek olmalı,» dedi.

Annie; Miriam'a dönerek: «Pek tatlı bir yürüyüş olmadı değil mi?» diye sordu.

«Evet, ama bütün hafta eve kapanmıştım.»

Leonard üstü kapalı bir biçimde Miriam'dan yana çıkarak: «Tabii, böyle kapalı kalınca insan biraz değişiklik ister,» dedi.

Annie de bu yargıya katılarak, «Canım insan bütün hayatı boyunca evde kalamaz ya,» dedi. Gerçekten cana yakın gözüküyordu. Beatrice paltosunu giydi. Annie ve Leonard'la birlikte dışarı çıktı. Kendi erkek arkadaşıyla buluşacaktı.

Herkes gittikten sonra Paul havluya sardığı somunu çıkarttı ve üzüntüyle seyretti.

«Rezalet,» dedi.

Miriam sinirli sinirli, «Ne olacak canım, alt tarafı iki buçuk penilik bir mesele,» dedi.

«Öyle ama, validen ekmek yapmaya pek özenir. Bu durum içine işleyecek. Ama ne yapalım oldu bir kez. üzülmenin anlamı yok.»

Paul somunları bulaşık yıkanan yere geri götürdü. Miriam'la arasında küçük bir mesafe oluşmuş gibiydi. Beatrice'le oynamasını hatırlayıp, üzerinde düşünürken birkaç dakika Miriam'ın karşısında duraksadı. İçin için utandı. ama bir yandan da mutluydu. Anlaşılması pek kolay olmayan bir nedenden ötürü Miriam'a, «Oh olsun,» diyebiliyordu. Pişman olmayacaktı. Delikanlı önünde düşünceli dururken Miriam onun aklından ge-

çenleri merak etti. Paul'un gümrah saçları alnına dökülmüştü. Niçin bunları Miriam düzeltmesin, niçin Beatrice'in tıraşından kalan izleri silmesin diye düşündü. Niçin Miriam onun her zerresi yaşayan, dopdolu gövdesini elleriyle kavrayıp göğsüne bastırmasın diye düşündü. Öteki kızlar yapıyordu bunu, ama neden Miriam'ın bu tarakta bezi yoktu?

Ansızın canlandı Paul. Alnına dökülen saçlarını çabucak arkaya itip, Miriam'a doğru ilerleyince kızcağız sanki dehşete kapılmış gibi irkildi.

Delikanlı, «Saat sekiz buçuk olmuş,» dedi. «Derlenip toparlanmak gerek. Fransızcan nerede?»

Miriam utana utana ve biraz da gücenmiş bir halde defterini çıkarttı. Her hafta Paul'a kendi Fransızcasıyla iç dünyasının bir tür günlüğünü hazırlıyordu. Miriam'a kompozisyon yazdırtabilmek için böyle bir çözüm yolu bulmuştu Paul. Genellikle kızcağızın günlükleri aşk mektuplarıydı. İşte Paul şimdi bunlardan birini okuyacaktı. Paul'un şu andaki havası yüzünden kızcağıza ruhunun hikâyesinin kutsallığına saygısızlıkta bulunulacakmış gibi geldi. Paul yanına oturmuştu. Kızcağız delikanlının sıcacık ve güçlü elinin kompozisyonunu sert sert düzeltişini izliyordu. Paul kızın ruhunun da orada olduğunu unutmuş, yalnızca Fransızca'yı okuyordu. Ama yavaş yavaş eli çalışmamaya başladı. Paul sessiz sedasız, hiç kıpırdamadan okumasını sürdürüyordu. Kız titreyiverdi.

Paul okuyordu:

«Ce matin les oiseaux m'ont éveillé, il faisait encore un crépuscule. Mais la petite fenêtre de ma chambre était blême, et puis, jaûne, et tous les oiseaux du bois éclatèrent dans un chanson vif et résonnant. Toute l'aube tressaillit. J'avais rêvé de vous. Est ce que vous voyez aussi l'aube? Les oiseaux m'éveillent presque tous

les matins, et toujours il y a quelque chose de terreur dans le cri des grives. Il est si clair...»*

Miriam içi titreyerek, yarı utanç içinde oturuyordu. Delikanlı ise sessizdi ve kızı anlamaya çalışıyordu. Yalnızca kızın kendisini sevdiğini anlayabilmişti. Korkuyordu bu sevgiden. Çünkü bu katıksız sevgi karşısında yetersiz kaldığını görüyordu. Kendi sevgisinde bir hata vardı, kızınkindede değil. Utana utana kompozisyonu düzeltmeye devam etti, alçakgönüllülükle bazı yerlere notlar düşüyordu.

«Bak,» dedi hafif sesle. «Geçmiş zamanı 'avoir' ile kurulan yüklem, yüklemden önce gelen nesneyle uyum içindedir.»

Miriam daha iyi görüp anlayabilmek için öne doğru eğilmişti. Dağınık yumuşak bukleleri Paul'un yanağını gıdıklıyordu. Delikanlı, bu bukleler sanki ateşte kızdırılmış gibi irkildi. Kızın merakla sayfaya baktığını gördü, dudakları hüzünlü hüzünlü aralanmıştı, kara saçları tel tel esmer tenli al yanağına dökülmüştü. Bin taneli nar gibi kızarmıştı Miriam. Paul ona baktıkça nefesinin sıklaştığını hissetti. Sonra ansızın Miriam başını kaldırarak delikanlıya baktı. Koygun gözlerinde çırılçıplak bir sevgi, korku ve hasret vardı. Delikanlı da kömür gözlüydü, ama ürkütüyordu Miriam'ı bu gözler. Çünkü kızcağızı sultalarına almış gibiydiler. Miriam bütün kontrolünü kaybetmiş, korkudan titriyordu. Paul bu korkuyu sezdi ve onu öpmeden önce kendi benli-

(*) «Bu sabah kuşlar beni uyandırdı. Henüz daha şafak sökmemişti. Ama odamın küçük penceresi solgun yüzlüydü, sonra sarılaştı ve ormanın bütün kuşları şen, şakrak ve her yanı çınlatan bir şarkıya başladılar. Tamamen şafak sökümüştü artık. Rüyamda seni gördüm. Sen de şafağı görmüş müydün? Kuşlar neredeyse her sabah beni uyandırıyor ve her zaman ardıkuşlarının ötüşünde insanı dehşete düşüren bir şey oluyor. O kadar besbelli ki...»

ğinden bir şey eksilmesi gerektiğini fark etti. Bu yüzden ona karşı duyduğu belli belirsiz nefret gene içini sarmaya başladı. Sonra gene Miriam'ın kompozisyonuna döndü.

Ansızın kalemi fırlatarak bir sıçrayışta fırının yanına geldi ve ekmekleri çevirdi. Miriam'a göre çok çevikti. Kızcağız müthiş ürktü ve gerçek bir acıya gömüldü. Paul'un fırının önünde çömelishi bile onu incitmişti. Bu harekette sanki zalim bir yan vardı. Ah, hareketlerinde biraz daha yumuşak olabilseydi, Miriam sıcacık bir mutlulukla taşardı. Ama işlerin bu haliyle incinmiş hissediyordu kendini.

Paul döndü ve kompozisyonu düzeltmeyi bitirdi.

«Bu hafta iyi yapmışsın,» dedi.

Kızın delikanlının günlükte okuduklarıyla gururunun okşandığını fark etmişti. Ama gene de tam anlamıyla yaptıklarının karşılığını alamamıştı.

Delikanlı, «Bazen harikalar yaratıyorsun,» dedi. «Şiir yazmalısın sen.»

Miriam sevinçle başını kaldırdı, ama sonra kararsızlık içinde sallayarak, «Kendime güvenemiyorum,» dedi.

«Bir denemelisin.»

Kız gene başını salladı.

Paul, «Biraz okuyalım mı, yoksa geç mi oldu?» diye sordu.

Miriam yalvarır gibi bir sesle, «Evet geç, ama birazcık okuyabiliriz,» dedi.

Paul'la geçirdiği bu anlar onun ruhunun bir hafalık yiyeceğiydi sanki. Delikanlı Baudelaire'in *Le Balcon* (Balkon) adlı şiirini defterine geçirmesini istedi. Sonra şiiri okumaya başladı. Sesi okşar gibi yumuşaktı, ama yavaş yavaş acımasız bir hale geliyordu. Heyecanlandığında dudaklarını kaldırıp dişlerini ateşli ateşli

hırsla bir gösterişi vardı ki şu anda da aynı şeyi yapmıştı. Miriam, Paul'un onu ezip geçtiğini hisseder gibi oldu. Bakamıyordu delikanlının yüzüne, başı önüne eğik oturuyordu. Paul'un neden bu kadar öfkeyle köpürdüğünü anlayamamıştı. Oldukça canı sıkındı. Ne Baudelaire'i, ne de Verlaine'i bütünüyle sevebildi. Oysa

«Bakın bir şu yayla kızına

Türkü söylüyor yalnızca»*

dizeleri ruhunu okşuyordu. «Fair Ines** için de aynı şey söylenebilirdi. Hele

«Güzel bir akşamdı, dingin ve kusursuz

Bir rahibe gibi sessiz ve kutsal soluk alan»***

dizeleri sanki onun için biçilmiş kaftandı. Paul da karşısına geçmiş ıkına sıkına girtlağından bir şeyler mırıldanıyordu:

«Tu te rappelleras la beauté des caresses»****

Şiir bitmişti. Paul ekmekleri fırından çıkardı. Yanık somunları büyük ekmek kabının en altına iyileri de üste koydu. Tamamen yanmış somun da kâğıda sarılı durumda bulaşıkhanede kaldı.

«Valide yarın sabaha kadar bir şeyciğin farkında olmaz,» dedi delikanlı. «Böylelikle daha az canı sıkılır.»

Miriam kitap raflarına baktı. Paul'a gelen kartları ve mektupları gördü, kitapları karıştırırken ilgisini çe-

(*) 19. yüzyıl Romantik İngiliz şairlerinden W. Wordsworth'un «Yalnız Orakçı» adlı şiirinden bir dize.

(**) 19. yüzyılın daha az tanınan yazar ve şairlerinden Thomas Hood'un bir şiiri.

(***) Wordsworth'un bu sonesini Lawrence yanlış anımsamaktadır: Doğrusu şöyledir:

«Güzel bir akşamdı dingin ve özgür

Sessizdi kutsal zaman bir rahibe kadar.»

(****) Yukarda sözü edilen Baudelaire'in «Le Balcon» adlı şiirinden bir dize. «Okşamanın güzelliğini anımsayacaksın.»

ken bir tanesini aldı. Delikanlı gazı söndürdü. Çıkarlarken kapıyı kilitlemeye gerek görmedi.

Miriam'ı bırakıp eve döndüğünde saat on bire çeyrek vardı. Annesini sallanır koltuğunda buldu. Annie uzun at kuyruğu saçlarıyla ateşin yanında alçak bir taburede oturuyordu. Dirseklerini dizlerine dayamıştı, sıkkındı canı. Sarıldığı kâğıttan çıkarılmış yanık somun masanın üzerindeydi. Paul içeri girdiğinde soluğu kesilmişti. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Bayan Morel mahalli gazeteyi karıştırmaktaydı. Paul paltosunu çıkardı, kanepeye doğru ilerledi. Annesi ters ters yana çekilip geçmesine için verdi. Hâlâ ses seda çıkmıyordu kimseden. Delikanlı iyice rahatsız olmaya başlamıştı. Bir an için masanın üzerinde bulduğu bir gazeteyi okuyormuş gibi yaptı, sonra: «Ekmeği unutuvermişim, anne,» dedi.

İki hanımdan da hiç ses çıkmadı.

Bunun üzerine Paul, «Ne olacak canım, alt tarafı iki buçuk peni eder. Ben öderim parasını,» dedi.

Epey kızgın olduğu için cebinden üç peni çıkarıp masaya koydu ve annesinin önüne doğru sürdü. Bayan Morel başını öte yana çevirdi. Ağzı sımsıkı kapalıydı.

Annie, «Öyle ya, annenin ne halde olduğundan senin haberin bile yok,» dedi.

Sonra asık suratını gene ateşe doğru çevirdi.

Biraz küstahça tavıyla Paul sordu: «Nasıl bir haldeymiş annem?»

«Eve zar zor gelebildi kadıncağız.»

Paul annesine yakından bir baktı. Gerçekten hasta görünüyordu.

Delikanlı hâlâ sert sert: «Neden eve zar zor gelebildin, anne?» diye sordu. Bayan Morel karşılık vermedi.

Annie ağlamaklı gibi bir sesle: «Geldiğinde onu kül gibi bembeyaz buldum,» dedi.

Paul, «Peki ama nesi var?» diye üsteledi. Kaşlarını çatmıştı, gözbebekleri heyecandan büyümeye başlamıştı.

Sonunda Bayan Morel ağzını açtı: «Kim olsa fenalık geçirirdi,» dedi. «Bir sürü paketi kucaklayayım derken... et, sebze, bir çift perde...»

«Neden bu kadar şeyi taşımaya kalkıştın? Gerek yoktu ki?»

«Peki, kim yapacaktı bu işi?»

«Annie pekâlâ eti getirebilirdi.»

«Tabii getirirdim, ama nereden bileyim. Annem geldiğinde burada olacağına Miriam'la gitmiştin.»

Paul annesine dönerek, «Neyin var senin?» diye sordu.

«Kalbim sanıyorum,» dedi Bayan Morel. Gerçekten dudakları morarmıştı.

«Bundan önce de böyle olmuş muydun?»

«Hem de kaç defa!»

«Peki bana neden söylemedin? Sonra doktora niçin gitmedin?»

Bayan Morel koltuğunda kımıldandı, oğlunun bu azarlama tavrına öfkelenmişti.

Annie, «Senin dünyadan haberin yok,» dedi. «Miriam'la oralara buralara gitmekten başka bir düşündüğün yok.»

«Ya, öyle mi? Sen Leonard'la gezip tozmuyorsun sanki?»

«Ama ben ona çeyrek kala evdeyim.»

Odada bir süre sessizlik oldu.

Sonra Bayan Morel üzgün üzgün, «Bir fırın dolusu ekmeği yakacak kadar Miriam'm seni kendinden geçireceğini hiç sanmamıştım,» diye söylendi.

«Beatrice de bizimle birlikteydi.»

«Olabilir, ama biz ekmeğin niçin yandığını pekâlâ biliyoruz.»

Paul, «Niçinmiş?» diye parladı.

Annesi de öfkeyle: «Miriam'dan başka bir şeyi gözün görmüyor da ondan,» dedi.

«Hiç de değil, bilmiyorsunuz.»

Paul'un çok canı sıkındı ve üzgündü. Bir gazete buldu ve okumaya başladı. Annie yatmaya hazır, düğmelerini çözmüş, uzun at kuyruğu saçlarını örmüş bir halde yukarı çıktı. Geçerken ters ve soğuk iyi geceler diledi.

Paul oturmuş, gazete okur gibi yapıyordu. Annesinin eninde sonunda onu azarlayacağından emindi. İçi içine sığmadığından annesinin hastalığını da öğrenmek istiyordu. Onun için yatağa kaçıp gitmeyi arzu etmesine rağmen oturdu, bekledi. Gergin bir sessizlik vardı odada. Saatin tıkırtısı sanki her zamankinden daha fazlaymış gibi geliyordu.

Sonunda annesi sert sert: «Baban gelmeden gidip yatsan iyi olur,» dedi. «Sonra eğer karnın açsa git şimdi bir şeyler atıştır.»

«Hiçbir şey istemiyorum.»

Madenciler için bolluk gecesi sayılan cumaları annesinin ona pandispanyadan yapılan bir tatlıyı ikram etmesine alıştı. Paul annesine kızgın olduğu için şu anda gidip tatlıyı kilerden almayı kendine yediremiyordu. Oysa bu kayıtsızlığını annesi hakaret sayıyor gibiydi.

«Ben senin bir cuma gecesi Selby'ye kadar gitmeni istesem, neler olabileceğini kestirebiliyorum,» diye söylendi. «Ama Miriam uğruna yorgunluk unutuluyor, akan sular duruyor. Sonra ne yemek ne içmek istiyorsun.»

«Yalnız başına gönderemem ya kızı.»

«Öyle mi? Peki neden çıkıp geliyor o zaman?»

«Ben davet ettiğim için değil!»

«Sen istemesen nasıl gelir?»

«Evet, istemişsem ne çıkar sanki!»

«Yaptığın akli başında makûl bir şey olsa hiçbir şey tabii. Ama çamurlu yollarda millerce yol tepmek, eve gece yarıları dönmek, sabah erken kalkıp Notting-ham'a gitmek zorunda olmak...»

«Bunların hiçbirini yapmamış olsaydım sesini çıkarmayacak mıydın sanki?»

«Çıkarırdım sesimi tabi, çünkü bu işte makûl bir yan yok. O kadar büyüleyici mi bu kız ki uğruna millerce yol tepiyorsun?» Bayan Morel'in sesi acı bir alayla doluydu. Pek kıpırdamadan oturuyordu, başını öte yana çevirmiş, siyah saten önlüğünü silker gibi bir hareketle ritmik olarak sallıyordu. Paul bunları gördüğünde bayağı incinmişti.

Delikanlı, «Ondan hoşlanıyorum.» dedi. «Ama...»

Bayan Morel gene o zehir gibi sesle: «Hoşlanmak mı?» dedi. «Bana öyle geliyor ki gözün hiçbir şeyi görmüyor senin. Ne Annie, ne ben, kimse yok gözünde!..»

«Saçma bunlar, anne. Biliyorsun ona âşık değilim ben. İşte sana söylüyorum: Sevmiyorum onu. Yürürken koluma bile girmiyor; çünkü ben istemiyorum.»

«Öyleyse niçin ikide birde ona koşuyorsun?»

«Onunla konuşmaktan zevk alıyorum. Hiçbir zaman inkâr etmedim ki bunu. Ama âşık değilim ona.»

«Konuşacak başka kimse mi yok?»

«Onunla konuştuğum gibi konuşacak kimse yok elbette. Birçok şeylerle sen ilgilenmiyorsun?»

«Ne gibi?»

Annesi bu soruyu öylesine bir heyecanla sormuştu ki Paul'un sesi soluğu kesilir gibi oldu.

«Meselâ, resim, kitaplar. Meselâ Herbert Spencer* ilgilendirmiyor seni.»

Annesi üzgün üzgün, «Evet,» dedi, «benim yaşıma gelince seni de ilgilendirmeyecek.»

«Ama şimdi beni ilgilendiriyor, Miriam'ı da.»

Bayan Morel bu kez meydan okurcasına, «Hem nereden biliyorsun beni ilgilendirmeyeceğini?» diye parladı. «Hiç denedin mi bana bunlardan söz etmeyi?»

«Ama anne bu konular seni sarmıyor. Senin için bir tabloda süsleme ögesinin olup olmadığı önemli değil. Hangi tarzda yapıldığı sana bir şey söylemiyor.»

«Nereden biliyorsun bunların beni ilgilendirmedini? Hiç denedin mi beni? Denemek için bile olsa hiç bana bunlardan söz ettin mi?»

«Ama bunlar seni sarmıyor, anne. Sen de biliyorsun bunu.»

«Peki, saran neymiş beni? Neymiş söyle bakalım?» diye parladı, Bayan Morel. Üzüntüden Paul'un kaşları çatılmıştı.

«Anne, yaşlısın sen. Oysa biz genciz,» dedi.

Yalnızca onun önem verdiği şeylerle, kendi önem verdiği şeylerin bambaşka olduğunu söylemek istemişti; ama söyledikleri ağızdan çıkar çıkmaz hata ettiğini fark etti.

«Evet, biliyorum yaşlıyım. Artık bir köşeye çekilmem gerek. Seninle hiçbir ilgim yok demek ki. Benden yalnızca hizmet bekliyorsun. Gerideki her şey Miriam'ın.»

Paul annesinin böyle konuşmasını kaldıramıyordu. Sezgisiyle kendisinin annesi için hayat demek olduğunu farkındaydı. Kaldı ki annesi de onun açısından en önemli varlık değil miydi?

(*) Herbert Spencer (1820-1903) Evrim teorisine dayanan düşünce sistemiyle ünlü İngiliz felsefecisi.

«Hayır, anne, öyle değil, pekâlâ biliyorsun!»

Paul'un bu dokunaklı sözleriyle annesinin yüreği yufkalaşmıştı. Üzüntüsü biraz hafifleyerek, «Öyle değil diyorsun ama, öyle görünüyor,» dedi.

«Hayır, anne, gerçekten sevmiyorum onu. Konuşmaktan zevk alıyorum; ama gene dönüp sana geliyorum.»

Paul yakalığiyla kravatını çıkarmış, göğsü bağı açık yatmaya gitmek üzere ayağa kalkmıştı. Annesinin yanağından öpmek için eğildiğinde kadıncağız kollarını boynuna doladı. Yüzünü omzuna gömdü, iniltili bir sesle ağlamaya başladı. O kadar farklı bir iniltiydi ki delikanlıyı acılar içinde kıvrandırdı.

«Dayanamıyorum. Başka bir kız olsa belki içim razı olur, ama Miriam için asla. Onun niyeti sana tamamen sahip çıkmak. bana hiç yer bırakmamak.»

Annesinin bu sözleri üzerine Paul gene Miriam'dan şiddetle nefret etmeye başlamıştı.

«Paul, biliyorsun... eskiden beri... hiçbir zaman... kocam olmadı... doğru dürüst.»

Paul çenesini annesinin boynuna dayamış, onun saçlarını okşuyordu.

«Seni elimden aldığı için Miriam'ın öyle bir sevinışı var ki... sıradan kızlara benzemiyor o.»

Paul başını eğmiş, üzgün gözlerini onun omzuna gömerek, «Ne çıkar!» diye mırıldandı. «Ben onu sevmiyorum ki!» Annesi delikanlıyı uzun uzun, ateşle öptü.

«Oğlum benim,» dedi. Tutkulu bir sevgiyle titriyordu sesi. Paul farkında olmadan annesinin yüzünü okşuyordu.

Bayan Morel, «Her neyse,» dedi. «Hadi artık git yat. Yarın sabah çok yorgun olacaksın sonra.» Tam o sırada kocasının içeri girdiğini duydu. Oğluna gözle-
rinde korkuya benzer bir ifadeyle baktı. «Belki de

bencillik ediyorum,» dedi. «Eğer Miriam'ı istiyorsan ben engel olmayayım.»

Kadıncağzın görünüşü oldukça garipti. Paul titreyerek onu öptü, yumuşak bir sesle, «Ah, anacığım,» dedi.

O sırada Morel içeri girdi. Sendeleyerek yürüyordu. Şapkası bir yana yatmıştı. Kapı aralığında dengesini bulmaya çalıştı.

Zehir gibi bir alayla: «Bakıyorum gene ana-oğul yaramazlık ediyorsunuz,» diye söylendi.

Bayan Morel'in hisleri zil zurna haliyle onları rahatsız eden bu adama karşı ansızın nefrete dönüştü:

«Hiç olmazsa ayık durumdayız biz,» dedi.

Morel, «Aman, aman!» diyerek alay etmeye devam etti. Koridora gidip şapkasıyla paltosunu astı. Sonra üç basamak inip kilere girdiği işitildi. Elinde içi domuz etli bir çörekle döndü. Oysa o çöreği Bayan Morel oğlu için almıştı.

«Sana almadım o çöreği. Yirmi beş şilinden fazla bana verecek paran yoksa sana börek, çörek alacak değilim ya. Hele mideni ağzına kadar dolduracak o kadar birayı yuvarladıktan sonra...»

Morel dengesini korumaya çalışarak, «Ne, ne?» diye homurdandı. «Benim için alınmamış, öyle mi?» Bir an elindeki, etli, kabuk tutmuş hamura baktı ve korkunç bir parlamayla çöreği ateşe attı.

Paul hemen ayağa kalktı.

«Kendine ait olan şeylerle savurganlık yap!» diye haykırdı.

Morel de yerinden fırlayıp yumruklarını sıkarak, «Ne yapayım, ne yapayım?» diye bağırdı. «Ben sana gösteririm, seni acemi horoz, seni!»

Paul hınçla başını yana yatırarak: «Peki, göster bakalım,» dedi.

O anda herhangi bir şeye tokat patlatmak geldi içinden. Morel yumruklarını kaldırıp yanı çömelerek atılmaya hazırlanmıştı. Delikanlı dudaklarında bir gülümsemeyle öylece duruyordu.

Baba fısıltı gibi bir ses çıkararak atıldı. Yumruğunu oğlunun yüzünün hemen yanı başından geçirdi. Çok yakın olmasına rağmen oğluna vurmaya pek cesaret edemiyordu; ama biraz yana çekildi.

«Tamam,» dedi Paul. Gözlerini babasının ağzında bir köşeye dikmişti. Annesi ölü gibi beti benzi atmış, dudakları mosmor kesilmişti. Morel bir yumruk daha atmaya hazırlanıyordu.

Delikanlı, «Baba!» diye öyle bir bağırdı ki, sesi çın çın öttü.

Morel irkildi ve durduğu yerde kaldı.

Paul, «Anne, anneciğim,» diye inliyordu.

Bayan Morel, kendi kendisiyle mücadele etmeye başlamıştı. Yerinden kıınılmıyordu; ama gözleri oğlunun üzerindeydi. Yavaş yavaş kendine geliyordu. Paul onu kanepeye yatırdı. Koşup yukardan biraz viski getirip annesine yudumlattırdı. Gözyaşları dökülüyordu yanağından. Annesinin önünde diz çöktüğünde ağlamamıştı; ama sonradan gözyaşlarına engel olamadı. Odanın karşı tarafında dirseklerini dizine dayamış oturan Morel dik dik onları süzüyordu.

«Nesi var ananın?» diye sordu.

«Fenalık geçiriyor.»

«Yaa!»

Yaşlı adam çizmelerini çözmeye koyulmuştu. Sonra kalktı, sendeleyerek yatağına gitti. Bu, evdeki son kavgasıydı.

Paul yere diz çökmüş, annesinin ellerini okşuyor, «Hasta olma sen sakın anne, hasta olma,» diyordu.

Annesi de, «Hiçbir şey değil, geçer oğlum,» diye mırıldanıyordu.

Sonunda, Paul ayağa kalktı, büyük bir parça kömür getirdi ve korları tarakladı. Sonra odayı derledi, topladı, kahvaltı sofrasını kurdu ve annesinin şamdanını yakıp getirdi.

«Yatağa gidebilecek misin, anne?»

«Evet, geliyorum.»

«Annie'nin yanında yat, anne. Onunla yatma.»

«Hayır, kendi yatağında yatacağım oğlum.»

Kadıncağız yerinden kalktı, Paul da gazı söndürdü, annesinin şamdanını taşıyarak arkasından yukarı çıktı. Sahanlıkta onu bağrına basarak öptü.

«İyi geceler, anne.»

«İyi geceler.»

Paul yatağında yüzünü acı içinde yastığına gömdü. Ama ruhunun bir köşesinde huzur içinde hissediyordu kendini. Çünkü hâlâ en çok annesini seviyordu. Aslında bu huzur, yenilgiyi kabullenmekten doğan acılı bir huzurdu.

Ertesi gün babasının onun gönlünü almak üzere harcadığı çabalar Paul'u kendi kendinden utandırdı.

Herkes o gece olanları unutmak için elinden geleni yaptı.

IX

MİRİAM'IN YENİLİŞİ

Hem kendinden, hem de her şeyden hoşnutsuzdu Paul. Annesine derinden derine bir sevgiyle bağlıydı. Onu incittiğini ya da kalbini kırdığını hissettiğinde dayanamıyordu. Bahar gelmişti, Paul'la Miriam arasında gene bir mücadele söz konusuydu. Bu yıl delikanlının Miriam'a eskisinden daha fazla hıncı var gibiydi. Kız pek farkında değildi bunun. Dua ettiğinde hep aklına gelen Paul'un aşkına kurban olacağı fikri baştan beri her türlü heyecanına karışmıştı. Sonunda Paul'a sahip olacağına hiç inanamıyordu. Öncelikle kendi kendine güveni yoktu. Paul'un istediklerini karşılayacak biri olabileceğinden şüphesi vardı. Tabi Paul'la bir ömür boyu mutlu bir yaşam süreceğini de pek düşünemiyordu. İlerisi için onun hayalinde keder, facia ve fedakârlıktan başka bir şey yoktu. Gündelik hayatın iniş çıkışlarını kaldıracabilecek güce sahip olmadığı için fedakârlıkta bulunmaktan gurur duyuyor, feragat etmekle kendini güçlü hissediyordu. Tragedyalarda olduğu gibi büyük felâketleri omuzlamaya hazırlanmıştı. Ama sıradan,

gündelik hayatın yeterliliğine gelince kendine güvenini yitiriyordu.

Paskalya tatili mutluluk içinde başladı. Paul açık kalpli eski halindeydi. Ama Miriam, bir şeyin, bir yerde ters gideceğini hissediyordu. Pazar günü öğleden sonra yatak odası penceresinden ormandaki meşe ağaçlarına bakmaktaydı. Pasparlak ikinci göğünün altında dallar arasına sıkışmış bir alacakaranlık belirmişti. Pencerenin önünden, yeşilimsi, külrengi, rozet gibi hanımcilleri sarmaktaydı. Bazılarının şimdiden açtığını sanıyordu. Şu baharı hem seviyor, hem de korkuyordu.

Bahçe kapısının açıldığını duydu ve merakla irkildi. Pırıl pırıl ama külrengi bir gündü. Paul elinde gıcır gıcır bisikletiyle yürüyerek avluya girdi. Genellikle eve doğru yaklaşırken güleç bir çehreyle bisikletinin zilini çalardı. Oysa bugün ağzını bıçak açmıyordu. Yürüyüşüne soğuk ve zalim bir hava, bir gevşeklik, bir küçümseme egemendi. Miriam artık onu yakından tanıyordu. Delikanlının canlı, ama yaklaşılması zor, körpe gövdesinin duruşundan içinde neler olduğunu söyleyebilirdi. Bisikletini yerine koyuşunda öylesine sıkıcı bir kural-lara uygunluk havası vardı ki Miriam'ın bayağı keyfi kaçtı.

Ürkek ürkek aşağı indi. Kendine yakıştığını sandığı yepyeni ağ örgülü bir blüz giymişti. Yüksek ve küçük kırma'lı, yuvarlak yakası aklına İskoçya Kraliçesi Katolik Mary'yi getiriyordu. Ayrıca bu blüzün onu ağırbaşlı, mükemmel bir kadın olarak gösterdiğini düşünüyordu. Yirmisindeki Miriam dolgun göğüslüydü, vücudu balık etinde sayılırdı. Yüzü hâlâ, değişmeyen, yumuşak ve hoş bir maske gibiydi. Ama gözlerini açtığında güzellikleri belli oluyordu. Çekiniyordu Paul'dan. Yeni blüzuna ne diyecekti acaba?

Kızcağızın sezdiği gibi Paul'un sertliği ve alaycılığı üstündeydi. Methodist'lerin* küçük kilisesinde tanınmış bir vaizin yönettiği bir töreni anlatıp, herkesi eğlendiriyordu. Delikanlı masanın başına kurulmuş, çok kolay çehre değiştirebilen yüzü ve bazen sevecenlikle parlayan, bazen de kahkahayla dans eden o güzelim gözleri, taklit etmeye çalıştığı törendeki çeşitli tiplerin ifadesini takınıyordu. Onun alayları Miriam'ı hep incitmişti; çünkü gerçeğe çok yakındılar. Akıllıydı ve acımasızdı Paul. Kızcağız onun gözlerinin böyle alaycı bir nefretle sertleştiğini görünce kendi kendisiyle birlikte hiç kimseyi bağışlamayacağını anladı. Ama annesi gılmekten yaşaran gözlerini siliyor, pazar şekerlemesinden yeni uyanmış olan babası da keyifli keyifli başını kaşıyordu. Ailenin üç oğlu buruşuk yatak kıyafetleri içinde yarı uykulu, arada bir kahkaha atıyorlardı. Böyle taklitler ailenin bayıldığı bir şeydi.

Paul, Miriam'a hiç aldırış etmedi. Sonradan kızcağız delikanlının blüzuyla ilgilendiğini fark etti. Paul bir ressam gözüyle blüzü beğenmişti, ama ağzından da sıcacık bir söz çıkartmamıştı. Sinirliydi Miriam, raftaki çay fincanlarına uzanmakta güçlük çekti.

Erkekler süt sağmaya gidince Miriam, Paul'la yüz yüze konuşma yürekliliğini gösterdi ve ona dönüp, «Geç kaldım,» dedi.

«Öyle mi?»

Bir süre sessizlik oldu.

Sonra Miriam, «Yollar çamurlu muydu?» diye sordu.

(*) Jacobus Arminius (1560-1609) adlı Hollandalı bir dinbiliminin İsa'nın yalnızca seçkinler için değil, bütün insanlık uğruna öldüğü savına dayanan Arminianizm öğretisine bağlı ve John Wesley'in (1703-1791) kurduğu, kişisel ve toplumsal ahlakın önemini vurgulayan, en geniş Protestanlık mezheplerinden biri.

«Fark etmedim.»

Kız ikinci çayı için sofrayı kurmaya devam etti. İşini bitirince, «Çay demleninceye kadar biraz çıkıp zerrinleri görmek istemez misin?» dedi.

Delikanlı cevap vermeden ayağa kalktı. Birlikte içinde tomurcuklanan mürdüm eriği ağaçlarının bulunduğu arka bahçeye çıktılar. Tepeler ve gökyüzü tertemizdi; ama soğuktu. Her şey sanki yıkanmış ve sert bir görünüşe sahipti. Miriam, Paul'a gülümsedi. Delikanlı solgundu ve çok durgundu. Kızcağızın açısından, o bayıldığı gözlerle başların bu kadar incitici olması bir acımasızlık örneği idi.

Miriam onun içten içe bitkin olduğunu hissederek, «Rüzgâr mı yordu seni?» diye sordu.

«Hiç sanmam.»

«Bu havada pedala basmak zor olsa gerek, rüzgâr estiğinde orman inliyor sanki.»

«Bulutlardan anlayabilirsin, lodos esiyor. Yani güneybatıdan, daha arkamdan ittiği için sürmemi kolaylaştırıyor.»

Miriam, «Bisiklete pek binmediğim için ben anlamıyorum bu işleri,» diye mırıldandı.

«Bunları anlamak için bisiklete binmeye gerek mi var?»

Miriam bu iğnelemeleri hak etmediğini düşünüyordu. Hiç konuşmadan ilerlediler. Evin arkasındaki yaban otlarıyla bezenmiş alanda dikenli bir çit vardı. Bunun altında da zerrinler, yeşilimsi kü rengi, ince uzun yaprak demetleri arasından başlarını uzatmıştı. Çiçeklerin de yanakları soğuktan yeşilleşmişti. Ama gene bazılarının tomurcukları patlamıştı ve altından çıkan buruşuk altın sarısı pırıl pırıldı. Miriam bir zerrin öbeğinin önünde diz çöktü ve vahşi görünümlü bir zerrini eline aldı. Altın sarısı yüzünü kendine doğru çevir-

di, eğilerek dudakları, yanakları ve kaşlarıyla okşamaya başladı. Paul, elleri cebinde, bir yana çekilmiş, onu seyrediyordu. Miriam birbiri arkasından uzun uzun okşayarak sarı, patlamış, hoş görünüşlü çiçekleri delikanlıya gösteriyordu: «Şahane şeyler değil mi?» diye mırıldandı.

«Şahane mi? Yok canım o kadar fazla. Hoş çiçekler, ama şahane değil.»

Övgüsünü delikanlının eleştirmesi üzerine Miriam çiçeklere doğru bu kez büsbütün eğildi. Çömelmiş, çiçeklere birer birer ateşli öpücükler konduruyordu.

Paul sinirli bir tavırla, «Niçin böyle her şeyi okşayıp öpmek zorundasın anlamıyorum!» dedi.

Kız incinmişti:

«Ama ben onlara dokunmasını seviyorum.»

«Canını çıkaracak gibi asılmadan hiçbir şeyi sevmeyiz misin sen? Biraz daha kontrollü olamaz mısın?» Kız üzüntülü üzüntülü delikanlıya baktı, sonra buruşmuş bir çiçeğe dudaklarını sürtmeye devam etti. Çiçeklerin kokusu sanki Paul'dan daha yakındı ona. Bu durum neredeyse ağlatacaktı onu.

«Yaltaklanarak, her şeyin ruhunu emmek istiyorsun. Ben hiçbir zaman sinsilik edemem, her nasılsa, dosdoğru giderim üstüne her şeyin.»

Ne dediğinin kendisi de farkında değildi. Bu söyledikleri mekanik olarak dökülüyordu ağzından. Kız onu şöyle bir süzdü. O anda sanki tepeden tırnağa kendine karşı çevrilmiş güçlü ve sert bir silah olduğunu hissetti.

Delikanlı, «Her şeyden hep sevgi dilenen bir halin var,» dedi. «Sanki aşk dilencisisin sen. Çiçeklere bile dalkavukluk edip sevgi dileniyorsun.»

Miriam dudaklarıyla ritmik bir biçimde çiçekleri

bir yandan sallıyor, bir yandan da okşuyordu. Hoş koku burun deliklerinden geçerken titretiyordu onu sanki.

Delikanlı devam etti: «Senin kimseyi sevmeye niyetin yok. Sonsuza dek anormal bir sevilme arzusuyla kıvranıyorsun. Hiçbir zaman olumlu değil, hep olumsuzsun. Bir yerinde bir eksiklik olduğu için her yanını sevgiyle doldurmak istiyorsun. Bu yüzden başlıyorsun her şeyi emmeye.»

Bu acımasızlık karşısında kızcağız sersemlemiş, delikanlıyı duymaz olmuştu. Gerçekten Paul'un söylediklerini kulakları duymuyordu. Sanki bu sözler, yıpratılmış, işkence edilmiş ruhu, çarpıtılmış tutkularla kızdırılınca kıvılcımlar saçan gibi dökülüyordu ağzından. Miriam hiçbir şey anlamıyordu. Yalnızca bunca acımasızlık ve nefret altında ezilip gitti. Bir çırpıda hiçbir şeyi anlamıyor, hep derin düşüncelere dalmaktan kurtarılamıyordu kendini.

Çaydan sonra Paul, Edgar ve öteki oğlanlarla birlikteydi. Miriam'a hiç aldırış etmedi. Bu çok üzücü durumdan perişan olan Miriam'm yaptığı tek şey beklemkti. Sonunda Paul dayanamayıp onun yanına geldi. Miriam delikanlının bu ruh halinin kaynağını bulmaya kararlıydı. Aslında sorunu ters bir ruh halinin dışında bir şey olarak görmüyordu.

Onun doğrudan doğruya yapılan bir ricayı hiçbir zaman geri çevirmeyeceğini bildiği için, «Biraz ormanda dolaşalım mı?» diye sordu.

Ufak av hayvanlarının üretildiği alana doğru gittiler. Ortadaki küçük yolda bir tuzağın yanından geçtiler. Tuzak, at nalı biçiminde küçük çam dallarıyla çevrili daracık bir çitti. Yem olarak içine tavşan bağırsağı konmuştu. Paul kaşlarını çatarak tuzağa bir göz attı. Kız onun gözlerini yakalayınca sordu:

«Ne kadar korkunç değil mi?»

«Bilmem! Sansarın birinin tavşanın gırtlığına dış geçirilmesinden daha kötü mü? Tek bir sansar ya da tavşanlar. Birinden biri gidecek.»

Hayatın acı yanlarını fena halde içine alıyor diye Miriam, Paul için üzülmüyordu.

Delikanlı. «Eve döneceğiz anlaşılan,» dedi. «Ben pek yürümek istemiyorum.»

Bronz renkli yaprak tomurcukları açılmak üzere olan leylak ağacının yanından geçtiler. Kışı düşünerek hazırlanan bir taş sütun gibi üst üste yığılmış ve örtülmüş tınazdan bir parçacık bir şey kalmıştı; çok küçük bir saman yığını.

Miriam, «Gel burada biraz oturalım,» dedi.

Paul istemediği halde oturdu, sırtını sert saman yığınına yasladı. Karşılarında gün batışının renkleriyle ışıldayan açık hava tiyatrosunu andırır bir biçimde dizilmiş yuvarlak tepeler, beyaz benekler gibi görünen çiftlikler, altın sarısı çayırılar vardı. Hem karanlık, hem parlak görünen ormanlarda ağaçların tepeleri üst üste katlanmış gibiydi. Akşam çökmüştü. Doğuda morumsu bir kızılık altında, sessiz sedasız, verimli topraklar uzanıyordu.

Miriam yalvarır gibi bir tonda, «Ne kadar güzel değil mi?» diye sordu.

Ama delikanlı yalnızca kaşlarını çattı. Sanki o anda her şeyin çirkin olmasını istemişti.

Tam bu sırada Bill adındaki koskoca bir bulteriye köpeği koşarak geldi. Ağzından soluyan köpek zıplayıp pençelerini delikanlının sırtına dayamış, yüzünü yalıyordu. Paul gülerek geri çekildi. Bill genellikle onun yüreğine su serperdi. Paul köpeği bir yana itti; ama hayvan yeniden zıplayıp geldi.

Paul, «Çık git buradan, yoksa indireceğim bir tane,» dedi.

Ama köpeği tutup atmak kolay değildi. Bu yüzden Paul hayvanla küçük bir mücadeleye girişti. Zavallı Bill'i bir yana fırlattı, ama hayvan heyecan çığlıkları içinde debelenip gene geri geldi. Mücadele sürüyordu. Adam istemeyerek gülüyor, hayvan bütün bütün sırtıyordu. Miriam onları seyretmeye koyuldu. Adamın durumunda dokunaklı bir yan vardı. Sevgi gösterisinde bulunmayı fena halde arzuladığından köpeği sert bir biçimde tutup fırlatmasında bile gerçekten hoş bir yan vardı. Bill toparlandı, neşe içinde soluyordu. Kahverengi gözleri beyaz suratında yuvarlanıyordu sanki. Sallana sallana gene geri geldi. Hayvan bayılıyordu Paul'a. Delikanlının kaşları çatıldı:

«Bill, yetti artık!» dedi.

Ama köpek durduğu yerde duruyordu. Sevgiyle dolu güçlü pençelerini Paul'un uyluğuna dayamış, bir karış dilini çıkarıyordu. Delikanlı geri çekildi.

«Yeter artık,» dedi, «bugünlük bu kadar!»

Bir dakika içinde köpek değişik bir eğlence bulmak üzere sevinç içinde tırıs tırıs gitti.

Paul hâlâ yüzünü buruşturmuş, karşıdaki tepelere bakmaktaydı. Dış biliyordu sanki bu tepelerin durgun güzelliğine. Bisikletine binip Edgar'la dolaşmaya can atıyordu; ama Miriam'ı bırakmayı da göze alamıyordu.

Miriam, «Niçin üzgünsün Paul?» diye sordu.

«Üzgün falan değilim. Niçin üzgün olacaktım?» Her zamanki gibiyim.»

Miriam tersliği üzerinde olduğu zamanlar Paul'un neden böyle, «her zamanki gibiyim,» dediğini merak ediyordu.

Yatıştırıcı bir sesle, gene yalvarır gibi sordu: «Neyin var? Söylesene?»

«Yok bir şeyim.»

«Hadi canım,» diye mırıldandı kız.

Yerden bir çubuk aldı ve toprağı eşelemeye başladı.

«Bu konuyu kapatsan daha iyi olur,» dedi.

«Ama bilmek istiyorum?»

Paul hınçla güldü:

«Her zaman her şeyi bilmek istersin zaten.»

«Haksızlık ediyorsun bana,» diye mırıldandı Miriam.

Paul elindeki ucu sivri çubukla yeri eşelemeyi sürdürmekteydi. Sanki rahatsızmış gibi çubuğı daha derine batırmaya çalışıyor, her seferinde bir parça toprak çıkarıyordu. Miriam yumuşak, ama kararlı bir hareketle elini onun bileğine koydu.

«Yapma,» dedi. «At şunu!»

Delikanlı çubuğı böğürtlen çalıların arasına fırlattı ve arkasına yaslandı. Susturulmuş gibi hissediyordu kendini.

Miriam gene yalvarır gibi, «Neyin var?» diye sordu.

Paul'un kılı kıpırdamıyordu, canlıydı gözleri, ama işkence edilmiş gibiydiler.

Sonunda bezgin bir tavırla: «Biliyor musun, düşünüyorum da biz artık seninle... bu işe bir son versek iyi olacak,» dedi.

Miriam'ın korktuğı başına gelmişti. Her şey birdenbire gözlerinin önünde kararır gibi oldu.

«Ama niçin? Ne oldu?» diye mırıldandı.

«Hiçbir şey olmadı. Her geçen gün biraz daha iyi görmeye başladım. İyi gitmiyoruz...»

Kız sesini çıkarmadan üzgün üzgün sabırla bekliyordu. Sabırsızlanarak bir yere varamayacağını farkındaydı. Her ne olursa olsun, sonunda sıkıntısının nedenini söyleyecekti.

Tekdüze ve sıkıcı bir sesle, «Arkadaş kalmaya karar vermiştik,» diye konuşmasını sürdürdü. «Kaç kez taze-

ledik bu kararımızı. Ama gene de... ne yalnızca arkadaş kalabiliyor, ne de başka bir şey olabiliyoruz.»

Paul gene sustu. Miriam düşüncelere dalmıştı. Delikanlı ne demek istemişti acaba? Çok yoruyordu onu. Bir yerde bir şeyi açıkça söylemekten kaçınıyordu. Ama her şeye rağmen sabırsızlanmamak gerekiyordu.

«Arkadaşlığın ötesinde bir şey yapamıyorum. Gücüm buna yetiyor. Yapımla ilgili bir eksiklik belki bu. Aramızdaki ilişkide bir dengesizlik var. İbre bir tarafa yatıyor. Ben hiç sevmem böyle dengesizlikleri. Bitirelim bu işi artık...»

Son cümlelerde öfkesinin sıcaklığı seziliyordu sanki. Paul, kızcağızın kendisine onun onu sevdiğinden daha fazla bağlı olduğunu söylemek istemişti. Belki delikanlı sevemiyordu onu. Belki Paul'un istediklerine sahip değildi Miriam. Bu kendine güvensizlik duygusu Miriam'ın ruhunun en can alıcı yeriydi. Öyle derinlerdedeydi ki bu duygu, ne farkına varabiliyordu, ne de itiraf etme cesaretini gösterebiliyordu. Belki bir yanı bozuktu onun. Akla gelmeyecek kadar, ince bir utanç kaynağı olarak, kızcağızı her şeyden alıkoymuş bu bozukluk. Eğer böyleyse Paul'suz olmaya alışmalıydı. Benliğinin onu arzulamasına izin vermeyecekti. Yalnızca görecekti onu.

«Peki, ne oldu?» diye sordu Miriam.

«Hiçbir şey. Her şey içimdeydi, şimdi meydana çıkıyor. Paskalya'ya doğru hep böyle oluyoruz.»

Delikanlı o kadar alçaltmıştı ki kendini, Miriam acıdı ona. Kendini bu kadar acındıracak bir halde debelenmezdi o, hiç değilse. Çünkü eninde sonunda asıl utanan Paul'un kendisi oluyordu.

«Peki, ne istiyorsun?» diye sordu kız.

«Bilmem ki... Herhalde buraya bu kadar sık gelmemeliyim... Niçin seni tekeli me alayım üstelik ben?»

Biliyorsun, sana oranla, bende bir yerde bir eksiklik var...»

Miriam'a onu sevmediğini söylemeye çalışıyor ve başka birisiyle şansını denemesi gerektiğini anlatmak istiyordu. Ne kadar sersem, kör gözlü ve utanılması gereken bir kertede beceriksizdi. Başka erkekler Miriam için ne ifade edebilirdi? Erkekler onun için neydi ki? Ama ona gelince... ruhunu seviyordu Miriam onun. Bir yerde noksanlığı mı vardı Paul'un? Belki de öyleydi.

Miriam boğuk bir sesle, «Ama anlamıyorum.» dedi. «Daha dün...»

Alacakaranlık kaybolurken Paul'un gözünde gece sıkıcı ve gürültülü olmaya başlamıştı. Miriam da acısına baş eğmişti.

Paul, «Biliyorum.» diye bağırdı. «Anlamıyorsun, hiçbir zaman da anlamayacaksın. Benim fiziki açıdan... nasıl kuş gibi kanatlanıp uçmamın imkânı yoksa...»

«Neyin imkânı yok Paul?» diye mırıldandı Miriam. Ama sorusunun karşılığını bildiği için korkmaya başlamıştı.

«Seni sevmemin.»

O anda Miriam müthiş nefret etti delikanlıdan. Çünkü acı çektirmişti kendisine. Onu sevmek! Delikanlının kendisini sevdiğini biliyordu. Paul aslında ona aitti. Bu fiziki açıdan, tensel düzeyde onu sevmemek sorunu olsa olsa Paul'un bir tersliğiydi. Çünkü delikanlı sevildiğini biliyordu. Bir çocuk kadar sersemlik ediyordu. Paul onundu. Delikanlının ruhunun onu istediğinden emindi. Birinin onu etkilediğini tahmin etti. Paul'un üzerinde yabancı bir etkinin katılığını, soğukluğunu hissetti.

«Evdekiler ne diyorlar?» diye sordu.

Paul, «Hayır, sorun orada değil,» dedi.

İşte o zaman Miriam tahmininin doğruluğuna inandı. Paul'un ailesini bayağı buluyor, küçümsüyordu onları. Nelerin gerçekten değerli olduğundan haberleri yoktu.

O akşam Miriam'la Paul bir iki sözün dışında birbirlerine başka bir şey söylemediler. Sonra Paul, Edgar'la bisiklete binmek üzere ayrıldı.

Böylece Paul annesine geri döndü. Hayatındaki en güçlü bağ anasınınkiydi. Birtakım şeyleri kapsamlı düşündüğünde Miriam kayboluyordu. Gerçek olmayan, ayağı yere basmayan bir yanı vardı onun. Kimsenin önemi kalmıyordu o anda. Dünyada hem sağlam, hem de gerçekliğini koruyan bir tek yer vardı, orası da annesinin bulunduğu yerdi. Herkes gölgeleşebilir, hatta varlığını yitirebilirdi; ama annesi için böyle bir şey söz konusu değildi. Annesi onun hayatının temel direğiydi sanki ve bu temel direktan uzaklaşması olanaksızdı.

Annesinin de Paul'dan beklentileri aynıydı. Bütün hayatı Paul'du artık. Öteki dünya Bayan Morel için fazla bir şey vaat etmiyordu. İş yapmayı önemli saydığı için bunu gerçekleştirme şansının bu dünyada olduğuna inanmıştı. Paul onun haklı olduğunu kanıtlayacaktı; eline geçen fırsatları kaçırmayacaktı o; bu dünyanın çehresini değiştirecek işler yapacaktı. Oğlu nereye gidersse gitsin Bayan Morel ruhunun onunla birlikte olduğunu hissediyordu. Ne yaparsa yapsın, kadıncağızın ruhu yanibaşındaydı onun, sanki hemen gerekli alet takımlarını verecekmiş gibi. Oğlu, Miriam'la birlikte olunca dayanamıyordu. William ölmüştü. Paul'u elinden kaçırmamak için çarpışacaktı.

Ve Paul ona geri geldi. Delikanlının ruhunda kendini feda etmenin bir gönül rahatlığı vardı. Çünkü annesine bağlılığını gösterebilmişti. Annesi ilk olarak

onu seviyordu, o da annesini. Ama yeterli değildi bu. Delikanlının içindeki ateşli ve kural tanımaz körpe yaşam tutkusu bambaşka şeylere yöneliyordu. Çılgınlar gibiydi, içi içine sığmıyordu. Bunu annesi görmüştü. İşte, Miriam'ın oğlunun bu yanını kaldırabilecek ve asıl kökleri ona bırakabilecek bir kadın olmasını şiddetle arzuluyordu. Paul'a gelince, nasıl kendini Miriam'a vermemek için çarpışmışsa, bu kez de annesinin tutsağı olmamak için çarpışmaya başladı.

Tam bir hafta Willey Çiftliği'nin semtine uğramadı. Miriam çok acılıydı, onu yeniden görmeye de çekiniyordu. Şimdi Paul'un onu terk etmesinin utancını mı yaşayacaktı? Ama bu durum yüzeyde kalıp, geçici olmaktan öteye gitmeyecekti. Dönecekti Paul. Ruhunun anahtarları Miriam'daydı çünkü. Ama bu arada Paul baş diremesiyle işkence edecekti ona. Bunu düşündükçe ürküyordu.

Bununla birlikte Paskalya'dan sonraki pazar günü Paul çaya geldi. Bayan Leivers bu gelişe sevindi, ama onu endişelendiren bir derdinin olduğunu hissetti. Paul rahatlamak için ona gelmiş gözüküyordu. Kadıncağız ona iyi davrandı. Bu da neredeyse onu yüceltir gibi bir davranış yumuşaklığı gösterdi.

Paul, Bayan Leivers'a ön bahçede küçük çocuklarla birlikte rastlamıştı. Kadıncağız çekici koyu kestane, rengi gözleriyle ona bakarak: «Geldiğine sevindim Paul,» dedi. «Çok güneşli bir gün, bu yıl ilk kez biz de kırlarda şöyle bir gezmeye çıkıyorduk.»

Delikanlı, Bayan Leivers'ın onun da gelmesini istediğini hissetti. Bu oldukça yatıştırdı onu. Hep birlikte kırlara çıktılar. Konuşuyorlardı yalnızca. Paul yumuşak ve ağırbaşlıydı. Kadıncağızın bu kadar saygılı davranmasından dolayı şükran hisleriyle ağlayabilirdi. Neredeyse utandırılmıştı.

Mow Close'un dibinde bir ardıçkuşu yuvası buldular.

«Yumurtaları size göstereyim mi?» diye sordu Paul.

«Tabi,» diye karşılık verdi Bayan Leivers. «Baharı müjdeliyorlar, kim bilir neler neler vaat ediyorlar...»

Paul dikenli çalıları bir kenara çekip yumurtaları avucuna aldı:

«Bayağı sıcak yumurtalar. Anneyi korkutup kaçırttık galiba.»

«Ah zavallı hayvancağız!»

Miriam da yumurtalara dokunmaktan kendini alıkoynadı ve ona göre Paul eliyle bunları kundağa yerleştirmiş gibiydi.

Delikanlıya yaklaşmak için, «Tuhaf bir sıcaklık, değil mi?» diye mırıldandı.

Paul, «Kanın sıcaklığı,» dedi.

Kızcağız delikanlının yumurtaları yeniden yerine koyuşunu seyretti. Gövdesini çite yaslamış, kolunu dikenli çalıların arasından yavaşça uzatmış, eliyle yumurtaları özenle kavramıştı. Yaptığı işe iyice vermişti kendini. Bu haliyle ona bayıldı Miriam. Delikanlının her şeyi yalındı ve kendi kendine yeterliydi. Bu yüzden Miriam bir türlü erişemeyecekti ona.

Çaydan sonra Miriam kitap rafından hangi kitabı alıp okuyacağına karar veremiyordu. Paul Tartarin de Tarascon* adlı kitabı çekip aldı. Gene gidip saman yığınının eteğinde bir yere oturdular. Delikanlı birkaç sayfa okudu; ama aklı başka yerdeydi. O anda gene köpek koşarak geldi. Önceki günün eğlencesini tekrarlamak istiyordu herhalde. Ağzını Paul'un göğsüne dayadı. Paul

(*) Alphonse Daudet'in 1872'de çıkan *Aventures prodigieuses de Tartarin de Tarascon* (Tarascon'lu Tartarin'in İnanılmaz Serüvenleri) adlı kitabı.

bir süre kulaklarını okşadı, sonra hayvanı bir kenara itti.

«Git başımdan, Bill,» dedi. «İstemiyorum seni.»
Bill sıvıştı gitti.

Miriam neyin geleceğini merak ediyordu, ayrıca da olabileceklerden korkmaya başlamıştı. Delikanlının sessizliği kızcağızı endişeden ağzını açamayacak duruma getirmişti. Paul'un öfkelenmesinden değil, sessiz sedasız vardığı kararlardan korkuyordu Miriam.

Delikanlı, yüzünü Miriam görmesin diye öte yana çevirerek, duralaya duralaya konuşmaya başladı:

«Acaba... seni bu kadar sık görmesem... acaba başka birisini... başka bir erkeği sevebilir misin?»

Demek hâlâ bu sorundan söz ediyordu.

«Ama benim tanıdığım başka erkek yok ki. Hem neden soruyorsun?» dedi Miriam. Kısık sesle sormuştu kızcağız. Azarlama olarak kabul edilebilirdi.

«Ne bileyim... böyle sık gelmeye hakkım yok diyorlar... evlenmeyeceğimize göre...»

Miriam onların işine başkalarının karışmasına kızdı. Bir seferinde kendi babasının, Paul'a, gülerek, neden öyle sık sık geldiğini bildiğini söylemesine çok öfkelenmişti.

«Kim diyor bunu?» diye sordu. Kendi ailesinin bu işle bir ilgisi olup olmadığını merak ediyordu. Onların bu işlere karışmadığını öğrendi.

Paul, «Annem ve ötekiler,» diye karşılık verdi. «Bu gidişle herkes size nişanlı gözüyle bakacak diyorlar. Benim de bunu kabul etmem gerekir, ama bu sana karşı haksızlık olacak. Düşündüm taşındım, seni bir kocanın karısını sevmesi gerektiği gibi sevdiğimi sanmıyorum. Sen bu konuda ne düşünüyorsun?»

Miriam karamsarca başını eğdi. Böyle bir mücade-

leye girişmiş olduğu için kızgındı. Etrafındakiler ne onun, ne de Paul'un işine karışmalıydılar.

«Ne bileyim,» diye mırıldandı.

Bu kez Paul açık açık: «Birbirimizi evlenecek kadar sevdiğimize inanıyor musun?» diye sordu.

Kız titremeye başlamıştı, içtenlikle: «Hayır,» diye karşılık verdi. «Sanmıyorum, çok genciz çünkü.»

Delikanlı üzgün üzgün konuşmasını sürdürdü: «Düşünüyorum ki... sen bu en basit bir şeydeki heyecanın, her şeyi derinden derine inceleme merakın yüzünden, benim sana verebileceğimden daha fazla şeyler verebilirsin bana. Şimdi bile... bir düşün bakalım... gene nişanlanabiliriz.»

Miriam ağlamak istiyordu. Kızmıştı da. Paul, milletin istediği gibi oynadığı bir çocuk olmaktan kurtulamamıştı.

Miriam kararlı bir tonla: «Hayır, birbirimizi evlenecek kadar sevdiğimizi sanmıyorum,» dedi.

Paul bir an düşünceli durdu ve sonra: «Beni tek birisinin hiçbir zaman tekeline alabileceğini sanmıyorum. Bu insan hiçbir zaman benim için her şey olamaz... hiçbir zaman,» dedi.

Bu noktayı hiç düşünmemişti kızcağız.

«Evet,» diye mırıldandı. Sonra bir anlık aradan sonra koygun gözleri ateş püskürerek delikanlıya baktı.

«Annenin başının altından çıkıyor her şey,» dedi. «Eskidenberi beni sevmez, biliyorum.»

Paul telâş içinde: «Hayır, hayır!» dedi. «Bu sefer senin iyiliğin için konuştu. Yalnızca seni görmeyi sürdüreceksam, kendimi nişanlı saymam gerektiğini belirtti.» Bir sessizlik oldu. Paul gene sordu: «Seni davet ettiğim zaman bize gelmeyi reddetmezsin, değil mi?»

Miriam karşılık vermedi. Köpürmüştü artık.

Sonunda kısaca: «Peki, ne yapacağız?» diye sordu.

«Herhalde benim Fransızca'yı bırakmam gerekecek. Tam da ilerletmeye başlamıştım. Ama kendi kendime devam edebileceğimi sanıyorum.»

Paul, «Ben derslerden vazgeçmeye gerek görmüyorum,» dedi. «Sana Fransızca ders vermemden ne çıkar?»

«Sonra pazar geceleri var. Kendi payıma benim küçük kiliseye gitmekten vazgeçeceğim yok. Hem bu işten hoşlanıyorum, hem de böylelikle biraz insan yüzü görebiliyorum. Ama sonra beni eve götürmen gerekmez. Ben kendi başıma dönerim.»

Paul biraz afallamış olarak, «Pekâlâ!» dedi. «Ama. Edgar da bizimle gelirse gene beraber döneriz, kimse de sesini çıkarmaz.»

Gene sustular. Miriam pek fazla bir şey kaybetmeyeceğini düşünüyordu. Paul'un ailesi ne isterlerse desinler fazla bir değişiklik olmayacaktı. Bu insanlar başkalarının işine burunlarını sokmasını ne kadar da arzu ediyordu.

Paul, «Sen de pek fazla düşünüp bu meseleyi kendine dert etme,» dedi.

Miriam ona bakmadan, «Ne münasebet!» diye karşılık verdi.

Paul sesini çıkarmıyordu. Kız onun pek dengeli olmadığını düşündü. Doğruluk, dürüstlük uğruna bir yere demir atmışlığı, ereğinde bir kararlılığı söz konusu değildi.

«Çünkü,» diye ekledi Paul. «Erkekler alır bisikletini işe giderler. Bin bir türlü iş yaparlar. Ama kadınlar her şeyi sorun yapıp içlenir dururlar.»

Miriam, «Benim içlenmeye niyetim yok,» dedi. Gerçekten de yoktu.

Hava serinlemişti. İçeri girdiler.

Bayan Leivers, «Paul'un beti benzi atmış,» diye

haykırdı. «Miriam, bu havada dışarda oturmasına izin vermeyecektin. Sakın soğuk almış olmasın, Paul?»

Paul, «Yok canım,» diye güldü.

Ama bitkin düşmüştü. İçindeki bu mücadele perişan ediyordu onu. Miriam delikanlıya acıdı. Saat dokuza gelmeden gitmek üzere ayağa kalktı.

Bayan Leivers, «Bu kadar erken mi?» diye sordu.

«Evet, erken gelirim demiştim.» Paul'un bunları söylerken rahatsız olduğu belliydi.

Bayan Leivers, «Ama bu kadar da erken değil ya?» dedi.

Miriam sallanır koltuğundaydı ve ağzını açmıyordu. Paul duraksadı, bisikletini almak üzere birlikte ambara gideceklerini bekliyordu. Ama Miriam yerinden kınmıdamağı. Delikanlı ne yapacağını şaşırmıştı.

«Eh, iyi geceler,» diye kekeledi.

Miriam herkesle birlikte ona iyi geceler diledi. Ama pencerenin önünden geçerken içeri baktı. Miriam onu soğun gördü. Kaşları eskidenberi yaptığı gibi çatılmıştı, gözleri acıdan dolayı koyulaşmıştı sanki.

Paul bahçe kapısından geçerken, Miriam güle güle diye el sallayabilmek için kalkmış ve kapı aralığına gelmişti. Paul çamlar altında yavaş yavaş pedal basıyordu. Bir sokak köpeğıyle, acınacak durumda zavallının birine rastladı. Bisikleti bayır aşağı rasgele kayıp gidiyordu. Paul, o anda, insanın kafasını kırarak kurtulabileceğini düşündü.

İki gün sonra delikanlı bir notla birlikte, kızcağıza bir kitap yolladı ve okuyup kendini meşgul etmesini söyledi.

Bu arada Edgar'la olan arkadaşlığını iletledi. Aileği ve çiftliğı çok seviyordu. Dünyanın en değerli yeriydi onun için çiftlik. Kendi evi bu kadar şirin değildi. Önemli olan annesiydi. Ama o zaman, annesiyle birlikte ol-

duğu herhangi bir yerde aynı derecede mutlu olması gerekmez miydi? Oysa Willey Çiftliği'ni tutkuyla seviyordu Paul. Kasvetli küçük mutfağı severdi. Erkekler buraya çizmeleriyle girerler, ortalıkta, yerde uyuyan köpeğin, üstüne basılmasından korktuğu için, bir gozu açık olurdu. Masanın üzerinde geceleri sarkan bir lâmba bulunur, her şey sessiz sedasız olduğu gibi dururdu. Paul, Miriam'ın ince uzun, alçak tavanlı odasını severdi. Çiçekleri, kitapları ve koyu kırmızı piyanosu odada romantik bir atmosfer yaratırdı. Tarlaların çıplak uçlarında kırmızı çatılarıyla durup duran binaları ve bahçeleri severdi: Bunlar sıcak bir yer peşinde koşarlarmış gibi ormana doğru uzanırdı, vahşi doğa da vadinin birinin içine aşağı doğru, öteki yandaki el değmemiş tepeleri de yukarı doğru oymuştu. Hepsi de Paul için hayat ve mutluluk kaynağından başka bir şey değildi. Dünyevi olmayan hali ve tuhaf alaycılığıyla Bayan Leivers'i, o geldiğinde gözlerinin içi gülen Edgar'ı ve herkesi seviyordu. Öteki erkekleri, küçük çocukları, Bill'i, hatta Circe adındaki dişi domuzu, Tippoo adındaki hinhorcunu bile seviyordu. Miriam bir yana, bunlar bir yanaydı: vazgeçemezdi bunlardan.

Böylece Paul, çiftliğe eskisi kadar sık gidiyordu, ama genellikle Edgar'la birlikteydi. Ayrıca akşamları, baba da dahil olmak üzere bütün ailenin katıldığı oyunlar, pandomimler oynanıyordu. Sonra Miriam onları bir araya getiriyor, değişik roller alarak bir penilik kitaplardan Macbeth'i okuyorlardı. Büyük bir heyecan kaynağıydı bu okuma. Miriam memnundu, Bayan Leivers memnundu, Bay Leivers memnundu. Do-re-mi'li şarkılar öğrenip, ateşin etrafında halkalar halinde şarkı söylüyorlardı. Ama Paul'un Miriam'la yalnız kaldığı zamanlar çok azdı. Kızcağız bekliyordu, Edgar'la üçü birden küçük kiliseden, ya da Bestwood Edebiyat Der-

neği'nden dönerlerken Paul'un ettiği o heyecanlı ve şu günlerde bağnazlıktan uzak görünen o sözleri kendisi için söylediğini biliyordu. Bununla birlikte Edgar'a, Paul'la bisiklete bindiği, cuma geceleri birlikte olduğu ve tarlada birlikte çalıştığı için imreniyordu. Onun açısından cuma geceleri ve Fransızca dersleri bitmişti. Hemen hemen her zaman yalnız kalıyor, yürüyor, ormanda düşüncelere d alıyor, kitap okuyor, çalışıyor, hayaller kuruyor ve bekliyordu. Paul da sık sık mektup yazıyordu ona.

Bir pazar akşamı eskiden çok az ulaşabildikleri uyumu sağlayabildiler. Edgar, Bayan Morel'le birlikte nasıl bir şey olduğunu merak ettiği Komünyon'a kalmıştı. Bu durumda Paul, Miriam'la birlikte eve geldi. Delikanlı hemen hemen gene Miriam'ın büyüğü altındaydı. Her zaman olduğu gibi vaazı tartışıyorlardı. Paul düşünsel yönden pupa yelken Agnostisizm'e* doğru gidiyordu, ama bu Miriam'ı fazla sıkıntıya sokmayacak dinsel bir Agnostisizm idi. Renan'ın *Vie de Jésus*** evresine gelmişlerdi. Miriam, Paul'un bütün fikirlerinin harmanını dövdüğü eşikti onun için. Fikirlerini gerçekleştirmesinde de Miriam'dı tek başına ona yardım eden. Hemen hemen canı yokmuş gibi bütün benliğiyle, Paul'un açıklamalarına ve görüşlerine teslim oluyordu. Şu ya da bu biçimde kızcağızın sayesinde Paul yavaş yavaş yanışını görebilmekteydi. Delikanlının görebildiğini kızcağız da görüyordu. Nitekim Paul'un onsuz yapamayacağını hissetti.

(*) Agnostisizm ya da Bilinemezcilik İngiltere bağlamında H. Thomas Huxley ve H. Spencer'in oluşturdukları, bilzinin ancak anlığımızın (bilme yetimizin) güvenle bilebileceği konular içinde sınırlı kaldığını öne sürer. Lawrence'in kastettiği bu anlayışa göre dışta kalan salt varlık, Tanrı, varlığın özü, temeli, anlamı gibi fizikötesi sorular bilinemezler.

(**) E. Renan'ın 1863'te çıkan *İsa'nın Hayatı* adlı ünlü kitabı.

Çıt çıkmayan eve geldiler. Delikanlı bulaşıkhanenin penceresinden anahtarı aldı ve içeri girdiler. Paul hâlâ tartışmasını sürdürüyordu. Gazi yaktı, ateşi hariattı, kilerden Miriam'a biraz kek getirdi. Kucağındaki tabakla kanepenin üzerinde hanım hanımcık oturuyordu kız. Başında pembemsi çiçeklerle süslü koca bir beyaz şapka vardı. Ucuz bir şeye benziyordu, ama delikanlı beğenmişti. Şapkanın altından gözüken sağlıklı, parlak esmer tenli yüzü, düşünceli ve durgundu. Saçının küçük kıvrımları hep kulaklarını kapatmaktaydı. Gözlerini Paul'a dikmişti.

Pazarları delikanlıyı bayağı beğeniyordu. O günlerde hep gövdesinin kıvrak hareketini belirginleştiren koyu renk bir giysi giyerdi Paul. Pırıl pırıl, iki dirhem bir çekirdek hali vardı. Düşündüklerini kıza anlatmaya devam ediyordu. Ansızın bir İncil'e uzandı. Miriam bu uzanıştaki titiz ve isabetli tavrı sevdi. Çabuk çabuk sayfaları çevirip Aziz Yuhanna'dan bir bölüm okudu. Koltuğunda oturmuş dikkatli dikkatli okurken sesi, yalnızca düşünüyordu sanki. İşte bu anda, kızcağız, onun bilinçdışı olarak, bir adamın üzerinde çalıştığı bir işte aletlerini kullandığı gibi, kendisini de kullandığını hissetti. Beğendi bu durumu. Sesinin arzulu hali bir şeye erişme sayılmalıydı ve sanki delikanlının ulaşmasını sağlayan şey de Miriam'dan başkası değildi. Kanepede ondan uzak oturuyordu, ama kendisini delikanlının elinin kullandığı tek alet olarak görmekteydi. Ona dünyaları veriyordu bu durum.

Sonra teklemeye ve sıkılganlaşmaya başladı. «Doğum sancısı çekerken bir kadın, acılıdır çünkü gelmiştir saati» diye başlayan dizelere geldiğinde şaşırıp yerini kaçırdı. Miriam onun gittikçe rahatının kaçtığıнын farkındaydı. Bilinen kelimeler arka arkaya çıkmayınca kızcağız ezildi büzüldü. Paul okumasını sürdürdü; ama

Miriam bir şey duymuyordu. Üzüntü ve utanma hissi kızın boynunu bükmesine neden oldu. Altı ay kadar önce olduğu gibi okuyabilirdi Paul. Oysa şimdi aralarındaki ilişkiye sanki bir tırmık atılmıştı. Aralarında gerçekten düşmanca duyguların ya da utandıkları bir şeyin varolduğunu hissetti.

Kurulu gibi kekini yedi bitirdi. Delikanlı tartışmasını sürdürmek istedi, ama bağlantı kuramıyordu. Biraz sonra Edgar geldi. Bayan Morel arkadaşlarına gitmişti. Üçü birden Willey Çiftliği'ne doğru yola çıktılar.

Miriam aralarındaki bir kopmayla ilgili düşüncelere dalmıştı. Delikanlının istediği başka bir şey vardı. Tatmin olmuyordu, rahat huzur yüzü göstermeyecekti kızcağıza. Artık, bundan sonra aralarında çatışma için, bir neden olacaktı hep. Kanıtlamak istiyordu ona Miriam. Onun için hayatta temel açıdan gerekli şeyin kendisi olduğuna inanmıştı. Bunu hem kendine, hem de Paul'a bir kez kanıtladı mı gerisi gelebilirdi, geleceğe olduğu gibi güvenebilirdi.

Mayıstı: Paul'u Bayan Dawes'la buluşmak üzere Willey Çiftliği'ne çağırırdı. Özlemini çektiği bir şey vardı onun. Clara Dawes'dan söz ettiklerinde delikanlının kıpırdanıp biraz öfkelenişini görmüştü. Miriam'a Clara'yı pek beğenmediğini söylemişti. Ama onun hakkında bir şeyler öğrenmeye hevesliydi. Öyleyse kendini denemeliydi. Miriam'ın inancına göre Paul'da iki değişik arzu çarpışıyordu: Yüksek arzular ve aşağılık olanlar. Yüksek arzuların ötekileri yenmesi gerekiyordu. Her ne olursa olsun, denemeliydi. Yalnız, Miriam, bu ortaya attığı «yüksek» ve «aşağılık» ölçütlerinin keyfi olduğunu unutmuştu.

Paul, Willey Çiftliği'nde Clara'yla buluşmak düşüncesiyle doğrusu heyecanlanmıştı. Bayan Dawes sabah-

tan gelmişti. Gümrah, küle kaçan kahverengi saçlarını topuz yapmıştı. Beyaz bir blüza lacivert bir etek giymişti. Nereye giderse gitsin etrafındaki şeyleri sikk ve anlamsız bırakıyor gibiydi. Odanın içindeyken mutfak küçücük ve bayağı görünüyor gibiydi. Miriam'ın yanı aydınlık güzel odası sıkıntılı ve önemsiz gözüküyordu. Bütün Leivers'lar mum gibi eridi sanki. Dayanılması zor biri olarak kabul ettiler Clara'yı. Oysa pekâlâ cana yakındı, ama ilgisizdi ve katıydı.

Öğleden sonraya kadar Paul gözükmedi. Aslında erken gelmişti. Bisikletinden atlar atlamaz, Miriam, onun evi sabırsızlıkla gözden geçirdiğini fark etti. Eğer konuk gelmemişse düş kırıklığına uğrayacaktı. Miriam onu karşılamak üzere dışarı çıktı, güneş ışınlarından korunmak için başını öne eğmişti. Latin çiçekleri yaprakların, serin, yeşil gölgeleri altında kızıl kızıl açmıştı.

Paul, «Clara gelmedi mi?» diye sordu.

Miriam müzikal ses tonuyla, «Geldi.» diye karşılık verdi. «İçeride kitap okuyor.»

Bisikletini ambara sürdü. Biraz övünç duyduğu güzel bir kravat takmış ve ona uygun çorap giymişti.

«Sabahtan mı geldi?» diye sordu.

«Evet,» diye karşılık verdi Miriam. Delikanlının yanında yürüyordu. «Liberty'nin mağazasındaki o adamın sana gönderdiği mektubu bana getirebileceğini söylemiştin. Hatırladın mı?»

«Hay aksi, unuttum. Ama eline geçinceye dek dırdır ederek bana hatırlat.»

«Ama ben sana dırdır etmekten hoşlanmıyorum.»

«Hoşlansan da hoşlanmasan da ben dırdır etmeni istiyorum. Gelelim Clara'ya: Biraz daha hoş olabiliş mi bari?»

«Benim onu her zaman hoş bulduğumu biliyosun.»

Delikanlı sesini çıkarmadı. Bugün erken gelmeye can atmasının nedeni, anlaşıldığı kadarıyla yeni gelen konuktu. Miriam şimdiden acı çekmeye başlamıştı. Birlikte eve doğru yürüdüler. Pantolonunun paçalarından iğneleri çıkardı; ama birbirine uygun kravatla çoraplara rağmen ayakkabılarındaki tozu fırçalamakta tembellik etti.

Clara serince bir odaya kurulmuş kitap okuyordu. Paul önce onun beyaz ensesini ve yukarıya topladığı ince telli saçlarını gördü. Clara ayağa kalkmış, kayıtsız bir ifadeyle, ona bakıyordu. Tokalaşmak için elini dümdüz uzatışında hem aralarında bir mesafe sokan, hem de erkeğe bir şey fırlatan bir tavır vardı. Delikanlı onun blüzunun içinde göğüslerinin kabarışını ve ince muslin'in altında omzunun güzel kıvrımını seçti:

«İyi bir gün seçmişsiniz,» dedi.

«Öyle gözüküyor.»

«Sizin hesabınıza memnun oldum.»

Clara delikanlının nazik sözlerine teşekkür etmeden yerine oturdu.

Paul, Miriam'a dönerek, «Bütün sabah ne yaptınız, bakalım?» diye sordu.

Miriam boğuk boğuk öksürerek, «Clara babamla gelmişti zaten... onun için... pek fazla bir şey yapacak vakit olmadı,» dedi.

Clara masaya yaslanmış, kayıtsız ve soğuk duruyordu. Paul onun ellerinin büyükçe, ama bakımlı olduğunu gördü. Cildi kalın, donuk beyazdı, üzerindeki altın sarısı tüyler inceikti. Clara delikanlının kendisini süzdüğünü biliyordu, ama oralı değildi. Onu küçümsemeye karar vermişti. Pek zarif olmayan kolu sere serpe masanın üzerindeydi. Sanki kendisine nezaketsizlikte bulu-

nulmuş gibi ağzını sımsıkı kapatmıştı, yüzünü de biraz öte yana çevirmişti.

«Geçen akşam sizi Margaret Bonford'un* toplantısında gördüm.»

Miriam bu denli nazik olabilen bir Paul'u pek görmemişti. Clara ondan yana şöyle bir bakarak: «Evet,» dedi.

Miriam, «Ya? Nereden biliyorsun?» diye sordu.

Paul, «Trene binmeme vaktim vardı. Birkaç dakika için uğradım,» diye karşılık verdi.

Clara gene tepeden bakan bir edayla başını öte yana çevirmişti.

Paul, «Bana göre gayet sevimli bir kadın,» dedi.

Clara, «Margaret Bonford!» diye haykırdı. «Değme erkeklerden daha akıllı bir kadındır.»

Paul, «Değildir, demedim ki,» diye karşı çıkmadığını göstermek istedi. «Gene de şirin ve sevimli bir kadın.»

Clara soğuk soğuk, «Sizler için önemli olan da herhalde bu,» dedi.

Paul başını kaşıdı; şaşalamış, biraz da öfkelenmişti.

«Herhalde sevimli olması akıllılığından daha önemli. Çünkü cennete gitmek istiyorsa aklıyla gidecek değil ya!»

Clara, «Onun istediği cennete gitmek değil ki!» diye çıkıştı. «Bu dünyadaki tam hakkını istiyor.» Bayan

(*) M. Bonford, Margaret Bonfield'in Lawrence tarafından romanlaştırılmış biçimidir. 1873-1953 yılları arasında yaşayan bu kadın, yirminci yüzyıl başındaki İngiltere'de, özellikle kadın hakları, sendikacılık, sosyalizm gibi konularda en tanınmış birkaç addan biri olmuştur. İşçi Partisi'nden milletvekili seçilmiş, en büyük işçi sendikasının yönetim kuruluna girmiş ve giderek İngiltere'nin kabineye giren ilk kadın bakanı olma başarısını göstermiştir.

Bonford'un uğradığı haksızlıklardan sanki Paul'u sorumlu tutuyormuş gibi bir tavrı vardı.

Paul, «Orasını bilmem,» dedi. «Ben onu sıcakkanlı, çok sevimli bir kadın olarak gördüm. Ama biraz fazla çöp gibi. Köşesinde rahat huzur içinde olmasını arzularım.»

Clara sözünü esirgmeden: «Rahat, huzur içinde kocasının çoraplarını yamarken tabi,» diye yaptırdı.

«Bayan Bonford gibi birisi benim çoraplarımı yamamaktan bile yüksünmez. Eminim iyi de yapar. Sonra ben de onun çizmelerini seve seve boyayabilirim.»

Clara son nükteye cevap vermedi. Paul biraz Miriam'la konuştu. Öteki kadın hâlâ çekingen duruyordu.

Paul, «Ben artık gidip Edgar'ı bulayım,» dedi. «Tarlada mı?»

«Öyle sanıyorum,» diye karşılık verdi Miriam. «Kömür almaya gitmişti. Dönmesi yakındır.»

«Gidip karşılayayım bari.»

Üçünü de ilgilendirebilecek bir şey önermeye Miriam cesaret edemedi. Paul ayağa kalkıp ayrıldı.

Katırtırnaklarının çıktığı üstteki yolda Edgar'a rastladı. Küfeler dolusu kömürü zar zor taşıırken, beyaz noktali alnını sallayan kısrakın yanında tembel tembel yürüyordu arkadaşı. Onu görünce genç çiftçinin gözleri parıladı. Koygun sıcak bakışlı, oldukça yakışıklı bir gençti. Giysileri eski püsküydü ama gururlu bir edayla yürürdü.

Paul'u şapkasız görünce, «Merhaba, nereye böyle?» dedi.

«Seni karşılamaya geldim. Bayan 'Hiçbir zaman' çekemiyorum.»

Edgar kahkahayı basarken dişleri gözükünüşü.

«Kim bu, Bayan 'Hiçbir zaman'?»

«Bayan Dawes, daha doğrusu ikide birde 'Hiçbir zaman' diyen Bayan 'Kuzgun'»*

Edgar neşeli neşeli güldü.

«Clara Dawes'dan hoşlanmadın demek?»

«Hiç mi hiç. Sen beğeniyor musun?»

«Hayır!» Cevap bayağı kesin bir ifadeyle çıkmıştı.

«Hayır!» Edgar dudaklarını büzmüştü.

«Pek bağdaşabileceğim bir tip değil.»

Biraz düşündü. Sonra Paul'a, «Peki, neden ona Bayan 'Hiçbir zaman' diyorsun?» diye sordu.

«Bak,» dedi Paul. «Bir erkeğe baktığında yüksekten atarak 'Hiçbir zaman' diyor. Kendini aynada gördüğü zaman küçümseyerek 'Hiçbir zaman' diyor. Eğer geriye doğru bakarsa nefretle, ileriye doğru bakarsa alaylı söylüyor.»

Edgar, Paul'un söyledikleri üzerine düşündü, ama fazla bir şey çıkartamadı. Sonunda, gülerek: «Onun erkek düşmanı mı olduğunu söylüyorsun?» dedi.

«Evet, o öyle olduğunu sanıyor.»

«Ama sen böyle düşünmüyorsun, değil mi?»

«Evet.»

«Sana kabalık mı etti?»

«Sen onun herhangi bir kimseyle nazik olduğunu düşünebiliyor musun?»

Edgar güldü. Birlikte kömürü avluya boşalttılar. Paul biraz huzursuzdu, çünkü Clara'nın pencereden bakarsa, onu görebileceğini biliyordu. Ama kadın bakmadı.

Cumartesi öğleden sonraları atların kaşağılanıp te-

(*) Göndermelerin hepsi 19. yüzyılın ünlü romantik Amerikan şairi Edgar Allan Poe'nun en çok tanınan 'The Raven' (Kuzgun) adlı şiirinedir. Bu kafiyeli uzun şiirde 'Nevermore' (Hiçbir zaman) sözcüğü nakarat gibi tekrarlanır.

mizlendikleri gündü. Paul'la Edgar bu işi birlikte yaptılar. Atların sırtından çıkan toz, onları hapsiretti durdu.

Edgar, «Bana öğretecek yeni bir şarkı biliyor musun?» diye sordu.

Atları tımar etmeyi sürdürdü. Yere eğildiğinde ensesinin güneşten kıpkırmızı kesildiği fark ediliyordu. Fırçayı tutan parmakları kalın kalındı. Paul arada bir seyretti Edgar'ı.

«Mary Morrison'ı öğreteyim mi?»

Edgar razı oldu. Güzel bir tenor sesi vardı, arkadaşlarının söyledikleri şarkıları öğrenmeye can atardı ve bunları araba sürerken söylerdi. Paul'un pek iyi olmayan bariton bir sesi vardı, ama kulağı iyiydi. Bununla birlikte, Clara'nın duymasından çekindiği için alçak sesle söylüyordu. Edgar onun söylediği her satırı berrak tenor sesiyle tekrar ediyordu. İkisi de arada bir durup hapsiniyor, sestten huysuzlaşan atlarını azarlıyorlardı.

Miriam erkekleri pek çekemiyordu. Paul dahil olmak üzere onları eğlendirmek hiç de zor değildi. Paul'un önemsiz şeylerin bu kadar içine girebilmesi, onda çarpık bir yanın bulunduğu kanıtı sayılır diye düşündü genç kız.

Onlar işlerini bitirdiğinde çay vakti gelmişti.

Miriam, «Söylediğiniz şarkı hangisiydi?» diye sordu.

Edgar ne olduğunu belirtti. Böylelikle konuşma konusu şarkı söylemeye kaydı.

Miriam, Clara'ya: «Çok tatlı vakit geçirdik,» dedi.

Clara çayını yavaş yavaş, ağırbaşlı içiyordu. Erkeklerin bulunduğu bir yerde hemen mesafe koyuyordu.

Miriam, Clara'ya: «Şarkı dinlemesini sever misin?» diye sordu.

Clara, «İyiye, evet!»

Paul bunların kendisine atılmış bir taş olduğunu hissedip kıpkırmızı kesildi.

«Kaliteli ve terbiye görmüş olursa demek istiyorsunuz galiba,» diye sordu.

«Şarkının bir şey ifade etmesi için sesin terbiye görmüş olması gereklidir.»

«Bu gidişle sesleri terbiye görmemiş kimselerin konuşmasını yasaklayacaksınız. Bence insan önce kendi zevki için şarkı söyler.»

«Ama bu başkalarını rahatsız ediyor olabilir.»

«Öyleyse bu başkaları kulaklarına pamuk tıkayabilir.»

Erkek çocuklar gülüştüler. Bir sessizlik oldu. Paul'un yüzü hâlâ kıpkırmızıydı. Sesini çıkarmadan çayını içmeye devam etti.

Çaydan sonra Paul'un dışında erkeklerin hepsi tarlaya çıkmıştı. Bayan Leivers, Clara'ya, «Demek şimdi hayatından daha memnunsun,» dedi.

«Son derece memnunum.»

«Demek böyle yaşamak seni tatmin ediyor?»

«Kendi başıma buyruk olabildikten sonra gerisi vız geliyor bana.»

Bayan Leivers yumuşak bir sesle, «Peki hayatında bir şeyin eksikliğini hissetmiyor musun?» dedi.

«Bunların hepsi geçmişte kaldı artık.»

Bu karşılıklı konuşmadan Paul biraz sıkılmıştı. Ayağa kalktı.

«Geride bıraktığını sandığın şeylere çarpıp yuvarlandığını bir gün fark edeceksin,» dedi. İnek ağullarına doğru dışarı çıktı. Hazırcevap konuştuğuna inanıyordu. Erkeklik gururu da havalardaydı. Tuğla döşenmiş yolda ilerlerken ısıklı çalışıyordu.

Biraz sonra Miriam geldi ve onu Clara'yla hep birlikte yürüyüşe çıkmaya çağırdı. Stretley Değirmen

Çiftliği'ne doğru yola çıktılar. Willey Suyu'nun tarafında, dere boyunca yürürlerken ormanın kenarındaki açıklıktan zayıf ışınlar altında parıltıyan bir tür pembe karanfil görülüyordu. Ağaç gövdeleri ve ince fındık çalılıkları arkasında da bir adam, koca bir doru atı yağmur sularının açtığı dereden geçiriyordu. Koca al hayvan yeşil fındık çalılığının loşluğu içinden geçerken romantik bir biçimde dans eder gibiydi. Bir Deirdre* ya da Iseult** için açabilecek ama şu anda solmakta olan çançiçekleri arasından, buralara aynen geçmişteki gibi, bir yerlerden bir gölge düşmüştü.

Bu güzellik karşısında üçü de büyülenmiş gibi kalmıştı.

«Bir şövalye olup, buralarda bir malikâneye kurulmayı çok isterdim,» dedi Paul.

Clara hemen söze karıştı: «Ve bizi tehlikelerden uzak eve kapatmak herhalde daha çok hoşunuza giderdi.»

«Evet,» dedi Paul. «Siz nedimelerinizle nakış işleyip şarkı söylerken, ben de sizin beyazlı, yeşilli, açık morlu flâmanızı taşırdım. Kalkanıma da şahlanmış bir atlı kadın savaşçı iğürü altına W.S.P.U.*** harflerini işlettirdim.»

«Hiç şüphem yok,» dedi Clara. «Siz kadınların ken-

(*) Deirdre, İrlanda mitologyasında son trajik biten bir hikâyenin dillere destan güzellikteki genç kadın kahramanıdır.

(**) Ortaçağın Kral Arthur romanslarında Iseult, Tristan'ın aşkı uğruna ölen güzel bir İrlandalı kadındır. Lawrence 1909'da yazdığı mektuplarının birinde Nottingham'da Wagner'in Tristan ve Isolde'sini gördüğünü yazar.

(***) İngiliz feministlerinden Bayan Emmeline Pankhurst'ün 1903'te kurduğu Women's Social and Political Union (Toplumsal ve Siyasal Kadın Birliği) adlı derginin baş harfleri.

di hakları için çarpışmalarındansa, onlar adına kendiniz çarpışmayı yeğliyorsunuz.»

«Evet, çünkü bir kadın kendi hakları için çarpışmaya başladığında ayna karşısında kendi görüntüsüne sinirlenip havlayan bir köpeğe benzer.»

Clara dudaklarını bükerek sordu: «Bu ayna siz misiniz yoksa?»

«Ya da aynadaki görüntü...»

«Korkarım, siz gereğinden fazla zekisiniz.»

Paul gülerek yapıştırdı: «Peki, bırakın ben zeki olayım, siz de yumuşak başlı ve cana yakın!»

Clara, Paul'un bu şakacılığından, bıkmıştı. Delikanlı ansızın ona baktığında, yukarı kalkık yüzünde küçümseyici bir ifade görmeyi beklerken, üzüntülü bir çehreyle karşılaştı. Paul'un o anda yüreği herkes için yufkalaşmıştı. Döndü, çok ihmal etmiş olduğu Miriam'a sıcak davranmaya çalıştı.

Ormanın kenarında Limb adındaki, Stretley Değirmeni Çiftliği'nde kiracı olarak büyükbaş hayvan besleyen, kırkında, zayıf nahif esmer adama rastladılar. Sanki yorulmuş gibi koca aygırı yularından kayıtsızca tutuyordu. Limb ve atı küçük derenin üzerindeki basamak taşlarından geçebilsinler diye üçü de kenara çekildiler. Paul bu koca hayvanın bitmez tükenmez, dolup taşan bir enerjiyle bacakları üzerinde yaylanarak yürümesine hayran kaldı. Limb geldi, önlerinde durdu.

Tuhaf, kulak tırmalayıcı bir sesle: «Babanıza söyleyin, Bayan Leivers,» dedi. «Onun buzağıları üç gündür şu aşağıdaki tahta perdeyi kırıyorlar.»

Miriam ürkererek: «Hangisini?» diye sordu.

Koca at derin derin soluk alıyordu, al böğürlerini silkiyor ve eğik başıyla sarkık yelesinin altından gözüken iri güzel gözleriyle kuşkulu kuşkulu etrafı süzüyordu.

«Biraz gelin benle, göstereyim,» diye karşılık verdi Limb.

Adamla aygır önden gittiler. Dans eder gibiydi at, sekili ayaklarını sallıyor, dereden geçerken de olduğu gibi biraz korkmuş gözüküyordu.

Adam yumuşacık, sevgi dolu bir sesle, hayvana: «Yere bakıp yürek yakmak yok,» dedi.

Seker gibi kısa adımlarla küçük derenin kenarından yürüdü ve sonra ikinci dereden geçerken suya değmesiyle çıkması bir oldu. Asık suratla kendini koyvermiş bir biçimde yürüyen Clara hayvanı yarı büyülenmiş, yarı küçümser bir tavırla seyrediyordu. Limb durdu ve birtakım söğütlerin altındaki tahta perdeyi işaret etti:

«İşte, buzağların kırıp içeri girdiği yeri görüyor musun?» dedi. «Adamlarım üç kez geri çıkartmışlar.»

Sanki hata kendisininmiş gibi kızaran Miriam, «Evet,» dedi.

Adam, «Bize buyurur musunuz?» diye sordu.

«Teşekkür ederiz, ama havuzu görmek isterdik.»

«Pekâlâ, nasıl isterseniz.»

At, evine yaklaşmış olmanın sevinciyle durup durup kışınıyordu.

Onunla ilgilenmiş gözükten Clara, «Evine döndüğü için seviniyor,» dedi.

«Evet, bugün epey yol tepti.»

Bahçe kapısından içeri girerlerken büyük çiftlik evinden kendilerine doğru gelen ufak tefek yapılı, esmer, telaşlı bir kadın gördüler. Otuz beşinde gözüküyordu, saçlarına ak düşmüştü, koygun gözleri vahşi bakışlıydı. Elleri arkasında yürüyordu. Limb'in kız kardeşiydi bu kadın. Nitekim koca aygır onu görünce gene kışınıyordu. Kadın heyecanlıydı.

Kardeşine değil de ata sevecen sevecen, «Demek

döndün evine, oğlum benim,» dedi. Koca hayvan döndü. kadına sokuldu ve kafasını kıstı. Kadın elinde sakladığı buruşuk bir sarı elmayı atın ağzına sokuşturuverdi ve gözünün kenarından öptü. Koca hayvan mutluluktan göğüs geçirdi sanki. Kadın atın başını bağrına bastı.

Miriam, «Şahane bir şey değil mi?» dedi.

Bayan Limb ona baktı. Koyu gözlerini dosdoğru Paul'a dikerek: «İyi akşamlar, Bayan Leivers,» dedi. «Çoktandır buralara pek ayak basmamıştınız.»

Miriam arkadaşlarını tanıttı.

Clara, «Gerçekten müthiş bir atınız var,» dedi.

Bayan Limb, «Değil mi!» diyerek atı bir daha öptü. «Hem de değme erkeklerle boy ölçüşebilecek kadar candandır.»

Clara, «Eminim, birçok erkekten daha candandır,» dedi.

Kadın, «İyi çocuktur, o!» diyerek yeniden atın boynuna sarıldı.

Bu iri hayvanın büyülediği Clara dayanamayıp onun yelesini okşamaya başladı.

Bayan Limb, «Çok yumuşak huyludur,» dedi. «Aslında iri yarı kimseler böyle değil midir?»

Clara, «Müthiş güzel bir yaratık,» diyerek hayvanın gözlerinin içine bakmaya çalıştı. Hayvanın da ona bakmasını istiyordu.

«Yazık ki konuşamıyor,» dedi.

Öteki kadın, «Bazen neredeyse konuşacak sanıyorum,» diyerek hayıflandı.

Sonra ağabeyi atı alarak uzaklaştı.

«İçeri buyurmuyor musunuz? Ne olur biraz oturun. Bay... tam duyamamıştım.»

«Morel,» dedi Miriam. «Sağ olun. Bugün gelmeyelim. Ama değirmenin havuzunu görebilirse seviniriz.»

«Elbette, buyrun gidin. Balık avlamaya meraklı mısınız Bay Morel?»

«Hayır.» dedi Paul.

«Meraklı olsaydınız istediğiniz zaman gelip avlanın diyecektim,» dedi Bayan Limb. «Burada insan yüzü görmediğimiz haftalar oluyor. Gelirseniz bizi mutlu edersiniz.»

Paul. «Havuzda hangi çeşit balık var?»

Ön bahçeye çıkıp savaktan geçerek yüksek kıyının yanından havuza vardılar. Yapma göl gibi bir yerdi burası. üzerine gölge düşmüştü ve ağaçlık iki odacığı vardı. Paul, Bayan Limb ile birlikte yürüyordu.

«Burada yüzmek ne hoş olur herhalde,» dedi.

Kadın hemen. «Ne zaman isterseniz gelin yüzün,» dedi. «Gelirseniz ağabeyim ne kadar memnun olur bilemezsiniz. Onun da konuşacak kimsesi yok. Ne olur gelin, yüzün.»

Clara onların yanına yaklaşmıştı.

«Bir hayli derin,» dedi. «Ne güzel, berrak.»

«Evet.»

Paul, Clara'ya: «Yüzer misiniz?» diye sordu. «Bayan Limb istediğimiz zaman gelip yüzebileceğimizi söylüyor.»

Bayan Limb, «Çiftlikte çalışan işçiler de orada olacak elbet,» dedi.

Birlikte biraz konuştular, sonra yapayalnız ve vahşi bakışlı kadını kendi başına koruda bırakıp ıssız tepeye tırmandılar.

Yamaç güneş ışığından olgunlaşmış gibi duruyordu. Etraf ıssızdı, tek tük çalı kümeleri sanki tavşanlar cirit atsin diye oraya buraya serpiştirilmişti. Sessiz sedasız yürüyorlardı. Sonra Paul, «O kadında insanın rahatını kaçıran bir hal var,» dedi.

Miriam, «Bayan Limb değil mi?» dedi. «Evet haklısın.»

«Nesi var acaba? Yalnızlıktan aklını mı oynatıyor?»

Miriam, «Herhalde,» dedi. «Bu hayat ona göre değil. Onu buraya dağ başına kapatmak için doğrusu insanın acımasız olması gerek. Daha çok gelip görmeliyim onu ama... gerçekten benim de rahatımı kaçırıyor.»

Paul, «İnsan ona hem acıyor, hem de yanından uzaklaşmak istiyor,» dedi.

Clara ansızın, «Herhalde kadıncağz bir erkek istiyor,» diye söze karıştı.

Ötekiler bir süre ağızlarını açmadılar.

Sonra Paul, «Ama onu bu hale getiren şey yalnızlık olmalı,» dedi.

Clara sesini çıkarmadan yokuş yukarı tırmanmaya devam ediyordu. Başını öne eğmiş, önüne çıkan kuru dededenleriyle çalıları ayağının ucuyla ite ite yürümeye çalışıyordu. Yürümekten çok biçimli gövdesiyle yokuş yukarı falso üzerine falso yapıyor gibiydi. Paul üzerinde ürpertili bir sıcaklık hissetti. Clara'yı yakından tanımak istedi. Belki de hayatın sillesini yemiş birisiydi o. Yanında yürüyen Miriam'ı unutmuş gibiydi. Oysa kızcağız ona gülümsemiş, ama karşılık görmemişti. Paul'un gözleri önden ilerleyen Clara'ya dikilmişti.

Miriam dayanamayıp sordu:

«Onu hâlâ can sıkıcı mı buluyorsun?»

Sorunun ansızın gelmesi delikanlının dikkatini çekmedi bile. Zaten kafası Clara'yla meşguldü:

«Bir derdi var onun,» dedi.

«Evet,» diye karşılık verdi Miriam.

Tepeye varınca aşağıdan görünmeyen, gizli sayılabilecek, vahşi bir tarlayla karşılaştılar. Tarlanın iki yanı ormanlıktı, öteki yanları ise alıçtan ve mürver çalılıklarından gevşek çitlerle çevrilmişti. Bu fazla büyü-

müş çalılıkların arasında, eğer ortalıkta sığırlar bulunsaydı bunların geçebileceği aralıklar vardı. Toprak pamuklu kadife kadar yumuşaktı, ayrıca tavşanlar da şişkin şişkin delikler açmıştı. Tarla hiç kesilmemiş koca koca çuhaçiçekleriyle doluydu ve hiç işlenmemişti. Sert çimen demetleri üzerinde her bir yanda öbek öbek kır çiçekleri görülüyordu. Koca koca perili gemilerin demirlediği bir liman gibiydi burası.

Ansızın, «Ah!» diye bağırdı Miriam. Paul'dan yana baktı. Koyu gözleri koca koca olmuştu. Paul ona bakarak gülümsedi. Birlikte bu çiçek tarlasının tadını çıkardılar. Clara onlardan biraz uzakta üzgün üzgün çuhaçiçeklerine bakmaktaydı. Paul'la Miriam birbirlerine yaklaştılar ve kısık sesle konuşuyorlardı. Paul bir dizinin üzerine çökerek çiçeklerin en güzellerini çabuk çabuk toplamaya çalışıyordu, yorulmak bilmeden bir öbekten ötekine geçiyor, durmadan bıcır bıcır konuşuyordu. Miriam, çiçekleri ağır ağır, severek, okşayarak koparıyordu. Paul onun gözünde gereksiz çabuk, neredeyse bilimselmiş gibi gelirdi. Bununla birlikte delikanlının yaptığı demetler kendi yaptıklarına oranla daha fazla doğal güzelliğe sahip olurdu. Paul'un çiçeklere gösterdiği sevgi farklıydı. Çiçekleri onların yalnızca sahibi olarak değil, onları kontrol altında tutabilecek bir hakkı varmış gibi severdi. Miriam açınsındansa çiçekleri bir yüceltme söz konusuydu, çünkü çiçeklerde onda olmayan bir şey vardı.

Çiçekler taptaze ve çok hoş görünüyorlardı. Toplarken ağzına bir iki tane küçük sarı hanımeli attı. Clara hâlâ mahzun, ortalıkta dolaşmaktaydı. Paul ona doğru giderek: «Niçin çiçek toplamıyorsunuz?» diye sordu.

«Toplamayı sevmem. Tarladaki halleri daha hoşuma gider.»

«Ama, örneğin odanızda, çiçek istemez miydiniz?»

«Çiçeklerin koparılmak istendiğini sanmıyorum.»

«Yok, koparılmayı hepsi ister.»

«Odamda çiçek cesetleri görmek istemem ben.»

Paul, «Bence bu çok katı ve yapmacıklı bir düşünce,» dedi. «Suya koyduğunuzda kökleriyle yaşarken daha çabuk ölmüyorlar ki. Sonra vazoda daha hoş duruyorlar. Ayrıca bir şeye ceset demek için o şeyin ceset gibi olması gerekir.»

Clara, «Bana öyle geliyorsa ben ceset derim,» diye tartışmaya girdi.

«Benim için öyle değil. Bir ölü çiçek, çiçek cesedi değildir.»

Clara, Paul'u önemsemiyordu. «Peki, öyle olduğunu kabul etsek bile, onları koparmaya ne hakkımız var?»

«Çünkü seviyorum onları, benim olsunlar istiyorum. Sonra etrafta da pek bol var.»

«Sizce bu yeterli mi?»

«Elbette, niçin yeterli olmasın. Nottingham'daki odamızda kim bilir ne güzel kokacaklardır, eminim.»

«Evet, sonra onların birer birer ölmelerini seyretmek zevki de caba.»

Paul, «Sonrası fark etmez ki. Nasıl olsa ölecekler,» diyerek Clara'nın yanından ayrıldı ve karışık çiçek öbeklerini koklamaya başladı. Bütün tarla oraya buraya serpiştirilmiş renksiz, ama parlak köpük topraklarıyla bezenmişti. Miriam, Paul'un yanına gitti. Clara eğilmiş çuhaçiçeklerinin kokusunu almaya çalışıyordu.

«Bana öyle geliyor ki,» dedi Miriam. «İnsan çiçeklere saygı gösterirse onlara bir zarar vermez. Ayrıca asıl önemli olan onları koparma anındaki tavrımızdır.»

«Evet,» dedi Paul. «Ama hayır,» diye devam etti. «Çiçek toplamayı canınız istiyorsa gider toplarsınız, işte bu kadar.» Elindeki demeti gösterdi.

Miriam sesini çıkarmadı.

Paul, «Bak şu demete,» diyerek konuşmasını sürdürdü. «Hepsi de küçük çocuklar gibi gürbüz ve sağlam.»

Clara'nın şapkası biraz ilerde çimenlerin üzerindeydi. Diz çökmüş, daha fazla yere eğilerek çiçekleri koklamaya çalışıyordu. Boynunun duruşu delikanlının içini gıdıkladı. O kadar güzeldi ki, ayrıca şu anda güzelliğiyle övünüyordu da. Göğüsleri blüzunun içinde hafifçe kımıldadı. Sirtının bükülüşü çok çekiciydi ve sağlam duruyordu. Korse giymemiş olduğu belliydi. Ansızın ne yaptığını kendi de bilmeden, Paul, bir avuç dolusu çuhaçiçeğini Clara'nın saçlarına ve boynuna serpmeye başladı, bir yandan da,

«Küller küllere, tozlar tozlara gitmeli

Tanrı seni almazsa şeytan almalı»

dizelerini mırıldanıyordu. Serin çiçek yaprakları boynuna değince genç kadın başını kaldırarak delikanlıya baktı. Neredeyse acınacak haldeki ürkmüş, külrenge gözlerinde, «Ne oluyor?» gibilerden bir ifade vardı. Çiçekler yüzüne dökülünce gözlerini kapadı.

Paul ne yapacağını şaşırmış öylece duruyordu. oldukça sıkıntılı sıkıntılı, «Belki bir cenaze töreni görmek istersiniz sanmıştım,» dedi.

Clara biraz tuhafça güldü ve ayağa kalkarak başındaki çuhaçiçeklerini ayıklamaya başladı. Şapkasını alıp başına iğneledi. Saçının arasında tek bir çiçek takılıp kalmıştı. Paul bunu gördü, ama Clara'ya bir şey söylemedi. Serpiştirdiği çiçekleri yerden toplamaya koyuldu.

Ormanın kenarında çançiçekleri tarlayı sel suları gibi kaplamıştı. Ama artık solmaya yüz tutmuşlardı.

(*) İngiltere'deki Hristiyan gomme törenlerinde okunan duanın değiştirilmiş bir biçimi.

Clara bu tarafa yöneldi. Paul da onu izledi. Çanççeklerini severdi.

«Bak ormandan nasıl çıkmışlar!» dedi.

Genç kadın bir sıcaklık ve teşekkür duygusuyla Paul'a döndü, gülümseyerek, «Evet,» dedi.

Genç adamın kanı kaynıyordu.

«Düşünüyorum,» dedi. «Eskiden ormanda yaşayan vahşi insanlar bir açık alanla karşı karşıya geldiklerinde kim bilir ne kadar dehşete düşmüşlerdir?»

«Gerçekten düşmüşler midir, dersin?»

«Eski kabilelerde acaba hangisinden daha çok korkulurdu: ormanların karanlığından fırlayıp apaydınlık bir alana çıkmaktan mı, yoksa açıklıktan yavaş yavaş ormana girmekten mi?»

«Bana göre ikincisinden.»

«Evet, gerçekten insan kendisini açıklık yerlere atırdığında karanlığa girmek için zorlama gerekir değil mi?»

Clara biraz garipçe, «Nereden bilebilirim ki!» dedi. Konuşma bu noktada kesildi.

Akşam olmaya başlamıştı. Vadi şimdiden gölgelenmişti. Karşı yamaçtaki Crossleigh Bank Çiftliğinde küçücük bir ışık noktası seçilebiliyordu. Tepelerin üstünde görülen parlaklık dalgalanmaya yüz tutmuştu. Miriam, elindeki gevşek çiçek demetine yüzünü gömmüş, yavaş yavaş yanlarına yaklaştı. Yere yayılmış kopuk gibi çuhaççekleri arasından topuğuna kadar bata çıka yürüyordu. Arkasında görünen ağaçlara da gölge düşmeye başlamıştı.

«Gidelim mi?» diye sordu.

Yola koyuldular. Hepsi de sessizdi. Küçük yoldan bayır aşağı yürürlerken karşıda evlerinin ışığını görüyorlardı. Tepenin sırtında da madencilerin oturduğu köyün çok az ışıklı ince karaltısı seçiliyordu.

Paul, «İyi gezdik değil mi?» diye sordu.

Miriam, «Evet,» der gibi mırıldandı. Clara sesini çıkarmadı.

Paul ısrar etti: «Yoksa siz iyi vakit geçirmediğiniz mi?»

Clara hâlâ cevap vermiyordu. Başım dimdik tutmuş yürümesinden delikanlı onun hem kayıtsız, hem de acı içinde olduğunu sezebiliyordu.

O aralarda bir gün Paul annesini Lincoln'a götürdü. Annesi her zamanki gibi şevклиydi, şendi, şakraklı, ama trende oğlunun karşısına oturduğunda biraz süzül-müş gözüküyordu. Paul bir an için annesinin elinden gider gibi olduğunu hissetti, üzerine atılıp onu yakalamak, hatta neredeyse zincirlemek istedi. Annesini eliyle yakalayabileceği bir uzaklıkta tutması gerektiğine inandı.

Tren kente yaklaşıyordu. İkisi de pıncereye çıkmış ünlü katedrali görmeye çalışıyorlardı.

Paul, «İşte anne, göründü!» diye haykırdı.

Ovanın üzerinde yatar durumdaki koca katedral gözlerinin önüne serildi.

Bayan Morel, «Ah!» diye içini çekti. «Demek buymuş,» dedi.

Paul'un gözleri annesine takıldı. Mavi gözleriyle sessiz sedasız katedrali seyrediyordu. Gene ondan uzaklaşmıştı. Soylu, masmavi haliyle yüceltilmiş katedralin sonsuza dek sürecek istirahatindeki bir şey, bir gün ölüp gideceğini anımsatmıştı kadıncağıza. Ne olmuşsa olmuştu. Gençliğin bütün gücünü kullansa değiştiremeyecekti. Delikanlı annesinin hâlâ pembe ve tüy gibi yumuşak ama göz kenarlarında kazayağı gibi kırışmış cildine baktı. Göz kapakları titremiyordu, ama hafifçe çökmüş-tü, ağzının ifadesine bir umutsuzluk egemendi. Kaderini sonunda öğrenmiş birisi gibi bakışlarını sonsuza

dıkmıştı. Paul ruhunun bütün gücüyle mücadeleye kararlıydı bu durumda.

«Bak, anne, kentin üzerinde ne kadar da kocaman duruyor. Ayakları dibine serilmiş şu sayısız sokaklara bak! Kentten bile daha büyük duruyor.»

«Gerçekten de öyle,» dedi annesi. Yüzü gene parlamıştı. Ama delikanlı onu bir kez deminki haliyle görmüştü. Kadıncağzı oturmuş pencereden katedrale bakıyor, kıpırdamayan yüz hatları ve bir noktaya diktiği gözleri hayatın acımasızlığını yansıtıyordu. Göz kenarlarındaki kazayağı gibi kırışıklıklar ve sımsıkı kapalı ağzı delikanlıyı çıldırtacak duruma getiriyordu sanki.

Lokantanın birinde Bayan Morel'in müthiş savurganlık saydığı bir yemek yediler.

Kotletini yerken kadın, oğluna dönüp: «Beğendiğimi sanma,» dedi. «Beğenmedim, gerçekten beğenmedim. Bir de ziyan ettiğin parayı düşün!»

Paul, «Sen benim paramı düşünme,» dedi. «Sonra benim bugün sevgilisini gezmeye çıkarmış biri olduğumu unutma.»

Delikanlı annesine bir demet menekşe aldı.

Bayan Morel, «Rica ederim, dur!» diye emir verdi. «Böyle bir şeyi ben nasıl yaparım?»

«Sen hiçbir şey yapmayacaksın. Rahat dur yeter!»

Paul böyle diyerek, ana caddenin orta yerinde menekşeleri annesinin yakasına ilıstırdı.

Bayan Morel, «Benim gibi bir yaşlıya menekşe ne de yakışır hani,» diye burun kıvırdı.

Paul, «Bak anne,» dedi. «Herkesin bizi sık görmesini istiyorum. Biraz kurum satarak yürü.»

«Kızıyorum bak, çeneni kırmayayım.»

«Hadi bakalım salın biraz. Yelpaze kuyruklu güvercinleri taklit et göreyim.»

Annesini ana caddeden geçirtmek bir saatini aldı.

Kadıncağız Glory Hole, Stone Bow gibi görülecek yerlerde etrafa bakıp sevinç çığlıkları atıyordu.

Bir adam yanlarına gelip şapkasını çıkararak Bayan Morel'in önünde eğildi.

«Size kenti gezdireyim mi?»

«Hayır. teşekkürler. Oğlum beni gezdiriyor.»

Paul çok daha nazik bir karşılık vermediği için annesine kızdı.

«Hadi canım. git işine,» diye haykırdı. «Ha, bak orada 'Yahudi'nin evi var. O konferansı hatırlıyor musun Paul?»

Katedralin bulunduğu tepeye giden yolu tırmanmakta çok zorluk çekti. Paul önce hiçbir şeyin farkına varmadı. Sonra birdenbire annesinin konuşamayacak kadar tıklandığını gördü. Onu hemen bir birahaneye sokarak dinlenmesini sağladı.

Bayan Morel, «Hiçbir şeyim yok,» diyordu. «Yalnız kalbim biraz yaşlandı. Aslında tabii karşılamak gerek.»

Paul hiç sesini çıkarmadı, ama annesine baktı. Gene yüreği kızgın bir pençenin altında eziliyordu. Ağlamak, her şeyi kırıp dökmek istedi.

Gene yola koyuldular, yavaş yavaş sanki adımlıyorlardı yolu. Her adımda Paul'un göğsündeki ağırlık artıyor gibiydi. Kalbi çatlayacak sandı. Sonunda tepeye vardılar. Şatonun kapısına, katedralin ön cephesine bakarken, Bayan Morel, büyülenmiş gibiydi. Unutmuştu kendini sanki.

«Bu, tahminimden çok daha iyi,» diye bağırdı.

Ama Paul hiç hoşlanmamıştı. Düşünceli düşünceli annesinin peşinde dolaşıyordu. Katedralin içinde bir köşede oturdular. Koronun bulunduğu yerde küçük bir ayin katıldılar. Bayan Morel çekingendi. Oğluna, «Herhalde herkese açıktır, değil mi?» diye sordu.

«Tabi açıktır.» dedi oğlu. «Sonra bakalım bizi kovmaya cüret edebilecek yüz var mı onlarda?»

«Bana kalırsa bu söylediklerini işittiklerinde hemen kovarlar.»

Ayin sırasında annesinin yüzü mutluluk ve huzur içinde parıltıyor gibiydi. Oysa Paul'un içinden hep bir şeyleri kırıp dökmek geliyordu.

Sonra katedralin bahçesinin duvarına yaslanmış kenti seyrederken Paul ansızın ağzından kaçırdı:

«İnsanın neden genç bir annesi olmasın? Niçin anneler yaşlanıyorlar sanki?»

Annesi, «Ne yapsınlar,» dedi. «Ellerinde değil.»

«Ben niçin senin en büyük oğlun değilim sanki? En küçük olmak daha iyidir derler, ama doğru değil. Çünkü büyük çocuklar annenin gençliğine yetişiyor. Sen beni ilk çocuk olarak doğuracaktın.»

Annesi protesto etti: «Ben ayarlamadım bu işi. Kabahati bende aradığın kadar kendinde de arasana. Sen de ötekilerden önce dünyaya gelebilirdin.»

Paul'un yüzü bembeyazdı, gözleri öfkeyle dolu bir halde annesine doğru döndü:

«Neden yaşlısın sanki?» diye kendi elinden bir şey gelmeyeşine deli gibi söylendi. «Neden yürüyemiyorsun? Benim her gittiğim yere neden gelemiyorsun?»

«Bir zamanlar bu yokuşu senden çok daha çabuk tırmanırdım.»

Paul, «Bundan bana ne?» diye haykırarak yumruğunu duvara vurdu. Sonra sızlanarak, «Senin hasta olman çok yazık, küçük kadın...» derken annesi atıldı:

«Hastalık ne demek? Biraz yaşlandım ve buna katlanmasını öğreneceksin, işte bu kadar!»

Artık susmuşlardı. Bundan daha fazlasına zaten dayanamayacaklardı. Çay içerlerken gene eski neşelerini bulmuşlardı. Brayford'da oturmuş gemileri seyre-

derlerken Paul, annesine Clara'dan söz açtı. Annesi bitmez tükenmez sorularını sıralamaya başladı.

«Kocasını bırakmışsa peki şimdi kiminle oturuyor?»

«Annesiyle. Blubell Hill Sokağı'nda.»

«Geçinmeye yeterli paraları var mı?»

«Sanmıyorum. Herhalde dantel örüp satıyorlar.»

«Peki bu kadının çekiciliği sence nedir evladım?»

«O kadar çekici olduğunu sanmıyorum, anne. Ama hoş sayılır. Sonra olduğu gibi, güvenilir bir kadın, derinliği falan yok. O tarakta hiç bezi yok.»

«Ama senden epey yaşlı değil mi?»

• «Otuzunda, ben de yirmi üçü sürüyorum.»

«Bana hâlâ ondan niçin hoşlandığını söylemedin.»

«Bilemiyorum. Şöyle meydan okur gibi bir hali var. Bir tür öfkeli bir hal.»

Bayan Morel bu soruna kafa yormaya başladı. Oğlunun şöyle doğru dürüst —ama tam nasıl kendisi de bilmiyordu— bir kadına âşık olmasından memnun olabiliirdi. İkide birde sinirleniyor, barut gibi oluyor, sonra gene melankoliye dalyordu. Şöyle iyi bir kız karşısına çıksa da diye düşünüyor, ama iyi bir kızıdan ne beklediğini kendisi de açıkça bilmiyordu. Bununla birlikte Clara düşüncesine karşı çıkmış sayılmazdı.

Annie evlenecekti. Leonard, Birmingham'da iş bulmuştu. Bir hafta sonu delikanlı evdeyken Bayan Morel ona, «Pek iyi gözüküyorsun evladım,» dedi.

Delikanlı da, «Bilmem ki, ben de kendimi pek parlak hissetmiyorum, anne,» diye karşılık verdi.

Leonard'ın ağzından o çocuksu haliyle başka bir türlü 'anne' sözcüğü çıkmıştı.

«Kaldığın yerin iyi bir pansiyon olduğundan emin misin?»

«İyi olmasına iyi; ama insanın kendi çayını kendi başına içmesi bir tuhaf oluyor. Çayı fincan tabağına

döküp tabaktan içtiğim zaman söylenecek kimse yok...
Bu sefer de böyle yapmanın tadı tuzu kalmıyor.»

Bayan Morel güldü: «Bu da seni üzüyor demek.»

Leonard birdenbire baklayı ağzından çıkardı: «Bilmiyorum ama evlenmek istiyorum.» Parmaklarını eğip büküp duruyor, çizmelerine bakıyordu. Bir sessizlik oldu.

Sonra Bayan Morel, «Ama sanki bir yıl daha beklemek istediğini söylemiştin gibime geliyor.»

«Evet, demiştin,» diye dik başlı karşılık verdi.

Kadın gene biraz düşündü:

«Sonra biliyorsun,» diye söze başladı. «Annie biraz müsriftir. On bir sterlinden fazla biriktiremedi. Senin de pek öyle biriktirecek kadar eline para geçmediğini biliyorum oğul.»

Leonard kulaklarına kadar kızardı.

«Otuz üç sterlinim var.»

«Az sayılır.»

Leonard bir şey demedi, durmadan parmaklarını büküyordu.

Bayan Morel, «Biliyorsun,» dedi. «Benim de elimde avucumda bir şey yok.»

Genç adam kıpkırmızı kesilmiş, üzüntülü üzüntülü. «Ben senden hiçbir şey istemedim, anne!» diye itirazda bulundu.

«Biliyorum oğlum. Keşke param olsaydı diye hayıflanıyorum. Elinizdekinden düğün dernek giderlerine bir beş sterlin çıkarın, geriye yirmi dokuz kalacak. Bu parayla da pek bir şey yapılmaz.»

Leonard hâlâ parmaklarını büküyor, çaresizliği ve dikbaşlılığı ile onun yüzüne bakamıyordu.

Bayan Morel, «Ama ne olursa olsun evlenmek istiyorsun, değil mi?» diye sordu. «Evlenmen gerektiği için mi evleniyorsun?»

Leonard mavi gözleriyle onunkilere şöyle bir baktı: «Evet,» dedi.

«Öyleyse, sizi evlendirmek için kollarımızı sıvayıp elimizden geleni yapmamız gerek, evlat.»

Leonard tekrar başını kaldırdığında gözlerinde yaş vardı.

Tedirginlikle, «Annie'nin kendisini kısıtlanmış hissetmesini istemem,» dedi.

«Oğlum,» dedi Bayan Morel, «aklı başında bir adam-sın, kendine göre iyi bir işin var. Eğer bana birinin ihtiyacı varsa ben onun son aldığı haftalığa göre evlenirdim. Annie evliliğe alçak gönüllülükle başlamayı zor bulabilir. Genç kızlar hep böyle olur. Sahip olacakları güzel bir evi düşlerler. Örneğin benim mobilyam oldukça pahalıydı. Ama para her şey değil.»

Böylece fazla gecikmeden düğün yaptılar. Arthur da düğün için geldi. üniformasıyla çok alımlıydı. Annie'nin pazar günleri giyebileceği kumru kültrenği giysiyle güzelliği üzerindeydi. Morel kızının evlenmesinin aptallık olduğunu söylüyor, damadına soğuk davranıyordu. Bayan Morel şapkasına beyaz tüy takmıştı, blüzunda da beyaz dantel süsler vardı. Oğulları hep ona takılıyor, 'çalım sattığını' söyleyerek rahat bırakmıyorlardı. Leonard neşeliydi, ama için için damatlık halinde aptalca bir yan buluyordu. Paul, Annie'nin niçin evlenmek istediğini pek anlayamamıştı. İki kardeş birbirlerini çok severlerdi. Ama gene Paul dokunaklı dokunaklı her şeyin yoluna gireceği umudunu belirtti. Kızıyla sarılar içinde Arthur şaşırtıcı derecede yakışıklıydı. Kendisi de bunu pek iyi biliyordu, ama gizli gizli üniformasından utanıyordu. Annesinden ayrılacağı için, Annie mutfakta iki gözü iki çeşme ağladı. Bayan Morel de biraz ağladı, sonra kızının omzunu sıvazlayarak, «Ağlama evladım, kocan çok iyi bir adam,» dedi.

Morel ayağını yere vurarak, evlenip kendini eve bağlamanın aptallık olduğunu söylüyordu. Leonard bu arada bembeyaz olmuştu, sinirleri çok gergindi. Bayan Morel ona dönerek: «Kızım artık sana emanet oğlum, ondan artık sen sorumlusun,» dedi.

Yorgunluk ve sinir gerginliğinden yarı ölü gibi olan genç adam: «Bana güvenebilirsin,» dedi. Böylece düğün sona erdi.

Geceleyn Morel'le Arthur yattıktan sonra Paul'la annesi alışageldikleri gibi mutfakta oturmuş konuşuyorlardı.

Paul. «Annie evlendi diye üzgün değilsin, değil mi, anne?» diye sordu.

«Evlendi diye üzülmiyorum, ama beni bırakıp gitmesi gene de tuhafıma gidiyor. Leonard'ı bana yeğlemesi gücüme gidiyor sanki. Biz analar böyleyizdir işte. Saçmalık olduğunu biliyorum.»

«Sanırım bunu kendine dert etmezsin.»

«Kendi evlendiğim günü düşünüyorum da... inşallah onun hayatı başka türlü olur.»

«Ama Leonard'ın onu mutlu kılacağına eminsin, değil mi?»

«Tabi. tabi. Birçok kimse. onun Annie'nin dengi olmadığını söylüyor; ama bence bir erkek dürüstse, mertse, kız da onu seviyorsa pekâlâ geçinip giderler. Leonard, Annie kadar iyi bir insan.»

«Öyleyse için rahat?»

«Sapına kadar mert olduğuna inanmasam kızımın evlenmesine izin vermezdim. Ama gene de içimde bir boşluk var.»

İkisi de aslında kederliydi, Annie'yi şimdiden özlüyor, gene gelsin istiyorlardı. Paul'a annesi beyaz süslü, siyah ipek blüzuyla pek yapayalnızmış gibi gözüküyordu.

«Ne olursa olsun, anne, ben evlenmeyeceğim,» dedi.

«Bütün çocuklar böyle der, evladım. Daha evleneceğin kıza rastlamadın da ondan böyle konuşuyorsun. Hele bir iki yıl daha bekle bakalım.»

«Ama gerçekten söylüyorum anne, ben hiç evlenmeyeceğim. Hep seninle birlikte oturacağım. Hizmetçi tutacağım sana.»

«Ah, evladım böyle konuşması kolay. Vakti saati gelince görürüz.»

«Hangi vakit, hangi saat? Yirmi üçümü dolduruyorum.»

«Evet ama sen genç evlenecek tiplerden değilsin. Üç yıla kalmaz...»

«Seninle birlikte olacağım, sen ne dersen de.»

«Göreceğiz, evladım, göreceğiz.»

«Ama sen de benim evlenmemi istemiyorsun değil mi?»

«Senin ömrünün sonuna kadar bakacak kimsesiz yaşayacağını düşünmek bile istemem.»

«Yani evleneyim istiyorsun, öyle mi?»

«Er geç herkesin evlenmesi gerek.»

«Ama benim geç evlenmemi yeğliyorsun.»

«Senin evlenmen benim için güç olur, pek güç. Ne demişler; kız evlat hep evladımıdır, ama erkek evlat evlenir evlenmez elden çıkar.»

Bayan Morel gülümseyerek, «Elin kızına benimle birlikte annemle de evleneceksin diyemezsin ya,» dedi.

«Ne isterse yapar ama aramıza giremez.»

«Tabi giremez ama bir kez seni ele geçirdi mi görürsün.»

«Hiçbir zaman görmeyeceğim. Çünkü seninle birlikte oldukça evlenmeye hiç niyetim yok.»

Bayan Morel bu kez ağlamaklı, «Ama seni kimsesiz bırakmak istemem ki evladım,» dedi.

«Beni bırakmayacaksın ki! Kaç yaşındasın sen?»

Elli üç değil mi? Sana yetmiş beşine kadar izin veriyorum. O zaman da ben kırk dördüne basmış, göbek bağlamış olurum. Hanım hanımcık, ağırbaşlı biriyle evlenirim, iyi mi?»

Annesi uzun uzun güldü, sonra, «Hadi git yat!» dedi. «Git yat!»

«Seninle güzel bir ev tutarız, bir de hizmetçi. Gül gibi geçiniriz. Belki resimlerim sayesinde zengin bile olurum.»

«Gidip yatıyor musun sen?»

«Sonra midillilerin koşulduğu bir araba alırım. Bir gözünün önüne getir hele. Küçücük bir Kraliçe Viktorya gibi arabada kurulup gezersin artık.»

Bayan Morel hâlâ gülerek, «Git yat diyorum sana.» diye emir verdi.

Paul annesini öptü, yatmaya gitti. Gelecekle ilgili planları hiç değişmeyecekti.

Oğlu gittikten sonra Bayan Morel derin bir düşünceye daldı. Kafasında kızı ve oğulları vardı. Annie'yi kaybetmek üzmüştü onu. Aile sıkı bağlarla bağlıydı birbirine. Çocuklarıyla birlikte olabilmesi için Bayan Morel daha yaşaması gerektiğini hissetti. Hayat onun için birçok şeyler vaat ediyordu. Hem Paul'un, hem de Arthur'un ihtiyacı vardı ona. Arthur annesini ne kadar çok sevdiğinin tam farkında bile değildi. Anlık yaşantıdan hoşlanan biriydi. Şimdiye değin kendi kendini tanıması doğrultusunda bir zorlamayla karşılaşmamıştı. Orduda ruhu değil, gövdesi disiplin altına alınmıştı. Sağlığı yerindeydi ve çok yakışıklıydı. Koyu, gür saçları küçük sayılabilecek kafasına yapışık gibiydi. Burnunun görünüşünde bir çocuksuluk, koyu mavi gözlerinde sanki bir kız çocuğu havası vardı. Ama kumral bıyığının altındaki dolgun kırmızı dudaklı ağzı tam bir erkek ağzıydı, çenesi de güçlü gözüküyordu. Ağzı babasına

çekmişti ama burun ve gözler anneannesine benziyordu. Bayan Morel, Arthur'la ilgili olarak endişeliydi. Delikanlı bir kez kurtlarını dökse rahatlayacaktı. Ama nereye kadar gidebilirdi bu.

Askerlik ona hiç yaramamıştı. Küçük rütbeli subayların iş buyurmalarına hiç dayanamıyordu. Hayvan gibi her emre boyun eğmekten nefret ediyordu. Ama fazla karşı durmayacak kadar da akli başındaydı. Onun için bu hayatın tadını çıkarmaya karar verdi. İyi şarkı söyleyebiliyor, içki arkadaşlığını iyi becerebiliyordu. Başını derde sokmuyor değildi; ama bunlar erkekliğe yaraşır cinsten kolayca bağışlanabilir şeylerdi. Benliğine saygısını bastırmasına rağmen gene de gününü gün etmeye çalışıyordu. Yakışıklılığına, inceliğine ve iyi eğitimine güveniyor, istediklerini ele geçireceğine inanıyordu. Gerçekten de böyleydi. Ama bütün bunlara rağmen huzursuzdu. İçini bir şey kemiriyor gibiydi. Hep kıpır kıpırdı, yalnız kalmak istemiyordu. Annesine karşı hep biraz alçakgönüllüydü. Paul'a hayranlık duyuyor, onu beğeniyor ve birazcık da küçümsüyordu. Paul da ona karşı aynı hislerle doluydu.

Bayan Morel'e babasından birkaç sterlin kalmıştı. Bu parayla bedel ödeyip oğlunu ordudan almaya karar verdi. Arthur sevinçten deliye döndü. Tatile çıkmış çocuk gibi görüyordu kendini.

Beatrice Wyld'dan oldum olası hoşlanırdı. İzni sırasında da samimiyeti yeniden tazeledi. Beatrice güçlü kuvvetliydi, sağlığı da daha yerindeydi. Arthur dimdik, asker usulü kızı koluna alıp, sık sık birlikte uzun yürüyüşlere çıkıyorlardı. Arasıra Beatrice de onlara gelip piyano çalıyor. delikanlı şarkı söylüyordu. Bu sırada hep yüzü kırmızılaşır, gözleri parıl parıl olduğundan yakalığının düğmelerini açardı. Tam erkek ifadeli, tenor bir sesi vardı. Sonra birlikte kanepede otururlardı. Kızın

da fark ettiği gibi vücuduyla gösterişten hoşlanıyordu; örneğin güçlü göğüs kafesi, biçimli böğürleri ve dar pantolonunun içinden belli olan uylukları...

Beatrice'le konuşurken yerel ağı kullanmaya bayılırdı. Bazen birlikte sigara içerlerdi. Ama Beatrice arada bir Arthur'un sigarasından bir iki nefes almakla yetinirdi.

Bir akşam gene onun sigarasına uzanmıştı. Arthur, «Dur bakaam, yavaşol.» dedi. «İsteesen sana biduman öpücüü veriiim.»

«Ben bir nefes istedim, öpücüük falan değil.»

«Peki al bakaam binefes, ama öp'cüksüz olmaz.»

Kız, «İzmaritinden bir nefes çekeceğim.» diyerek delikanlının dudakları arasındaki sigaraya atıldı.

Arthur'un omzu ona dönüktü. Ufak tefek, cıva gibi bir kızdı. Delikanlı zor kaçırdı sigarasını.

Gene, «Biduman öpücüü veriiim sana,» dedi.

Beatrice arkasına yaslanarak, «Pinti, münasebetsizin birisin Arty* Morel,» dedi.

«Hadi biduman öpücüü al.»

Genç asker gülümseyerek ona doğru yaslanmış yüzünü onun yüzüne iyice yaklaştırmıştı.

Beatrice. «Almıycam,» diyerek başını öte yana çevirdi.

Delikanlı sigarasından bir nefes daha çekti, dudaklarını büzdü, ağzını kızın ağzına doğru uzattı. Kırpılmış kestanerengi bıyıkları fırça gibi duruyordu. Kız büzülmüş duran kızıl dudaklarına şöyle bir baktı, sonra ansızın uzanıp delikanlının parmakları arasından sigarayı kaptı ve kanepeden atlayıp kaçtı. Arthur peşine takılarak ona yetişti ve topuzunu tutan tarağını çekti, aldı. Bunun üzerine kız döndü ve sigarayı delikanlıya fırlattı.

(*) Arty. Arthur'un kısaltılmışıdır.

Ö da eğilip yerden aldı sigarasını, dudaklarının arasına ilıstırdı ve yerine oturdu.

«Başımın belası, ver tarağımı benim.»

Arthur için özel olarak yaptığı topuzun çözüleceğinden korkuyor, saçlarını elleriyle bastırıyordu. Delikanlı tarağı dizlerinin arasına sakladı.

«Yok bende tarağın,» dedi.

Konuşurken gülüyor, dudaklarının arasındaki sigara da titriyordu.

Beatrice, «Yalancı seni!» diye bağırdı.

Arthur gülerek, «Yok bende diyorum sana.» diye ellerini gösterdi.

Beatrice, «Seni pişkin yaramaz seni!» diye bağıarak delikanlının üzerine atladı ve dizlerinin arasındaki tarağı alabilmek için onunla çekişmeye girişti. Kız Arthur'un dizlerini birbirinden ayırıp tarağı kapmaya çalıştıkça delikanlı basıyordu kahkahayı. Sonunda kanepeye uzandı. Kahkaha atarken dudaklarının arasındaki sigara düştü, neredeyse boğazını hafifçe yakacaktı. Belli belirsiz güneşten yanmış yüzünün teni kıpkırmızı kesilmiş, mavi gözleri yaş içinde kalmıştı. Nefes nefeseydi. Uzandığı yerden doğruldu. Beatrice tarağını bulmuş, saçına takıyordu.

Tok bir sesle, «Gıdıkladın beni Beat,» dedi.

Kız küçük, beyaz elini şimşek gibi kaldırarak delikanlının yanağın bir şamar indirdi. Genç adam irkildi, ateş püsküren gözlerle kıza baktı. Bir süre bakıştılar. Kızın yanağını yavaş yavaş bir kırmızılık kapladı. Önce gözlerini, sonra başını indirdi. Arthur asık suratla yerine oturdu. Beatrice de saçını aynada düzeltmek üzere bulaşıkhaneye gitti. Burada, nedenini kendisi de bilmeden biraz ağladı.

Odaya döndüğü zaman ağzını büzüp kapatmıştı; ama bu durum içindeki ateşin önüne çekilen incecik

bir perdeden başka bir şey değildi. Delikanlı ise saçları darmadağınık, kanepenin üzerinde somurtup durmaktaydı. Kız gidip karşısındaki koltuğa oturdu. İkisi de susuyordu. Odada yalnızca saatin tıkırtısı sessizliğin üstüne yumruk gibi inmekteydi.

Sonunda Arthur uzun uzun, yarı özür diler gibi «Sen minimini bir kedisin, Beat,» dedi.

Kız, «Sen de yüzüzlük etme bundan sonra,» diye karşılık verdi.

Uzun bir sessizlik oldu. Arthur epey sinirlendirilmiş ama meydan okuyan halini koruyan bir insan gibi kendi kendine ışık çalıyordu. Ansızın Beatrice yerinden kalktı ve gidip delikanlıyı öptü. Alaylı alaylı: «Vah benim zavallıma!» dedi.

Delikanlı tuhaf bir gülüşle yüzünü ona doğru uzattı.

«Öpücük ister misin?» diye davet etti.

«Bilmem ki, istesem mi?»

Arthur, «Hadi ne olur!» diye onu kışkırttı.

Ağır ağır ve bütün gövdesine yayılan tuhaf bir titreşen gülümsemeyle, Beatrice dudaklarını onun dudaklarına bastırdı. Delikanlının kolları hemen kızın beline dolandı. Uzun uzun öpüşmeleri bitince kız başını çekti, ince parmaklarını açık yakasından sokarak delikanlının boynunu okşamaya başladı. Sonra yeniden gözlerini kapayarak kendini Arthur'un dudaklarına bıraktı.

Kendi özgür iradesiyle yapmıştı bu işi. İçinden geldiği gibi davranmıştı ve kimseyi sorumlu tutmuyordu.

Paul etrafındaki hayatın değişmekte olduğunu hissediyordu. İlk gençlik günleri sona ermişti artık. Ev yetişkinlerle dolmuştu. Örneğin Annie evli bakkal bir kadındı, Arthur ise kimsenin pek bilmediği bir biçimde hayatın zevkini çıkarıyordu. Uzun bir süre evde yaşa-

muşlar, dışarıya vakit geçirmek üzere çıkmışlardı. Ama şimdi ikisi için de asıl hayat ana evinin dışındaydı. Eve yalnızca tatillerde ya da dinlenmek üzere geliyorlardı. Geri kalan zamanda evin, kuşları uçmuş bomboş bir hali vardı. Paul'un huzursuzluğu gitgide artmaktaydı. Annie ile Arthur gitmişti. O da yuvadan uçmaya özeniyor, ama sonra evin anasının dizinin dibi olduğuna inanıyordu. Ama gene de evin dışında istediği bir şey vardı.

Huzursuzluğu daha da arttı. Miriam'la arkadaşlığı pek tatmin etmiyordu onu, üstelik birlikte olabilmek için eski delice arzusu artık körleşmişti. Clara'yla arada sırada Nottingham'da rastlaşıyor, bazen birlikte toplanırlara gidiyorlar, bazen de Willey Çiftliği'nde görüşüyorlardı. Ama bu son türden rastlaşmalarda hava oldukça gergin oluyordu. Çünkü Paul, Clara ve Miriam arasındaki zıtlık üçgeni su yüzüne çıkıyordu. Delikanlı Clara'ya karşı, Miriam'ın pek zıddına giden alaycı, dünyevi, keskin bir tavır takınıyordu. Daha önceden neler geçtiği önemli değildi. Örneğin Miriam'la hüzünlü anlar geçirmiş ya da ona kalbini açmış olabilirdi, ama Clara gözüdür gözükmeyen bunlar hemen unutuluyor, delikanlı sahneye yeni gelene rol kesmeye başlıyordu.

Miriam, Paul'la biçilip kurutulmuş otlar arasında pek güzel bir akşam geçirmişti. Dövenle işini bitiren Paul onun yanına samanı tınaza götürmek üzere yardıma gelmişti. Delikanlı ona bütün beklentilerinden, üzüntülerinden söz etti ve ruhunu çırpıçıplak önüne serdi kızın. Miriam o anda sanki onun içindeki titreşen hayat parçasını seyrediyor sandı. Gökyüzünde ay çıkmıştı. Birlikte eve yürüdüler, ona çok ihtiyacı olduğu için gelmiş gibi gözüküyordu Paul. Miriam sonuna kadar dinledi onu, tüm sevgisi ve inancıyla. Delikanlı ona saklaması, ölünceye kadar koruması için olabileceği en

iyi yanını getirmiş gibi hissediyordu. Hem de Miriam. göğün yıldızları kucaklamasından daha güvenli ve daha fazla, sonsuza dek, Paul Morel'in ruhundaki iyiliği kucaklayacaktı. Eve yalnız döndü, inancıyla uçuyordu havalara, mutluydu.

Sonra ertesi gün Clara geldi. Samanlar arasında çay içeceklerdi. Miriam gölgelerle birlikte altın renkli akşam ışığının her yana yayılışını seyrediyordu. Paul hep Clara'yla şakalaşıyordu, üzerinden atladıkları saman yığınına giderek yükseltmekteydi. Miriam böyle oyunlardan hoşlanmadığı için aralarına katılmamıştı. Edgar, Geoffrey, Maurice, Clara, Paul hep atladılar. Atik tetik ve hafif olduğu için Paul birinci geldi. Clara'nın rekabet damarı kaçırmıştı. Amazonlar gibi koşabiliyordu. Paul onun saman yığına doğru kararlı bir tavırla koşmasına, göğüsleri titreyip, gümrah saçları dağılıp öbür yana atlamasına bayıldı.

Onu kızıştırmak için: «Dokundun, dokundun!» diye bağırdı.

Clara: «Dokunmadım işte!» diye parladı. Sonra Edgar'a döndü ve sordu: «Yığına ayağım değmedi, değil mi? Hiç dokunmadım, değil mi? Hiç dokunmadım, değil mi Edgar?»

Edgar, «Bilmem, farkına varmadım.» diyerek güldü. Hiçbiri tam olarak farkında değildi.

Paul, «Ama değdiniz.» diye haykırdı. «Gün gibi meydandaydı.»

Clara, «Edgar, benim namıma kulaklarını çek şunun!» diye bağırdı.

Edgar gülererek, «Ben cesaret edemem. Sen kendin çek,» dedi.

Paul hâlâ gülüyor. «Hiçbir şey dokunmuş olduğunuz gerçeğini değiştirmez.» diyordu.

Clara küplere binmişti. Bu çoluk çocuğun ve adam-

ların önündeki küçük zaferi yok olup gitmişti. Oyun boyunca bayağı oyalanmıştı. Şimdi Paul alçakgönüllü davranıyordu ona.

«Alçaklık ediyorsunuz,» dedi.

Miriam'a işkence edencesine Paul gene bir kahkaha attı.

Clara'ya gene takılarak: «Ben zaten sizin bu kos-koca yığının üzerinden atlayamayacağınızı pekâlâ biliyordum.»

Clara ona sırtını çevirdi. Ama gene de Paul'la ilgilendiğini, üstelik karşılıklı olarak birbirlerinin dışında başka kimsenin farkında olmadıklarını herkes biliyordu. İkisinin arasındaki bu çekışmeyi seyretmek erkeklerin hoşuna gitmişti. Ama Miriam bu durumdan işkence içinde kıvranıyordu.

Miriam, Paul'un yüksek şeylerin yerine adice şeyleri yeğleyebileceğini görüyordu. Genç adam pekâlâ hem kendine, hem de derindeki gerçek Paul Morel'e bağlılıktan kaçınabilirdi. Babası ya da Arth'ur'a benzeyen biri gibi havai olması ve zevklerinin peşinden koşması tehlikesi vardı. Paul'un Clara'yla bu havai, saçma sapan alışveriş uğruna ruhunu feda edebileceğini düşünmek Miriam'ın içini acıyla kaplıyordu. Sessiz sedasız, üzgün yürüyor, oysa Clara'yla Paul şakalaşıyorlardı o sırada.

Sonra bu yaptıklarını kabul etmiyor; ama biraz da kendinden utanıyor, Miriam'ın önünde yere kapıyor, sonra gene isyan ediyordu.

«Dindarlık dinine bağlılık demek değildir,» dedi. «Bana göre gökyüzünde süzülen bir karga dinine bağlı olabilir. Ama bu süzülme eylemi onun tarafından sürüklendiği yere gittiğini hissettiği için gerçekleştirilir, yoksa ölümsüzleştiğini düşündüğünden değil.»

Ama Miriam'a göre her şeyde dindar olmalıydı

insanlar. Tanrı ne olursa olsun, O'nu her şeyde, her yerde hazır saymalıydı.

«Tanrının kendi hakkında bu kadar çok şey bildiğini sanmıyorum,» diye bağırdı. «Tanrı şeyleri bilmez. O şeylerin ta kendisidir.»

Bu görüşler Miriam'a, Paul'un Tanrı'yı kendi yanına çekmek istediğini kanıtlıyormuş gibi geldi. Tanrı'yı kendi zevkine, kendi düşüncesine göre biçimlendirmek istiyordu Paul. Aralarında uzun bir mücadele başlamıştı. Miriam'ın bulunduğu ortamlarda bile Paul müthiş uçarı davranıyor, sonra yaptığından utanıyor, daha sonra pişman oluyor, bu kez ondan nefret ediyor, sonunda da aynı yerden tekrar başlıyordu. Bu kısır döngüye çakılıp kalmışlardı.

Ruhunun derinliklerine değin sıkıyordu onu Miriam. Bu derinliklerde Miriam hüznü, düşünceli bir ibadetçiden başka birisi değildi. Delikanlı kimi zaman kızcağız için üzülen, hemen arkasından da nefret etmeye başlıyordu. Bir anlamda Miriam vicdanıydı onun: nasıl olduysa gereğinden fazla vicdanlı olduğunu fark etti. Ondan ayrılamıyordu, çünkü bir açıdan en değerli yanını bulamamıştı Miriam. Onunla birlikte olamıyordu, çünkü geri kalan dörtte üçlük yanını kaldıramamıştı Miriam. Böylece Paul'un ilişkisi hamlık içinde hep tedirgin olacaktı.

Miriam yirmi birine geldiğinde Paul yalnızca ona gönderilebilecek bir mektup yazdı:

«Bu son kez olmak üzere eskimiş, yıpranmış aşkı-mızdan söz edebilir miyim? O bile değişiyor, değil mi? Demek bu aşktaki vücut ölmüş ve sana fethedilemeyen ruhunu bırakmış? Görüyorsun sana ruhsal bir temele oturtulmuş bir sevgi verebiliyorum, aslında böyle bir sevgiyi sana uzun zamandır verdim, ama bu tutkuları, heyecanları temsil eden bir şey değildi. Sen bir rahi-

besin. Ben sana kutsal bir rahibeye verebileceğimi verdim. Aynen mistik bir keşişin mistik bir rahibeye verebileceği gibi. Sen bunu daha iyi değerlendirirsin. Bununla birlikte sen tutkular ve heyecanın olmadığına pişman olmuştun. Bizim ilişkilerimize vücut girmiyor. Seninle ben duygularım değil, ruhum aracılığıyla konuşuyorum. Herkesin bildiği anlamda biz sevemiyoruz. Bizimki gündelik bir sevgi değil. Ölümlü olduğumuza göre yanyana yaşamamız çok kötü olurdu, çünkü seninle olduğumda uzun süre önemsiz şeylerle meşgul olamam. Ama biliyorsun ölümlülük halinin hep arkasında kalmak onu yitirmeye neden olur. Eğer insanlar evleniyorlarsa birlikte yaşamlarında sevgiyle dolu olmalıdır, iki ayrı ruh değil, hiç sıkıntı duymadan birbirleriyle sıradan ilişkilere girmelidirler. Ben böyle düşünüyorum.

Bu mektubu göndermeli miydim? Kuşkuluyum. Ama bak, en iyisi her şeyi anlamak. Görüşmek üzere.»

Miriam mektubu iki kez okuyup sonra mühürlüyüp kaldırdı. Bir yıl sonra mektubu annesine göstermek üzere mührü kırdı.

«Sen bir rahibesin, sen bir rahibesin.» Bu kelimeler durup durup yüreğine işliyordu. O ana değin Paul'un söylemiş olduğu bir şey, ona bu kadar derinden, izi olduğu gibi kalacak, ölümcül bir yara gibi işlememişti.

Partiden iki gün sonra Miriam bu mektuba karşılık verdi.

Miriam, Paul'un mektubundan «'Yakınlığımız bir küçük yanlım dışında pürüzsüz güzeldi',» sözlerini aldı, «Benim miydi bu yanlı?» diye ekledi.

Hemen hemen hiç vakit geçirmeden, Paul Nottingham'dan karşılık verdi ve cevabıyla birlikte Ömer Hayyam'ın küçük bir şiir kitabını da postaladı.

«Cevap verdiğin için sevindim. O kadar sakın ve olduğun gibisin ki bana utanmak düşünüyor. Büyük söz söylemişim! Sık sık anlayış ve paylaşmadan uzak oluyoruz. Ama temelde her zaman birlikte olabiliriz sanıyorum.

Resimlerim ve çizimlerimle ilgili olarak gösterdiğin anlayışa teşekkür etmem gerek. Bir sürü desenim sana sunulmuştur. Eleştirilerini dört gözle bekliyorum. Onlar beni utandıran ve bir anlamda ünlendiren dört dörtlük değerlendirmelerdi. Gerçekten çok hoş bir şakaydı bu. Görüşmek üzere...»

Paul'un gönül hikâyesinin birinci bölümünün sonuydu burası. Şu an Paul yirmi üç yaşındaydı. henüz bâkir olmasına rağmen, Miriam'ın uzun süre gereğinden fazla arıttığı, cinsel hisleri giderek güçleniyordu. Clara Dawes'la konuştuğunda sık sık kanının tutuştuğunu, göğsünde tuhaf bir ağırlık oluştuğunu hissediyordu. Sanki burada canlı bir şey, yeni bir benlik, yeni bir bilinç merkezi vardı ve eninde sonunda, şu ya da bu kadından gerekeni istemek zorunda kalacağı konusunda onu uyarıyordu. Ama Miriam'a aitti Paul. Bundan emindi Miriam, çünkü Paul ona hakkını teslim ediyordu.

X

CLARA

Paul yirmi üçündeyken Nottingham Şatosu'ndaki kış sergisine bir manzara resmi göndermişti. Bayan Jordan onun resimleriyle epey ilgilenmiş, evine davet ederek başka ressamlarla tanıştırmıştı. Delikanlının hevesi büsbütün artmaya başlıyordu.

Bir sabah bulaşıkhanede yüzünü yıkarken postacı geldi. Paul annesinin bir çığlık kopardığını duydu. Hemen mutfığa koştu. Annesi ocağın önündeki kilimin üzerinde durmuş, elindeki bir mektubu çılgınca sallıyor, «Yaşasın, yaşasın!» diye bağırıyordu. Aklını kaçırmış gibi bir hali vardı. Paul da irkildi ve korktu.

«Ne oluyor, anne?» diye bağırdı.

Annesi ona doğru atıldı, kucakladıktan sonra gene mektubu sallayarak haykırdı:

«Yaşasın, oğlum benim! Ben sana dememiş miydim. kazanacağız diye!»

Ufak tefek, kırılaşmaya yüz tutmuş saçlarıyla ciddi bir kadın olan annesinin, birdenbire böyle kendini kaybetmesi Paul'u korkutmuştu. Postacı da bir şey olduğundan korkmuş, koşarak geri gelmişti. Kısa perdenin

üzerinden kaykılmış kasketini gördüler. Bayan Morel kapıya koştu.

«Fred, oğlumun resmi birinciliği kazanmış, hem de yirmi giniye satılmış,» diye haykırdı.

Çocukluğundan beri tanıdığı genç postacı Fred, «Vay canına, aşkoisun!» dedi.

Bayan Morel, «Resmi Binbaşı Moreton satın almış,» diye ekledi.

Mavi gözleri parıldayan Fred: «Bu müthiş bir anlama geliyor, değil mi Bayan Morel?» dedi. Böyle bir müjde getirmiş olduğu için memnundu. Bayan Morel içeri girdi ve oturdu. Her yanı titriyordu. Paul onun yanlış okumasından ötürü düş kırıklığına uğrayabileceğinden korkarak, mektubu üst üste iki kez dikkatlice gözden geçirdi. Yanlışlık yoktu, doğrudu her şey. O da oturdu. Kalbi sevinçle çarpıyordu.

«Anneciğim!» dedi.

Bayan Morel ağladığını ona belli etmemeye çalışarak: «Başaracağımızı söylememiş miydin sana?» dedi.

Paul çaydanlığı ocaktan çekti ve çayı haşladı.

«Beklemiyordun anne, değil mi?» diye konuya girdi Paul.

«Hayır oğlum, bu kadar değil ama epey bir şey bekliyordum.»

«Ama bu kadar beklemiyordun değil mi?»

«Hayır, hayır; ama başaracağımızı biliyordum.»

Bayan Morel hiç değilse görünüşte huzurlu haline dönmüştü. Paul sıvanmış gömleğiyle oturuyordu. Hemen hemen, bir kızinkine benzeyen körpecik boynu gözükmekteydi. Kirpi gibi ıslak saçlarını kurulamak üzere bir elinde havlu vardı.

«Yirmi gini anne! Tam Arthur'un askerlik bedelini

ödemek için bu kadar gerekmiyor muydu? Şimdi borçlanmana gerek yok. Bu miktar yeter.»

«Ne münasebet, senin parana dokunur muyum hiç?»

«Ama neden?»

«Dokunmam da ondan.»

«Peki, öyleyse, on ikisi senin olsun, sekizi bana kalsın.»

Yirmi giniyi nasıl paylaşacaklarında anlaşılamayıp karşılıklı itiraza başladılar. Annesi gereken beş sterlinden fazla almamak istiyordu. Oysa Paul daha fazla vermeye kararlıydı. Böylece kabaran heyecanlarını kavgaya ederek yatıştırdılar.

Morel gece madenden döndüğünde, «Bana Paul'un tablosunun birincilik kazandığını ve Lord Henry Bentley'in elli sterline bunu satın aldığını söylediler,» dedi.

Bayan Morel, «Şu insanlar da neler uyduruyorlar!» diye bağırdı.

«Ben de yanlışsınız var dedim; ama sen kendin Fred Hodgkisson'a söylemişsin.»

«Ben böyle palavra atar mıyım hiç?»

Madenci, «Öyle ya,» diye kabullendi.

Ama düş kırıklığına uğradığı belliydi.

Bayan Morel, «Oğlanın birincilik ödülü aldığı doğru,» diye ekledi.

Madenci kendini bütün ağırlığıyla koltuğuna bıraktı.

«Deme yahu!» diye bağırdı.

Gözleri karşı duvara dikilmiş kalmıştı.

Bayan Morel, «Ama elli gini saçmalığına gelince, yok böyle bir şey,» dedi ve bir süre sessiz durdu. «Binbaşı Moreton yirmi giniye satın almış, burası gerçek,» diye ekledi.

Morel, «Yirmi gini ha! Ne diyorsun!» diye haykırdı.

«Tabi, su içinde yirmi gini ederdi.»

«Ederdi elbette, orası şüphe götürmez, ama bir iki saatte çıkartılabilecek bir tablo için yirmi gini almak!..»

Oğluyla gurur duyarak susuyordu. Oysa Bayan Morel önem vermiyormuş gibi bir tavırla burun kıvrırmıştı.

Madenci, «Para ne zaman eline geçecek?» diye sordu.

«Bilemeyeceğim. Tablo serginin bitiminde binbaşının evine gönderildikten sonra herhalde.»

Bir sessizlik oldu. Morel yemeğini yiyeceği yerde gözlerini şekerliğe dikmiş, öyle oturuyordu. Simsiyah kolu ve işten yıpranmış eli masanın üzerindeydi. Karısı, elinin tersiyle gözlerini silmesini ve kapkara yüzündeki kömür tozu pisliğini görmezlikten geldi.

Morel hafif bir sesle, «Eğer elimizden gitmeseydi öteki oğlumuzun da yaptıklarını görecektik,» dedi.

William'ın düşüncesi karısının yüreğine soğuk bir bıçak gibi saplandı. Kadın ansızın kendini pek yorgun hissetti, oturup dinlenmek istedi.

Paul, Bay Jordan'ın evinde akşam yemeğine davetliydi. İşten döndükten sonra annesine, «Bir akşam kıyafeti istiyorum,» dedi.

Bayan Morel, «Tahmin ediyordum,» dedi. Memnun olmuştu. Çok kısa bir süre sessizlik oldu. Sonra, «William'ın takımı duruyor,» dedi. «Bildiğim kadarıyla dört buçuk sterline almıştı ve üç kez giyebildi.»

«Benim giymemi ister misin, anne?»

«Evet, hem de sana iyi gelir sanıyorum, hiç değilse ceket. Herhalde pantolon kısaltılmak isteyecektir.»

Paul yukarı çıktı; ceketini ve yeleğini giydi. Aşağı inerken, pazen yakalı gömlek ve smokin ceketleriyle yeleği içinde oldukça tuhaf gözüküyordu. Bol gelmişti smokin.

Annesi, «Terzi düzeltebilir,» diyerek oğlunun omzunu sıvazladı. «Çok iyi kumaş. Baban pantolonunu giymek istemişti, ama içim razı olmadı. İyi ki giydirmemişim.»

Eliyle ceketin ipek yakasını düzeltirken, ölmüş büyük oğlunu düşünüyordu. Ama gözünün önündeki oğlu, sapasağlam giysisinin içindeydi. Onun canlı vücudunu elinin altında hissedebilmek için arkasını sıvazladı. Bu oğlan hayattaydı ve ona aitti. Ötekiyse ölmüştü.

Paul, William'dan kalma smokinle akşam davetlerine gitmeye başladı. Her seferinde annesinin yüreği gurur ve mutlulukla pekişiyordu. Paul rayına oturmuştu artık. Annesinin ve kardeşlerinin William için almış olduğu süs düğmeleri, artık onun gömleği üzerindeydi. Ayrıca William'ın uzun gömleklerinden birini de giyiyordu. Gerçekten boyu bosu zarifti. Yüzünün hatları kabaydı, ama cana yakındı ve sıcacık bir havası vardı. Belki özellikle centilmen görünüşlü değildi; ama annesinin gözünde tam bir erkekti.

Delikanlı davetlerden dönüşte bütün olup bitenleri, bütün yaptıklarını annesine anlatıyor, o da sanki birlikte gitmiş gibi oluyordu. Paul da akşam yemeğini yedi buçukta yiyen, bu yeni arkadaşlarına annesini tanıştırmak için sabırsızlanıyordu.

Bundan söz edince annesi, «Hadi ordan sen de; benimle niçin tanışmak istesinler?» dedi.

«Ama, istiyorlar anne! Beni daha yakından tanımak istediklerini söylüyorlar, öyleyse seni de tanımak istiyorlar demektir. Çünkü sen de en az benim kadar zekisin.»

Bayan Morel gülerek, «Hadi ordan sen de!» dedi.

Ama artık ellerinden başlayarak kendine biraz özen göstermeye başlamıştı. İşten yamru yumru bir durumdaydı elleri. Sıcak suya girip çıkmaktan derisi parlamış, parmakların oynak yerleri biraz şişmişti. Sodaalı sudan uzak tutmaya başladı ellerini, onların bir zamanlar nasıl küçücük ve güzel olduklarını düşündükçe hayıflanıyordu. Annie de onun yaşına ve daha modaaya uygun blúzlar giymesinde ısrar edince, karşı koymadan razı oldu. Hatta saçlarına siyah kadife bir fiyonk konmasına bile izin verdi. Sonra alaycı tavrıyla burun kıvrırdı, çünkü biraz seyirlik hale geldiğine inanıyordu. Ama Paul, onun Binbaşı Moreton'un karısı kadar bir leydiye benzediğini, hatta ondan bin kere daha hoş olduğunu söylemekteydi. Ailenin durumu ilerliyordu. Yalnızca Morel olduğu gibi duruyor, ya da yavaş yavaş çöküyordu.

Paul'la annesi hayatla ilgili uzun uzun tartışmalara girer olmuşlardı. Delikanlı yolunu kapatabilecek bütün inançları kürekleyip bir kenara çekmiş, alanı temizlemişti. Vardığı temel inanç ise, insanın doğruyu ve yanlışını kendi içinde değerlendirmesi ve kişinin yavaş yavaş kendi Tanrısını bulabilme sabrını göstermesi gerektiğiydi. Şimdi onu asıl ilgilendiren hayatın ta kendisiydi.

Annesine, «Biliyor musun?» dedi, «Ben varlıklı orta sınıfa ait olmak istemiyorum. Bizim sıradan insanları seviyorum ben. Ben de onlardanım.»

«Böyle bir şeyi sana başkası söylese küplere binmez miydin?» diye sordu annesi. «Kendini herhangi bir centilmenle eşit tuttuğunu sen de biliyorsun.»

«Evet kendi içimde öyle. Ama sınıfım, eğitimim, terbiyem açısından değil.»

«Tamam. Peki, niçin sıradan insanları araya karıştıyorsun?»

«ünkü insanlar arasındaki ayırım sınıftan değil, kendi kendilerinden kaynaklanıyor. Orta sınıftan, insan yalnızca fikirler ediniyor; oysa sıradan insanlardan hayatın ta kendisini, içtenliği öğreniyor. Birlikte olmaya görün, hemen nefretlerini, sevgilerini kapıveriyorsunuz.»

«Peki öyleyse evladım, neden gidip babanın madenci dostlarıyla haşır neşir olmuyorsun?»

«Ama onlar farklı.»

«Hiç de değil. Sıradan insan onlar. Sonra sen şimdi kimlerle düşüp kalkıyorsun, sıradan insanlarla mı? Hayır, orta sınıftakiler gibi, fikir alışverişine girebilenlerle birliktesin. Bunun dışındakiler seni ilgilendirmiyor.»

«Ama anne, asıl hayat orada.»

«Senin, Binbaşı Moreton'un kızı gibi herhangi bir tahsilli kızıdan edineceğin hayat bilgisinin zerre kadar fazlasını, Miriam'dan edineceğine inanmıyorum. Aslında sen sınıf konusunda snopluk ediyorsun.»

Bayan Morel, açıkça oğlunun orta sınıfa tırmanmasını arzuluyor ve bunun pek zor bir şey olmadığını biliyordu. Annesi sonunda Paul'un bir leydiyle evlenmesini de istiyordu.

Bu arada onun bitmez tükenmez sıkıntılarıyla mücadelede başlamıştı. Paul hâlâ Miriam'la ilişkisini sürdürüyor, ne kopup ayrılabilir, ne de nişanlanmaya gidebiliyordu. Bu kararsızlığı da onu yiyip bitiriyordu. Bayan Morel, ayrıca oğlunun Clara'ya karşı, pek itiraf etmediği, bir eğiliminden şüpheleniyor ve genç kadın evli olduğu için, delikanlının daha iyi bir mevkiden gelme bir kıza kapılmasını düşünüyordu. Ama Paul sersemlik etmekteydi, böyle bir kıızı sevmek bir yana, toplumsal konum yüzünden üstün bir durumda olduğu için, takdir bile etmekten kaçınırdı.

Annesi bir gün ona, «Oğlum.» dedi, «bütün zekâna. eski alışkanlıklarından kopup kendi hayatına kendin çeki düzen vermene rağmen, pek mutlu sayılmazsın.»

«Mutluluk nedir ki anne?» diye bağırdı Paul. «Benim için mutluluk bir şey ifade etmiyor. Zaten nasıl mutlu olacağım?»

Bu damdan düşer gibi ortaya atılan ciddi soru Bayan Morel'i rahatsız etmişti.

«Onu sen bilirsin oğlum. Ama şöyle seni mutlu edebilecek bir kızla tanışsan, imkânların oranında hayatına çeki düzen verebilsen, bütün bu sıkıntılardan uzak işine devam edersin. Bu da senin için çok iyi olur.»

Paul'un kaşları çatıldı. Annesi Miriam'la ilgili yarısının tam üzerine basmıştı. Alnına dökülen saçlarını geriye itti, gözlerinde ateş ve acı vardı.

«Yani rahat ederim demek istiyorsun, anne.» diye bağırdı. «Kadınların hayattan beklediği tek şey; ruhun huzuru ve maddi konfor. Bana göre değil bunlar, nefret ediyorum böyle şeylerden.»

«Öyle mi? Herhalde bu seninkine ilahi hoşnutsuzluk deniyor.»

«Evet, ama ilahi olup olmadığı vız gelir bana. Ama senin sözünü ettiğin mutluluk cehennemin dibine gitsin. İnsanın hayatı dopdolu olduktan sonra, mutlu olup olmadığı önemli değildir. Senin mutluluğun sıkar beni anne.»

«Denemeden nasıl biliyorsun?» dedi annesi. Sonra oğluyla ilgili üzüntüsüyle endişesini daha fazla tutamayarak, «Mutluluk önemlidir!» diye haykırdı. «Mutlu olman gerek, mutlu olmaya çabalamalısın, mutlu olmak için yaşamalısın. Ben senin hayatının mutlu olmaya çağını düşünmeye nasıl dayanabilirim?»

«Senin hayatın, valdecğim, yeteri kadar berbat

geçmiş; ama bunun seni, o mutlu olmuş takımın bulunduğu konumdan, daha kötü bir durumda bıraktığı söylenemez. Sanırım iyi bir iş başarmış sayılırsın. Ben de aynı durumdayım. Ben iyi değil miyim?»

«Hayır, değilsin evladım. Mücadele et, mücadele et ve sonunda acı çek. Bütün yaptığın bu, benim gördüğüm kadarıyla.»

«Ne var bunda anne? Böylesi daha iyi diyorum sana.»

«Olamaz. Mutlu olmak gerek, mutlu olmak şart.»

Bayan Morel tepeden tırnağa titremeye başlamıştı. Oğluyla kendi arasında böyle çekişmeler sık sık ortaya çıkar, kadıncağız oğlunun ölmek arzusuna karşı hayatta kalabilmesi için çarpışır gibi olurdu.

Paul annesini kolları arasına almıştı, kadıncağız hastaydı, zavallı bir durumdaydı.

Delikanlı, «Durma böyle şeylerin üzerinde, küçük kadını benim,» diye mırıldandı. «Hayatı değersiz ve can sıkıcı bir uğraş olarak hissetmedikçe gerisi vız gelir. Mutlu olmuştun olmamışsın hepsi bir.»

Bayan Morel oğlunu bağrına bastı. Oldukça dokunaklı bir sesle, «Ama ben senin mutlu olmanı istiyorum.» dedi.

«Canım benim, yaşamayı istiyorum de, daha iyi!»

Bayan Morel yüreğinin parçalanır gibi olduğunu hissetti. Bu gidişle Paul'un pek yaşayamayacağını seziyordu. O içler acısı bir biçimde kendini bırakıvermesi ve acı çekmesiyle, kendi hayatı yavaş yavaş kendini öldürmekten başka bir şey yapmıyordu. Yüreği parçalandı kadıncağızın. Bayan Morel güçlü yaratılışının bütün heyecanıyla, oğlunun neşesini sinsice kaçırdığı için, Miriam'dan nefret ediyordu. Miriam'ın elinden bir şey gelmeyişi Bayan Morel açısından durumu değiş-

tirmiyordu. Her şeyi Miriam yapmıştı, bu yüzden nefret ediyordu ondan.

Oğlunun yoldaşı olmaya değer şöyle tahsilli ve güçlü yaratılışlı bir kıza âşıktaşıklık etmesini çok istiyordu. Ama Paul kendinden mevkice üstün kimselerin yanına bile yaklaşmıyordu. Bayan Dawes'u beğeniyor gibiydi. Bu his hiç değilse sağlıklı sayılırdı. Annesi oğlunun ziyan olmaması için sürekli dua ediyordu. Bütün duası buydu. Oğlunun ruhunun selameti, ya da dürüstlüğü için değil, ziyan olmaması uğruna duaları sıralıyordu. Paul uyurken, saatler boyu onu düşünüyor ve dua ediyordu.

Paul kendi de pek farkında olmadan Miriam'dan uzaklaşıyordu. Arthur evlenmek üzere ordudan ayrıldı. Düğünden altı ay sonra bir bebekleri oldu. Bayan Morel, gene bir firmada, haftalığı yirmi bir şilinden Arthur'a iş buldu. Beatrice'in annesinin yardımıyla da iki odalı küçük bir ev döşedi. Arthur kapana kısılmıştı artık. Ne kadar direnir, çırpınırsa çırpınsın, tutulmuştu bir kez. Bir süre tedirgindi, onu seven genç eşiyile hırlandı. Biraz mariz olan bebek ağladığı, ya da rahatsızlık verdiğinde neredeyse çıldıracak gibi oluyordu. Annesine saatler boyu homurdanıyordu. Bayan Morel ise yalnızca. "Evladım sen böyle olmasını istedin, şimdi yapılacak tek şey durumdan en iyi şekilde yararlanmaktır," dedi. Sonra Arthur bir duruldu ve yüreklenip dört elle işine sarıldı. Sorumluluklarına sahip çıktı. çocuğuna ve karısına ait olduğunun farkına vardı ve iyi bir baba oldu. Aile ocağına hiçbir zaman içten bağlı değildi. Şimdi büsbütün yuvarlanıp gitti.

Aylar birbirini kovalıyordu. Paul, Clara'yla tanışıklığından ötürü Nottingham'daki toplumcular, kadınlara oy hakkı verilmesini savunanlar ve Hristiyanlıktaki teslis doktrininin kabul etmeyen mezhep üyeleriyle az

çok düşüp kalkmaya başlamıştı. Bir gün Bestwood'dan ortak bir arkadaşları, Paul'dan Bayan Dawes'a bir haber götürmesini rica etti. Paul, işten çıktıktan sonra, Sneinton pazar yerinden geçip Blubell Hill Sokağı'na geldi. Clara'nın oturduğu ev granit kaldırım taşı döşeli eciş bücüş bir sokaktaydı. Arada laciverde boyanmış oluklu tuğlalardan yaya geçitleri vardı. Evin kapısına, sokaktan geçenlerin ayak seslerinin çınladığı eğri büğrü kaldırımdan bir basamak merdivenle çıkılıyordu. Kapının kahverengi boyası o kadar eskiydi ki, altından çıplak tahta sırtıyordu. Paul kapıyı vurdu. İçeriden ağır ağır basan bir ayak sesi duyuldu, altmış yaşlarında iri yarı tıknaz bir kadın, Paul'un tepesinde belirdi. Paul kaldırımdan yukarıya baktı. Biraz sertçe bir yüzü vardı.

Kadın delikanlıyı, sokak kapısına açılan oturma odasına buyur etti. Burası maun mobilyalı, küçük, havasız ve cansız bir odaydı. Duvarda ölmüşlerin kara-kalemle büyütülmüş resimleri asılıydı. Clara'nın annesi, Bayan Radford, Paul'u odada yalnız bırakarak çıktı. Oldukça heybetli, neredeyse asker yapılı bir kadındı. Biraz sonra Clara belirdi. Kıpırmızı kesilmişti, delikanlı da şaşkınlık içindeydi. Genç kadın, ev haliyle görülmekten pek hoşlanmamış gibiydi.

«Senin sesin olamaz sanmıştım.»

Kuzu için geçerli olan şeyin koyun için de geçerli olduğunu düşünerek, «Olan oldu,» deyip bu türbeye benzeyen odadan, delikanlıyı mutfığa davet etti.

Burası da küçük, karanlıkça bir yerdi; ama her yanı bembeyaz dantellere boğulmuştu. Bayan Radford dolabın yanına oturmuş, keşkoca bir dantel ağından iplik çekiyordu. Sağ elinde bir kırpıntı kümesiyle ipliği ayrıl-

miş pamuklu bez, sol elinde ise 3/4 inçlik* bir dantel yığını, önünde de, kilimin üstüne yığılmış, dağ gibi bir dantel ağı duruyordu. Dantellerden uzunlamasına çekilmiş, kıvrıkcık pamuk iplikleri, şömine ve onun önündeki paravananın üzerine saçılmıştı. Paul bu beyaz yığınlar basmak korkusuyla ilerlemiyordu.

Masada pamuğu taramak için kullanılan bir tür çıkırık duruyordu. Bundan başka bir paket kahverengi kare kalıp, bir paket dantel tarağı, küçük bir kutu iğne ve kanepenin üzerinde de, bir yığın örülmüş dantel vardı.

Odanın her yanı danteldi, etraf karanlık ve sıcak olduğu için bu kar gibi bembeyaz şeyler daha bir belirgin gözüktüyordu.

Bayan Radford, «İçeri buyurduğunuza göre, rahatsız olmamışsınızdır sanıyorum.» dedi. «Biliyorum burada kıpırdayacak yer yok, ama ne olur oturun.»

Kendini oldukça mahcup düşmüş hisseden Clara, Paul'a beyaz yığınların karşısında ve duvarın önünde bir sandalye gösterdi. Kendisi de, o mahcup tavrıyla kanepeye oturdu.

«Siyah bira içer misiniz?» diye sordu Bayan Radford ve hemen arkasından, «Clara git, bir şişe, siyah bira getir.» uedi.

Paul pek istemedi; ama Bayan Radford dinlemedi onu.

«Görünüştünüzden buna ihtiyacınız olduğu belli oluyor. Siyah bira besleyicidir, kan yapar.» dedi, «benziniz hep böyle soluk mudur?»

«Derimin kalınlığından, kanımın rengi belli olmuyor.»

Oldukça utanmış ve canı sıkılmış olan Clara, deli-

(* Yaklaşık iki cm.

kanlıya bir şişe bira ve bardak getirdi. Paul bardağına biraz siyah bira koydu ve kaldırarak, «Sağlığınıza,» dedi.

Bayan Radford, «Eksik olma,» diye karşılık verdi. Paul birasını yudumluyordu.

Derken Bayan Radford, «Yangın çıkarmamak şartıyla, bir de sigara yaksana,» dedi.

«Teşekkürler,» dedi Paul.

«Teşekkür edecek ne var? Evin içinde yeniden tütün kokusu duymaktan sevineceğim açıkçası. Ben sırf kadınların bulunduğu bir evi, ocağı yanmayan bir ev kadar ölü sayarım. Benim bir köşeye çekilip, ağını ören örümcek olmaya niyetim yok. Evin içinde bir erkeğin dolaşması hoşuma gider; ama herkesin kapı-sacağı cinsten biri olması gerek.»

Clara çalışmaya başladı. Çıkrığı hafif bir uğultuyla işliyordu. Beyaz dantel, parmakları arasından, tarağın dişleri arasına atladı sanki. Tarak dolunca fazlasını makasla kesti, ucunu şeritteki dantele iğneledi. Sonra çıkrığına yeni bir tarak koydu. Paul onu seyre dalmıştı. Omuzları dindik, muhteşem bir oturuşu vardı. Boynu ve kolları çıplaktı. Kulaklarının altına kadar yüzü hâlâ kırmızıydı, utancından başını öne eğmişti. Beyaz dantelin yanında, Clara'nın kaymak renkli, hayat dolu kollarından Paul gözlerini ayıramıyordu. Bakımlı, büyük elleri, onları acele ettirecek hiçbir şey bulunamayacakmış gibi, dengeli hareketlerle işini sürdürüyordu. Paul farkında olmadan hep onu seyretmekteydi. Genç kadın başını eğdiğinde delikanlı onun boynuyla omzunun çizdiği kavisi gördü, burada bir top külrengi saç vardı. Clara'nın hareketli ve pırıl pırıl kollarını seyretti.

Bayan Radford, «Clara'dan sizle ilgili bir takım şeyler işitmiştim,» dedi. «Jordan'ın fabrikasında çalışı-

yorsunuz, değil mi?» Bu arada durmadan dantel örüyordu.

Paul, «Evet,» dedi.

«Hey gidi günler hey. Bir zamanlar Thomas Jordan benim yaptığım karamelalara bayılırdı. Durmadan isterdi.»

«Sahi mi? Siz de verir miydiniz?»

«Gününe göre, bazen verirdim, bazen de vermezdim. Bay Jordan alıp, hiç vermeyenler cinsindendir. Ya da, o zamanlar öyleydi.»

«Çok iyi adam bence,» dedi Paul.

«Ya, öyle mi? Memnun oldum.»

Bayan Radford gözlerini Paul'a dikmişti. Kadının o kararlı, sözünü sakınmayan hali, delikanlının hoşuna gitmişti. Yüzünde kırışıklıklar başlamıştı, ama bakışları huzurluydu ve sanki içindeki güçlü bir yan, onu yaşlı değilmiş gibi gösteriyordu. Kırışıklıkları ve sarkık yanakları sanki birer tarih hatasıydı. Hayatının olgunluk dönemini yaşayan bir kadının, gücü ve soğukkanlılığı vardı Bayan Radford'da. Yavaş ve ağırbaşlı hareketlerle, dantel örmeye devam ediyordu. Koca ağ, eninde sonunda, önlüğüne kadar geldi dayandı. Dantel uzunlamasına açılıp yanına düştü. Bayan Radford'ın da kolları ince biçimliydi; ama eskimiş fildişi gibi sarı ve parlak duruyorlardı. Paul'un gözünde Clara'ninkileri müthiş çekici kılan, o tuhaf mat parlaklığa sahip değil diler.

Damdan düşer gibi, «Miriam Leivers sizin sevgiliniz değil mi?» diye sordu.

«Şey... evet... yani.»

Bayan Radford, «Miriam iyi kızdır,» diye sözlerine devam etti. «Hem de çok hoş; ama pek bu dünyada yaşamadığı için bana göre değil.»

«Evet, biraz öyledir,» diyerek, Paul da bu görüşe katıldı.

«Sanki melekler gibi kanat açıp, herkesin tepesinde uçmadıkça rahat etmeyecek sanırsın.»

Clara söze karıştı. Paul da ona getirdiği haberi ilettili. Clara alçak gönüllülükle konuşuyordu. Onu bu can sıkıcı koşullar altında görmek şaşırtmıştı Paul'u. Clara'nın burnunun sürtüldüğünü görmek, delikanlıyı umutlandırmıştı sanki.

«Çıkrık tezgahını kullanmayı seviyor musun?»

«Bir kadın başka ne yapabilir?»

«Ağır bir iş mi?»

«Eh, şöyle böyle. Baştan sona kadın işi değil. Aslında bu, iş alanına kendimizi zorla soktuğumuzdan dolayı, erkeklerin bize karşı oynadığı bir oyun.»

«Erkeklerle ilgili, biraz çeneni kapatsana,» dedi annesi. «Kadınlar aptal olmasa, erkekler bu kadar kötülük etmezdi. Ben bunu bilir, bunu söylerim. Ömründe hiçbir erkeğin kötülüğünü yanına bırakmadım. Hemen karşılığını verdim. Kötü olmasına hepsi kötü; ama reddetmekle iş bitmiyor.»

«Ama gerçekten hepsi de kötü sayılmazlar, değil mi?» diye sordu Paul.

«Kadınlardan biraz farklıdır diyelim.»

Paul gene Clara'ya döndü:

«Gene Jordan'ın fabrikasına dönmek ister misin?»

«Hiç sanmıyorum.»

«Pekâlâ ister!» diye Clara'nın annesi söze karıştı. «Hem de öpüp başına koyar. Sen ona kulak asma. O hep yüksekte atar, ama attıkları tutmayacak, o zaman da şapa oturacak.»

Annesinin böyle dobra dobralığından dolayı, Clara oldukça rahatsızdı. Paul onu sanki ilk kez görüyormuş gibiydi. Demek, o ateş püskürmesini, pek ciddiye alma-

mak gerekiyordu. Genç kadın örgü işine durmadan devam ediyordu. Onun yardıma ihtiyacı olabileceğini düşünmek delikanlıya bir sevinç ürpertisi verdi. Clara birçok şeyden nasibini alamamış ve mahrum edilmiş gibiydi. Bir makine karşısında hiçbir zaman baskı altına sokturulmaması gereken kolu, mekanik bir biçimde hareket ediyor, dantele boyun eğdirilmemesi gereken başı, boyun eğiyordu. Çıkrık başındayken, hayatın çöplüğe attığı süprüntüler arasında sıkışmış, kalmış gibiydi. Hata tarafından, hiçbir işe yaramamış gibi, bir kenara bırakılmak çok acıydı. Tabi protesto etmişti bu durumu.

Clara, Paul'u kapıya kadar geçirdi. Delikanlı, aşağıdaki pek tekin olmayan sokaktan, genç kadına bir daha baktı. Hali ve tavrının inceliğiyle, tahtından indirilmiş, Eski Romalıların evlilik tanrıçası Juno'yu anımsatıyordu Paul'a. Kapı eşiğinde dururken, gerek sokaktan, gerek çevresinden ürküp çekindiği belliydi.

«Demek Bayan Hodgkisson ile Hucknall'e gideceksin?»

Delikanlı ne söylediğini pek bilmeden konuşuyor, yalnızca seyrediyordu onu. Sonunda göz göze geldiler. Utandırılmış olduklarından dilsiz kesilmiş gibiydiler, tutsaklıktan kaynaklanan bir tür sıkıntıyla yalvarıyorlardı sanki. Paul sarsılmıştı ve hisleri alt üst olmuştu. Güçlü ve erişilmez sanmıştı Clara'yı.

Ondan ayrılır ayrılmaz koşmak istedi. Sanki bir rüyadaymış gibi istasyona vardı. Eve geldiğinde Clara'nın sokağından ayrılmış olduğunu fark etmedi bile.

Fabrikadaki işçi kızların denetçilerinden Susan'ın evleneceği söylentisi ortalıktaydı. Hemen ertesi gün Paul onu sorguya çekti.

«Bana bak, Susan, kulağıma senin evleneceğin çalınıyor. Nedir bu hikâye?»

Susan kıpkırmızı kesildi:

«Kim dedi kodu yapıyor benim hakkımda, bakayım?»

«Hiç kimse canım. Bir fısıltı duydum yalnızca, düşünüyormuşsun.»

«Evet evleniyorum ama daha kimseye söyleme. Aslında emin ol, hiç istemeyerek evleniyorum.»

«Hadi canım, inanacağımı mı sanıyorsun?»

«Gerçekten, inan bana. Evlenmektense fabrikada kalıp çalışmayı, bin kere yeğlerim.»

Paul'un aklı karışmıştı.

«Neden, Susan?»

Kızın yüzü hâlâ kıpkırmızı, gözleri çakmak çakmaktı.

«İşte ondan,» diye karşılık verdi.

«Evlenmek zorunda mısın?»

Susan cevap olarak Paul'a bakmakla yetindi. Paul'un halindeki açıkyüreklilikle yumuşaklık yüzünden kadınlar hep ona güven duyarlardı. Şimdi de Susan'ın sıkıntısını hemen anlamıştı.

«Vah, vah, üzüldüm,» dedi.

Kızın gözleri yaş içinde kalıverdi.

Paul, «Merak etme, her şey iyi olacak. Sonunda mutlu olacaksın, eminim,» diye içtenlikle konuşmasını sürdürdü.

«Başka çare yok.»

«Ne yapacaksın, daha beteri de olabilirdi. Onun için çalışıp yoluna koymalı.»

Bu konuşmadan sonra Paul, Clara'yı görmek için yeniden fırsat yarattı.

«Yeniden Jordan'ın fabrikasına gelmek ister misin?»

Clara elindeki işi bırakıp, o güzel kollarını masaya dayadı ve uzun bir süre karşılık vermeden delikanlının

yüzüne baktı. Yavaş yavaş yanakları kızarmaya başlamıştı.

«Neden?» diye sordu.

Paul biraz sıkılğan hissetmişti kendini.

«Susan'ın ayrılmaya niyeti var da, ondan.»

Clara örgüsüne devam ediyordu. Beyaz danteiler sıçrayıp hoplayarak tarakların üzerinde sarılıyordu. Paul onun cevabını bekliyordu. Sonunda, başını kaldırmaksızın tuhaf, alçak bir sesle, «Kimseye bir şey bahsettiniz mi?» diye sordu.

«Senin dışında kimseye bir şey söylemedim.»

Gene uzun bir sessizlik oldu.

«İlan çıkınca başvururum.»

«Daha önce başvurmalısın. Ben sana tam ne zaman müracaat edeceğini haber veririm.»

Clara küçük makinesini işletmeye devam etti ve hiçbir itirazda bulunmadı.

Genç kadın Jordan'ın fabrikasına geldi. Eski emektarlardan bazıları —kambur Fanny de bunların arasındaydı— onun ilk geldiğindeki halini hatırladıklarından, eski anılar tazelemekten özellikle nefret ediyorlardı. Çünkü Clara hep «çalımlı» sayılan, herkese yukardan bakan içine kapalı bir kadındı. Öteki işçi kızların arasına hiç karışmamıştı. Birinin hatasını yakaladığında, çok serinkanlı ve müthiş nezaketli davranır, bu da, hatalı kişiye karşı kaba bir hareketten, daha büyük hakaret olurdu. Zavallı, haddinden fazla sinirli, Fanny'ye karşı, Clara, hep değişmez bir yumuşaklık ve sevecenlik göstermiş; ama yaranamamıştı, çünkü onun bu tavrı kambur kızcağıza tepesindeki denetçilerin zehir gibi sözlerinden daha çok dokunmuştu.

Clara'daki bir yanı Paul hiç beğenmiyordu. ama onu tahrik eden yanlar da çoktu. Genç kadın eğer ortalıktaysa Paul gözlerini ondan ayırmıyor. kalınca

ama alımlı boynuyla boğazını seyrediyor, bunların üzerindeki kısıcık, kabarık sarı tüyleri seçebiliyordu. Yüzünde ve kollarında da gözle görülemeyecek kadar incecik tüyler vardı. Delikanlı bunları bir kez fark ettikten sonra bir daha unutamıyordu.

İşteyken, ya da akşamüstüleri resim yaparken Clara bazen gelir, onun yanbaşıda hiç kıpırdamadan dururdu. Hiç konuşmaması, ona dokunmamasına rağmen Paul onu hissederdi. Genç kadın bir metre uzakta da olsa, sanki ona dokunuyormuş gibi heyecanlanır, resim çizemez olur, fırçayı elinden atar, dönüp onunla konuşmaya başlardı.

Clara onun resimlerini bazen över, bazen de eleştirip soğuk karşılar.

«Biraz iddialı olmuş bu,» dediğinde kınamasında gerçek payı olduğu için delikanlının öfkesi başına sıçrardı.

Sonra gene heyecanla başka bir resim gösterip, «Ya buna ne dersiniz?» diye sorardı.

Clara, «Hı!» diye mırıldanıp duraksar, yavaş sesle, «Pek o kadar ilgimi çekmiyor,» derdi.

Delikanlı da, «Anlamıyorsun da ondan,» diye terslerdi onu.

«Öyleyse neden bana soruyorsun?»

«Anlarsın sanmıştım.»

Bu sefer Clara alaylı alaylı omzunu silkerdi. Bunun üzerine Paul küplere biner, çileden çıkardı. Dayanamayıp, uzun uzun resimlerinin heyecanla açıklamasını yapmaya girişirdi. Aslında bu Clara'yı eğlendirir, canlandırır, ama genç kadın hiçbir zaman yanlış bir değerlendirmeye yaptığı için kabul etmezdi.

Clara kadın hakları için çarpışan bir kurumun üyesi bulunduğu on yıl boyunca kendini epey yetiştirmişti. Bilgi edinebilmek için Miriam'inkine benzer bir

tutkuya sahip olduğundan, kendi kendine Fransızca öğrenmiş, zar zor kitap okumayı becermişti. Kendini öteki kadınlardan ayrı sayıyordu, özellikle kendi sınıfından farklıydı. Spiral bölümündeki kızlar hep iyi ailelerden gelmişti. Küçük ve uzmanlaşmış bir sanayi koluydu bu. Belirli bir seçkinliğe de sahipti. İki atölyede de kibar bir hava eser gibiydi. Ama Clara gene öteki kızlardan uzak oturuyordu.

Yalnız bu tavrından Paul'a hiç söz etmemişti. İçinden geçenleri belli edenlerden değildi. Bir gizem havasına bürünmüştü. Çok içine kapanıktı. Paul da onun içinde saklaması gereken çok şeyinin olduğunu hissediyordu. Hayatının dış görünüşünden herkesin haberi vardı; ama iç anlamı tüm gözlerden saklıydı. Bu durum Paul'un yüreğini hoplatıyordu. Bazen Clara'nın gözleriyle gizli gizli somurtkan bir incelemeye giriştiğini yakalayınca kanı kaynamaya başlıyordu. Bakışları çoğunca karşılaşıyordu; ama sanki Clara'nın kilerde dışarıya bir şey sızdırmayan bir perde vardı. Sus payı verir gibi bir anlık gülümsedi, geçti. Sahipmiş gibi gözükteği bilgi ve delikanlının hiçbir zaman erişemeyeceği büyüklükte bir yaşantının meyvelerini topladığı için Clara müthiş kıskırtıcıydı.

Bir gün genç kadının işteki masasının üzerinde *Lettres de mon Moulin*'i* buldu.

«Demek Fransızca okuyabiliyorsunuz?»

Clara ondan yana şöyle bir baktı. Açık mor ipekten elastiki bir çorap yapıyordu. Spiral tezgahı yavaş ve dengeli aralıklarla çeviriyor, ara sıra eğilip ya iğneleri ayarlıyor, ya da çorabın nasıl ortaya çıktığını denetliyordu. İşte bu anda beliren muhteşem boyun, incecik

(*) Alphonse Daudet'nin 1866'da çıkan *Değirmenimden Mektuplar* adlı yapıtı.

kalem tüyleriyle ısıtılı eflatun ipeğin karşısında bembeyaz parlamaktaydı. Tezgahını bir iki kez daha işletip durdurdu.

Tatlı tatlı gülümseyerek. «Bir şey mi istediniz?» diye sordu.

Genç kadının, biraz küstahça ilgisizliğinden ötürü, Paul hem kızmış, hem de gözleri parlamıştı.

Oldukça nazik bir tavırla, «Fransızca okuduğunuzu bilmiyordum,» dedi.

Clara hafif alaylı gülümseyerek karşılık verdi:

«Ya, demek bilmiyordunuz?»

Paul, «Hadi ordan pis gösterişçi,» dedi; ama bu kelimeler kimsenin duyamayacağı bir biçimde çıkmıştı ağzından.

Dudaklarını öfkeyle kısarak genç kadını seyretti. Mekanik olarak ürettiği çorapları hor görür gibiydi, oysa ördüğü çorap olabileceğin en mükemmeliydi.

«Spiral tezgahını pek sevmiyorsunuz galiba?» diye sordu Paul.

Clara görmüş geçirmiş bir tavırla, «İşlerin hepsi bir değil mi?» diye karşılık verdi.

Onun bu serinkanlılığı delikanlıyı şaşırtıyordu. O sanki her işi içten gelen bir ateşle yapmak zorundaydı. Clara'nın özel bir yanı vardı galiba.

«Elinizde olsa neyle uğraşmak isterdiniz?»

Clara, çocukça bir soru karşısında kalmış gibi, hoşgörülü bir tavırla, «Seçme şansına hiçbir zaman sahip olamayacağıma göre boşa kafa yormaya gerek yok.»

Paul, «Hah» diye burun kıvırdı. «İsteyip elde edemediğiniz bir şeyi itiraf edemeyecek kadar, kendinizi beğendiğiniz için söylüyorsunuz bunu,» diye ekledi.

Genç kadın soğuk soğuk, «Beni yakından tanıdığınız besbelli,» dedi.

«Şu kadarını tanıyorum ki, karşı tepeleri kendinizin

yarattığını sanıyorsunuz ve fabrikada çalışmayı bir türlü şanınıza yediremiyorsunuz.»

Delikanlı müthiş öfkeliydi ve çok kabalaşmıştı. Clara onu küçük görür bir tavırla arkasını döndü. Delikanlı da, ıslık çalarak, odanın öteki yanına doğru uzaklaştı. Hilda'ya takılıp kur yaptı.

Sonradan kendi kendine, «Clara'ya niçin bu kadar kaba davrandım?» diye düşündü. Hem kendine kızmış, hem de memnundu hayatından. Sonunda öfkeli öfkeli, «Oh olsun! Kibrinden yanına varılmıyordu,» dedi.

Öğleden sonra aşağıya indi. İçinde çıkarıp atmak istediği bir ağırlık vardı sanki. Clara'ya çikolata ikram etme yolunu denemeye karar verdi.

«Alsana bir tane!» dedi. «Ağzımı tatlandırırsın diye bir avuç almıştım.»

Genç kadın çikolataları kabul edince delikanlı epey rahatladı. Makinesinin yanındaki sıraya oturup, parmağına bir ipek doladı. Clara, onun tatlı bir hayvan yavrusu gibi hoplayıp zıplayıp beklenilmeyen hareketler yapmasına bayılırdı. Düşünürken delikanlının ayakları sallanıyordu. Şekerlemeler sıranın üzerine saçılmıştı. Genç kadın makinesinin üstüne eğildi, ritmik bir biçimde işletip, bir ağırlıkla aşağıdan sarkan çorabı belini kırarak görmeyi çalışıyordu. Delikanlı onun arkadan biçimli çömelişini ve önlük bağlarının yerde kıvrılışlarını seyretmekteydi.

«Üzerinde hep bir şeyler bekler gibi bir hava var,» dedi. «Ne zaman sizi bir şey yaparken görsem, sanki gerçekten orada değilsiniz. Aynen Penelope'nin* gergefini dokurken hissettiği gibi bekliyorsunuz.» Hınzırlık

(*) Homeros'un Odysseia destanındaki Odysseus'un eşi Penelope kocasının Troya'dan dönmesini yirmi yıl bekler.

etmekten kendini alamadı: «Seni Penelope diye çağıracam.»

«Bir şey farkedecek mi?» diye sordu Clara. Bir yandan da iğnelerden birini değiştirmekteydi.

«Benim hoşuma gittikten sonra gerisi vız gelir. Sonra şu anda aklıma geldi, benim sizin başınızda olduğunuu unutmuş gibisiniz.»

«Ne demek istiyorsunuz?» diye soğuk soğuk sordu Clara.

«Size patronluk etmeye hakkım var, demek istiyorum.»

«Çalışmamdan bir şikayetiniz mi var?»

«Böyle buz gibi olmanıza gerek yok.»

«Benden ne istediğinizi anlayamıyorum ki!»

«Bana karşı nazik ve saygılı davranmanızı istiyorum.»

«Size 'sir' mü diyeyim?»

«Evet, 'sir' deyin. Pek hoşuma gider.»

«Öyleyse lütfen odanıza geri dönün 'sir'.»

Paul'un dudakları kilitlendi, çehresi asıldı. Ansızın aşağı atladı.

«Herhangi bir şey için bile binbir dereden su getiriyorsun,» diyerek öteki kızların yanına gitti. Gereğinden fazla öfkelendiğinin farkındaydı. Aslında biraz gösteriş yaptığını bile düşündü ama, «Keyfim öyle isterse, yaparım,» dedi kendi kendine. Clara, onun aşağıdaki odada öteki kızlarla, nefret ettiği bir biçimde gülüştüğünü işitti.

Akşam, işçi kızlar gittikten sonra, bölümleri gözden geçirirken Clara'ya verdiği çikolataların olduğu gibi makinenin önünde durduğunu gördü. O da ellemeydi. Sabah çikolatalar hâlâ yerindeydi. Clara ise işinin başındaydı. Bir süre sonra 'Pisi' adını taktıkları küçük esmer Minnie ona seslendi:

«Hey, bize çikolata yok mu?»

«Kusura bakma, Pisi! İkrâm etmek üzere getir-miştim. Sonra unuttum.»

«Unuttun ya!»

«Öğleden sonra getiririm. Dünden ortalıkta kalan-ları istemezsin değil mi?»

«Ziyânı yok, ben kalenderimdir.»

«Yok canım, tozlanmışlardır artık.»

Delikanlı, Clara'nın sırasına gitti:

«Affedersin, bunlar çöp gibi burada kalmış,» dedi.

Clara kıpkırmızı kesildi. Paul ikolataları avuç-ladı.

«Artık tozlanmışlardır,» dedi. «Keşke yeseydiniz. Si-zin için getirdiğimi söylemeye çalışmıştım.»

Sonra bütün çikolataları pencereden fırlattı. Clara'dan yana şöyle bir baktı. Bakışı genç kadını ürkütmüştü. Öğleden sonra başka bir paketle geldi.

Önce Clara'ya ikram etti: «Buyursana, bunlar taze,» dedi.

Clara bir tane alarak sıranın üzerine bıraktı.

«Çok alın, belki uğur getirir.»

Genç kadın bir iki tane daha alıp onları da sıranın üzerine koydu. Biraz kafası karışmış olarak işine devam etti. Paul öteki kızların yanına gitti.

«Al bakalım, Pisi!» dedi, «ama aç gözlülük etme!»

Kızlar koşup gelip, «Hepsi Pisi için mi?» diye bağ-ırıştılar.

«Tabi değil.»

Kızlar bu kez yaygara kopardılar. Pisi de onlardan kendini kurtarmaya çalıştı.

«Çekilin, ilk seçme hakkı benim değil mi Paul?» diye sordu.

Delikanlı, «İyi davran onlara,» dedi ve uzaklaştı.

Kızlar arkasından, «Sen bir mücevhersin!» diye bağıldılar.

«Evet, on paralık.»

Clara'nın yanından sesini çıkarmadan geçti. Genç kadına sıranın üzerinde duran bu kremalı çikolatalara dokunursa eli yanacakmış gibi geliyordu. Onları alıp önlüğünün cebine koymak için bütün cesaretini toplaması gerekti.

İşçi kızlar, Paul'u hem sever, hem de ondan çekinirlerdi. İyi olduğu zaman çok iyi olurdu; ama bir şeye canı sıkıldığında uzaklaşır, onları bir hiç durumuna düşürür, ya da bir bobin iplik kadar önem verirdi. Eğer biraz da saygısızlık yapmışlarsa kızlara yavaşça. «İşinize devam etseniz iyi olacak,» der ve bir kenara çekilip çalışmalarını seyrederdi.

Yirmi üçüncü yaş gününü kutladığında evde epey sıkıntı vardı. Arthur o sırada evlenecekti. Annesi iyi değildi. Yaşlanmakta olan ve kazalardan ötürü ikide birde sakatlanan babasına madende hem verimsiz, hem de önemsiz bir iş verilmişti. Miriam'a gelince, sürekli serzenişte bulunmaktan başka bir şey yapmıyordu. Delikanlı ona borçlu olduğunu hissediyor; ama pek kendini veremiyordu. Üstelik evin de onun desteğine ihtiyacı vardı. Dört bir yandan çekiyorlardı onu sanki. Doğum gününün gelip çatmasından memnun olmamıştı. Kasvet köktü içine.

Bir sabah sekizde işinin başındaydı. Kâtiplerden çoğu gelmemişti bile. Kızlar da sekiz buçuktan önce gelmezlerdi. İş giysisini giyerken arkasından bir ses duydu.

«Paul, Paul, gelsene buraya.»

Kambur Fanny, merdiven başında durmuş, onu çağırıyordu. Sanki tatlı bir sır saklar gibi, yüzünde bir pırıltı seçilebiliyordu. Delikanlı hayretle ona bakakaldı.

«Gelsene!»

Paul ne yapacağını şaşırmuş, olduğu yerde duruyordu.

«Ne olur gel!» diye iknaya çalıştı Fanny, «Mektuplarını düzenlemeye başlamadan birazcık gel, ne olur.»

Beş altı basamak inip kızın bulunduğu son düzeltmelerin yapıldığı odaya girdi. Fanny önden yürüyordu. Siyah yeleği çok kısaydı, bel çizgisi koltuk altına çıkmıştı. Yeşilli siyahlı kaşmir eteği, oldukça zarif hareket eden delikanlının önünde geniş adımlar atarken çok uzun gözüktüyordu. Kız odanın dar köşesindeki sandalyesine gitti oturdu. Arkasındaki pencereden baca külâhları gözüktüyordu. Paul kızın önündeki sırada duran, beyaz önlüğünü heyecanlı heyecanlı kapıp çeken, incecik elleriyle düz bileklerini seyretmekteydi. Kız bir an duraksadı.

«Seni unuttuğumuzu düşünmemişindir sanırım,» diye serzenişte bulundu.

«Ne var ki?» dedi. Doğum gününü kendi de unutmuştu.

«Ne var ki diyor! Ne var olur mu? Baksana şuraya!» Fanny duvardaki takvimin üstünde 21 rakkamının çevresinde yüzlerce kurşun kalemle çizilmiş çarpı işaretlerini gösteriyordu.

Paul, «Demek yaşgünüm için öpücükler ha?» diye güldü. «Nasıl bildiniz?»

«Evet, nasıl bildiğimizi merak ediyorsun, değil mi? Yağma yok!» Fanny çok sevinmişti, takılmaya devam etti. «Leydi Clara'nın dışında herkesten öpücük var. Kimisi iki tane bile gönderdi. Ama ben kaç tane öpücük gönderdiğimi söylemeyeceğim.»

«Ben seni bilirim. Sersemliğinden sayısını karıştırmışsındır.»

«Yok canım, ne kadar da iyi biliyorsun.» diye hiddetle bağırdı. Sesi gür ve kalındı.

«Senin hep katı yüreklilik taslarsın diye adın çıkmış. Oysa senin yufka yürekliliğini herkes...»

«Buz gibi olmaktansa yufka yürekli desinler bana, daha iyi.» diye Paul'un sözünü kesti Fanny. Delikanlı Clara'yı kastettiğini anlamıştı ve gülümsedi.

«Buz gibi dediğin ben olmayayım,» diyerek güldü Paul.

Kambur kadıncağız müthiş bir sevecenlikle, «Hayır canım benim!» diye karşılık verdi. Otuz dokuzundaydı, Fanny. «Hayır canım benim, sen kendini mermerden zarif bir heykel, bizi de bunun kiri ya da pası olarak görenlerden değilsin. Sen ne isen ben de oyum. değil mi Paul?» Bu son sorduğu soru onu bayağı memnun etmişti.

«Hepimiz aynı sayılırız.»

«Ama sen neysen ben de oyum değil mi?» diye atak bir biçimde üsteledi.

«Elbette öylesin. Hele iyi yürekliliğe gelince sen daha iyisin.»

Fanny durumun gelişmesinden biraz endişelenmeye başlamıştı. Elinde olmadan, ısrar isteriye dönüşebilirdi.

«Herkesten önce gelmek için çabaladım. Şimdi beni anlaşılmaz bulacaklar... Hadi bakalım yum gözlerini!..»

Paul devam etti: «Aç ağzını, gör bakalım kuş sana ne getirmiş?» Delikanlı, çocukluğundaki gibi bunları yaptıktan sonra bir parça çikolata bekliyordu. Önce bir önlüğün hışırtısı, soran madeni bir şıkırtı duydu. «Bakacağım,» dedi.

Gözlerini açtı. Yanakları al al yanan Fanny, mavi gözleri parlayarak ona bakıyordu. Sıranın üzerinde küçük bir deste boya tüpü durmaktaydı. Paul'un rengi attı.

Çabucak, «Yok Fanny!» dedi.

Fanny de hemen ekledi: «Hepimizden.»

«Yok, ama...»

Kadın sevinçle iki yana sallanarak, «İstediğin gibi mi?» diye sordu.

«Ne demek! Bcyanın en iyisi bunlar!»

«Demek istediğin gibi?»

«Evet, ilk ağızda almayı düşündüğüm şeyler olabilirdi bunlar.» Paul heyecandan dudaklarını ısırıyordu.

Fanny de çok duygulanmıştı. Konuyu değiştirmek istedi.

«Herkes elinden geleni yaptı, payına düşeni seve seve verdi. Saba Melikesi'nin dışındakiler tabi.»

Saba Melikesi Clara'ydı.

«Demek o katılmadı?» diye sordu delikanlı.

«Fırsat bulamadı. Ona haber bile vermedik. Burada şimdi, herkese nasıl hareket etmesi gerektiğini söylemesine katlanamazdık. Açıkçası aramıza katılmasını istemiyorduk.»

Paul güldü. Boyalar onu çok etkilemişti. Artık gitmesi gerekiyordu. Fanny çok yakınındaydı. Ansızın, kollarını onun boynuna doladı ve ateşli ateşli öptü.

«Seni bugün istediğim kadar öpebilirim,» diye sanki yaptığı hareketi savundu. «Üstelik rengin çok soluktu, içim elvermedi.»

Paul da kızı öptü ve oradan ayrıldı. Fanny'nin kollarının insana dokunan cııııııı onun da içini sızlatmıştı.

Aynı gün öğle üzeri, yemekten önce, ellerini yıkamak için aşığıya inerken Clara'ya rastladı.

«Yemeğe kaldınız demek?» diye hayretle sordu. Clara'nın yemek tatilinde fabrikada kalması pek görülmemişti.

«Evet ama eski fennî çorap stoklarını yemiş gibi-

yim. Hava almak istiyorum, yoksa her tarafımı bayat kauçuk kokusu saracak.»

Genç kadın bunu söyledikten sonra biraz oyalandı. Paul da fırsatı kaçırmadı.

«Özellikle bir yere mi gidiyorsunuz?» diye sordu.

Böylece birlikte Şato'ya tırmandılar. Dışarda Clara'nın giyimi için çok sade, hatta zevksiz denebilirdi, ama içerde alımlı görünüyordu. Paul'un yanında duraksayarak yürüyordu. Bazen eğiliyor, bazen de sırtını çeviriyordu. Üstü başı döküldüğü ve çökük durduğu için oldukça yaşlı gösteriyordu. Delikanlı onun sanki yeteneğiyle uyuşmuş güçlü yapısını tanımakta zorluk çekiyordu. Genç kadın etraftakilerin bakışlarından kaçmaya çalışırken eğildiğinden boyu bosu seçilemiyor, gösterişsiz biriymiş gibi görünüyordu.

Şato'nun bahçesi yemyeşil ve taptaze idi. Sarp kayalara tırmanırken, Paul gülüp söylüyordu, ama Clara sessiz sedasızdı, kafası bir şeye takılmış gibiydi. Sarp kayaları taşlarından dört köşe ve yassı Şato binasının içine girecek pek vakitleri kalmamıştı. Uçurumun aşağıdaki parkla birleştiği yerdeki duvara yaslandılar. Kumtaşı oyuklarında güvercinler boyun kırıyor, yumuşak seslerle gurul gurul ötüyorlardı. Kayanın eteğindeki bulvarda, küçük ağaçlar kendi gölge birikintilerinin içinde dikilmiş durmakta, minnacık adamlar gülünç bir telaşla gelip geçmekteydi.

Paul, «Aşağıdan gelip geçenleri küçük iribaşlar gibi avuçlayıvereceği geliyor insanın,» dedi.

Clara gülerek karşılık verdi:

«Doğru, kendini belli bir şeye oranlı olarak görmek için, pek o kadar uzaklara gitmeye gerek yok. Meselâ ağaçlar çok daha belirgin.»

«Yalnızca cüsse olarak.»

Clara alaylı alaylı güldü.

Bulvarın arkasındaki demiryolunda ince, çizgi çizgi demir çubuklar seçiliyordu. Bunların tam ucunda küçük kereste istifleri vardı. Yanında da oyuncak lokomotifler pufluyordu. Sonra siyah yığınlar arasında, kanalın gümüş kolları rasgele serpiştirilmişti. Daha gerilerde, ırmağın geçtiği düz ve basık arazide bulunan evler kap-kara zehirli otlar gibi görünüyordu. Arada bir beliren boylu bitkiler de olsa, kalın sıralar ve kalabalık öbekler halinde ırmağın kırlar üzerinde bir hiyeroglif gibi parladığı yere kadar gelip dayanmışlardı. Iрмаğın öte yanındaki dik uçurumlar önemsiz gibi duruyordu. Ağaçlarla rengi koyulaşmış geniş geniş kırlar, buğday ekili yerlerde, belli belirsiz parıldıyor, külrengi tepelerin arkasında mavi gökyüzündeki hafif sise karışıyordu.

Bayan Dawes, «Bu kentin daha ötelere gitmediğini düşünerek avunuyorum,» dedi. «Kent, bana göre kırların koynunda açılmış bir yaradır. Henüz hiç olmazsa küçük bir yara.»

«Küçücük bir kabuk,» dedi Paul.

Clara konuşurken hafifçe ürpermişti. Nefret ediyordu kentten. Sıkıntılı sıkıntılı bir türlü kavuşamadığı kırlara bakarken o cansız, solgun ve düşman ifadeli yüzüyle Paul'a klasik tabloların acılı, yerinen meleklerini anımsatıyordu.

«Ama kentin kabahati yok,» dedi delikanlı. «Geçicidir kentler. Tam olarak bizi nereye götüreceğini buluncaya kadar idare edip, birlikte geçinip gittiğimiz bir kavramdan başka bir şey değildirler. Ama gelecek kentin olacak.»

Kaya oyukları arasında bitmiş tünek gibi çalılıklar üzerindeki güvercinler tatlı tatlı ötüşüyordu. Solda, koca St. Mary Kilisesi Şato'yla arkadaşlık etmek üzere, kentin moloz yığınları üstünde yükselmişti. Bayan Dawes'un kırlara doğru bakarken gözleri parıladı.

«Sözlerinizle içime su serpildi,» dedi.

«Teşekkürler, ne kadar büyük bir iltifat bu.»

Bunun üzerine Paul dayanamayıp, «Tabi sağ elinizle verdiğinizizi, sol elinizle geri almak sizin alışkanlığınız,» diye ekledi.

Clara bu sözlerden hoşlanmış gibi güldü.

Delikanlı. «Sizi üzen nedir?» diye sordu. «Kafanızı kemiren bir şey var. Yüzünüzden gün gibi belli.»

«Tamam ama size söylememeye karar verdim.»

«Pekâlâ, kendinize saklayın öyleyse.»

Genç kadın kızarıp hafifçe dudağını ısırıldı.

«Doğrusunu isterseniz, fabrikadaki kızlar canımı sıktı.»

«Ne diye?»

«Bir haftadır kendi aralarında bir şeyler kuruyorlar. Hele bugün için için kaynaştıkları besbelliydi. Hepsi bir olup sır saklayarak bana nispet veriyorlar.»

Paul üzülerek, «Sahi mi?» diye sordu.

Clara öfkeli, madeni bir tonla, «Onların ne yaptığı bana vız gelir, ama yüzüme çarpıyorlar, benden gizli bir şey döndüğünü mahsus belli ediyorlar.» Clara heyecanlı heyecanlı. «İğrençlik, rezillik böyle nispet vermek,» dedi.

Paul ağzını açmadı. Kızların neden Clara'nın karşısına geçip nispet verdiğini biliyordu. Bu ayrılığa kendisi yol açtığı için de üzülüyordu.

Clara acı acı konuşmasını sürdürdü: «Benden istedikleri kadar sır saklasınlar; ama dışlandığımı her fırsatta nispet verir gibi belirtmeleri dayanılacak gibi değil. Bu kadarı fazla artık!»

Paul birkaç dakika kadar düşündü. Canı epey sıkındı.

Sonunda solgun ve sinirli bir tavırla, «Bütün bun-

ların aslını ben sana anlatayım,” dedi. «Bugün benim doğum günüm. Bütün kızlar birlik olup bana en iyisinden bir deste boya almışlar. Seni kıskanıyorlar sanırım.» Paul, «kıskanıyorlar» dediğinde genç kadının kasıldığını hissetti. «Kıskanıyorlar, çünkü ben sana arada bir kitap getiriyorum. Görüyorsun incir çekirdeğini doldurmayacak bir mesele. Üzülmeye değmez, çünkü...» Hafifçe gülerek ekledi: «Çünkü nispet verip baskın çıktılar; ama şu anda bizi burada görseler ne derler acaba?»

Genç kadın Paul'un şu andaki yakınlıklarına böyle beceriksizce değinmesine kızmıştı. Neredeyse bunu bir küstahlık olarak gördü. Ama aslında Paul kendi halinde bir insandı, zor da olsa delikanlıyı affetti.

Şato duvarının kaba saba taş siperi üzerinde elleri yan yana duruyordu. Paul'a annesinden ince bir özellik geçmişti, bu yüzden elleri küçük ve enerjikti. Clara'nın kiler gövdesiyle oranlı olarak iriydi; ama bembeyaz ve güçlü görünüyorlardı. Paul bu ellere baktıkça genç kadının içini okur gibi oluyordu. Kendi kendine, «Bütün o tepeden bakan hallerine rağmen elinden tutacak birini istiyor,» diye söylendi. Clara da gözlerini onun o hayat dolu sıcacık ellerinden ayıramaz olmuştu. Düşüncelere dalmıştı Paul. Çatık kaşlarının altından kırları seyreliyordu. Biçimlerin küçük, ilginç, çeşitliliği çekilmişti artık sahneden; tek geri kalan acı ve faciadan oluşan karanlık, geniş bir ortak noktaydı. Evlerde ırmak düzlüklerinde, insanlarda, kuşlarda hep aynı olmakla birlikte yalnızca biçimleri farklıydı. Şu anda biçimler eriyip gitmiş gibi gözüktüğü için, geride bütün manzarayı oluşturan bir kitle —kapkaranlık bir sancı ve mücadele kitlesi— kalmıştı. Fabrikanın, işçi kızların, annesinin, koskoca gökyüzüne yaslanan kilisenin, kentin ağaçlığının her parçası sıkıntılı, düşünceli ve acılı olarak birleşip tek bir ortam yaratıyordu.

Ansızın Bayan Dawes hayretle, «Saat ikiyi mi çaldı?» diye sordu.

Paul irkilerek düşüncelerinden uyandı. Her şey bir biçim aldı, bireyselliğini, unutmama ve neşelenme hassasını yeniden kazandı.

Acele acele fabrikaya döndüler.

Delikanlı akşam üzeri gece postasını hazırlamanın telaşı içindeyken ve Fanny'nin odasından gelen ütü kokan işleri incelerken postacı içeri girdi. Gülümseyerek bir paket uzattı:

«Bay Paul Morel. Hem de üstü bir kadın tarafından yazılmış. Sakın kızlar görmesin.»

Kızların ikinci bir gözdesi olan postacı, onların Paul'a gösterdiği yakınlıkla ilgili şakalar yapmaktan hoşlanırdı.

Paketten küçük bir notla bir şiir kitabı çıktı. Notta «Bunu size yollamamı kabul ederek bana paylaşma zevkini tattırın. Ben de doğum gününüzü kutlar, mutluluklar dilerim. C. D.» yazılıydı. Paul kıpkırmızı keşildi.

«Vay canına! Bayan Dawes ha! Ama onun böyle şeylere sarfedecek parası yok. Vay canına, kim derdi ki!...»

Clara'nın gösterdiği bu yakınlıktan çok duygulanmıştı. Onun sıcaklığıyla dolup taşıyordu. Bu sıcaklık kızarıp korlaştığında, Clara sanki yanbaşımda bitiveriyordu. Sonra genç adam onun kolları, omuz başlarını, göğsünü görüyordu, hissediyordu ve neredeyse içine alıyordu.

Clara'nın bu hareketi aralarındaki yakınlığı arttırdı. Öteki kızlar, Paul, Bayan Dawes'la karşılaştığında, delikanlının gözlerinin parıldadığını ve verdiği ışıltılı tuhaf selamın ne anlama geldiğini biliyorlardı. Clara delikanlıdan bu belirtilerin farkında olmadan çıktığını

bildiği için, renk vermiyor, yalnızca arada sırada rast-laştıklarında başını öte yana çeviriyordu.

Öğle paydoslarında çoğunca birlikte yürüyorlardı. Her şey, çok açık ve içtendi. Herkes Paul'un kendi hissettiklerinin pek farkında olmadığını ve her şeyin yolunda gittiğini görebiliyordu. Delikanlı Clara'yla, eskiden Miriam'la konuşmalarında duyduğu heyecanı hissederek konuşmaya başlamıştı; ama konuşmanın gidişiyle daha az ilgileniyor, hele sonuçlarını hiç merak etmiyordu.

Ekimde bir gün Lambley'e çay içmeye gittiler. Bir tepeye tırmandıklarında, ikisi de kendiliklerinden durdular. Paul bir çit kapısına çıktı, oturdu. Clara da çite yaslandı. Ortalık son derece durgundu ve belli belirsiz bir sis vardı. Derilmiş buğdaylar baştan başa pırıl pırıl parıldamaktaydı. İkisi de sessiz sedasızdı.

Paul yavaş sesle sordu: «Evlendiğinde kaç yaşındaydın?»

«Yirmi iki.»

Clara'nın sesi sanki yumuşatılmıştı, neredeyse boyun eğmiş gibi çıkıyordu. Artık Paul'a içini açabilecekti.

«Yani sekiz yıl önce?»

«Evet.»

«Ne zaman onu bıraktın?»

«Üç yıl önce.»

«Beş yıl birlikteydiniz demek. Evlendiğinizde onu seviyor muydun?»

Bir süre sessizdi Clara, sonra ağır ağır: «Sevdiğimi sandım... az çok,» dedi. «Ama bu konuda pek fazla düşünmüş değildim. O zaman fazla iffet taslardım.»

«Yani fazla düşünmeden balıklama daldınız.»

«Evet. Bütün hayatım boyunca yarı uykuda gezmiş gibiydim zaten.»

«Uyurgezer ha? Peki ne zaman uyandınız?»

«Henüz uyanıp uyanmadığımdan da emin değilim. Çocukken uyanıktım. Ama sonra...»

«Demek çocukluktan çıkıp kadınlığa girerken bir uykuya daldınız? Çok tuhaf! Peki kocanız sizi uyandırmadı mı?»

Clara tekdüze bir sesle, «Hayır, oralara hiç erişemedi,» diye karşılık verdi.

Gülburunlarının kıpkırmızı, çınlıçplak durduğu çalıkların üzerinde kuşlar uçuşuyordu.

«Nereye erişemedi?» diye sordu delikanlı.

«Bana! Benim için gerçekten bir şey ifade etmemiştii zaten.»

Öğle sonrasında havada tatlı bir ılıklik ve karartı vardı. Kulübelerin kızıl damları hafif mavi sis altında alev alevdi. Delikanlı bayılmıştı günün güzelliğine. Clara'nın ne demek istediğini anlayamıyor, ama hissediyordu.

«Peki niçin bıraktınız onu? Size kötülük mü etti?»

Genç kadın hafifçe ürperdi.

«Beni... beni bir anlamda alçaltıyordu. Bana sahip olamadığı için hükmetmeye kalkıştıyordu. O zaman ben de kendimi bir kapana kısılmış gibi hissediyor, kaçmak istiyordum. Kocam bana kirliymiş gibi görünüyordu.»

Paul, «Evet anlıyorum,» dedi, ama hiçbir şey anlamamıştı.

«Her zaman mı kirliydi?» diye sordu delikanlı.

«Biraz. Sonra bana sahip olamadıkça kaba davranmaya başladı. Gerçekten çok kabalaştı sonunda!»

«Peki sonunda onu neden bıraktınız?»

«Bana... bana ihanet etti.»

İkisi de bir süre sessiz kaldılar. Clara'nın eli denge sağlamak için bahçe kapısı direğinin üstündeydi. Paul

elini elinin üzerine koydu. Kalbi hızla çarpmaya başlamıştı.

«Ama siz ona... ona hiç... fırsat tanıdınız mı?»

«Fırsat mı, nasıl?»

«Size yaklaşabilmesi için.»

«Onunla evlendim ya... razıyım her şeye demek ki.»

İkisi de heyecanlarını belli etmemek için çabalıyorlardı.

Paul, «O sizi hâlâ seviyor sanıyorum.» dedi.

Genç kadın, «Öyle görünüyor.» dedi.

Paul elini onun elinden çekmek istedi, ama çekemedi. Clara kendi elini çekerek onu kurtarmış oldu. Gene bir sessizlik oldu, sonra Paul, «Peki siz onu tamamen hesaptan çıkarmış mıydınız?»

Clara, «Beni o bıraktı.» diye karşılık verdi.

«Bu durumda artık sizin indinizde onun bir şey ifade etmesi söz konusu değil?»

«İnsanın başına vura vura bir şey ifade etmeye kalkışmak...»

Artık konuşmanın bir yere varmayacağı belli olmuştu. Ansızın Paul çitten atladı ve «Hadi gidip birer çay içelim.» dedi.

Kulübeden bozma küçük bir çayhane bulup, soğuk salonunda oturdular. Clara, Paul'un çayını koydu, üzerinde bir durgunluk vardı. Delikanlı onun gene kendi kabuğuna çekilmiş olduğunu hissediyordu. Çaydan sonra dalgın dalgın boş fincanına bakıyordu, bir yandan da parmağındaki nikâh halkasıyla oynuyordu. Dalgınlıkla yüzüğünü çıkardı, masanın üzerine diklemesine koyup döndürmeye başladı. Altın yüzük şeffaf bir küre haline gelmişti. Sonra durdu, titreyerek masanın üzerine düştü. Clara gene döndürdü yüzüğünü, sonra bir daha... Paul büyülenmiş, seyrediyordu.

Evet Clara evli bir kadındı, Paul ise yalın bir arkadaşlığa inanıyordu. Genç kadının durumuyla ilgili olarak kendisini onurlu bir ilişki içinde sayıyordu. Onunla aralarındaki iki uygar insanın arkadaşlık ilişkisinden başka bir şey değildi.

Paul kendi yaşındaki çoğu gençten farklı değildi. Cinsellik sorunu kafasında o kadar karmaşıklaşmıştı ki Clara'yı, Miriam'ı, ya da başka tanıdığı herhangi bir kadını arzuladığını itiraf edemiyordu. Seks arzusu bir tür ayrı, bağımsız bir şeydi, bir kadına ait değildi. Clara'yı düşündükçe içini bir ateş bürürdü, onunla mücadele eder, sanki kalıpları kendi içinde dökülmüş gibi onun göğüslerinin, omuz başlarının kıvrımlarını bilebilirdi; ama kesin olarak genç kadını arzulamıyordu. Sonuna kadar reddedebilirdi bunu. Aslında kendini gerçekten Miriam'a bağlı sayıyordu. Eğer günün birinde evlenecekse, görevi Miriam'ı almaktı. Paul bunu Clara'dan saklamıyordu, o da bir şey söylememiş, delikanlıyı kendi haline bırakmıştı. Fırsat bulabildiğince Bayan Dawes'a geliyordu. Aynı zamanda da Miriam'a mektup yazıyor, ara sıra görmeye gidiyordu. Böylece bütün kışı çıkardı, görüldüğü kadarıyla pek sıkıntılı değildi. Annesinin içi de daha rahattı. Oğlunun Miriam'dan uzaklaştığına inanıyordu kadıncağız.

Miriam, Paul'un indinde Clara'nın çekiciliğinin ne kadar güçlü olduğunu artık anlamıştı. Ama hâlâ Paul'un içindeki yüksek tarafın eninde sonunda kazanacağından emindi. Miriam'a göre evli bir kadın olan Bayan Dawes'a karşı Paul'un duyduğu hisler, kendisine duyduklarına oranla sığ ve geçiciydi. Genç kadın, delikanlının ona geri döneceğinden emindi. Bu arada Paul'un gençlik hevesi belki biraz körlenecekti; ama başka kadınların sağlayabileceği aşağılık şeylere duyduğu arzu-
dan da kurtulmuş olacaktı. Miriam, Paul'un içinden

ona dürüst olduğu sürece, geri döneceğine inandığından her türlü şeye katlanabilirdi.

Paul kendi durumundaki aykırılığı hiç fark edemiyordu. Miriam eski arkadaşı, sevgilisiydi, Bestwood'a, ev çevresine ve gençliğine aitti. Oysa Clara daha yeni bir arkadaşı ve bu kadın Nottingham'ın, hayatın, dünyanın malıydı. Bunda zihin kurcalayıcı bir şey yoktu.

Bayan Dawes'la aralarına birçok soğukluk girmişti. Böyle zamanlarda, az görüşmelerine rağmen, çok geçmeden gene birlikte oluyorlardı.

Paul bir gün Clara'ya, «Kocanız Baxter Dawes'a kötü davrandınız mı hiç?» diye sordu. Kafasını oldukça kurcalayan bir sorundu bu.

Clara, «Nasıl?» diye sordu.

«Bilmem ama hiç kötü davranmadınız mı ona? Yaptığınız bir hareketle onu paramparça etmediniz mi hiç?»

«Ne demek istiyorsunuz, kuzum?»

«Takındığınız tavırla onu hiçe saydığınızı hiç belli etmediniz mi? Bunun ne demek olduğunu ben bilirim.»

Clara soğuk bir tavırla, «Pek çok şey biliyorsunuz, dostum,» diye karşılık verdi.

Konuşma bu noktada kesildi. Clara bir süre Paul'a karşı soğuk davrandı.

Genç kadın Miriam'ı da çok az görüyordu. Aralarındaki arkadaşlık kesilmemişti, ama bir hayli zayıflamıştı.

Noel'den hemen sonra Clara, Paul'a, «Pazar günü öğleden sonra konsere gelir misin?» diye sordu.

Delikanlı, «Willey Çiftliği'ne gitmeye söz vermiştim,» dedi.

«Pekâlâ öyleyse.»

«Kusura bakmazsın değil mi?»

«Niçin kusura bakayım?»

Genç kadının bu sözleri delikanlıyı biraz sinirlendirdi.

«Biliyor musunuz?» diye atıldı Paul, «Miriam'la ben on altı yaşından beri gidip geliriz... yedi yıl demektir bu!»

«Hayli zaman!»

«Evet, ama nedense, işler bir türlü iyi gitmiyor.»

«Nasıl?»

«Beni hep kendine çekip, tek bir tel saçımın bile uçup gitmesine engel olmak, ona sahip çıkmak istiyor.»

«Ama siz zaten sahip çıkılmak istiyorsunuz.»

«Hayır,» dedi delikanlı, «Hayır istemiyorum. Her şey normal olmalı. Sizinle aramızdaki gibi iki yanlı olmalı, vermek ve almak gibi. Bana bir kadının sahip çıkmasını isterim; ama cebinde hapsetmesini değil.»

«Ama onu seviyorsunuz, bizim aramızdaki gibi pek normal olmayacaktır.»

«Evet. Onu daha iyi sevmem gerek. Beni o kadar çok istiyor ki kendimi veremiyorum zaten.»

«Nasıl istiyor?»

«Vücudumdan ruhumu çıkarıp almak istiyor. Ben de kaçırmaktan başka çare bulamıyorum.»

«Buna rağmen seviyorsunuz onu!»

«Yok, sevmiyorum. Öpmedim bile onu!»

«Neden?»

«Bilemiyorum.»

«Herhalde korkuyorsunuz.»

«Hayır, korktuğum filan yok. İçimde bir şey ondan beni uzaklaştırıyor. O çok iyi bir insan, ben o kadar iyi değilim.»

«Onun nasıl biri olduğunu nereden biliyorsunuz?»

«Biliyorum işte. O bir tür ruh birleşmesi istiyor.»

«Onun ne istediğini nereden biliyorsunuz?»

«Yedi yıldır arkadaşımı onun ben!»

«Buna rağmen onunla ilgili temel bir şeyi keşfetmemişsiniz!»

«Neymiş o?»

«Onun bir ruh komünyonu falan istediği yok. Siz bunu hayal ediyorsunuz. Miriam düpedüz sizi istiyor.»

Bu sözler üzerine Paul derin derin düşündü. Belki de yanlış içindeydi.

«Ama Miriam'ın her hali, her sözü...» diye bir şey söyleyecekti.

Clara sözünü kesti delikanlının. «Denemediniz ki hiç!» dedi.

XI

MİRİAM'IN GEÇİRDİĞİ SINAV

Baharla birlikte o eski çılgınlık ve o eski mücadele yeniden başladı. Şimdi Miriam'a gitmek zorunda olduğunun farkındaydı. Ama gönülsüzlüğü nedendi acaba? Her ikisinde de bulunan, bir türlü kıramadıkları çok güçlü bir bâkirelikten başka bir şey değildir diye kendi kendine düşündü. Evlenebilirdi onunla; ama evdeki durumu işi zorlaştırıyordu, üstelik pek evlenmeyi arzu etmiyordu. Evlenmek ömür boyu süren bir şeydi. Evet, yakın arkadaşılar; ama karı-koca olmalarını gerektirmezdi bu. Gerçekten Miriam'la evliliği düşünemiyordu. Keşke böyle bir hissi duyabilseydi. Miriam'la evlenmeyi candan arzulayabilmek için kafasını kesmeye razı olabilirdi. Öyleyse bu işi neden sonuçlandıramıyordu? Bir engel vardı aralarında, neydi acaba bu? Bedensel kölelikti herhalde bunun nedeni. Paul, Miriam'la bedensel bir temastan kaçınıyordu. Niçin acaba? Onunla birlikte olduğunda içi sıkıştırıyordu sanki. Ama gidemiyordu. İçinde mücadele eden bir şey vardı, ama bunu ulaştırıramıyordu ona. Neden? Miriam besbelli Paul'u seviyordu. Clara, hatta onun Paul'u bedenlen bile arzuladığını söylemişti. Öyleyse Paul niçin onunla sevişemiyor, öpüşe-

miyordu? Yürürlerken Miriam koluna girdiğinde, neden Paul bir vahşet patlaması geçireceğini ve geri çekileceğini hissediyordu? Kendi varlığını Miriam'a borçluydu, ona ait olmak istiyordu. Bu geri tepme ve çekingenlik aşkın başlangıçtaki müthiş bir iffet gösterisiydi. Genç kızdan bir tiksintisi, ya da nefreti söz konusu değildi. Tam tersiydi bunun, güçlü bir arzu, utangaçlık ve bâkirelikten oluşan daha güçlü bir arzuyla mücadeleye girişmişti. Bâkireliğin olumlu bir güç gibi gözükerek, her ikisinde de döğüşü sürdürüp kazandığı ortaya çıkıyordu. Onunla birlikteyken bu işin üstesinden gelmenin, ne kadar zor olduğunu hissediyordu. Oysa ona en yakın kimseydi ve ancak onunla birlikte bir başarıya ulaşabilirdi. Evet kendi varlığını Miriam'a borçluydu. Sonra işleri bir yoluna koyabilseler evlenebilirlerdi. Ama bunun mutluluğunu iliklerinde bile hissedeceğinden emin olmadan böyle bir şeye kalkışmayacaktı. Hiçbir zaman! Annesinin yüzüne nasıl bakabilirdi? Arzu edilmeyen bir evlilikte, insanın kendisini feda etmesi onur kırıcı bir şey olurdu. Böyle bir durum hayatı temelinden sarsar, hatta yerle bir ederdi. Elinden geleni deneyecekti.

Miriam'a büyük bir sevecenlikle yaklaşıyordu. Hep hüznünlüydü genç kız, dinsel bir rüyanın içindeydi sanki; Paul'u da neredeyse dinsel duygularıyla bir düzeyde tutuyordu. Bu durumda delikanlı onu düş kırıklığına uğratmaya razı olamazdı. Çaba sarfederlerse işler yoluna girebilirdi.

Paul çevresindekileri inceliyordu. Tanıdığı en iyi adamlardan çoğu kendisi gibi bâkirliklerinin çemberi içinde sıkışıp kalmış, bir türlü bunu kırıp dışarı çıkamıyorlardı. Birlikte oldukları kadınlara karşı o kadar hassastılar ki, onlardan uzak durmayı, onları incitmeye ya da bir haksızlığa uğratmaya yeğliyorlardı. Kocala-

rından kabalık görmüş kadınların oğulları oldukları için çok ürkek ve utangaç yetişmişlerdi. Bir kadından gelecek bir sitemle bile karşı karşıya kalmaktansa, kendi benliklerinden özveride bulunabilirlerdi, çünkü her rastladıkları kadında biraz annelerini görüyorlar ve annelerinin etkisinden kolay kolay kurtulamıyorlardı. Başka bir insanı feda etmektense evlenmemenin sıkıntısına katlanmayı yeğlerlerdi.

Paul, Miriam'a döndü. Kızcağızın içindeki bir şey, delikanlı ona baktığında gözlerini yaşartır gibi olmuştu. Bir gün Miriam şarkı söylerken delikanlı onun arkasında durdu. Annie piyanoda bir parça çalıyordu. Delikanlı Miriam'ın ağzının ifadesinde bir ümitsizlik okudu. Kızcağız Tanrıya yakaran bir rahibe gibi şarkı söylüyordu. Bu tavrıyla Paul'a, bir Botticeili Madonnasının yanında, o ruhani halleriyle ilahi söyleyen rahibelerin ağzıyla gözlerini anımsattı. Delikanlının içine kızgın çelik gibi bir acı saplandı. Kızcağızdan niçin öteki şeyi istemek zorundaydı? Damarlarındaki kan neden kızışıp Miriam'la çekişiyordu? Miriam'a karşı hep yumuşak, sevecen olabilmek ve onunla rüyalar alemiyle dinsel duyguları paylaşabilmek için sağ kolunu verebilirdi. Kızcağızı incitmek doğru olmayacaktı. Onda sonsuza değin sürecek bir kızlık havası egemendi. Bu delikanlıya, Miriam'ın annesi Bayan Leivers'in iri kestanerengi gözlerini anımsattı... Yedi çocuğuyla bâkireliğinden hemen hemen koparılır gibi olmasına rağmen, tam anlamıyla kızlığını bırakmayan Bayan Leivers'i. Çocuklarının doğumu sanki onu hesabın dışında bırakmıştı, çünkü onlar ondan değil, ona doğmuştu. Böylece çocukların ondan ayrılması söz konusu olamazdı, çünkü kadıncağız bir kez bile onlara sahip olamamıştı ki!

Öte yandan Bayan Morel oğlunun gene sık sık Miriam': görmeye gittiğini fark etmiş ve biraz şaşır-

miştı. Delikanlı annesine hiçbir şey söylemiyor, ne bir açıklama getiriyor, ne de bahaneler uyduruyordu. Eve geç gelip, annesi tarafından kınandığında kaşlarını çatıyor ve ona dönüp biraz küstahça bir tavırla, "Canım ne zaman isterse o zaman dönerim, çocuk değilim artık ben," diyordu.

«Seni bu saatlere kadar alıkoyması mı gerek?»

«Ben kendim kalıyorum.»

«O da izin veriyor, değil mi? Pekâlâ!»

Bazen oğlunun dönmesini beklemeden sokak kapısını kilitlemeyen yatıyor, ama o gelinceye kadar, hatta kimi zaman geldikten sonra bile, gözünü uyku tutmuyordu. Oğlunun yeniden Miriam'a dönmesi onun için çok büyük bir acı kaynağı olmuştu. Bununla birlikte daha fazla karışmasının boşuna olacağını artık kavriyordu. Paul, Willey Çiftliği'ne şimdi toy biri değil, yetişkin bir erkek olarak gidiyordu. Annesinin ona karışmaya hakkı yoktu. Ana-oğulun arasına bir soğukluk girmişti. Delikanlı artık hiçbir şey anlatmıyordu ona. Bir kenara itildiğini bile bile, oğluna hizmet ediyor, yemek pişiriyor, tam anlamıyla saçını süpürge etmekten zevk duyuyordu, ama yüzüne gene o maskeli ifade çıkmıştı. Ev işi yapmaktan başka bir rolü kalmadığını hissediyordu, çünkü başka şeyler için delikanlı zaten Miriam'a gitmişti. Bayan Morel, Miriam'ı hiçbir zaman affetmeyecekti; çünkü oğlunun neşesini ve içindeki sıcaklığı öldürmüştü. Paul şen bir delikanlıydı, her yanından sıcacık bir sevgi taşırdı; oysa şimdi buz gibi biriydi: hüzünlü, sinirli bir hal çökmüştü üstüne. Annesi onu böyle gördükçe William'ı anımsıyordu ama Paul'un durumu daha da kötüydü. Çünkü o yaptığı işleri daha bir derinden duyar ve için için bilincinde olurdu. Bayan Morel, delikanlının bir kadın yokluğundan ne kadar acı çektiğini görüyordu, üstelik tutup gene Miriam'a

gitmeye başlamıştı. Delikanlı bir kez karar verdiğinde dünyada hiçbir şey onu bundan döndüremezdi. Bitkin düşmüştü Bayan Morel. Onun için yavaş yavaş çarpışmaktan vazgeçmeye başlamıştı, gücü bitmişti artık. Yolu kapatıyordu sanki.

Paul kararlı kararlı yoluna devam ediyordu. Annesinin duyduklarının az çok farkındaydı. Ama bu sadece onun yüreğini katılaştırmaya yarıyordu. Paul annesine karşı hissizleşmişti, fakat bu bir anlamda kendi sağlığına karşı vurdum duymaz olmak gibi bir şeydi. Nitekim çok çabuk çöktürmeye başlamıştı delikanlıyı bu, ama direnmeye karar vermişti.

Bir akşam Willey Çiftliği'nde gene sallanan sandalyesinde uzanıyordu. Haftalardır Miriam'la birlikteydiler ama delikanlı henüz içini açmamıştı. Ansızın, «Ben yirmi dördünde sayılırım,» diye söze girdi.

Bir süredir dalgın dalgın duran Miriam şaşkınlık içinde ansızın başını kaldırarak Paul'a baktı.

«Evet, ama nereden aklıma geldi?»

Ortakdaki gergin hava genç kızı ürkütüyordu.

«Sir Thomas More, insan yirmi dördüne gelince evlenebilir diyor.»

Miriam tuhaf tuhaf gülerek sordu:

«Sir Thomas More'un iznine gerek mi var?»

«Yok ama bu yaşlarda gerçekten evlenmek gerek.»

Miriam düşünceli düşünceli, «Öyle,» diye karşılık verdi. Sonra susarak onun konuşmasını bekledi.

Paul ağır ağır sözlerine devam etti:

«Seninle evlenemeyeceğim, yani daha bir süre böyle olacak, çünkü paramız yok, üstelik evden de benim elime bakıyorlar.»

Genç kız sözün nereye varacağını yarı yarıya kestirmişti.

«Ama ben şimdi evlenmek istiyorum.»

«Evlenmek istiyorsun,» diye tekrarladı Miriam.

Miriam'ın ağzını bıçak açmıyordu.

Paul, «Artık şart!» diye ekledi.

Miriam, «Herhalde,» dedi.

«Sen de beni seviyorsun, öyle değil mi?»

Miriam acı acı güldü:

«Yoksa bu sevgiden utanıyor musun? Tanrının huzurunda utangaç değilsin, öyleyse insanlardan niçin utanıyorsun?»

«Hayır, utandığım filan yok.»

Delikanlı acı acı, «Utanıyorsun, biliyorum,» dedi.

«Kabahat bende. Ama ne yapayım, ben böyleyim işte, elimde değil, bunu biliyorsun değil mi?»

«Biliyorum. Elinde değil.»

«Seni çok seviyorum. Ama bir yerde bir şey eksik.»

«Nerede bu eksiklik?»

«Bende, benim içimde, Utanmak asıl bana düşer. Ruhen sakat gibiyim. Utanıyorum da. Eziyet bu. Ama neden böyle oluyor?»

«Bilemiyorum.»

«Ben de bilemiyorum. Ama, acaba bu tertemizlik denilen konuda biraz ileri gitmedik mi? Bu denli ürkek ve çekingen olmak bir tür kirlilik sayılmaz mı dersin?»

Miriam irkilmiş koyu gözleriyle ona baktı.

«Sen o türden şeylerden hep kaçındın. Ben de sana ayak uydurup, belki senden daha aşırı bir biçimde, uzak durdum.»

Odada bir süre sessizlik hüküm sürdü.

«Evet,» dedi Miriam. «Hakkın var.»

«Aramızda bunca yılın yakınlığı var. Senin gözlerin önünde yeterince çıplak hissediyorum kendimi. Anlıyor musun?»

«Sanıyorum.»

«Seviyorsun beni değil mi?»

Kız gene güldü.

Paul, «Zehir gibisin, ne olur yapma,» dedi.

Miriam ona baktı ve acıdı, gözleri acıdan karar-mıştı. Gerçekten onun için üzüldü. Delikanlının böyle çarpıtılmış bir sevginin kurbanı olmasının kendisinin uygun bir eş bulamamasından daha kötü olduğunu düşündü. Hep öne atılıp bir yol bulmaya çabalamaktan Paul'un içi kıpır kıpır olmuştu. Pekâlâ canının istediğini yapar, ondan istediğine sahip olabilirdi.

Genç kız yumuşak bir sesle, «Hayır, zehir gibi filan değilim.»

O anda Paul'un hatırı için her şeye katlanabileceğini, her türlü acıya boyun eğebileceğini hissetti. Paul sandalyesindeydi, öne doğru eğildiğinde genç kız elini dizine koydu. Delikanlı elini öptü, ama bu hareketi işkence gibi geldi ona. Benliğini bir kenara bırakıyormuş sandı. Sanki genç kızın tertemizliğine kurban ediliyordu. Temizlik ya da katışıksızlıktan çok, boşluktan başka bir şey değildi bu. Elini ateşli ateşli öpmeye kalksa, kız kalkıp uzaklaşacak ve geride yalnızca acı kalacaktı. Ama gene de kızı yavaşça kendine çekti ve öptü.

Birbirlerini çok yakın tanıyorlardı, olduklarından başka türlü gözükmeleri söz konusu değildi. Miriam onu öperken bir yandan gözlerini seyrediyordu. Öteki duvara bakan delikanlının gözlerindeki tuhaf karanlık bir yangın, genç kızı büyülemiş gibiydi. Paul'un kılı kıpırdamıyordu. Miriam yalnızca onun kalbinin derin derin çarptığını hissetti.

«Ne düşünüyorsun?» diye sordu.

Delikanlının gözlerindeki yangın dalgalandı, sonra sönükleşti.

«Seni ne kadar sevdiğimi düşündüm. Bu konuda inatçılık ettim.»

Miriam başını Paul'un göğsüne yasladı.

«Evet,» diye karşılık verdi.

Paul, «İşte bu kadar,» dedi. Sesinde bir kesinlik vardı, sonra Miriam'ın boynunu öpmeye başladı.

Sonra kız başını kaldırdı, sevgi taşan gözleriyle onun gözlerinin içine baktı. Delikanlının gözlerindeki yangın yeniden dalgalandı. Sanki kızıdan kaçır gibiydi, sonra büsbütün söndü. Paul başını hemen öte yana çevirdi. Acısı doruk noktasındaydı.

«Öp beni!» diye fısıldadı Miriam.

Delikanlı gözleri kapalı öptü onu, kollarını sırtında kenetlemişti sanki.

Sonra Miriam delikanlıyı geçirirken birlikte taria-
ların arasında yürüdüler. Paul, «Sana döndüğüm için
memnunum,» dedi. «Seninle kendimi olduğum gibi his-
sedebiliyorum. Saklayacak hiçbir şey yokmuş gibi...
Mutlu olacağız değil mi?»

Kız, «Elbette,» diye mırıldandı. Gözleri yaşlanmıştı.

«Ruhlarımızdaki bir tür sapma bizi asıl istediğimiz-
den vazgeçirmemize, uzaklaşmamıza neden oluyor. Buna
karşı çarpışmalıyız.»

Miriam, «Evet, öyle,» dedi ama sersemlemişti.

Yol kenarında oldukça cansız bir alıç ağacının
karanlığında, Paul genç kızı yeniden öptü ve parmak-
larını yüzünde gezdirdi. Karanlıkta onu göremeyip yal-
nızca hissettiği için bir ihtiras seli kaplamıştı içini.
Genç kızı iyice kendine çekti.

Yüzünü onun omzuna gömerek, «Bir gün izin vere-
ceksin, değil mi?» diye mırıldandı. O kadar zor bir
soruydu ki bu!

«Şimdi değil!»

Bütün umutları, sevinci sönüverdi delikanlının. İçi-
ni bir sıkıntı ve durgunluk bürüdü.

«Yok,» dedi.

Kızı saran kolları gevşemişti.

«Kolunu oramda hissetmek hoşuma gidiyor,» diyerek delikanlının kolunu sırtına bastırdı ve böylelikle kol yavaşça beline kaydı. «Beni öyle dinlendiriyor ki.»

Paul genç kızın yaslanabilmesi için kolunu onun belinin çukuruna bastırdı.

«Biz birbirimiziniz.»

«Öyle!»

«Öyleyse niçin tamamen birbirimizin olmayalım?»

«Ama?» diye kekeledi Miriam.

«Evet, çok şey istediğimin farkındayım,» dedi Paul. «Ama başının derde girmesi söz konusu değil. En azından bir Gretchen* olmazsın. Bana bu noktada güveniyorsun değil mi?»

Miriam gayet çabuk ve yürekten, «Sana tabi güvenim var,» dedi. «Ama, mesele o değil, hiç o değil!»

«Nedir, öyleyse?»

Genç kız, yüzünü hafif bir acı iniltisiyle onun boynuna gömdü. «Bilmiyorum,» dedi.

Hem heyecanlı, hem de dehşet içinde kalmış bir haldeydi. Yüreği söndü delikanlının.

«Çirkin bir şey yapacağımızı mı düşünüyorsun yoksa?»

«Hayır, artık düşünmüyorum. Sen bana bunun çirkin bir şey olmadığını öğrettin.»

«Korkuyor musun?»

Genç kız çabucak sakın olmaya çalışarak, «Evet, biraz korkuyorum,» dedi.

Paul onu şefkatle öptü:

«Boşver. Sen nasıl istersen, öyle olsun!»

Miriam ansızın kollarıyla delikanlıyı sardı, vücudunu sımsıkı kasarak, dişlerinin arasından, «Senin olacağım,» dedi.

(*) Goethe'nin Faust'unda Faust tarafından baştan çıkarılıp hâmile bırakılan masum köylü kızı.

Delikanlının içini gene bir ateş bürüdü. Kızı kendine çekti, ağzını onun boynuna dayadı. Ama Miriam dayanamadı ve kendini geri çekti. Paul da onu bıraktı.

Miriam yumuşak bir sesle, «Geç kalmıyor musun?» dedi.

Paul onun söylediklerini pek farketmeyerek içini çekti. Genç kız bekliyordu ve delikanlının gitmesini arzulamaktaydı. Sonunda Paul, Miriam'ı şöyle bir çabucak öptü, parmaklıktan atlayıp yola koyuldu. Arkasına baktığında eğilmiş bir ağacın altındaki karanlıklar arasında soluk bir leke gibi kızın yüzünü seçti. Kız yalnızca bu soluk lekeden başka bir şey değildi sanki.

«Güle güle,» diye yumuşak bir sesle Paul'u uğurladı. Vücudu yoktu sanki, yalnızca bir ses ve soluk bir çehre. Delikanlı arkasını döndü, koşarak uzaklaştı. Yumruklarını sıkımişti. Göl kıyısındaki duvara geldiğinde neredeyse sersemlemiş bir halde buraya yaslanarak kap-kara suyu süzmeye başladı.

Miriam tarlaların arasından evine dönüyordu. Etraftakilerin ne diyeceğinden korkmuyordu, ama Paul'dan çekiniyordu. Evet, Paul ısrar ederse kendini ona teslim edecekti; ama sonra ne olacaktı? Bunu düşündüğünde umutsuzluğa düşüyordu. Paul düş kırıklığına uğrayacak, tatmin olmayacak ve ondan uzaklaşacaktı. Oysa Paul çok ısrar ediyordu, Miriam açısından pek o kadar önemli olmayan bu konu yüzünden aşkları çözüntüye mi uğrayacaktı? Paul bütün öteki erkekler gibi zevk peşinde miydi? Hayır, hayır onda daha başka bir yan vardı, daha derin bir yan. İşte bu yanına bütün bedensel arzulara rağmen güvenebilecekti. Paul beden sahibi olmanın hayatta çok önemli bir an olduğunu söylemişti. Bütün güçlü heyecanlar o anda bir yerde toplanıyordu. Belki de haklıydı. Belki de bunda Tanrısal

bir yan vardı. O zaman kurban yerine geçmek üzere dinsel yönden teslim edebilirdi kendini. Paul ona sahip olmalıydı artık. Bunu düşünürken bile bütün vücudu elinde olmadan kaskatı kesiliyordu. Ama hayat bu acılı kapıdan geçmeyi şart koşuyordu, onun için razı olacaktı. Genç kız böylelikle en derin arzusu olan Paul'un isteğini verebilmeyi gerçekleştirmiş sayılacaktı. Derin derin düşünerek delikanlıyı kabullenmeye çalışıyordu.

Paul da artık ona bir sevgili gibi kur yapıyordu. Çoğu zaman ateş içinde yanmaya başladığında Miriam delikanlının yüzünü elleri içine alıyor, gözlerine bakıyordu. Ama Paul aynı şeyi yapamıyordu. Çünkü kızın sevgi dolu, içten, keskin, koyu gözleri delikanlının dayanamayıp başını öte yana çevirmesine neden oluyordu. Bir an için bile Paul'un her şeyi unutup rahatlamasına izin vermiyordu. Delikanlı hemen ters yüz dönüp onun ve kendi sorumluluğunu yüklenmeye zorluyordu kendini. Hiçbir zaman şehvetin o müthiş yiyiciliğine ve kişisizliğine kendini bırakıp koyvermesi söz konusu değildi. Paul hep düşünen bir yaratık olmak zorundaydı. Bir şehvet baygınlığından uyanır gibi kişisel ilişkilerin küçüklüğüne geri çağırıyordu. Paul artık dayanamıyordu. «Bırak beni, bırak beni.» diye bağırarak istiyordu: oysa Miriam'ın beklediği onun sevgiyle taşan gözlerle kendisini süzmesiydi. Delikanlının arzusunun koygun, kişisiz ateşiyle dolu gözleri Miriam'a ait değildi.

Çiftlikteki kiraz ağaçları çok bol yemiş vermişti. Evin arkasındaki koca, yüksek ağaçların koyu yaprakları kıvılcık al iri meyvelerle yüklüydü. Bir akşamüstü Paul'la Edgar kiraz topluyorlardı. Sıcak bir gün geçirmişlerdi. Kapkara sıcacık bulutlar şimdi de gökyüzünde yuvarlanmaya başlamıştı. Paul ağacın tepesine tırmanmıştı. çiftlik binalarının kırmızı damları aşağısında kalmıştı. Sürekli inilleyen rüzgâr koca ağacı hafif hafif,

iç okşayıcı bir biçimde sallıyor, insanın kanını kaynatıyordu. Delikanlı ince dalların üzerinde tutunmaya çalışırken salıntıdan kendini azıcık sarhoş hissetti. İri al boncuk gibi kirazların bol bol bulunduğu aşağıdaki dallara uzanıp parlak, etli canlı meyvelerden avuç avuç kopardı. Uzandığında kulaklarına ve boynuna değen kirazlar parmak ucuna benzeyen serin kenarları içini ürpertiyordu. Parlak, çiğ bir kırmızıdan cırtlak ala kadar kırmızının bütün tonları koyu yaprakların altında ıslıl ıslıl gözüne çarpıyordu.

Batmak üzere olan güneş ansızın bir bulut parçasına takıldı. Güneydoğudan koskoca altın rengi yığınlar alevlenerek gökyüzünü ıslıl ıslıl, yumuşak bir sarıya boyadı. O ana kadar külrengi, alacakaranlık dünya bu altın sağanağını yansıtırken şaşırıp kalmıştı sanki. Her yanda ağaçlar, çimler, uzaklardaki sular hepsi birden bir yandan alacakaranlık, bir yandan da parıltı içinde uyandırılmış gibiydi.

O sırada hayretler içinde Miriam geldi. Paul onun yumuşak tatlı sesini duydu.

«Ne kadar güzel değil mi?»

Delikanlı aşağıya baktı. Kızın yukarı doğru çevrilmiş yüzünde yumuşacık uçuk altın sarısı bir pırıltı vardı:

«Ne kadar yüksektesin!» dedi.

Miriam'ın yanında ravent yaprakları üzerinde hırslılık yaparken vurulan dört ölü kuş vardı. Paul birkaç tane, dışı yenilmiş, iskelet gibi kireç tutmuş kiraz çekirdekleri gördü. Gene aşağıda duran Miriam'a baktı:

«Bulutlar alev aldı!» dedi.

«Aman ne güzel,» diye haykırdı Miriam.

Yukardan bakınca ne kadar ufak tefek, yumuşak, ince ve narin görünüyordu. Paul ona bir avuç kiraz attı. Miriam irkildi, korktu. Paul kısık kısık kıkırdaya-

rak güldü ve bu kez kızcağızı kiraz yağmuruna tuttu. Korunmak için kaçan Miriam yerden birkaç tane kapabildi. İki çift iri kırmızı kirazı kulaklarına takarak Paul'a baktı.

«Yetmedi mi artık?»

«Hemen hemen. Burası gemiye benziyor.»

«Daha ne kadar orada duracaksın?»

«Güneş batsın inirim.»

Kız gidip parmaklığın üzerine oturdu; altın renkli bulutların paramparça olarak koskoca bir gülpembe yıkıntı halinde karanlığa doğru kaymalarını seyretti. Acının en yoğun parlaklığında olduğu gibi altın alev alev kızıla dönüşüyordu. Sonra kızıl pembeleşti, pembe koyulaşır gibi oldu, gökyüzünün heyecanı çabucak söndü gitti. Bütün dünya koyu külrengine bürünmüştü. Paul kiraz dolu sepetiyle aşağı inerken gömleğinin kolu yırtıldı.

Miriam üç yandan yırtığı eline alıp, «Ben yamarım,» dedi. Kolun yırtığı omuza yakındı. Kız parmaklarını yırtıktan içeri sokarak, «Tenin ne kadar sıcak!» dedi.

Paul güldü. Sesinde yepyeni, tuhaf bir ifade vardı. Kız nefesinin sıklaştığını hissetti.

«Biraz gezelim mi?» diye sordu delikanlı.

«Ama yağmur geliyor.»

«Yok, yok, biraz gezelim.»

Tarlalardan geçerek sık bir çamlığa geldiler.

Paul, «Ağaçların arasına girelim mi?» diye sordu.

«İstiyor musun?»

«Evet.»

Çamların arası çok karanlıktı. Çam çöpleri iğne gibi kızcağızın yüzünü tırmalıyordu. Korku içindeydi Miriam. Paul'un ise sessiz, garip bir hali vardı.

«Karanlığı seviyorum,» dedi. «Keşke daha bile karanlık olsaydı. Şöyle tam kapkara bir karanlık...»

Delikanlı karşısındaki kızın bir insan olarak neredeyse farkında değildi: Miriam onun için şimdi yalnızca bir dişiydi. Korkutuyordu bu kıızı.

Delikanlı bir çamın gövdesine yaslanarak onu kollarına aldı. Miriam, Paul'a kendini teslim etti, ama dehşete benzer bir his içinde kendini feda edmişti bu. Bu kalın sesli, her şeyden habersiz adam onun yabancı-sıydı.

Sonra yağmur yağmaya başladı. Çamlar buram buram kokuyordu. Paul yerde, başını çam çöplerine yaslamış yatıyor, yağmurun keskin fısıltısını dinliyordu. Sürekli canlı bir sestti bu. Yüreği ağır, çok ağırdı. Şu anda Miriam'ın onunla hiçbir zaman birlikte olmadığını görüyordu, hiçbir şeyi paylaşmamışlar, kız bir tür dehşet içinde kendini uzaklaştırmıştı ondan. Delikanlı bedenlen rahattı, ama hepsi o kadar. İçi kasvetli, acılar içinde ama müthiş bir şefkatle parmaklarını kızın yüzünde biraz da acıma hissiyle dolaştırmaktaydı. Miriam onu şimdi yeniden sevmeye başlamıştı. Çünkü Paul gene müşfikti ve güzeldi.

Paul, «Yağmuru unutmuştum!» dedi.

«Evet, üzerine geliyor mu?»

Miriam yağmur damlalarının gelip gelmediğini anlamak için elleriyle delikanlının yüzünü, saçlarını okşamaya başladı. Onu bütün kalbiyle seviyordu şimdi. Paul ölü çam çöplerinin üzerine uzanmış, görülmedik derecede sakindi. Üzerine yağmur gelmiş, gelmemiş aldırış ettiği yoktu. O anda iliklerine kadar sırlıklam olsa bile kılını kıpırdatmayacaktı. Kendi hayatının bile silinip gider gibi olduğunu hissetmekteydi. Şimdiye kadar hiç bilmediği tuhaf, yumuşak bir ölüm özlemi içindeydi.

Miriam, «Artık gitmeliyiz,» dedi.

Paul, «Evet,» diye karşılık verdi, ama yerinden kımıldamadı.

Şu anda gözünde hayat bir gölge halini almıştı, gündüz beyaz bir gölgeydi. Gece, ölüm, dinginlik ve hareketsizlik, bütün bunlar bir varlığı temsil ediyordu. Oysa hayatta olmak, acelecilik, ayak diremek, bütün bunlar olmamaktı. Aslında bunların da üzerinde karanlığa karışıp dalgalanmak ve koca Varlık'la özdeşleşmekti.

Miriam, «Yağmur üstümüze geliyor,» dedi.

Paul yerinden kalktı, onun da kalkmasına yardım etti.

«Yazık!» dedi.

«Nedir yazık olan?»

«Gitmek zorunda olmak. O kadar sakinim ki!»

«Sakin mi?»

«Hiç bu kadar sakin olmamıştım.»

Eli Miriam'ın elinin içinde yürüyordu. Miriam biraz korkarak delikanlının parmaklarını avucunda sıktı. Paul ondan uzaklaşmış gibiydi. Genç kız onu kaybedeceğinden korkuyordu.

Paul, «Çamlar karanlıkta birer varlık gibi,» dedi. «Herbiri yalnızca bir varlık!»

Miriam hâlâ korku içindeydi, sesini çıkarmadı.

«Bir tür sessizlik: Bütün gece merakta ve uykuda olmak. merak içinde bir uyku.»

Daha önce Miriam delikanlıdaki hayvanca hislerden korkmuştu, şimdi de başına bir de korkutucu mistik yanı çıkmıştı. Paul'un yanı sıra sesini çıkarmadan yürüyordu. Yağmur ağaçların üzerine «Şışışt» der gibi ağır bir hisirtiyi dökülmekteydi. Sonunda at arabalarının durduğu dama ulaştılar.

Paul, «Ge! biraz buraya girelim,» dedi.

Dört bir yanda yağmur sesi vardı. Her şeyi boğan, örten bir ses.

«Kendimi tuhaf ve sakın hissediyorum,» dedi. «Her şey gibi ben de tamamen sakınım.»

«Evet,» dedi Miriam.

Paul onun elini sımsıkı tutmasına rağmen Miriam'ın farkında değildi sanki.

«Bireyselliğimizden vazgeçmek, bunu arzulamak, buna çabalamak —çaba sarfetmeden yaşamak, bir türlü bilinçli uyku diyelim isterseniz— ne kadar güzel bir şey sanırım; aslında bu bizim ölümden sonraki hayatımız; bizim ölümsüzlüğümüz...»

«Öyle mi?»

«Öyle. kimbilir buna sahip olmak ne kadar güzel olur!»

«Genellikle böyle konuşmuyorsun.»

«Evet.»

Biraz sonra içeri girdiler. Herkes tuhaf tuhaf onlara baktı. Paul'un gözlerinde hâlâ durgun bir bakış, sesinde ağır bir ifade vardı. İçgüdüsel olarak herkes onu kendi başına bıraktı.

Bu sıralarda Miriam'ın Woodlinton'da küçük bir kulübede oturan anneannesi hastalanmıştı. Kızcağını evi derleyip toplamaya gönderdiler. Küçük şirin bir yerdin burası. Evin önünde, kırmızı tuğlalarla çevrili ve içinde erik ağaçları yükselen geniş bir bahçe vardı. Arkadaki başka bir bahçeyi ise eski, yüksek bir çit tarlalardan ayırıyordu. Her yan pek güzeldi. Miriam'ın yapacak fazla bir işi olmadığı için çok sevdiği uğraşları kitap okumaya ve ruhunu kâğıda döken kısa kısa yazılar yazmaya vakit buluyordu.

Tatil zamanı anneannesi biraz iyileştiği için, bir iki gün kalmak üzere, Derby'ye kızının yanına götürüldü. Huysuz, ters bir yaşlı kadın olduğu için hemen

ertesi gün dönebildi. Bu yüzden Miriam evde yalnız onu beklemeye karar verdi ve durumundan da memnundu.

Paul sık sık bisikletine atlayıp onu görmeye geliyordu. Genel olarak huzurlu, mutlu saatler geçiriyorlardı. Delikanlı kızın üzerine pek varmamaya çalışıyordu. Ama tatilde bir pazartesi gününü onunla geçirmek zorunda kaldı.

Hava müthiş güzeldi. Delikanlı annesine nereye gittiğini söyleyerek yola çıktı. Annesi bütün gün yalnız kalacaktı. Bunu düşünmek içini kararttı, ama üç günlük tatili vardı ve keyince, canının çektiği gibi yaşayacaktı. Sabahın dar yolları üzerinden uçar gibi pedal basmak ne kadar tatlıydı.

Küçük eve on bir sularında ulaştı. Miriam yemek hazırlamakla meşguldü. Yanaklar al al olmuş ve hamarat haliyle küçük mutfığa çok yaraşıyordu. Delikanlı onu öptü ve bir köşeye oturup seyre daldı. Oda küçük ve sıcaktı. Kırmızı ve uçuk mavi bir örtüyle kaplı bir kanepede vardı. Eski bir örtü olduğu belliydi. Çok kez yıkanmıştı ama şirin bir görünüşü vardı. Köşede duran dolabın üstünde mahfazasıyla doldurulmuş bir baykuş vardı. Güneş ışığı penceredeki sardunyelerin güzel kokulu yaprakları arasından içeri sızılmaktaydı. Delikanlının şerefine Miriam tavuk pişiriyordu. Ev her şeyiyle bir gün için onlarındı, onlar da karı-koca hissettiler kendilerini. Paul yumurta çırpıtı, patates soydu. Delikanlı Miriam'ın neredeyse annesi gibi, bulunduğu yerde sıcak bir yuva havası estirdiğini ve dağınık bukleleri, ateşten kızarmış yüzüyle güzellerin güzeli görüldüğünü düşündü.

Yemek çok keyifli geçti. Yeni damatlığı benimsemiş haliyle tavuğu parçalara bölme işini Paul üstüne aldı. Bir yandan da karşılıklı sonsuz bir şevkle çene yetiştir-

mekten geri kalmadılar. Sonra Paul, Miriam'ın yıkadığı bulaşıkları kuruladı ve birlikte tarlalara gezmeye çıktılar. Oldukça dik bir bayırın eteğindeki bir bataklığa dökülen şipşirin küçük bir dere vardı. Bu dere boyunca dolaşıp hâlâ ortalıktaki birkaç çuhaçiçeği ile bir sürü koca koca mavi unutmabeni çiçeği topladılar. Sonra Miriam elleri altın sarısı su çiçekleriyle dolu olarak derenin kenarına oturdu. Çuhaçiçeklerini koklamak için yüzünü eğdiğinde bir sarı pırıltı kaplıyordu her yanını.

«Yüzün ılık içinde,» dedi Paul. «Sanki biçim değiş-tirmiş...»

Miriam delikanlının ne demek istediğini pek anlamadan ona baktı. Delikanlı yalvarır gibi güldü ve elini onun eli üzerine koydu. Sonra parmaklarını ve yüzünü öptü.

Gün ışığı bütün dünyanın iliklerine işlemiş gibiydi, ama her şey hareketsizdi. Buna rağmen uyuduğu söylenemezdi. Aslında dünya bir tür beklenti içinde için için titriyordu.

Paul genç kızın elini sımsıkı tutmuştu. «Bundan daha güzel bir yer görmedim,» dedi.

Miriam, «Hele kendi kendine şarkı söyleyerek akan bu dereyi sevdin mi?» diye sordu. Sonra içi sevgiyle taşarak delikanlıya baktı. Delikanlının gözleri koygun ve pasparlaklı.

«Müthiş bir gün değil mi?» dedi.

Miriam, «Evet,» diye mırıldandı. Mutluydu genç kız, delikanlı da görebiliyordu bunu.

«Bize ait bu gün, yalnızca ikimize!» diye ekledi.

Biraz daha oyalandılar. Sonra tatlı bir kekik kokusuyla ayağa kalktılar, delikanlı genç kıza baktı: «Gidelim mi?» diye sordu.

Sessiz sedasız el ele tutuşarak eve döndüler. Ta-

vuklar patikadan koşuşturarak gelip Miriam'ın etrafını sardı. İçeri girdiler. Paul kapıyı kilitledi, bu küçük ev bütününüyle onların şimdi.

Delikanlı yakasını çözerken Miriam'a baktı ve gördüklerini hiçbir zaman unutamayacaktı. Önce kızın güzelliğini fark etti, gözleri kamaştı sanki. Aklına getiremeyeceği kadar güzel bir vücudu vardı kızın. Delikanlı öylece kalakaldı. ne yerinden kımlıdayabiliyor, ne de ağzını açabiliyordu. Hayret dolu bakışlarla yarı gülümseyebildi. Sonra delikanlı arzuladı onu, ama kıza doğru ilerlerken, biraz yakarış ifadesiyle kalkan ellerle karşılaştı. Paul, Miriam'ın yüzüne baktı ve durdu. Kızın iri kestanerengi gözleri dalgın dalgın, sevgiyle dolu ve uysal uysal onu seyrediyordu. Kendini kurban etmeye hazırlanmış gibi bir yatışı vardı. Evet vücudu Paul'un önüne serilmişti ama, gözlerinin içindeki boğazlanmayı bekleyen bir yaratığın bakışı gibi ifade, delikanlıyı olduğu yerde durdurdu. Kanının bütün ateşi sönmüştü. Üzerine soğuk bir gölge düşmüş gibiydi: «Beni istediğinden emin misin?» diye sordu.

«Elbette eminim.»

Genç kız oldukça sessiz ve sakindi. Yalnızca delikanlı için bir şey yaptığıнын bilincindeydi. Dayanamıyordu Paul buna. Miriam onu çok sevdiği için, kendini kurban etmek üzere uzanmıştı yatağa. Delikanlı da onu kurban etmek zorundaydı. Bir an için cinsiyetsiz ya da ölmüş olmayı düşledi. Sonra gözlerini kapattı. İçi yeniden alevlenmişti.

Daha sonra sevgiyle dolup taşığını, Miriam'ı varlığının son zerresine kadar sevdiğini hissetti. Ama gene de içinde bir ağlamak arzusu belirmişti. Onun uğruna da olsa kaldıramayacağı bir şey vardı. Gece geç saatlere kadar onunla birlikte oldu. Eve dönerken artık tam anlamıyla erkek olduğunu hissediyordu. Delikanlılıktan

çıkmişti artık. Ama ruhundaki bu sıkıcı ağrı neydi? Ölümü, ölüm sonrası hayatı düşünmek niçin bu kadar tatlı ve rahatlatıcı geliyordu?

Haftayı Miriam'la çıkardı. Büsbütün sönünceye dek tutkusuyla kızı epey yıpratmıştı. Her seferinde, bilerek, onun hissettiklerine göz yumup kendi hayvani duygularına uymak zorunda kalıyordu. Pek sık başarılı sayılamazdı bu konuda, bu yüzden sonunda hep bir çöküntü ve yok olma hissiyle karşı karşıya kalıyordu. Onunla gerçekten birlikteyse kendi varlığını ve arzusunu bir kenara bırakmak zorunda kalıyor; eğer ona sahip olmak istiyorsa, bu kez ister istemez genç kızın varlığını unutuyordu.

Bir keresinde gözleri acıdan ve utançtan kararmış olarak sormuştu genç kıza:

«Sana geldiğimde, aslında beni istemiyorsun değil mi?»

Kız çabucak. «Ne demek, tabi istiyorum,» diye karşılık verdi.

Delikanlı onu süzdü ve «Hayır, hayır,» dedi.

Miriam titremeye başlamıştı.

«Bak,» dedi. delikanlının yüzünü ellerinin arasına aldı ve kendi omzuna dayayarak, «Anla beni ne olur, bu durumda sana nasıl alışabilirim? Evli olsak başka türlü olur,» diye ekledi.

Delikanlı onun başını kaldırıp yüzüne baktı.

«Yani her seferinde senin için bir şok gibi bir şey oluyor?» diye sordu.

«Evet... Hem sonra...»

«Hep bana karşı kasıyorsun kendini!»

Kız üzüntüsünden titriyordu.

«Anlamaya çalış,» diye mırıldandı. «Düşüncesine bile alışık değilim.»

«Ama son zamanlarda alışmış gibiydin.»

«Küçüklüğümden beri... Annem demişti ki bana, 'Evlilikte her zaman korkunç sayılan bir yan vardır ama boyun eğmek zorundasın.' Ben de inandım ona.»

«Hâlâ inanıyorsun!»

Genç kız hemen, «Hayır,» diye karşı çıktı. «Ben de artık, senin gibi, sevişmenin, hatta o şekilde bile sevişmenin yaşamanın doruğu olduğuna inanıyorum.»

«Ama inanmak, o şekilde sevişmeyi hiçbir zaman istemediğin için, bir şeyi değiştirmiyor ki!»

Kız onun başını gene kollarına alarak umutsuzluk içinde sallandı: «Ne olur deme böyle. Anlamıyorsun...» Hâlâ acıyla sallanıyordu. «Senden çocuğum olsun istemiyor muyum?»

«Sen çocuk istiyorsun, beni değil!»

«Nasıl böyle diyebilirsin? Yalnız çocuğumuz olması için evlenmemiz gerek.»

«Evlenmek mi? Öyleyse çocuklarımın senden olmasını ben de istiyorum.»

Delikanlı saygıyla kızın elini öptü. Miriam, gözleri onun yüzünde, mahzun mahzun düşünüyordu.

Sonunda, «Daha yaşımız çok genç,» dedi.

«Yirmi dört ile yirmi üç...»

Genç kız acı içinde sallanırken yalvarır gibi bir sesle, «Daha erken, biraz bekleyelim,» dedi.

«Sen nasıl istersen,» diye karşılık verdi delikanlı.

Ağır ağır başını eğdi. Paul'un son söylediklerindeki umutsuz eda Miriam'ı sonsuz bir hüzne boğdu. Aralarında bir türlü aşamadıkları bir engel vardı. Genç kız ağzını açmamıştı, ama için için Paul'a hak veriyordu.

Bu aşk dolu haftadan sonra pazar gecesi yatmadan önce Paul ansızın annesine, «Artık Miriam'lara o kadar fazla gitmeyeceğim, anne,» dedi.

Bayan Morel şaşırmıştı, ama oğluna bu konuda bir şey sormamayı yeğledi ve:

«Canın nasıl isterse,» diye karşılık verdi.

Paul gidip yattı. Delikanlının üzerinde annesinin merakını çeken bir sessizlik vardı. Kadıncağız aşağı yukarı tahmin edebiliyordu. Bununla birlikte delikanlıyı kendi haline bırakmaya karar verdi. Acelecilik işi bozabilirdi. Oğlunun tek başına halini yakından izliyor, bu durumunu nereye kadar götüreceğini merak ediyordu. Annesinin gözünde hastaydı o, her zamanki haline oranla da çok sessiz sayılırdı. Küçücük bir bebekken annesinin gördüğü, o sürekli hafif kaş çatış, yıllardır kaybolmasına rağmen gene belirmişti. Ve kadıncağız oğluna hiçbir şey yapamıyordu. Ne olursa olsun yalnız başına kendi yolunu kendi saptayacaktı.

Paul, Miriam'a bağlılığını sürdürüyordu. Bir gün için onu bütün varlığıyla sevmişti, ama o gün bir daha geri gelmedi. Başarısızlık düşüncesi pekişiyordu. Önceleri yalnızca bir hüznün havasıydı bu. Sonra delikanlı bu işi sürdüremeyeceğini hissetmeye başladı. Kaçmak istiyordu şimdi, uzaklara başka ülkelere gitmeyi arzuluyordu. Yavaş yavaş Miriam'ı sevişmeye razı etmekten vazgeçti. Çünkü bu onları birbirlerine yaklaştıracasına uzaklaştırıyordu. Sonra bunda ısrar etmenin gereksizliğini görmeye başladı. Denemek de yararsızdı, nasılsa başaramayacaklardı.

Son aylarda Paul, Clara'yı pek az görmüştü. Bir takım yemek için verilen aralarda yarım saat için çıkıp geldikleri oluyordu, ama delikanlı kendini hep Miriam'a saklamıştı. Yalnız Clara'yla birlikteyken yüzündeki asıklık kayboluyor, neşesi yerine geliyordu. Clara ona çocukmuş gibi oldukça hoşgörülü davranıyordu. Delikanlı pek aldırış etmediğini sanıyordu ama içinden tahrik olmaktaydı.

Arada bir Miriam soruyordu:

«Clara'dan ne haber? Son günlerde hiçbir şey duyamaz oldum.»

«Dün yirmi dakika kadar bir gezinti yaptık.»

«Neler konuştunuz?»

«Bilmem. Herhalde çenesi durmayan bendim. Huyumdur, bilirsin. Ona galiba işçilerin grevini ve kadınların bunu nasıl karşıladığını anlatıyordum.»

«Ha!»

Böylece Paul, Clara'dan çok kendinden söz etmiş oluyordu.

Ama gene de gizliden gizliye, kendinin bile haberi olmadan Clara'nın sıcaklığı onu sarmakta, Miriam'dan uzaklaştırmaktaydı. Oysa delikanlı kendini Miriam'a karşı sorumlu hissediyor ve ona ait olduğunu düşünüyordu. Ayrıca ona oldukça bağlı kaldığına inanıyordu. Bir kadına duyulan hislerin tam gücünü ve sıcaklığını, bu duyguların şöyle bir alıp başını gitmelerinden sonra fark ederiz.

Erkek arkadaşlarıyla daha fazla vakit geçirmeye başlamıştı. Sanat okulunda Jessop vardı; Üniversitede Kimya Laboratuvarı yardımcısı Swain, öğretmen olan Newton vardı. Ayrıca Edgar ve Miriam'ın öteki küçük kardeşleri de bu listedeydi. İş bahanesiyle Jessop'la birlikte desen çiziyor ve çalışıyordu. Swain'i görmek üzere Üniversiteye uğradı ve birlikte kentin alışveriş merkezine gittiler. Newton ile birlikte trende geldiklerinden ona uğradı ve Moon & Stars Birahanesi'nde bilardo oynadılar. Miriam'a gitmeyişiine erkek arkadaşlarını bahane gösterdiğinde kendini bayağı haklı sayıyordu. Annesi rahatlamaya başlamıştı bile. Nereye gittiğini annesine hep söylüyordu.

Yazın Clara'nın ara sıra giydiği bol kollu, yumuşak pamukludan bir giysisi vardı. Ellerini kaldırdığında

yenler açılıyor, genç kadının güzel, güçlü kolları pırıl pırıl ortaya çıkıyordu.

Paul, «Bir dakika,» dedi. «Kolunu kıpırdatmadan öyle tutar mısın biraz?»

Delikanlı genç kadının eliyle kolunun birçok desenini çizdi. Paul için bu desenlerde asıl şeyin büyüünden bir parça vardı sanki. Her zaman delikanlının kitaplarını ve kâğıtlarını titizlikle karıştıran Miriam desenlerle karşılaştı.

Paul, «Bence Clara'nın kolları çok güzel,» dedi.

«Gerçekten, öyle. Ne zaman çizdin bunları?»

«Salı günü, işyerinde. Biliyorsun, çalışabileceğim bir köşem var. Genellikle her türlü işi yemek tatiline kadar bitiriyorum. Sonra öğleden sonra kendi resimlerimle uğraşıp akşam üzeri yeniden işlere bakıyorum.»

Miriam onun resim defterinin yapraklarını çevirerek, dalgın dalgın, «Evet,» dedi.

Çoğu zaman Miriam'dan nefret ediyordu Paul. Eğilip kendi şeylerine gözlerini diktiğinde bir psikolojik hikâyeymiş gibi onu sabırla takdim etme biçiminden nefret ediyordu. Miriam'la birlikteyken kızın ona hem sahip, hem de sahip olamayışından ötürü nefret ediyordu. Paul da işkence ediyordu ona. Hep alıp, bir şey vermiyor diyordu. En azından sıcacık bir canlılık vermiyordu insana. Hiçbir zaman yaşamıyordu ki etrafa canlılık saçabilsin. Onun peşinden koşmak varolmayan bir şeyi aramak demekti. Miriam yalnızca onun vicdanının sesiydi, yoksa hayat arkadaşı değil. Gittikçe büsbütün nefret ediyordu Miriam'dan ve ona daha da acımasızca davranıyordu. Böylece ertesi yaza kadar sürüklenip gittiler. Delikanlı Clara'yı daha çok görmeye başlamıştı.

Sonunda artık konuştu. Bir akşam evde oturmuş resim çiziyordu. Annesiyle arasında, birbirlerinde açık

yüreklilikle hatalar yakalamaya çalışan insanların tuhaf hali vardı. Bayan Morel sapasağlam ortalıkta dolaşıyordu. Delikanlı Miriam'ın peşinde koşmaktan vazgeçiyordu. Pekâlâ, kendisi bir şey anlatıncaya kadar Bayan Morel ilgisiz gibi görünecekti. Aslında uzun zamandan beri delikanlıda bir şeylerin kaynadığının, bir fırtınanın patlayacağını ve sonunda ona geri döneceğinin farkındaydı. Bu akşam aralarında heyecanlı bir hava vardı. Telaşlı ve mekanik bir tempoyla çiziyor, kendi kendinden kaçabilmeyi arzuluyordu. Vakit oldukça geçti. Açık duran sokak kapısından içeri süzülen beyaz zambak kokusu, sinsi sinsi ortalıkta dolaşıyordu sanki. Delikanlı ansızın yerinden kalktı ve bahçeye çıktı.

Gecenin güzelliği karşısında bağırmak geldi içinden. Bahçenin ucundaki koyu akçağacın ardında esmer, altın bir yarım ay batmak üzereydi ve pırıltısı gökyüzünü sönük bir mora bürümüştü. Daha yakında zambaklardan beyaz bir çit bahçeyi enine kesmişti ve etrafıdaki hava canlanmış gibi buram buram bir kokuyla kaynıyordu. Sonra insanın başını döndüren ağır zambak kokusunun üzerine çöken, keskin esanslı karanfil öbeğinden geçti ve beyaz çiçek çitinin yanında durdu. Beyaz zambaklar sere serpe gevşemişler ve nefes alır gibiydiler. Kokuları sarhoş etti delikanlıyı. Ayın tam batışını seyredebilmek için tarlanın aşağısına doğru indi.

Saman yığınları arasındaki geçitte bir bildircin kılavuzu ısrarlı ısrarlı ötüyordu. Ay kızılışarak oldukça çabuk aşağı kayıverdi. Delikanlının arkasındaki koca çiçekler onu çağırıyorlarmış gibi eğilmişlerdi. Sonra bir şok geçirdi sanki, çünkü bambaşka bir koku keşfetmişti. Taptaze, yontulmamış bir koku. Etrafını araştırdı ve mor süsenleri buldu. Etlî boyunlarıyla, çengel gibi duran ellerine dokundu. Her neyse bir şey bulmuştu işte.

Karanlığın içinde dimdik ayaktaıdı süsenler. Kokuları vahşiydi bu yaban çiçeklerinin. Tepenin doruğunda ay eriyip gidiyordu. Nitekim yok oldu, her yan kapkaranlık oldu. Bildircın kılavuzu hâlâ ötmekteydi.

Bir karanfil koparıp eve geri döndü.

Annesi, «Hadi evladım, artık gidip yatsan iyi olur,» dedi.

Delikanlı karanfili dudaklarına yaslamış duruyordu.

Gayet sakın, «Miriam'la ilişkimi kesiyorum. anne,» dedi.

Bayan Morel gözlüğünün üzerinden ona baktı. Paul onun bu bakışından kaçmadı. Bir an bakiştılar. sonra annesi gözlüğünü çıkardı. Delikanlı solgundu. İçindeki erkekliği kabarmıştı. Annesi onun bu halini açık seçik görmek istemedi.

«Ama ben sizin...» diye söze başladı.

Paul, «Ne yapayım,» diye onun sözünü kesti. «Sevmiyorum onu. Evlenmek istemiyorum, onun için kesip atacağım.»

Annesi hayretler içinde, «Ama ben senin son zamanlarda onu almaya karar verdiğini sanmışım,» dedi. «Onun için sesimi çıkarmıyordum.»

«Evet, onunla evlenmek istiyordum, ama artık istemiyorum. Boşuna her şey. Pazar günü kesip atacağım. Bunu yapmam gerek, değil mi anne?»

«Sen bilirsin, oğlum. Biliyorsun bunu sana daha önce de söyledim.»

«Ne yapalım oldu olanlar. Ama pazar günü bitecek.»

«Hakkında iyi olur sanırım. Ama son zamanlarda onu almaya karar verdiğini sandığımdan ağzımı açmamayı düşünmüştüm. Zaten açmamam gerekirdi. Fakat

hep aynı fikirdeyim, o kızın senin dengin olduğunu sanmıyorum.»

Delikanlı karanfili koklayarak, «Pazar günü her şey bitecek,» dedi. Ne yaptığını kendi de fark etmeden çiçeği dişlerinin arasına aldı, ağır ağır bir ağız dolusu taçyaprağını ısırdı. Sonra bunları ocağa tükürdü, annesini öpüp yatmaya gitti.

Pazar günü hemen öğleden sonra çiftliğe gitti. Miriam'a önceden mektup yazarak Hucknall'a kadar birlikte tarlalarda yürüyüş yapmak istediğini belirtmişti. O gün annesi çok müşfikti. Oğlunun bir şey söylememesine rağmen acı çektiğini görebiliyordu. Delikanlının yüzündeki tuhaf, donuk ifade biraz içini yatıştırdı.

«Aldırış etme evladım,» dedi. «Sonunda rahat edeceksin.»

Paul şaşkınlık, biraz da öfkeyle hemen gözlerini annesine çevirdi. Anlayış ya da acıyı paylaşma peşinde değildi şu anda.

Miriam onu yolda karşıladı. Desenli muslinden kısa yenli bir giysi vardı üzerinde. Giysinin bu kısa yenleri ve içindeki Miriam'ın acınacak ve sönük esmer kolları delikanlıyı o denli üzdü ki hıncını acımasızlığıyla çıkarmasını sağladı. Genç kız kendini Paul için taptaze bir hale getirmiş güzelleştirmişti. Yalnızca onun için açan ve yeni giysisinin içindeki güzelliğiyle delikanlı ona her baktığında müthiş üzüyor, yüreği kendini çok sıkırtılarından patlayacak bir duruma geliyordu. Ama kararını vermişti, geri dönüş yoktu artık.

Tepeye tırmandıklarında bir kenara oturdular. Paul başını onun kucağına koymuştu ve Miriam da onun saçlarını karıştırıyordu. Genç kız delikanlının onunla birlikte olmadığının farkındaydı. Birliktelerken genç kız

sık sık onu arar ve bulamazdı. Ama bu gün için pek hazırlıklı değildi Miriam.

Paul kararını ona bildirdiğinde saat neredeyse beşti. Bir dere kenarındaydılar. Kömürleşmiş turbalığın ucu, altı boş killi topraktan bir kıyının üzerinden sarkıyordu. Delikanlı elinde bir değnekle, hep huzursuz ve acımasız anlarında yaptığı gibi, turbalığın ucunu çentmekteydi.

«Ben de düşündüm, taşındım,» dedi. «Ayrılsak iyi olacak.»

Kız hayretle. «Ama neden?» diye bağırdı.

«Böyle sürdürmenin yararı yok da ondan.»

«Neden yararı yokmuş?»

«Yok işte. Evlenmek istemiyorum ben. Hiç evlenmeyeceğim. Evlenmeyecek olduktan sonra sürdürmenin anlamı yok.»

«Peki bunu neden şimdi söylüyorsun?»

«Çünkü artık karar verdim.»

«Peki bu son aylar? Bana arada söylediklerin?»

«Ne yapayım! Devam etmek istemiyorum.»

«Demek artık beni istemiyorsun, öyle mi?»

«Aramızdaki ilişki bitsin istiyorum. Sen de özgür ol, ben de!»

«Peki bu son aylarda olup bitenler?»

«Bilmiyorum. Sana doğru olduğuna inandığım şeylerin dışında bir şey söylemedim.»

«Öyleyse şimdi niçin değiştin?»

«Değişmedim. Aynıyım ben. Yalnızca devam etmenin bir yararı yok, bunu biliyorum.»

«Niçin bir yararı yok diye sordum. Soruma cevap vermedin!»

«Devam etmek istemiyorum da onun için. Evlenmek istemiyorum.»

«Sen evlenmeyi önerdin de ben hayır mı dedim?»

«Biliyorum: ama ben artık her şeyi kesip atmak istiyorum.»

Bir an sessizlik oldu. Delikanlı hınçla elindeki değnekle yeri kazmaya çalışıyordu. Miriam'ın başı önde düşünmeye başlamıştı. Paul makul olmaktan uzak bir çocuktü. Biberonu bitince kabı fırlatıp atan, tuzla buz eden bir bebek böyle olabilirdi. Miriam ona baktı, bir an onu yakalayıp içinden biraz tutarlılık bulup çıkartmak istedi. Ama elinden bir şey gelmiyordu. Sonra avazı çıktığı kadar bağırdı:

«Sana on dördündesin demiştim. Oysa topu topu dört yaşındasın.»

Paul hâlâ hınçla yeri eşelemeye devam ediyordu. Duymuştu ama kılını kıpırdatmadı.

Miriam öfkeyle. «Dört yaşında bir çocuk gibisin.» diye tekrarladı.

Delikanlı cevap vermedi ama içinden, «Peki dört yaşında bir çocuksam beni niçin istiyorsun? Başka bir anne istemiyorum ben,» diye düşünüyordu. Kıza bir şey söylemedi, gene bir sessizlik oldu.

Miriam, «Sizin evdekilere söyledin mi?» diye sordu.

«Anneme söyledim.»

Gene uzun bir sessizlik oldu.

Sonra kız, «Peki ne istiyorsun?» diye sordu.

«Hiç, ayrılalım istiyorum. Bunca yıldır birbirimize destek olduk, yetsin artık. Ben yoluma sensiz devam edeyim, sen de bensiz. Böylece kendi bağımsız hayatını kurmuş olursun.»

Bu sözlerde bir gerçek payı vardı. Miriam bütün öfkesine rağmen farkındaydı bunun. Kendini Paul'un bir tür kölesi olarak hissettiğini biliyordu. Üstelik nefret ediyordu bu durumdan, çünkü kontrol edemiyordu. Paul'a karşı duyduğu sevgi çok fazla güçlendiği andan itibaren Miriam bu sevgiden nefret etmişti. Aslında

yüreğinin derinliklerinde delikanlıya karşı bir nefret besliyordu. Çünkü seviyordu onu. Paul ona hükmetmeye başlamıştı. Miriam bu baskıya karşı ayak diremişti.* Son mücadelede de, böyle kendinin bir yanını ondan bağımsız kılmaya çabalamış ve bunda da başarılı olmuştu. Çünkü Paul'un kendisini ondan bağımsız kılmayı başarabildiğinden çok daha fazla delikanlıdan bağımsızdı.

Genç kız, «Ne yapmak istiyorsun?» diye sordu.

«Hiçbir şey. Yalnızca özgür olmak istiyorum.»

Miriam aslında yüreğinin derinliklerinde Clara'nın delikanlının üzerindeki etkisinin onu özgür kılacağını biliyordu ama hiçbir şey söylemedi.

«Peki anneme ne diyeceğim?» diye sordu.

«Ben anneme söyledim. Bu ilişkiye tam anlamıyla son vereceğimi belirttim.»

«Ben evdekilere hiçbir şey söylemeyeceğim.» dedi kız.

Kaşlarını çatarak, «Nasıl istersen,» dedi delikanlı.

Paul kızı zor bir duruma soktukten sonra yüzüstü bıraktığını biliyordu. Bunun farkında olmak öfkelen-diriyordu onu.

«Benimle evlenmek istemediğin için bu ilişkiye son verdiğini söyle. Yalan da değil hani!»

Miriam karamsar karamsar parmağını ısırды. Aralarındaki ilişkiyi uzun uzun düşündü. İşin sonunda buraya varacağını baştan beri tahmin etmişti. İşte tahmini doğru çıkmıştı.

(*) Lawrence'in Oğullar ve Sevgililer'in yazıldığı sıralarda bir dostuna yazdığı bir mektupta söyledikleri (21 Haziran 1968) burada ifade edilen görüşler açısından çok ilginçtir. «Her şeyden önce kadınlar, küstah entellektüeller tarafından hükmedilmeye ya da bunların borularını ötürmelerine karşı ayak diremelidirler».

«Eskiden beri hep böyle oldu!» diye haykırdı. «Aşkımız aramızdaki bitmek tükenmek bilmeyen bir çarpışmadan başka bir şey değildi. Senin benden kaçmak için giriştiğin bir çarpışma...»

Ne söylediğini kendi de fark etmeksizin şimşek çakışı gibi ağzından dökülmüştü bu sözler. Delikanlının kalbi duracak gibi oldu. Miriam demek ki aralarındaki ilişkiye bu gözle bakıyordu.

Yalvarır gibi, «Ama birlikte müthiş güzel nice saatler geçirdik,» dedi.

Kız, «Asla!» diye haykırdı. «Asla! Sen hep benden kaçmak için çırpınıp durdun.»

Paul gene yalvararak, «Hep`deme, eskiden böyle değildik.»

«Eskiden de böyleydik, şimdi de böyleyiz. hiçbir şey değişmedi!»

Miriam susmuştu. Ama sözlerinin bu kadarı bile yetti. Delikanlı donakalmıştı. O yalnızca «Evet, her şey iyiydi ama artık sona erdi,» demek istemişti. Oysa Miriam, yani bir zamanlar kendinden nefret ettiğinde aşkına inandığı insan, aralarındaki sevginin gerçek sevgi olduğunu reddediyordu. Demek, «Hep ondan kaçmak için çırpınıp durmuştu.» Öyleyse durum korkunçtu. Öyleyse aralarında hiçbir zaman gerçek bir yakınlık söz konusu olmamıştı. Delikanlı ortada fol yok. yumurta yokken hayal kurmuştu. Ve Miriam bunun farkındaydı. Her şeyin farkında olmasına rağmen ona çok az şey söylemişti. Başından beri biliyordu her şeyi. Başından beri bu gerçeği içinde gizlemişti.

Delikanlı sessiz sedasızdı, acılıydı. Bir kenara çökmüş oturmuştu. Artık bütün serüven oldukça alaylı bir yanını ortaya çıkartmıştı. Demek oyuncak gibi oynanan kendisiydi, Miriam değil. Genç kız bütün şikâyetlerini ondan saklamış, sırtını okşayıp pohpohlamasına rağ-

men nefret etmişti. İşte şimdi de nefret ediyordu. Düşüncelere daldı ve acımasızlaştı.

Miriam'a, «Sana tapınan bir adamla evlenmelisin sen,» dedi. «O zaman istediğin gibi oynatırsın bu adamı. Bir sürü erkek sana tapınacaktır, tabii önce bunların huyu suyunu öğrenmek, ıncığını cıncığını çıkartman gerek. Böyle biriyle evlenmelisin sen. Bu tipler hiçbir zaman senden kaçmaya kalkışmazlar.»

Miriam, «Eksik olma!» dedi. «Ama bana başkalarıyla evlenmek konusunda akıl öğretmekten vazgeç. Eskiden de yaptın bunu.»

«Pekâlâ, artık susuyorum.»

Biraz önce kıza bir darbe indirmiş olduğunu düşünürken, şimdi darbeyi kendisinin yediğini hissediyordu. Aralarındaki sekiz yıllık sevgi, arkadaşlık ve kendi ömrünün tam sekiz yılı bir anda sıfıra inmiş, yok olmuştu.

Miriam, «Bu kararı ne zaman verdin?»

«Perşembe gecesi kesin kararımı verdim.»

«Böyle bir şeyin geleceğini bekliyordum.»

Bu sözler Paul'u buruk buruk memnun etti. «Diyecek bir şey yok. Madem bekliyormuş, şaşırmamıştır.» diye düşündü.

Genç kız, «Clara'ya bir şey söyledin mi?» diye sordu.

«Hayır, ama ilk fırsatta söyleyeceğim.»

Bir sessizlik oldu.

«Geçen yıl bu aralarda anneannemin evinde bana söylediklerini hatırlıyor musun? Hatta geçen ay dediklerini?»

«Evet, hatırlıyorum. Her bir sözüm içimden gelmişti. Ama sonu böyle olduysa ben ne yapayım?»

«Sonu böyle oldu, çünkü sen başka bir şey istedin!»

«Eninde sonunda böyle olacaktı. Çünkü sen hiçbir zaman inanmadın bana.»

Tuhaf tuhaf güldü Miriam.

Paul sesini çıkarmadan oturuyordu. Aldatılmış olduğu konusunda bir hisle dopdoluydu. Miriam, delikanlının kendisinin ona tapındığını düşündüğünde, nefret etmişti ondan. Yanlış birtakım şeyler söylemesine göz yummuş ve yalanlamamıştı onu. Mücadelede tek başına bırakmıştı onu. Ama özellikle Paul'un boğazında düğümlenen şey, kendisinin Miriam'ın ona tapındığını düşündüğünde aslında genç kızın ondan nefret ettiğiydi. Delikanlıda bir hata gördüğünde söylemesi gerekmez miydi? Oyunu doğru oynamamıştı. Bunca yıldır delikanlıya bir kahraman gibi davranmış, ama aslında ona, gizli gizli bir bebek ya da budala bir çocuk gözüyle bakmıştı. Öyleyse bu budala çocuğun budalalık etmesinde kılını kıpırdatmamıştı. Delikanlı yüreğinin Miriam'a karşı kaskatı kesildiğini hissediyordu.

Miriam acıyla dopdolu olarak bir köşeye çekilmişti. Eskiden beri biliyordu bunu, evet işin buraya varacağını tahmin etmişti. Birlikte olmadıkları zamanlar Paul'un her yanını, küçüklüğünü adiliğini, budalalığını inceden inceye gözden geçirip bir karara varmıştı. Ruhunu onun etkisinden korumak için elinden geleni yapmıştı. Onun için altüst olmuş, boyun eğmiş ya da fazla incinmiş sayılmazdı. Peki ama, öyleyse niçin delikanlının onun üstünde şimdi bile bu acaip baskısı söz konusuydu? Onun küçücük bir hareketiyle genç kız kendini hipnotize olmuş gibi hissediyordu. Oysa Paul nefret edilecek biriydi, vefasızdı, tutarsızdı ve adiydi. Öyleyse Miriam niçin onun esiriydi? Niçin başka hiçbir şeyin başaramayacağı düzeyde, delikanlının kolunu oynatması bile

onun içini gıcıklıyordu. Neden böyle sımsıkı bağlıydı ona? Şimdi bile, Paul ona şöyle bir bakıp bir şey buyurduğunda neden buna uymak zorundaydı? Önemli emirlerine de uyacaktı. Ama emirlerine boyun eğe eğmez Paul'u avucunun içine almak da kendi elindeydi. Emindi kendinden. Ama bu yeni etki! Ah, tam anlamıyla erkek değildi ki Paul. Hep yeni oyuncak için cıyak cıyak bağırarak bir bebek. Ruhundaki bir bağlılık ya da sevgi onu pek durduramayacaktı. Öyleyse insan bırak gitsin demekten kendini alamıyordu. Nasılsa bu yeni oyuncaktan bıktıkça geri dönecekti.

Delikanlının yeri eşelemeinden kız neredeyse patlayacaktı. Miriam yerinden kalktı, oysa Paul oturduğu yerde eşelediği toprak parçalarını dereye fırlatıyordu.

«Gidip bir yerde çay içelim mi?» diye sordu.

Kız, «Olur,» dedi.

Çay sırasında havadan sudan konuştular. Çay içtikleri küçük köy evindeki salonun havası Paul'u süslemeye duyduğu ilgi ve bunun estetikle olan bağlantısı üzerine bir iki söz söylemesine neden oldu. Miriam oldukça soğuk duruyor ve pek bir şey söylemiyordu. Eve doğru yürürlerken genç kız sordu:

«Demek bundan sonra birbirimizi görmeyeceğiz. öyle mi?»

«Evet, ya da pek seyrek.»

Kız biraz alaylı, «Mektup da yazmayacağız herhalde?» diye sordu.

Delikanlı, «Sen nasıl istersen,» dedi. «Yabancı değiliz ki birbirimize. Aramızda ne geçmiş olursa olsun hiçbir zaman yabancı gibi durmamalıyız. Ben arada sırada sana mektup yazmak isterim. Sen nasıl istersen öyle yap.»

Oldukça incinmiş bir halde, «Evet, anlıyorum,» dedi.

Ama delikanlı artık daha fazla bir şeyden etkilenmeyecek bir noktaya gelmişti. Hayatında büyük bir çatlak söz konusuydu. Kızın aralarındaki sevginin bir çatışma olduğunu söylemesi delikanlı için büyük bir darbe olmuştu. Başka bir şeyin önemi yoktu artık. Eğer aralarındaki sevgi eskiden beri büyük bir şey değildiyse, şimdi sona erdi diye sızlanmanın da anlamı yoktu.

Küçük yolun başında Miriam'dan ayrıldı. Kızın, sırtında yeni giysisi tek başına evine dönüşünü ana yoldan seyrederken delikanlının içi gene eskisi gibi utanç ve acıyla burkuldu; çünkü onu bayağı üzmüştü.

Kendine karşı sorumluluğuna gösterdiği tepkiyi yatıştırmak için bir iki kadeh parlatmak üzere Willow Tree Meyhanesi'ne uğrayıverdi. Gezmeye çıkmış dört genç kız bir kenarda bir kap porto şarabını bölüşmekteydiler, masalarının üzerinde biraz çikolata vardı. Paul viskisiyle yanlarına oturdu. Kızların birbirlerini dürtüp fısıldaştıklarının farkındaydı: Nitekim biraz sonra içlerinden alımlı bir esmer güzeli, ona doğru eğilerek, «Bir tane çikolata almaz mısın?» dedi.

Kızın bu cüreti karşısında ötekiler yüksek sesle gülüştüler.

Paul, «Teşekkürler,» dedi. «Ama ne olur sert bir tane olsun, fındıklı gibi filan. İçi kremalılardan hoşlanmıyorum.»

Kız, «Alın öyleyse size bir tane bademli!» dedi.

Çikolatayı iki parmağının arasında tutarak uzattı. Delikanlı ağzını açtı, kız da onun ağzına bırakıverdi çikolatayı. Sonra kıpkırmızı kesildi.

Paul kıza, «Çok nazıksınız,» dedi.

Kız, «Haliniz çok üzüntülü ve kasvetli görünüyor. Size bir çikolata ikram etme konusunda arkadaşlarımla bahse girmiştım,» diye durumu anlattı.

«Başka bir tane daha ikram ederseniz, sevinirim. Ama ayrı cinsten olsun...»

Çok geçmeden hep bir anda gülüşmeye başlamışlardı.

Eve vardığında saat dokuzdu ve karanlık basıyordu. Sessizce içeri girdi. Onun yolunu bekleyen annesi endişeyle yerinden kalktı.

Delikanlı, «Miriam'a söyledim,» dedi.

Annesi oldukça ferahlayarak «Memnun oldum,» diye karşılık verdi.

Paul kasketini bezgin bezgin çiviye asarak, «Kesip attım,» diye ekledi.

Bayan Morel, «İyi yaptın evladım,» dedi. «Şimdi dayanması ona güç gelir ama sonunda onun için de iyi olacak. Biliyordum hiçbir zaman birbirinizin dengi değildiniz.»

Paul titrek bir kahkaha atarak yerine oturdu.

«Bir meyhaneye gittim, orada bulduğum kızlarla bayağı cümbüş yaptık,» dedi.

Annesi ona şöyle bir baktı. Delikanlı Miriam'ı bütün bütün unutmuş gibiydi. Annesine Willow Tree Meyhanesi'ndeki kızlardan söz etti. Annesi onun bu neşesinin pek gerçek olmadığını hissedebiliyordu. Delikanlı aslında perişandı ve acılıydı.

Annesi yumuşak bir sesle, «Bir şeyler atıştırmana evladım,» dedi.

Paul daha sonra mahzun mahzun içini döktü:

«Miriam baştan beri benimle evlenmeyeceğini biliyormuş. Öyleyse pek fazla hayal kırıklığına uğramadı demektir.»

Annesi, «Korkarım o senden umudunu kolay kolay kesmeyecek,» diye karşılık verdi.

«Belki de haklısın!»

«Ama kesip atmakla iyi ettin, göreceksin!»

Genç adam perişan perişan. «Bilmiyorum,» diye bildi.

Annesi, «Bırak şu kızı kendi haline,» diyerek konuyu kapattı.

Böylece Paul, Miriam'ı bıraktı. Gerçekten kızcağz kendi haline kaldı. Etrafında pek kimse yoktu. Yapa-yainız bir şeyler beklemeye koyuldu.

XII

ŞEHVET

Paul yavaş yavaş sanatıyla hayatını kazanmanın yolunu bulmaya başlamıştı. Ünlü Liberty mağazası onun çeşitli kumaşlar üzerine çizdiği desenlerden birkaç tanesini almıştı. Böylelikle delikanlının işleme ve kiliselerde kullanılan örtüler için yaptığı desenler bir iki yerde satılmaya başlamıştı. Pek fazla bir şey geçmiyordu eline ama işini genişletebilecekti. Bir seramik firmasının desencisiyle arkadaşlık kurmuştu ve bu yeni tanışından seramik sanatıyla ilgili bir şeyler kapmaya çalışıyordu. Uygulamalı sanatlar şu sıralarda çok ilgisini çekiyordu. Aynı zamanda resim çalışmalarını da sürdürmekten geri kalmıyordu. Işıl ışıl koca figürler çizmekten hoşlanıyordu, ama bunlar izlenimcilerinki gibi birtakım ışık ve gölge oyunlarından oluşmuş şeyler değil, Michelangelo'nun insan figürleri gibi keskin hatlarla çizilmiş aydınlık, berrak sayılabilecek tiplerdi. Üstelik Paul bunları doğru saydığı bir orantı boyutunda manzara içine oturtmayı başarmıştı. Çoğunca akıldan çalışıyor, tanıdıklarını, bildiklerini model olarak kullanabiliyordu. Sanatına sonsuz güveniyor, iyi ve değerli bir iş yaptığına inanıyordu. Ruhsal çöküntülerine, sıkıntılı anlarına rağmen bu güvenini hiç yitirmemişti.

Sanatıyla ilgili olarak annesine ilk inançlı ve kesin sözünü ettiğinde yirmi dört yaşındaydı.

«Anne,» demişti. «Ben herkese parmak ısırtan bir ressam olacağım!»

Bayan Morel o kendine has tavrıyla içini çekmişti. Bir anlamda memnuniyetini belli etmekten kaçınan bir omuz silkiş gibi bir şeydi bu.

Kadıncağız, «Hadi bakalım, görelim oğlum,» dedi.

«Tabi göreceksin, güvercinim benim. Yakında sosyetik biri olarak çıkacaksın karşıma.»

«Ben halimden memnunum!» diye gülümsedi annesi.

«Ama artık biraz değişmen gerek. Şu bizim Minnie'ye takındığın tavrı düşün biraz bakalım.»

Minnie evde çalışan on dört yaşındaki hizmetçi kızıdı.

Bayan Morel ağırbaşlı haliyle, «Ne olmuş Minnie'ye?» diye sordu.

«Bu sabah sen kömür almak için yağmurda dışarı çıktığında, 'Aman Bayan Morel, ben yapardım o işi,' dediğini duydum. Anlaşıyor, hizmetçilere iş gördürmeyi pek beceriyorsun.»

«Çocukcağız, iyiliğinden öyle dedi sanıyorum.»

«Anladık ama sen ona karşılık ne dedin, sanki özür dileyerek: 'İnsan iki ayrı şeyi aynı anda yapamaz.'»

«Evet doğru söyledim. Çünkü Minnie o anda bulaşık yıkamakla meşguldü.»

«Ama Minnie sana ne dedi karşılık olarak: 'Hanım-cığım, kömür işi biraz bekleyebilirdi, bak ördek gibi suya batıp çıktın.'»

Bayan Morel gülümseyerek, «Evet, küçük işvebazın biri o!» dedi.

Delikanlı da gülerek annesine baktı. Kadıncağızın sevgi dolu, sıcacık gül pembe bir hali vardı. Sanki bir

an için üzerine bütün güneş ışınları vurmuştu. Delikanlı sevinç içinde işine devam etti. Annesi mutluyken bir başkalaşım güzelleşiyordu sanki, delikanlı da onun saçındaki kırları görmez oluyordu.

O yıl ana-oğul birlikte Wight adasına tatile çıktılar. İkisi de pek heyecanlandılar; her şey o kadar güzeldi ki! Bayan Morel neşe saçıyordu etrafa, her şeye hayran kalmıştı. Ama delikanlı kadıncağızı kaldırabileceğinden fazla oraya buraya sürüklemişti. Ağır bir baygınlık geçirdi yaşlı kadın. Külrengi oldu yüzü, dudakları mosmordu. Delikanlı dayanılmaz bir acıya gömüldü. Sanki biri kalbinden bıçaklamıştı onu. Ama endişesi kapanmayan bir yara gibi için için kanamaya devam ediyordu.

Paul, Miriam'ı bıraktıktan sonra neredeyse dosdoğru Clara'ya gitmişti. Ayrılışlarından sonraki pazartesiydi. Delikanlı işçi kızların bulunduğu atölyeye indi. Clara başını kaldırarak gülümsedi ona. Pek farkında olmadan aralarında bir yakınlık doğmuştu. Clara delikanlıda yeni bir pırıltı görür gibiydi.

Paul gülerek, «Merhabalar, Saba Melikesi!» dedi.

«Bu da nerden çıktı?» diye sordu genç kadın.

«Yakışıyor bu ad sana, sırtında da yeni bir şeyler var zaten.»

Clara kızarak, «Yeniyse ne olmuş yani?» dedi.

«Evet, çok yaraşmış sana. İstersen sana bir giysi deseni çizebilirim.»

«Ya! Nasıl bir şey olacak bu?»

Paul, Clara'nın karşısına geçerek çizeceği deseni anlatmaya başladı. Pırıl pırıl yanan gözlerini onunkilerden ayırmıyordu. Ansızın genç kadının omuzlarını kavrayarak blüzünün yakasını tuttu. Clara yarı irkilmişti. Delikanlı blüzün kumaşını kadının göğsü üzerinde gerdi.

«Biraz daha şöyle,» diye açıklamasını sürdürdü. Ama ikisinin de yüzleri alev alevdi. Paul hemen uzaklaştı oradan. Dokunmuştu Clara'ya. Bu hisle bütün vücudu titremeye başlamıştı.

Aralarında bir tür gizli anlaşma vardı sanki. Ertesi akşam tren vaktine kadar bir sinemaya gittiler. Yan yana oturuyorlardı. Paul yanı başında Clara'nın elini görüyor, ama dokunmayı göze alamıyordu. Resimler gözlerinin önünde oynayıp titreyordu. Sonra Clara'nın elini avucuna aldı. Genç kadının etli, iriydi eli. Delikanlının avucunu tamamen doldurmuştu. Sımsıkı tutuyordu Paul. Clara elini çekmedi ama başka da yakınlık göstermedi. Dışarı çıktıklarında Paul'un treni her an bekleniyordu. Delikanlı ne diyeceğini bilemeyerek duruladı.

«İyi geceler,» dedi kadın. Paul da koşar gibi uzaklaştı.

Ertesi gün işte gene ona gelip konuşmaya başladı. Clara biraz yükseklerde dolaşıyor gibiydi.

Delikanlı, «Pazartesi bir yürüyüşe ne dersin?» diye sordu.

Kadın başını öte yana çevirerek alaylı alaylı, «Miri-riam'a söyleyecek misin?» dedi.

«Onunla artık aramızda hiçbir şey yok.»

«Ne zamandır?»

«Geçen pazardan beri.»

«Kavga mı ettiniz?»

«Hayır, ben kararımı vermiştim zaten. Bundan böyle kendimi serbest sayacağımı kesin olarak söyledim ona.»

Clara karşılık vermedi, delikanlı da işinin başına döndü. Ne kadar sessiz sedasız, ne kadar şahaneydi şu anda o.

Cumartesi akşamı Paul onu işten sonra bir yerde

kahve içmeye davet etti. Clara geldi, ama çekingen ve uzak duruyordu. Trene kadar üç çeyrek saatlik bir vakitleri vardı. «Biraz dolaşalım,» dedi delikanlı.

Genç kadın razı oldu. Şatonun önünden geçip parka girdiler. Paul korkuyordu ondan. Clara'nın sıkıntılı, sanki öfkeli, isteksiz bir yürüyüşü vardı. Paul onun elini avucuna almaktan korkmuştu.

Karanlıkta yürümekteydiler.

Paul, «Ne yana gidelim?» diye sordu.

«Bence hepsi bir.»

«Öyleyse merdivenleri tırmanalım.»

Delikanlı ansızın döndü. Parkın merdivenlerini geçmişlerdi. Bu ani terkedilişten rahatsız bir biçimde olduğu yerde duruyordu genç kadın. Delikanlı sanki etrafında arandı. Gene uzak duruyordu Clara. Paul aniden kollarına aldı onu, bir an boğrina bastırdı ve öptü. Sonra bıraktı.

«Gidelim,» dedi pişman pişman.

Genç kadın takip etti onu. Delikanlı Clara'nın elini avucuna aldı ve bu kez parmaklarının ucunu öptü. Işığa çıktıklarında Paul kadının elini bıraktı. İstasyona kadar ikisi de bir tek söz söylemedi. Sonra birbirlerinin gözünün içine baktılar.

«İyi geceler,» dedi genç kadın.

Paul da trenine yöneldi. Vücudu mekanik hareketler yapıyordu sanki. Trende birtakım insanlar bir şeyler söylediler ona. Karşılık verirken Paul'a kendi sesi silik bir yankı gibi geliyordu. Bir şeyler sayıklıyordu sanki. Hemen pazartesi olmazsa delirebileceğini hissetti. Pazartesi Clara'yı yeniden görecekti. Bütün benliğiyle pazartesiye atmıştı kendini. Ama arada bir pazar vardı. Dayanamayacaktı. Pazartesiye kadar Clara'yı göremeyecekti. Ve pazar girdi araya. Saatler saati gerginlikle dolu bir pazar. Kafasını vagonun kapısına çarpmak isti-

yor ama kıpırdamadan oturuyordu. Eve varmadan yolda biraz viski içti, ama daha kötü oldu. Annesi üzülmemeliydi, bütün sorun buydu. Halini gizlemeye çalıştı ve yatak odasına çıktı. Giyinik olarak pencere başına oturdu. çenesini dizlerine dayadı, uzaklardaki tepelerin üç beş ışığını seyre daldı. Ne düşünüyor, ne uyuyor, hiç hareketsiz öylece oturuyordu. Sonunda soğuktan buz kesince kendine geldi, saati iki buçukta durmuştu, şimdi üçü geçiyordu. Çok yorgundu, ama henüz pazar sabahı olduğunu bilmek işkence gibi geliyordu ona. Yatağa girdi ve uyudu. Sonra bütün gününü bitkin düşünceye kadar pedal basarak geçirdi. Bisikletle nerelere gittiğinin farkında bile değildi. Ama ertesi gün pazartesiydi. Saat dörde kadar uyudu. Sonra yatakta uzanmaya devam ederek düşünmeye koyuldu. Kendine geliyordu. Önde bir yerde, gerçek kişiliğiyle gördü kendisini. Öğleden sonra Clara onunla yürüyüşe çıkacaktı. Öğleden sonra mı? Sanki arada yıllar vardı.

Saatler geçmek bilmiyordu. Önce babası uyanıp kalktı. Delikanlı onun aşağıda oraya buraya gidişini duyabiliyordu. Sonra madenci, ocağa gitmek üzere yola çıktı, giderken kalın çizmeleri avluda sürtünme sesleri çıkartmıştı. Horozlar ötüyordu hâlâ. Yoldan bir araba geçti. Annesi de kalktı. Ocağın küllerini tarakladı, sonra yavaş sesle Paul'a seslendi. Sanki uykuluymuş gibi karşılık verdi delikanlı. Evet dış kabuğu işini iyi yapıyordu.

İşte artık istasyona doğru yürüyordu, bir tek mil kalmıştı. Tren Nottingham'a yaklaşıyordu. Tünellerden önce biraz durup bekleyecek miydi? Ama ziyarı yok, nasılsa öğle üzeri orada olacaklardı. İşte artık Jordan'ın fabrikasına gelmişti. Yarım saate kadar Clara da gelecekti. Hiç değilse yakınında olacaktı genç kadın. Paul mektupları bitirmişti. Evet, Clara yerinde olmalıydı.

Ama belki de bugün gelmemişti. Delikanlı aşağı kata koştu. Evet evet, cam kapının arkasından g6rd6 onu. Gen7 kadının işine doğru biraz eğilmiş duran omuzlarını g6r6nce bir an yanına gidemeyeceğini d6ř6nd6. Ama dayanamıyordu. İ7eriye girdi. Solgun, sinirli, beceriksiz ve pek soğuk bir hali vardı. Acaba onun bu halini yanlış anlar mıydı Clara? Bu dış kabukla ger7ek benliğini g6n işığına 7ıkaramıyordu.

«6đleden sonra benimle dolaşmaya geleceksin, değil mi?» diye sormaya zorladı kendini.

Clara, «Sanırım,» diye mırıldanarak karşılık verdi.

Paul gen7 kadının karşısında durmuş, ağzını bı7ak a7mıyordu. Gene kendinden ge7eceğini hisseder gibi oldu. Sonra sıktı dışını ve oradan ayrılıp yukarıya 7ıktı. O ana kadar yanlış bir şey yapmamıştı, bundan sonrasını da idare edecekti artık. Kloroformun etkisindeki biri gibi her şey ondan 6yle uzaktaydı ki. Sımsıkı bir halatla bağlı durumda her şeyi kısıtlanmıştı sanki. Sonra bir de 6teki benliği vardı: Uzaklarda, bir şeyler yapan, kayıt defterine notlar d6şen. Paul bu uzaktaki benliğini dikkatle iziliyor, yanlış bir şey yapmaması i7in onu g6zetliyordu.

Ama b6t6n bu gerginlik ve acı daha fazla s6remeyecekti. Durup dinlenmeden 7alışmasına devam ediyordu. Saat hen6z on ikiydi. Sanki sırtındaki giysisini oturduğu sıraya 7ivilemiş gibi kıpırdamadan işini s6rd6r6yor, her bir hareketi i7inden bir şeyler kopararak yapıyordu sanki. Saat bire 7eyrek vardı. Artık toparlanıp gidebilirdi. Aşağıya koştu.

Clara'ya, «Havuz başında ikide buluşalım,» dedi.

«İki bu7uktan 6nce gelemem.»

Delikanlı, «Peki,» dedi, ama Clara onun g6zlerindeki 7ılgın karanlık bakışı g6rd6.

«7eyrek ge7e gelmeye 7alışırım,» diye ekledi.

Paul'un elinden bir şey gelmiyordu. Gidip biraz bir şeyler atıstırdı. Hâlâ kloroformlu gibiydi, dakikalar uçsuz bucaksız uzanıp gidiyordu sanki. Sokaklarda uzun uzun yürüdü. Sonra buluşacakları yere geç kalabileceğini düşündü. Havuz başına ikiye beş geçe vardı. Ondan sonraki çeyrek saat içinde çektiği işkence tarife sığacak bir şey değildi. Belki de buna yaşayan benlikle dış kabuğu birleştirme sancısı denebilirdi. Sonra Clara'yı gördü. Evet genç kadın gelmişti! Ve Paul da oradaydı.

Delikanlı, «Geç kaldın,» dedi.

«Yalnızca beş dakikacık.»

Paul, «Ben seni beş dakikacık bile bekletmem,» diyerek güldü.

Clara koyu maviler içindeydi. Paul onun güzel endamını süzerek:

«Çiçek gerek sana,» dedi ve yakınlardaki bir çiçekçiye doğru yürüdü.

Genç kadın sesini çıkarmadan Paul'un peşinden gitti. Delikanlı bir demet kiremit kırmızısı karanfil aldı ona. Clara kızarak bunları yakasına taktı.

Delikanlı, «Güzel bir renk,» dedi.

«Ben daha yumuşak renkleri severim.»

Paul güldü:

«Pasparsak kırmızı bir leke gibi sokakta yürüdüğünü sanıyorsun galiba,» dedi.

Clara başını önüne eğmiş, rastladıkları kimselerden korkar gibiydi. Yürürlerken Paul gözucuyla ona bakıyordu. Yanığında kulağının yanındaki şaheser ince tüylere değmek istiyordu delikanlı. Sonra genç kadının hareketlerindeki ağırlık, olgun bir buğday başağının rüzgârda sallanışı gibi bir ağırlık delikanlının başını döndürüyordu. Yolda yürürken sanki kendi olduğu yerde dönüyor gibiydi, ya da onun etrafında dünya çevrilip duruyordu.

Tramvaya binip oturduklarında Clara güçlü omuzunu ona yasladı, delikanlı da genç kadının elini avucuna aldı. Anestezinin etkisinden kurtulmuş, yavaş yavaş nefes almaya başlamıştı. Kadının sarı saçlarıyla yarı örtülü olan kulağı çok yakınındaydı. Öpüvermesi işten bile değildi, ama tramvayda başkaları vardı. Yine de öpmeyi düşündü. Zaten o anda kendi benliğine sahip değildi ki, genç kadının üzerine düşen güneş ışınları gibi ona ait bir parçadan başka bir şey değildi.

Hemen başını çevirdi. Yağmur yağıyordu dışarıda. Dümdüz kentin üzerinde yükselen Şato'nun sarp kayalarında çizgi çizgi yağmur tanecikleri görülüyordu. Tramvay önce Orta İngiltere tren yolu hattının kapkara geniş alanının içinden geçti, sonra büyükbaş hayvanlara mahsus bembeyaz duran çitle çevrili bir arazinin önünden kıvrılıp pislik içinde yüzen Wilford yoluna daldı.

Clara tramvayın hareketiyle hafifçe sarsıldıkça delikanlıya dayanıyor, onu da sallıyordu. Paul narındı ama canlıydı; bitmez tükenmez bir enerjiye sahipti. Yüzünün hatları köylü yüzü gibi kaba ve sertti ama kalın kaşlarının altındaki gözleri o denli hayat doluydu ki Clara büyülenmiş gibi hissediyordu kendini. Sanki dans eder gibi kıpır kıpır gözler ama gene de çoğunca ciddi, fakat kahkaha anında inceden inceye titreyen. Dudakları hemen bir zafer kahkahası atacakmış gibi duruyor, ama gülümsemiyordu bile. Delikanlının üzerinde insanı heyecanlandırıp kuşkulandıran bir hava vardı. Genç kadın dalgın dalgın dudaklarını ısırды. Delikanlının eli sımsıkı onunkileri kavramıştı.

Turnikedeki iki yarım peni ödeyip köprüden geçtiler. Trent Irmağı kabarmıştı. Köprünün altından sessizce, sinsî sinsî yumuşak bir hızla akıyordu. Epey yağmur yağmıştı. Irmakla aynı düzeydeki arazide sel suları yer

yer pırıldıyordu. Külrengiydi gökyüzü, ama orada burada gümüş rengi pırıltılar seçilebiliyordu. Wilford Kilisesi'nin mezarlığındaki dalyalar yağmurdan sıırıslıkm olmuş, ıslak kızıl-kara toprak haline gelmişlerdi. Irmağın yanındaki çayır boyunca uzanan karaağaçlarla bezenmiş dar yolda kimsecikler yoktu.

Irmağın gümüş renkli karanlık sularıya yeşil kıyıları ve altın benekli karaağaçların üzerinde belli belirsiz bir sis buğusu seçilebiliyordu. Irmağın suları bütünüyle sessiz ve çabucak yandan kayıyordu sanki. Karmaşık ama ince bir yaratık gibi kendi içinde girift çevrıntiler halinde buruluyordu. Clara, Paul'un yanısıra dalgın, düşünceli yürüyordu.

Sonunda biraz çatlak çıkan bir tonda ağır ağır, «Neden Miriam'dan ayrıldın?» diye sordu.

Delikanlı suratını astı.

«Canım öyle istedi de ondan,» dedi.

«Neden ama?»

«Çünkü beraberliğimizi sürdürmenin anlamı yoktu. Üstelik evlenmeyi de istemiyordum.»

Clara bir süre ses çıkarmadı. Çamurlu yolda yürümelerine devam ettiler. Karaağaçlardan su damlacıkları dökülüyordu. Clara gene sordu:

«Miriam'la mı evlenmek istemiyordun? Yoksa hiç evlenmek niyetinde mi değildin?»

«İkisi de geçerliydi,» dedi. «İkisi de!»

Su birikintileri yüzünden turnikeye ulaşabilmek için yandan kıvrılmak zorunda kaldılar.

Clara, «Peki, Miriam ne dedi bu işe?» diye sordu.

«Miriam mı? 'Dört yaşında bir bebeğin,' dedi. Sonra hep ondan uzaklaşmak için çırpınıp durduğumu söyledi.»

Paul'un bu son söyledikleri üzerine Clara bir süre

düşündü. Sonunda, «Ama aranızda epey zamandan beri bir şeyler vardı, değil mi?» diye sordu.

«Öyle.»

«Şimdi artık onu istemiyorsun, öyle mi?»

«Hayır öyle değil. Ama bu işi bir türlü yürütemiyoruz nedense.»

Clara gene bir süre düşündü. Sonra, «Kızcağıza kötü davrandığını düşünmüyor musun?» diye sordu.

«Evet, bu işi yıllarca önce bitirmeliydim. Ama şimdi de daha fazla sürdürmenin yararı yok. Zararın neresinden dönülse kârdır.»

«Kaç yaşındasın sen?» diye sordu Clara.

«Yirmi beş.»

«Ben de otuzundayım.»

«Biliyorum.»

«Yakında otuz birime basacağım. Yoksa otuz biri mi dolduracağım?»

«Ne bildiğim var, ne de aldırış ettiğim. Ne fark eder ki!»

Ağaçlık bir yerin önüne gelmişlerdi. Dökülmüş yapraktan yapış yapış olmuş ıslak kırmızı keçiyolu çimenlerin arasındaki sarp bayır boyunca uzanıyordu. Her iki yanda da bir ara geçitteki sütunlar gibi duran kara ağaçlar vardı. Yükseklerde birleşen dallar tepeyi bir kubbe gibi kapatmıştı ve yukardan kurumuş yapraklar dökülüyordu. Her yer bomboş, sessiz ve ıslaktı. Clara turnikenin üzerine çıktı. Delikanlı iki elinden de tutmuştu onun. Gülerek Paul'un gözlerinin içine baktı genç kadın. Sonra yere atladı. Göğüs göğüse geldiler, delikanlı kadına sarıldı ve yüzünü öpücüklere boğdu.

Kaygan, kırmızı keçiyolu boyunca yürümeye başladılar. Delikanlı elini çekti ve genç kadının beline doladı.

«Kolumu öyle sıkı tutuyorsun ki damarım acıyor,» dedi Clara.

Yollarına devam ettiler. Delikanlının parmak uçları kadının göğsünün hareketini hissediyordu. Her yan sessiz ve yapayalnızdı. Solda sık karaağaçların gövdesiyle dallarının arasından görülen saban sürülebilecek kırmızı ıslak bir arazi vardı. Sağda ise, bayır aşağıya doğru baktıklarında yükselen karaağaçları görüyor, arada bir ırmağın gurultusunu işitiyorlardı. Bazen de yavaş yavaş akan kabarık Trent Irmağı'yla nokta halinde küçük hayvanların otladığı su kenarındaki çayır-lar gözlerine ilişıyordu.

«Küçük Kirke White buralara geldiğinden beri pek değişen bir şey yok,» dedi delikanlı.

Ama genç kadının kulağını, boynunu seyrediyordu. Kulağının alt yanında yüzünün gül pembe rengi, boynunun bal beyazına karışmaktaydı. Dudaklarının, hayatından memnun değilmiş gibi bir bükülüğü vardı. Adım attıkça delikanlıya sürünüyordu ve bu dokunuşuyla delikanlının vücudu yay gibi gerilmişti.

Üstü kapalı sıra sıra sütunlar gibi uzanan koca karaağaçların yarı yolunda, koruluğun ırmağın üzerinde en üst noktaya geldiği yerde daha fazla ileri gitmekten vazgeçtiler. Delikanlı genç kadını çimenlerin içinden, ağaçların altından geçirip keçiyolunun kenarına getirdi. Kırmızı topraklı bayır, ağaçların çalılıkların arasından parlak ırmağa dimdik iniyordu. Yaprakların arasından kopkoyu gözüküyordu. En aşağıda su kenarındaki çayır-lar yemyeşildi. Birbirlerine yaslanmışlardı: sessiz ve ürkektiler. Vücutları tepeden tırnağa birbirlerine değiyordu. Irmağın hızlı hızlı guruldayan sesine kulak verdiler.

Paul yavaş yavaş, «Baxter Dawes'dan niçin neiret etmiştin?» diye sordu.

Clara şahane bir hareketle ona doğru döndü. Dudaklarını, boynunu delikanlıya uzattı. Gözleri yarı kapalıydı. Göğsü onu arzu edercesine yukarı doğru dikilmişti. Paul belli belirsiz gülümseyerek gözlerini yumdu, dudaklarını genç kadının kilere yapıştırdı. Dudakları tamamen birleşmiş, vücutları kenetlenip mühürlenmişti sanki. Herkesin geçtiği yolun yanı başında duruyorlardı.

«İrmağın kıyısına inelim mi?» diye sordu delikanlı.

Genç kadın ona baktı. Kendini onun ellerine teslim ettiği belliydi. Paul meyilin ucuna kadar gidip yokuş aşağı inmeye başladı.»

«Kayıyor,» dedi.

«Ziyarı yok,» diye karşılık verdi Clara.

Killi yokuş çok dikti. Delikanlı kayıyor, bir ot öbeğinden ötekine atlamaya çalışıyordu. Bazen çalışlıklara tutunuyor, ağacın birinin dibinde ayakta durulabilecek düz yer oluşturuyordu. Burada Clara'nın arkasından gelmesini bekliyor, heyecan içinde gülüyordu. Genç kadının ayakkabıları kille dolmuştu. Aşağı inmek onun için daha zor geldi. Delikanlı kaşlarını çattı. Sonunda elini yakaladı genç kadının ve o da geldi delikanlının yanına durdu. Koca meyil üstlerinde yükseliyor, aşağıya doğru düşüyordu sanki. Paul aşağıdaki büyük sarp yamaca bakakaldı.

«Tehlikeli burası,» dedi. «En azından çamurlu. Dönelim mi?»

Clara hemen. «Benim yüzümdense hayır,» diye karşılık verdi.

«Pekâlâ, ama görüyorsun sana pek yardım edemiyorum. Seni tutmam işimizi büsbütün güçleştiriyor. O elindeki küçük pakette eldivenlerini ver bana. Vah zavallı ayakkabıların!»

Ağaçların altında tam meyilin kenarında tünemiş gibiydiler.

«Yemiden deneyeceğim,» dedi delikanlı.

Sonra kayarak, sendeleyerek, bir ağaçtan ötekine geçmeye çalışırken birden kötü bir biçimde düştü Paul. Clara arkadan dikkatli dikkatli, dallara, otlara tutunarak geliyordu. Böylelikle kademe kademe ırmağın kenarına kadar indiler. Ama burada da sahil yolu, kaba-ran suların altında kalmıştı. Paul şansına küstü ve ırmağa düşmemek için topuklarını çamura iyice bastırdı ve sert bir hareketle doğrulmaya çalıştı. Elindeki pake-tin sicimi çat diye koptu ve paket suya düştü, yavaş yavaş gözden kayboldu. Delikanlı yanibaşındaki ağaca tutunmuştu.

Kızgın kızgın, «Canı cehenneme!» dedi. Sonra gül-meye başladı. Clara tehlikeli bir biçimde inmeye devam ediyordu.

Delikanlı, «Dikkat et!» diye seslendi.

Genç kadın yokuş aşağı bıraktı kendini. Paul yaka-ladı onu ve birlikte hemen ayaklarının dibinden kop-koyu akıp giden suya baktılar. Paket gözden kaybol-muştu bile.

Clara, «Zararı yok,» dedi.

Paul onu göğsüne bastırdı, öptü. Irmağın yanında yalnızca dört tane ayak için yer vardı.

Delikanlı, «Sahtekârlık bu!» dedi. «Ama bak bura-dan biri geçmiş. Onun için biraz daha gidersek belki bir yola çıkarız.»

İrmak büküle büküle kabarak akıyordu. Öteki kıyıdaki ıssız arazinin üstünde büyükbaş hayvanlar otluyordu. Paul'la Clara'nın sağ tarafında sarp meyil yükseliyordu. Ağaca yaslanıp tatsız bir sessizliğe gömül-düler.

«Hadi yola devam edelim,» dedi Paul. Önceden

geçen birinin kabaralı çizmelerinin açtığı izlerden killi topraklar arasında yürümeye çalışıyordu. Kan, ter içindeydiler. Çamurlu ayakkabılarını yerden güçlükle kaldıracabiliyordu. Sonunda neredeyse kaybolmaya yüz tutmuş yolu buldular. Sel kalıntıları altında berbat bir durumdaydı yol, ama gene de işlerini kolaylaştıracaktı. Dal parçalarıyla çizmelerini temizlediler. Delikanlının kalbi derin derin, hızlı hızlı çarpıyordu.

Ansızın suyun kenarında sessiz duran iki adam gördü Paul. Adamlar balık tutuyordu, delikanlının yüreği ağzına gelmişti. Paul döndü ve Clara'ya doğru bir dikkat işareti yaptı. Genç kadın duraladı ve paltosunun düğmelerini ilikledi. Sonra gene yola koyuldular.

Balık tutan adamlar yalnızlıklarını ve sessizliklerini bozan bu iki yabancıyı merakla seyrettiler. Yak-tıkları ateş neredeyse sönmekteydi. Kimse istifini bozmadı. Adamlar gene balık tutmaya döndüler. Işıltılı külrengi suyun başında iki heykel gibiydiler. Clara başı önde, biraz kızarmış, yürüyordu. Delikanlı da kendi kendine gülmekteydi. Söğütlerin öte yanına geçip, adamları gözden kaybeder kaybetmez Paul alçak sesle, «Boğulsalar hiç kötü olmaz.» diye mırıldandı.

Clara sesini çıkarmadı. Irmağın ağzındaki daracık yoldan yürümeye çalıştılar. Sonra bu yol kayboldu. Kıyı dosdoğru suya inen kıpkırmızı topraktan başka bir şey değildi. Paul durdu, dişlerini sıkarak alçak sesle küfretmeye başladı.

Clara, «Olamaz!» diyordu.

Paul etrafına bakmaktaydı. Önlerinde sepetçi söğütleriyle kaplı iki küçük adacık gördüler. Ama uzak-taydı adacıklar. Sarp meyil sanki yana yatmış bir duvar gibi başlarının üstünde yükseliyordu. Balık tutanlar pek fazla arkada kalmış sayılmazlardı. Karşı kıyıda, uzakta inekler, öküzler ıssız bir ikindiye sessiz sedasız

otlanarak geçiriyorlardı. Kimsenin pek duyamayacağı bir biçimde gene küfretti. Koca sarp kıyıyı şöyle bir süzdü. Normal yola çıkmaktan başka çare yok muydu acaba?

«Dur biraz!» dedi. Killi toprağa ayaklarını yanlamasına basarak dikkatli dikkatli tırmanmaya başladı. Her ağacın dibini yokluyordu. Sonunda aradığını buldu. Yan yana iki kayın ağacı toprağı kökleriyle tutarak küçük bir yuva oluşturmuşlardı. Yerde ıslak yapraklar vardı, ama işe yarayacaktı burası. Balık tutanlar herhalde artık bayağı gözden ıraktılar. Delikanlı yağmur luğunu yere serdi ve Clara'ya yanına gelmesi için el salladı.

Genç kadın güçlkle Paul'un yanına gelebildi. Sessiz sessiz süzdü delikanlıyı ve başını onun omuzuna yasladı. Paul, Clara'yı sımsıkı bağrına basarak etrafı gözleriyle bir kolaçan etti. Karşı kıyıda otlayan yapayalnız ineklerden başka kimse tarafından görülmeleri söz konusu değildi. Dudaklarını Clara'nın boynuna gömdü, genç kadının boyun damarının dolu dolu atışını hissetti. Her yana bir dinginlik çökmüştü. Bu ikindi ortamında kendilerinden başka hiçbir şey yoktu sanki.

Clara ayağa kalktığıında gözlerini yere dikmiş duran Paul, ıslak kapkara kayın kökleri arasında etrafa saçılmış kan damlaları gibi ışıldayan kırmızı karanfil yapraklarını fark etti. Genç kadının göğsü, etekleri de küçük kırmızı damlacıklarla doluydu.

Paul, «Senin çiçeklerin hepsi ezilmiş,» dedi.

Clara durgun bakışlarla onu süzerek saçını düzeltti. Delikanlı parmaklarının ucuyla onun yanağına dokundu.

«Neden durgunsun, böyle?» diye azarladı sanki onu.

Genç kadın içinde kendisini bütünüyle yapayalnız

hissediormuş gibi hüznle gülümsedi. Paul parmaklarıyla yanağını okşadı ve öptü onu.

«Hayır!» dedi. «Hiç üzülme sen.»

Clara onun parmaklarını sımsıkı yakalayarak titrek bir sesle gülümsedi. Sonra elini bıraktı. Delikanlı onun kaşlarına düşmüş saçlarını düzelterek şakaklarını okşadı ve yavaşça öpmeye başladı.

Yalvarır gibi yumuşak bir sesle, «Hiçbir şeyi merak etme sen,» dedi.

Clara müşfik, hem de kaderine boyun eğmiş bir edayla gülerek, «Yok, merak etmiyorum hiçbir şeyi,» diye karşılık verdi.

«Üzülüyorsun işte! Ama üzülme.»

Delikanlı yalvararak okşamaya devam ediyordu.

Clara onu öptü. «Yok, yok!» diye avutmaya çalıştı.

Yeniden tepeye varabilmek için dimdik bir bayır tırmanmaları gerekti. On beş dakikalarını aldı bu. Tepeye vardıklarında Paul kasketini çıkartıp, alındaki terleri sildi ve derin bir nefes aldı.

«Şimdi normal düzeye varmış sayılırız gene,» dedi.

Genç kadın nefes nefese top top otların üzerine oturdu. Yanakları pembe kesilmişti. Paul yeniden öptü onu ve Clara sevinç içinde yüzdü.

Delikanlı, «Şimdi çizmelerini temizleyeceğim. Yoksa eli yüzü düzgün kimselerin içine çıkabilecek suratın olamayacak,» dedi.

Genç kadının ayaklarının dibine diz çöktü, dal ve ot parçalarıyla temizlemeye koyuldu. Clara parmaklarını onun saçlarına doladı, başını kendine doğru çekti ve öptü.

Paul gülerek, «Ben şimdi ne yapıyorum, söyle bana; ayakkabı mı temizliyorum, yoksa oynaşıyor muyum senle?» dedi.

«Ben ne istersem onu yapacaksın!»

«Şu an için senin ayak hizmetini yapmaktan başka bir işim yok!»

Gene de birbirlerinin gözlerinin içine bakıyor ve gülüşüyorlardı. Sonra birbirlerini öpücük yağmuruna tuttular.

Annesi gibi dilini hafifçe çıkarıp, «Tü, tü, tü» diye söylenerek, «Ben hep derim işte, etrafta bir kadın olduğun vakit, doğru dürüst bir iş yapamaz», dedi.

Sonra alçak sesle bir şarkı tutturarak çizme temizleme işine döndü. Clara onun gür saçlarıyla oynuyor, Paul da onun parmaklarına öpücükler yağırdırıyordu. Delikanlı çalıştı çabaladı ve sonunda çizmeler doğru dürüst bir duruma geldi.

«Al bakalım, işte buyur», dedi. «Ben olmazsam milletin içine nasıl çıkacaktın bilemiyorum. Kalk ayağa bakalım. Kraliçenin kılığı kıyafeti bile bundan düzgün olamaz.»

Kendi çizmelerini de biraz temizledi, sonra bir su birikintisinde ellerini yıkadı. Şarkı söyleyip duruyordu. Clifton köyüne vardılar. Clara'ya deli gibi âşıktı delikanlı. Genç kadının her hareketi, giysisinin her bir kıvrımı onun kanını tutuşturuyor, dayanılmaz derecede güzel gözüktüyordu.

Çay içtikleri köy evinin sahibi yaşlı kadın onlarla birlikte bayağı heyecanlanıp neşelendi. Etraflarında dört dönerek, «Keşke sizlere daha iyi bir şeyler bulabilseydim», diyordu.

Paul, «Yok yok, biz her şeyden memnunuz», dedi.

Yaşlı kadın merakla onu süzüyordu. Gerçekten halinde kendine özgü bir çekicilik ve sanki bir ışık vardı. Güleç yüzü ve kara gözleriyle keyifli keyifli bıyıklarını buruyordu delikanlı.

Ev sahibi kadının yıllanmış gözlerinde bir ışık yandı. «Ya, demek öyle!» dedi.

Delikanlı, «Gerçekten,» diye güldü.

Yaşlı kadın, «Öyleyse sağ tarafından kalkmışsın derim,» diye karşılık verdi.

Dönüp dolanıyor, onları bir türlü yalnız bırakmak istemiyordu.

Clara'ya dönerek, «Bilmem biraz da kırmızı turp ister miydiniz?» dedi. «Bahçemde biraz var. Bir de salatalık.»

Genç kadının yüzü pembeleşti. İyice güzelliği üstündeydi.

«Teşekkürler, turp severim,» dedi.

Bunun üzerine yaşlı kadın sevinçle dışarı çıktı.

Clara da Paul'a dönerek, «Zavallı işin aslını bir bilse,» diye fısıldadı.

Paul, «Ama bilmiyor işte,» dedi. «Bu da bizim hiç de kötü kimseler olmadığımızı gösterir. Sen başmeleği hoşnut edebilecek birisin. Ben de karınca bile ezmem. Eğer yaptığımız şey bizi mutlu kılıyorsa, bizle birlikte olanlar bizim yüzümüzden sevinçle dolup taşıyorlarsa, hiç kimseyi kandırmış sayılmayız ki!»

Çaylarını içtiler ve birlikte gelen şeyleri yediler. Giderlerken çekingen bir tavırla yaşlı kadın yanlarına yaklaştı. Elinde üç tane açılmış kırmızı beyaz benekli küçücük dalya vardı. Clara'nın önünde durdu ve çiçekleri yaşlı elleriyle ona uzatırken, «Bilmem ki,» diye mırıldandı.

«Aman ne güzel şeyler!» diye çiçekleri kabul etti Clara.

Paul gücenmiş gibi yaşlı kadına sordu:

«Hepsi onun mu olacak yani?»

Yaşlı kadın etrafa neşe saçarak, «Evet, hepsi onun olacak,» dedi. «Senin yeteri kadar çiçeğin var.»

Paul, «Ama ben ondan dalyalardan bir tanesini isteyeceğim,» diye takıldı.

Yaşlı kadın gülererek, «Orası onun bileceği iş,» dedi ve hafifçe eğilerek selâmladı onları.

Clara biraz sessiz ve sıkıntılı gözüküyordu. Yolda yürürlerken Paul sordu:

«Kendini suçlu filan hissetmiyorsun ya?»

Clara irkilmiş külrengi gözleriyle ona baktı: «Suçlu mu?» dedi. «Hayır!»

«Ama üzerinde suçlu gibi bir hal var.»

«Hayır, yok öyle bir şey. Yalnızca, bir bilseler diye düşünüyorum.»

«Bilirlerse bizi anlamayacaklardır. Oysa, şimdi anlıyorlar ve bir şey dedikleri yok. Zaten başkalarının ne önemi var? Şurada, şu anda yalnızca ağaçlar ve benimle başbaşayken, kendini hiç suçlu hissetmiyorsun, değil mi?»

Clara'yı kolundan tutup kendine doğru çevirdi ve gözlerinin içine bakmaya başladı. Bir şey endişelendiriyordu delikanlıyı.

Biraz kaşlarını çatarak sordu:

«Günah işlemiş sayılmayız, değil mi?»

Clara, «Hayır,» deyince delikanlı güldü ve öptü genç kadını.

«Kendini günahkâr görmek belki senin hoşuna bile gidiyor,» dedi. «Bence Havva da sinerek, cennetten ayrıldığında aynı şeyleri hissetmiştir.»

Ama genç kadının üzerine bir rahatlık çökmüş, gözlerinde bir pırıltı belirmişti. Bu delikanlıyı pek sevindirdi. Ondan ayrılıp trene bindiğinde dalga dalga bir sevinç hissetti içinde. Bütün insanlar gözüne son derece hoş, gece son derece güzel, her şey fevkalâde görünüyordu.

Eve vardığında annesi oturmuş kitap okuyordu.

Son zamanlarda sağlığı pek iyi değildi. Kadıncağızın yüzüne Paul'un pek dikkat etmediği, ama sonradan hiç unutamadığı fildişi bir solgunluk çökmüştü. Bayan Morel oğluna pek bu durumundan söz etmiyordu, çünkü rahatsızlığını o kadar ciddi saymıyordu.

Başını kaldırıp oğluna baktı ve «Geç kaldın.» dedi.

Paul'un gözleri parlıyordu. Yüzü ışık saçar gibiydi. Annesine gülümseyerek, «Evet,» dedi. «Clara'yla birlikte Clifton koruluğuna gittik.»

Annesi bir kez daha oğlunu süzdü:

«Milletin dedikodu yapacağını hiç düşünmedin mi?»

«Neden dedikodu yapsınlar? Kadın hakları için çarpıştığını filan herkes biliyor. Hem sonra dedikodu yapsalar ne çıkar?»

«Evet, belki bunda hiçbir şey yok ama milletin ağzı torba değil... Sonra bir kere adı dillere düşerse...»

«Benim elimden gelen bir şey yok. Milletın çene kemiğiyle uğraşacak değilim. Hem o kadar da önemli değil.»

«Ama kadını düşünmek sana düşer.»

«Pekâlâ düşünüyorum işte. Sonra millet nasıl dedikodu yapacak? Diyecekler ki birlikte yürüyüşe çıkıyormuşuz. Bana öyle geliyor ki, sen bu işi kıskanıyorsun, anne.»

«Hadi canım! Onun evli bir kadın olmaması beni sevindirirdi. Sen de biliyorsun bunu.»

«Şimdi bak! Clara kocasından ayrı yaşıyor, sonra kürsülere çıkıp nutuklar atıyor. Bu yüzden nasıl olsa herkesin gözünde sürüden ayrılmış durumda. Onun için dile düşse bile bir şey kaybedecek sayılmaz. Çünkü şu andaki hayatı onun gözünde sıfır. Sıfırın değerı ne olabilir ki? Benimle birlikte olduğunda hayatı anlam kazanıyor, değer kazanıyor. Bu durumda insan bir şey

ödemek zorundadır, hatta ben de ödemeliyim. Bu dünyada karşılık vermeden bir şey elde etmek zor. Millet işte buna yanaşmıyor. Karşılığını ödemektense, aç kalmayı, yok olup gitmeyi yeğliyorlar.»

«Peki oğlum. Bu işin nereye varacağını birlikte göreceğiz.»

«Tabi anneciğim, göreceksin bak, bu işi sonuna kadar götüreceğim.»

«Göreceğiz.»

«Hem sonra Clara... Clara sahiden çok iyi bir insan anne. Bilemezsin.»

«Anlıyorum, ama evlenmek başka bir şeydir.»

«Belki daha bile iyi.»

Eir süre sessizlik oldu. Delikanlı annesine bir şey sormak istiyordu.

Çekine çekine, «Onu görmek ister misin?» diye sordu.

Bayan Morel soğuk bir tavırla, «Evet tanışalım, nasıl biriymiş görelim bakalım,» dedi.

«Ama çok iyi bir insan anne. Hiç bayağı değil.»

«Ben bayağılıktan filan söz etmedim.»

«Ama öyle sanıyorsun! Oysa Clara tanıdığım insanların yüzde doksan dokuzundan daha iyidir, diyorum sana. Daha iyi, emin ol buna. Haksever, dürüst, tok sözlü birisi. Ne sinsiliği var, ne de kibiri. Onu hor görme, ne olur.»

Bayan Morel kızardı:

«Hor gördüğüm filan yok. Herhalde senin dediğin gibi birisidir, ama...»

«Gene de bana uygun görmüyorsun, değil mi?»

Annesi gayet soğuk bir tavırla, «Nasıl görebilirim?» dedi.

«Pekâlâ görebilirdin. Biraz anlayışlı olsan, memnun olurum. Şimdi söyle: Görmek istiyor musun onu?»

«İstiyorum, dedim ya!»

«Öyleyse onu getireyim. Buraya çağırayım mı?»

«Nasıl istersen.»

«Peki buraya getireceğim. Pazar günü, çaya. Eğer ona kötü gözle bakarsan affetmem seni.»

Annesi güldü:

«Sanki fark edermiş gibi!» dedi. Delikanlı bu noktada mücadeleyi kazandığının bilincine varmıştı.

«Bilsen anne, onunla birlikte olmak çok hoş. Hâlinde bir kraliçelik var, emin ol.»

Paul hâlâ ara sıra kilise dönüşü biraz Edgar ve Miriam'la yürüyordu, ama çiftliğe kadar gitmiyordu. Bununla birlikte Miriam ona karşı her zamanki gibi davranıyor, Paul da hiç çekingenlik duymuyordu. Bir akşam üzeri birlikte yalnız yürüyorlardı. Gene kitaplar üstüne konuşuyorlardı. Hep konuştukları başlıca konuydu zaten bu. Bayan Morel aralarındaki ilişkiyi kitaplarla beslenen bir aleve benzetmişti. Eğer yeteri kadar kitap olmazsa bu alev sönüp gidecekti. Kendi payına Miriam, Paul'u bir kitap gibi rahat okuyabileceğini söylüyor, istediği an herhangi bir bölümle satırı bulabileceğini iddia ederek övünüyordu. Buna hemen inanan Paul da Miriam'ın onu herkesten fazla tanıdığını sanıyordu. Basit bir egoist gibi ona kendinden söz etmek delikanlıyı hoşnut kılıyordu. Çok geçmeden konuşma Paul'un yaptıklarına geldi, dayandı. Bu kadar ilgi çektiği için müthiş koltukları kabarıyordu.

Miriam, «Eh, son zamanlarda ne yaptın?» diye sordu.

«Çok bir şey değil. Bahçeden görüldüğü gibi bir Bestwood manzarası yaptım. Belki yüzüncü deneyişim bu. Galiba bu kez oldu.»

Böylece konuşmayı sürdürdüler. Sonra Miriam sordu:

«Son günlerde pek gezintiye çıkmıyorsun galiba?»
«Hayır, çıkıyorum. Pazartesi öğleden sonra Clara'yla Clifton koruluğuna gittik.»

«Ama hava hiç de güzel değildi.»

«İçimden yürüyüş yapmak geldi. Havanın önemi yoktu. Trent bayağı taşkındı.»

«Barton'a gittiniz mi?»

«Hayır, Clifton'da çay içtik.»

«Sahi mi? Ne güzel!»

«Evet güzeldi. Çayevinin sahibi şen, şakrak yaşlı bir kadındı. Bize tostoparlak dalyalar verdi. Çok cici şeylerdi.»

Miriam düşünceli bir tavırla başını önüne eğdi. Paul'un ondan bir şey saklamak aklından bile geçmiyordu.

Miriam, «Çiçekleri size niçin verdi, dersin?» diye sordu.

Paul güldü:

«Bizi sevdi herhalde. Biz de neşeliydik, belki de bundandır.»

Genç kız parmağını ağzına götürdü:

«Eve geç mi döndün?»

Bu ton yavaş yavaş delikanlının sinirine dokunuyordu.

«Yedi buçuk trenine yetiştim.»

«Ya!»

Sessiz sedasız yollarına devam ettiler.

Miriam, «Peki, Clara nasıl?» diye sordu.

«İyi gözüküyor!»

Miriam biraz alaylı alaylı, «Buna sevindim,» dedi. «Ha, sahi, kocası ne âlemde? Ondan kimsenin söz ettiği yok.»

«Başka bir kadın bulmuş, herhalde o da iyidir. En azından öyledir sanıyorum.»

«Yani tam olarak bilmiyorsun. Böyle bir durum kadın açısından çok zor sayılmaz mı?»

«Hem de nasıl zor!»

«Gerçekten haksızlık! Sonra durumu ne olur?»

«Ne olurmuş?»

«Olamaz, bir kadın bu durumda neleri tehlikeye atar, anlayabiliyor musun?»

«Belki anlayamıyorum ama bir kadının adından, ününden başka bir şeyi yoksa çok fena, dayanamaz çünkü.»

Böylelikle, Miriam onun en azından namus ve dedikodu konusunda tavrını ve nasıl hareket edeceğini anlamıştı. Paul'a hiçbir zaman doğrudan doğruya bir şey sormazdı, ama yeterli bilgiyi hemen kapıverirdi.

Başka bir gün Miriam'ı gördüğünde söz gene evlilikten açıldı, oradan da Clara'yla Dawes'un evliliğine döküldü.

Paul, «Clara evliliğin nasıl korkunç derecede önemli olduğunu bilememiş,» dedi. «Evliliği eninde sonunda herkesin varabileceği bir nokta olarak görmüş; Baxter'a gelince, o bir sürü kadının evlenmeye can attığı biri. öyleyse Clara niçin varmasın ona? Oysa evlendikten sonra Clara bir femme incomprise* olmuş çıkmış. Herhalde Baxter'a epey çile çektirmiş. Buna eminim.»

«Sonra kocası onu anlamıyor diye ayrı yaşamaya başlamışlar, öyle mi?»

«Herhalde, başka çaresi yoktu herhalde. Sonra sorun yalnızca anlaşmak değil, yaşamak sorunu. Baxter'la yaşarken Clara'nın yarısı hayattaymış, öteki yarısı uyumuş, körleşmişmiş. İşte bu uyumuş benlik femme incomprise'di galiba ve de uyandırılması şarttı.»

«Ya, kocası?»

(*) femme incomprise — yanlış anlaşılmış bir kadın.

«Bilmiyorum. Sanıyorum Clara'yı sevebildiği kadar seviyor ama aptalın teki.»

«Biraz senin annenle babanın durumu gibi.»

«Evet, yalnız sanıyorum annem başında babamla gerçek mutluluğu tadıp tatmin olmuş. Sanırım bayağı tutkunmuş ona. Onun için oturmuş onunla. Yani sonunda belirli bir bağları olmuş.»

«Öyle,» dedi Miriam.

Paul, «Böyle bir bağ karı-koca arasında şart sanırım,» diye sözlerini sürdürdü. «Bir başka insanla tek vücut olmanın alevi... bir kez tadılan bu alev üç aydan fazla sürmese de zararı yok. Bak annemin yaşaması gelişmesi için her şeye sahip olmuş gibi bir hali var. Onda en küçük bir kısırlık belirtisi göremezsin.»

«Öyle.»

«Babamla başında gerçek aşkı tattıklarından emim. Hissetmiş bunu annem, biliyor ne olduğunu. İkinin de hallerinden besbelli. Rastladığın yüzlerce insanda da görürsün bunu. İnsan böyle bir şeyi bir kez tatsın, artık ömrü boyunca tutturur bir yol ve olgunlaşır.»

«Tam olarak nasıl açıklıyorsun bunu?»

«Çok zor ama şöyle diyeyim: İnsan gerçekten başka birisiyle tam anlamıyla birleşirse müthiş büyük ve yoğun bir şey değişir içinde. Bu insanın ruhuna bereket tohumu serper ve giderek olgunlaşırsın.»

«Annenin babanla buna kavuştuğuna inanıyorsun.»

«Evet, şimdi birbirlerinden bir uçurumla ayrı sayılırlar, ama annemin içinde babama karşı sözünü ettiğim şeyi verdiğinden dolayı şükran duyduğundan eminim.»

«Clara'nın böyle tecrübesi olmadığını sanıyorsun.»

«Eminim.»

Miriam düşünceye daldı. Paul'un neyin peşinde olduğunu anlıyordu. Bir ihtiras aleviyle vaftiz olmak

gibi bir şey. Bunu gerçekleştirmedikçe delikanlının rahat etmeyeceğini fark ediyordu. Pek çok erkek gibi belki onun da çılgınlıklar yapması, kurtlarını dökmesi şarttı. Sonradan bütün bunlardan hevesini alınca içindeki huzursuzluk fırtınası artık dinecek, durup oturmaya çalışacak ve hayatını gelip gene Miriam'ın eline teslim edecekti. Öyleyse gitmek istiyorsa bırak gitsin, o sözünü ettiği müthiş yoğun ve muazzam ihtirasları tatsın diye düşünüyordu Miriam. Her neyse kendisinin de dediği gibi böyle şeyleri elde edince vazgeçecek bunlardan ve Miriam'ın ona verebileceği öteki şeyleri arzu edecekti. İşte bu noktada, çalışabilmesi için ona birisinin sahip çıkmasını isteyecekti. Gerçi Paul'u koyuvermek Miriam'a zor geliyordu, ama nasıl bara gidip bir kadeh viski içmesine göz yumuyorsa Clara'ya gitmesine de göz yumabilirdi. Madem ki bu onun bir hevesini tatmin edip sonunda ona döndükten sonra delikanlıya sahip çıkmasını kolaylaştıracaktı!

«Annene Clara'dan söz ettin mi?»

Paul'un Clara'ya karşı olan hislerinin ciddiyetini bununla ölçeceğini biliyordu. Eğer annesine söylemişse, bir erkeğin fahişelerle düşüp kalkması gibi değil de, Paul'un daha hayati bir şey için Clara'ya bağlandığı meydana çıkacaktı.

Delikanlı, «Evet,» dedi. «Pazara çaya geliyor.»

«Sizin eve mi?»

«Evet, valde onu görsün istiyorum.»

«Ya!»

Sessizlik oldu. İşler Miriam'ın sandığından daha çabuk olup bitmişti demek. Paul'un onu bu kadar çabuk ve büsbütün terkedişi karşısında öfkeyle doluverdi. Delikanlının ailesi kendisine karşı o kadar soğuk davranmıştı, şimdi Clara'yı kabul edip aralarına alacaklardı demek.

«Kiliseye giderken belki size şöyle bir uğrarım,» dedi genç kız. «Clara'yı çoktandır görmedim.»

Paul, «Pekâlâ,» dedi. Epey şaşırmış ve farkında olmadan öfkelenmişti.

O pazar öğleden sonra Clara'yı karşılamak üzere Keston İstasyonu'na gitti. Treni beklerken hislerini inceliyor, içinde bir önsezi olup olmadığını anlamaya çalışıyordu.

«Clara'nın geleceğini içimde hissediyor muyum?» diye kendi kendine sorup, cevabını bulmaya çalışıyordu sanki. Bu kötü bir önsezi sayılırdı. Demek Clara'nın gelmeyeceğini için için hissediyordu. Öyleyse Clara gelmeyecekti. Paul da hayalindeki gibi onunla birlikte tarlalar arasında yürüyerek eve gideceği yerde, tek başına dönmek zorunda kalacaktı. Tren gecikmişti. Hem öğleden sonra, hem de akşam berbat olacaktı. Paul o anda gelmiyor diye Clara'dan nefret ediyordu. Sözünde durmayacaksa neden gelirim diye söz vermişti? Belki de treni kaçırmıştı. Kendisi boyuna tren kaçırmıyordu. Ama bu özellikle bugünkü treni kaçırmak için bahane olamazdı ki. Clara'ya çok kızdı delikanlı, burnundan soluyordu.

Ansızın trenin süklüm püklüm sanki emekliyerek köşeyi döndüğünü gördü. Tren sonunda gelebilmişti, ama Clara içinde değildi elbet. Yeşil renkli lokomotif soluyarak yaklaştı, arkasından sıra sıra kahverengi vagonlar durdu, birkaç tane kapı açıldı. Hayır, Clara gelmemişti. Ama dur! Buradaydı işte. Başında kocaman siyah bir şapka vardı. Paul bir solukta onun yanına ulaştı.

«Gelmeyeceksin sanmıştım,» dedi.

Genç kadın soluk soluğa gülerek ona elini uzattı. Bakışları karşılaştı. Delikanlı heyecanını gizlemek için durmadan konuşarak Clara'yı alıp çabuk çabuk peron-

dan çıkmaya çalıştı. Genç kadın pek güzel görünüyordu. Şapkasında donuk altın renkli, iri ipek güller vardı. Koyu renkli giysisi omuzlarıyla göğsünü iyice sarmıştı. Onun yanı sıra yürümek delikanlının koltuklarını kabartıyordu. Tanıdığı istasyon memurlarının Clara'ya saygı ve hayranlıkla baktıklarının farkındaydı.

Heyecanla gülerek, «Gelmeyeceğinden emindim,» dedi.

Clara da güldü, ama gülüşü küçük bir hıçkırığı andırıyordu.

«Ben de trende gelirken, ya sen karşılamaya gelmemişsen ne yaparım diye düşünüyordum,» dedi genç kadın.

Delikanlı birdenbire Clara'nın elini tuttu. Dar geçitten geçip Sayım Evi Çiftliği'nin üzerinden Nuttall'a giden yola girdiler. Masmavi ılık bir gündü. Dört bir yan ağaçlardan dökülmüş kuru yapraklar içindeydi. Çit çalılarında kırmızı pıtırılar göze çarpıyordu. Göğsüne takması için delikanlı Clara'ya bunlardan birkaç tane topladı.

Pıtırıları iştirirken, «Aslına bakarsan,» dedi, «Kuşlardan dolayı bunları benim toplamama karşı çıkmam gerek. Bol yiyecek bulabildiklerinden buralarda pek kuşburunlarıyla ilgilenmiyorlar. İnsan baharın ortasında bir sürü böğürtleni çürümüş buluyor.»

Paul noktasız konuşuyordu ve ne dediğinden çok yalnızca onu sabırla seyreden Clara'nın paltosunun göğsüne böğürtlenleri taktığının farkındaydı. Genç kadın delikanlının çevik, hayat dolu ellerini seyrederken o ana kadar hiçbir şey görmediğini anlıyordu. Sanki her şey ancak o anda belirginleşmişti.

Maden ocağının yakınından geçiyorlardı. Buğday tarlalarının arasındaki ocak sessiz ve kapkaraydı. Ot-

ların arasından 'da koskoca bir cüruf yığını yükseliyordu.

Clara, «Bu güzelliğin orta yerinde böyle bir ocağın bulunması ne yazık!» dedi.

«Öyle mi buluyorsun? Ben o kadar alışkınım ki, ortadan kalksa yokluğunu hemen hissederim. Hatta orada burada ocakların bulunması hoşuma da gidiyor. Sıra sıra kömür vagonlarını, çarkı döndüren büyük yastıkları, gündüzün çıkan buharı, geceleyin beliren ışıkları ayrı ayrı seviyorum. Çocukken, gündüzün bu luttan, geceleyin de alevden sütunların olduğu yere maden ocağı derdim. Buharıyla, ışıklarıyla, yanan yığınlarıyla. Sonra Tanrının ocağın tepesinde oturduğunu sanırdım.

Eve yaklaştıkça, Clara sessizleşmiş, ayakları geri geri gider olmuştu. Paul onun parmaklarını tutup sıktı. Genç kadın kızardı ama bir şey söylemedi.

Delikanlı, «Gelmek istemiyor musun?» diye sordu. Clara, «Elbette istiyorum,» dedi.

Paul onun evdeki durumunun zor ve tuhaf olacağını pek düşünemiyordu. Onun gözünde bu ziyaret herhangi bir erkek arkadaşının annesiyle tanışmak için eve gelmesiyle birdi, hatta daha da tatlı bir ziyaret sayılırdı.

Mcrel'ler dik bir yokuştan inen çirkin bir sokakta oturuyorlardı. Gerçi sokak çok çirkindi, ama ev etrafındakilerden üstündü. Eskiydi, kirli yüzlüydü. Koca bir cumba penceresine ve ortak duvarına rağmen kasvetli bir görünüşü vardı. Ama Paul'un bahçe kapısını açmasıyla manzarası değişiverdi. Güneşli ikindi bambaşka bir âlemmiş gibi bahçenin içine girivermişti. Küçük yol boyunca bodur ağaçlar ve solucan otları vardı. Pencerenin önünde bol güneşli bir çim alan ve etrafında da yaşlı leylak ağaçları görünüyordu. Güneş ışınlarıyla

darmadağınık olmuş küme küme krizantemlerle dolu bahçe, tarlalarla akçaağacın bulunduğu yere kadar uzanıyordu. Daha da uzaklarda bir güz ikindisinin tüm parlaklığına bezenmiş tepelere doğru uzanan tek tük kırmızı damlı evler seçiliyordu.

Bayan Morel siyah ipek blüzunu giymiş, sallanır sandalyesinde oturuyordu. Kır düşmüş kestanerengi saçları geniş şakaklarıyla kaşları üzerinden arkaya taranmıştı, yüzü biraz solgundu. Clara sıkıntılı sıkıntılı Paul'un arkasından mutfığa girdi. Bayan Morel ayağa kalktı. Clara onu kibar, hatta biraz fazla resmi bulmuştu. Genç kadın çok heyecanlıydı. Yüzünde dalgın, neredeyse umutsuz bir ifade okunuyordu.

Paul, «Anne, işte Clara!» dedi.

Bayan Morel, elini uzatıp gülümsedi:

«Oğlum bana sizden çok söz etti,» dedi.

Clara'nın yanakları kıpkırmızı kesildi:

«Rahatsız etmiyorum ya!» diye kekeledi.

Bayan Morel, «Hayır, hayır, Paul sizi davet edeceğini söylediğinde memnun oldum,» dedi.

Onları seyreden Paul, yüreğinin ezildiğini hissetti. Şahane Clara'nın yanında annesi öylesine ufak tefek, öylesine solgun, öylesine işi bitik duruyordu ki!

«Müthiş güzel bir gün, anne!» dedi. «Bir alakarga gördük,» diye ekledi.

Annesi ona bakıyordu, Paul da o yana dönmüştü. Bayan Morel bu iyi terzi elinden çıkmış koyu giysisi içinde cıglunun tam bir erkek görünüşü olduğunu düşündü. Yüzü solgundu, herkesten, her şeyden uzakmış gibi bir duruşu vardı. Herhangi bir kadının onu uzun süre tutabilmesi zor gibiydi. İçinin ferahladığını hissetti ve Clara'ya acıdı.

Nazik bir biçimde genç kadına, «Paltonuzu, şapkanızı içerki odaya bırakmak ister misiniz?» dedi.

«Teşekkürler.»

Paul, «Gel,» diyerek genç kadını sokak üzerindeki küçük odaya götürdü.

Burası maun eşyalarla döşenmişti, bir de eski piyano vardı. Şöminenin üzerindeki mermer sararmıştı. Ateş yanıyordu. Her yana kitaplar ve resim malzemeleri yayılmıştı.

Delikanlı, «Hep böyle her şeyimi ortada bırakırım,» dedi. «Böylesi daha rahat oluyor.»

Clara, Paul'un resim malzemelerine kitaplarına, duvardaki fotoğraflarına bayıldı. Paul da yavaş yavaş açıklıyordu: İşte William buydu, bu tuvaletli kız da William'ın nişanlısı; bunlar Annie'yle kocası, bu ise Arthur'la karısı ve çocukları. Clara kendini aileden biriymiş gibi hissetmeye başladı. Paul ona başka fotoğraflar, kitaplar ve desenler gösterdi. Biraz da konuştular. Sonra gene mutfığa döndüler. Bayan Morel elindeki kitabı bıraktı. Clara'nın üzerinde ince ince siyah beyaz yollu güzel ipek şifondan bir blüz vardı. Saçları gayet sade bir biçimde tepesinde toplanmıştı. Şahane, resmi bir duruşu vardı.

Bayan Morel, «Sneinton Bulvarı'na taşındınız demek?» dedi. «Benim kızlığımda... yani gençliğimde demek istiyorum, biz Minerva Sokağı'nda otururduk.»

Clara, «Öyle mi?» dedi. «Orada altı numarada benim bir arkadaşım oturuyor.»

Böylece karşılıklı bir konuşma başladı. Nottingham'dan ve Nottinghamlılardan söz ediyorlardı. İkisi de ilgileniyordu bu konuyla. Clara hâlâ heyecanını yenememişti. Bayan Morel de hâlâ resmiyetini koruyordu. Açık seçik, dikkatli konuşmaya dikkat sarfettiği belliydi. Ama Paul'a göre sohbet etmekte güçlük çekmeyeceklerdi.

Bayan Morel, Clara'yla boy ölçüşüyor gibiydi. Ken-

dini rahatlıkla daha üstün buluyordu. Clara saygılıydı. Paul'un insanı hayrete düşürecek kadar annesine bağlı olduğunu biliyordu. Bu buluşmadan oldukça çekinmiş ve daha soğuk, burnundan kıl aldırmayan biriyle karşılaşacağını ummuştu. Lâf yetiştirmeye dünden hazır böyle ufak tefek ilginç bir kadınla karşılaşmak onu şaşırtmıştı. Paul'le de hissettiği gibi her ikisinin de yollarını kapamaya cesaret edemeyeceğini fark ediyordu. Hayatta şimdiye kadar hiçbir şeyden kuşkusu ya da kuruntusu olmamış gibi, kaskatı ve emin bir hali vardı Bayan Morel'in.

Biraz sonra Morel esneye esneye aşağı indi. İkinci uykusundan kalkmıştı, saçları başı dağınıktı. Kır saçlarını kaşıyordu. Ortalıkta ayakkabısız dolaşıyor, iliklenmemiş yeleği gömleğinin üzerinden sarkıyordu. Her haliyle yersizliği vurguluyordu sanki.

Paul, «Bayan Dawes, baba,» dedi.

Morel o anda hemen kendine çeki düzen verdi. Clara onun eğilip el sıkışmasını Paul'unkine çok benzettti.

Morel, «Öyle mi, çok memnun oldum doğrusu,» dedi. «Ne olur rahatsız olmayın. Sakın bozmayın rahatınızı, sefalar getirdiniz.»

Yaşlı madenciden bu dolup taşan konukseverlik Clara'yı şaşırtmıştı. Bu denli kibar ve centilmen olabileceğini kestirememişti. Çok hoşlandı bu yaşlı adamdan.

Morel, «Uzaktan mı geliyorsunuz?» diye sordu.

«Çok değil, Nottingham'dan.»

«Nottingham'dan ha! Yolculuğunuz bu güzel havada çok güzel geçmiştir herhalde.»

Morel elini yüzünü yıkamak üzere bulaşıkhaneye geçti. Sonra alışkın olduğu gibi havluyla kurulanmak üzere ocağın önüne geldi.

Clara ikinci çayında ailenin inceliğini ve soğukkan-

lılığını iyice hissetti. Bayan Morel çok rahat görünüyordu. Fincanlara çay koyma ve bulunanların isteklerini yerine getirme işini aynı kolaylıkla yapıyordu. Örneğin Bayan Morel bu işleri yaparken konuşmasını kesmiyordu bile. Çay sofrasının kurulduğu oval masada epey yer vardı. Parlak örtünün üstünde lacivert Çin taklidi söğüt desenli porselen takım çok güzel görünüyordu. Bir kâsenin içine küçük sarı krizantemler yerleştirilmişti. Clara bu aile tablosunu tamamladığını fark ediyor ve zevk duyuyordu halinden. Ama gene de Morellerin, baba ve çocuklar dahil olmak üzere, ağırbaşlı ve kontrollü hallerinden korkuyordu. Bu durumu kavramıştı artık, bir denge unsurunun varlığını fark ediyordu. Herkesin olduğu gibi uyum içinde bulunabildiği berrak ve soğukkanlı bir hava egemendi ortalığa. Clara bu havadan hoşlanıyordu, ama yüreğinin derinliklerinde bir korku vardı.

Clara annesiyle çene çalarken Paul sofrayı topladı. Genç kadın onun o canlı ve çevik vücudunun gidiş gelişlerinin farkındaydı. Delikanlının vücudu hareket ederken yarattığı rüzgârla uçuyor gibiydi; ya da rüzgârda uçuşan bir yaprağa benziyordu. Clara varlığının büyük bir bölümünün delikanlıyla birlikte olduğunu hissediyordu. Bayan Morel ise Clara'nın bir şey dinliyormuş gibi eğilişinden ve konuşmasından aklının başka yerlerde olduğunu sezdi, gene acıdı genç kadına.

Paul sofrayı toplamayı bitirdikten sonra, iki hanımı sohbetlerine bırakarak bahçeye çıktı. Hafif puslu, güneşli, tatlı, yumuşacık bir gündü. Clara pencereden onun krizantemler arasında gezinişini seyrediyordu. Aralarında gözle görülmesi zor olan bir bağ olduğunu hissetti. Ama delikanlı zarif ve yavaş hareketlerinde pek rahat görünüyordu. Ağır gelen çiçekler dökülmesin diye dalları saplarına bağlarken öylesine başka bir dün-

yadaymış gibiydi ki onu seyreden Clara çaresizlikten haykırmak istedi.

Bayan Morel ayağa kalkmıştı.

Clara, «Bulaşıkları yıkarken yardım etmeme izin vereceksiniz, değil mi?» dedi.

«Bir iki parça bir şey var, hemen bitiriveririm.» diye yardımı kabul etmedi yaşlı kadın.

Buna rağmen Clara yıkanmış çay tabaklarını ve fincanlarını kuruladı. Paul'un annesiyle arasının bu kadar iyi olmasına sevindi, ama delikanlıyla bahçede birlikte olmaması içini yiyordu. Sonunda karar verip bahçeye çıktı ve ayaklarından bir prangayı çözmüş gibi rahatladı.

Derbyshire tepelerinin üzerinde ikinci güneşi altın ışıklıydı sanki. Bahçenin öteki ucunda soluk bir güz çiçeği kümesinin yanında durmuş mevsimin son arılarının sürüklenerek kovana girişini seyreliyordu. Clara'nın gelişini duyar duymaz rahat bir hareketle ona dönüp, «Bu delikanlıların işleri bitik.» dedi.

Clara gelip onun yanında durdu. Önlerindeki alçak kırmızı duvarın üzerinden görünen dere tepenin altın rengi kararmaya yüz tutmuştu.

İşte tam bu sırada Miriam bahçe kapısından içeri giriyordu. Clara'nın Paul'a doğru gidişini, delikanlının ondan yana dönüşünü, huzur içinde yan yana duruşlarını gördü. Paul'la Clara'nın bu kendi âlemlerinde duruşlarındaki bir şey Miriam'a onların belirli bir anlayış havası içinde olduklarını ya da onun tabiriyle evlendiklerini gösterdi. Uzun bahçedeki cüruftan yol boyunca ağır ağır yürüdü Miriam.

Clara gülhatmi sapından bir tomurcuk koparmış, yarıp tohumları çıkarmaya çalışıyordu. Eğilmiş başının üzerinden görünen pembe çiçekler sanki onu koruyor-

muş gibiydi. Sona kalan arılar da birer birer kovana düşüyorlardı sanki.

Clara madeni bir paranın kenarıyla tohumları yassılaştırırken Paul gülerek, «Paranı saysana,» dedi. Genç kadın ondan yana döndü. Gülümseyerek, «Tuzum kurudur benim,» dedi.

«Ne kadar kurudur?» dedi Paul parmaklarını şıklatarak, «Her bir tuz tanecğini altına dönüştürebilir miyim?»

«Hiç sanmıyorum,» diyerek güldü Clara.

Birbirlerinin gözlerinin içine bakarak gülüşüyorlardı. O anda Miriam'ın geldiğini fark ettiler. Her şey değişiverdi hemencecik.

Paul, «Aaa! Merhaba Miriam,» dedi. «Sahi, geleceğim, demiştin.»

«Evet, yoksa unuttun mu?»

Miriam, Clara'yla el sıkıştı ve «Seni buralarda görmek ne tuhaf!» dedi.

Clara, «Evet,» diye karşılık verdi. «Kendimi burada buluvermek bana da tuhaf geliyor.»

Bir duraklama oldu.

Sonra Miriam, «Bahçe çok güzel değil mi?» diye sordu.

Clara, «Benim çok hoşuma gitti,» diye karşılık verdi.

Bu noktada Miriam, Clara'nın kendisinin hiçbir zaman benimsemediği bir biçimde kabullenildiğinin farkına vardı.

Paul, «Yalnız mı geldin?» diye sordu.

«Evet, Agatha'larda çay içtim. Kiliseye gidiyoruz. Clara'yı görmek için şöyle bir uğrayayım dedim.»

«Bizle de çay içebilirdin.»

Miriam zoraki güldü. Clara da sinirlenerek başını öte yana çevirdi.

Paul, Miriam'a, «Krizantemleri nasıl buldun?» diye sordu.

«Pek güzel.»

«En çok hangi çeşitini beğeniyorsun?»

«Bilmem. Bronz renklilerini galiba.»

«Her çeşiti daha görmedin. Gel de bak. Clara gel, bakalım sen hangilerini beğeneceksin?»

Delikanlı kadınların ikisini de alıp bahçede tarlalara kadar uzanan yol boyundaki dağınık rengârenk çiçek kümelerine götürdü. İkisile birlikte olmak Paul'u rahatsız etmiyor gibiydi.

«Bak Miriam, bunlar sizin bahçeden getirip diktiğim beyazlar. Ama sizinkiler kadar güzel çıkmadı değil mi?»

«Evet,» dedi Miriam.

«Ama yaprakları daha diri ve sert. Sizin bahçe çok kuytu, her şey sizde iri ve nazik oluyor ama sonra da çabucak geçip gidiyor. Bu ufak sarıları ben pek seviyorum. Senin için de biraz toplayayım mı?»

Onlar bahçedeyken kilisenin çanları çalmaya başladı. Çan sesleri tarlaların ve kentin üzerinde çınılıyordu. Miriam öbek öbek çalıların arasından gururla başını kaldırıp çan kulesine baktı ve Paul'un ondan çizip getirdiği desenleri hatırladı. O zamanlar ne kadar başkaydı, henüz Paul bırakmamıştı onu. Miriam ondan okumak üzere bir kitap istedi. Paul koşarak içeri girdi.

Bayan Morel oğlunu görünce soğuk soğuk, «Ne!.. Miriam mı o?» diye sordu.

«Evet, gelip Clara'yı görmek istemişti.»

Bayan Morel'den alaylı bir karşılık geldi: «Ya!.. Kendisine anlattın demek?»

«Evet, neden anlatmayacak mışım?»

«Doğru, anlatmaman için hiçbir neden yok,» diyerek kitabına döndü Bayan Morel. Onun bu alaylı hali

Paul'u ürkütmüştü. Sinirli sinirli kaşlarını çatarak, «Neden dilediğimi yapamayacakmışım?» diye sordu.

Dışarıda Miriam, Clara'yla konuşuyordu.

Ona, «Bayan Morel'i daha önce görmüş müydün?» diye sordu.

«Hayır. Ama çok iyi bir insan.»

Miriam başını öne eğerek, «Öyle, bazı bakımlardan fevkalâdedir,» dedi.

«Besbelli.»

«Paul sana annesinden çok söz etmiş miydi?»

«Evet, pek çok.»

«Ya!»

Paul elinde bir kitapla dönünceye kadar başka bir şey konuşmadılar. Sonra Miriam, Paul'a sordu:

«Ne zaman kitabı geri istiyorsun?»

Clara içeri girmek üzere geri döndüğünde Paul da Miriam'ı bahçe kapısına doğru geçiriyordu. Miriam, Clara'ya sordu:

«Willey Çiftliği'ne ne zaman geliyorsun?»

«Bilmem ki!»

«Annem selâm söyledi. İsteddiği zaman buyursun, seviniriz dedi.»

«Eksik olmayın. Gelmeyi ben de isterim. Ama kesin bir şey söyleyemiyorum.»

Miriam biraz kızgın, biraz da gücenmiş bir tavırla, «Pekâlâ öyleyse,» dedi ve yürüdü.

Dudaklarını Paul'un vermiş olduğu çiçeklere bastır-mış olarak yürüyordu.

Paul, «Gelmez misin biraz içeriye?» diye sordu.

«Yok, teşekkür ederim.»

«Biz de kiliseye gidiyoruz.»

«Öyleyse orada görüşürüz,» dedi Miriam. Çok kızgın olduğu belliydi.

Delikanlı, «Olur,» dedi.

Ayrıldılar. Paul kendini ona karşı suçlu hissediyordu. Miriam, Paul'un hâlâ daha kendine ait olduğuna inanıyordu. Ama delikanlı gene de Clara'yı davet edip evine götürüyor, kilisede onunla ve annesiyle birlikte hep beraber oturuyor, yıllarca önce kendisinin verdiği dua kitabını şimdi onunla paylaşıyordu. Miriam, Paul'un ayrılmalarından sonra koş a koş eve döndüğünü işitti.

Ama delikanlı hemen içeri girmedi. Kapının önündeki çimenlikte durarak önce annesinin, sonra Clara'nın seslerine kulak verdi.

«Miriam'ın bu tazılar gibi bir kez koku aldıktan sonra insanın peşini bırakmama huyundan nefret ediyorum,» demişti Clara.

Annesi de hemen, «Evet,» diye eklemişti. «İnsan bu yüzden nefret ediyor değil mi?»

Paul'un içini bir ateş bürüdü, onların böyle Miriam'ı çekiştirmelerine kızmıştı. Böyle konuşmaya ne hakları vardı? Konuşmadaki bir yan aslında delikanlının Miriam'a karşı nefretini kabartmıştı. Sonra Miriam hakkında böyle konuşma yetkisini kendinde bulduğu için Clara'ya müthiş köpürdü. Ne de olsa iyilik konusunda Miriam daha üstün sayılırdı. İçeri girdi. Annesi heyecanlı görünüyordu. Yaşlanan hanımların yaptığı gibi, kanepenin kolunda trampet çalar gibiydi. Annesinin elinin bu ritmik hareketine bakmaya dayanamadı. Sessizlik vardı etrafta, sonra delikanlı konuşmaya başladı.

Kilisedeki ayin sırasında, Miriam onun, aynen bir zamanlar kendine yaptığı gibi, şimdi Clara için, dua kitabında okunan duanın yerini bulduğunu gördü. Paul da Miriam'ı kilisenin öteki ucundan seçebiliyordu. Kızcağzın şapkası yüzüne koyu renkli bir gölge düşürmüştü. Acaba Miriam onu Clara'yla birlikte gördüğün-

de ne düşünüyordu. Bunun fazla üzerinde durmadı Paul. Miriam'a karşı acımasız davrandığını hissediyordu.

Killiseden sonra Clara'yla birlikte Pentrich'ten geçtiler. Karanlık bir güz akşamıydı. Miriam'a veda ederken kızcağızı yapayalnız bırakmak delikanlıyı içinden vurmuştu. Ama gene de kendi kendine «Lâyıktı buna,» diyordu ve onun gözü önünde bu alımlı hanımla çekip gitmesi gizli gizli bir haz veriyordu delikanlıya. Karanlık havada ıslak bir yaprak kokusu vardı. Yürürlerken Clara'nın elini kendi elinin içinde sıcak ve hareketsiz bir biçimde tutuyordu. Kafasında çatışmalar oluyordu. Gerçekten içinde süregelen bu savaş onu umutsuzluğa sürüklüyordu.

Pentrich Tepesi'ne tırmanırlarken Clara ona doğru yaslandı. O da kolunu Clara'nın beline doladı. Kadının vücudunun güçlü hareketlerini kolunda hissettikçe Miriam'ın yüzünden yüreğinde oluşan sıkışıklık hafifliyor ve içini sıcacık bir hava kaplıyordu. Clara'yı gitgide kendine doğru daha fazla bastırmaya başladı.

Sonra genç kadın yavaş sesle, «Miriam'la hâlâ görüşüyorsunuz,» dedi.

Paul, «Sırf gevezelik,» dedi. Sonra acı acı: «Zaten aramızda konuşmaktan başka bir şey yoktu desek yeridir,» diye ekledi.

Clara, «Annen ondan pek hazetmiyor,» dedi.

«Evet, yoksa onunla evlenirdim bile. Ama artık kapandı gitti bu sorun.»

Sonra sesi ansızın derin bir nefretle parladı: «Eğer şu anda Miriam'la birlikte olsaydım, 'Hıristiyanlığın Gizemi' gibi sakızlaşmış konularda çene yorardık. Tanrıya şükürler olsun ki onunla birlikte değilim.»

Bir süre sessizlik içinde yollarına devam ettiler.

Sonra Clara, «Ne dersen de, gene de ondan gerçekten vazgeçemiyorsun,» dedi.

Delikanlı. «Vazgeçmem gerekmiyor, çünkü ortada vazgeçilecek bir şey yok,» diye karşılık verdi.

«Onun açısından var.»

«Ben Miriam'la ömrümüzün sonuna dek arkadaş kalmamamız için bir neden göremiyorum. Ama yalnızca arkadaş.»

Clara ondan uzaklaştı, delikanlıya değmemek için öte yana doğru çekildi.

Paul, «Niçin çekiliyorsun?» diye sordu.

Kadın cevap vermeyerek ondan biraz daha uzaklaştı.

«Yalnız mı yürümek istiyorsun?»

Hiçbir karşılık gelmemiştir Clara'dan. Başını önüne eğmiş sinirli sinirli yürüyordu.

Paul, «Miriam'la arkadaşlığımı sürdürmek istiyorum diye mi bu surat?» dedi.

Clara karşılık vermemekte direniyordu.

Delikanlı onu yeniden kendine doğru çekmeye çalışarak, «Miriam'la aramızda fikir alışverişinden başka şey yok,» diye ısrar etti.

Genç kadın karşı koyuyordu. Paul ansızın önüne geçerek yolunu kesti:

«Lânet olsun.» dedi. «Ne oldu sana?»

Clara alaylı alaylı, «Hadi git Miriam'ın peşinden koş sen!» diye karşılık verdi.

Delikanlının kanı beynine sıçradı. Öfkeyle dişlerini göstererek, kadına bakakalmıştı. Genç kadın somurtmuş ve başını öne eğmişti. Önlerindeki küçük yol karanlık ve oldukça ıssızdı. Paul ansızın eğilip Clara'yı kollarına aldı ve dudaklarını onunkilere öfkeyle bastırdı, öptü. Genç kadın ondan kurtulmak için çırpınıyordu ama Paul sımsıkı sarılmıştı. Amansız ve sert dudakları kadınıninkileri aramaktaydı. Clara memelerinin delikanlının göğüs kafesi üstünde ezilip ağrıdığını hissediyor-

du. Çaresiz kendini bıraktı. Paul da onu durmadan öpüyordu.

Yokuş aşağı gelenlere kulak kabarttı delikanlı.

Boğuk bir sesle, «Ayağa kalk, ayağa kalk,» diyerek kadıncağızın kolunu acıtacak kadar sıktı. Çünkü bırakmaya kalksa Clara'nın yere yığılıp kalacağından emindi.

Genç kadın göğüs geçirerek kalktı, başı döne döne delikanlının yanısıra yürümeye başladı. Sessiz sedasız yürüyorlardı.

Paul, «Tarlaların arasından gidelim,» dedi. O zaman Clara biraz kendine geldi ama delikanlıya karşı koymaktan vazgeçti. Çitin üzerinden onun yardımıyla atlamaya razı oldu. Hiç sesini çıkarmadan Paul'la birlikte kapkaranlık ilk tarladan geçti. Bu yolun sonunda Nottingham'a ve istasyona çıktığını biliyordu. Çıplak bir tepe başına geldiler. Burada yıkık bir değirmenin karaltısı yükseliyordu. Paul durdu. Yüksek tepenin karanlığı içinden, birlikte, çevreye serpiştirilmiş ışıklara baktılar; köyler orada burada yanıp sönen ışıltılar gibiydi.

Delikanlı titrek bir gülüşle, «Yıldızların arasında yürümek gibi bir şey bu,» dedi.

Scnra kadını kollarına aldı, sımsıkı bağrına bastı. Clara ağzını onun ağzından çekmek için başını öte yana çevirerek alçak ve inatçı bir sesle, «Saat kaç?» diye sordu.

Paul boğuk bir sesle, «Ne olacak yani?» diye yakarır gibiydi.

«Çok şey olacak, gitmem gerek benim.»

«Erken daha.»

Clara, «Saat kaç?» diye sormakta direniyordu.

Işıklarla pullanmış kapkara gece çepeçevre kuşatmıştı onları.

Delikanlı, «Bilmiyorum,» dedi.

Clara elini onun göğsüne koyarak saatini aradı.

Elin değmesi delikanlının iliklerini ateşe verir gibi oldu. Genç kadın eliyle onun yelek ceplerini araştırırken, Paul derin derin soluyordu. Karanlıkta Clara saatin soluk, beyaz yuvarlağını görebiliyor ama üstündeki rakamları seçemiyordu. Daha iyi görebilmek için eğildi. Paul onu yeniden kucaklamak üzere soluk soluğaydı.

Genç kadın, «Göremiyorum,» dedi.

«Öyleyse bırak, aldırış etme.»

Clara ona arkasını dönerek, «Yok, ben gidiyorum,» dedi.

«Dur, bakıyorum saate.» Kaç olduğunu o da göremedi. «Bir kibrit çakayım.»

İçinden treni kaçırmış olmayı arzuluyordu. Clara onun ellerinin kibrit ateşinin üstüne siper olarak pırıldayan bir fener oluşturduğunu gördü. Bir an Paul'un yüzüne ışık vurdu, gözleri saatin üzerindeydi. Sonra gene her şey karanlığa gömüldü. Her yan kapkara olmuştu. Yalnızca Clara'nın ayaklarının dibinde yanmış bir kibritin kıvılcımsı ışıltısı vardı. Acaba Paul neredeydi?

Ürkmüş bir durumda, «Ne oluyor?» diye sordu genç kadın.

Karanlığın içinden delikanlının sesi, «Yetişemezsin,» diye karşılık verdi.

Bir sessizlik oldu. Clara kendisini Paul'un etkisine girmiş hissediyordu. Onun sesindeki bu çınlamayı daha önce de duymuştu. Korkuyordu bu çınlamadan.

Bununla birlikte, yavaşça, kesin bir sesle, ama umutsuzcasına gene sordu: «Saat kaç?»

Delikanlı, «Dokuza iki var,» dedi. Doğruyu söylemek için mücadele etmesi gerekmişti.

«Buradan istasyona on dört dakikada gidebilir miyim?»

«Yok, Hem zaten...»

Clara şimdi biraz ötesinde onun karaltısını seçebiliyordu. Delikanlıdan kaçmak istedi.

«Yetişemeyecek miyim yani?» diye yakarır gibi sordu.

Delikanlı biraz tersçe, «Acele edersen,» dedi. «Ama tramvayı da yakalayabilirsin. Yedi mil çeker. Ben de senle gelirim.»

«Hayır, ben trenle gitmek istiyorum.»

«Neden ama?»

«İstiyorum da ondan.»

Delikanlı kuru ve kırıncı bir tonla, «Peki öyleyse,» dedi. «Gel bakalım!»

Sert adımlarla karanlığın içine dalıp yürümeye başladı. Kadın arkasından koştu, ağlamak istiyordu. Delikanlı çok acımasız davranıyordu ona. Clara kapkaranlık, inişli yokuşlu tarlaların arasından Paul'a yetişebilmek için soluk soluğa kalmıştı. Yorgunluktan düşecek gibiydi. Ama istasyonun iki sıra ışığı gitgide yaklaşıyordu.

Paul birdenbire, «Geliyor!» diye bağırarak koşmaya başladı.

Belli belirsiz bir takırtı sesi duyuluyordu. Sağ yana doğru uzakta, trenin ısıltılı bir tırtıl gibi gecenin içinde yol aldığını gördüler. Takırtının arkası kesilmişti.

Delikanlı, «Bentleri geçti. Ucu ucuna yetişeceksin,» dedi.

Clara soluğu kesilircesine koştu, koştu ve sonunda kendini trene attı. Düdük çaldı. Paul gözden kaybolmuştu. Gitmişti. Kendisi yabancılarla dolu bir vagonun içindeydi. Böyle bir ayrılıştaki acımasızlığı o zaman fark etti.

Paul dönmüş, dosdoğru evin yolunu tutmuş, nasıl, nereye gittiğinin farkında olmadan kendini mutfakta

bulmuştu. Beti benzi atmıştı. Gözlerinde sarhoş gibi karanlık tehlikeli bir parıltı vardı. Annesi ona baktı.

«Çizmelerinin hali şaheser!» dedi.

Delikanlı bir an ayaklarına baktı. Sonra paltosunu çıkardı. Annesi oğlunun sarhoş olup olmadığını merak etti.

«Clara trene yetişti galiba?» dedi.

«Evet.»

«Sanırım, onun ayakları bu kadar çamurlu değildir. Kadıncağınızı kimbilir nerelere sürükledin?»

Paul bir süre sesini çıkarmadan, kıpırdamadan oturdu. Sonra istemeye istemeye, «Beğendin mi Clara'yı?» diye sordu.

«Evet hoşuma gitti. Ama ondan da bıkacaksın oğlum. Biliyorum ondan da bıkacaksın.»

Delikanlı karşılık vermedi. Bayan Morel onun soluğunun nasıl hırıltılı çıktığını farkettiler.

«Koştun mu?» diye sordu.

«Trene yetişmek için koşmak zorunda kaldık.»

«Yiyip bitirmişsin kendini. Biraz sıcak süt iç bari.»

Süt haline çok iyi gelecekti ama Paul içmek istemedi ve yatmaya gitti. Sedire yüzükoyun kendini bırakarak acıdan ve öfkeden gözyaşı döktü. Bayağı, acı veren bir sancısı vardı. Bu yüzden dudaklarını ısırıp kanatmıştı. İçinde esen fırtınalar ise düşünmesine ve bir şeyler hissetmesine engel oluyordu sanki.

Yorganı yüzüne kapayarak içinden, «Bana böyle davranıyor demek.» diye tekrarlıyordu. Biraz önceki sahneyi kafasında canlandırıyor, her defasında Clara'dan yeni baştan nefret ediyordu.

Ertesi gün Paul'un üzerinde yeni bir soğuk ve gürürlü hava vardı. Clara ise yumuşak ve candan gözüküyordu. Ama delikanlı ona soğuk davranıyor, giderek biraz da yukardan bakıyor gibiydi. Clara içini çekerek

yumuşak tavrını sürdürdü, sonunda Paul'da da buzlar çözüldü.

O haftanın bir gecesinde Sarah Bernhardt*, Nottingham'daki 'Theatre Royal'da Kamelyalı Kadın'ı oynayacaktı. Paul bu yaşlı ve ünlü sanatçıyı görmek istiyordu ve Clara'ya birlikte gitmeyi önerdi. Annesine de o gece evin anahtarını pencereye bırakıp yatmasını söyledi.

Delikanlı Clara'ya, «Yer ayırtayım mı?» diye sordu.

«Evet. Sonra ne olur takım elbise giy. Seni ben hiç gece kıyafetiyle görmedim. Yoksa istemiyor musun?»

«Arzu ediyorsan, giyerim ama aptallık etmek gibi geliyor bana.»

Clara güldü:

«Öyleyse bir kerecik benim hatırım için aptallık et.»

Bu istek üzerine delikanlının kanı fokurdamaya başlamıştı sanki.

«Başka çare yok!» dedi.

O sabah hazırlanırken annesi, «Ne diye bavul alıyorsun?» diye sordu.

Delikanlı kıpkırmızı kesildi.

«Clara istemişti.»

«Nerede oturacaksınız?»

«Koltukta, üzer buçuk şilin tanesi.»

Bayan Morel alaylı alaylı, «Aşağı kurtarmıyor,» dedi.

(*) Mektuplarından anlaşıldığı kadarıyla Lawrence 15 Haziran 1908'de Sarah Bernhardt'ı gerçekten Kamelyalı Kadın'da (Alexandre Dumas Fils) Marguerite rolünde seyretmiştir. O zamanlar altmış üç yaşında bulunan bu ünlü Fransız sanatçısı Lawrence'ı çok etkilemiştir. İlk romanı Ak Tavus'taki Lettie tipi S.B.'i örnek alır.

Paul, «Kırk yılda bir kez tiyatroya gidiyoruz,» diye annesinin iğneli sözlerini savuşturmaya çalıştı.

Gece kıyafetini fabrikada değiştirdi ve üzerine palto ve şapka giydi. Bir kahvede Clara'yla buluştu. Genç kadın, hanımların oy kullanma haklarını savunan bir arkadaşıyla birlikteydi. Sırtında kendine hiç yakışmayan eski uzun bir palto vardı. Başına sardığı küçük şalı da Paul hiç beğenmedi. Üçü birlikte tiyatroya gittiler.

Girişteki merdivenlerde Clara paltosunu çıkarınca Paul onun yarı tuvaletimsi bir giysi içinde olduğunu gördü. Kolları, boynu, hata göğsü meydandaydı. Modaya uygun yapılmıştı saçları. Yeşil krepten oldukça yalın dikilmiş giysisi ona çok yakışmıştı. Paul'un gözünde bu haliyle şahaneydi Clara. Giysisi genç kadının vücudunun bütün hatlarını meydana çıkartmıştı. Ona yalnızca bakmakla bu dimdik vücudun dipdiri ve yumuşacık hali hissedilebiliyordu sanki. Delikanlı heyecandan yumruklarını sıktı.

Gece boyunca onun yanbaşıda oturup durmaktan başka çaresi yoktu. O güzelim çıplak kolu, diri boynun güçlü göğüs kafesinden yükselişini, memelerin yeşil kumaş altındaki halini, dar giysisi içinden belli olan bacak halarını seyrediyor; içinden kendisini gene böyle yakından bir işkence altında tuttuğu için Clara'ya dış biliyordu. Aynı zamanda da seviyordu onu. Başedemeyip yazgısına boyun eğmiş gibi başını sallayıp şöyle kımıldamadan, dalgın dalgın dudaklarını sarkıtıp göz süzerken bayılıyordu ona. Elinden hiçbir şey gelmiyordu Clara'nın. Kendini aşan bir şeyin etkisindeydi. Dalgın dalgın bakan bir sfenks gibi genç kadının üzerine çöken o sonsuzluk havası Paul'u Clara'yı öpmeye zorladı. Elindeki programı yere düşürdü. Almak için çömeldiğinde genç kadının elini ve bileğini öpebilme fırsatını

yakaladı. Gerçekten Clara'nın güzelliği bir işkenceydi onun için. Hareketsiz oturuyordu genç kadın. Ancak ışıklar sönünce delikanlıya doğru biraz yaslandı. Paul da parmaklarının ucuyla onun elini ve kolunu okşamaya başladı. Burnuna genç kadının sürünmüş olduğu hafif koku geliyordu. Damarlarındaki kan, koca koca ateşten dalgalar halinde kabarak bir an için gözlerini karartmaktaydı.

Sahnedeki oyun sürüyordu. Ama Paul oyunu çok uzaklardan seyreder gibiydi. Bir yerlerde bir şey oynanıyordu, fakat delikanlıdan çok uzaktaydı bu. Paul'un asıl benliği Clara'nın dolgun beyaz kollarına, boynuna, inip kalkan göğsüne karışmıştı sanki. Evet uzaklarda bir yerde oyun devam ediyordu. Bununla da özdeşleşmişti ama kendi benliği yoktu ortalarda. Şu anda var olan şeyler, Clara'nın karaya çalan külrengi gözleri, üzerine yükleniyormuş gibi inip kalkan göğüsleri ve elleriyle sınıksız tuttuğu koluydu. Kendisi küçülmüş, çaresiz ve güçsüz kalmış, eriyip gitmişti sanki.

Yalnızca perde aralarında, ışıklar yandığı zaman çektiği acı gözler önüne seriliyordu. Kaçmak istiyordu, ışık görmeyeceği bir yere kaçmak. Şaşkın şaşkın dışarı çıkıp bir şeyler içti. Sonra ışıklar gene söndü. Oyun ve Clara'nın o tuhaf ve çılgın gerçeği gene onu sardı.

Oyun devam ediyordu. Ama delikanlı Clara'nın dirsek bükümündeki minimini bir mavi damarı öpme arzusuyla yanıp tutuşuyordu ve damarın ateşini içinde hissediyor gibiydi. Bütün hayatı sanki şimdilik durmuştu da ancak dudaklarını oraya bastırınca yeniden başlayacaktı. Mutlaka gerçekleştirmeliydi bunu. Ne de çok insan vardı etrafta. Sonunda çabucak öne eğildi, dudaklarıyla damara dokundu. Bıyığı hassas tene sürününce Clara hafifçe ürpererek kolunu çekti.

Her şey bitip ışıklar yanıp, seyirciler alkışlamaya

başlayınca Paul kendine geldi ve saatine baktı. Treni kaçırmıştı.

«Eve yürümekten başka çare yok,» dedi.

Clara ona baktı.

«O kadar geç oldu mu?» diye sordu.

Delikanlı başını salladı ve Clara'nın paltosunu tuttu.

Kaynaşan kalabalığa aldırmadan omuzunun üzerinden, «Seni seviyorum. Bu giysinin içinde çok güzelsin,» diye mırıldandı.

Genç kadın sesini çıkarmadı. Birlikte tiyatrodan çıktılar. Gelip geçenler ve bekleyen taksiler vardı dışarıda. Paul sanki kendisine nefretle bakan bir çift kestane rengi gözle karşılaşır gibi oldu, ama emin değildi. Clara'yla birlikte mekanik bir biçimde istasyonun yolunu tuttu.

Tren çoktan gitmişti. Eve kadar on mil yürümek zorundaydı.

«Zararı yok!» dedi. «Yürümeyi severim.»

Clara kıpkırmızı kesilerek, «Bizde kalabilirsin. Ben annemin odasında yatarım,» dedi.

Delikanlı ona baktı. Bakışları karşılaştı.

«Annen ne der bu işe?»

«Bir şey demez.»

«Emin misin?»

«Tabii!»

«Sahiden geleyim mi?»

«İstiyorsan eğer.»

«Tamam öyleyse.»

Yola koyuldular. İlk durakta tramvaya bindiler. Taze bir rüzgâr yüzlerine çarpıyordu. Kapkaranlıktı kent. Acelesinden sarsılıyordu tramvay. Delikanlı genç kadının elini kendi avucunda sımsıkı tutuyordu.

Delikanlı, «Annen yatmış olur mu?» diye sordu.

«Olabilir. Ama umarım yatmamıştır.»

Clara'nın evine giden sessiz, karanlık küçük sokağı çabucak geçtiler. Ortalıkta onlardan başka kimse yoktu. Clara hemen içeri girdi. Paul duralamıştı.

«Girsene!» dedi genç kadın.

Delikanlı bir zıplayışta eşikten geçip kendisini odada buldu. İç kapı aralığında Clara'nın annesi belirmişti. İri yarı haliyle bir şeyden hoşnutsuz olmuş gözüküyordu.

«Kimi getirdin bakayım?» diye kızına sordu.

«Bay Morel, anne. Trenini kaçırdı da, bu gecelik bizde idare etsin. on mil taban tepmesin diye düşünmüştüm.»

Bayan Radford, «Ha!» dedi. «Sen bilirsin. Sen davet etmişsin, öyleyse hoş geldi sayılır. Bana göre hava hoş. Evi geçindiren sensin.»

Paul, «Eğer kalmamı istemiyorsanız, giderim.» dedi.

«Hayır, hayır, olur mu öyle şey? İçeri buyrun! Yalnız yemeği görünce şaşırmayın.»

Annesi Clara'ya biraz kızarmış patatesle domuz pastırması hazırlamış, sofrayı da gelişigüzel olarak tek kişilik kurmuştu.

«Biraz daha domuz pastırması var ama patates yok,» diye ekledi.

«Sizi zahmete sokmak istemezdim.»

«Böyle özür dilemeye gerek yok. Beni ilgilendiren bir durum değil. Sen tiyatro biletlerinin parasını çekmemiş miydin?»

Bu son soruda bayağı bir alay seziliyordu.

Paul sıkılarak, «Evet, ne olmuş sanki?» dedi.

«Eh, canım, böyle bir ikrama üç lokma pastırmanın lafı mı olur? Çıkarsana şu paltonu?»

Dimdik duran bu iri yarı kadının ne olup bittiğini

anlamaya çalıştığı belliydi. Dolabın önünde dolanıp duruyordu. Clara, Paul'un paltosunu aldı. Lamba ışığında odanın sıcak ve şirin bir hali vardı. -

Bayan Radford sesini yükselterek, «Aman, aman, bu ne şıklık böyle! Neydi bu kadar süslenmenin hikmeti?»

Paul kadının diliyle başa çıkamayacağını sezerek aşağıdan aldı: «Biz de bilemiyoruz.»

Bayan Radford alay etmeyi sürdürdü: «Böyle kurum satan iki dirhem bir çekirdek kişilere bu ev dar gelir.» Altından kalkılması zor bir olaydı bu.

Paul koyu renk takım elbisesi, Clara da kolsuz yeşil giysisiyle ne diyeceklerini şaşırmışlardı. Bu küçük mutfakta birbirlerine destek olmaları gerektiğini hissettiler.

Bayan Radford, Clara'yı göstererek, «Şu kabak çiçeği gibi açılana da bakın!» diye ekledi. «Neyi hesaplayarak bu hale soktu kendini dersin?»

Paul, Clara'ya baktı. Genç kadın utancından kızarmış, gül pembe olmuştu. Bir an sessizlik oldu.

Sonra Paul yaşlı kadına, «Onu böyle görmek, sizin de hoşunuza gidiyor ya,» dedi.

Clara'nın annesi onları etkisi altına almıştı. Kalbi derin derin çarpıyor, endişeden içinin sıkıştığını hissediyordu. Ama Paul bu kadınla mücadele etmeye kararlıydı.

Yaşlı kadın, «Benim mi hoşuma gidiyor?» diye haykırdı. «Kızımın, kendisini maskara etmesinden neden hoşlanacak mışım?»

Paul, «Siz maskara olmanın ne olduğunu bilmiyorsunuz galiba!» diyerek Clara'yı kanatları altına aldı.

Yaşlı kadın alaylı alaylı, «Peki siz nereden biliyorsunuz?» diye karşılık verdi.

«Bana göre yaka silktiren kadınlar maskaradır.»

İri yarı haliyle gözdağı vermeye çalışan Bayan Radford, ocağın önündeki halının üzerindeydi. Elindeki çatalla domuz pastırması pişirmek için kullanılan özel tavaya doğru ilerleyip, tane tane, «Yaka silktiren de, süslü püslü giyinen de maskaradır benim için,» dedi.

Delikanlı mücadelesini sürdürerek, «Hayır, insanlar ellerinden geldiğince güzel görünmeye çabalamalıdır. lar,» dedi.

Anne elindeki çatalla küçümseyici bir tavır içinde Clara'yı göstererek, «Sana göre güzel görünmek,» diye bağırdı. «Bu olsa olsa doğru dürüst giyinmemektir.»

Delikanlı gülerek, «Anladım,» dedi. «Siz kızınızın şıklığını kısıkanıyorsunuz.»

«Ben mi?» diye burun kıvırdı yaşlı kadın. «Ben istesem, her an tuvalet giyerdim.»

«Peki neden istemediniz? Yoksa giydiniz mi tuvalet?»

Uzun bir sessizlik oldu. Bayan Radford tavadaki pastırmaı çevirdi. Delikanlı yaşlı kadını sahiden kızdırdığını düşünerek korkudan kalbi çarpmaya başladı.

Sonunda anne, «Hayır giymedim!» diye haykırdı. «Ben çalışırken ucuz dans matinelerine gitmek üzere dekolte tuvaletle gelen kızların ne mal olduklarını hemen gözlerinden anlardım.»

«Siz herhalde ucuz dans matinelerine tenezzül etmiyordunuz?»

Clara başını önüne eğmiş oturuyordu. Delikanlının koyu gözleri parlamaktaydı. Bayan Radford tavayı ateşten çekip Paul'un yanına geldi ve tabağına pastırma parçaları koymaya başladı.

«İşte sana ktır ktır bir parça.»

«Bana en iyilerini vermeyin.»

«Clara istediklerini aldı,» diye bir karşılık geldi yaşlı kadından.

Ses tonunda tepeden bakan bir sabır ifadesi vardı. Bu yüzden Paul yatıştığına inandı.

Paul, Clara'ya, «Ama ne olur sen de bunlardan biraz al,» dedi.

Genç kadın külrengi gözleriyle delikanlıya baktı. Yalnız ve aşağılanmış hissediyordu kendini.

«Hayır, teşekkürler,» dedi.

Paul okşar gibi bir tonla, «Niçin canım?» diye ısrar etti.

Delikanlının damarlarındaki kan alev alev tutuşmuştu sanki. Bayan Radford ise iri yarı, etkileyici haliyle oturmuş, onlara tepeden bakmaya devam ediyordu. Paul, Clara'yı bir yana bırakıp annesine döndü:

«Sarah Bernhardt'ın ellisinde olduğunu söylüyorlar,» dedi.

«Yok canım. elli olur mu! En azından altmışındadır,» diye burun kıvırdı yaşlı kadın.

«Her neyse. yaşını hiç göstermiyor ya siz ona bakın. Şu anda bile feryat ettirebilir beni.»

«Ben bu on para etmez, pörsümüş, işveli hanım için feryat edeceğimi düşünemiyorum. Gıcırdayan bir katamarandan çok anneanne olduğunu hatırlamasının zamanı geldi de geçiyor,» dedi Bayan Radford.

Paul güldü ve «Katamaran, Malaya'lıların kullandığı kayığa denir,» diye ekledi.

Yaşlı kadın hemen yapıştırdı: «Bana göre, benim kullandığım anlamda bir kelimedir.»

«Annem de bazen böyle kullanır,» dedi delikanlı. «Benim bir şey söylemem fayda etmez.»

Bayan Radford, yarı alaylı, «Aslında annenin senin kulaklarını çekmesi gerekir.»

«Evet, çekmek istiyor, hatta çekeceğini söylediği için ben de ona bir tabure verdim. Üstüne çıkıp kulaklarıma yetiştirilir.»

Clara söze karışarak, «İşte benim annemin kötü tarafı bu. Hiçbir şey için destek istemez.»

Bayan Radford, Paul'a, «Ama annen çamaşır sırtığı ile bile sahnedeki o hanıma yetişemez,» diye karşılık verdi.

Delikanlı gülerek, «Herhalde sırık mırık ile yetişmeyi istemiyor sanırım. Ben kendi payıma böyle bir şey istemem,» dedi.

Ansızın gülmeye başlayan yaşlı kadın, «İkinizin de kafasına uzun bir sırıkla vurmak gerek,» dedi.

Paul, «Benden öç almaya çalışır gibi bir haliniz var,» dedi. «Sizden bir şey çalmış filan değilim ki!»

Bayan Radford gülerek, «Yo, bir şey çalmış değilsin. Zaten böyle bir şey yapmaman için gözümü dört açacağımı bil,» diye karşılık verdi.

Az sonra sofradan kalktılar. Bayan Radford nöbetçi gibi sandalyesinde oturuyordu. Paul bir sigara yaktı. Clara yukarı çıktı, bir pijamayla döndü ve havalandırmak üzere şöminenin önündeki paravanın üzerine yaydı.

Bayan Radford, «Unutmuşum bunları ben. Nereden çıkardın?» diye sordu.

«Çekmeceden,» dedi Clara.

Yaşlı kadın, «Ha, hatırladım,» dedi ve gülerek ekledi: «Baxter için almıştın, o da hiç giymemişti, değil mi? Yatakta pantolonsuz daha rahat olacağını hesapladı herhalde.» Sonra sır vermiş gibi Paul'a dönerek: «Bu pijama denen şeyleri kaldıramazdı Baxter,» dedi.

Delikanlı oturmuş sigara dumanından halkalar üflüyordu.

«Zevklerle renkler tartışılmazmış,» diye güldü.

Bundan sonra pijamaların değeriyle ilgili küçük bir tartışma yapıldı.

Paul, «Annem benim pijama giymemden pek hoşlanır.» dedi. «Soytarılara benzetir beni.»

Bayan Radford, «Sanırım, gerçekten pijama sana yakışır,» dedi.

Biraz sonra Paul ocağın üzerinde tıkırdayıp duran küçük saate baktı. Yarım olmuştu.

«Tuhaf ama,» dedi. «Tiyatrodan sonra saatlerce insanın uykusu gelmiyor,» dedi.

Bayan Radford sofrayı toparlarken, «Artık uykunuz gelse iyi olur,» diye söylendi.

Delikanlı Clara'ya, «Yorgun musun?» dedi.

Genç kadın onun bakışlarından kaçınarak, «Hiç değilim,» diye karşılık verdi.

«Biraz iskambil oynayalım mı?»

«Ben unuttum,» dedi Clara.

«Öğretirim sana. Bayan Radford, biraz iskambil oynasak olur mu?»

«Siz bilirsiniz ama vakit epey geç oldu.»

«Birkaç el oynarsak belki uykumuz gelir.»

Clara iskambil destesini getirdi, Paul kâğıtları karıştırırken o da oturmuş evlilik yüzüğüyle oynuyordu. Annesi bulaşıkhanede tabakları yıkıyordu. Saat ilerledikçe Paul havanın yavaş yavaş gerginleştiğinin farkındaydı.

Bir elin sonunda kalan kâğıtları hesaplarken saat biri çaldı. Oyun hâlâ sürüyordu. Bayan Radford yatmadan önce yapılması gereken ufak tefek işleri yapmış, kapıyı kilitleyip, çaydanlıktaki suyu tazelemişti. Paul kâğıtları dağıtmaya ve hesaplamaya devam ediyordu. Ama akıllı fikri Clara'nın boynunda ve kollarındaydı. Göğüslerinin arasındaki yolun tam başladığı yeri gördüğüne inanıyordu. Clara'yı bırakıp gidemeyeceğini hissetti. Genç kadın da onun hızla hareket eden ellerine baktıkça ilikleri erir gibi oldu. Birbirlerine çok yakın-

dılar, neredeyse değiyorlardı ama tam değil. Şevki kabarmıştı. Bayan Radford'a diş bilemeye başladı. Yaşlı kadının gözlerinden uyku akmasına rağmen inatla sandalyesine çakılmış kalmıştı. Paul bir ona bir de Clara'ya baktı. Genç kadın delikanlının gözlerinin öfkeli, alaycı ve çelik gibi kaskatı olduğunu fark etti. Utanç içinde bakışlarla cevap verdi delikanlıya. Paul böylelikle hiç olmazsa onun kendisiyle birlik olduğunu hissedip oyuna son vermedi.

En sonunda Bayan Radford her yanı tutulmuş bir durumda doğruldu ve «Gidip yatmayı düşünmenin zamanı gelmedi mi daha?» dedi.

Paul karşılık vermeden oyuna devam etti. Yaşlı kadından o denli nefret ediyordu ki öldürebilirdi onu.

«Bir dakika,» dedi.

Ama yaşlı kadın kalkıp inatçı inatçı bulaşıkhaneye gitti ve bir şamdan alıp şöminenin üstüne koydu, tekrar yerine oturdu. Paul'un hincından damarlarındaki kan tutuşmuştu sanki. Elindeki kâğıtları bırakarak, «Oyunu keselim öyleyse,» dedi, ama sesinde hâlâ bir meydan okuma seziliyordu.

Clara, Paul'un dudaklarının sımsıkı kapandığını gördü. Delikanlı gene ondan yana bir göz attı. Bir sözleşme gibiydi bu. İskambillere eğildi, öksürerek boğazını temizlemeye çalıştı.

Bayan Radford, «Şükür bitirebildiniz!» diyerek ısınmış pijamayı Paul'un eline tutuşturdu. «Şamdanı da al. Senin odan bunun üzerindeki. Nasıl olsa iki yatak odası var, onun için yolunu kaybetmezsin. Haydi bakalım, iyi geceler, dinlenebileceksin umarım.»

«Merak etmeyin ben her zaman dinlenirim,» dedi delikanlı.

Clara'ya iyi geceler dileyerek dışarı çıktı. Tertemiz silinmiş beyaz tahtadan sarmal merdivenler her adımda

gıcırdayıp çatırdıyordu. Paul sabırla üst kata tırmandı. Odaların kapıları birbirine bakıyordu. Kendi odasına girdi, kapıyı kapadı ama sürgülemedi.

Küçük odanın içinde koca bir yatak vardı. Tuvalet masasının üstünde Clara'nın birkaç tokası ve saç fırçası duruyordu. Giysileriyle birtakım etekleri köşede bir örtünün altına asılmıştı. Bir sandalyenin üstünde de çorapları vardı. Delikanlı odayı gözden geçirmeye başladı. Rafta kendi vermiş olduğu iki kitap duruyordu. Delikanlı soyundu, giysisini katladı, yatağa oturup, etrafa kulak kabarttı. Sonra mumu söndürüp yattı. İki dakika içinde derin bir uykuya dalmak üzereyken anızın kıvrınarak uyandı. Sanki tam uykuya dalarken bir şey onu ısırmış ve çıldırtmıştı. Yatağın içinde doğruldu, ayaklarını altına alarak, hiç kımıldamadan karanlıkta gene etrafa kulak kabarttı. Dışarıda bir yerlerde bir kedi sesi duydu, sonra Bayan Radford'un ağır basan, temkinli adımları ve Clara'nın sesi apaçık işitildi:

«Şu giysimi çözüver anne.»

Bir süre sessizlik ve sonra annenin, «Tamam, gelmiyor musun?» dediği işitildi.

Clara sakın sakın, «Birazdan gelirim,» dedi.

«Sen bilirsin. Henüz geç olmadı diyorsan, oyalan bakalım daha. Ama tam ben uyurken gelip de uyandırma.»

«Geç kalmam fazla,» dedi Clara.

Bunun hemen arkasından Paul yaşlı kadının ağır ağır merdivenlerden yukarı çıktığını duydu. Kapının çatlakları arasından mum ışığı görüldü. Kadının giysisi kapıya süründüğünde delikanlının yüreği hopladı. Sonra gene karanlıkla birlikte sürgünün çekilirken çıkarttığı ses işitildi. Bayan Radford yatmaya hazırlanmayı çok ağırdan alıyordu. Uzun bir süre sonra her yana sessizlik çökmüştü. Paul'un sinirleri ayağa kalk-

miş, yatakta oturuyor, azıcık titriyordu. Kapısı aralanmıştı. Clara'yı odasına giderken durduracaktı. Beklemeye koyuldu. Evde çıt çıkmıyordu. Saat ikiyi çaldı. Sonra delikanlı aşağıdan şöminenin önündeki paravananın tıkırtısını işitti. Artık Paul kendini tutamayacak bir durumdaydı. Titremesi de zaptedilemez olmuştu. Clara'nın yanına gidemezse öleceğini hissetti.

Yataktan aşağı atladı, bir an ürpererek durdu. Sonra dosdoğru kapıya gitti. Yere hafif basmaya çalışıyordu. İlk basamak tabanca patlar gibi gıcırdadı. Paul hemen kulak kabarttı. Yaşlı kadın yatağında dönmüştü. Merdiven karanlıktı. Mutfığa açılan merdivenlerin dibindeki kapının altından bir ışık sızıyordu. Delikanlı bir an duraladı, Sonra makine gibi inmeye devam etti. Her basamak gıcırdıyordu. Yaşlı kadın kalkıp kapısını açacak diye korkusundan Paul'un sırtı karıncalanmaya başlamıştı. Beceriksizce dipteki kapıyı açmaya çalıştı. Sürgü çekilirken çok ses çıkarmıştı. Mutfığa geçti ve çekinmeden gürültülü bir biçimde kapıyı arkasından kapadı. Artık yaşlı kadın buraya gelmeye cesaret edemezdi.

Mutfakta mihlanmış gibi, olduğu yerde kalakaldı. Clara ateşin önündeki halıda arkası ona dönük, çıkarıldığı beyaz çamaşırlarının üzerine diz çökmüş vücudunu ısıtıyordu. Delikanlı içeri girdiğinde dönüp bakmadı. Topuklarının üzerine oturmuş halini değiştirmede. O güzel yuvarlak sırtı Paul'a dönüktü, yüzü görünmüyordu. Avunmak üzere ateşle vücudunu ısıtıyormuş gibi bir hali vardı. Bir yanda ateş gül pembeydi, öte yanda ise koyu sıcak bir gölge vardı. Genç kadın sarkıtmıştı kollarını.

Delikanlı tir tir titremekteydi. Dişlerini, yumruklarını sıkmış, elinden geldiğince kendini kontrol etmeye çalışıyordu. Kadına doğru ilerledi. Bir elini omuzuna,

öbür elini de, yüzünü kendine doğru kaldırmak için, çenesinin altına koydu. Bu dokunmayla kadının bütün vücudundan iki kez kıvrantılı bir ürperti geçer gibi oldu. Clara'nın başı öne eğikti.

Paul ellerinin buz gibi olduğunu fark edince, «Affe-dersin.» diye mırıldandı.

O anda genç kadın başını kaldırıp ona bakmıştı, sanki ölümle karşı karşıya geldiğinde çaresizliğe gömülen birinin bakışlarıyla.

Delikanlı, «Ellerim çok soğuk!» diye mırıldandı.

Clara gözlerini kapadı ve fısıldayarak, «Benim hoşuma gidiyor,» dedi.

Paul bu sözlerin soluğunu dudaklarının üzerinde hissetti. Kadının kolları dizlerine sarılmıştı. Pijamasının sarkan uçkuru kadına değdikçe ürpertiyordu onu. Sıcaklık içine sindikçe daha az titrer olmuştu.

Sonunda bu durumda kalmaya fazla dayanamayarak kadını tutup yukarı çekti. Clara da bunun üzerine başını onun omuzuna gömdü. Delikanlının elleri ağır ağır, son derece müşfik bir okşayışla onun vücudunda dolaşıyordu. Clara kendini delikanlının vücuduyla gizlemek istercesine Paul'a sokulmuştu. Paul onu kendine doğru sımsıkı çekti. Clara ise başını kaldırdı, hiçbir şey söylemeden, yalvarırcasına, utanırcasına delikanlıya baktı.

Kopkoyu, derin bakışlı, sessiz sedasız gözleri vardı delikanlının. Kadının güzelliği ve bunun onun tarafından arzulanması, incitiyor hüznünlü kılıyor gibiydi delikanlıyı. Bakışlarında da sanki biraz sancı vardı, korkuyordu delikanlı. Clara'nın karşısında ne kadar da alçak gönüllüydü. Kadın ateşli ateşli gözlerini öptü onun. Bağına basıp kendini ona verdi. Delikanlı sımsıkı sarılmıştı kadına, çok yoğun bir andı, işkence gibi.

Clara, Paul'un ona tapınmasına, bir mutluluk seli

içinde titremesine izin vermişti. İncinmiş gururuna iyi geldi bu. İyileştirip, sevindirdi onu. Gene dimdik olmuştu başı, koltukları kabarmıştı yeniden. Oysa son zamanlarda gururu zedelenmiş, kişiliği aşağılanmıştı. Şimdi gene etrafa mutluluk ve gurur saçmaktaydı. Yenilenmiş, benliğini bulmuştu.

Sonra delikanlı yüzü parlayarak ona baktı. Gülüş-tüler. Paul genç kadını kendisine doğru çekti. Saniyeler kayıyor, dakikalar ard arda yuvarlanıyordu, ama ikisi hâlâ ağızları, vücutları birbirine sımsıkı sarılmış heykel gibi duruyordu.

Ama çok geçmeden Paul'un henüz kanmamış parmakları daha bir şeyler arar gibi kadının vücudunda dolaşmaya başladı. Kanına dalga dalga bir ateş yayıldı gene. Clara başını omuzuna yaslamıştı.

Delikanlı, «Gel benim odama.» diye mırıldandı.

Clara onun yüzüne baktı. «Olmaz,» der gibi başını salladı, dudakları hüznle büzülmüş, bakışları şehvetle ağırlaşmıştı. Paul gözlerini ona dikmiş, ayırmıyordu.

«Geleceksin,» dedi.

Clara gene, «olmaz» der gibi başını salladı. Paul'un bakışları sertleşti ama sonunda boyun eğdi.

Daha sonra yatağına döndüğünde, Clara'nın niçin açıkça ona gelmeyi reddettiğini merak etti. Açıkça gelseydi, annesi de durumu anlar, her şey ortaya dökülmüş olurdu. Clara da annesiyle bir yatakta yatmaktansa bütün geceyi Paul'un yanında geçirirdi. Delikanlının tuhafına gitti, nedenini anlayamadı. Sonra derin bir uykuya daldı.

Ertesi sabah uyandığında tepesinde biri konuşuyordu. Gözlerini açınca Bayan Radford'un haşmetli bir tavırla elinde bir fincan çayla başucuna dikilmiş olduğunu gördü.

«Kıyamete kadar uyuyacağını mı sandın?» diye sordu yaşlı kadın.

Paul güldü:

«Saat herhalde sabahın beşi olsa gerek,» dedi.

«Sence belki beştir ama aslında yedi buçuk. Al, sana çay getirdim.»

Delikanlı gözlerini oğuşturup alnına dökülmüş saçlarını arkaya iterek mahmurluğunu geçiştirmeye çalıştı.

«Ne acelemiz var ki?» diye söylendi.

Uykusundan uyandırılmak pek hoşuna gitmemiştir. Oysa yaşlı kadın bayağı eğlenmişti. Pazen pijamasının yakasından Paul'un ensesini gördü, bir kızinki kadar bembeyaz ve dolgundu. Paul küskün küskün başını oğuşturdu.

Bayan Radford, «Başını kaşımanın yararı yok. Saati geri çeviremezsiniz,» dedi. «Hem şu fincanı alsana, daha ne kadar başında dikileceğimi sanıyorsun?»

«Kimin umurunda senin fincanın!»

«Erken yatmalydın.»

Delikanlı yaşlı kadına bakıp arsız arsız güldü:

«Ben senden önce yattım,» dedi.

«Tanrım benim, evet öyle ya!»

Paul fincanı alıp çayı karıştırırken, «Bakın hele, çay yatağıma geliyor!» dedi. «Annem duyarsa hayatımı söndürdüğünüzü düşünebilir.»

Bayan Radford, «Annen hiç senin çayını getirmez mi?» diye sordu.

«Olmaz öyle şey, onun kitabında yoktur böyle şey.»

«Ah, ah, etrafımdakileri hep şımartırım ben. Onun için hepsi hayırsız çıktı ya!» dedi yaşlı kadın.

Delikanlı hemen yapıştırdı: «Hadi hadi, Clara'dan

başka çocuğun yok, kocan da cennete gitmiş. Ortada hayırsız çıkacak biri varsa o da sensin!»

Bayan Radford dışarı çıkarken, «Yok, ben hayırsız değilim, yufka yüreklinin biriyim,» dedi ve ekledi: «Aslında aptalın biriyim ben.»

Kahvaltıda Clara çok sessizdi, ama halindeki Paul' la ilgili bir mal sahipliği havası delikanlıyı sonsuz derecede memnun ediyordu. Bayan Radford da besbelli hoşlanmıştı ondan. Bunun üzerine Paul yaptığı resimlerden söz etmeye başladı.

Yaşlı kadın, «O boyalarla, çizgilerle didişip durmanın sana yararı ne?» diye haykırdı. «Ne işine yarıyor bileyim bari. Eğlenip keyfine baksan daha iyi değil mi?»

Paul, «Ama geçen yıl, otuz gini'den fazla para kazandım resimlerimden,» dedi.

«Ya, öyle mi? O zaman düşünülür, ama gene de harcadığın zamanı hesaplarsan hiçbir şey sayılmaz.»

«Dört sterlin de alacağım var. Adamın biri kendisiyle karısının, köpeklerinin, evlerinin resmini yaparsam beş sterlin vereceğini söylemişti. Ben de gittim köpeğin yerine kümesteki hayvanların resmini yaptım. Adam içerledi tabi. Çaresiz fiyatı bir sterlin indirmek gerekti. Köpekten hoşlanmamıştım. Ama ben resmimi yaptım. Söyleyin bakalım, dört sterlini alınca ne yapayım?»

«Ben ne bileyim, parayı nasıl harcayacağın senin bileceğin bir şey.»

«Ama bu parayla bir hovardalık etmek geliyor içimden. Bir iki gün için deniz kenarına gidelim mi?»

«Kim gidiyor?»

«Siz, ben, Clara!»

Yaşlı kadın yarı öfkelenerek, «Ne, senin paranla ha?» diye bağırdı.

«Neden olmasın?»

«Oğlum bu gidişle ben senin sonunu pek hayırlı görmüyorum.»

«Günümü gün edeyim de gerisi fark etmez. Şimdi gidiyor muyuz?»

«Bana sorma. İkiniz kendi aranızda halledin bu işi.»

Delikanlı hem şaşkın, hem sevinçli, «Ama siz razı-sınız değil mi?» diye sordu.

Bayan Radford, «Ben razı olsam da olmasam da siz bildiğinizi okuyacaksınız,» dedi.

XIII

BAXTER DAWES

Paul, Clara'yla tiyatroya gittiği geceden kısa bir süre sonra arkadaşlarıyla birlikte Punch Bowl'da içki içerken içeriye Dawes girdi. Clara'nın kocası şişmanlamaya başlamıştı. Kahverengi gözlerinin kapaklarında bir şişlik belirmiş, vücudunun o sağlıklı diriliği kaybolmaya yüz tutmuştu. Yokuş aşağı gittiği besbelliydi. Kızkardeşiyle kavga edip ucuz bir oda tutmuştu. Metresi onu terkedip, kendisiyle evleneceğini söyleyen bir adama gitmişti. Bir gece sarhoşken kavga ettiğinden hapse bile düşmüş, adı bir müsterek bahis sahtekârlığına karışmıştı.

Paul'la Dawes can düşmanıydılar, ama aralarında tuhaf bir yakınlık vardı. Birbirleriyle hiç konuşmasalar da, gizliden gizliye yakınmışlar gibi, Paul, Baxter Dawes'u düşünür, ona ulaşmak, onunla arkadaş olmak isterdi. Dawes'un da onu sık sık düşündüğünden, bir tür bağla kendisini ona bağlı hissettiğinden emindi. Bütün bunlara rağmen ikisi de birbirlerine hep düşman gözüyle bakıyorlardı.

Jordan'm fabrikasında Paul daha iyi bir mevkide olduğu için Dawes'a içki ikram etmek ona düştü.

«Ne içersin?» diye sordu.

Dawes, «Senin gibi bir serseriyle hiçbir şey içmem,» dedi.

Paul da hafif alayla omuzlarını kaldırarak ona arkasını döndü. Bu hali oldukça sinir bozucuydu.

Önceden başladığı konuşmasını «Aristokrasi aslında askeri bir örgütten başka bir şey değildir.» diye sürdürdü. «Almanya'yı düşünelim şimdi. Binlerce aristokrat var burada, hepsinin varoluş nedeni ordu. Metelikleri yok, hayatları da çok tekdüze geçtiği için bir savaş çıksın istiyorlar. Aslında savaşa durumlarını düzeltmek için bir araç gözüyle bakıyorlar. Çünkü savaş yokken hiçbir şeye yaramaz tembel adamlardır bunlar, ama savaşta hepsi birer önder, birer komutan olur. İşte görüyorsunuz, hep savaştan yanadır onlar.»

Birahanelerde pek sohbetinden, tartışmalarından hoşlanılan biri değildi Paul. Zekice çıkışları küstahlığa varabilirdi. Yaşlıları iddiacı ve kendinden fazla emin tavrıyla rahatsız ederdi. Onu dinleyenler pek ağızlarını açmazlar ve konuşması bittiğinde o kadar üzülmezlerdi.

Delikanlının akıcı konuşmasını keserek yüksek sesle alaylı alaylı sordu: «Bütün bunları sen geçen gece tiyatrodan mı öğrendin?»

Paul ondan yana baktı. Gözleri karşılaştı. Delikanlı artık Dawes'un onunla Clara'yı tiyatrodan çıkarlarken gördüğünden emindi.

Paul'un iş arkadaşlarından biri, dişe dokunur bir dedikodu kokusu alarak, delikanlıyı biraz iğnelemek fırsatı çıktığı için memnun, ileri atılıp sordu:

«Ne olmuş, tiyatronun ne ilgisi var bununla?»

Dawes alaylı bir ifade ve küçümseyen bir tavırla başını Paul'dan yana eğerek:

«Ah, görmeliydiniz, küçük bey kuyruklu takımlarını giymiş kurum satıyordu,» dedi.

Ortak arkadaşlarından biri, «Deme yahu, yoksa yanında iyi bir parça da mı vardı?» diye sordu.

Dawes, «Öyle bir parça ki!» dedi.

Adam, «Hadi aniat,» diye üsteledi.

Dawes, «Benden bu kadar,» dedi, «Ama Morel'in de anlatacak çok şeyi vardır eminim.»

Öteki adam, «Hayret yahu! Yanındaki parça bir şeye benziyor muydu bari?» diye sordu.

«Müthiş bir şeydi dedik ya.»

«Nerden biliyorsun?»

«Ha, ha! Geceyi birlikte geçirdiklerinden eminim,» dedi Dawes.

Herkes Paul'a bakarak gülüştü.

Öteki arkadaş üsteledi: «Ama sen nereden biliyorsun? Kadını tanıyor musun ki?»

Dawes, «Eh, biraz diyebilirim,» diye karşılık verdi. Etraftan bir kahkaha daha koptu.

«O zaman çıkar baklayı ağzından,» diye üsteledi öteki adam.

Dawes, «olmaz» der gibi başını sallayarak birasını yudumladı ve «Küçük beyin şimdiye kadar bundan söz etmemesi şaşılacak şey!» dedi. «Ama yakında övünmeye başlar.»

Ortak arkadaş, «Hadi nazlanma Paul,» dedi. «Elimizden kurtulamazsın. Şunu itiraf et, bitsin.»

«Neyi itiraf edeyim? Bir arkadaşı tiyatroya götürdüğümü mü?»

«Tamam, ama kim bu arkadaş, evlat?»

«Arkadaşını sevsinler,» dedi Dawes. Paul küplere binmişti. Dawes ise alaycı tavıyla altın sarısı bıyıklarını sıvazlamaktaydı.

«Vay canına! O biçim bir karıydı ha!» dedi öteki

adam. «Şaşırttın bizi Paul. Demek sen de karıyı tanıyorsun Baxter, öyle mi?»

«Az buçuk tanıyorum,» diyerek ötekilere göz kırptı Dawes.

Paul. «Hoşça kalın, ben gidiyorum,» diyerek ayağa kalktı.

Ortak arkadaş eliyle delikanlının omuzundan çekerek, gitmesine engel oldu.

«Yağma yok, öyle kolay kolay kaçamazsın evladım! Bu işin tam olarak hesabını görmemiz gerek,» dedi.

«Dawes görsün bu hesabı!»

Öteki adam, «Kendi yaptığının hesabını vermekten kaçınmak doğru değil,» diye payladı delikanlıyı.

O anda Dawes'dan gelen bir söz Paul'un onun suratına yarım bardak birayı fırlatmasına neden oldu.

Tezgâhın arkasında içki servisi yapan kız, «Bay Morell!» diye bir çığlık kopardı ve çingirak çalarak bira-hanenin fedaisini çağırdı.

Dawes yere tükürüp delikanlıyı yakalamaya çalıştı. Tam bu sırada kolları sıvanmış, pantolonu kalçaları üzerinde gerilmiş güçlü, iri kıyım bir delikanlı araya girdi.

Göğsüyle Dawes'u engelleyerek, «Yavaş gelin bakalım!» diye çıktı.

Dawes, Paul'a, «Dışarı gel!» diye haykırdı.

Paul bembeyaz kesilmiş, titreyerek barın pirinç tutamağına yaslanmıştı. O an nefret etti Dawes'dan, bir şey onu ortadan yok etse diye düşündü. Ama aynı anda alnına yapışmış ıslak saçlarını görünce karşısındaki adamın durumunun içler acısı olduğunu anladı. Hiç yerinden kıpırdamadı.

Dawes, Paul'a, «Sana dışarı gel diyorum!» diye bağırdı.

Hizmet eden kız, «Yetişir, Bay Dawes,» dedi.

Fedai delikanlı dostça, «Hadi, hadi, yolcu yolunda gerek,» diyerek Dawes'u yanından alıp kapıya yaklaştırdı.

Yarı yarıya sinmiş olan Dawes, Paul Morel'i işaret ederek, «Kavgayı bu salak çıkardı,» dedi.

Kız, «Amma da uyduruyorsun, Bay Dawes!» dedi. «Sen de biliyorsun ki baştan beri sen ona sataştın.»

İri kıyım fedai, Dawes'u göğsüyle engelleye engelleye kapıya kadar getirdi ve dışarı çıkardı. Bunun üzerine Dawes döndü ve doğrudan doğruya Paul'a bakıp «Öyle olsun,» diye başını salladı.

Paul'un içinde bu adama karşı şiddetli nefretle karışık tuhaf bir acıma ve neredeyse sevgi hissi oluşmuştu. Birahänenin renkli kapısı Dawes'un ardından kapanmıştı. İçerde sessizlik oldu.

Kız, «Tam haketmişti bunu!» dedi.

Ortak arkadaş, «Ama gözünün orta yerine bira yemek de çok sıkıcı bir şey,» dedi.

Kız, «Demiştim, iyi oldu,» dedi ve Paul'a sordu: «Bir tane daha ister misiniz, Bay Morel?»

Delikanlının bardağını kaldırmış bekliyordu. Paul başı ile «evet» dedi.

Orada bulunanlardan biri, «Dünyaya metelik vermeyen biridir bu Baxter Dawes,» dedi.

Kız, «Hadi canım sen de, ağzı kalabalığın biri ol!» diye dudak büktü. «Bunlardan hayır gelmez insana. Sen iblisin birini isteyebilirsin, ama bana ağzından bal akan bir erkek ver.»

Öteki adam, «Eee, Paul evladım. Bundan sonra bir süre kendini kollamalısın.»

Kız, «Üstüne çıkmasına meydan verme, o kadar,» diye öğüt verdi.

Birahanedekilerden biri, «Boks bilir misin?» diye sordu.

Hâlâ rengi soluk olan Paul, «Hiç bilmem,» dedi.
«İstersen bir iki oyun öğretelim sana.»
«Eksik olma ama hiç vaktim yok.»

Az sonra Paul birahaneden ayrılırken kız adamlardan birine göz kırparak, «Hadi Bay Jenkinson, onunla birlikte gidiniz.» diye fısıldadı.

Adam başını sallayarak gayet içten, «Herkes iyi geceler,» dedi ve Paul'un arkasından dışarı çıktı.

«Bir dakika delikanlı,» diye seslendi. «Seninle yollarımız aynı galiba. Birlikte gidelim istersen.»

İçerde kız kendine göre durum değerlendirmesi yapıyordu: «Göreceksiniz Bay Morel böyle şeylerden hoşlanmadığı için buradan ayağını kesecektir. Yazık oldu. İyi birisiydi. Baxter Dawes'a gelince, bence onu hapis paklar. »

Paul bu olayın annesinin kulağına gitmesindense ölmeyi yeğlerdi. Rezil olduğunu, başkalarının önünde yerin dibine geçtiğini düşünüyor, içi içini yiyordu. Bu sıralarda hayatının annesine söz edemeyeceği bir sürü yanı olmuştu. Ondandır bir hayatı vardı. örneğin cinsel yaşamı. Ama geri kalan her şey annesinin elindeydi. Gene de ondan bir şey saklamak gerektiğini düşünüyor ve bundan da canı sıkılıyordu.

Aralarında hiç sözü edilmeyen bir şey vardı: işte delikanlı bu sözü edilmeyen şeyle ilgili olarak kendini savunmak gereğini duyuyordu, çünkü annesi sanki mahkûm etmişti onu. Bazen nefret ediyordu annesinden ve bu kölelikten kendini çekip kurtarmak istiyordu. Kendi hayatını annesinden bağımsız kılabilmeyi arzuluyordu. Oysa bir kısır döngü içinde dönüp dolaşıp aynı noktada düğümlenip kalıyordu. Annesi onu doğurmuş, severek büyütmüş; Paul'un da bütün sevgisi annesinin üstünde toplanmıştı. Bu durumda kendi hayatını yaşayamıyor, başka bir kadını gerçekten seve-

yordu. Bu aralarda farkında olmadan annesinin etkisine karşı koymaya çalışıyordu. Ona her şeyi anlatabiliyordu artık, aralarında bir mesafe oluşmuştu.

Clara mutluydu, Paul'dan hemen hemen emin sayılırdı. Onu sonunda kendine bağlayabildiğini sanıyordu, ama arkasından gene belirsizlik geldi. Çünkü Paul pek ciddiye almadan kocasıyla arasında geçen olayı genç kadına anlatmıştı. Clara'nın yüzüne kan hücum etti, külrengi gözleri çakmak çakmak oldu:

«Evet, ta kendisi bu anlattığının, aynen bir demiryolu işçisi gibi. Ağırbaşlı insanların arasına karışabilecek birisi değil o,» dedi.

«Ama sen onunla evlendin.» dedi Paul.

Bu hatırlatma genç kadını çok sinirlendirmişti.

«Evlendim işte,» diye haykırdı. «Ama böyle olduğunu bilebilir miydim!»

«Bana öyle geliyor ki. Dawes daha iyi birisi olabilirdi.»

«Ben mi onu bu hale getirdim yani?»

«Hayır canım! O kendi kendini düşürmüş. Ama gene de bir yanı var ki...»

Clara sevgilisini süzmekteydi. Paul'un bir yanından nefret ediyordu. Delikanlı onu gayet katı ve nesnel sayılabilecek bir biçimde eleştirdiğinden kadıncağızın yüreği yavaş yavaş sertleşiyordu.

Paul'a, «Ne yapacaksın?» diye sordu.

«Nasıl ne yapacağım?»

«Baxter ile ilgili.»

«Yapacak bir şey yok, değil mi?»

«Döğüşmek gerekirse onunla başa çıkabilirsin sanırım.»

«Hayır sanmam. Yumruk kullanmasını hiç bilmem. Çoğu erkeklerde hemen yumruk sallama dürtüsü harekete geçer. Bende böyle değil. Bıçak, tabanca gibi dö-

güçürken gerekebilecek şeyler bulundurmalıyım yan-
nımda.»

«Öyleyse yanında bir şey taşı.»

«Yok canım, ben öyle yatarken bile bıçağı başucun-
dan ayırmayanlardan değilim,» diye güldü Paul.

«Ama Baxter rahat oturmayacaktır. Sen tanımaz-
sın onu.»

«Ne yapalım, göreceğiz.»

«Ne demek yani, boyun mu eğeceksin?»

«Belki, elimden bir şey gelmezse.»

«Ya seni öldürürse?»

«Yazık olur, hem ona, hem de bana.»

Clara bir süre sesini çıkarmadı.

«Bazen sinirimi bozuyorsun,» diye haykırdı.

«Yeni bir şey değil ki bu,» diyerek güldü Paul.

«Ama neden böyle sersemlik ediyorsun? Baxter'i
tanımıyorsun ki!»

«Tanımak da istemiyorum.»

«Evet ama bu adamın istediğini yapmasına izin mi
vereceksin?»

«Ne yapayım öyleyse?» diye güldü delikanlı.

«Ben olsam bir tabanca taşırdım. Tehlikeli oldu-
ğundan eminim.»

«Tetiği çekerken ya parmaklarımı uçurursam ne
olur?»

«Yok canım, ama ben ciddiylim.»

«Olmaz.»

«Hiçbir şey yapmayacak mısın?»

«Hayır.»

«Demek meydanı ona boş bırakıyorsun?»

«Öyle.»

«Aptalın birisin sen.»

«Doğru!»

Clara öfkeyle dişlerini sıktı, hırsından titriyordu.

«Seni şöyle iyice bir sarsmak isterdim.»

«Ama niçin?»

«Onun gibi birisinin sana bildiğini yapmasına meydan verdiğin için.»

«Eğer kazanırsa ona dönebilirsin.»

«Senden nefret etmemi mi istiyorsun?»

«Hayır, yalnızca haber veriyorum.»

Clara yavaş, hırs dolu bir sesle, «Bir de beni sevdiğini söylüyorsun,» diye bağırdı.

«Seni mutlu kılmak için onu öldürmem mi gerek? Sonra böyle bir şey yapsam iki eli yakanda olur.»

«Sen beni aptal yerine koyuyorsun galiba.»

«Hiç değil. Ama sen de beni anlamak istemiyorsun.»

Bir duraklama oldu. Sonra Clara, «Ama kendini böyle bile bile tehlikeye atmamalıydın,» diye yalvardı.

Paul omuz silkerek Horatius'tan,*

«Üstünden dürüstlük akan adama

Çiğeri temiz, suçsuz kişiye

Ne keskin Toledo jileti

Ne de zehirli ok kılıfı gerekir.»

dizelerini okudu.

Clara gene bir şeyler arar gibi delikanlıyı süzüyordu.

«Keşke seni anlayabilsem,» dedi.

Paul, «Anlaşılabilecek bir şey yok,» diyerek güldü.

Genç kadın suratını asarak başını önüne eğdi.

Paul birkaç gün boyunca Dawes'u görmedi. Sonra bir sabah spiral odasından yukarı kata koşarak çıkarken iri yarı demirciyle çarpışır gibi oldu.

Demirci, «Bu da nesi!» diye bağırdı.

Paul, «Affedersin,» diyerek yoluna devam etti.

(*) Horatius, Od'lar, I. kitap, XXII. şiir, ilk dördlük.

Dawes, «Affedecekmişim!» diye dudak büktü.

Paul ıslıkla hafiften, «Beni Kızların Yanına Koyun» adlı melodiyi çalıyordu.

Dawes, «Ben senin ıslığını susturmasını bilirim, düzenbazım benim,» dedi.

Delikanlı aldırmadı.

«Geçen gece yaptığının hesabını vereceksin.»

Paul masasının bulunduğu köşeye gitti ve sipariş defterinin sayfalarını karıştırmaya başladı. Sonra ayak işlerini gören çocuğa dönüp:

«Git Fanny'ye söyle, derhal 097 No. lu siparişi istiyorum.»

Dawes uzun boyu, gözdağı veren edasıyla eşikte durmuş Paul'a tepeden bakıyordu. Delikanlı yüksek sesle hesap yapmaktaydı:

«Altı beş daha on bir eder, yedi daha bir şilin altı peni eder.»

Dawes, «Sana söylüyorum, duydun mu?» diye bağırdı.

Paul, «Beş şilin dokuz peni,» diyerek rakamları yazıyordu. Başını kaldırarak, «Ne dedin?» diye sordu.

Demirci, «Ne dediğimi göstereceğim sana,» dedi.

Paul yüksek sesle hesap yapmaya devam ediyordu.

Dawes, «Seni yerden bitme...» diye küfür savurdu. «Yüzüme bakmaya cesaretin yok değil mi?»

Paul bir anda eline büyük cetveli alıverdi. Dawes irkildi. Oysa delikanlı cetvelle yalnızca sipariş defterine birkaç çizgi çizdi. Bu küçük oyundan dolayı demirci küplere binmişti.

«Hele bir elime geçireyim seni, nerede olursa olsun hesabını göreceğim, pis domuz yavrusu seni,» diye haykırdı.

Paul, «Pekâlâ!» dedi.

Demirci diyecek başka şey bulamayarak kapıdan

çıkıyordu ki tiz bir düdük sesi duyuldu. Paul duvardaki konuşma borusuna gitti.

«Efendim.» dedi. Boruya kulak verdi. Sonra gülerek. «Peki.» diye seslendi. «Hemen gelirim. Şu anda bir ziyaretçim var.»

Delikanlının sesinin tonundan Dawes onun Clara'yla konuştuğunu hemen anlamıştı. Ortaya doğru bir adım atarak. «Şeytan yavrusu.» diye homurdandı. «Ziyaretçinin ne demek olduğunu ben sana şimdi gösteririm. Senin küstahlıklarını çekeceğimi mi sanıyorsun?»

Depodaki öteki kâtipler de başlarını kaldırmışlar bakıyorlardı. O sırada ayak işlerini gören çocuk çıkageldi. Elinde beyaz bir çorap vardı.

«Fanny eğer önceden haber verseydin dün akşam alabilirdin. dedi.» diye haberi ilettili.

Paul çoraba bakarak, «Peki, hemen gönder.» dedi.

Dawes boşuna didinmiş bir durumda. çaresiz bir öfke içinde öylece duruyordu. Morel ona doğru döndü.

Dawes'a, «Bir dakika.» diyerek aşağı inmek için dışarı çıkmak üzere ilerledi.

Demirci, «Ben senin hızını kesmesini bilirim!» diyerek delikanlının kolunu kavrayıverdi.

Çırak çocuk telaşla, «Hey, ne oluyor?» diyerek bağırdı.

Küçük camlı yazıhanesindeki Thomas Jordan gürültüyü duyarak odanın öteki ucundan koşarak geldi.

O tiz ve yaşlı sesiyle, «Ne var, ne oldu?» diye sorup durmaya başladı.

Dawes şaşkın bir durumda, «Bu küçük... parçasının hesabını görecektim, hepsi bu,» diye söylendi.

Thomas Jordan, «O da ne demek öyle?» diye sesini çalıtarak yükseltti.

Dawes, «Ne dedimse o demek!» diye karşılık verdi, ama sinmişti.

Morel tezgâha yaslanmış duruyordu, yüzünde yarı utangaç, yarı sırtkan bir ifade vardı.

Thomas Jordan gene sert sert, «Ne demek oluyor bu?» diye sordu.

Paul omuzlarını silkip, başını salıyarak, «Ben de bilmiyorum.» dedi.

Dawes o aslında hoş ama öfkeden allak bullak olmuş yüzünü öne doğru uzatıp yumruklarını sıktı. «Sevsinler, bilmiyormuş.» diye bağırdı.

Yaşlı patron kasılarak ilerledi ve «Bitirdin mi söyleyeceğini?» diye bağırarak sordu. «Doğru işinin başına git bakalım. Sonra bir daha seni sabah sabah çakır keyif görmeyeyim.»

Dawes o iri cüssesiyle yavaş yavaş yaşlı patrondan yana döndü:

«Çakır keyif mi?» dedi. «Ben mi çakır keyifim? Sen ne kadar ayıksan ben de o kadar ayığım.»

Yaşlı adam, «Biz o teraneyi çok işittik.» diye Dawes'u tersledi. «Hadi bakalım şimdi işinin başına. Oyalanma daha fazla. Böyle haltlar karıştırdığını görmeveyim artık.»

Demirci, patronuna şöyle bir tepeden baktı. İri, kirlî; ama yaptığı işe rağmen biçimli gözüken ellerini sürekli açıp kapıyordu. Paul bu ellerin Clara'nın kocasına ait olduğunu hatırladı, içini bir nefret dalgası kapladı.

Thomas Jordan, Dawes'u «Kovulmadan çık git buradan.» diye gene tersledi.

Dawes küstahlaşarak, «Kovulmak mı? Kim kova-cakmış beni?» diye sordu.

Bay Jordan ilerleyip o ufak tefek, tıknaz yapısıyla demircinin önüne dikildi ve eliyle dışarıyı göstererek, «Defol benim fabrikamdan, defol!» dedi. Dawes'un kolunu yakalamış sarsıyordu. Demirci, «Bırak kolumu.»

diye dirseğiyle küçük imalâtçıyı şöyle bir silkiverince adamcağız sendeleyerek geriledi.

Daha kimse ona yardım edemeden Thomas Jordan ince yaylı kapıya çarpıp, kapı açılınca beş altı basamak merdivenden aşağı yuvarlanarak kendini Fanny'nin odasında buldu. Bir an herkes gene şaşkınlıktan kıpırdayamamıştı, ama sonra kadınlar, erkekler hep birden koçuşmaya başladı. Dawes kısa bir süre, nefretle bu sahneyi seyredip çıkıp gitti.

Thomas Jordan sarsılmış, hırpalanmış ama başka bir yanı incinmemişti. Bununla birlikte öfkeden küplere binmişti. Dawes'u işten kovdu ve saldırı suçuyla mahkemeye verdi.

Paul Morel mahkemede şahitlik yapmaya gitti. Olayın nasıl başladığını anlatırken, «Dawes, bana ve Bayan Dawes'a hakaret etti, çünkü bir akşam Bayan Dawes'la birlikte tiyatroya gitmiştim,» dedi. «Sonra bu hakaretten dolayı onun yüzüne bira fırlattım. Bunun üzerine o da öç almak istedi.»

Hâkim, «Cherchez la femme»* diye gülümsedi ve Dawes'a pis bir insan olduğunu söyleyerek davayı düşürdü.

Bay Jordan, «Davayı altüst ettin,» diye Paul'u tersledi.

Delikanlı, «Sanmıyorum,» dedi. «Gerçekten bir mahkûmiyet kararı çıkartmak istemiyordunuz, değil mi?»

«Değilse neden herifi mahkemeye verdiğimi sanıyorsun?»

«Olan oldu! Yanlış hareket ettiysem özür dilerim.»

Clara da çok kızgındı:

(*) Kadın parmağı aranmalı.

«Benim adımlı işin içine sokmanın ne gereği vardı?» diye soruyordu.

«Arkamızdan fısıldaşmalar başlayacağına açıkça söylemek daha iyi bence.»

«Hiçbir şey gerek yoktu.»

Paul umursamayarak, «Bir şey kaybetmedik ki.» dedi.

«Belki senin olmadı.»

«Senin oldu mu?»

«Benim adımın geçmesine hiç gerek yoktu.»

Delikanlı, «Üzüldüm.» dedi, ama hiç üzölmüş bir hali yoktu.

Kendi kendine, «Nasıl sa razı olacaktır.» dedi ve nitekim Clara bir daha bu konuda ağzını açmadı.

Paul annesine Bay Jordan'ın merdivenlerden düşmesi ve Dawes'un mahkemeye çıkmasını anlattı. Bayan Morel onu dikkatle süzdü.

Bayan Morel oğluna, «Bütün bu olup bitenlerle ilgili senin fikrin nedir?» diye sordu.

Paul, «Benim gözümde aptalın biri Baxter Dawes.» dedi, ama aslında içi hiç rahat değildi.

Annesi, «Bu işlerin sonu nereye varacak, hiç düşün-dün mü?» diye sordu.

Delikanlı, «Hayır.» dedi. «Her şey olacağına varır.»

«Doğru ama kural olarak sonuç pek istenildiği gibi değildir.»

«O zaman insan sonuca katlanmaya çalışır.»

«Katlanmanın kafandan geçirdiğin gibi kolay olmadığını zamanla anlayacaksın.»

Paul önündeki deseni çabuk çabuk çizmeye çalışıyordu.

Annesi bir süre sonra ayrıntılara girerek, «Clara'nın fikrini sorduğun oluyor mu?»

«Neyle ilgili olarak?»

«Seninle ve bütün sorunlarla!»

«Benimle ilgili fikri vız gelir. Bana kör kütük tutkun, ama sevgisi o denli derin değil.»

«Hiç olmazsa senin ona beslediğin sevgi kadar derin ya!»

Paul başını kaldırarak tuhaf bir ifadeyle annesine baktı:

«Evet ama,» dedi. «Biliyor musun anne, bende bir eksiklik var galiba. Sevemiyorum kimseyi. Oradayken gerçekten seviyorum onu. Bazen onu yalnızca bir kadın olarak görüyorum ve bayılıyorum her şeye; ama ağzını açıp beni eleştirdiğinde genellikle dinlemiyorum onu.»

«Oysa Miriam kadar zeki bir kadın.»

«Belki de. üstelik ben onu Miriam'dan da fazla seviyorum. Ama neden hiçbiri bana sahip olamıyor?»

Paul'dan gelen bu son soru sanki bir feryattı. Annesi yüzünü öte yana çevirerek pek durgun, ciddi ve feragatle dolu bakışlarla odanın öteki duvarına gözlemlerini dikti.

«Yani Clara'yla evlenmek istemiyor musun?» diye sordu.

«Hayır, başında istediğimi sanıyordum. Ama neden evlenmek istemiyorum ben? Ne onunla, ne de başka biriyle. Bazen sevdiğim kadınlara haksızlık etmişim gibi geliyor bana, anne!»

«Nasıl haksızlık, evladım?»

«Bilemiyorum.»

Paul biraz üzüntülü resmine devam etti. Derdinin sanki can damarına basmıştı.

Annesi, «Evlenmeye gelince daha önünde çok vakit var.» dedi.

«Ama öyle değil, anne. Clara'yı sevmesine seviyorum, Miriam'ı da sevmiştim. Gelgelelim iş kendimi on-

lara vermeye gelince, olmuyor işte. Kendimi onlara ait sayamıyorum. Beni istiyor gözüküycrlar ama ben kendimi onlara veremiyorum.»

«Kendine göre bir kadına daha rastlamadın.»

«Sen hayattayken böyle bir kadına hiçbir zaman rastlamayacağım.»

Bayan Morel durgunlaştı. Kendini yorgun hissediyordu, bitmiş tükenmiş gibi.

«Görürüz elbet oğlum,» dedi.

Olayların bir kısır döngü içinde geliştiği düşüncesini delikanlıyı çıldırtıyordu.

Clara gerçekten onu büyük bir tutkuyla seviyordu. Tutku söz konusu olduğunda Paul da karşılık veriyordu. Gün boyunca Clara'yı epey unutuyordu. Gerçi aynı binada çalışıyorlardı ama delikanlı pek bunun farkında olmuyordu. Mesgul olduğu için Clara'nın fabrikadaki varlığı ona bir şey ifade etmiyordu. Ama Clara spiral odasındaiken Paul'un üst katta olduğunun hep farkındaydı, sevgilisinin aynı binadaki fiziki yakınlığı aklından çıkmıyordu. Her saniye onun kapıyı açıp içeri girmesini bekliyor, ama delikanlı geldiğinde de şok geçiriyordu. Kısa kısa, düşünmeden konuşuyor, oldukça resmi bir ifadeyle emirler yağdırıyor ve kadıncağızı sanki köşeye sıkıştırıyordu. Oysa Clara bütün dikkatiyle onu dinliyor, söylenilenleri çabucak kapmaya ve hiçbir şey unutmamaya çalışıyordu. Çok acımasızdı delikanlı. Genç kadın Paul'un göğsüne dokunmak istemişti. Yeleğin altında göğsünün nasıl biçimlendiğini tam olarak kestirebiliyordu ve eliyle dokunmak istemişti. Delikanlının mekanik sesinin emirler yağdırması çıldırtıyordu genç kadını. Clara bu yapmacıklığı kırmayı, Paul'un gereksiz yere giydiği iş maskesini tuzla buz etmeyi ve bunların altındaki erkekliğe ulaşmayı arzuluyordu. Ama çekiniyordu, onun sıcaklığını bir an

bile hissetmeden Paul gidivermişti. Genç kadın gene acılandı.

Buluşamadıkları akşamlarda Clara'nın içinin sıkıldığını bildiğinden delikanlı onunla epey vakit geçirmeye çalışıyordu. Gündüzleri genç kadın için çok sıkıntılıydı, ama akşamlar ve geceler ikisi için de mutluluk kaynağıydı. Hiç konuşmazlardı çoğu kez. Saatlerce başbaşa oturdukları, karanlıkta birlikte gezmelerine rağmen birkaç anlamsız kelimeden başka sözcük çıkmıyordu ağızlarından. Ama Clara'nın eli Paul'un elindeydi. Genç kadının göğüsleri, sıcaklığını delikanlının göğsüne bir iz gibi bırakıp, erkeğin kendisini bütün olarak hissetmesini sağlamıştı.

Bir akşam kanal boyunca yürüyorlardı, delikanlının içini kemiren bir şey vardı. Clara ona pek etki yapamadığının farkındaydı. Paul alçak sesle kendi kendine sürekli ıslık çalıyordu. Bu ıslıktan konuşmaya oranla daha fazla şeyler kapabileceğini düşünerek Clara kulak kabartmıştı. Hüzünlü, halinden pek memnun olmayan bir melodiydi bu. Bir anlamda da genç kadına Paul'un onunla uzun süre beraber olamayacağını hissettiren bir melodiydi bu. Sesini çıkarmadan yürüyordu. Bir eksen üzerinde açılıp kapanabilen bir köprüye gelmişlerdi. Delikanlı eksen direğinin üzerine oturup suya yansıyan yıldızları seyrediyordu. Clara'dan oldukça uzaktaydı. Düşünceliydi genç kadın.

«Hep Jordan'ın fabrikasındaki işinde mi kalacaksın?» diye sordu.

Paul fazla düşünmeden, «Hayır,» diye karşılık verdi. «Nottingham'dan alıp başımı dışarı gideceğim... yakın zamanda hem de.»

«Dışarı mı gideceksin, niçin?»

«Bilmem. Huzursuzum.»

«Peki ne yapacaksın?»

«Sürekli bir desen çizme işi bulmalıyım, sonra tablolarımı satma yolları aramalıyım. Yavaş yavaş kendi başıma ayakta durmaya başladım sayılır. Eminim bundan.»

«Ne zaman gitmeyi düşünüyorsun?»

«Bilmem. Aslında annem oldukça daha bir süre gitmem söz konusu değil.»

«Annemi bırakamaz mısın?»

«Uzun zaman hiç bırakamam.»

Clara kapkara sudaki yıldızlara baktı. Bembeyaz duruyorlardı ve sanki bir noktaya gözlerini dikmişlerdi. Paul'un çıkıp gideceğini bilmesi Clara için bir işkenceydi ama birlikte olmaları da işkence kadar acı vericiydi.

Genç kadın, «Peki, çok para kazanırsan ne yapacaksın?» diye sordu.

«Londra yakınlarında güzel bir ev bulup annemle oraya yerleşeceğim.»

«Anlıyorum.»

Uzun bir sessizlik oldu.

Sonra Paul, «Oradan da gelip seni görebilirim.» dedi. «Bilemiyorum... Ne yapmam gerektiğini sorma bana. Hiçbir şey bildiğim yok.»

Gene bir sessizlik oldu. Yıldızlar suda ürperip parçalandılar. Bir nefes rüzgâr esip geçti. Delikanlı ansızın gitti elini genç kadının omuzuna koydu ve dertli dertli, «Gelecek ile ilgili bir şey sorma bana,» dedi. «Hiçbir şey bilmiyorum. Şu anda, her şeye rağmen, benimle birlikte ol, olmaz mı?»

Clara delikanlıyı kollarına aldı. Zaten evli bir kadın değil miydi o? Şu anda Paul'un verdiği sevgiyi bile almaya hakkı yoktu. Ama Paul ona son derece muhtaçtı şu anda. Paul, Clara'nın kollarındaydı ama dertliydi. Genç kadın sıcaklığıyla sardı onu, avuttu, sevdi. Bu anın bu an olarak yaşanmasını arzuladı.

Biraz sonra Paul konuşmak ister gibi başını kaldırdı, güçlükle «Clara,» dedi.

Genç kadın, onu ihtirasla kendine doğru çekti, başını eliyle g ğ  ne bastırdı. Delikanlının sesindeki acılı tona dayanamıyordu. İçi korku doluydu. Paul onun herhangi bir  eyini alabilirdi, herhangi bir  eyini; ama bilmek istemiyordu Clara. Dayanamayacaktı buna. Şu anda onu yalnızca avutmak istiyordu, yalnızca avutmak. Sarıldı ona, oksadı. Paul sanki bir bilinmeyendi onun için, neredeyse gizemli bir şey. Her şeyi unutmak   zere Paul'u avutmak istiyordu.

Çok geçmeden içinde bir mücadele başladı ve unuttu her şeyi Paul. Ama artık onun için Clara orada değildi, yalnızca sıcacık bir kadın, orada karanlıkta sevdiği, hemen hemen taptığı bir şey vardı. Fakat Clara değildi bu ve boyun eğdi delikanlıya. Oysa delikanlının sevi mesinin kaçınılmazlığı, yalın açlığı ve ilkelliğin-deki güçlü, k r ve amansız bir şey Clara'ya geçirdiği saati zindan etti. Genç kadın, Paul'un i inin ne kadar fırtınalı ve yalnız olduğunu biliyordu ve ona geldiği için çok iyi etmişti delikanlı. Clara içi elvermediği ve delikanlının ihtiya ı her şeyden fazla olduğu için onu k bul etmişti. Paul'u sevdiğinden, terkedilecek olsa bile bunu onun için yapıyordu.

Bu arada tarlada kızkuşları     mekteydi. Paul kendine geldiğinde gözlerinin   n nde, karanlıkta hayatta dopdolu kavisli şeylerden ve kulağında çınlayan seslerin ne olduğunu merak etmişti. Sonra bunların çimenler ve kızkuşlarının     mesi olduğunu fark etti. Yanıba ında Clara'nın sıcaklığını, soluğuyla g ğ  n n inip kalkı ını hissetti. Başını kaldırıp genç kadının gözlerinin içine baktı. Kopkoyu, pırıltılı, garipti bu gözler; hem yabancı, hem de yakındılar ona.  ılgın bir hayat kaynağının onda takılıp kalması gibiydiler.

Delikanlı korku içinde yüzünü kadının boynuna yapıştırdı: Neydi bu kadın? Güçlü, garip ve çılgın bir hayat kaynağı karanlıklar içinde şu saate kadar onun hayatına karışmıştı. Kendilerinden çok daha büyük olduğu için delikanlı susturulmuştu sanki. Bakışmışlardı, çeşit çeşit çimlerin fışkırmasını, kızkuşlarının ötüşmesini, yıldıızların akışmalarını da bu buluşmaya katmışlardı.

Ayağa kalktıklarında karşıkı çitte kaçamak yapan başka bir çift gördüler. Bu çiftin orada olması olağan geldi onlara, gece herkesi içine çekmişti.

Böyle bir geceden sonra tutku denen şeyin büyüklüğünü duymuş olduklarından ikisinin de üzerinde bir sessizlik vardı. Kendilerini küçücük, yarı ürkek ve çocuksu hissediyorlardı. Suçsuzluklarını yitirdikten sonra, Adem ile Havva'nın Cennet'ten atılıp insanlığın büyük günüyle gecesine katılmalarını sağlayan gücün görkemini kavradığı anda olduğu gibi şaşkıındı Clara'yla Paul. Her ikisi için de ayrı ayrı bir başlangıç, ayrı bir doyum söz konusuydu. Hiçliklerini ve onları her zaman taşıyabilen kocaman canlı bir selin varolduğunu bilmek iç rahatlığı veriyordu genç çifte. Eğer böylesine görkemli, büyük bir güç onları tepeden tırnağa etkileyip kendisiyle özdeşleştirebiliyorsa ve her bir çimeni, ağacı, canlıyı dik tutan o muazzam çalkantı içinde onların yalnızca birer tohum tanesinden başka bir şey olmadıklarını gösterebiliyorsa neden kendileriyle ilgili bir endişeye düşsünlerdi? Hayat onları istediği yere taşıyabilirdi, birlikte oluşlarından karşılıklı bir tür huzur duyuyorlardı. Birlikte oluşlarıyla bir şey doğrulanıyordu sanki. Hiçbir şey geçersiz kılamazdı bunu, hiçbir şey bunu ellerinden alamazdı; aslında bu onların hayata inanmalarının kanıtıydı.

Ama Clara tatmin olmuş değildi. Orada koskoca bir şeyin varlığını fark ediyordu, koskoca bir şey sarıp

sarmalıyordu onu. Ama zaptedemiyordu onu. Sabah her şey değişiyordu. Birleşmişlerdi, ama genç kadın o anı saklayamıyordu. Yeniden istiyordu, kalıcı bir şeyi arzuluyordu. Tam olarak anlamamıştı. İsteddiği kişinin Paul olduğunu düşünmüştü. Ama ona göre delikanlı güvenilir sayılmazdı. Bu aralarındaki ilişki bir daha hiç gerçekleşmeyebilirdi, Paul terkedebilirdi onu. Delikanlıyı ele geçirememişti ve memnun değildi hayatından. Oralara gitmişti ama tam olarak bilmediği ama çılgınlar gibi sahip olmak istediği o şeyi ele geçirememişti.

Sabahleyin bayağı huzurluydu delikanlı. Kendi içinde mutlu sayılırdı. Ateşin şehvete daldırılarak vaftiz edilmesini hemen hemen yaşamış gibi hissediyordu kendisini. Bu da onu rahatlatıyordu. Ama bu Clara değildi. Onun yüzünden gerçekleşebilen, ama onu içermeyen bir şeydi bu. Hiç de birbirlerine yakın sayılmazlardı. Kocaman bir gücün kör gözlü aracıları olmuşlardı sanki.

Clara o gün, Paul'u fabrikada gördüğünde bir ateş damlası gibi yüreği eriyiverdi. Onun vücuduydu, onun kashlarıydı söz konusu olan. Göğsündeki ateş damlası yoğunlaştı, genç kadın onu kucaklamak istedi. Ama bu sabah çok sessiz yumuşatılmış gibi gözüken delikanlı emirler yağdırmaya devam ediyordu. Clara, Paul'u izleyerek karanlık, çirkin bodruma inip onu kollarına dolamak istedi. Öpüştüler ve şehvetin yoğunluğu delikanlının içini gene yakmaya başlamıştı. Kapıda biri vardı. Paul yukarı koştu, Clara da uyurgezer gibi odasına döndü.

Bundan sonra ateş yavaş yavaş sönmeye yüz tuttu. Delikanlı başından geçenlerin ne Clara'ya ne de başka bir kişiye bağlı olabileceğinin daha fazla farkına varmaya başlamıştı. Seviyordu Clara'yı. Bunca güçlü bir duyguyla birbirlerine bağlandıkları için büyük bir seve-

cenlik söz konusuydu: Ama onun ruhunu muhafaza edebilecek kimse Clara değildi. Paul genç kadından onun hiçbir zaman olamayacağı bir şeyi istiyordu.

Genç kadın ona duyduğu arzuyla çılgınlaşmıştı. Onu gördüğünde vücuduna dokunmadan edemiyordu. Fabrikada Paul, Clara'ya spiral çoraptan söz ederken genç kadın gizlice onu okşamaya başlamıştı. Bir kaçamak öpücük için bodruma gitmişlerdi. Clara her zaman özlemle dolu, sükun ve gem vurulmamış şehvetle taşan gözlerini ondan hiç ayırmamıştı. Bütün bunlar, Clara öteki kızların önünde fütursuzca kendini açığa vururirse diye Paul'u endişelendiriyordu. Genç kadın yemek zamanlarında kucaklaşmaları için hiç şaşmadan onu bekliyordu. Delikanlı Clara'nın sanki çaresiz olduğunu hissediyor, kendisi için hemen hemen bir yük olduğunu düşünüyor ve bu yüzden de sinirleniyordu.

«Hep kucaklaşıp öpüşmekten ne anlıyorsun sanki?» diye sordu. «Her şeyin bir zamanı vardır.»

Clara ona baktı ve gözleri nefretle doldu:

«Ben mi hep seni öpmek istiyorum?» dedi.

«Evet, her dakika, seninle iş konuşurken bile. İşimin başındayken oynamak istemiyorum ben. İş iştir.»

«Peki aşk nedir?» diye sordu Clara. «Özel zamanı olan bir şey mi?»

«Evet, iş saatlerinin dışında.»

«Demek sen bunu Bay Jordan'ın fabrikasının kapanma saatlerine göre ayarlıyorsun, öyle mi?»

«Evet. Ayrıca herhangi bir başka işim olup olmasına göre ayarlıyorum.»

«Ya! Demek aşk boş zamanlarda varolabilecek?»

«Evet, ancak o zaman. Böylelikle öpüşüp koklaşmalar her zaman olmayacak.»

«Senin aşktan anladığın bu demek?»

«Evet, bu yeter de artar bile.»

«Böyle düşündüğüne memnun oldum.»

Bir süre Clara, Paul'a karşı soğuk durdu, nefret ediyordu ondan. Genç kadın böyle soğuk durup, tepeden baktıkça Paul çok rahatsız oluyor ve affedilmeyi bekliyordu. Ama barışıp yeniden başladıklarında öncekinden yakın sayılmazlardı. Clara'yla birlikteydi çünkü delikanlı, onu hiçbir zaman memnun edemiyordu.

Bahar gelince Paul'la Clara deniz kıyısında bir tatile çıktılar. Theddlethorpe yakınlarındaki bir kır evinde oda tutup karı-koca gibi yaşadılar. Ara sıra Clara'nın annesi Bayan Radford da onlarla birlikte oldu.

Nottingham'da Paul Morel ile Bayan Dawes'un aralarının iyi olduğu biliniyordu ama her şey apaçık değildi. Clara hep olan birisiydi, Paul'a gelince o da kendi halinde, dünyadan habersiz görünüyordu. Onun için kimse bu yakınlığın fazla üzerinde durmadı.

Delikanlı Linconshire körfezini, Clara da denizi çok sevdi. Sabahları erkenden başbaşa yüzüyorlardı. Şafağın külrengi, kış tarafından çarpılmış bomboş uzanan bataklıkları ve sık bitmiş otlarla dolu bataklıktan bozma çayırılar o yalın halleriyle Paul'un ruhunu şenlendirmişti. Tahta köprüden inip ana yola çıktıklarında uçsuz bucaksız düzlüklerin tekdüzeliğiyle karşı karşıya kaldılar. Toprak gökyüzüne kıyasla biraz daha koyulmuş, kum tepelerinin ardında denizin sesi kısılmıştı. Hayatın her şeyi silip süpüren acımasızlığına karşı delikanlının ruhu güçlenmişti sanki. Böyle anlarda Clara da seviyordu onu. Yalnızdı ama güçlüydü Paul, gözlerinde güzel bir ışık parıldamaktaydı.

Soğuktan ürperdiler, bir ara Paul genç kadınla yeşile kaçan turbadan oluşmuş köprüye kadar yarışa kalktı. Clara iyi koşabiliyordu. Çok geçmeden yüzüne renk geldi, boynu çıplaktı, gözleri pırıldıyordu. Delikanlı

Clara'nın bu denli göze çarpan kilosuna rağmen çabukluğunu beğeniyordu. Kendisi tüy gibiydi, genç kadının aceleciliğinde bir güzellik vardı. İçlerini bir ateş bastı, el ele yürüyorlardı.

Gökyüzünde bir kızılleşme belirdi, batıya doğru yarı yola ulaşmış solgun ay batıp kayboldu. Gölge düşen topraklar üzerindeki şeyler canlanmaya başladılar, koca yapraklı bitkiler sanki daha bir belirginleşti. Buz gibi büyük kum tepeleri arasındaki bir geçitten kumsala çıktılar. Upuzun kıyı çizgisi denizin ve şafağın altında söyleniyordu sanki; okyanus beyaz kenarlı dümdüz kapkara bir şerit gibiydi. Kasvetli denizin üstündeki gökyüzü kıpkırmızı kesildi. Alevler çabucak bulutlara sıçrayıp dağıttı onları. Kızıl yanarak turunculaştı, turuncu mat altın sarısı oldu ve altın bir pırıltı içinde ateşten damlalar halinde, dalgaların üzerinden azıcık su sıçratarak gelen güneş belirdi. Yürürken kovasından ışık saçılan biri gibi gelmişti güneş.

Geniş dalgaların kıyıya çarpıp köpüklediğinde çıkan ses boğuk boğuktu. Çatlayan dalgalar üzerinde uçuşan minimini martılar sanki püskürtülmüş birer benekti. Bağrısmaları kendilerinden büyük gözüküyordu. Uzaklarda körfezin çizgisi sabahla eriyordu, öbek öbek çalılarla bezenmiş kum tepeleri kumsalla sanki aynı düzeye gelmişti. Miniminileşen Mablethorpe sağda kalıyordu. Bu dümdüz kıyı, deniz, yükselen güneş, suların boğuk sesi, martıların kulak tırmalayıcı bağrısmaları yalnız başına onlarındı.

Rüzgâr olmayan kuytu bir köşe buldular. Paul durup denizi seyretmeye başladı.

«Ne kadar güzel!» dedi.

Clara, «Duygusallaşmaya gerek yok,» diye karşılık verdi.

Genç kadın delikanlının yalnız bir şair gibi denizi

seyretmesine sinirlenmişti. Paul güldü. Clara çabucak soyundu.

Sanki övünerek, «Bu sabah çok güzel dalga var,» dedi.

Genç kadın Paul'dan daha iyi bir yüzücüydü. Delikanlı tembel tembel onu seyrediyordu.

Clara, «Gelmiyor musun?» diye sordu.

«Şimdi geliyorum,» dedi Paul.

Genç kadın beyaz kadife tenliydi. Yuvarlak dolgun omuzları vardı. Denizden esen hafif bir rüzgâr vücudunu okşayıp saçlarını dalgalandırdı.

Sabaha tatlı, berrak altın bir ışık çökmüştü. Hem güneyde hem kuzeyde gölgelerin peçesi kaldırılıyor gibiydi. Clara rüzgâra karşı biraz büzülmüş saçlarını buruyordu. Bembeyaz, soyunuk kadının arkasından batıklık arazideki otlar gözüktüyordu. Clara bir denize, bir de Paul'a baktı. Delikanlı da Clara'nın çok sevdiği ama bir türlü anlayamadığı kara gözleriyle ona bakıyordu. Genç kadın göğüslerini kollarıyla bastırıp hafifçe sinerek güldü.

«Uuu! Çok soğuk,» dedi.

Paul eğilip onu öptü, kucaklayıp tekrar öptü. Clara durmuş bekliyordu. Delikanlı bir an onun gözlerinin içine baktı, sonra bakışlarını ondan çekip solgun renkli kumlara doğru çevirdi. Sonra yavaşça, «Hadi yüz bakalım,» dedi.

Clara kollarını delikanlının boynuna doladı, kendine doğru çekip ateşli ateşli öptü. Sonra bıraktı ve «Ama sen de geleceksin değil mi?» dedi.

«Hemen.»

Kadife kadar yumuşak kumların üzerinde zorla adım atıyordu genç kadın. Delikanlı kum tepelerinin üzerinde solgun renkli koca körfezin kadını sarıp içine

alışını seyretti. Clara gittikçe ufalıyor, orantılarını yitiriyor, sanki uçmaya çalışan bir beyaz kuşu andırıyordu.

Paul kendi kendine, «Kıyıda iri bir beyaz çakıltaşından, kumlara çarpan bir köpük parçasından pek farkı yok,» dedi.

Clara uçsuz bucaksız sığıltta yavaş yavaş hareket etmekteydi. Delikanlı onu seyrederken gözünden kaçırdı. Parlak güneş ışınlarına boğulan Clara gözden kaybolmuştu. Paul biraz sonra onu yeniden gördü, homurdanan bir deniz kıyısında yalnızca beyaz bir benekten başka bir şey değildi.

«Bak ne kadar da küçük!» dedi delikanlı kendi kendine. «Kumsalda kaybolmuş bir kum zerresi gibi, rüzgârın üfürdüğü bir tanecik ya da ufacık bir hava kabarcığı, sabahın içinde hiçbir anlam taşımıyor, ama niçin beni böylesine içine çekiyor?»

Sabah akıp gidiyordu. Clara yüzmekteydi. Uçsuz bucaksız kumsalda, denizin mavisi, kum tepeleri ve ışıltılı sular, bu koskoca bitmez tükenmez yalnızlık içinde hep birlikte parıldıyorlardı.

Delikanlı kendi kendine, «Bu kadın aslına bakarsan nedir ki?» dedi: «İşte bir yanda sabahleyin körfez, koskoca, güzel ve hep aynı, gelip geçici. Bu kadın benim için bir anlam taşıyor mu? Evet bir şeyi temsil ediyor, örneğin bir köpük kabarcığının denizi temsil etmesi gibi. Ama aslında nedir bu kadın? Benim üstünde durduğum onun kendisi değil.»

Sonra istemeden zihnini saran bu düşüncelerden irkildi. Çünkü sabahleyin her taraf sanki bu düşünceleri fark etmişti. Delikanlı soyunup kumların üzerinde hızla koşmaya başladı. Clara denizden onu seçmeye çalışıyordu. Kolunu kaldırıp el salladı. Bir dalgayla yükseldi ve indi, omuzları sulara gömüldü. Delikanlı köpüklü

dalgaların arasına atıldı ve bir an içinde Clara'nın elini omuzunda hissetti.

Paul yüzmeyi pek beceremediğinden suda uzun süre kalamıyordu. Clara bu konudaki üstünlüğünün tadına varıyor, delikanlının çevresinde oynayıp duruyordu. Paul genç kadının bu yeteneğini bayağı kıskanmıştı. Suyun içine işleyen güneş ışınları pek güzeldi. Birkaç dakika denizin içinde gülüşüp oynadılar ve sonra kum tepelerine kadar yarıştılar.

Nefes nefese kurulanırlarken, Paul kadının gülen ve soluyan yüzünü, parlayan omuzlarını seyrediyordu. Clara sallanan memelerini oğuştururken delikanlı sanki korktu ve düşüncelere daldı:

«Ama bu şahane bir kadın! Denizden de, sabahtan da büyük. Öyleyse? Öyleyse?»

Paul'un o kara gözlerinin kendine dikilmiş olduğunu gören Clara bir kahkaha atarak kurulanmayı bıraktı.

«Neye bakıyorsun?» diye sordu.

Delikanlı gülerek, «Sana!» dedi.

Bakışları karşılaştı ve bir an içinde Paul, Clara'nın beyaz, tüyleri ürpermiş omuzunu öpücüğe boğdu. Aynı zamanda da düşünüyordu: «Nedir bakalım? Nedir bu kadın?» diye.

Clara sabahları Paul'u seviyordu. Çünkü bu saatlerde delikanlının öpücüklerinde bir saflık, bir katılık, bir ayrılık oluyordu, sanki o yalnızca kendi iradesinin bilincindeydi, kadının varlığından ya da onun kendisini arzuladığından haberi yoktu.

Daha sonra Paul desen çizmeye karar verdi. «Siz isterseniz annenle Sutton'a gidin,» dedi. «Benimle kalsan canın sıkılır,» diye ekledi.

Clara ona baktı. Delikanlı genç kadının onunla birlikte gelmeyi istediğini biliyordu ama yalnız kalmayı

yeğlemişti. Clara ile birlikte olduğunda bir yere kapatılmış gibi hissediyordu kendini. Sanki üzerinde bir yük olduğu için rahat nefes alamıyordu. Clara, Paul'un yalnız kalmayı arzuladığını farkettiler.

Akşamları delikanlı gene ona dönüyordu. Karanlıkta deniz kıyısında yürüdüler, kum tepelerinin siperlerinde bir süre oturdular.

İşıksız denizin karanlığına bakarlarken Clara, «Bana öyle geliyor ki,» diye söze başladı. «Sen beni yalnızca geceleri seviyorsun, gündüzleri hoşlanmıyorsun benden.»

Paul soğuk kumları parmaklarının arasından akıttı, bu suçlama karşısında kendini suçlu hissetmişti.

«Gecelerim senin emrinde,» diye karşılık verdi. «Gündüzleri kendi başıma olmak istiyorum.»

«Ama niçin? Şu kısacık tatilimizde bile niçin hep birlikte olmayalım?»

«Bilmem. Gündüzleri sevişmekten boğulur gibi oluyorum.»

«Hep sevişmek şart değil ya!»

«Eninde sonunda şart oluyor gibi. Hele ikimiz birlikte olunca...»

Clara incinmişti.

Paul merakla, «Hiç benimle evlenmek istediğin oluyor mu?» diye sordu.

«Ya sen?»

Delikanlı ağır ağır, «Evet,» dedi. «Çocuklarımız olsun istiyorum.»

Clara başını eğmiş, kumlarla oynuyordu.

«Ama senin Baxter'dan boşanmaya niyetin yok, değil mi?» dedi Paul.

Genç kadın bir süre karşılık vermedi. Sonra açık açık, «Hayır!» dedi. «Boşanmak istediğimi pek söyleyemem.»

«Neden?»

«Bilemiyorum.»

«Kendinin ona ait olduğunu mu düşünüyorsun?»

«Hayır!»

«Neden öyleyse?»

«Onun bana ait olduğunu düşünüyorum.»

Delikanlı bir süre sessiz sedasız rüzgârın karanlık denizin üzerinden kısık sesli esişini dinledi.

Sonra, «Demek bana ait olmayı hiç aklından geçir-medin?» dedi.

«Hayır, hayır, ben seninim,» diye karşılık verdi Clara.

«Yok canım. Öyle olsaydı, kocandan boşanmayı düşünürdün.»

Bu çözemeyecekleri bir düğümdü, onun için çözme işini bir kenara bıraktılar ve ucunu yakaladıkları iplikleri çekip tadına varmaya çalıştılar. Yakalayamadıklarıyla da ilgilenmediler.

Başka bir seferinde Paul, Clara'ya, «Bana sorarsan, sen Baxter'a çok kötü davrandın,» dedi.

Clara'nın, annesi gibi şöyle diyeceğini yarı tahmin etmişti: «Sen kendi işine bak, başkalarının işine pek o kadar burnunu sokma.» Oysa genç kadın onu ciddiye aldı. Delikanlı şaşırır gibi olmuştu.

«Niçin böyle düşünüyorsun?» diye sordu.

«Benim gördüğüm kadarıyla sen onu vadideki bir zambak yerine koydun ve uygun bir saksının içinde büyüttün. Onun bir zambak olduğuna kendini inandırmıştın, oysa yaban havucundan başka bir şey değildi o. Bunu sen kaldıramadın tabii.»

«Onu hiçbir zaman zambak yerine filan koymadım.»

«Ama olmadığı bir şeyin yerine koydun onu. Kadın böyledir işte. Bir erkeğe neyin gerektiğini bildiğini sanır

ve bunun gerçekleşmesi için elinden geleni yapar. Bu durumda bir yünden aç kalsa bile erkek oturup bir ıslıkla ihtiyaçlarını giderir, çünkü onun için neyin iyi olduğunu düşünüp, bulup getiren bir kadın vardır.»

«Peki şimdi ne yapıyorsun sen?» diye sordu genç kadın.

«Hangi melodiyi ıslıkla çalayım diye düşünüyorum,» diyerek güldü Paul.

Bunun üzerine Clara, delikanlının kulaklarını çekeceğine, durumlarının ne olacağını düşünmeye başladı.

«Senin için iyi olanı vermeye çalıştığımı mı sanıyorsun?» diye sordu.

«Sanırım evet. Ama aşk dediğin insana bir özgürlük hissi vermeli, boğuntu değil. Miriam'la birlikteyken direğe bağlı bir sipa gibiydim. İle onun bahçesinde otlamam gerekiyordu, başka yere gidemezdim. Yenir yutulur gibi değildi.»

«Peki sen bir kadının istediğini yapmasına izin verir misin?»

«Elbette. Onun beni sevmekten zevk alması için elimden geleni yaparım. Ama eğer bu gerçekleşmiyorsa zorla güzellik olmaz.»

«Ah, böyle dediğin gibi mükemmel olsaydın...»

«Bir harika olurdu,» diyerek güldü delikanlı.

Bir sessizlik oldu, birbirlerinden nefret ediyorlardı, oysa Clara da gülmeye başlamıştı.

«Aşk bencilliktir,» dedi delikanlı.

«Peki bencil olan kim?» diye sordu genç kadın.

Paul, «Sen, elbet!» dedi.

Böylece aralarındaki çekişme uzayıp gidiyordu. Clara delikanlıya tam anlamıyla sahip olamadığını biliyordu. Paul'un koskoca, canlı bir yanı Clara'nın etkisinden bütünüyle uzaktı. Genç kadın bu yana ne el

atıyor ne de niteliğini anlamaya çabalıyordu. Clara'nın kendini hâlâ Bayan Dawes saydığının da Paul farkındaydı. Gerçi genç kadın Dawes'u sevmiyordu, hiçbir zaman da sevmemişti ama onun kendisini sevdiğine, en azından kendisine bağlı olduğuna inanıyordu. Paul Morel'e besleyemediği bir güven hissi duyuyordu bu adama. Paul'la paylaştığı şehvet ruhunu doldurmuştu sanki, onu bir açıdan doyurmuş, kendine karşı güven-sizliğini, kuşkularını gidermişti. Her şeyden önemlisi bir iç huzuruna kavuşmuştu. Yeniden kişiliğini kazanmış gibiydi, ayakları üstünde tek başına durabiliyordu. Sanki törenle bir kiliseye kabul edilmişti, ama hiçbir zaman birbirleri için yaratıldıklarını hissetmemişti. Eninde sonunda ayrılacaklardı ve Paul'dan sonra genç kadının hayatı zehir olacaktı. Ama ne olursa olsun hayatı öğrenmişti artık ve kendinden emindi. Aynı şey Paul için de söylenebilirdi. Hayat onları birlikte bir vaftiz töreninden geçirtmişti. Bu törende birbirlerine yardımcı olmuşlardı ama artık yolları ayrılıyordu. Paul'un gideceği yere Clara gelemezdi ki. Sonunda ayrılmaları gerekecekti. Evlenseler de, birbirlerine sadık kalsalar da, gene Paul onu yalnız bırakmak zorunda kalacaktı. Tek başına gidecekti, Clara'nın işi de eve uğradığında onunla ilgilenmekten öteye gidemeyecekti. Oysa mümkün değildi bu. İkisinin de birlikte yolculuk edilebilecek arkadaşlara ihtiyacı vardı.

Clara annesiyle birlikte oturmak üzere Mapperley Plains'e gitmişti. Bir akşam Paul'la Woodborough yolunda yürürlerken Dawes'a rastladılar. Paul Morel yaklaşan adamın halini, tavrını seziyordu ama o anda düşüncelere dalmıştı. Yalnızca bir sanatçı gözüyle yabancının biçimini süzüyordu. Sonra ansızın Clara'ya doğru döndü, gülerek elini genç kadının omuzuna koydu; hâlâ gülerek: «Şu an yan yana yürüyoruz, ama ben

şu anda Londra'da hayali bir Orpen' tablosuyla iç içeyim; sen neredesin?»

Tam o sırada Baxter hemen hemen Paul'a değerek yanlarından geçti. Delikanlı ateş püsküren, kin dolu ama oldukça yorgun koyu kestanerengi bir çift göz yakaladı.

«Kimdi bu?» diye Clara'ya sordu.

«Baxter!» dedi genç kadın.

Paul elini kadının omuzundan çekerek baktı, yaklaşan adamın biçimini sanatçı gözüyle gene süzdü. Dawes dimdik, o güzel omuzlarını geriye doğru atmış, çenesi yukarda yürüyordu. Ama gözlerinde sinsi bir bakış vardı. Hem kimseye görünmeden geçip gitmek hem de geçerken gizli gizli etraftakilerin onun hakkında ne düşündüklerini bilmek ister gibiydi. Ellerini de saklamak istiyordu sanki. Giysileri eski püsküydü, pantolonu diz hizasında yırtılmış, boynuna bağladığı mendil kirlenmişti. Ama kasketini meydan okur gibi bir gözünün üstüne doğru eğmişti. Clara onu gördüğünde suçlu hissetti kendini, Dawes'un yüzünün yorgun, umutsuz görünüşü genç kadını içinden vurmuş ve bu yüzden adamdan yeniden nefret etmesine neden olmuştu.

«Şüpheli bir hali var,» dedi Paul.

Ama sesindeki acıma havası Clara'ya serzenişte bulunur gibiydi. Bunun üzerine genç kadın büsbütün kaskatı kesildi.

«Yaradılışının gerçek bayağılığı meydana çıkıyor,» dedi.

(*) Sir William Orpen (1878-1911) 20. yüzyılın ilk çeyreğinde oldukça ünlenen bir İngiliz ressamı. Portre ve iç mekan tabloları (Conversation Pieces) çok tanınmıştır. Lawrence'ın 1929, Londra sergisindeki, polisin müstehcen bularak el koyduğu tablolarını bağnaz eleştirmenlere karşı savunmuştur.

Delikanlı, «Ondan nefret mi ediyorsun?» diye sordu. Genç kadın, «Sen hep kadınların zulmünden söz edersin,» dedi. «Erkeklerin hayvani güçlerini kullandıklarında nasıl acımasız olduklarını bir bilsen. Kadının varolduğunu bile unutuyorlar.»

«Ben de öyle miyim?»

«Tabi öylesin.»

«Senin varolduğunu unutuyor muyum?»

Genç kadın acı acı, «Sen benim hakkımda hiçbir şey bilmiyorsun,» dedi.

«Baxter'dan daha fazla bilmiyor muyum dersin?»

«Belki onun kadar bile bilmiyorsun.»

Paul şaşkındı, çaresizdi, öfkeliydi. İşte Clara orada duran bir yabancıydı, oysa birlikte ne anlar yaşamışlardı.

«Ama sen beni gayet iyi biliyorsun,» dedi delikanlı.

Clara karşılık vermedi.

«Baxter'ı da beni tanıdığın kadar yakından tanıyor muydun?»

«Bırakmadı ki tanıyayım.»

«Ben bıraktım mı?»

«Bu erkeklerin bir türlü bırakmadıkları bir şeydir. İyice yaklaşılmamasını istemezler.»

«Ben seni yaklaştırmadım mı?»

«Yaklaştırdın ama,» diye ağır ağır ekledi genç kadın: «Sen bana hiç yaklaşmadın. Hep içine kapandın, kendini hiç bana vermedin. Baxter bunu senden daha iyi yapmıştı.»

Paul yürürken düşüncelere dalmıştı. Clara'nın Baxter'i ondan üstün görüşü öfkelenmişti delikanlıyı.

«Elinin altında olmadığı için Baxter'a değer vermeye başladın,» dedi Paul.

Genç kadının, «Yoo! Sadece senden farklı olduğu yanları görebiliyorum,» demesine rağmen delikanlı onun kendisine hınç beslediğini gene de hissediyordu.

Bir akşam tarlaların arasından, eve dönerlerken Clara, Paul'u şaşırtan bir şey sordu:

«Sana göre değer mi, işin bu yanı — yani cinsellik yanı?»

«Yani sevişmek mi diyorsun?»

«Evet, sence bunun değeri var mı?»

«Ama işin bu yanı başka yanlardan ayırdedilemez ki. Her şeyin doruk noktasıdır, bütün yakınlığımız ancak böylelikle doruğuna yükselir.»

«Benim için öyle değil,» dedi Clara.

Paul sesini çıkarmadı. İçini bir nefret hissi kapladı. Bununla birlikte Clara'nın ondan memnun olmadığı kesindi, hatta birbirlerini tamamladıklarını sandığı noktada bile. Ama delikanlı genç kadına çok harfi harfine inanmıştı.

Clara ağır ağır sözüne devam etti: «Birleştiğimiz anda sana sahip değilmişim gibi geliyor bana, bütün benliğin o anda benimle birlikte değilmiş gibi geliyor, aslında o anda istediğin ben değilmişim gibi geliyor.»

«Sen değil de kim öyleyse?»

«Sen yalnız kendin için bir şeyler arıyorsun. Şimdiye kadar iyiydi, üstünde durmaya kalkışmamalıyım. Ama istediğin ben miyim, yoksa o şey mi?»

Delikanlı gene suçluluk hissine gömülmüştü. Acaba Clara'yı bir yana itip yalnızca bir dişi mi göz önüne alıyordu? Ama bu kılı kırk yarmak değil miydi?

«Baxter'la birlikteyken o anda ona bütün benliğiyle sahip olduğumu hissedirdim,» dedi genç kadın.

«Demek onunlayken daha iyiydi?» diye sordu delikanlı.

«Evet, evet, daha bütün bir sevişmeydi onunla

olan. Ama onun bana verdiğinden daha fazlasını tattırmadın demek istemiyorum.»

«Ya da verebildiğinden.»

«Evet, belki.»

Paul'un bakışları öfkeyle çatıldı.

«Seninle sevişmeye başladığımda rüzgârla savrulan bir yaprağa dönüyorum,» dedi.

«Beni tamamen dışlıyorsun tabi.»

Sıkıntıdan kasılmış bir durumda sordu: «Öyleyse sevişmemizin sence hiçbir değeri yok mu?»

«Elbette var — öyle zamanlar oldu ki, kendimden geçtim, ama tamamen geçtim, sana derin teşekkür borçluyum bunlar için — ama...»

Delikanlının kanını bir ateş bürüdü.

«Aması maması yok bu işin,» diyerek Clara'yı öptü.

Genç kadın boyun eğdi ve sesini çıkarmadı.

Paul'un dedikleri doğrudu. Genellikle sevişmeye başladığında heyecanı her şeyi sürükleyip götürebilecek güçteydi; mantık, ruh, his, kan gibi her şey, Trent Irmağı'nın gövdesiyle sessiz sedasız ters girdapları ve kıvrımları sürükleyip götürmesi gibi taşınıyordu. Yavaş yavaş küçük serzenişler, hisler ve son olarak düşünce de kayboluyor, her şey bir selin içinde yuvarlanıp gidiyordu. Paul böyle anlarda aklını kullanan biri değil, baştanbaşa bir içgüdü haline geliyordu. Elleri sanki başka birer yaratılmış gibi hareket ediyordu. Kolları, bacakları ve gövdesi kendi iradesinin dışında bildikleri gibi işliyordu. Sanki kendi başlarına bir bilinçleri ve hayatları vardı. Aynen kendisi gibi gökteki soğuk, pırıl pırıl yıldızlar da böyle bir hayattan güç almış gibi gözüküyorlardı. Bunlarla birlikte kendisi de nabız gibi yükselen bir alevle sarılıyordu. O bir tür eğretili otu yaprağını gözlerinin yanbaşımda tutabilen aynı mutlu-

luğun gücü, vücudunu da dinç kılıyordu. Sanki o anda kendisini, yıldızları, kara kara otları, koskoca bir alev yutuyor, coşkuyla yükseltiyordu. Yanından akıp geçen her şey içinde sessiz sakin ve kendi kendine yeterliydi. İşte bu; her bir şeyin kendi içindeki olağanüstü sessizliği ve sakinliği, yaşamın aşırı sevinciyle birlikte taşındığı vakit mutluluğun doruğu demek oluyordu.

Clara, Paul'u ona bağlayan şeyin bu mutluluk olduğunu biliyor ve bütün bütün şehvete güveniyordu. Ama şehvet de onu sık sık yaya bırakıyordu. Küçük gecekuşlarının öttüğü gece, ulaşmış oldukları zirveye gene pek erişemiyorlardı. Yavaş yavaş mekanik birtakım çabalar sevişmelerinin tadını kaçırdı, ya da sevişirken harika anlar yaşamalarına rağmen bu ayrı ayrı zamanlarda gerçekleşiyordu. Ayrıca pek doyurucu olmuyordu. Delikanlı sık sık işi tek başına götürdüğünü fark etmeye başlamıştı, işin çökmeye yüz tuttuğunu, arzu ettiklerinin gerçekleşmediğini anlıyorlardı artık. O gecenin aralarında küçük bir çatlaktan başka bir şey oluşturmadığını bilerek ayrıldı. Sevişmeleri daha da makineleşti, artık harika büyü kaybolmuştu. Eski doyumlarını tekrar bulabilmek için birtakım yenilikler ortaya attılar. Örneğin bir keresinde tehlikeli bir biçimde ırmağa çok yakın bir yerde uzanmışlardı. Akan kapkara su Paul'un yüzüne çok yakındı ve içine hafif bir ürperti veriyordu delikanlının. Bazen de keçiyolunun çitinin hemen altındaki küçük bir oyukta sevişiyorlardı. Kentin kenarından gelip geçenlerin ayak seslerinin neredeyse titreşimlerini bile duyuyorlardı. Ayrıca söylenen şeyler, işitilmesi hiçbir zaman düşünülmemiş tuhaf tuhaf söz kıvrıntıları da duyuluyordu. Sonradan ikisi de biraz durumdan utanıyorlar ve aralarında bir uzaklık oluşuyordu. Sanki Clara gerçekten böyle bir şeye layıkmiş gibi delikanlı onu biraz hor görmeye başlamıştı.

Bir akşam Paul, Clara'yı bıraktıktan sonra tarhaların arasında Daybrook İstasyonu'na gidiyordu. Etraf çok karanlıktı, çoktan bahar gelmiş olmasına rağmen kar yağacak gibiydi. Fazla vakti olmadığı için Morel pergelleri açmıştı. Derin bir çukurun kenarında kentin görüntüsü birdenbire bitiyor ve burada sarı ışıklarıyla evler karanlığa karşı sanki ayağa kalkıyordu. Delikanlı çit parmaklığını aşarak alçak tarhaların içine daldı. Meyve bahçesinin altında Swineshead Çiftliği'nde sıcak bir pencere parıldıyordu. Paul etrafına baktı. Arkalarda çukurun tam kenarında kapkara evler görölüyordu. Karanlığa ateş püsküren meraklı sarı gözlerle bakan vahşi hayvanlar gibiydi bu evler. Delikanlının arkasında bulutlara dik dik bakan, kaba ve vahşiymiş gibi gözüken kentin ta kendisiydi. Çiftlik havuzunun söğütleri altında bir yaratık kımıldar gibi oldu. Karanlık olduğundan pek bir şey seçmek olanaksızdı.

Biraz ilerdeki parmaklığa yaklaştığında buna yaslanmış duran bir gölge gördü. Yana çekilen gölge, «İyi akşamlar,» dedi.

Morel sesin sahibine pek dikkat etmeyerek, «İyi akşamlar,» diye karşılık verdi.

Sesin sahibi, «Siz Paul Morel misiniz?» dedi.

Paul işte o zaman Dawes'u tanıdı. Adam, delikanlının yolunu kesmişti. Zar zor, «Şimdi kıstırdım seni, değil mi?» diyebildi.

«Trenimi kaçıracağım,» dedi Paul. Dawes'un yüzünü seçemiyordu. Ama adamın konuşurken dişleri çatırdıyordu.

«Hesabını göreceğim senin,» dedi Dawes.

Morel yoluna devam etmek istedi ama öteki adam önüne geçip durdu:

«Paltonu çıkarıp döğüşecek misin, yoksa bile bile dayak mı yiyeceksin?»

Paul adamın çıldırmış olacağından korkuyordu.

«Ama,» dedi. «Ben doğuşmesini bilmem ki.»

Dawes, «Peki öyleyse!» dedi ve delikanlı neye uğradığını anlamadan yüzüne yediği bir yumrukla geri geri sendelemeye başladı.

Gece daha bir karanlıklaştı Paul'un gözünde. Delikanlı paltosunu ve ceketini yırtar gibi çıkarttı, çevikliğiyle bir yumruğu savuşturarak çıkarttığı giysilerini Dawes'a fırlattı. Adam sunturlu bir küfür savurdu. Gömlekle kalan Morel öfkeden köpürmüş bir durumda tetikte bekliyordu. Bütün vücudunu yurmaya hazır bir pençe gibi hissetti. Doğuşmesini beceremeyecekti, ama aklını kullanabilirdi. Karşısındakini şimdi daha iyi seçiyordu. hele göğsü meydandaydı. Dawes, Paul'un fırlattığı giysilerin üzerinden geçerken ayağı takıldı. ama hızla ileri atıldı. Delikanlının ağzı kanamaya başlamıştı. Karşısındakinin de ağzını kanatmak için can atıyordu, bu arzusunun büyüklüğü bile acı veriyordu ona.

Paul çabucak parmaklığın arasından geçti. Dawes da onun peşinden yıldırım gibi gelirken tam parmaklıktan geçtiğinde delikanlı adamın ağzına yumruğunu yapıştırdı. İçi zevkten ürpermişti. Dawes yere tükürerek yaklaşmaktaydı. Paul korkmaya başlamıştı. Gene parmaklıktan yana doğru dolanırken, ansızın nereden geldiği belli olmayan müthiş bir yumruk, kulağına indi ve delikanlıyı sırtüstü yere düşürdü. Dawes'un vahşi bir hayvan gibi hızlı hızlı soluduğunu duyuyordu. Sonra dizine yediği tekmeyle canı o kadar yandı ki yerinden fırlayıp gözü dönmüş bir biçimde düşmanının savunmasını yarmaya çalıştı. Yumrukları ve tekmeleri hissediyordu ama artık acı duymuyordu. Kendinden daha iri olan Dawes'a yabani bir kedi gibi sarılmıştı, sonunda Dawes gümbürtüyle yere yuvarlandı. aklını yitirmiş gibiydi. Paul da yuvarlanmıştı. Katıksız bir içgüdüyle

parmaklarını adamın boynuna geçirdi. Dawes çılgınca çırpınmaya devam ederken, adamın kendisini kurtarmasına izin vermeyen Paul, bileğini atkıya doladı parmaklarını bükerek ötekinin boğazına batırdı. O anda ne aklı ne de hisleri vardı, yalnızca içgüdü olmuştu. Kendi başına güçlü ve biçimli sayılabilecek gövdesi kurtulmak için çırpınan öteki adamın vücuduna yapışmıştı sanki. Tamamen kendinden geçmişti. Yalnızca vücudu bu öteki adamı öldürmeye ant içmişti. Kendi içinde ne hissi, ne de aklı kalmıştı. Rakibinin üzerine abanmıştı, vücudu tek bir amaç olarak bellediği boğma eylemine göre kendisini ayarlamaktaydı. Alttaki adamın çırpınışlarına karşı tam anında ve tam gereken güçle bastırıyordu. Sessiz, dikkatli ve kararlı bir biçimde bükülmüş parmaklarını yavaş yavaş batırmaya devam ediyor, öteki vücudun çırpınışlarının gittikçe çılgınlaşıp vahşileştiğini hissediyordu. Bir şeyi kırıncaya kadar sıkıştırılmaya devam edilen bir vidanın artan baskısına sahipti yay gibi gerilen vücudu.

Sonra ansızın şaşkınlık ve kuşku içinde parmaklarını gevşetti. Dawes pes ediyordu. Morel ne yaptığının farkına vardığında içini bir acı alevi kapladı. Şaşırmış, sersemlemiş kalmıştı. Dawes bu andan yararlanarak öfkeden kasılmış bir durumda yeniden mücadeleye girdi. Paul'un bükülmüş elleri açılmış ve parmaklarına doladığı atkıdan kurtarılmış, kendisi de çaresiz bir durumda bir yana fırlatılmıştı. Öteki adamın solumasını duyuyordu ama sersemlemişti. Sonra hâlâ şaşkın bir durumdayken Dawes'un tekmelerini hissetti ve kendini kaybetti.

Dawes bir yandan hayvan gibi acılı hırıltılar çıkarıyor, bir yandan da yerde yatan rakibini tekmeliyordu. Tarlaların ardından ansızın bir tren düdüğü işitildi. Adam dönüp kuşkulu gözlerle dik dik baktı. Gelen neydi

acaba? Trenin ışıkları çarptı gözüne. Yaklaşan insanların gibi geldi ona. Oradan ayrılarak Nottingham'a doğru uzanan tarlaya yöneldi. Yarı bulanık bilinciyle. ayağında çizmesiyle tekmelediğinin delikanlının kemikleri olduğunu fark etti. Tekmeler içinde yeniden yankılanır gibi oldu; bunlardan kaçmak için adımlarını sıklaştırdı.

Morel yavaş yavaş kendine geldi. Nerede olduğunu, olup biteni hatırlamakla birlikte yerinden kıpırdamak istemiyordu. Yattığı yerden yüzüne düşen ince kar tanelerini fark etti. Kımıldamadan, hiç kımıldamadan yatmak çok hoştu. Dakikalar birbirini kovalıyordu. Kar taneleri yüzünü gıcıklamasa Paul'un canlanmaya hiç niyeti yoktu. Neden sonra iradesi harekete geçti.

«Yatmamalıyım burada,» dedi. «Anlamı yok.» Ama hâlâ kıpırdamıyordu.

Kendi kendine, «Hani kalkacaktın?» dedi. «Öyleyse neden kalkmıyorsun?»

Gene de yerinden kıpırdayacak kadar kendini toplaması uzun sürdü. Sonunda kalktı ayağa. Acıdan hem rahatsızdı, hem de şaşkındı, ama kafası berraktı. Sendeleyerek, el yordamıyla paltosuyla, ceketini bulup giydi. Paltosunu düğmeleyip, yakasını kaldırdı. Kasketini zar zor buldu. Yüzünün hâlâ kanayıp kanamadığını bilemiyordu. Nereye bastığını görmeden, adım attıkça artan sancısıyla küçük havuza geri döndü ve elini yüzünü yıkadı. Buz gibi su rahatsız etti onu, ama kendine gelmesine de yardımcı oldu. Yokuş yukarı bin bir güçlüklerle yürümeye çalışarak tramvaya bindi. Annesine kavuşmak istiyordu, bir an önce annesine varmaktan başka bir isteği yoktu. Yüzünü elinden geldiği kadar örterek, per perişan yoluna devam etti. Yürüdükçe yer ayaklarının altından kayar gibi oluyor, delikanlı hasta

hasta boşluğa yuvarlanıyormuş gibi hissediyordu kendini. Böylece karabasanlar içinde eve vardı.

Herkes yatmıştı. Halini şöyle bir süzdü. Yüzü morarmıştı, kanlar içindeydi ve bir ölü yüzünü andırıyordu. Yıkanıp yatmaya gitti. Bütün gece sayıkladı durdu. Sabahleyin uyandığında başucunda annesini gördü. Kadıncağızın mavi gözleri... işte o anda bütün görmek istediği bunlardı. Kavuşmuştu artık ona, onun elindeydi.

«Önemli değil anne,» dedi. «Baxter Dawes'la karşılaşmıştık.»

Kadıncağız sakın bir tavırla, «Neren acıyor, söyle bana,» dedi.

«Bilemiyorum, omuzum galiba. Millete bisikletten düştüğümü söyleyelim, olur mu anne?»

Kolunu kımıldatamıyordu. Az sonra küçük hizmetçi kız Minnie ona çay getirdi.

«Anneniz ödümü kopardı, sizi görünce düşüp bayıldı,» dedi Minnie.

Paul dayanamayacağını hissediyordu. Ama annesi hastabakıcılık yaptı ona. Paul da olup biteni anlattı.

Annesi sessizce, «Ben senin yerinde olsam, onlarla toptan ilgimi keserdim,» dedi.

«Ben de öyle yapacağım anne.»

Annesi onun üzerini örttü.

«Artık bu konuda fazla düşünme,» dedi. «Uyumaya çalış. Doktor ancak onbirde gelecek.»

Omuzu çıkmıştı, ikinci gün şiddetli bir bronşit bastırdı. Annesinin de beti benzi atmış, bir deri bir kemik kalmıştı. Oğlunun başında oturup bir ona, bir de boşluğa bakıyordu. Aralarındaki şeyi ne o, ne de Paul söylemeye cesaret ediyordu. Clara delikanlıyı ziyarete geldi. Genç kadın gittikten sonra Paul, «Clara artık yoruyor beni anne,» dedi.

Bayan Morel, «Evet, keşke artık gelmese!» dedi.

Başka bir gün Miriam geldi, ama bir yabancı gibi gözüktü Paul'a.

«Anne, biliyorsun beni ilgilendirmiyorlar artık,» dedi.

«Evet, galiba öyle,» dedi annesi hüzünlü hüzünlü.

Herkese Paul'un bir bisiklet kazası geçirdiği söylenmişti. Çok geçmeden delikanlı işinin başına döndü ama içini sürekli kemiren bir sıkıntıdan kurtulamıyordu. Clara'ya gitti ama genç kadın yoktu sanki orada. Çalışamaz olmuştu. Annesiyle karşılıklı birbirlerinden kaçıyorlardı. Aralarında açığa vurmaktan çekindikleri bir sır vardı. Farkında değildi pek, ama hayatının dengisini kaybettiğini, sanki yere düşüp paramparça olacağını hissediyordu.

Clara onun derdinin ne olduğunu pek anlayamıyordu. Ama uzaklaştıklarının farkındaydı. Paul, kendisi geldiğinde bile genç kadının varlığından habersiz duruyor, başka bir yerde oluyordu sanki. Ona sarılmaya çalışıyor ve Paul'u yerinde bulamıyordu. Bu durum ikisine de işkence gibi geliyordu. Bir keresinde Clara, bir ay kadar delikanlı burnunun dibinde olmasına rağmen onu yanına sokmadı. Ondan neredeyse nefret etti Paul ama gene de peşinden koşmaktan alamadı kendini. Delikanlı daha çok erkek arkadaşlarıyla birlikte oluyor, ya George'la, ya da White Horse adlı meyhanelerde vakit geçiriyordu. Annesi hastaydı, uzaktı ondan, sessiz sedasız bir gölge gibi yaşıyordu. Delikanlı bir şeyden dehşete kapılmıştı, kadıncağıza bakmaya cesaret edemedi. Çünkü Bayan Morel'in gözleri morarmış, yüzü solmuştu ama gene de zar zor işini görmeye çabalıyordu.

Paskalya'dan sonraki yedinci pazarı içine alan uzun bir hafta sonu tatilinde Newton adlı arkadaşıyla dört

günlüğüne Blackpool'a deniz kenarına gitmeye karar vermişti. Bu arkadaşı iri yarı, neşeli ve azıcık külhanbeyi tavırlı biriydi. Paul kendisi yokken annesinin Sheffield'de oturan Annie'nin yanına bir haftalığına gitmesini önermişti. Bu değişikliğin annesine iyi geleceğini umuyordu. Bayan Morel son zamanlarda Nottingham'da bir kadın doktoruna gitmeye başlamıştı. Doktor kalbinin ve hazım sisteminin iyi olmadığını söylüyordu. Ama istememesine rağmen oğlunun hatırı için Sheffield'e gitmeye razı oldu. Paul da beşinci gün onun için Sheffield'e geleceğini ve tatil bitinceye kadar kalacağını söylemişti. Her şey böyle kararlaştırılmıştı.

İki delikanlı neşe içinde Blackpool'a doğru yola koyuldular. Bayan Morel oğlu onu öpüp ayrıldığında çok keyifliydi. Delikanlı istasyona vardığında her şeyi unutmuştu. Önünde pürüzsüz tertemiz bir dört gün vardı: Ne bir endişe, ne de bir düşünce. Delikanlılar pek güzel eğlendiler. Paul sanki başka biri gibiydi. Eski benliğinden hiçbir şey kalmamıştı. Onu endişelendiren ne Clara, ne Miriam, ne de annesi vardı. Her birine ayrı ayrı yazdı, hele annesine uzun uzun döktürmüştü; ama özellikle annesine yazdığı neşeli mektup kadıncağızı güldürmeye yaramıştı. Blackpool gibi bir yerde her delikanlının yaptığı bir biçimde tatilin tadını çıkar-mıştı. Bütün bunların altında olanlar kadıncağız için bir hayalden başka bir şey değildi.

Paul çok neşeliydi ve Sheffield'de annesiyle birlikte olabilme düşüncesi heyecanlandırmıştı onu. Newton da onlarla birlikte kalacaktı. Trenleri geç kalmıştı. Gülüp, şakalaşarak pipoları dişlerinin arasında, çantalarını savurup tramvaya atladılar. Paul annesine gerçek dantelden küçük bir yakalık almıştı. Bunu onun üzerinde görmek ve ona biraz takılmak için can atıyordu.

Annie'nin güzel, şirin bir evi, bir de küçük hizmetçi

kızı vardı. Paul neşe içinde merdivenleri çabucak tırmandı. Annesinin gülerek kendisini holde karşılayacağını ummuştu, oysa kapıyı Annie açtı. Uzak duruyordu sanki. Delikanlı bir an için şaşkınlık geçirdi. Kardeşi yanağından opmesine izin vermişti.

«Annem hasta mı?» diye sordu.

«Evet, pek iyi değil. Sakın keyfini kaçırma.»

«Yatıyor mu?»

«Evet.»

Delikanlının üzerine bir tuhaflik çöküverdi; içindeki gün ışığı sönmüştü sanki, her yanı gölgeler bürümüştü. Çantasını yere atarak koşa koşa yukarı çıktı. Çekine çekine annesinin yattığı odanın kapısını açtı. Bayan Morel yatakta oturuyordu, sırtında gül kurusu renginde bir sabahlık vardı. Oğluna bakarken yüzündeki alçak gönüllü ifade utanç ya da yalvarış gibiydi. Paul annesinin benzinin kül gibi durduğunu fark etti.

«Anne!» dedi.

Bayan Morel neşe içinde, «Hiç gelmeyeceksin sanmışım,» diye karşılık verdi.

Ama Paul yatağın yanında diz çöküp yüzünü pijamalara gömerek acılı acılı: «Anneciğim, anneciğim!» diye ağlamaktan başka bir şey yapamadı.

Kadıncağız o zayıf eliyle ağır ağır oğlunun saçlarını okşayarak, «Ağlama,» dedi. «Ağlama, bir şey değil.»

Delikanlı kendini tutamıyordu, sanki kanı gözyaşlarında eriyor, dehşet ve acı içinde ağlamaya devam ediyordu.

Annesi, «Ağlama, ağlama,» diye kekeledi.

Gene ağır ağır oğlunun saçlarını okşadı. Paul ise uğradığı sarsıntıdan hâlâ ağlıyordu, gözyaşları vücudunun her zerresini acıtıyordu. Sonra ansızın ağlaması durdu. Ama pijamaların arasından yüzünü kaldırıp annesine bakmaya cesaret edemiyordu.

Annesi, «Geç kaldın, nerelerdeydin?» diye sordu.

Paul yüzünü çarşafa gömdüğü yerden boğuk bir sesle: «Tren gecikmişti,» dedi.

«Anladım, bu hat hep böyledir! Newton da geldi mi?»

«Geldi.»

«Karnınız acıkmıştır herhalde, yemeği beklettiler.» Delikanlı kendini zorlayarak başını kaldırdı.

«Neyin var anne?» diye pek yakışık almayacak bir biçimde pattadak sordu.

Annesi gözlerini oğlundan kaçırarak, «Küçük bir tümör evladım. Merak edilecek bir şey değil. Çoktandır hissediyordum yumruyu,» dedi.

Delikanlı gene gözyaşlarına boğuldu. Zihni berraktı ama vücudu ağlıyordu.

«Nerende?» diye sordu.

Kadıncağz elini göğsünün yan tarafına götürdü.

«Burada,» dedi. «Ama biliyorsun, tümörleri dağılayıp yok ediveriyorlar.»

Paul sersemlemiş, bir çocuk gibi çaresiz kalmıştı. Kendi kendine belki annemin söylediği gibidir diye düşündü. Evet, her halde öyledir diye kendini inandırmaya çalıştı. Ama damarlarındaki tüm kanı, vücudu, işin aslını biliyordu. Yatağın kenarına oturup annesinin elini tuttu. Bayan Morel'in ömründe tek bir yüzüğü olmuştu, o da nikâh yüzüğüydü.

«Ne zaman kötüledin?»

Kadere boyun eğenlerin tavrıyla, «Dün başladı,» dedi kadıncağz.

«Sancı mı yalnızca?»

«Evet, ama evde de böyle sancılandığım olurdu. Bu Doktor Ansell etrafı biraz telaşa veriyor sanıyorum.»

Paul annesinden çok kendisiyle konuşur gibi, «Tek başına yolculuk etmemeliydin,» diye mırıldandı.

Bayan Morel de hemen yapıştırıverdi:

«Bunun asıl işle ilgisi var mı ki?»

Bir an sessiz kaldılar.

Sonra kadıncağız, «Hadi git yemeğini ye.» dedi.
«Karnın zil çalıyordur.»

«Sen yedin mi?»

«Evet, şahane bir dil balığı. Annie bana öyle iyi bakıyor ki!»

Biraz daha konuştular, sonra Paul aşağı indi. Bem-beyaz, sinirleri gerilmiş bir durumdaydı. Newton da üzüntülü üzüntülü havayı paylaşmaya çalışıyordu.

Yemekten sonra Paul, Annie'ye yardım için bula-şıkhaneye geçti. Küçük hizmetçi kız iş için bir yere yol-lanmıştı.

«Gerçekten tümör mü?» diye sordu.

Annie gene ağlamaya başladı.

«Dün çektiği sancı... Ömrümde kimsenin bu kadar acı çektiğini görmemiştim. Leonard hemen deli gibi koştu Doktor Ansell'i çağırdı. Yatağa yattığında bana dedi ki: 'Yan tarafımdaki yumruya baksana nedir acaba?' Yumruyu gördüğüm zaman düşüp bayılacağım sandım. Paul inan bana, şu iki yumruğum büyüklüğün-de bir yumru! 'Aman anne, ne zaman ortaya çıktı bu?' diye sordum. 'Çoktandır orada duruyor,' demez mi! Ölüyorum sandım, Paul. Gerçekten ölüyorum sandım. Evde aylardır böyle sancılanır dururmuş, kimse ilgilen-memiş.»

Delikanlının gene gözleri doldu ama çabuk geçti.

«Nottingham'daki doktora gidermiş ama benim hiç haberim olmadı,» dedi.

«Ben evde olsaydım, bir çaresine bakardım,» diye karşılık verdi kızkardeşi.

Paul kendini gerçek olmayan bir dünyada yürü-

yormuş gibi hissetti. Öğleden sonra doktoru görmeye gitti. Zeki, aklı başında sevimli birisiydi doktor.

«Nedir annemin derdi?» diye sordu.

Doktor delikanlıyı süzdü ve parmaklarını kavuşturarak yavaş yavaş durumu anlatmaya çalıştı:

«Derinin dışı yakın kısmında oluşmuş bir tümör olabilir. Eğer böyleyse ortadan kaldırmak mümkün olabilir.»

«Ameliyat edebilir misiniz?» diye sordu Paul.

«Orası olmaz.»

«Emin misiniz?»

«Gayet tabii!»

Paul biraz düşündü.

«Tümör olduğuna emin misiniz?» diye sordu. «Niçin Nottingham'daki Doktor Jameson hiçbir şey bula-mamış? Annem haftalarca gitmiş bu doktora, hatta kalp ve hazımsızlık tedavisi görmüş.»

«Ama anneniz Doktor Jameson'a yan tarafındaki yumrudan söz etmemiş ki.»

«Demek tümör olduğundan eminsiniz?»

«Kesin olarak değil.»

«Başka ne olabilir? Kızkardeşime ailede kanser olup olmadığını sormuşsunuz. Acaba kanser mi?»

«Bilemiyorum.»

«Öyleyse ne yapacaksınız?»

«Doktor Jameson'a bir danışmak istiyorum.»

«Danışm bir an önce öyleyse.»

«Bu size bağlı. Nottingham'dan buraya atlayıp gel-mesi size on giniye filan patlar.»

«Ne zaman gelmesini istiyorsunuz?»

«Bu akşam annenizi görmeye geleceğim, ayrıntıları konuşuruz.»

Paul dudağını ısırды ve ayrıldı doktorun yanından.

Doktor annesinin çay için aşağı inebileceğini söy-

lemişti. Paul yardım için yukarı ıktı. Bayan Morel gene Annie'ye kocası Leonard'ın armağan ettiği o çöl kuru su sabahlığı giymişti. Yüzüne biraz renk geldiği için oldukça genç duruyordu.

«Bu sabahlık sana çok yakışıyor,» dedi Paul.

«Evet, bana öyle bakıyorlar ki, sonunda kendimi tanıyamayacağım galiba.»

Ama ayağa kalkar kalkmaz yüzünün bütün rengi uçuverdi. Paul annesine yardım ediyor, yarı yarıya da kucacağında taşıyordu. Merdiven başına vardıklarında kadıncağız bayıldı. Paul onu kucakladığı gibi çabucak aşağı indirdi ve divanın üzerine yatırdı. Dokununca kırılacak gibi ve kuş kadar da hafifti annesi. Yüzü bir ölününkini andırıyordu, dudakları morarmış ve sımsıkı kapanmıştı. Biraz sonra o mavi, o karagün dostu gözler açıldı, oğluna yalvarır, sanki af diler gibi baktı. Paul ona biraz konyak içirtmek istedi ama kadıncağızın dudakları açılmadı. Sevecen gözleriyle oğlunu seyretmekten başka bir şey yapamıyordu. Kendine değil onun için üzülüyordu. Delikanlının gözyaşları devamlı akmasına rağmen yüzünün kılı kıpırdamıyordu. Annesine ille de biraz konyak içirmeye çabalıyordu. Az sonra bir çay kaşığı içirmeyi başardı. Bayan Morel çok yorgun bir halde arkasına yaslandı. Delikanlının gözyaşları hâlâ yanağından süzölmeye devam ediyordu.

Annesi soluk soluğa, «Ağlama, geçecek,» dedi.

«Ağlamıyorum ki!»

Çok geçmeden Bayan Morel biraz iyileşti. Paul divanın yanında diz çökmüştü.

Birbirlerinin gözünün içine baktılar.

«Bunu dert etmeni istemiyorum,» dedi anne.

«Merak etme anne. Yalnız sen hiç kıpırdamadan yat ki yakında iyi olasın.»

Bu söylediklerine rağmen Paul dudaklarına kadar

bembeyaz kesilmişti. Bu gerçeği bakışan gözleri kabul ediyordu. Annesinin gözleri öyle güzel bir maviydi ki... tam harika bir unutmabeni çiçeği mavisi. O anda Paul'a, annesinin gözleri başka bir renk olsa, bu acıya daha rahat katlanırmış gibi geldi. Göğsünde yüreği parçalanıyordu sanki. Diz çöktüğü yerden annesinin elini tutmaya devam etti, hiçbiri ağzını açmıyordu. Sonra Annie içeri girdi.

Çekine çekine annesine, «İyi misin?» diye sordu. «Elbette,» dedi Bayan Morel.

Paul oturup ona Blackpool'da geçirdiği günleri anlatmaya başladı. Kadıncağız merakla dinliyordu.

Bir iki gün sonra annesi için bir muayene günü ayarlamak üzere Nottingham'a Doktor Jameson'u görmeye gitti. Meteliği yoktu ama borç alabilirdi.

Annesi kamu halk sağlık kontrolü günlerinde, çok az ücret alındığı için cumartesi sabahları muayeneye giderdi. Paul da aynı gün gitti. Bekleme odası, duvarların kenarına dizili sıralara oturmuş, sabırla bekleyen yoksul kadınlarla doluydu. Delikanlı annesinin de o küçük kara giysisi içinde, burada oturup beklediğini görür gibi oldu. Doktor geç kalmıştı. Biraz korkmuş görünüyordu bütün kadınlar. Paul hastabakıcıya doktoru gelir gelmez görüp göremeyeceğini sordu. «Olur» denince görüşme ayarlandı. Duvar diplerinde sabırla bekleyen kadınlar delikanlıyı merak içinde süzdüler.

Sonunda doktor geldi. Kırk yaşlarında, yakışıklı, yanık tenli biriydi. Sevdiği karısını yitirince kadın hastalıkları üzerinde uzmanlaşmıştı. Delikanlı ona kendi adını ve annesinin adını söyledi. Doktor hatırlayamadı.

Hastabakıcı, «M'lerden kırk altı numara,» dedi. Doktor dosyasındaki vakayı bulmaya çalıştı.

Paul, «Tümör olması muhtemel bir yumru varmış,»

dedi. «Size Doktor Ansell mektup yazacaktı,» diye ekledi.

Doktor, «Ha, evet,» diyerek mektubu cebinden çıkardı. Bayağı dostça davranan nazik biriydi. İşi başından aşkın olmasına rağmen hemen ertesi gün Sheffield'e gelmeyi kabul etti.

«Babanız ne iş yapar?» diye sordu.

«Kömür madeninde çalışıyor,» dedi Paul.

«Kazancı pek yüksek değildir sanıyorum, değil mi?»

«Bu işi... bunu ben üstüme aldım,» dedi Paul.

Doktor gülümseyerek, «Peki siz neyle meşgulünüz?» dedi.

«Jordan'ın Tıbbi Gereçler Fabrikasında kâtiplik yapıyorum.»

Doktor gene gülümsedi.

Sonra parmaklarının uçlarını kavuşturarak, «Sheffield'e gitmek için sekiz giniye ne dersiniz?» diye sordu. Gözlerinin içi gülüyordu.

Paul ayağa kalkarken kızarmıştı. «Teşekkürler,» dedi. «Yarın geliyorsunuz, değil mi?»

«Yarın, yani pazar. Olur. Öğleden sonra kaçta tren var biliyor musunuz?»

«Dört on beşte gelen bir merkez hattı treni var.»

«Sizin eve istasyondan nasıl gidiliyor? Yürümek zorunda mıyım?»

«Tramvay var. Batı Parkı tramvayı.»

Doktor bunları not etti.

«Teşekkürler,» diyerek delikanlının elini sıktı.

Sonra Paul evde Minnie'nin başında kalan babasını görmeye gitti. Walter Morel'in saçları adamakıllı kırılaşmaya başlamıştı. Paul onu bahçede çalışır buldu. Mektup yazıp gelemeyeceğini bildirmişti. Baba oğul toka-laştılar.

Yaşlı adam, «Merhaba evlat. Geldin demek?» dedi.

«Evet ama bu gece döneceğim.»

«Öyle mi, vay canına! Bir şeyler atıştırdın mı bari?»

«Hayır.»

«Benim gibi desene. Gel bakalım içeri.»

Madenci karısının sözü edilmesinden korkuyordu. Birlikte içeri girdiler. Paul sesini çıkarmadan yemeğini yiyordu. Babası çamurlu elleri ve kolları sıvanmış bir durumda karşı koltuğa oturmuş oğluna bakıyordu.

Sonunda alçak bir sesle, «Peki nasıl bizimki?» diye sordu.

«Yatakta oturabiliyor. Çay içirmek için alt kata kucağımızda indiriyoruz,» dedi Paul.

Morel, «Buna da şükür!» diye bağırdı. «Umarım yakında kendi ocağına döner. Peki Nottingham'daki doktor ne diyor?»

«Yarın gelip onu muayene edecek.»

«Öyle mi, aman Allahım. Bedava gelmeyecek eibet.»

«Sekiz giniye.»

Madenci soluğu kesilerek, «Sekiz gini mi?» diye bildi. «N'apalım, bulup buluştururuz bir yerden.»

Paul, «Ben vereceğim,» dedi.

Aralarında bir süre bir sessizlik oldu.

«Annem Minnie'yle aranızın iyi olduğunu umuyor,» dedi Paul.

«Tabi, tabi. Ben hayatımdan memnunum. Keşke o da böyle olsaydı. Minnie iyi kızdır. Eksik olmasın.» Morel neşesiz görünüyordu.

Paul, «Ben üç buçukta gideceğim,» dedi.

«Senin için uzun yol evlat! Sekiz gini ha! Peki, annen ne zaman buraya dönebilecek?»

«Yarına kadar doktorların diyeceğini beklememiz gerek.»

Morel derin derin içini çekti. Evde tuhaf bir ıssızlık vardı. Paul babasının oldukça çökmüş, çok yalnız ve pek düşünceli olduğunu fark etti.

Paul, «Gelecek hafta gelip annemi gorsen iyi olur, baba,» dedi.

«O zamana kadar eve döner umarım.»

«Dönmezse, gelip görürsün artık.»

«O kadar parayı nerden bulacağım?»

«Doktorların ne dediğini sana yazarım.»

«Ama öyle bir yazıyorsun ki, ne dediğini sökemiyorum.»

«Açık yazarım, merak etme.»

Paul'un babasına «mektubuma karşılık beklerim» demesi gereksizdi, çünkü Morel adını bile yazmayı zor beceriyordu.

Nottinghamlı doktor geldi. Leonard onu taksiyle karşılamayı görev bildi. Bayan Morel'in muayenesi uzun sürmedi. Annie, Arthur, Paul ve Leonard salonda heyecanla bekliyorlardı. Doktorlar aşağı indiler. Paul onlardan yana baktı. Kendi kendisini aldattığı anlar bir yana, baştan beri hiç umudu yoktu.

Doktor Jameson, «Tümör olabilir, bekleyip göreceğiz,» dedi.

Annie, «Eğer tümörse dağılayıp yok edebilir misiniz?» diye sordu

Doktor, «Herhalde,» dedi.

Paul sekiz sterlinle bir yarım sterlini masanın üzerine bıraktı. Doktor paraları saydı ve küçük bozukluk çantasından bir florin* çıkarıp Paul'a uzattı.

Doktor, «Teşekkür ederim,» dedi. «Bayan Morel için üzülüyorum. Ama elimizden geleni yapacağız.»

Paul, «Ameliyat edemezsiniz, değil mi?» diye sordu.

*) Artık kullanılmayan, iki şilinklik madeni bir para

Doktor başını sallayarak, «Hayır,» dedi. «Mümkün olsa bile kalbi dayanmaz.»

«Kalbi açısından durum tehlikeli mi?» diye sordu Paul.

«Evet, dikkatli davranmamız gerek.»

«Durum çok mu tehlikeli?»

«Hayır, hayır. Yalnızca dikkat edin.»

Doktorlar ayrıldılar. Sonra Paul annesini aşağıya taşıdı. Kadıncağz kendini bir çocuk gibi bırakıvermişti. Ama merdivenlerin üstündeyken kollarını oğlunun boyuna sımsıkı dolayarak, «Bu berbat merdivenlerden ödüm kopuyor,» dedi.

Paul da korkmaya başlamıştı. Bir dahaki sefere bu işi Leonard'a bırakmaya karar verdi. Onu böyle taşımaya dayanamayacağını hissediyordu.

Annie, «Doktor bunun yalnızca bir tümör olduğunu tahmin ediyor anne, dağılayıp eriteceğini umuyor,» dedi.

Bayan Morel, «Biliyordum zaten ben,» diyerek dudak büktü.

Paul'un odadan gittiğini fark etmemiş gibi davrandı. Delikanlı mutfakta oturup sigara içti. Sonra ceketine dökülmüş külleri fırçalamaya başladı. Yakından baktı. Annesinin bir tel kır saçı ceketine yapışmıştı. Ne de uzundu. Eline aldı, bacanın altına getirip salıverdi. Uzun kır saç havada dalgalandı ve bacanın karanlığında kayboldu.

Paul ertesi gün işinin başına dönmek üzere ayrılmadan önce annesini öptü. Sabahın erken saatleriydi ve yalnızdılar.

«Dert etmeyeceksin kendine, değil mi oğlum?»

«Evet anneciğim.»

«Eğer dert edersen aptallık olur bu. Aman kendine iyi bak.»

«Olur,» dedi Paul. Sonra bir an bekleyip, «Cumartesi gelirim artık. Babamı da getireyim mi?» diye sordu.

«Gelmek istiyor galiba. Gelsin görsün bakalım.»

Delikanlı gene annesini öptü, kadıncağızın şakaklarındaki saçları sanki bir sevgiliymiş gibi usul usul, şefkatle okşadı.

Bayan Morel, «Geç kalmıyor musun?» diye mırıldandı.

Paul gayet alçak sesle, «Gidiyorum,» dedi.

Ama gene de biraz daha oturarak kır düşmüş koyu kestanerengi saçlarını okşamaya devam etti.

«Sen de kötüleşmeyeceksin, değil mi anne?»

«Evet, evladım.»

«Söz ver bakalım bana.»

«Evet, daha kötü olmayacağım.»

Paul öptü annesini, bir an kollarında tuttu, sonra çıkıp gitti. Bu güneşli sabahın ilk saatlerinde ağlaya ağlaya istasyona kadar koştu. Niçin ağladığını bilmiyordu. Annesi ise mavi gözlerini açmış dalgın dalgın onu düşünüyordu.

Öğleden sonra Clara'yla bir yürüyüşe çıktılar. Çan-çiçekleriyle dolu küçük korulukta oturdular. Paul, Clara'nın elini tuttu.

«Göreceksin, annem iyileşemeyecek,» dedi.

«Bilemezsin ki!»

«Biliyorum.»

Clara, içinden gelerek delikanlıyı bağrına bastı.

«Unutmaya çalış, sevgilim,» dedi. «Unutmaya çalış.»

«Çalışacağım.»

Clara sıcacık göğsünü ona doğru uzatmıştı, elle-riyle delikanlının saçlarını okşuyordu. Paul avunmuştu biraz, genç kadını kollarına aldı. Ama annesini unutamıyordu. Yalnızca başka bir konudan söz açıyordu.

Fakat değişen bir şey yoktu. Genç kadın delikanlının hüznüleneceği anı sezip, «Düşünme onu artık, Paul! Düşünme sevgilim!» diyordu.

Paul'u bağrına basıyor, çocuk gibi sallayıp yatıştır-maya çalışıyordu. Delikanlı da onun hatırı için derdini unutmüş gibi gözüküyor, ama yalnız kalınca hemen dertleniyordu. Bütün gün elinde olmadan ağladığı da oluyordu. Akllı, elleri işiyle meşgul olmasına rağmen, nedenini kendi de bilmeden ağlayıp duruyordu. Kan ağlıyor denebilirdi. İster Clara'yla, ister erkek arkadaş-larıyla White Horse'da olsun hep kendini yalnız hisse-diyordu. Yalnızca kendisi ve bir de içindeki o korkunç baskı... Başka bir şey mevcut değildi zaten. Arada bir kitap okuyordu. Zihni bir şeyle meşgul etmek gereki-yordu. Clara'yı düşünmeye çalışıyordu.

Cumartesi Walter Morel karısını görmeye Sheffi-eld'e gitti. Kimsesiz, sahipsiz bir hali vardı. Paul yukarı koştu.

Annesini öperek, «Babam geldi,» dedi.

Bayan Morel yorgun argın, «Öyle mi?» dedi.

Yaşlı madenci biraz ürkek bir tavırla yatak odasına girdi.

Çekingen çekingen, çabucak gidip karısını öptü. «Nasılsın bakalım güzelim?» dedi.

«Eh, şöyle böyle.»

Morel, «Belli, belli,» diyerek durduğu yerden karı-sına baktı. Sonra mendiliyle gözlerini sildi. Çaresiz, sahipsiz duruyordu yaşlı adam.

Karısı onunla konuşmak zahmetliymiş gibi bezgin bir tavırla, «Sen durumu nasıl idare ettin bakalım?» diye sordu.

«Eh, fena değil. Arada sırada yetişemiyordu kız-cağız, ama o kadar olur.»

«Yemeğini hazırlıyor değil mi?»

«Eh bir iki kere bağırarak zorunda kaldım.»

«Zarar yok. Vaktinde hazırlamazsa bağarmaktan çekinme. Her şeyi son dakikaya bırakır çünkü.»

Bayan Morel kocasına bir iki tembihte daha bulundu. Morel oturmuş karısına neredeyse yabancıymuş gibi bakıyordu. Hep sıkılgan ve alçakgönüllü durduğu karısının önünden sanki aklını kaybetmiş gibi kaçıp gitmek istiyordu. Böyle diken üstündeymiş gibi, sıkıntılı bir durumdan kurtulmak için can atmasına rağmen sırf daha iyi görünür diye oturup durması, orada bulunuşunu büsbütün sıkıntılı bir duruma sokuyordu. Kaşları çatılmış, yumrukları dizlerinin üstünde kenetlenmişti. Bu büyük derdin karşısında ne yapacağını kestiremiyordu.

Bayan Morel'in durumu pek değişmedi. Sheffield'de iki ay kaldı. Sonunda iyileşeceği yerde biraz daha kötüye gitmiş sayılırdı. Evine gitmek istedi. Annie'nin bakması gereken çocukları vardı. Daha fazla yük olmayıp evine gitmek istiyordu. Henüz trenle gidebilecek durumda olmadığı için Nottingham'dan bir otomobil tutup güneşli bir günde Bayan Morel'i evine getirdiler. Ağustos gelmişti. Her yan pasparlak, sıcacıktı. Masmavi göğün altında herkes onun ölmekte olduğunu açıkça gördü. Oysa kadıncağızın haftalardır yitirdiği neşesi yerine gelmişti. Hep birlikte gülüşüp konuştular.

Bir ara Bayan Morel, «Annie, şu kayanın üzerinde bir kertenkele gördüm,» diye bağırdı.

Gözleri hiçbir şeyi kaçırmıyordu, hâlâ hayat doluydu kadıncağız.

Morel karısının geleceğini bildiği için sokak kapısını ardına kadar açmıştı. Herkes tetikteydi sanki. Komşuların çoğu karşılamaya gelmişti. Koca otomobilin gürültüsü duyuldu. Bayan Morel otomobile kurulmuş geliyordu.

«Bak nasıl da hepsi beni görmeye gelmişler!» dedi.
«Ama ben de onların yerinde olsam öyle yapardım.
Nasılsınız Bayan Matthews? Nasılsınız Harrison!»

Bayan Morel'in ne dediğini komşular duymamakla birlikte başını sallayıp gülümsediğini görebiliyorlardı. Aralarında kadıncağızın yüzünde ölüm haberini okumuş olduklarını konuştular. Sokakta gelip geçmiş en büyük olaydı bu.

Morel karısını içeri taşımak istedi ama bu iş için çok yaslanmıştı. Arthur ise onu çocuk gibi kaldırıverdi. Kadıncağız için eskiden sallanır sandalyesinin durduğu yerde, ateşin başında koca rahat bir koltuk hazırlamışlardı. Üstündekileri çıkartıp oturduktan sonra, biraz konyak içti ve etrafı şöyle bir süzdü kadıncağız.

«Senin evini sevmedim sanma Annie,» dedi. «Ama insanın yeniden evine dönmesi iyi oluyor.»

Morel boğuk bir sesle, «Öyle güzelim,» dedi.

Küçük hoş hizmetçi kız Minnie de, «Geldiğinize biz de sevindik,» diye söze karıştı.

Bahçede bir sıra güzel sapsarı günebakan açmıştı. Kadıncağız pencereden dışarı bakarak, «İşte günebakanlarım benim,» dedi.

XIV

KURTULUŞ

Paul Morel bir gün Sheffield'deyken Doktor Ansell'le konuşurken söz arasında doktor, «Ha, sahi,» dedi. «Bizim ateşli hastalıklar hastanesinde Nottinghamlı bir adam yatıyor. Adı Dawes. Kimsesiz, evsiz barksız biriymiş gibi gözüküyor.»

Paul, «Baxter Dawes, ha!» diye huylandı.

«Evet, ta kendisi. Bünyesi sapasağlam gördüğüm kadarıyla. Ama son zamanlarda biraz kendini bırakmış. Demek tanıyorsunuz?»

«Şimdi benim bulunduğum yerde çalışırdı.»

«Öyle mi? Hakkında bir şey biliyor musunuz? Yalnızca somurtuyor, oysa şimdiye kadar çoktan taburcu olabilirdi.»

«Evindeki durumunu tam bilmiyorum. Benim bildiğim kadarıyla karısından ayrı yaşıyor, ayrıca morali de bozuktur sanıyorum. Ama benden söz edin olur mu? Gelip onu ziyaret edeceğimi söyleyin.»

Paul Morel doktoru tekrar gördüğü zaman sordu:

«Dawes'dan ne haber?»

«Ona sizi tanıyıp tanımadığını sorduğum zaman üzerime atlayıp beni boğacak sandım. Sonra, 'Besbelli

tanıyorsunuz' deyip sizin gelip onu göreceğinizi söyledim. Sanki siz polismişsiniz gibi, 'Ne istiyor?' diye sordu.»

«Beni görebileceğini söyledi mi?»

«Hiçbir şey demedi; ne iyi ne kötü.»

«Neden acaba?»

«Benim de anlamak istediğim bu zaten. Her gün yatıp somurtmaktan başka bir şey yapmıyor. Ağzından laf almak imkânsız.»

«Peki benim gitmem bir işe yarar mı?»

«Deneyin bakalım.»

İki rakip Paul'la Baxter'in arasında. dövüşmelerinden sonra daha da çoğalmış olan bir bağıllık duygusu vardı. Morel bir bakıma Dawes'a karşı kendini suçlu hissediyor, az çok sorumlu görüyordu. Hele şu aralarda içinde bulunduğu ruh durumundan ötürü, kendisi gibi acı çeken ve umudunu yitirmiş Dawes'a karşı zor da olsa neredeyse bir yakınlık duyacaktı. Üstelik, çırılçıplak nefretin doruğunda sayılırlardı, bu da bir tür bağ demekti. Her neyse, iki adamda da ilkel olanlar karşılaşmıştı.

Çok geçmeden Paul, Doktor Ansell'in kartıyla buluşucu hastalıklar binasına gitti. Kanlı canlı İrlandalı genç bir kadın olan hemşireyle birlikte koğuşta yürürlerken kadının «Size bir ziyaretçi getirdim, Bay Jim Karga,» dediği duyuldu.

Dawes yatağında birdenbire şaşkın bir homurtuyla döndü.

Hemşire, «Gak!» diye ona takıldı. «Bu adam yalnızca 'Gak' demesini biliyor. Seni görmek isteyen bir centilmeni buraya getirdim. Hadi bakalım terbiyeli terbiyeli 'Teşekkürler' de.»

Dawes hemen ürkmüş, kara gözleriyle hemşirenin arkasındaki Paul'dan yana baktı. Korku, güvensizlik,

nefret, sıkıntı doluydu bu bakış. Morel bu canlı kara gözleri görür görmez duraladı. Çıplak benliklerini birbirlerine göstermiş oldukları için çekingendiler.

Paul elini uzatarak, «Burada olduğunu Dr. Ansell söyledi,» dedi.

Dawes mekanik olarak tokalaştı.

Paul, «Ben de gelip göreyim dedim,» diye ekledi.

Bir cevap çıkmamıştı. Dawes gözlerini karşı duvara dikmişti.

Hemşire, «'Gak' desene,» diye takılıyordu. «'Gak' de, Bay Jim Karga.»

Paul hemşireye, «İyileşiyor mu?» dedi.

«Elbette! Yatakta uzanıp öleceğini düşünmüyor ve ağzından dirhemle laf çıkıyor.»

«Oysa sana da iki çift laf edecek biri gerek.»

«Elbette ya!» diye kahkahayı bastı hemşire. «Koğuştaki iki yaşlıyla durmadan ağlayan bir çocuktan başka kimsecik yok. Zor iş görüyorsunuz. Şu Bay Jim Karga'nın sesini duyabilmek için can atıyorum. Oysa 'Gak'tan başka bir şey çıkmıyor ağzından.»

«İşin zor gerçekten.»

«Öyle değil mi?»

«Beni Allah göndermiş galiba.»

«Gökten zembille indir.»

Çok geçmeden hemşire iki adamı başbaşa bıraktı. Dawes zayıflamıştı, gene yakışıklıydı ama bayağı cansızdı. Doktorun belirttiği gibi somurtup yatmaktan başka bir şey yapmıyor, iyileşmemekte ayak diriyordu. Sanki kalbinin atışına karşı hıncı vardı.

«Ağır mıydı hastalığın?» diye sordu Paul.

Dawes gene ansızın ondan yana bakarak, «Senin Sheffield'de ne işin var?» dedi.

«Thurston Sokağı'nda oturan kızkardeşimde kahr-

ken annem hastalandı. Peki sen ne yapıyorsun burada?»

Bir karşılık gelmedi.

«Ne kadardır yatıyorsun?» diye sordu Morel.

Dawes ters ters. «Tam emin değilim,» dedi.

Gözlerini karşı duvara dikmiş, sanki karşısındaki-
nin varlığını unutmaya çalışıyor gibiydi. Paul öfkelen-
diğini ve yüreğinin katılaştığını hissediyordu.

Gayet soğuk, «Doktor Ansell senin burada olduğunu
söyledi.» dedi.

Öteki gene karşılık vermedi.

Morel, «Tifo, bilirim kötüdür,» diye ısrar etti.

Dawes birdenbire, «Niçin buraya geldin?» dedi.

«Doktor Ansell, senin burada kimseyi tanımadığını
söylemişti. Yoksa var mı tanıdığın?»

«Kimseyi tanımıyorum burada.»

«Kimseyle tanışmak istemiyorsun da ondan.»

Bir sessizlik daha oldu.

Sonra Paul, «Fırsat çıkar çıkmaz annemi eve götü-
receğiz.» dedi.

Dawes bir hastanın hastalığa gösterdiği ilgiyle, «Ne-
si var?» diye sordu.

«Kanserli.»

Gene bir sessizlik oldu.

«Eve götürmek istiyoruz ama otomobil tutmamız
gerekecek,» dedi Paul.

Dawes yattığı yerden düşünmekteydi.

«Thomas Jordan'dan kendi arabasını ödünç verme-
sini niçin istemiyorsun?»

«Onunki küçük gelir.»

Dawes koyu gözlerini kırpıştırarak biraz daha dü-
şündü.

«Öyleyse Jack Pilkington'dan rica et,» dedi. «O
sana verir. Nasıl olsa tanıdığın.»

«Parayla tutacağım galiba.»

«Aptallık edersin gibi geliyor bana.»

Hasta Dawes zayıf ama yakışıklı görünüyordu. Yorgun argın bakan gözleri Paul'u üzmüştü.

Delikanlı, «Sheffield'de işe mi girmiştin?» diye sordu.

«Geleli ancak bir iki gün olmuştu ki hastalandım.»

«Bir bakımevine girsen iyi olur sanıyorum.»

Ötekinin yüzü gene bulutlandı.

«Benim bakımevine filan gideceğim yok.»

«Babam Seathorpe'takine gitmişti bir kez. Bayağı beğenmiş. Doktor Ansell sana kâğıt uydurur.»

Dawes gene yattığı yerde düşünmeye başlamıştı. Yeniden hayatla mücadeleye girişmekten ürktüğü belliydi.

Morel, «Şimdi deniz kenarının en iyi zamanıdır. Düşün bir yanda güneşte pırıldayan kum tepeleri ve öte yanda pek uzakta sayılamayacak dalgalar,» diye anlatıyordu.

Öteki adam ağzını açmadı.

Paul da karşısındakinin sıkıntıdan pek fazla hayal kurmadığını düşünerek, «Gene ayağa kalkıp yürüyeceğimi, denizde kulaçlar atacağımı bilince başka olur tabii,» dedi.

Dawes delikanlıdan yana şöyle bir baktı. Adamcağzın koyu gözleri başka gözlerle karşılaşmaktan çekiniyordu sanki. Ama Paul'un tonundaki gerçek üzüntüyle çaresizlik Dawes'u biraz kendine getirdi.

«Annenin hastalığı çok mu ilerlemiş?» diye sordu.

«Mum gibi eriyip gidiyor, ama hâlâ canlı, neşeli...»

Dudağını ısırarak sustu. Kısa bir süre sonra da kalktı.

«Artık gitsem iyi olur,» dedi. «Sana şu yarım kuronu* bıraksam...»

«İstemem.»

Morel bir şey söylemeden parayı masanın üzerine bıraktı.

«Bir daha Sheffield'e geldiğim zaman uğramaya çalışırım,» dedi. «Eniştemi görmek istersin belki. Pyecrofts'ta çalışıyor.»

«Tanımıyorum ki onu!»

«İyi insandır. İstersen söyleyeyim gelsin. Okuman için gazete filan getirir.»

Öteki adam gene sesini çıkarmadı. Paul da ayrıldı. Dawes'un onda uyandırdığı sinir gerginliğini bastırmaya çalışırken titriyordu.

Annesine bir şey söylemedi, ama ertesi gün görüşmeyi Clara'ya anlattı. İkisi birlikte gezintiye çıkmamalarına rağmen öğle tatilinde Paul, Clara'ya Şato'ya kadar uzanmalarını önerdi. Güneşte alev alev yanan sarı çanta çiçekleri ve kızıl sardunyalar arasında oturdu. Clara şimdi bir yandan onu korur, bir yandan da biraz gücenmiş gibiydi.

Paul, «Baxter'ın Sheffield Hastanesi'nde tifodan yattığını biliyor muydun?» diye sordu.

Clara irkilmiş külrengi gözlerle ona baktı. Yüzü soluvermişti.

Korku içinde, «Yo, bilmiyordum,» dedi.

«İyileşmeye başladı. Dün onu görmeye gittim. Doktor söylemişti.»

Clara duyduklarından sarsılmış gibiydi.

Suçlu suçlu, «Çok mu kötü?» diye sordu.

«Ağır geçirmiş, ama şimdi toparlıyor.»

(*) Eski bir madeni para. İki buçuk şilin ya da yeni on iki buçuk peni.

«Sana bir şeyler söyledi mi?»

«Hayır. Hep somurtup duruyor.»

Aralarında bir uzaklık oluşmuştu. Paul bilgi vermekten başka bir şey yapmadı.

Clara sessiz sedasız yürümeye devam etti. Bir daha yürüyüşe çıktıklarında Paul'un kolundan sıyrılıp açıktan yürümeye başladı. Oysa Paul avutulmayı çok arzuluyordu.

«Bana iyi davranmaktan vaz mı geçtin?» dedi Paul.

Clara karşılık vermedi.

Paul kolunu kadının omuzuna dolayarak, «Neyin var?» diye sordu.

Kadın, «Yapma!» diyerek delikanlının kolundan sıyrıldı.

Bunun üzerine Paul onu yalnız bırakarak kendi düşüncelerine daldı.

Sonunda, «Baxter mı seni üzen?» diye sordu.

«Aslında ona çok çirkin davrandım ben,» dedi genç kadın.

«Ben sana iyi davranmamış olduğunu hep söylüyordum zaten.»

Kadın, «Hak ettim bunu ben,» diye tekrarladı. «Ona hiçbir zaman değer vermedim. Şimdi de sen değer vermiyorsun bana. Ama hakettim ben bunu. O beni senin sevdiğinden bin kez daha çok severdi.»

Paul, «Hiç de değil,» diye karşı çıktı.

«Pekâlâ öyle. Hiç olmazsa bana saygı gösterirdi. Oysa senin bu tarakta bezin yok.»

«Saygı gösterir gibi gözükürdü o.»

«Hayır gösterirdi. Ben onu kaba yaptım. Biliyorum. Sen öğrettin bunu bana. Sonra o beni senin sevdiğinden bin kez daha fazla severdi.»

«Peki, öyle olsun,» dedi Paul.

Şu anda yalnız başına bırakılmaktan başka bir şey

istemiyordu. Kendi derdi başından aşkındı. Clara onu yoruyor ve yalnızca işkence ediyordu. Ondan ayrıldığı anda üzülmemiştir bile.

Clara ilk fırsatta Sheffield'e kocasını görmeye gitti. Bu ilk karşılaşma pek başarılı sayılmazdı. Ama Clara ona güller, meyve ve para getirmişti. Sanki bir şeyleri yeniden onarma peşindeydi. Yoksa onu sevdiğinden filân değil. Yatakta yatan adama baktığında kalbi sevgiyle dolmuyordu. Yalnızca onun önünde diz çökmek, saygı göstermek istiyordu. Bir anlamda kurbanlık koyun gibi hissediyordu kendini. Sonunda Paul Morel'in onu gerçekten sevebilmesini sağlayamamıştı. Ahlâki yönden içini bir korku bürümüştü. Suçunun kefareti ceza çekerek ödemek istiyordu. Dawes'un önünde diz çöktü. Ama aralarındaki uzaklık henüz pek fazlaydı. Adam korktu bundan, oysa kadın neredeyse memnun olmuştu. Pek geçilemeyecek bir uzaklıktan kocasına hizmet etmekte olduğunu bilmek hoşuna gitmişti. Koltukları kabarıyordu artık.

Paul bir iki kere daha Dawes'u görmeye gitti. Bir zamanlar birbirlerinin boğazına sarılan bu iki rakip arasında bir tür arkadaşlık doğmuştu. Ama aralarına girmiş bulunan kadının adını hiçbiri ağzına almıyordu.

Bayan Morel yavaş yavaş kötüye gidiyordu. Önce-leri onu aşağıya indiriyorlar, hatta arada sırada bahçeye bile çıkarıyorlardı. Kadıncağız yastıklarla desteklenmiş bir durumda iskemlesinde oturuyor, gülümsüyordu. Çok cana yakın görünüşü vardı. Ak pak elinde altın nikâh yüzüğü parıltıyordu, saçları özenle fırçalanmıştı. Kadıncağız karmakarışık bir durumdaki solmakta olan günebakanları, tomurcuğu patlamış krizantemleri, dalıyaları seyretmekteydi.

Paul'la annesi birbirlerinden çekinir olmuşlardı. Hem Paul, hem de kendisi ölümün yakın olduğunu

farkındaydılar. Ama yüzlerine bir neşe perdesi germeyi başarmışlardı. Her sabah kalkar kalkmaz pijamalarıyla annesinin odasına koşan Paul, «İyi uyudun mu canım benim?» diye soruyordu.

«Evet.»

«Yoksa azıcık rahatsız mıydın?»

«Eh, biraz.»

Onun bütün gece gözünü kırpmadığını böylelikle anlıyordu delikanlı. Ayrıca kadıncağızın geceliğinin altından sancıyan yerini bastırdığının farkındaydı.

«Çok mu kötüydü?»

«Yok yok, biraz acıdı, sözü bile edilmez.»

Eskiden yaptığı gibi dudak büküp, burun kıvrıma çalıştı. Üzerine bir genç kız hali gelmişti. O mavi gözlerini oğlundan ayırmıyordu. Ama bu gözlerin altındaki sancının oluşturduğu koyu halkalar delikanlıyı çok rahatsız ediyordu.

«Güneşli bir gün.»

«Gerçekten güzel bir gün.»

«Aşağıya indirelim mi seni?»

«Bakalım.»

Delikanlı sonra annesinin kahvaltısını getirmeye giderdi. Bütün gün boyunca annesinden başka bir düşündüğü yoktu. Çok uzun süren sıkıntıydı, sanki ateşlenmişti. Akşam üzeri eve döndüğünde mutfak penceresinden içeri bir göz attı. Annesi orada değildi, yatağından kalkmamıştı demek.

Paul koşarak yukarı çıktı ve öptü annesini. Korka korka sordu:

«Güvercinim, kalkmadın mı bugün?»

«Hayır, o morfin sersem etti beni.»

«Doktor dozu yüksek tutuyor galiba?»

«Bana da öyle geliyor.»

Paul üzgün üzgün yatağın yanına oturdu. Kadın-

cağızın küçük bir kız gibi yatağın içinde şöyle yana doğru kıvrılıp bir yatışı vardı. Kır düşmüş koyu kestane-rengi saçları kulağının üzerine dökülmüştü.

Delikanlı bunları yavaşça arkaya iterek, «Gıdıkla-mıyor musun?» diye sordu.

«Evet.»

Paul'un yüzü annesininkine çok yakındı. Kadın-cağızın mavi gözleri dosdoğru oğlununkilerin içine bakı-yordu. Sıcacık, gülümseyen ve sevgi dolu, küçük bir kı-zınkiler gibi. Delikanlı hem dehşetle acıdan, hem de sevgiden soluğu kesilir gibiydi.

«Senin saçlarını örmek gerek,» dedi. «Kıyırdama-dan yat biraz.»

Delikanlı yatağın arkasına geçip özenle annesinin saçlarını çözdü, fırçaladı.

Kır düşmüş koyu kestane renginde ince uzun ipek gibiydi saçlar. Kadıncağz başını kısmıştı. Delikanlı bir yandan yavaşça saçları fırçalıyor, bir yandan da örü-yordu. Ağlamamak için dudaklarını ısırıyor, başının dön-düğünü hissediyordu. Her şey rüya gibiydi, asılsızdı. Paul hiçbir şeyi anlayamaz olmuştu.

Geceleri çoğunca annesinin odasında çalışıyor, re-simlerinden başını kaldırıp ona baktığında o mavi göz-leri kendi üzerinde buluyordu. Bakışları karşılaşınca annesi gülümsüyordu. Delikanlı mekanik bir biçimde çalışmasını sürdürüyordu, iyi resimler ortaya çıkarma-sına rağmen ne yaptığının pek farkında değildi.

Ara sıra rengi atmış, durgun bir halde geliyor; durumu, fıldır fıldır etrafı süzen, çatlayıncaya kadar içki içmiş bir adamınkine benziyordu. Aralarında gizli kapaklı kalmıyor diye korkmaya başlamışlardı.

Bazen Bayan Morel iyi olmuş numarası yaparak bıcır bıcır konuşuyor, incir çekirdeğini doldurmayacak bir haber üzerine çene çalmaktan geri kalmıyordu.

Vardıkları noktada on para etmez olaylardan bir şeyler çıkarmaları gerekiyordu; yoksa o büyük gerçeğe boyun eğseler özgürlükleri yok olacaktı. Böyle bir şeyden korktukları için her şeyi hafife alıp neşelenmeye çalışıyorlardı.

Bazen Paul annesinin yattığı yerden geçmiş günleri düşündüğünü seziyordu. Kadıncağızın ağzı böyle zamanlarda düz bir çizgi gibi sınıksı kapanıyordu. Sanki içinden gelen o büyük feryadı ne olursa olsun koparmamak için kendini tutmaya çalışıyor, ölmeyi bile göze alıyordu. Delikanlı o dudakların haftalarca inatçı, tek başına ve sınıksı kapanışlarını hiçbir zaman unutmamıştı. Ara sıra kocasından söz açtığı oluyordu. Nefret eder olmuştu ondan. Affedemiyordu bir türlü. Odaya girmesine bile dayanamıyordu. Kocasından çektiği en çok gücüne gitmiş olan şeyler o kadar açıkça ve hemen aklına geliyordu ki, kendini tutamayarak bunları oğluna anlatıyordu.

Paul da içinden kendi hayatının parça parça yok olup gittiğini hissediyordu. Sık sık ansızın gözü doluyor, istasyona koşarken gözyaşları kaldırıma dökülüyordu. İşine devam edemez oluyor, elindeki dolmakalemin yazması duruyor, gözleri farkında olmadan bir noktaya takılıp kalıyordu. Yeniden kendine geldiğinde kendini çok rahatsız hissediyor, her yanı zangır zangır titriyordu. Bunun ne olduğunu hiçbir zaman sorgulamamıştı. Kafasını çalıştırıp çözümlemeye, ya da anlamaya kalkışmamıştı. Gözlerini kapatıp boyun eğmekten ve böylelikle fırtınayı atlatacağını düşünmekten başka bir şey yapmıyordu.

Annesi de aynı şeyi yapıyordu. Sancısını, morfini, ertesi günü düşünüyor, ama ölümü pek aklına getirmiyordu. Ölümün nasılsa geldiğini biliyordu. Teslim olmaktan başka çaresi yoktu. Ama hiçbir zaman yalvar-

mayacak. ölümle arkadaşlığa kalkışmayacaktı. Körü körüne, yüzünü kapatmış, kapıya doğru itiliyordu. Böylece günler, haftalar, aylar geçti.

Bazen güneşli öğle sonralarında bayağı mutlu görünüyordu.

«Geçirdiğim güzel zamanları, Mablethorpe, Robin Hood'un Körfezi, Shanklin'e gittiğimiz günleri hatırlamaya çalışıyorum,» dedi. «Hem sonra bu güzel yerleri herkes görememiştir ki! Ama ne kadar şahaneydi değil mi? Bunları düşünüp, başka şeyleri kafamdan silmeye çalışıyorum.»

Sonra bütün bir akşam ne Bayan Morel'in, ne de Paul'un ağzını bıçak açıyordu. Birlikteydiler, katıydılar, inatçıydılar ve sessizdiler. Sonunda yatmak için odasına girdiğinde felce uğramış gibi eşiğe yaslanıyor, adım atamıyordu. Kendinden geçiyor, tam olarak anlamadığı öfkeli bir fırtına altüst ediyordu içini. Orada yaslanmış duruyor, teslim olmayı yeğliyor, hiçbir zaman sorgulamıyordu olup bitenleri.

Sabahleyin kadıncağızın morfinden yüzü küle dönmüş, vücudu pelteleşmiş de olsa, ikisi de normale dönmüş oluyordu. En azından parıldıyorlardı. Annie'yle Arthur evdeyken Paul annesiyle ilgilenmiyordu. Clara'yı pek gördüğü yoktu. Erkek arkadaşlarıyla birlikte oluyordu. Oldukça çabuk ve çevikti, yerinde duramıyordu. Ama koyu gözlerini çakmak çakmak, yüzünü bembeyaz gören arkadaşları, ona güvenlerini yitiriyordu. Arada bir Clara'ya gidiyordu. Ama genç kadın ona neredeyse buz gibi davranmıştı. Buna rağmen Paul yalnızca, «Al beni,» diyebilmişti.

Clara da bazen kabul ediyor ama korkuyordu. Paul'un ona sahip oluşunda genç kadını ürküten, sanki doğal olmayan bir yan vardı. Artık Clara delikanlıdan çekinmekteydi. Paul çok sessizdi ama pek tuhaf görünüy-

yordu. Clara kendisiyle birlikte olamayan bu adamdan korkmaya başlamıştı. Bu sahte sevgilinin arkasında bulunan kötülük saçan kişi genç kadını dehşete düşürüyordu. Gerçekten Clara, Paul'un karşısında dehşete kapılıyordu. Sanki bir suçluydu Paul. Delikanlı onu arzulayıp sahip olduğunda Clara kendisini sanki ölümlün pençesine düşmüş sayıyordu. Dehşet içinde yatar-ken karşısında onu seven bir adamın bulunduğunu sanmıyordu. Neredeyse nefret ediyordu Paul'dan. Sonra kısa da olsa, yumuşak sevecen bir dönem geliyordu, ama genç kadın delikanlıya acımaya hiç kalkışmadı.

Dawes, Nottingham yakınlarındaki Albay Seely dinlenme evine gelmişti. Paul ara sıra gelip giderken, Clara daha seyrek geliyordu. İki adamın arasındaki arkadaşlık tuhaf bir biçimde gelişmişti. Oldukça yavaş iyileşen ve çok zayıf görünen Dawes, kendisini Morel'in eline bırakmış gibiydi.

Kasımın başında Clara, Paul'a doğum günü olduğunu hatırlattı.

«Hemen hemen unutmuş sayılırım.»

«Besbelli.»

«Yok canım. Hafta sonunda deniz kenarına gidelim mi?» diye sordu delikanlı.

Gittiler. Hava soğuktu ve sıkıntılıydı. Clara delikanlının sıcak, müşfik davranmasını beklemişti, oysa Paul'un neredeyse onun varlığından bile haberi yoktu. Trende giderken hep pencereden dışarıya bakmış, Clara ona bir şey söylemek istediğinde ürkmüştü. Düşünmeyi beceremiyordu bile. Sanki etraftaki şeyler varolamıyorlardı. Clara delikanlının karşısına geçti:

«Nen var, canım?» diye sordu.

«Hiç. Şu yeldeğirmenleri sana tekdüze geliniyor mu?»

Clara'nın elini avucuna almış oturuyordu Ne dü-

şünebiliyor, ne de konuşuyordu. Genç kadının elini tutarak avunuyordu. Clara ise hem hoşnutsuz, hem keyifsizdi. Genç kadınla birlikte değildi Paul, hiçbir şeydi artık Clara.

Akşamları kum tepeciklerinin arasına oturarak karanlık, dalgalı denizi seyrediyorlardı.

Gayet sakin Paul, «Annem yenilgiyi kabul etmeyecek,» dedi.

Clara içinde bir çöküntü hissetti.

«Öyle,» dedi.

«Çeşitli yollarla ölebilir insan. Babamın tarafı korkaktır, mezbahaya boynundan tutulup sokulan sığırlar gibi hayattan ölüme doğru çekilip taşınmaları gerekir, oysa annemin soyunu, arkadan santim santim itmezsen olmaz. İnatçıdırlar, ölmeye razı olmuyorlar.»

«Evet,» dedi Clara.

«Annemin ölmeye niyeti yok. Papazımız, Bay Renshaw gelmişti, geçen gün. ‘Düşünün bir kere,’ dedi anneme. ‘Öteki dünyada annenize, babanıza, kızkardeşlerinize, oğlunuza kavuşacaksınız.’ Annem de, ‘Onlarsız olmayı uzun zamandır başardım. Gene de devam edebilirim. Ben bu dünyadakileri istiyorum, ölüleri değil.’ dedi. Gör işte, hâlâ yaşamak istiyor.»

Clara fazla bir şey söylemekten korkarak, «Ne feci!» dedi.

Tekdüze bir sesle devam etti delikanlı: «Bana bakıyor, benden ayrılmak istemiyor. Öyle bir iradesi var ki, sanki sonsuza değin gitmeyecek, karşı koyacak.»

«Düşünme artık bunları,» diye bağırdı Clara.

«Dindar bir insandı. Gene de dindar. Ama bir işe yaramıyor. Yenilgiyi kabul etmiyor. Sonra biliyor musun, ona perşembe günü dedim ki, ‘Anne, ben ölecek olsam ölürüm. İrademi kullanarak ölürüm.’ Gayet sert karşılık verdi: ‘Sanki ben kullanmıyor muyum? İnsan

istediği zaman ölebilir mi sanıyorsun?»

Sesi kesilmişti. Ağlamıyordu artık, yalnızca böyle tekdüze bir sesle konuşmaya devam ediyordu. Clara koşup kaçmayı arzuladı. Etrafına bakındı. Kapkara dalgaların çarptığı bir kıyıyla karanlık gökyüzü onu köşeye sıkıştırmıştı sanki. Dehşet içinde ayağa kalktı. Işıklı ve başka insanların da bulunduğu bir yere gitmek istedi. Paul'dan uzaklaşmak istiyordu. Delikanlı ise başı önüne sarkmış, kılını kıpırdatmadan oturmaktaydı.

«Sonra onun fazla yemek yemesini istemiyorum,» dedi Paul. «Biliyor o da bunu. 'Başka bir şey istiyormusun?' diye sorduğumda, 'Evet,' demekten neredeyse korkuyor. 'Bir fincan Bengel şurubu içeyim,' diyor. 'Seni güçlü, kuvvetli kılar bu,' dediğimde, 'Evet,' diyerek neredeyse ağlamaya başlıyor ve 'Bir şey yemediğim zaman gelen bir sancı var ki dayanamıyorum,' diyor. Ben de gidip ona yemek yapıyorum. Aslında onu kemiren sancı kanser. Keşke ölebilseydi!»

Clara kabaca çıkan bir tonla, «Gel,» dedi. «Ben gidiyorum.»

Kumsalın karanlığı içinde delikanlı onu izledi. Ama yaklaşmadı ona. Clara'nın varlığından haberi yokmuş gibi görünüyordu. Kadıncağz da delikanlıdan korkuyor ve ondan hoşlanmıyordu.

Aynı şiddetli şaşkınlık içinde Nottingham'a döndüler. Hep meşguldü Paul, bir şeyler yapmaya çalışıyor, arkadaşları arasında mekik dokuyordu.

O pazartesi Baxter Dawes'u görmeye gitti. Cansız ve solgun duran adamcağz sandalyesine tutunarak tokalaşmak üzere elini uzattı Paul'a.

Delikanlı, «Kalkmamalıydın,» dedi.

Dawes ağır ağır sandalyesine otururken kuşkuyla Morel'i süzüyordu.

«Başka yapacak işin varsa neden vaktini benimle harcıyorsun?»

«Gelmeyi arzuladım. Al sana tatlı bir şeyler getirdim.»

Hasta adam tatlıyı bir yana koydu:

«Hafta sonu hiçbir şeye benzemedi,» dedi Morel.

«Annen nasıl?»

«Bildiğinden farklı değil.»

«Geçen pazar sen gelmeyince annen kötüleşti sandım.»

«Skegness'e gitmiştim,» dedi Paul. «Bir değişiklik istemiştim.»

Dawes kara gözleriyle ona bir şey sormak ister gibiydi. Ama sormayı göze alamıyor, karşısındakinin kendiliğinden söyleyeceğini umuyordu.

Paul, «Clara'yla birlikte gitmiştik.» dedi.

«Tahmin etmiştim.»

«Eskiden verilmiş bir sözdü.»

«Bildiğiniz gibi yapın.»

Böylelikle aralarında Clara'nın adından kesin olarak söz edilmiş oluyordu.

Paul, «Yok,» diye ağır ağır mırıldandı. «Clara ben-den usandı artık.»

Dawes gene delikanlıya baktı.

«Ağustostan beri bıkkınlık getirdi,» diye tekrarladı Morel.

İkisi de derin bir sessizliğe gömüldü. Paul dama oynamalarını önerdi. Konuşmaksızın oynadılar.

«Annem ölünce yurt dışına gideceğim,» dedi Paul.

«Yurt dışına mı?»

«Evet. Ne iş yapacağım önemli değil.»

Oyunu sürdürdüler. Dawes ilerdeydi.

«Yeni bir hayata başlamam gerek,» dedi Paul. «Senin için de gerekli bu.»

Paul, Dawes'un bir taşını aldı.

«Nereden başlayacağımı bilemiyorum,» dedi hasta adam.

«Elbette bir şeyler çıkacaktır. Şimdiden bir şey yapmak —en azından— gereksiz. Bilemiyorum. Versene bir karamela.»

Karşılıklı şeker yiyip bir el daha dama oynadılar. Dawes bir ara, «Ağzının kenarındaki o iz nedir?» diye sordu.

Paul çabucak elini dudağına götürüp bahçe tarafına doğru baktı:

«Bisiklet kazası!» dedi.

Dawes'un dama taşını oynatan eli titriyordu.

Oldukça alçak bir sesle, «Bana gülmeyecektin» dedi.

«Ne zaman?»

«O gece Woodborough yolunda, onunla birlikte yanımdan geçerken. elin onun omuzundaydı.»

«Ben sana gülmedim.»

Dawes parmaklarını dama taşının üstünde tutuyordu.

«Seni geçtikten sonraya kadar tanımadım bile,» diye ekledi Paul.

Dawes gene çok alçak bir sesle, «Kanı beynime sıçratan bu oldu,» dedi.

Paul ağzına bir karamela daha attı.

«Sana gülmüş değilim. Her zamanki gülüşümün dışında başka bir şey yoktu suratımda,» dedi.

Oyunlarını bitirdiler.

O gece kendini meşgul etmek için Nottingham'dan evine kadar yürüdü. Bulwell'in üstü bir kızıl leke halinde yanıyordu sanki. Kara bulutlar basık bir tavan gibiydi. Ama yolda on mil kadar yürüdükten sonra yerle göğün kara çizgileri arasında hayattan ayrılıp

gidiyormuş sandı kendisini. Ama işin sonunda yalnızca bir hasta odası vardı. Sonsuza değin yürüse bile sonunda varılacak nokta bundan başka bir şey değildi.

Eve geldiğinde yorulmamıştı, ya da yorulduğunun farkında değildi. Gelirken tarlanın öteki tarafından annesinin yatak odasının penceresine vuran kızıl ateşin ışığını görmüştü.

Kendi kendine, «Annem öldüğünde bu ateş sönecek,» dedi.

Çizmelerini usulca çıkarıp merdivenlerden yukarı tırmandı. Annesinin kapısı ardına kadar açıktı, yalnız başına uyumuştı kadıncağız. Ocak ateşinin kızıl ışığı sahanlığa vurmuştu. Delikanlı bir gölge gibi hafifçe annesinin kapısından içeriye kolaçan etti.

Bayan Morel, «Paul,» diye mırıldandı.

Delikanlının yüreği yeniden paramparça oldu sanki. İçeri girip yatağın yanına oturdu.

Hasta kadıncağız, «Amma geç kaldın!» diye mırıldandı.

«Yok canım o kadar da değil.»

«Peki saat kaç?» Annesinin mırıldanışı kederli ve sızlanır gibi çıkmıştı.

«Henüz on biri biraz geçmiş.»

Oysa doğru değildi bu, saat bire geliyordu.

Bayan Morel, «Ooo! Ben daha geç oldu sanmıştım.»

Delikanlı bu geçmek bilmeyen geceler boyunca çektiği anlatılamayacak sıkıntıları gayet iyi biliyordu.

«Uyku tutmuyor mu, güvercinim?» dedi.

«Hayır,» diye inledi kadıncağız.

«Zararı yok küçüğüm benim,» diye mırıldandı Paul. «Zararı yok sevgilim benim. Senin yanında biraz oturayım güvercinim, o zaman belki geçer.»

Delikanlı yatağın yanına oturdu. Parmaklarının

ucuyla annesinin kaşlarını, kapalı gözlerini yavaşça, ritmik bir biçimde okşamaya, sıvazlamaya başladı. Onu böyle avuturken kadıncağızın parmaklarını boşa kalan avucuna aldı. Öteki odalardan uyuyanların nefes seslerini işitebiliyordu.

Delikanlının sevgi dolu parmaklarının değmesiyle kadıncağız sakinleşmişti. «Hadi artık git yat.» diye mırıldandı oğluna.

«Uyuyacak mısın?»

«Sanırım.»

«Daha iyisin değil mi, küçüğüm benim?»

Annesi yarı avutulmuş huysuz bir çocuk gibi, «Evet.» dedi.

Gene günler, haftalar geçti. Delikanlı artık Clara'yı hemen hemen hiç görmez olmuştu. Çaresizlik içinde birtakım arkadaşları arasında mekik dokuyor, kimseyle avunamıyordu. Miriam ona sıcacık şefkat dolu bir mektup yazmıştı. Delikanlı bir gün onu görmeye gitti. Paul'u, solgun, zayıf, karanlık ve şaşkın bakışlı yüzüyle önünde bulunca genç kadının yüreği parçalandı. Acıma hisleri öylesine kabarmıştı ki, dayanamayacağını sandı.

«Annen nasıl?» diye sordu.

«Hep öyle. değişmedi. Doktor daha fazla dayanamaz diyor ama ben biliyorum, dayanacaktır o. Noel'de hâlâ bizimle olacak.»

Miriam ürpererek Paul'u kendine doğru çekti. Göğsüne bastırdı ve öpücükler yağdırdı. Delikanlı teslim olmuştu ama bu ona işkence gibi geldi. Asıl sıkıntısına öpücük konduramamıştı Miriam. Oraya ulaşamamıştı. Evet genç kadın yüzünü öpmüş kanını kaynatmıştı ama delikanlının ölüm acısıyla kıvranan ruhu dışta kalmıştı. Vücudu öpülmüştü, okşanmıştı ama sonunda çıldırarak gibi olduğundan kaçtı Miriam'dan. Paul'un o anda ar-

zuladığı bu değildi, gerçekten bu değildi. Miriam ise onu avuttuğunu, ona iyilik ettiğini sanıyordu.

Aralıkla birlikte kar da geldi. Paul evden pek ayrılmıyordu. Hastabakıcı tutamamışlardı. Annesine bakmak üzere Annie kalkıp gelmiş, çok sevdikleri cemaatin hastabakıcısı da sabah ve akşam uğramaya başlamıştı. Paul hastabakıcılıkta Annie'ye yardım ediyordu. Çoğu zaman akşamları arkadaşlarıyla birlikte mutfakta konuşup gülüşüyor, kahkahadan kırılıyordı. Bir tür tepkiydi bu. Paul komiklikler, Annie de garip taklitler yapıyordu. Herkes gözünden yaş gelinceye kadar gülüyor, bir yandan da fazla gürültü yapmamaya çalışıyordu. Karanlıkta yalnız başına yatan Bayan Morel onları işitiyor, acıyla karışık bir ferahlık hissediyordu.

Bir ara Paul yavaş, ses çıkarmadan, suçlu suçlu yukarıya çıkıp annesinin gürültüyü duyup duymadığına baktı.

«Biraz süt getireyim mi anne?»

«Evet, biraz,» diye sızlandı kadıncağız.

Delikanlı besleyici olmasın diye süte su kattı, oysa annesini hayatından fazla seviyordu.

Bayan Morel'e her akşam morfin verildiği için kalbi düzensiz atmaya başlamıştı. Annie artık annesinin yanında yatıyordu. Kızkardeşi kalktığında Paul annesinin yanına gidiyor, her seferinde, morfinin etkisinden dolayı kadıncağızı biraz daha çökmüş, sanki küle dönmüş bir durumda buluyordu. Gözleri her gün çekilen işkenceden ötürü, biraz daha koyulaşıyor, gözbebekleri simsiyah kesiliyordu. Hele sabahları yorgunluk ve sancı dayanılmayacak kadar şiddetliydi. Buna rağmen ağlamıyor, hatta fazla yakınmıyordu bile.

«Bu sabah biraz daha çok uyudun. küçüğüm benim.»

«Öyle mi?» dedi kadıncağız.

Yorgunluktan biraz huysuzlanarak, «Öyle ya! Saat neredeyse sekiz oldu.»

Delikanlı durup pencereden dışarısını seyretti. Kar-
dan her taraf sıkıntılı, solgun, silik gözüküyordu. O
anda Paul annesinin nabzını hissetti. Bir kuvvetli, bir
zayıf atıyordu, duyulan sesle yankısı gibi. Bu sonun
habercisi olmalıydı. Kadıncağz oğlunun arzuladığını
hissettiği için bileğini ona doğru uzatmıştı.

Bazen birbirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı.
Sonra sanki bir anlaşmaya varıyorlardı. Paul da ölmeye
razı oluyor gibiydi. Ama Bayan Morel ölmeye razı ol-
madı, olmayacaktı. Vücudu bir avuç küle dönüşmüştü.
Çektiği işkence karanlık gözlerinden okunabiliyordu.

Sonunda bir gün Paul, doktora, «Bunu sona erdir-
mek için bir şey veremez misiniz?» diye sordu.

Ama doktor olumsuz bir karşılık verir gibi başını
salladı ve «Artık annenizin günleri sayılı. Bay Morel.»
dedi.

Paul içeri girince, Anne, «Artık dayanamayacağım,
çıldırmağ işten değil,» dedi.

İki kardeş birlikte kahvaltıya oturdular.

Annie, «Biz kahvaltı ederken, Minnie sen git anne-
min yanında otur,» dedi. Ama küçük hizmetçi kız kor-
kuyordu.

Paul bir gün kırlara çıktı, karla kaplı ormanın için-
den geçti. Bembeyaz yerde tavşan ve kuş izleri vardı.
Millerce yol tepti. Güneş dumanlı bir kızılık içinde
yavaş yavaş, oyalana oyalana, sanki sonu çekermiş gibi
batıyordu. Annesinin o gün öleceğini düşündü. Ormanın
kenarından, karların içinden bir eşek çıktı, geldi ve
başını delikanlıya yaslayıp yanında yürümeye başladı.
Paul da kolunu eşeğin boynuna dolayıp kulaklarının
yanından yüzünü okşadı.

Konuşmadan köşesinde oturan Bayan Morel hâlâ

yaşıyordu. Katı görünümlü ağzı sımsıkı kapalı, sancıdan kararmış gözleri hâlâ açıktı.

Noel yaklaşmıştı, daha da kar bastırıyordu. Annie'yle birlikte daha fazla dayanamayacaklarını hissettiler. Bayan Morel'in karanlık gözleri hâlâ canlıydı. Morel ise ürkek ve sessizdi, sanki kendini ortadan silmişti. Arada bir hasta odasına gidip karısına bakıyordu. Sonra şaşkın şaşkın geri çekilerek çıkıp gidiyordu.

Bayan Morel hayata dört elle sarılmış gibiydi. Madenciler grev yapmış ve Noel'den on beş gün kadar önce yeniden işbaşına dönmüşlerdi. Minnie elinde özel ağızlıklı çorba kâsesiyle yukarı çıkmıştı. Madencilerin işbaşı yapmasından iki gün sonraydı.

Bayan Morel boğuk ama sönmeye niyetli olmayan yakınan bir sesle, «Minnie, adamlar meteliğe kurşun attıklarını söylüyorlarmış öyle mi?» diye sordu. Minnie şaşırmıştı.

«Ben pek bir şey bilemiyorum, Bayan Morel.» dedi.

«Eminim öyledir,» dedi ölmekte olan kadıncağız. Yorgun yorgun içini çekip başını sallarken ekledi: «Her neyse bu haftaki parayla Noel için bir şeyler stoklayabilirler.»

Kadıncağız hiçbir şeyi kaçırmıyordu.

Madenciler işbaşı yaparlarken, «Babanın madende kullandığı şeyler iyi havalandırılmak ister, Annie,» demişti.

Annie, «Sen böyle şeylerle kafanı yorma canım benim.» diye karşılık vermişti.

Bir gece Annie'yle Paul yalnızdılar. Hastabakıcı yukarıdaydı.

Annie, «Annem Noel'i de geçirecek,» dedi. İkisi de dehşet içindeydi.

Paul ciddi ciddi, «Hayır,» dedi. «Morfin vereceğim ona.»

«Nasıl?»

«Sheffield'den gelenin hepsini birden vereceğim.»

«Tamam, ver bakalım.»

Ertesi gün Paul annesinin yattığı odada resim yapıyordu. Kadıncağız uyur gibiydi. Delikanlı usul usul bir uzaktan, bir yakından yaptığı resme bakıyordu. Ansızın annesinin o hafif sesiyle sızlanışı işitildi: «Orada burada dolaşma Paul.»

Delikanlı başını döndürdü. Kadıncağız yüzünde koyu kabarcıklar gibi duran gözlerini ona dikmişti.

Yumuşak bir sesle, «Peki, canım benim,» dedi Paul. Ama kalbinden sanki bir damar daha koptu.

Delikanlı o gece evdeki bütün morfin haplarını toplayıp aşağıya getirdi. Dikkatli dikkatli ezerek toz haline getirdi.

Annie, «Ne yapıyorsun?» diye sordu.

«Gece içeceği süte karıştıracağım.»

Yaramazlık peşinde koşan iki kardeş gibi gülüştüler. Dehşet içindeki hallerinin üstünde bu yaramazlık bir kıvılcım alevi kadar parıldıyordu.

O gece Bayan Morel'i yatağına yerleştirmek üzere hastabakıcı gelmemişti.

Paul sıcak sütü çorba kâsesinin içine koyup yukarı çıktı. Saat dokuzdu.

Annesi yatağın içinde oturtulmuştu. Delikanlı ağızlıkla kâseyi onun dudaklarına götürdü. Oysa bu dudaklar incinmesin diye ölümü göze alabilirdi. Kadıncağız süttten bir yudum aldı, ağızlığı bir yana iterek karanlık, şaşkın gözleriyle oğluna baktı. Delikanlı da gözlerini yana çevirmemişti.

Kadıncağız yüzünü hafifçe buruşturarak, «Amma acı ha!» dedi.

«Doktorun senin için verdiği yeni bir uyku şurubu vardı da onu süte katmıştım,» diye karşılık verdi Paul.

«Doktor bu yeni ilaçla sabahları daha iyi kalkacağını söylüyor.»

Annesi çocuk gibi, «Herhalde doğrudur söylediği,» dedi.

Biraz daha süt içti.

«Berbat bir şey bu!» dedi.

Paul onun kâseyi tutan nazik parmaklarına, hafifçe titreyen dudaklarına baktı.

«Biliyorum, tadına baktım. Sonra sana biraz da sade süt vereceğim.»

«Ya iyi olur.» deyip sütü içmeye devam etti kadıncağız. Çocuk gibi Paul'un sözünü dinler olmuştı. Delikanlı kadıncağızın farkına varıp varmadığını merak etti. O zavallı, ziyan olmuş boğazın acı sütü güçlkle yuttuğunu seyretti. Sonra biraz daha süt almak için aşağı koştu. Kâsenin dibinde hiç tortu kalmamıştı.

Annie, «İçti mi?» diye fısıldadı.

«Evet, acı olduğunu söyledi.»

Annie alt dudağını dişleyerek güldü.

«Yeni bir ilaç dedim ben de. Biraz süt versene.»

Birlikte yukarı çıktılar.

Anneleri çocuk gibi heyecanlı heyecanlı söylenerek, «Hastabakıcı, acaba bu gece niçin uğrayıp beni yerleştirmedi?» dedi.

Annie, «Konsere gideceğini söylüyordu, canım benim,» diye karşılık verdi.

«Öyle mi?»

Bir an sessiz durdular. Bayan Morel biraz daha temiz sütten içti.

«Annie, o yeni ilaç berbat bir şeydi,» diye sızlandı.

«Sahi mi canım benim. Neyse, üstünde durma.»

Anneleri yorgun yorgun bir göğüs geçirdi. Nabızı çok düzensiz atıyordu.

Annie, «Hadi biz seni bu gece yerine yerleştirelim,» dedi. «Hastabakıcı çok geç kalabilir.»

«Peki, deneyin bakalım.»

Çarşafı açtılar. Paul annesinin pazen geceliğiyle genç bir kız gibi kıvrılmış oturduğunu gördü. Çabucak yatağın yarısını yapıp, kadıncağız o yana alarak bu kez öbür yanını yaptılar. Geceliğini çekip düzelttiler, üzerini örttüler.

Paul onu yavaşça okşayarak, «İşte oldu bitti,» dedi. «Şimdi güzelce uyursun.»

Bayan Morel, «Evet,» dedi. Sonra neredeyse neşe içinde, «Yatağı böyle güzel yapabileceğinizi ummazdım,» dedi. Sonra yanağını avucunun içine alarak, başını omuzunun yanında rahatça yerleştirip yatakta kıvrıldı. Paul annesinin ince örülmüş kır saçlarını omuzunun üzerinden atıp yüzüne bir öpücük kondurdu.

«İyi uyursun artık, canım benim,» dedi.

Bayan Morel güven içinde, «Öyle,» diye karşılık verdi. «İyi geceler.»

Işığı söndürdüler ve her yan bir sessizlik içine gömüldü.

Morel yatmıştı. Hastabakıcı gelmedi. Annie'yle Paul onbir sularında yukarı çıkıp annelerine bakmaya geldiler. Her zamanki gibi uyur görünüyordu. Biraz ağzı açılmıştı.

Paul, «Bekleyelim mi?» diye sordu.

«Hep yaptığım gibi yanında yatayım,» dedi Annie. «Belki uyanabilir.»

«Peki. Bir değişiklik görürsen çağır beni.»

«Olur.»

Yatak odasındaki ateşin önünde biraz daha oyalandılar. Dışarda koskoca, karanlık ve hızlı bir gece vardı ve iki kardeş bu dünyada yapayalnızdılar. Sonunda Paul öteki odaya geçip yattı.

Hemen uykuya daldı ama sık sık uyanıyordu. Sonra daha derin bir uykuya daldı. Bir ara Annie'nin, «Paul, Paul!» diye fısıldamasına uyandı. Karanlıkta beyaz geceliğiyle, saçını uzun bir örgü halinde sırtından aşağıya sarkıtmış kızkardeşini gördü.

Derhal doğrularak, «Ne var?» diye fısıldadı.

«Gel, anneme bak.»

Delikanlı hemen yatağından atladı. Hasta odasında tomurcuk gibi küçücük bir ateş yanıyordu. Annesi ay-nen uykuya daldığı andaki gibi yanağı avucunda kıvrılmış, yatmıştı. Ama ağzı iyice açılmıştı, soluğu hor-lama gibi, derin, boğuk ve sesli, çok da seyrek çıkı-yordu.

Paul, «Gidiyor!» diye fısıldadı.

Annie, «Evet,» dedi.

«Ne kadardır böyle?»

«Ben şimdi uyandım.»

Annie sabahlığını giyerek büzüldü. Paul da kahve-rengi bir battaniyeye sarınmıştı. Saat üç olmuştu. Deli-kanlı ateşi harlattı. Sonra iki kardeş beklemeye koyuldu. O sesli, derin horultulu nefes bir ara kesiliyor, sonra gene başlıyor, sonra uzun süre çıkmıyor ve sonra gene çıkıyordu. Paul eğilip annesine yakından baktı.

«Ne kadar feci değil mi?» diye fısıldadı Annie.

Paul başını salladı. Çaresizlik içinde oturdular. Ge-ne o sesli, horultulu, nefes alış geldi. Arkasından o zor bekleyiş ve sonunda soluğun daha sesli, daha sert olarak verilışı geliyordu. Soluğun bu kadar düzensiz ve bu ka-dar uzun aralıklı olması evi çınlatıyordu sanki. Morel bir şeyden habersiz odasında uyumaktaydı. İki kardeş çömelmiş, büzülmüş, kıpırdamadan duruyorlardı. Koca gürültülü horlama gene başladı. Soluk alındığında et-rafa dayanılması çok zor bir sessizlik çöküyor, sonra hırıltılı bir soluk veriliyordu. Dakikalar birbirini kova-

lamaktaydı. Paul annesinin üzerine doğru eğilerek yüzüne bir kez daha baktı.

«Belki de hep böyle kalacak.» dedi.

İkisi de ağzını açmıyordu. Paul pencereden dışarıya bakıp karanlıkta bahçeyi kaplayan karı zar zor seçebildi.

Kızkardeşine. «Sen git biraz benim yatağında yat.» dedi. «Ben bekleyeceğim.»

«Hayır, ben de beklerim.»

«Gitsen daha iyi olur.»

Sonunda Annie usulca dışarı çıktı ve Paul yalnız kaldı. Kahverengi battaniyesine sarındı, annesinin önünde çömeldi ve onu seyre daldı. Kadıncağızın görünüşü feciydi, alt çene kemiği epey geri kaymıştı. Paul gözlerini ayıramıyordu. O horultulu soluğun bazen bir daha çıkmayacağını sanıyordu. Dayanamıyordu bu bekleyişe. Sonra ansızın gürültülü horultu yeniden başlayıp onu irkiltiyordu. Delikanlı ses çıkarmamaya çalışarak ateşi harlattı. Dakikalar akıyordu, gece de nefes nefes tükeniyordu sanki. Annesinin her soluyuşu delikanlının etini burup sıkıyor gibiydi, öyle bir an geldi ki Paul artık fazla bir şey hissetmez oldu.

Pabası kalktı. Paul onun çoraplarını giyişini, esneyişini duyabiliyordu. Sonra sırtında gömleği, ayağında çoraplarıyla adamcağız içeri girdi.

«Ses çıkarma!» dedi Paul.

Morel durmuş, karısını seyrediyordu. Sonra, çaresizlik ve dehşet içinde oğluna baktı.

Fısıldayarak. «Evde kalsam daha iyi mi olur?» dedi.

«Hayır, işinin başına git. Yarına çıkar sanıyorum.»

«Bence çıkmaz.»

«Evet, evet. Sen işinin başına git.»

Madenci gene korkulu korkulu karısına baktı ve oğlunun sözünü dinleyerek odadan çıktı. Delikanlı onur

çorap lastiklerinin bacaklarının üzerine sarktığını gördü.

Bir yarım saat sonra Paul aşağı inip bir fincan çay içti ve döndü. Morel, ocak kıyafetini giymiş olarak gene yukarı çıktı.

«Sahiden gideyim mi?» dedi.

«Evet.»

Paul birkaç dakika sonra babasının ağır ayak seslerinin amansız karları döğdüğünü işitti. Madenciler sokakta birbirlerine seslenerek gruplar halinde yayan işe gidiyordu. Bu arada odada iniltiyle çıkan derin soluklar sürüyordu. İşte gene bir uzun ara, sonra ah, ahh! derken geldi gene. Uzakta karların arasında demir işletmelerinin düdüklere duyuluyordu. Birbiri ardına ocaklarla fabrikaların düdüklere kimi çatlak, kimi boğuk sesle, kimi yakından, kimi uzaktan öttü durdu. Sonra bir titreme geldi içine, bulaşık durulama yerinin soluklar sessizliği vardı, annesi hiç değişmemişti. Perdeyi aralayıp dışarıya bir göz attı. Hâlâ karanlıktı ortalık. Ama galiba daha açık bir tan belirmeye başlamıştı. Belki de karlar mavileşiyordu. Perdeyi çekti ve giyindi. Sonra bir titreme geldi içine, bulaşık durulama yerinin üstünde duran konyak şişesinden birkaç yudum içti. Gerçekten karlar mavileşmeye başlıyordu. Aşağı sokaktan bir araba takırtısı işitti. Evet saat yedi olmuş, etraf biraz aydınlanıyordu. Seslenen insanlar duydu. Dünya uyanmak üzereydi. Söken kurşuni, ölümcül şafak, karların üzerine çöküyordu. Evet artık sokaktaki evleri seçebiliyordu. Gazı kapattı. Bu sefer de oda pek karanlık geldi. Hâlâ solumaları hissediyordu ama artık alışmış gibiydi. Görebiliyordu annesini. Hiçbir değişiklik yoktu. Bir ara kadıncağının üzerine paltolar filan yığarsa, bu ağırlık o feci solumayı durdurabilir mi diye düşündü. Gene annesine baktı. Hayır annesi değildi bu, hiç ben-

zemiyordu ona. Eğer kalın battaniyeleri, paltoları bir yığsa...

Ansızın kapı açıldı ve içeriye Annie girdi. Bir şey sormak ister gibi kardeşine baktı.

Paul sakın sakın, «Hep aynı,» dedi.

Kısa bir süre fısıldaştılar ve Paul kahvaltı etmek üzere aşağı indi. Saat sekize yirmi vardı. Çok geçmeden Annie de aşağı indi. Kızcağız dehşetten sersemlemiş bir halde, «Ne feci değil mi? Bakamıyor insan!» diye fısıldadı.

Annie, «Yüzü böyle kalırsa,» diye mırıldandı.

Delikanlı, «Haydi biraz çay iç,» dedi.

Gene yukarı çıktılar. Çok geçmeden komşular sökün etti. Korkulu korkulu sordukları soru, «Anneniz nasıl?» biçimindeydi.

Kadıncağzın durumunda hiçbir değişiklik yoktu. Yanağı avucunun içine yaslanmış, ağzı tamamen açılmıştı. Alınan, verilen o feci soluyuş hep aynıydı.

Saat onda hastabakıcı geldi. Yüzünde tuhaf bir yaşlı ifade vardı.

«Hastabakıcı hanım,» diye bağırdı Paul. «Bu böyle sürüp gidecek mi?»

«Gidemez Bay Morel, gidemez.»

Bir sessizlik oldu.

«Ne kadar dehşet verici değil mi?» diye sızlandı hastabakıcı. «Kim bu kadar acıya dayanabilir derdi? Hadi Bay Morel, biraz inin aşağıya, ne olur!»

Sonunda, on bir sularında Paul aşağı inip komşunun birinin evine geçti. Annie de aşağıdaydı. Hastabakıcıyla Arthur yukarıda kalmıştı. Paul komşu evde başını elleri arasına almış oturuyordu. Ansızın Annie yarı deli gibi avludan koşu koşu geldi.

«Paul, Paul, gitti!»

Bir saniye içinde delikanlı evine dönmüş, yukarıya

çıkmişti. Bayan Morel kıvrılmış hareketsiz yatıyordu. Yüzü eline yaslanmıştı, hastabakıcı ağzını silmekteydi. Paul içeri girdiğinde herkes geri çekildi. Delikanlı diz çökerek yüzünü annesinin yüzüne dayadı, kollarıyla sardı onu.

«Canım benim, sevgilim,» diye fısıldıyordu tekrar tekrar. «Sevgilim benim.»

Sonra arkasından hastabakıcının ağlayarak, «Anneniz rahat artık, Bay Morel,» dediğini işitti.

Delikanlı hâlâ sıcaklığını koruyan ölmüş annesinden yüzünü çeker çekmez dosdoğru aşağı indi ve çizmelerini boyamaya başladı.

Yapılacak bir sürü şeyin yanında mektup yazmak gibi işler de vardı. Doktor geldi, ölüyü şöyle bir süzerek içini çekti.

«Ah, zavalılık,» dedi ve başını çevirerek, «Rapor için altı sularında bir muayenahaneye uğrayın,» diye ekledi.

Babaları dörde doğru işten geldi. Sessizce ayaklarını sürüyerek içeri girdi ve oturdu. Minnie onun yemeğini verebilmek için koşuşturuyordu. Yorgun Walter Morel kapkara kesilmiş kollarını masaya dayadı. Yemekte çok sevdiği İsveç şalgamı vardı. Paul babasının durumu bilip bilmediğini merak ediyordu. Adamcağız eve geleli bir süre geçmiş olmasına rağmen kimse ağzını açmamıştı. Sonunda Paul konuştu:

«Perdelerin inik olduğunu fark ettin mi?»

Morel başını kaldırıp baktı.

«Yo...» dedi. «Yoksa göçüp gitti mi?»

«Evet.»

«Ne zaman oldu bu iş?»

«Bu sabah, on iki sularında.»

«Hı!»

Morel bir süre daldı gitti, sonra yemeğini yemeye

koyuldu. Hiçbir şey olmamıştı sanki. Şalgamlarını sessiz sedasız yedi bitirdi. Sonra kalkıp, yıkandı ve giymek üzere yukarı çıktı. Ölü odasının kapısı kapalıydı.

Aşağı indiğinde Annie, «Annemi gördün mü?» diye sordu.

«Hayır,» dedi ve biraz sonra çıkıp gitti. Annie de gittikten sonra Paul cenaze kaldıracısına, papaza, doktora ve nüfus memuruna uğradı. Uzun süren işlerdi bunlar. Eve döndüğünde saat sekize geliyordu. Cenaze kaldıracısı ölçü almak üzere az sonra gelecekti. Evde ölüden annesinden başka kimse yoktu. Delikanlı eline bir mum aldı ve yukarı çıktı.

Uzun zamandır sıcak tutulmuş olan oda şimdi soğuktu. Çiçekler, şişeler, tabaklar gibi hasta odalarından çıkan bütün çöp kaldırılmış, her yana sert ve sade bir hava çökmüştü. Ölü yatağın üzerine yerleştirilmişti. Hafifçe kaldırılmış ayaklarından sarkan çarşaf tertemiz bir kar tabakası gibi sessiz sedasız duruyordu. Uyuyakalmış bir genç kız gibiydi. Paul, elinde şamdanıyla ölü annesinin üzerine eğildi. Uyuyakalıp da rüyasında sevgilisini gören bir genç kız gibiydi. Sanki çektiği acıların şaşkınlığıyla ağzı biraz açıktı, ama yüzü genç duruyordu. Tertemiz ve pürüzsüz alnıyla hayatta hiçbir şey çekmemiş gibi duruyordu. Delikanlı kaşları biraz bir yana kaymış gibi duran şirin burnu uzun uzun seyretti. Bayan Morel yeniden gençleşmişti sanki. Yalnızca şakaklarından güzel kıvrım kıvrım sarkan saçlarına gümüş düşmüştü. Omuzlarındaki sade örgüler telkâri gümüş ve kahverengi karışımıydı. Uyanacaktı sanki. Şimdi gözkapaklarını oynatıp ona bakacaktı. Annesi hâlâ onunla birlikteydi. Eğilip ihtirasla öptü onu. Ama ağzına bir soğukluk değmişti. Dehşet içinde dudağını ısırdı. Sonra annesini süzerken ondan hiçbir zaman ayrılamayacağını hissetti. Hayır olamazdı böyle bir şey. Şakaklarından

sarkan saçları okşadı. Bunlar da buz gibi geldi ona. Dudakları hareketsiz duruyor, incitilmeden ötürü şaşkınlıklarını koruyorlardı. Bu kez delikanlı yere diz çökerek, «Anne, anne!» diye fısıldadı.

Cenazeyi kaldırmaya gelen, eskiden Paul'la birlikte okula gitmiş delikanlılar onu böyle ölü annesinin başucunda buldular. Delikanlılar işlerinin gereği gibi ölüyü usulca ve saygıyla ölçüp biçerken yüzüne hiç bakmazlarken, Paul onları kıskançlıkla seyrediyordu. Annie'ye birlikte kuş uçurtmamacasına annelerinin başından ayrılmadılar. Hiç kimseyi ölünün yanına sokmadıkları için komşular gücendi.

Biraz sonra Paul evden ayrılıp bir arkadaşına gidip iskambil oynadı. Geceyarısı eve döndü. İçeri girdiğinde divanda oturan babası ayağa kalkıp, «Hiç gelmeyeceksin sandımdı evlat,» diye sızlandı.

Paul, «Bekleyeceğini kestiremedim,» dedi.

Babasının çok kimsesiz, terkedilmiş bir duruşu vardı. Korku nedir bilmeyen bu adamı, o ana dek hiçbir şey korkutamamıştı. Bir ölünün bulunduğu bir evde yalnız başına gidip yatmaktan korkmuş olduğunu Paul irkilerek fark etti. Delikanlı geç kaldığına üzüldü.

«Senin yalnız olacağını unuttum baba,» dedi.

«Bir şey atıştırmak ister misin?»

«Hayır.»

«Otur, otur. Sana biraz süt ısıttım. İç gitsin, dışarısı buz kesiyordur.»

Paul sıcak sütü içti.

«Yarın Nottingham'a gitmem gerek,» dedi.

Biraz sonra Morel yatmaya gitti. Ölü odasının kapalı kapısının önünden hızla geçti ve kendi odasının kapısını açık bıraktı. Çok geçmeden Paul da yukarı çıktı. Her zamanki gibi annesinin yanına iyi geceler dilemeye girdi. Soğuk ve karanlıktı oda. Keşke ocağı

yakmayı sürdürselerdi diye düşündü. Ölü annesi hâlâ aynı gençlik rüyasını görüyor gibiydi. Ama herhalde soğumuştur artık.

«Canım benim!» diye fısıldadı. «Canım benim!»

Ama öpmeyi onu. Teninin soğuk olabileceğinden ve ona tuhaf gelebileceğinden korkmuştu. Annesinin böyle güzel bir uykuya dalmış hali onu rahatlatmıştı. Uyanmasını diye odanın usulca kapısını kapatıp yatmaya gitti.

Sabahleyin Walter Morel, aşağıdan Annie'nin sesini. sahanlığın karşı tarafındaki odadan da Paul'un öksürdüğünü duyunca cesaretini toplayabildi. Ölü eşinin odasının kapısını açıp loş ışıklı odaya girdi. Yarı aydınlıkta yatağın içinde kaldırılmış beyaz bir şekil gördü ama karısına yakından bakmaya cesaret edemedi. Korkudan şaşkına dönmüş, aklı başından gitmiş bir halde ölüyü bırakıp odadan dışarı fırladı. Karısına bir daha bakmadı. Zaten yüzüne bakmaya cesaret edemediği için onu aylardır görmemiş sayılırdı. Oysa yataktaki ölü onun eski genç eşi gibi gözüküyordu.

Kahvaltıdan sonra Annie babasına sert sert sordu: «Gördün mü onu?»

«Evet.»

«Ne güzel değil mi?»

«Öyle.»

Walter Morel çok geçmeden evden çıkıp gitti. Ölüden uzak olabilmek için evden hep yan çiziyor gibiydi.

Paul oraya buraya koşuşturarak ölümle ilgili gerekli işlemleri tamamlamaya çalışıyordu. Bir keresinde Nottingham'da Clara'ya rastladı, birlikte kahve içtiler, çene çalıp neşelendiler. Paul'un, ölümü pek trajik karşılamadığını görmesi Clara'yı çok rahatlatmıştı.

Akrabalar, cenazenin resmleşmesinden sonra, oraya akın etmeye başlayınca çocuklar insan içine karıştılar. Acılarını bir kenara bırakmasını bildiler. Annelelerini

müthiş bir sağanak ve fırtınalı bir günde toprağa verdiler. Islak balçıklı toprak parıldıyordu, bütün beyaz çiçekler sanki suya batırılmıştı. Annie sımsıkı Paul'un koluna yapışarak önüne doğru eğildi. Aşağılarda William'ın tabutunun bir kenarını gördü. Meşeden yapılma kutu yavaş yavaş çukura indi. Anneleri artık yok olmuştu. Mezara bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Karalar giyip cenazeye katılanlar, parıldayan şemsiyeleriyle uzaklaştılar. İliklere işleyen soğuk yağmurun altındaki mezarlıkta şimdi in cin top oynuyordu.

Eve döndüklerinde Paul konuklara içki ikramıyla uğraşmaya koyuldu. Babası mutfakta Bayan Morel'in «yüksek tabakadan» sayılan akrabalarıyla birlikte oturuyor, ağlayarak eşinin ne kadar iyi bir kadın olduğunu kendisinin onun için elinden gelen her şeyi yaptığını anlatıyordu. Bütün hayatı boyunca onun için elinden geleni esirgememişti, bu yüzden şimdi vicdanı rahattı. Evet kaybetmişti onu, ama elinden geleni yapmıştı. Beyaz mendiliyle gözlerini siliyor, vicdanının rahat olduğunu tekrarlıyordu. Bütün hayatı boyunca onun için elinden gelenin en iyisini yapmıştı.

Walter Morel işte böyle ölüden kurtulmaya çalışıyordu. Hiçbir zaman ona kişisel açıdan yaklaşmayı düşünmemişti. İçindeki bütün hisli yanları reddetmişti. Paul babasının böyle ucuz duygusallığa düşmesinden nefret ediyordu. Birahanelerde de bu numarayı yapacağından emindi. Morel, içindeki karısıyla ilgili gerçek hislerden ötürü asıl faciayı oynuyordu. Sonradan, bazen öğle sonrası şekerlemesinden solgun ve sinmiş bir halde kalkıp alçak bir sesle, «Rüyamda anneni gördüm oğlum,» derdi.

Paul, «Öyle mi baba?» diye karşılık verir ve eklerdi: «Ben rüyamda annemi hep iyi haliyle görüyorum. Sık

sık rüyama giriyor ama sanki hiçbir şey olmamış gibi, aynı şirinlik ve doğallıkta.»

Oysa Morel ocağın önünde dehşetten ezilir büzü-lürdü.

Haftalar yarı gerçek akıp gidiyordu. Gerçi delikanlı fazla bir acı duymuyordu. Ama başka bir şey de yoktu. Bazen belki biraz ferahlık ama çoğu zaman bir *Nuit blanche** Durmadan yorulmadan oraya buraya koşu-turuyordu. Birkaç aydır annesi ağırlaştığından beri Clara'yla sevişmemişti. Genç kadın Paul'a karşı hissiz, uzak duruyordu. Oysa Dawes, Clara'yı sık sık görmeye başlamıştı. Ama aralarındaki uzaklığı kapatmak için bir arpa boyu yol bile gitmemişlerdi. Üçü de ileri doğru sürükleniyorlardı.

Bu arada Dawes yavaş yavaş toparlanıp iyileşiyor-du. Noel'de Skegness'te deniz kıyısındaki bakımevine geldiğinde hemen hemen iyileşmiş sayılırdı. Paul da birkaç günlüğüne deniz kıyısına gitmişti. Babası, Annie'yle Sheffield'deydi. Bakımevinde kalış süresi bittiği için Dawes, Skegness'te Paul'un kaldığı yere geldi. Aralarında büyük bir çekingenlik olsa da iki adam birbirlerine bağlı gözüküyorlardı. Artık Morel'e güveniyordu Dawes. Paul'la Clara'nın ayrıldığını biliyordu.

Noel'den iki gün sonra Paul, Nottingham'a geri dönecekti. Yolculuktan bir gece önce iki adam ateşin önünde tütün içerlerken Paul, «Biliyorsun yarın günü-birliğine Clara gelecek,» dedi.

Dawes ona bir göz atıp, «Evet sen söylemiştin,» dedi.

Paul bardağında kalan viskiyi içti ve «Pansiyoncu hanıma senin karının geleceğini söyledim,» dedi.

«Öyle mi?» diye karşılık verdi Dawes. Ürkümüştü

(*) Uykusuz geçen gece.

ama kendini hemen hemen Paul'un ellerine bırakmış gibiydi. Dimdik kalktı ve Morel'in bardağına uzandı.

«Doldurayım,» dedi.

Paul ayağa fırlayıp, «Sen otur,» dedi.

Ama Dawes biraz titreyen ellerle bardağa içkiyi koymaya devam etti.

«Ne zaman duracağımı söyle.»

«Teşekkürler. Ama ayağa kalkmana gerek yoktu.»

«İyi geliyor bana delikanlı. Düzeldiğimi fark ediyorum.»

«Biliyorsun hemen hemen düzeldin.»

Dawes başını sallayarak, «Öyle, gerçekten öyle,» dedi.

«Len*, Sheffield'de sana bir şeyler bulabileceğini söylüyor.»

Dawes gene Paul'dan yana bir göz attı. Koyu gözleri delikanlının her söylediğine razı oluyor, hatta birazcık onun idaresi altına giriyordu.

«Gene başlamak komik ama ben kendimi senden çok daha büyük bir karışıklık içinde hissediyorum.»

«Ne gibi delikanlı?»

«Bilmem, bilemiyorum. Sanki bir kapkaranlık, sıkıntılı bir deliğe tıklmışım, kurtulmak için hiçbir yol bulamıyorum.»

«Anlayabiliyorum,» dedi Dawes başını sallayarak. «Ama göreceksin, her şey düzelecek.»

Dawes'un sesi okşar gibiydi.

«Herhalde.»

Dawes piposunu umutsuzca bir kenara vurarak içindeki yanmış tütünleri temizlemeye çalıştı.

«Sen benim gibi kendini harcamadın.»

Paul Morel onun bileğiyle ak pak eline dikkat etti.

(*) Annie'nin kocası Leonard'ın kısaltılmış adı.

Her şeyden vazgeçmiş bir tavırla piposunu ucundan tutmuş külleri silkelemeye çalışıyordu.

«Kaç yaşındasın?» diye sordu Paul.

«Otuz dokuz.» diye karşılık verdi Dawes. gene Paul'dan yana bir göz atarak.

O, yenilmişliğin bilincinde olan, kahverengi gözler delikanlıyı rahatsız ediyordu. Bir güven tazelemesi ya da içteki benliğe çeki düzen verip yeniden rayına oturacak birini bulmak için hemen hemen yalvarıyorlardı.

«Tam olgunluk çağındasın. hiç işin bitmiş gibi bir halin yok.»

Kahverengi gözler birden parlayıverdi:

«Yok ya, tabi yok.»

Paul başını kaldırıp güldü.

«İkimizde de henüz hayatın tadını çıkaracak kadar iş var.»

İkisinin bakışları karşılaştı. Birbirlerini süzdüler. İçlerindeki tutkunun baskısının bilincinde olarak bardaklarındaki viskiyi devirdiler.

Dawes soluk soluğa. «Ha şunu bileydin!» dedi.

Bir sessizlik oldu.

Sonra Paul, «Bence. sen hayatına bıraktığın yerden pekâ'â başlayabilirsin.» dedi.

Dawes imalı imalı, «Yani?» dedi.

«Yani evini yeni baştan kursan.»

Dawes yüzünü saklayarak, başını «hayır» anlamına salladı.

«Olacak iş değil,» dedi ve alaylı bir gülümsemeyle başını kaldırdı.

«Neden, istemiyorsun da ondan mı?»

«Belki de.»

Biraz ses çıkarmadan pipolarını tüttürdüler. Piposunun ucunu ısırınca Dawes'un dişleri gözüksü.

Paul. «Yani Clara'yı istemiyor musun artık?» diye sordu.

Dawes iğneleyici bir ifadeyle duvardaki resmi süzüyordu.

«Bilemiyorum,» dedi.

Pipolarından çıkan duman yavaş yavaş yükselmeye başlamıştı.

«Bana kalırsa o seni istiyor.»

Dawes dalgın, alaycı ve yumuşak bir sesle. «Öyle mi?» diye karşılık verdi.

«Evet. Bana hiçbir zaman bağlanamadı. Aklının bir köşesinde hep sen vardın. Bu yüzden senden boşanamadı.»

Dawes hâlâ alaycı bir ifadeyle şömine rafının üstünde duran resme bakıyordu.

«Benim hayatımdaki kadınların hepsi böyle,» dedi Paul. «Beni çılgınca arzuluyorlar, ama bana ait olmak istemiyorlar. Clara hep sana aitti, hep seziyordum bunu.»

Muzaffer erkeklik ruhu Dawes'un içini kapladı. Dışları daha iyi görülmeye başladı.

«Belki de aptallık ettim,» dedi.

«Hem de çok büyük aptallık ettin.»

«O zaman sen daha çok aptallık etmiş sayılırsın.»

Dawes'un bu sözlerinde birazcık zafer edasıyla. iğneleme olduğu söylenebilirdi.

«Öyle mi düşünüyorsun?» dedi Paul.

Bir süre ağızlarını açmadılar.

«Her neyse, ben yarın gidiyorum,» dedi Morel.

Dawes yalnızca, «Ya!» diye karşılık verdi.

Sonra hiç konuşmadılar. Birbirlerini boğazlamak içgüdüğü gene su yüzüne çıkmıştı. Hemen hemen hiç görüşmemeye çalıştılar.

Aynı odada kalıyordılar. Yatmaya hazırlanırlarken

Dawes dalgın dalgın bir şey düşünür gibiydi. Sirtında gömleği yatağın bir kenarına oturmuş bacaklarına bakıyordu.

«Üşümüyor musun?» diye sordu Morel.

«Bu ayaklara bakıyordum.»

«Ne olmuş ayaklarına? İyi gözüküyorlar,» dedi Paul yattığı yerden.

«Evet iyi gözüküyorlar. Ama su toplamış durum-dalar.»

«Eee, ne olmuş?»

«Gel, bak!»

Paul istemeye istemeye yatağından çıktı ve öteki adamın parlak koyu altın sarısı kıllarla kaplı biçimli bacaklarına yakından bakmaya gitti.

Dawes, incik kemiğini işaret ederek, «Buraya bak,» dedi.

«Nereye?»

Dawes parmaklarıyla baldırın üst kısmına bastırdı. Teninin üzerinde yavaş yavaş kendiliğinden dolan çukurlar oluşmuştu.

«Hiçbir şey değil,» dedi Paul.

«Bak kendin hisset.»

Paul da parmaklarıyla denedi. Gene küçük çukurlar oluştu.

«Ha!» dedi Paul.

«Berbat değil mi?»

«Yok canım. Fazla bir şey değil.»

«Bacakları su toplayan adam on para etmez.»

«Bence ne fark eder,» dedi Morel. «Benim de akciğerlerim zayıftır.»

Kendi yatağına döndü.

Dawes ışığı söndürürken, «Sanırım geri kalan yanim çalışıyor,» dedi.

Ertesi sabah yağmur yağıyordu. Paul Morel çanta-

sını topladı. Külrenği deniz kabarık ve sıkıntılıydı. Delikanlı gittikçe hayatla bağlarını kopardığını hissediyordu. Bundan da nedense acı bir zevk alıyordu.

Clara'yı karşılamak üzere iki adam da istasyona gelmişti. Clara trenden inip, dimdik ve gayet soğuk bir tavırla onlara doğru ilerledi. Üzerinde uzun bir palto ve tüvit bir şapka vardı. İki adam da onun bu serinkanlılığından nefret ettiler. Paul biletlerin toplandığı peron kapısında Clara'yla tokalaştı. Bu arada Dawes kitapçının raflarına yaslanmış onları seyrediyordu. Yağmurdan ötürü siyah paltosunu çenesine kadar iliklemişti. Solgundu yüzü ama bu sessiz sedasız halinde hemen hemen hafif bir asalet ifadesi vardı. Azıcık topalayarak onlara doğru ilerledi.

«Daha iyi olabilirsin,» dedi Clara.

«İyiym artık.»

Sonra üçü de ne yapacaklarını bilemeyerek oldukları yerde kalakaldılar. Clara yanındaki iki adamın duraksamasına neden olmuştu.

Sonunda Paul, «Dosdoğru pansiyona mı gidelim, yoksa başka bir yere mi?» dedi.

Dawes, «Eve gidelim, daha iyi,» diye karşılık verdi.

Paul en dıştan yürüyordu, sonra Dawes, en içte de Clara vardı. Kibarlık gereği bir şeyler konuşarak pansiyona vardılar. Oturma odası denize bakıyordu. Külrenği ve kabarık gelgitin hışırtısı fazla uzakta değildi.

Morel koca koltuğu Dawes'a doğru çevirerek, «Otur Jack,» dedi.

«Ben o sandalyeyi istemiyorum,» dedi Dawes.

«Otur,» diye tekrarladı Paul.

Clara paltosuyla, şapkasını çıkardı ve divanın üstüne bıraktı. Biraz kızgın bir hali vardı. Saçlarını parmaklarıyla düzelterek soğuk ve mesafeli bir tavırla oturdu. Paul pansiyoncu kadını görme bahanesiyle aşağı indi.

Dawes karısına, «Korkarım üşüyeceksin. Ateşe daha yakın gelsene,» dedi.

«Yok, teşekkürler, burası da sıcak.»

Clara pencereden yağmura ve denize bakıyordu.

«Ne zaman geri dönüyorsun?»

«Odaların parası yarına kadar ödenmiş durumda. Paul bu gece dönüyor ama benim bu geceyi de burada geçirmemi istiyor.»

«Buradan sonra Sheffield'e mi gideceksin?»

«Evet.»

«İşe başlayabilecek gücün var mı?»

«Var.»

«İş buldun mu?»

«Evet, pazartesi başlıyorum.»

«Pek iyi gözüküyorsunuz.»

«Neden?»

Clara karşılık vereceği yerde pencereden dışarı baktı.

«Sheffield'de bir yer tutun mu?»

«Tuttum.»

Clara gene dışarıya baktı. Camlar süzülen yağmurdan buğulanmış, dışarısını göstermez olmuştu.

«Kendine iyi bakmayı becerebilecek misin bari?»

«Tabi. Mecburum.»

Paul Morel döndüğünde Clara'yla Dawes'u sessizlik içinde buldu.

Daha kapıdan girerken, «Dört yirmiyle gidiyorum,» dedi.

Kimse karşılık vermedi.

Paul, Clara'ya, «Çizmelerini çıkarsan iyi olurdu,» dedi. «Benimkileri giyebilirsin.»

«Teşekkürler. Islak değiller ki.»

Paul terlikleri Clara'nın ayaklarının dibine bıraktı. Kadın dokunmadı bile.

Delikanlı oturdu. Her iki adam da çaresizlermiş gibiydiler. İkisinin de yüzlerine biraz bir avlanmışlık havası çökmüştü. Ama Dawes şimdi sessiz sedasız çizdiği yolda ilerliyor, kendini teslim etmiş gibi gözüktüyordu. Oysa Paul gittikçe daha fazla batağa batıyor gibiydi. Clara onu bu kadar küçük ve değersiz görmediğini düşündü. Sanki kendisini olabilecek en küçük, en bayağı sınırların içine sokmaya çalışıyordu. Bir şeyi düzenlerken, ya da oturup konuşurken onunla ilgili bir şeyin bozuk, ayarsız olduğu meydana çıkıyordu. Fark ettirmeden onu süzdüğünde kendi kendine bu adamda hiç sebat yok diye düşündü. Gerçi kendine göre iyiydi, hoştu, ateşliydi; belirli bir havaya girdiğinde katıksız bir hayat içkisi sunabilmişti. Gelgelelim şimdi oldukça düşük ve önemsiz duruyordu. Kararlı sayılabilecek hiçbir yanı kalmamıştı. Kocasının şu anda bir erkeksi ağırbaşlılığına sahipti. En azından esen rüzgâra göre sürüklenen biri değildi. Morel'de çabucak uçup kaybolan bir yan, bir oynaklık bir sahtelik vardı. Hiçbir zaman güvenilecek sağlam kazık olmamıştı. Clara onun bu ezilip büzülmesine, küçülüp değersizleşmesine çok kızıyordu. Kocasının, en azından erkekçe yenilgiyi kabul eden biriydi. Oysa bu öteki adam yenilgiyi hazmedemeyenlerdendi. Yenildikçe, başka yana dönecek, döndükçe dönecek, sürüne sürüne küçülecekti. Nefret ediyordu Paul'dan. Ama nedense Dawes'dan çok onu seyre dalmıştı. Bir bakıma her üçünün de yazgısı Paul'un elindeydi. İşte bunun için ondan nefret ediyordu.

Erkekleri şimdi daha iyi anlamaya, ne yapabileceklerini daha bir kestirmeye başlamıştı. Böylelikle onlardan, daha az çekinir olmuş, kendine güveni artmıştı. Erkeklerin kendi kafasında canlandığı gibi küçük bencil yaratıklar olmadığı onu daha ferahlatmıştı. Epey şeyi, aşağı yukarı bütün öğrenmek istediklerini öğren-

mişti. Heybesini doldurmuştu. Taşıyabileceği kadar hâlâ doluydu zaten. Bütününü değerlendirilirse Paul gittiğinde üzülmeyecekti.

Akşam yemeği yediler, sonra şöminenin önünde içki içip, fındık fıstık atıştırdılar. Ciddi hiçbir şey konuşmamışlardı. Ama Clara, Morel'in sahneden çekildiğini ve ona kocasına dönme seçeneğini bıraktığını seziyordu. Çok kızmıştı buna. Sonunda değersiz biriydi Paul, ondan istediğini almış ve geri vermişti. Oysa kendisinin de istediğini elde ettiğini, içinden geri verilmeyi arzuladığını unutuyordu.

Paul çöktüğünü ve yapayalnız kaldığını hissediyordu. Annesi gerçekten ona destek olmuştu. Onu çok sevmişti, hayata birlikte göğüs germişlerdi. Şimdi artık o yoktu, arkasında doldurulamayacak bir boşluk bırakmıştı. Delikanlının hayatı açılan çatlaktan yavaş yavaş ölüme doğru kayıp gidiyordu sanki. Birinin kendi başına kalkıp ona yardım elini uzatmasını istiyordu. Küçük şeyleri pek dert edinmemeye çalışıyordu. Çünkü çok sevdiği anasının peşinden ölüme yaklaşmak gibi büyük bir şeyin korkusu kaplamıştı içini. Clara onun için tutunacak bir dal olamazdı. Genç kadın Paul'u arzuluyordu ama anlamaya yanaşmıyordu. Clara'nın yalnızca, başında bir adam olmasını istediğini; ama asıl dertli benliğini kabul etmediğini hissediyordu. Aslında böyle bir şeyi Clara'dan beklemek fazla olacaktı, zaten böyle bir şeye cesaret edemedi. Paul'la bağdaşamıyordu genç kadın. Bu durum delikanlıyı utandırmıştı. O kadar gizli gizli bir utangaçlığa sürüklenmişti ki bu dünyada hiçbir yeri yokmuş gibi kendi kabuğuna çekilip küçüldükçe küçülüyordu. Çünkü ne kendi kendine destek olduğundan emindi ne de başkasının desteğinden. Hapali ya da gölge gibi bir varlığa sahipmiş gibi görüyordu kendisini. Ölmek istemiyordu, yenilgiye baş eğmeyecekti. Kork-

muuyordu ölümünden. Kimseden yardım gelmezse, tek başına yürütecekti bu işi.

Dawes da hayatın büyük sıkıntılarına düşmüş ve müthiş korkmuştu. Ölüme çok yaklaşmış, hatta hayatın en ucundan ölümün nasıl bir şey olduğunu görmeye çalışmıştı. Sonra gözü korkmuş, yılmış bir durumda tornistan edip, sürüne sürüne, bir dilenci gibi verilen sadakayla yetiniyordu. Bir tür soyluluk sayılabilirdi bu. Clara'nın değerlendirmesiyle yenilgisine sahip çıkmıştı. Dawes bu haliyle geri dönmeyi istiyordu. Clara onun bu isteğini yerine getirebilecekti.

Saat üçü bulmuştu.

Paul, Clara'ya dönerek gene, «Ben dört yirmiyle gidiyorum,» dedi. «Sen bu trenle mi geliyorsun, yoksa daha mı sonra?»

«Bilmiyorum.»

«Yediyi çeyrek geçe Nottingham'da babamla buluşacağım.»

«Öyleyse ben sonra gelirim.»

Dawes sinirleri çok gerginmiş gibi ansızın silkindi. Denize bakıyordu ama bir şey gördüğü yoktu:

Paul Morel, «Köşede bir iki kitap var, ben okudum. size bırakıyorum,» dedi.

Dört sularında ayrıldı.

Tokalaşırken, «İkinizle de ilerde görüşeceğiz,» dedi.

Dawes, «Sanırım,» diye karşılık verdi. «Bir gün belki sana aldığım parayı ödeyebilirim.»

«Almaya gelirim görürsün,» diye güldü Paul. «Bu gidişle fazla yaşlanmadan iflas edeceğim.»

«Yok canım!»

Paul, Clara'ya «Allahısmarladık,» dedi.

Genç kadın elini uzatarak, «Güle güle,» diye kar-

şılık verdi. Sonra hissiz ve ağırbaşlı bir tavır'la Paul'a son defa bir baktı.

Delikanlı gidince Dawes'la eşi gene oturdular.

Adam, «Yolculuk için berbat bir gün,» dedi.

«Öyle,» diye karşılık verdi kadın.

Hava kararınca kadar havadan sudan konuştu- lar. Pansiyoncu kadın çay getirdi. Dawes davet bekle- meden birlikte yaşıyorlarmış gibi sandalyesini masaya yanaştırdı. Sonra ağırbaşlı oturup fincanına çay konul- masını beklemeye başladı. Clara da hiçbir şey sormak- sızın bir eş gibi Dawes'un çayını verdi.

Çaydan sonra, saat altı sularında Dawes pencere başına gitti. Dışarısı kapkaranlıktı. Deniz kükrüyordu sanki.

«Hâlâ yağmur yağıyor.»

«Öyle mi?» dedi kadın.

Dawes duraksayarak, «Bu gece dönme, olmaz mı?» diye sordu.

Clara karşılık vermedi. Adam bekliyordu.

«Ben senin yerinde olsam gitmem.»

«Kalmamı istiyor musun?»

Adamın koyu perdeyi tutan eli titremekteydi.

«Evet,» dedi Dawes.

Arkası hâlâ karısına dönüktü. Clara ayağa kalktı ve ağır ağır ona doğru ilerledi. Dawes perdeyi bırakarak çekingen bir tavırla kadına doğru döndü. Clara'nın elleri arkasındaydı; kocasını derin, esrarlı bir tavır'la süzmek- teydi.

«İstiyor musun beni Baxter?»

Adam boğuk bir sesle karşılık verdi:

«Sen bana gene gelmek istiyor musun?»

Clara hafifçe inleyip kollarını kaldırdı ve kocasının boynuna dolayıp onu kendine doğru çekti. Dawes ona sımsıkı sarılarak başını omzuna gömdü.

Genç kadın, kendinden geçmiş gibi, «Al gene beni, al gene,» diye fısıldıyordu.

Clara yarı farkındaymış gibi parmaklarını Dawes' un ince, yumuşak koyu saçları arasında gezdirmekteydi. Adam da onu kollarında daha fazla sıktı.

Süklüm püklüm, «Beni gene istiyor musun?» diye fısıldadı.

XV

SAHİPSİZ

Clara kocasıyla birlikte Sheffield'e gitti, Paul da onu pek görmüyordu artık. Walter Morel eskisi gibi dertlerin altında ezilmiş, belâlardan kurtulmaya çalışıyordu. Babayla oğul arasında bir bağın varlığından pek söz edilemezdi, ama ikisi de birbirinin gerçek yoksulluğa düşmesine göz yumacak değillerdi. Ocağı tüttürecek kimse kalmadığı ve evin boşluğuna dayanabilmek çok zor olduğu için Paul, Nottingham'da bir oda tuttu, Morel de Bestwood'da bir tanıdığın evine taşındı.

Paul'un dünyasında her şey paramparça olmuş gibi gözüküyordu. Resim yapamıyordu artık. Annesinin öldüğü gün bitirdiği ve çok hoşuna giden tablo son yaptığı resimdi. İşte Clara yoktu artık. Eve döndüğünde fırçalarını eline alamıyordu. Hiçbiri yoktu etrafta.

Bu yüzden kentte erkek arkadaşlarıyla oradan oraya gezip tozuyor, kafa çekiyordu. Yoruluyordu, usanmıştı. İçki servisi yapan kızlarla, rastladığı kadınlarla üç beş laf ediyordu ama gözlerinde o karanlık, gergin ifadeli bakış eksik değildi. Sanki kaybettiği bir şeyin peşindeydi delikanlı.

Her şey o kadar bambaşka, o kadar asılsız gözü-

küyordu ki. İnsanların sokakta neden yürümeleri gerekiyordu, güpegündüz evler neden yığılmıştı öyle? Bütün bu şeyler niçin boşlukta yer kaplamak durumundaydılar, pekâlâ yerlerini boş bırakabilirlerdi. Arkadaşları onunla konuşuyorlardı; delikanlı birtakım sesler işitiyor ve karşılık veriyordu. Ama neden sökemediği bir konuşmanın gürültüsüyle karşı karşıya olmalıydı.

Yalnız başına, ya da fabrikada mekanik bir biçimde harıl harıl çalışırken kendi kendine yakın oluyordu. Fabrikadayken bilinçlilik bitiyor, salt unutkanlık başlıyordu. Ama bu da sona erecekti. Etrafındaki şeylerin gerçekliğini yitirmeleri delikanlıyı incitmişti. İlk kartancikleri belirdi. Delikanlı külrengi olanların içinde minimini inci tanelerini seçebildi. Bir zamanlar asıl heyecanlandırıp canlandırırdı onu böyle şeyler. İşler gene gözünün önündeydiler ama bir şey ifade etmiyorlardı. Kısa bir süre sonra oradan yok olacaklar, bulundukları yerde bir boşluktan başka bir şey kalmayacaktı. Geceleri pırıl pırıl koca tramvaylar çalışırdı. Bunların bir ileri, bir geri gitmeye çabalamaları gerçekten harika bir şey gibi gözükürdü. Delikanlı koca bir tramvaya «Ne diye son hızla Trent Irmağı üzerindeki köprülere koşturuyorsun?» diye soruverdi. Hiç de şimdi oldukları gibi olmayabilirlerdi.

En gerçek şey gecenin karanlığıydı. Delikanlı yalnızca karanlığı anlayabiliyor, ancak onda bir bütünlük görebiliyor, ancak onda rahat edebiliyordu. Kendini olduğu gibi karanlığa bırakabilirdi. Ansızın bir kâğıt parçası ayaklarının dibinden kaldırım boyunca uçtu gitti. Delikanlı yumruklarını sıkarak hareketsiz kaskatı kaldı. Bir şiddetli acı alevi yaladı içini. Gene hasta odası, annesi ve kadıncağızın gözleri canlanıverdi önünde. Farkında olmadan annesiyle birlikteydi zaten. Kâğıt parçasının uçup gitmesi delikanlıya annesinin artık yok

olduğunu anımsatmıştı. Ama birlikte olabilmişti onunla. Delikanlı yeniden onunla birlikte olabilmek için her şeyin duruvermesini istiyordu.

Günler, haftalar geçiyordu. Ama etraftaki her şey sanki eriyip birbirine karışmış bir yığın durumundaydı. Ne günleri, ne haftaları birbirinden ayırdedebiliyordu ne de yerleri. Her şey silik, her şey birbirinden farksızdı. Çoğu zaman bir önceki saati nasıl geçirdiğini, neier yaptığını hatırlayamıyordu bile.

Bir gece pansiyona geç dönmüştü. Ateş sönmek üzereydi, herkes yatmıştı. Biraz daha kömür attı ateşe, sofraya bir göz gezdirdi ve bir şeyler atuşturmaktan vazgeçti. Koltuğa oturdu. Her yanda tam bir sessizlik vardı. Hiçbir şey bilemiyordu ama belli belirsiz bir dumanın titrek titrek bacadan doğru çıktığını gördü. Çok geçmeden iki fare beliriverdi. İhtiyatlı ihtiyatlı yerdeki kırıntıları kemirmeye başladılar. Uzun yoldan sanki yalnızca böyle bir şeyi görmeye gelmiş gibi fareleri seyretti. Derken kilise saati ikiyi çaldı. Uzaktan uzağa demiryolundan geçen vagonların sert takırtılarını duvabiliyordu. Hayır uzakta olan vagonlar değildi. Onlar yerli yerindeydi. Ama kendisi neredeydi acaba?

Zaman akıyordu. Fareler hızlı hızlı çekinmeden terliklerinin üzerinden küstahça atlayıp seğırttiler. Delikanlı kılını bile kıpırdatmamıştı. Zaten niyeti de yoktu. Hiçbir şey düşünmüyordu. Daha kolaydı böylesi. Bir şey bilmekle nereye varılabılırdi ki? Sonra zaman zaman öteki bilinç dediğimiz şey, mekanik bir biçimde ansızın bir soru patlattı.

«Ne yapıyorum ben?»

Yarı sarhoş kendinden geçmişliğin içinden karşılık geldi:

«Kendi kendimi yıkıyorum.»

Sonra donuk ama yaşayan bir his, bir anda gitme-

sine rağmen bu yaptığının yanlış olduğunu söyledi. Bir süre sonra da ansızın şu soru geldi:

«Niçin yanlış?»

Gene karşılık gelmedi, ama delikanlının içindeki bir dikbaşlılık dalgası bu yıkıntıya ayak diriyordu.

Sokaktan geçen ağır bir arabanın takırtısı işitildi. Ansızın elektrikler kesildi. Parayla çalışan elektrik saatinden kutunun içine düşen penilerin sesi geldi. Delikanlı kımıldamadı, ama bakışlarını bir noktaya dikti. Yalnızca fareler seğirtip kaçmıştı ve karanlık odada kıpkızıl ateşin pırlıltısı görülüyordu.

Sonra Paul'un içindeki konuşma mekanik bir biçimde ve daha açık olarak yeniden başladı.

«Annem öldü. Bütün mücadelesi neye yaradı?»

İşte bu umutsuzluk içinde annesi gibi ölmek istiyordu.

«Sen yaşıyorsun.»

«Ama o yaşamıyor.»

«Annen senin içinde yaşıyor.»

Ansızın bu yükün altında yorulduğunu hissetti.

İçindeki iradenin sesi, «Annemin hatırı için yaşamak zorundasın,» diyordu.

Bir şeyin aksiliği tuttu, harekete geçmeye niyeti yok gibiydi.

«Sen annenin yaşantısını, yaptıklarını sürdürmek, ileri götürmek zorundasın.»

Ama Paul istemiyordu. Bütün arzusu bu işe bir son vermektir.

Oysa iradesi, «Resim yapmaya devam edebilirsin,» dedi. «Ya da çocuk sahibi olursun. İkisi de annenin çabalarını ileriye götürmüş olur.»

«Resim yapmak yaşamak değildir ki!»

«Yaşa öyleyse.»

«Kiminle evleneyim?» diye sıkıntılı bir soru geldi.

«En uygun biriyle.»

«Miriam mı?»

Ama Miriam'la mutlu olabileceğine pek güvenemiyordu.

Yerinden kalktı, doğru yatmaya gitti. Yatak odasına girince, kapıyı kapadı ve yumruklarını sıkarak olduğu yerde durdu.

«Anneciğim, bir tanem benim!» diye ruhunun bütün gücüyle söze başladı. Sonra durdu. Gerisini getiremedi. Ölmek ya da hesabının görülmesini istediğini kabul etmek niyetinde değildi. Ne hayata, ne de ölüme yenildiğini itiraf edebiliyordu.

Yatağa girip hemen uykuya daldı. Kendini tamamen uykuya teslim etmişti.

Böylece haftalar geçti. Hep yapayalnızdı, ruhu sürekli ölümle yaşam arasında bocalayıp duruyordu. Dayanılması en zor sıkıntı, gidecek yeri, yapacak şeyi, söyleyecek sözü olmayıştıydı. Kendi de zaten bir hiçti. Arada bir deli olmuş gibi sokaklarda koşturuyordu. Bazen gerçekten çılgınllaşıyordu. Hiçbir şey orada değilmiş gibi oluyor, sonra orada beliriveriyordu. Soluğunu kesiyordu böyle şeyler. Bazen birahane içki ısmarladığı barın önünde dikilip duruyordu. Her şey bir anda, ondan uzaklaşıvermişti. Barda servis yapan kızın yüzünü, gevezelik eden içki içenleri ve uzakta ıslak maun tezgâhın üstünde kendi kadehini görüyordu. Bunlarla kendi arasında bir şey vardı sanki. Hiçbir bağlantı kuramıyordu. İstemiyordu onları, içkisini de almaya hevesli değildi. Birdenbire dönüp çıktı gitti. Kapı eşliğinde durdu ve ışıklandırılmış sokağa baktı. Ne sokaktan yanaydı, ne de içindeydi. Paul'u ayıran bir şey vardı. O fenerlerin altında bütün olup bitenler kapalıydı delikanlıya. Ulaşılamıyordu onlara. Uzansa bile fener direklerinin tepe-

sine dokunamayacağını hissetti. Şu anda nereye gidebilirdi. Yoktu gidecek bir yeri, ne birahaneye dönebilirdi ne de başka bir yere. Boğulacak gibi oldu. Hiçbir yer kalmamıştı. İçindeki baskı büyüyordu; her şeyi ezip param parça etmeliydi.

«Hayır etmemeliyim,» diyerek gözü kapalı tekrar içeri girip kafa çekti. Bazen içki ona iyi geliyordu, bazen daha kötü yapıyordu. Yolda koşmaya başladı. Hep içi içine sığmıyordu; oraya, buraya, her yana gitti. Desen çizmeye karar verdi. Ama altı çizgi çekince elindeki kalemde şiddetle nefret etmeye başladı. Ayağa kalkıp çıktı gitti yerinden. Hemencecik iskambil ya da bیلardo oynayabileceği bir kulüp, ya da içki servisi yapan kızla flört edebileceği bir yer bulmaya çalıştı. Oysa aslında içki servisi yapan kızın onun gözünde, çektiği pırınç saplı pompadan daha fazla bir değeri yoktu.

Çok zayıflamış, kemikleri çıkmış, çenesi sarkmıştı. Aynada gözleriyle karşılaşmaktan korkar olduğu için hiç kendi kendine bakmıyordu. Bu halinden silkilip kurtulacaktı ama tutunacak yeri yoktu. Umutsuzluk içindeyken aklıma Miriam geldi. Belki de?

Bir pazar akşamı kiliseye* gittiğinde ikinci ilahiyi söylemek üzere ayağa kalkınca, ön sırada Miriam'ı gördü. İlahiyi söylerken alt dudağı ışık vurduğu için pırlırdı. Genç kız hiç değilse bir umuda sahipmiş gibi gözüküyordu. Bu dünyada değilse bile göklerde bir umudu vardı. Onu huzura kavuşturan ve hayatını bağladığı şeyin sanki öteki dünya olduğu görülüyordu. Delikanlının o anda içini sıcacık güçlü bir his kapladı. Miriam ilahiyi söylerken hem işin gizemini, hem de huzuru için özlemini belirtir gibiydi. Paul bütün umudunu ona bağ-

(*) Söz konusu olan kilise Unitarian ya da teslis doktrinine karşı gelen inanca dayanan Hristiyan mezhebi üyelerinin devam ettiği bir kilisedir.

lamıştı. Vaaz bitsin de onunla bir an önce konuşsun diye can atıyordu.

Kalabalığa karşın Miriam, Paul'un tam önüne gelmişti. Delikanlı elini uzatsa ona dokunabilirdi. Miriam, Paul'un orada olduğunu bilmiyordu. Paul kızcağzın kara buklelerinin altındaki eğilmiş, esmer ensesinden gözlerini ayıramıyordu. Delikanlı kendini kolaylıkla onun ellerine teslim edebilirdi. Miriam ondan daha iyiydi, daha güçlüydü. Paul kızcağıza güvenebilirdi.

Kilisenin dışındaki insan kümeleri arasında Miriam, gözü kapalı haliyle, dolanıp duruyordu. Kalabalığın içinde kendini yersiz, kaybolmuş hissetmekteydi. Paul ilerledi ve genç kızın koluna dokundu. Miriam siddetle irkildi. İri kestane rengi gözleri korkuyla büyüdü, sonra Paul'u görünce merak ve şaşkınlıkla doluverdi. Şimdi de Paul biraz çekingenleşmişti.

Genç kız, «Senin burada... bilmiyordum.» diye kekeledi.

«Ben de,» dedi Paul.

Başını öte yana çevirdi. Demin ansızın parlanmış olan umudu gene sönüverdi. «Kentte ne yapıyorsun?» diye sordu delikanlı.

«Teyzemin kızı Annie'in yanında kalıyorum.»

«Öyle mi? Çok mu kalacaksın?»

«Hayır, yarına kadar.»

«Doğru eve gitmek zorunda mısın şimdi?»

Miriam ona baktı, sonra şapkasının gölgesi altında yüzünü sakladı.

«Yoo!» dedi. «Şart değil.»

Paul dönerek yürümeye başladı, Miriam da onu izledi. Kiliseye gelen kalabalık arasından sıyrılıp geçtiler. St. Mary Kilisesi'nin orgu hâlâ yankılanıyordu. Işıklandırılmış kapılardan karaltılar çıkıyor, merdiven-

lerden iniyordu. Koca vitraylar gecenin içinde ıslı ıslıldı. Kilise gökten sarkıtılmış büyük bir fener gibiydi.

Hollow Stone'a doğru gidip Trent'in üzerindeki Köprüler yönüne giden tramvaya bindiler.

«Birlikte bizde bir akşam yemeği yiyelim. Sonra ben seni eve götürürüm,» dedi delikanlı.

Miriam boğuk ve alçak bir sesle, «Peki!» dedi.

Tramvayda pek az konuşular. Trent, köprü'nün altından taşkın taşkın kapkara akıyordu. Colwich'e doğru etraf zifiri karanlık olmaktaydı. Paul kentin en ucundaki Holme Yolu'nda oturuyordu. Burası Sneinton Hermitage ile Colwick Ormanı'nın dik uçurumun uzanan bataklıktan bozma çayırlara bakmaktaydı. Etraf sel sularıyla kaplıydı. Sessiz sular ve karanlık sol taraflarında uzanmaktaydı. Neredeyse korkmuş sayılırlardı. evlerin yanından hızla geçtiler.

Sofra kurulmuştu. Delikanlı perdeyi çekti. Masanın üzerindeki bir kâsede rezya ve kızıl anemon çiçekleri vardı. Çiçeklerin üzerine doğru eğilen Miriam parmaklarının ucuyla onları okşayarak Paul'dan yana baktı ve «Ne güzel şeyler değil mi?» dedi.

Delikanlı, «Evet,» dedi. «Ne içersin? Kahve mi?»

«Evet, iyi olur.»

«Öyleyse biraz izin ver bana.»

Paul mutfağa gitti.

Miriam mantosunu çıkararak etrafa bakındı. Süsüz, püссüz çıplak bir odaydı. Duvarda kendinin, Clara'nın ve Annie'nin fotoğrafları vardı. Neler yaptığını görmek üzere resim sehпасına baktı. Anlamsız bir iki çizgiden başka bir şey yoktu. Paul'un hangi kitapları okuduğunu görmek istedi. Sıradan bir romanın dışında başka bir şey bulamadı. Rafta Annie'den, Arthur'dan ve tanımadığı birinden gelen mektuplar duruyordu. Miriam, Paul'un dokunmuş olduğu, en az kişisel sayılabilecek

her şeyi uzun uzun, kendinden geçercesine inceledi. Paul ondan o kadar uzun zaman ayrı kalmıştı ki, genç kız delikanlıyı yeniden keşfetmek, durumunu öğrenmek, şu anda ne olduğunu bilmek istiyordu. Ama odada ona yardımcı olabilecek fazla bir şey yoktu. Yalnızca daha bir hüzünlendi, her şey öylesine katı ve rahatsızdı.

Paul kahveyle birlikte döndüğünde Miriam merakla delikanlının bir desen defterini karıştırmaktaydı.

«Yeni bir şey yok, hiçbiri ilginç değil,» dedi Paul.

Tepsiyi bırakıp Miriam'ın omuzunun üzerinden deftere göz atmaya başladı. Genç kız ağır ağır sayfaları çeviriyor, her şeyi inceden inceye gözden geçiriyordu.

Resmin birinde duralayınca delikanlı, «Haa!» dedi. «Ben bunu unutmuştum bile. Kötü değil, değil mi?»

«Evet,» dedi Miriam. «Yalnız tam olarak anlayamadım.»

Paul defteri genç kızın elinden alarak resimlere göz atmaya başladı. Sonunda gene tuhaf bir şaşkınlık ve sevinç çığlığı atarak, «Burada hiç de kötü olmayan şeyler var,» dedi.

Miriam ciddi ciddi, «Evet, hiç de kötü değil,» dedi.

Delikanlı genç kızın resimlerine hep gösterdiği ilgiyi yeniden hissetti. Yoksa kendisine miydi bu ilgi? Neden hep Miriam onun resimlerine yansıyan haliyle en çok ilgileniyordu?

Sofraya oturdular.

Paul, «Ha, doğru mu?» diye sordu.

«Sen artık ekmeğini kendin kazanıyormuşsun?»

Miriam o kara gözlerini fincanına çevirerek, «Evet,» dedi.

«Peki, anlatsana.»

«Yalnızca üç aylığına Broughton'daki Tarım Oku-

lu'na gidiyorum. Bitirince beni öğretmen olarak alıko-
yacıklar sanıyorum.»

«Tam istediğin gibi bir şey. Eskiden beri başına
buyruk olmak ister dururdun.»

«Öyle.»

«Neden bana haber vermedin?»

«Ancak geçen hafta öğrendim.»

«Ben duyalı bir ay oluyor.»

«Evet, ama o zaman hiçbir şey kesin değildi.»

«Olsun, hiç değilse böyle bir şeye kalkıştığını söy-
lemen beklerdim,» dedi delikanlı.

Miriam, Paul'un çok iyi bildiği üzere herhangi bir
şeyi bu kadar açıkta yapmaktan sanki biraz çekiniyor-
muş gibi ıkına sıkına yemek yiyordu.

«Herhalde hayatından memnunsun?» dedi delikanlı.

«Hem de çok.»

«Evet, senin için iyi bir şey olacak.»

Ama delikanlı biraz hayal kırıklığına uğramıştı.

Miriam biraz içerleyerek ve neredeyse gururlu gu-
rurlu. «Tabi, çok büyük bir şey bu!» dedi.

Paul biraz kabaca güldü.

Bunun üzerine Miriam, «Kuşkun mu var?» diye
sordu.

«Hayır, senin için büyük bir şey kuşkusuz. Ama
göreceksin, insanın ekmeğini kendisinin kazanması her
şey değildir.»

Miriam ağzındaki lokmayı zorlukla yutarak, «Doğ-
ru. herhalde her şey demek değil,» diyebildi.

«Çalışmak belki bir erkeğin hemen hemen her şeyi
olabilir ama benim için durum böyle değil. Kadınlara
gelince. onlar yalnızca benliklerinin bir bölümüyle çalı-
şırlar. Asıl gerçek önemli bölüm saklanmıştır.»

«Sence erkekler işlerine bütün benliklerini verebi-
lirler öyle mi?»

«Evet, hemen hemen.»

«Kadınlar ise yalnızca önemsiz bir bölümünü?»

«Evet, öyle.»

Miriam, Paul'a şöyle bir baktı. gözleri öfkeyle büyü-müştü.

«Eğer dediğin gibiyse çok yazık.»

«Bence öyle. Ama benim her şeyi bildiğimi sanma.»

Yemekten sonra karşılıklı ateşin başına oturdular Miriam'ın koyu morumsu kırmızı giysisi esmer tenine ve iri çehresine pek yakışmıştı. Bukleleri eskisi gibi hâlâ incecik ve dağınıktı, ama hem yüzü yaşlanmış, hem de esmer boynu daha da incelmışti. Paul'a Clara'dan bile yaşlı gözüktü. Gençliği bütün bütün gitmiş, üzerine bir katılık gelmişti sanki. Bir ara düşüncelere daldı. sonra delikanlıya baktı.

«Sen nasılsın bakalım?» diye sordu.

«Eh, kötü sayılmaz.»

Miriam ona şöyle bir baktı, bekledi ve çok alçak bir sesle, «Yalan!» dedi.

Esmer, sinirli elleri dizlerinin üstünde kenetlen-mişti. Hâlâ bu ellerin kendilerine bir güvensizliği, bir huzursuzluğu, hemen hemen isterik bir görünüşleri var-dı. Delikanlının gözleri bunlara takılınca bayağı irkildi. Sonra Paul neşesiz neşesiz güldü. Miriam parmaklarını dudaklarının arasına götürdü. Delikanlının gözleri bun-lara takılınca bayağı irkildi. Sonra Paul neşesiz neşesiz güldü. Delikanlının incecik, esmer, işkence altındaki vücudu iskemlenin üzerinde kıpırdamadan duruyordu. Ansızın Miriam ağzından parmağını çekti ve Paul'u şöyle bir süzdü:

«Clara'dan ayrıldın mı?» diye sordu.

Paul, «Evet,» dedi.

Delikanlının iskemlenin üzerine yayılmış vücudu-nun terkedilmiş, atılmış bir hali vardı.

«Biliyor musun,» dedi Miriam. «Biz evlensek iyi olacak.»

Delikanlı aylardan beri ilk kez gözlerini açıp saygıyla dikkat kesildi.

«Niçin?» diye sordu.

«İşte bak, kendini nasıl harcıyorsun! Bu gidişle hastalanacaksın, belki de ölüp gideceksin. O zaman ben seni hiç tanımamış, bilmemiş gibi olacağım.»

«Peki, ya evlenirsek?»

«O zaman hiç olmazsa seni kendi kendini harcamaktan, şey gibi, Clara gibi kadınların ağına düşmekten kurtarabilirim.»

Delikanlı gülümseyerek, «Ağına düşmekten ha!» diye tekrarladı.

Miriam sesini çıkarmadan başını eğdi. Paul da arkasına yaslandı ve umutsuzluğunun gene içini kapladığını hissetti.

Ağır ağır, «Evlenmenin fazla bir işe yarayacağından emin değilim,» dedi.

«Ben yalnızca senin iyiliğini düşünüyorum.»

«Evet farkındayım. Ama sen... beni o kadar çok seviyorsun ki cebine koymak istiyorsun. Oysa ben senin cebinde havasızlıktan tıkanır ölürüm.»

Miriam başını önüne eğdi, parmağını gene ağzına götürürken yüreğini bir acı kapladı.

«Peki, öyleyse ne yapacaksın?» diye sordu.

«Bilmem, herhalde böyle devam edeceğim. Belki de yakında yurt dışına giderim.»

Delikanlının tonundaki inatçılığın yanı sıra umutsuzluğunu sezen Miriam ateşin önündeki kilimin üzerine, onun yanına diz çöktü. Bir yük altında ezilmiş gibi çömeldi kaldı orada, Paul elleri koltuğunun kenarlarında kımıldamadan duruyordu. Miriam bunun farkındaydı ve delikanlıyı sanki avucunun içine düşmüş

gibi değerlendirdi. Őimdi ayağa kalkarak kollarını Paul'un boynuna dolayıp, «Sen benimisin!» dediğinde, delikanlının kendini onun ellerine teslim edeceğini dűşündü. Ama böyle bir Őey söylemeye Miriam'ın cesareti var mıydı? Kendini kolaylıkla kurban edebilirdi c Ama hię kendini öne sürebilir miydi acaba? Delikanlının koyular giymiő, yanibaőındaki koltuğa yayılmıő ve bir atımlık canı olan narin vücudunu hissediyordu. Ama hayır! Kollarını bu vücuda dolayıp, «Bırak bu vücudu bana, benim o!» demeyi göze alamazdı. Oysa diyebilmeyi istiyordu. Kadınlığın bütün içgüdüőü bunu arzulamaktaydı. Çömelmiőt, cesareti de yoktu. Paul'un böyle bir Őeye izin vermeyeceğinden korktu. Çok fazla bir Őey istediğinden çekindi. Delikanlının vücudu gözünün önünde terkedilmiş, yatıyordu. Evet bu vücuda sahip çıkması ve bütün haklarının ona ait olduğunu iddia etmesi gerektiğini biliyordu. Ama yapabilecek miydi bunu? Paul'un içindeki bilinmeyen bir Őeyin őiddetli arzuları karőısındaki güçsüzlüğü onun en uçtaki zayıf noktasıydı. Yakaran, titreyen, hemen hemen őaşkın gözlerle ansızın Paul'a baktı. Delikanlının yüreği yufkalaőtı. Genç kızın ellerini yakaladı, onu kendine doğru çekip ferahlattı.

«Beni evlenmek üzere kabul eder misin?» diye çok alçak bir sesle sordu.

Neden soru sormaktansa ona sahip olmaya kalkıőmıyordu? Kızcağız ruhunu vermiőt ona. Onun olan bir Şeye neden sahip çıkılmıyordu. Miriam ne kadar da uzun zamandır ona ait olduğu halde sahip çıkılmamanın acısını çekmekteydi. İşte gene onu fazla zorluyordu. Artık bu kadarına da dayanılmazdı. Başını geri çekerek delikanlının yüzünü elleri arasına aldı ve gözlerinin içine baktı. Hayır, Paul çok katıydı. Başka bir Şeyin peşindeydi. Durumu çözümlemek kendisine kal-

masın diye bütün kalbiyle yalvarmıştı ona. Başa çıkamıyordu bu durumla, galiba asıl onunla başa çıkamıyordu, ya da asıl neyle başa çıkamadığını bilemiyordu. Ama bu durum o kadar sinirlerini germişti ki, bir şeylerin bir yerden kopacağını hissetti.

Ciddi ciddi sordu delikanlıya: «Gerçekten benimle evlenmeyi arzu ediyor musun?»

Paul acılı bir halde karşılık verdi: «Pek değil.»

Miriam başını öte yana çevirdi. Sonra büyük bir ağırbaşlılıkla doğrularak delikanlının başını kendi göğsüne yaslayıp kucığında yavaş yavaş sallamaya başladı. Paul onun olmayacaktı demek. Gene de avutabilirdi delikanlıyı. Parmaklarıyla Paul'un saçlarını karıştırmaya başladı. Şu andaki durum ikisi için bambaşka şeyler ifade ediyordu. Miriam'a göre kendini feda etmenin acıyla karışık tatlılığı, oysa Paul için yeni bir başarısızlığın verdiği nefret ve sıkıntı. Delikanlı artık dayanamıyordu buna. Beşikteymiş gibi onu sallayan, o sıcacık göğüs hiçbir sorumluluk yüklenmiyordu. Delikanlının rahatlayabilme arzusu o kadar çoktu ki böyle aldatıcı bir ferahlık işkence gibi geliyordu ona. Çekti kendisini.

Delikanlı biraz sonra, «Peki evlenmeden hiçbir şey yapamaz mıyız?» diye sordu. Dişlerinin üzerinden üst dudağı bayağı sancıyla kalkmıştı. O anda Miriam ise küçük parmağını emmeğe başlayarak çan gibi tınlayan alçak bir sesle, «Yok,» dedi. «Yok, hiç sanmıyorum.»

Bu artık ikisi arasında her şeyin bittiği anlamına geliyordu. Miriam Paul'u kabul edip onun kendisine karşı sorumluluğundan kurtulmasını sağlayamıyordu. Genç kız yalnızca kendini feda edebilirdi; isteyerek, sevinçle her gün kendini feda edebilirdi. Ama Paul'un istemediği tam buydu. Onun Miriam'dan yapmasını arzuladığı şey, genç kızın neşe içinde ama yetkili bir edayla,

«Ölüm karşısında bu çırpınmadan, bu huzursuzluktan vazgeç. Ben seni kendime eş seçtim.» demesiydi Miriam'ın bunu yapmaya gücü yoktu. Ya da acaba o bir eş mi istiyordu, yoksa Paul'un içinde bir İsa oluşmasını mı arzuluyordu?

Delikanlı Miriam'ı terkederken onu hayatla ilgili olarak aldattığını hissetti. Ama oturarak, içindeki umutsuz adamı boğmakla kendi hayatını reddetmiş olacağını da biliyordu. Ve kendi hayatını reddetmekle onun canına can katacağını hiç sanmıyordu.

Miriam sessiz sedasız oturuyordu. Delikanlı bir sigara yaktı. Çıkan duman kararsızlık içindeydi sanki. Anasını düşünmeye başladı ve Miriam'ı unuttu. Kız ansızın ona baktı. Acı hisleri kabarmıştı gene. Fedakârlığı hiçbir işe yaramayacaktı. Paul işte orada durmuş, ona aldırış bile etmiyordu. Birden Miriam onun gene din duygusundan nasibini almadığını ve huzursuz bir kararsızlık içinde bocaladığını düşündü. Besbelli huysuz çocuklar gibi kendi kendini yok edecekti. Peki öyleyse, yapacak bir şey yoktu.

Yumuşacık bir sesle, «Artık benim gitmem gerek,» dedi.

Delikanlı Miriam'ın içindeki nefreti sesinin tonunda fark etti. Sessizce ayağa kalkarak, «Ben de seninle geliyorum,» dedi.

Miriam aynanın önünde şapkasını iğneledi. Onun bu kendini feda etme önerisini delikanlının reddetmesi ne kadar acı, tarif edilemeyecek kadar acıydı. Önündeki hayat ölü gibiydi, bütün şevki sönmüştü. Masanın üzerindeki gösterişli kızıl anemon çiçekleriyle, bahar kokan tatlı frezyalara eğilerek yüzünü yaklaştırdı. Bu çiçeklerle Paul'a sahip olmayı bir tutuyordu.

Delikanlı odanın içinde sessiz, ama çabuk ve oto-

riter bir edayla, nereye bastığının bilinciyle dolaşıyordu. Miriam onunla başa çıkamayacağını anlamıştı. Paul rahatsızlıkla ellerinden sıyrılıp kaçacaktı. Buna rağmen onsuz bir hayata hayat denebilir miydi? Derin derin düşünürken çiçeklere dokundu.

«Al onları,» dedi delikanlı ve çiçekleri kavanozdan çıkararak, suları damlaya damlaya çabucak mutfığa gitti. Miriam, Paul'u bekledi, çiçekleri aldı ve birlikte çıktılar. Paul konuşmaktaydı ama Miriam ölü gibi hissediyordu kendini.

Miriam tamamen gidiyordu artık. Tramvayda birlikte otururlarken kız acı içinde delikanlıya yaslandı. Paul put gibiydi. Kız kendi kendine düşünmeye başladı. Nereye gidecekti Paul? Sonu ne olacaktı? Onun böyle yersiz yurtsuz olduğunu düşündükçe içi eriyordu. Ne kadar da aptaldı şu Paul, har vurup harman savuruyor; bir türlü huzura kavuşamıyordu. Şimdi nereye gidecekti? Delikanlının onun da hayatını harcamış olduğuna aldırış ettiği bile yoktu. Din duygusundan yoksundu Paul. Bir anlık çekiciliğin peşinde koşmaktan başka yaptığı bir şey yoktu. Daha derindeki şeylerle ilgilenmiyordu. Bakalım işlerin nereye varacağını görecekti. Birtakım şeylere doyduktan sonra dikbaşlılıktan vazgeçecek ve ona geri dönecekti.

Paul, Miriam'ın kaldığı evin kapısında tokalaşıp ayrıldı. Arkasını döndüğünde onu hayata bağlayan son bağı da kopmuş olduğunu hissetti. Tramvayda giderken kentin demiryolunun üzerinden dümdüz bir ışık dumanı gibi uzandığını seyrediyordu. Kentin önünde kırlar, sonra başka kentlerin bulunduğu için için yanan noktalar, sonra deniz, sonra gece ve uçsuz bucaksız bir dünya. Yalnız bu dünyada yeri yoktu onun. Hangi noktada olursa olsun yalnızdı. Göğsünden, ağzından uçsuz bucaksız bir boşluk fırlayıverdi. İşte yalnızca ar-

kasında değil, her yerdeydi bu boşluk. Sokaklarda koşuşan insanlar delikanlıyı içine düştüğü bu boşluktan kurtaramıyordu. Koşuşanlar, adımları ve sesleri işitilen küçük küçük gölgelerden başka bir şey değildi. Ama her birine aynı gece, aynı sessizlik egemendi. Tramvaydan indi. Kızlarda bir ölüm sessizliği vardı. Gökte küçük yıldızlar parlıyordu. Aynı yıldızcıklar sel suları ya da aşağıdaki göğün üzerine de serpiştirilmiş gibiydi. Her yana sonsuz gecenin uçsuz bucaksızlığı ve dehşeti sinmişti. Evet işte bu gece, gündüzleyn kısa bir süre uyandırılıp canlandırılıyor; sonra da geri gelip sonsuzluğa doğru her şeyi sessizliğine ve yaşayan sıkıntısına boğuyordu. Zaman yoktu sanki, yalnızca bir boşluk vardı. Kim annesinin bir zamanlar yaşadığını, ama şimdi yaşamadığını söyleyebilirdi? Bir zamanlar bir yerdedi kadıncağz, şimdi başka bir yere gitmişti. Hepsı bu kadar. Delikanlının ruhu annesi nerede olursa olsun ayrılamıyordu ondan. Evet şimdi annesi yurt dışına gider gibi gecenin içine gitmişti. Paul hâlâ onunla birlikteydi. Hiç ayrılmamışlardı ki. Ama buna rağmen Paul'un bir gövdesi, parmaklığa yaslanan göğsü, tahta çubuğun üzerindeki elleri vardı. Bir şeye benziyordu bunlar Neredeydi şimdi delikanlı? Tarlanın içinde kaybolmayan bir buğday başağından daha değerli, küçücük ayakta duran benek halinde bir vücuttan başka bir şey değildi. Dayanamıyordu bu duruma. Dört bir yandan onu saran uçsuz bucaksız, karanlık sessizlik bastırıyor, içindeki küçücük hayat kıvılcımını söndürmek istiyor gibiydi. Ama hiçbir şey de olsa yok edilemeyecekti. İçinde her şeyin kaybolduğu gece sanki uzanıp yıldızların, güneşin ardına gitti. Yıldızlar ve güneş. Bu birkaç tane parlak zerrecik döne döne etrafa dehşet saçtı. Birbirlerini kucaklarken karanlık onların haklarından geldi ve gözlerini korkutup minimini bir halde

bıraktı. Evet bu bölünemeyecek kadar küçük şeyler ve kendisi, hiçliğin özünde ama henüz bir hiç olmamış!

«Anne!» diye hıçkırdı, «Anne!»

Bütün bunların ortasında, yalnızca annesi onun benliğini korumuş, ona destek olmuştu. Oysa kadıncağız şimdi gitmiş geceye karışmıştı. Annesinin ona dokunmasını, onu da yanına almasını istiyordu.

Ama hayır, pabuç bırakmayacaktı, sert bir dönüş yapıp fosfor gibi ışıldayan kentin altın aydınlığına doğru yürümeye başladı. Yumruklarını sıkmış, dudaklarını kırmıştı. Hayır annesinin ardından karanlığa dalınacaktı, o yöne gitmeyecekti. Acele adımlarla, belli belirsiz uğuldayan, pırl pırl kentin yolunu tuttu.

S O N